Уведено у нови инвентар бр. 3195/II
1 Јануара 1942 год.

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

о

СЕДНИЦАМА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАНЕ У БЕОГРАДУ 1874/5 ГОДИНЕ

II

Инв. 33260

У БЕОГРАДУ
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ
1875

Инв. 33260

пирку, у саветовање, у коме саветовању ја незнам, како ће ствар изићи, кад немамо пред собом никаква предлога; те незнамо управо, о чему се води реч. Но почем се скупштина већ упустила у претрес, влада на то пристаје, јер не каже да се не може говорити, то ћу и ја да говорим. Ја нећу да говорим о томе има ли кривице или нема кривице, него хоћу да кажем шта се може да ради према ономе, што је изнето пред скупштину. У новинама је изишло нешто, што се каже да је кривица, и да су ту кривицу урадила извесна лица. Влада каже на то, ја немам доказа за сад, да видим, да су та лица учинила кривицу, за коју се у новинама каже, да су је учинила, а међу тим, вели даље влада, има један човек који каже, да су та лица учинила кривицу, па обећава да ће тога човека питати о томе; и да јој даде доказе те да види, да ли су заиста та лица крива или не.

Ја незнам има ли когод у својој глави јасну мисао, шта треба влада да ради друго него ово што каже у одговору; да ће радити. Ако има нека каже влади: захтевам од владе, да ради то и то. Кад се каже, да се учини истрагање, то је тако не одређено, да се не зна шта се има по таком захтевању радити. Истрагање значи, да се нешто сазна; а да се испита нешто, мора се казати ко ће се испитати, и о чему ће се испитати. Кад се нема сведока, који зна да потврди нешто, кад се нема дела које је урађено, кад се незна извор, из ког би се могли црпсти податци, те да се може започети истрагање, онда ја не знам како се може захтевати, да се чини истрагање. Зна се за сад, да има једно лице, за које је речено, да зна нешто о тој ствари: за то лице каже влада, да ће га узети на одговор и да ће даље радити по закону. Ја мислим да са оваким одговором владиним не може бити, да се не задовољи ма ко. Није прекинуто истрагање; није казано да нема кривице, или да дотични нису криви; није казано нећемо истрагање; није казано нема доказа или не жели се, да се пронађу докази, — кад се све то не каже од стране владине ја не знам шта се може друго радити. Ја и опет велим, да у томе што се у новинама каже, није довољан доказ; те да се одмах

узме, да је истина оно, шта се каже; него мора бити других доказа, и ти докази морају се принети властима, које истражују. Код нас полицијске власти истражују сва казнима дела, осим оних, која се пред судом догоде и која суд истражује, влада обећава учинити, шта може, те да се отпочне истраживање; па за то незнам, да се може радити шта друго, но што влада обећава учинити; нит увиђам, да може бити друго закључење скупштине, но то, да се пређе на дневни, кад пред собом немамо предлог, из кога би се видло, шта се хоће да се ради; те да би се могло друге врсте закључење донети. (Вичу: доста је говорено. Жагор).

Мијанло Лазаревић: Могу ли дати моју последњу реч. (Вичу: доста је говорено.) Али последњу реч.

Петар Ђуричковић: Ја молим за две речи, да објасним мој говор, јер видим, да су ме криво разумели. (Жагор).

Председник: Осем г. интерпеланта има још четири говорника, који су се пријавили; желите ли да се још говори. (Вичу: доста је.)

Петар Ђуричковић: Али молим, да објасним говор. (Дозвољава се.)

Ја сам закључно из говора г. Бошковића и г. Миловановића, као да су ме разумели, какав пут треба да се предузме, да се до истине дође. Ја сам казао, да се предузму онаки путови, какви су нашим земаљским законима прописани, и имам да дам предлог, само ако ме ко потпомогне, да се пита скупштина: Хоће ли према интерпелацији г. Лазаревића и 73. посланика, који су му се придружили, да се нареди строга истрага, или не? То да се учини.

Председник: Пре но што ће интерпелант своју последњу реч да каже, посланик г. Николајевић има да одбрани своју реч.

Светомир Николајевић: Г. владин посланик Маринковић одбија мој израз *не коректност;* чини ми се да он тумачи мој израз у већем значају, него што сам ја тумачио. Али ја мислим, да сви они говори, који се чуше овде пду у прилог мог израза; показују, да је мој израз истинити. Ја сам казао, да је влада баш тим што ни је позвала власти, да учине истражење, него се најпре саветовала само са неким правницима, ишла путем кривим па зовите сад тај пут кривим или како хоћете ја сам га назвао не коректним.

Мијанло Лазаревић: Да би се та ствар свршила, а нарочито према ономе што г. Крстић тврди, да би требао сам интерпеланат дати своју одлуку, или неки предлог, ја држим, да је влада данашња прешла ћутећки моја прва два питања, него се закачила за треће питање, где сам питао мисли ли шта према томе чинити и шта ће чинити? Влада је одговорила, да ће узети дотичнога уредника на испит. То је врло онако некако не задовољавајуће. Но на против ја очекујем од владе, да кад она прелази преко она прва два питања ограђујући се тим, што вели, да су ту биле пређашње владе, прелазим на то, да влада каже од данас за колико времена је воља одговорити на она два питања, јер су управо она два питања меродавна, а оно је последње врло ништаво. Дакле на она два питања да се каже, да ли је влади познато, да су те две личности, учиниле оно што им је налагала част као грађанима и дужност као чиновницима српским; и после, да ли је влада тражила, да они сами као чиновници српски оперу своју част. Та два питања влада прелази летимице, па се заустављ на трећем и вели, да ће узети „Домишљана" на одговор. То ме не може да задовољи ни како. (Жагор.) Ја ћу се тек онда задовољити, кад влада и на ова два питања одговори.

Министар просв. и црквених дела: Приликом говора од стране господе посланика о одговору, на интерпелацију г. Лазаревића који је дат од стране министра председника министра унутрашњих дела, било је различитих или прекора или примедаба, изнесених противу разлога, који су у томе одговору стављени.

Мени се чини, господо, да у свима тим одговорима, у свим тим наведеним разлозима ни једног нема, да на њ не стоји већ одговор у одговору на интерпелацију. Ако би сте имали толико доброте да одговору пажње поклоните, ја не сумњам, да ће те на сваки супротан разлог у самом одговору одговор наћи. И за оно што је г. интерпелант изволео напоменути, да му на прва два питања ни је одговорено, ја мислим, да савршено

греши. Ја мислим, да је г. интерпеланту на сва три питања савршено одговорено оно, што се може одговорити, кад се ствар најхладније узме у обзир.

Што г. интерпелант жели, да влада каже, да ће те људе звати, о томе је влада одговорила, не само зашто пређашња влада ни је звала, неко и сама зашто не зове. Онај исти предлог, који је вредно за пређашњу владу, да ту господу не позива на одговор, тај исти разлог вреди и за данашњу владу, и вреди ће и за убудуће све донде, док основ остане овај исти, који је данас. Тамо се каже, а и г. посланик Мариновић изволео је добро разложити, из каквих узрока ни је могла влада ништа предузимати. Г. Мариновић изволео је напоменути, да влада ствар ни је узимала онако; а имала је и много разлога за то. Узимати некога на одговор, па бити у не сигурности на што ће свршетак ствари извести; узимати кога на одговор на основу чланка у новинама, неимајући доказа, или имајући на другој страни службене изворе, па у таком случају дати већу важност писању по новинама ствар је свакојако прилично опасна.

Данас, господо кад је влада узела преда се та два питања, она их није могла с друге стране узети у расматрање, него с те исте стране. Она је морала сравнити веродостојност онога, што се у тим новинама говори, са веродостојношћу онога, што у службеним актима стоји.

Ако је влада погрешила, што је већу веродостојност поклонила актима службеним, него говору по народу, него чланцима по новинама; ако је велим влада у томе погрешила, радо бих чуо, какав би основ био друкчијем каком поступању.

Желите ли, господо, да влада узме ствар или сувише оштро, или сувише партајски, или сувише са осећањима? Ни једно од тога не може добро стајати, нити једној, нити другој, нити ма каквој влади.

Кад влада нешто ради, она мора имати основа за своју радњу. Нема ли основа влада мора да не губи из вида ауторитет ни свој нити сваке друге владе, мора да ради онако, како ће њој на највећу част бити. То је што се још може рећи о прва два питања.

На треће питање има се шта одговарати, — и одговорено је.

Не стоји дакле ни најмање, да ма на које питање одговорено ни је. Одговорено је на сва три питања. Одговорено је оно што се може одговорити. Ако оно што се може одговорити ни је оно, што је г. интерпелант очекивао, то не може зависити нити од чије готовости нити од чије воље. Влада не може имати на уму да гледа да удешава своје одговоре и поступке тако, како ће се допасти овоме или ономе.

Ја мислим, да ће те ова начела признати. Свака влада ради тако, да њени поступци не буду изложени таквој критици, која би казала да је урађено нешто што је неосновано. Ове жеље, господо, да се учини овако или онако могу имати различитог основа.

Ни је најде крити, да је земља наша растрзана многим партијама. Зна се да партије једна за другу мисле нечувене ствари. Једна говори једно, друга друго; једна са најчистијом намером може отићи предалеко мимо правду, друга тако исто. Али суд, али влада, али оне корпорације, које су позване, да неку сталност и чврстину одржавају, којима је забрањено, и треба да им је забрањено што више, да у те крајности улазе, не могу и не смеју водити рачуна од свега онога, што би већма учвршћавало крајности.

Но овде, господо, ни је била влада ни мало мање забринута него у свима приликама, да с једне стране учини према осећањима народа оно што треба, а с друге стране, господо, да се не огреши ни о једно од оних чврстих начела, на којима се једино могу зидати државе и народни живот.

Речено је, господо, да је земља наша у кобно доба 1868 године стајала на једном вулкану: речено је с потпуном правдом. Али ако ми не бисмо све наше бриге посветили, да се радњи било владе било власти било партаја постави неки чвршћи мање несигурношћу обузет основ, ја, господо, ни мало не сумњам, да би онда тим самим створили грђе стање, да би онда у таквом случају створили стање узрујано и усколебано које би се продужило вечно и вечно. Нико дакле, господо, нити се хоће да узима нити се узима у заштиту, као што је

јасно казано. Ако се ико узима у заштиту, то су стална начела, на којима треба да се оснива живот народни. Не мислим господо, да ће ико посумњати, да је ништа друго руководило владу него то, и држим, да нема места говору да на питања интерпелације ни је одговорено. (Чује се: врло добро.)

Председник: Овде никакве велике разногласности нема. Једино је само то, што је више посланика говорило, да се чека, док се новинар испита. Други су само били бранили за то, да се нешто не чини по закону, као да влада може и оне друге позвати на одговор. То је све било. И тако господо држим да је ствар довољно претресана; по ночем је 1. сат, то се састанак свршава.

Овај је састанак трајао до 1 час по подне.

САСТАНАК XLIII.

26. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри осем министра иностраних дела и министра просвете и црквених дела.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује. (Нема.) Читање протокола јучерањег састанка.

Секретар А. Богосављевић чита протокол XLII. састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети на протокол? (После учињене исправке на протокол скупштински.)

Председник: Усваја ли се протокол? (Бива)

Има неколико предлога да се прочитају. Изволте г. Бошковићу прочитати ваш предлог.

Бошковић чита:

Предлог

Народној Скупштини.

Са свију страна чују се жалбе народње, како се лични рад при грађењу друмова и оправкама истих неправедно располаже; — како се људи од једног краја позивају, те чак

на другом крају праве или оправљају друм. Како се не пази на време, у које се то врши, — како се чешће купе прирези без да народ зна, да л је у оволикој мери потребан, као н. пр. за среског лекара, полицајне трошкове, разне грађевине и оправке и т. д. Шта више, дешавало је се, да су предузимате оправке у невреме и нагло. А томе је посљедица била та, да је цена за оправку давата сувише велика, и да оправка нема оне сталности, коју би иначе требала да има кад би се у своје време предузела. Свему ономе поглавити узрок био је тај, што срезови нису имали своје „представништво", које би о потребама његовим размишљало и о имовини среској бригу водило, но то је све начелник срески по свом пахоњењу, а по над-што и с помоћу кметова, које је обично сам бирао, вршио. Крајње је време да и срезови добију, и да им се законом дозволи имати своја „представништва", те да народ о своме добру и о својој потреби бригу води.

На с тога подписати предлажемо народној скупштини, да изволи уважити и решити:

1. У сваком срезу установљава се срески одбор.

2. Свака општина у срезу изабраће на општинском збору једног одборника по пропису закона о устројству општина и општинских власти на три године за срески одбор.

3. Одборници, из свију општина изабраних, по тачки другој овог предлога састављају срески одбор.

4. Овако састављен „срески одбор" бира из своје средине по вишеству гласова једног за председника, а за деловођу могу одбори употребити и општинске или среске писаре.

5. Срески одбори имаће решавати:

О подизању среских кућа и других зграда, ћуприја, грађењу друмова и оправкама истих. Они ће распоређивати, колико дана у години има једна пореска глава лично радити на окружним и среским, и колико се на окружне и среске потребе има прireза урадити.

Они ће определљавати време кад ће, и место где ће поједине општине друм градити и оправљати, они ће се старати да се лични рад правично по општинама расположи, — и на

послетку, они ће прегледати све рачуне о наплаћеним приресима, као и јесу ли исти уместно и у колико утрошени на цјел, ради које су од народа узети.

6. Ови одбори могу чинити предлоге среским властима о свему ономе, што би се односило на олакшицу народњу, нарочито у погледу економном и санитетском, и власти су дужне оваке предлоге примити, оценити и према потреби народној уважити.

7. Срески одбор представник је среза, и по томе он је властит решавати о свему што се среза тиче, на с тога без пристанка одбора, среска власт неће моћи приступити наплаћивању каквог новог прireза, сем случаја, ако је наредба произишла усљед законодавног решења. Но и у томе случају има се то дати на знање среском одбору.

8. Срески начелник или овога заступник сазива срески одбор кад се год потреба покаже, или кад то бар пет одборника захтевају.

9. У састанцима среског одбора има присуства срески начелник или његов заступник, са правом објашњавања гласа.

Установљењем оваких одбора, који су према потребама срезова постали не опходно нужни, законом би се ујамчило и признало народу у срезовима оно његово право, које му искључиво и припада, но које до сада употребити не могадијаше. Тиме би се намирила једна главна потреба његова, тиме спречиле многе злоупотребе, које су давале повода толиким уместним жалбама народним.

25. Фебруара 1875. год у Београду.

Посланици народне скупштине:

Јоца Бошковић, Мијајло Јеремић, Јован Недић, Аксентије Ковачевић, Павле Радивојевић, Петар Стефановић, Милосав Марковић, Сима Несторовић, Милосав Вељковић, В. Јаковљевић, Мијаило Радисављевић, Матија Поповић, Савко Жојић, Алекса Прокић, Владислав Павловић, Цветко Милић, Сава Брадић, Илија Ратарац, Коста Пенћ, Адам Богосављевић, Илија Стојановић, Алекса Станковић, Јован Јуришић, Ђока Богићевић, Ранко Тајсић, Илија Ж. Мојић. Панта Сандуловић, Димитрије Димитријевић, Милан Благојевић, Милоје Милојковић, Иван Станојевић, Стојадин Радошић, Рака П. Кукић, Дим. Катић.

(Вичу: да се огласи као хитан.)

Председник: Жели ли скупштина да се као хитан огласи? (Вичу: као хитан.) Дакле упућује се одбору законодавном као хитан. (Бива.)

Изволте г. Срето прочитати ваш предлог.

Ср. Поповић чита свој предлог, који гласи:

Предлог.

При свем том, што се не држи, да је наш законик грађански створен и написан по духу народском бар у оној части, где се скоро сваки дан огледа његов живот и обичај, а то је при деобама и односајима задружним.

Побуђен честим овде у скупштини изјавама, да се закони пишу у духу народском, обратићу за данас пажњу скупштине на један предмет, који њену пажњу заслужује, те да се у духу народском дотера, јер то још није касно, у народу стоји, само што је у противуборству са законником грађанским.

Посестрима наша Црна Гора, биће по свој прилици у том смотрењу срећнија од нас, јер њој сад пише закон човек (Богишић), који је најпре проучио и проштудирао досадање народско судство и појмове о правди и правици, па онда да их у законик уведе и поређа.

Предмет, о коме ћу данас говорити, биће наследство, но пре но што на разрешење тога питања дођемо, треба се дотаћи и саме деобе. Наш законик грађански не познаје деобу између оца и синова, и судови, кад се о томе парница води, са свим другчије суде, а другчије опет бива и оде, кад ту деобу извршују кметови или о њој суде изборни или општински судови. И ако је то вама свима познато, поштована браћо скупштинари, из народа, ипак по пропису члана 96. над какову измену тражимо, морају се сви разлози свестрано навести и подкрепити.

Ми сви знамо, да, кад на прилику у кући једнога оца, који има 5—6 синова ожењених, уђе неслога, где се јетрве

позавађају, и онда се обично деле или само с ватром и огњиштем, а остало опет заједнички раде, или се на последку и са свим поделе, како у покретном тако и непокретном имању. При овој и оваквој деоби, отац обично са својом бабом, ако му је жива, узме раван део са синовима, што но реч укопни део, и као стар и немоћан прилепи се уз најстаријег или најмлађег сина, а често и унука и с њиме заједно живи док не умре. И сад је питање, какав је одношај између оца и сина или унука? Да ли онај, као што у § 121. зак. грађ. пише: „што год деца прибаве, то родитељима својима прибављају“ или они с њим задругу утврђују и образују?

Ако се ово последње узме, које ако држите, онда треба да то закључимо и утврдимо, а ово учинивши, да онда пређемо на постављено питање „о наслеђу“, а имено: ко ће тај његов део после смрти наследити? Са разрешењем првог питања и друго је разрешено, јер у законику грађ., а имено § 527. стоји: „сродство у задрузи при наслеђију има првенство над сродством изван задруге, ма ово било и у ближем степену.“

Због овог и оваквог наслеђа бивају парнице, у којима оделити синови траже дела, и морам вам признати, да судови не једнако о том суде, а то због тога, што није још разчишћено и на чисто изведено оно прво питање, да ли је утврђена између оца и сина задруга. Разрешивши то, учинићемо, да ће судови у свим случајима подједнако и једнобразно судити.

Ако је скупштина вољна, да се ово питање у горе наведеном смислу реши, онда би закључење скупштинско имало овако да гласи:

§ 527. додаје се:

„Под именом сродства у задрузи, о пречем праву наследства, разуме се и оно, кад отац одели своје синове, како у покретном тако и непокретном имању, и за себе задржи део, па са овим остане или пређе у кућу к једном од синова, синоваца, унучади или другог ког сродника. Но овај део не може наследник отуђити, догод су живе или баба или кћери умршег.

Шта више, овом наследнику дужност је да неудате женске удоми. (§§ 525. и 529.)

У Београду, 25. Фебруара 1875.

Срета Поповић.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива.)

Има још два предлога да се прочитају.

Секретар Келић чита предлог:

Народној Скупштини,

Предлог о телесној казни.

У опште мерећи светски развитак, може се рећи, да се начин и мера казни мења, по животу, напредку, духу, и културном ступњу народа.

Од свију казни, телесна је казна некако по најважнија, и о њој и дан данашњи нису на чисто ни научари ни практичари. Телесна казна узима на се чудну карактеристику. Телесна казна истина више упливише на тело, но на душу, те отуда многи изводе: да она потреба да постоји, јер промашава своју циљ тиме пре, што је неосетна. Телесна казан напада се још и с те стране, што убија у човеку морал; осећање поноса и карактерности; једном речи што угушује у човеку и последњу искру поноса човечанског.

Истина је, да свака каз има и својих мана, а и добрих страна. Тако је и са овом телесном казни. Мора се признати, да је она гнусна, грозна, сурова, варварска и да доликује искључиво необразованом народу, примитивном стању. Али кад се погледа с друге стране; кад тачно и опредељено измеримо наш живот, наш дух, наше потребе, наше образовање, и у опште културни ступањ, кад се даље обазремо на постојеће стање на јекономну и финанцијску оскудицу; кад даље погледамо на наше васпитање и у опште на наш морал, с језом и тугом морамо признати да још није наступило време, када треба сасвим збрисати телесну казн.

Тешко нам је, што морамо изрећи. Ми се подпуно слажемо са законодавством прошле године; које збриса ову телесну казн, и по нама, и ми је презиремо. А с погледом на

народ ми другчије мислимо. Народ хоће телесну казн, јер њу ничим законодавац не замени. Батине се збрисаше. Недође друга казн. Учесташе зла и неваљалци. Поштени и добри пропадају. Из дана у дан све веће неприлике, томе се мора стати на пут.

У данашњој практици телесна се казн махом замењује затвором. Затвор, и ако је казн, која баш толико неупливише на морал, као батине, и ако је управо далеко благороднија, опет је зато далеко осетнија у материјалном погледу на породице. Поштен, а сирома човек учини иступ. Има жену и четворо деце. Власти су га пређе осуђивале на телесну казн, он је издржи, и тиме му је у неколико морал убијен, али без и каквих штетних последица у материјалном погледу за фамилију. Такав човек, ако доиста поња понижену част телесном казни поправиће се у будуће. Али, кад један поштен човек према закону садањем учини иступ, који није апсолутно немогућан, власт га осуди на 4—5 дана затвора. Покрај казни, која на сваки начин ма колико упливише на иступника, он још и пропада у материјалном погледу, јер ових 4—5 дана, кад је време раду, па их ради, могу га ранити са целом фамилијом годину дана.

Свакојако зло је, телесном казни понижава се човек, али му опет зато материјално стање непропада. Затвор је казна благороднија, али са најгорим сљедствима у материјалном погледу на породице.

Ми мислимо, да од два зла узмемо оно, које је лакше, ми налазимо да је лакше зло, телесна казн, пошто њоме у материјалности ни најмање нетрпи породица, а више породица чине масу — народ. Дакле, народ ваља избављати од зла, то је за данас млого преча потреба, него чувати достојанство човека, а фамилије — народ — сасвим да пропадају.

Ми смо уверени, да ће се телесна казн, ако не сад одма, а оно кроз кратко време опет узаконити, јер то хоће народ па што ће децније бити, то нека сада буде.

Из горе побројаних разлога ми предлажемо народној скупштини да се опет узакони телесна казн за оне и онаке људе,

који су именовани у кривичном закону као: лопове, скитнице, и остале, за које је пређашњи закон прописивао.

У Београду 25 Фебруара 1875. год.

Предлагачи.

Милош Пантић, Јован Јуришић, Ђока Богићевић, Радисав Милосављевић, Иван Станојевић, Милош Степановић, Милоје Милојковић.

(Вичу: да се одбаци. Велики жагор.)

Председник: Ако су г.г. посланици вољни да се предлог одбаци, ја ћу одбацити, (Вичу: да се одбаци.)

Вељ. Јаковљевић: Да се одбаци као по све недостојан предлог. (Жагор.)

Председник: У колико председништво види, скупштина је вољна да се предлог одбаци. (Вичу: да се одбаци.) Дакле предлог се одбацује. (Бива.)

Милош Пантић: Не смете га одбацити, нека иде редовним путем. (Жагор.)

Председник: Молим за тишину. Ствар је свршена, предлог се одбацује.

П. Ђуричковић: Да се врати предлог, да не остане у архиви. И у Турској је телесна казна укинута. То је после недостојан предлог, и као такав нека му се врати да не остане у архиви. (Жагор.)

Председ. Ствар је свршена, немојмо водити даље дебате.

Ј. Јелић: Мени се чини да је скупштина вољна, да се предлог врати натраг предлагачу. (Вичу: да се врати.)

Председник: Добро, вратићемо га. Још један предлог има да се прочита.

М. Брачинац: Шта је било с оним предлогом?

Предс. Одбачен је. (Вичу: врло добро.) Сад ћемо даље.

Секретар Ћелић чита:

Предлог,

Народној Скупштини.

Сви можемо шпекулисати, сви можемо више или мање хватати се својих личних интереса, али држава мора имати пред собом једино *опште благостање, опште добро.* Држава

је образована у цељ, да подпомаже како појединца, тако и сво друштво. Држава није ништа друго, до уређени живот народа. Цељ и задаћа државна не сме се постизавати свима могућним средствима. Све што се ради треба испитати свестрано, а не једнострано, јер једностраношћу долази се до врло погрешних и штетних резултата.

Једну такву штетну једностраност претрпесмо од стране владе у прошлој години. Том једностраношћу као што ћемо видити, рађено је и противу правних и противу економних појмова. Том једностраношћу, пропашћу појединих породица увеличано је повчано државно стање. Док се тако благовало на једној страни, на другој се јадниковало. Та погрешка, та недоследност и једностраност ево у чему је:

Не знамо по коме закону управа фондови на позајмљене капитале, дигла је интерес од 6 на 9/₀₀.

Баш у сред највеће кризе, у сред највеће оскудице, када се животари за дан и комад; баш онда, када се диже са свију страна повика на зеленаше, интересчије и каншаре што оглобише народ; баш онда, када се запомаже из народа да влада притече у помоћ бар зајмом странских капитала, баш тада велимо у сред те највеће невоље налази држава на место помоћи пружа народу одмоћ и подиже му интерес на зајмове.

Какви су разлози руководили владу? Има ли бар једног основа, са ког се да ово оправдати? Нема. Сви знамо да народ не беше кадар да издржи ни онда, кад беше 6/₀₀. Сви знамо да су све наше радње у последним годинама попузнуле, малаксале; да је стала трговина, да нема обрта а занати да све више пропадају. Кад то знамо, нашто онда интерес подизати? Коме то иде у прилог? Кад нема радње нема ни зараде. Где зараде нема у залуд је пружати народу капитал и товарит га са интересима.

Са погледа дакле правичког, економног а и општег благостања, ми предлажемо:

1.) Да се обори интерес и сведе опет на 6/₀₀ као што је било и пређе.

2.) „Који не плати интерес на време одређено законом, да му држава, не може тргнути капитал, већ просто нек тражи не плаћени интерес.“

О овоме пространије разлоге даћемо усмено пред скупштином.

У Београду 22 Фебруара 1875 год.

Урош Кнежевић, Ранко Тајсић, Петар Стевановић, Савко Жопић, Цветко Минић, Паун Милошевић, Алекса Прокић.

Председник: Упућује се финансијском одбору. (Чује се: да се одбаци.)

Ја мислим, да га предходно пошљемо финансијском одбору, па одбор ће наћи ако треба да се одбаци и одбациће га. Није ствар тако опасна и непријатна, па зато да га упутимо финансијском одбору. (Чује се: да се упути.) Дакле упућује се финансијском одбору. (Бива.)

Има неколико интерпелација да се прочита.

Секретар Келић чита:

Интерпелација,

на министра председника.

Свакојаки гласови пронели су се по народу и проносе се о бомби која је за малолетства Његове Светлости потпаљена на теразијама, пошто је неколико минута раније Његова Светлост туда прошла у театор.

Скорашње убијство једнога књаза и пронешени по народу гласови, да су се тада неки од друштва проклетог Паје Радовановића, налазили на високим местима, то је заиста чудноват стицај околности.

Влада је у званичним новинама огласила, да то није била бомба, већ да је се окинула пушка патролције, а цео свет с полицном и владом, по комадима распрснуте бомбе, који су на месту нађени, по повређеном кестену по пуцању, видно је и зна да то није била пушка но бомба

Докле је влада у званичним новинама говорила да је то пушка патролције, дотле је полиција оптуживала извесна лица, за покушај издајнички под срестом бомбе.

Како је ово могло бити да влада ствар очигледно изопачава и да себи противуречи, каква је то шепртљавија! Је

ли ово врдање кадро да улије свету веру у искреност, заштитну моћ власти, па осим тога ова је бомба потпаљена на теразијама близу чесме на самом раскршћу путова, који се пресецају, идући од конака к театру и од баталџамије к Сави; на овом месту, у време упаљења бомбе, има свагда много света; које због проласка које због чесме, због овог света овде има свагда жандара. Према овоме може ли се замислити да ће се наћи каква будала, да намешта бомбу овде пред светом, пред жандарима, да нађе најопасније место, код толики пусти згодни места од конака до театра.

Ствар је веома невероватна да је могао који други подметнути сем они који не зазиру од жандара, или сами жандари по заповести.

У овој претпоставки остало би још питање у којој је цељи ова бомба подметута; да ли је у цељи издајства, или у цељи да влада поплаши свет, да обеди своје противнике као што је то у највећој мери рађено, да оправда заплашивања мере, да се на ново претстави народу као по други пут избавитељка народа српског и да свету наручи неколико адреса преко начелника од народа као што је онда у моди било, да при изборима народ заплаши да не бира „бунтовнике" јер је та бомба пред изборе и запаљена.

Осим тога Његова Светлост вратила се из театора истим путем у дворац. Кад влади ове ствари не би познате биле, зар би могла и смела влада бити толико несмотрена, да пусти да се кнез истим путем врати.

Зар најобичнија смотреност не би подсетила на могућност па и саму вероватност, да осим потпаљење бомбе може на истом путу још сакривени бомби бити и да се треба другим путем вратити. Или је влада знала за ову ствар или је показала крајњу казниму непажњу за сигурност владаоца враћајућег се путем који је могао бомбама покривен бити. Осим тога говорило је се о неким бомбама које су .... донешене тадашњем министру унутрашњи дела.

Све ово у свези произвело је и производи у народу велико неспокојство и бригу о сигурности владаочевој и будућности земље.

За умирење народа нужно је да влада покаже како ова ствар стоји и да објасни у говору њених органа оне противности, које не само побијају веру у заштитну моћ јавни органа, него и на њих саме бацају сумњу. Зато питам г. министра унутрашњи дела да нам покаже како је све ово било, и да нам покаже акта која о овој истрази гласе.

27. Febr. 1875. г. у Београду.

Народни посланик,
Јанко Јелић, Азањац.

Председ. Пошто надлежни г. министар није овде, то кад он дође, казаће кад ће одговорити на ову интерпелацију.

Секретар Јелић чита даље интерпелацију Илије Протића, која гласи:

Интерпелација,

на министра финансије.

Из извештаја министра финансије видно сам да закон о заложницама још није ступио у живот, видно сам да су се показале неке тешкоће, да Србија под повољним условима није могла добити зајма на страни, ово отезање са зајмом забринуло је многе људе, који су се отуд надали, да ће тешки дугова опросте, почем је управа фондова засушила и редко ко после 4—5 година после поднешене прецене зајам да добије. Питам дакле господина министра ради ли се и даље на том да се зајам добије, и ако се ради нека се похита, како би се народ у овом критичном времену од пропасти сачувао.

24. Фебруара 1875. год. у Београду.

Илија В. Протић,
посланик пожаревачки.

Министар финансије: Молим вас господо .....

А. Ковачевић: Ако ми г. председниче дозволите само две — три речи.

Министар финансије: Мислим да ја имам пре право да говорим.

А. Ковачевић: Али ја само имам две — три речи. (Жагор).

Министар финансије: Овде се пита ово: „да закон о заложницама још није ступио у живот, видио сам, да су се

показале неке тешкоће, да Србија под повољним условима није могла добити зајма на страни.“ На ову прву тачку, имам да кажем то, да је цела истина, да су се показале неке тегобе, да закључим зајам. Да се закључи зајам по скупој цени, то Србија може свакад учинити. Шта више, ја сам могао, да закључим такав зајам, који се сматра у целом свету, као повољан; и ми смо имали такву цену и услове за тај зајам за које би наш цео свет честитао, али ми имајући на уму, да је то први зајам за нашу земљу, и имајући на уму данашње неправилно стање наше земље, — нисмо хтели да узмемо на се ту одговорност, да закључимо такав зајам. (Вичу: врло добро, хвала вам.) Даље ово је друга тачка. (Чита.) „ово отезање са зајмом забринуло је много људе, који су се од туда надали, да се тешки дугова опросте, почем је управа фондова засушила и редко би ко после 4—5 година поднешене процене, могао зајам добити.“ Ово је цела истина што каже. Ја знам боље него ико од вас, како је то многим људма велика тешкоћа. Ја знам и то, да ми сваки дан жалбе и молбе долазе у министарство финансије. Ја знам да има месеца, у ком падају молбе и жалбе као киша за тај зајам из управе фондова, у којима веле за Бога, дајте нам новаца из управе фондова, јер иначе пропадосмо. Даље каже се у интерпелацији: „Питам дакле г. министра, ради ли се и даље на том, да се зајам добије, и ако се ради да се похита, како би се народ у овом критичном времену од пропасти сачувао.“ Ја могу да вам кажем право, и за то сам готово одговоран, и примам одговорност на себе, — да ја баш ништа на томе не радим. (Чује се: врло добро, хвала вам). Дозволте ми да само две-три речи кажем. То што кажем, да опште не радим, не за то, што зајам није добар, него за то, што данас господо не могу да добијем ни по онолико, ни по оним условима, по којима сам могао пре да добијем. Дакле за то, што немам основа да радим, ја ништа и не радим. (Чује се: врло добро, хвала вам, што не радите).

Председ: Г. интерпелант има да каже, је ли са одговором задовољан или не.

И. Протић: Ја нисам дао ту интерпелацију за то, што мени треба зајма. Мени не треба. Него треба онима који су

у невољи, и који сваки дан потражују да одговори министар финансије шта је са зајмом.

Пред: Молим вас г. Протићу, ви ни сте казали да ли сте задовољни са одговором или не; молим кажте то.

И. Протић: Ја сам задовољан.

Ђ. Ђоровић: Не само он да је задовољан, него смо скоро сви задовољни, и треба да захвалимо г. министру што није учинио тај зајам. Не треба та мисао ни да се пороћа да се наша држава задужује.

Пред: Кад је интерпелант задовољан, онда нема шта о томе да се говори.

Прелазимо даље.

Секр. Келић чита:

Интерпелација

На министра војеног

Финанцијско стање основа је народном животу и напредку. Од финанцијског стања зависан је целокупан државни организам. Где су хрђаве финанције ту нема напредка, ту нема развитка, ту се пропада.

Као народни посланици позвани смо, да на ову грану обратимо највећу пажњу, да испитамо све запреке, које успоравају финанцијски напредак, и да изнађемо услове, под којима се развија ово финанцијско стање.

Ми у последње време, нарочито од времена уставности од владе намесништва на овамо до 1873 год. опажамо где наше финанцијско стање опада, где се дефицити увећавају нагло, где дуџет расте. Од тог времена непрестанце искрсавају злоупотребе за злоупотребама, не правилности за неправилностима. Узрок свих дефицита и злоупотреба баш нико не тражи ни испитује.

Узрок тај оста за нас и данас тајна. Одпоче се нешто лапе са г. Бели Марковићем, где се могаше очито да одкрије узрок нашег хрђавог финанцијског стања — но узалуд. Из чудних непојмних разлога он оста чист.

Збрка и заплет продужава се и даље. По народу разносе се разни гласови, о злоупотребама и дефицитима. Неповерење овла-

дало је свуда. Свако ти преза. Нико ником не верује. Време је да смо на чистини са нашим рачунима, да ни смо више у обмани.

За то и са тога основа излазимо и тражимо да нас г. министар војени обавести о неким важним набавама где се је радило на милионе, а по свој прилици без рачуна. Тако

I

Набавка чаура. Једну је набавку извршио Г. Х. Тома и то од 8.000.000 а другу г. Лаза Трифковић од 12,000.000. Ове су набавке извршене против закона. Лицитација није била ни усмена ни писмена (офертална) што по закону не сме бити. Шта више при овој другој набавци позван је Трифковић сам, направљен је уговор а у њему није означена цена, већ је г. Бели-Марковић тајно дао сам својеручно уверење лиферанту, у ком му је одредио цену чаура. То је уверење у актима министарства војног. Чауре су прегледане и примане незаконо. Место комисије прегледала је једна личност па и ако је нашла да не пале од 100 — 10 опет је све примљено. Кад је пушано после овде нису палиле 10, 15, и 20‰ а по правилу примају се кад не пале само 2‰: тражимо:

1. Да се покаже количина чаура у ове две набавке и цена:

2. Зашто није била лицитација ни усмена ни писмена?

3. Зашто није одређена цена у уговору, већ у тајном засебном уверењу?

4. Ко је и како прегледао чауре и колико их не пали од 100?

5. Ко је наређивао да се врше набавке на овај начин и има ли какве штете отуда.

II

Набавка механизма за остругање. Поручено их више хиљада и то најпре у Берлину. У уговору с фабрикантом није било опредељено да ли да буду механизми од гвожђа кованог, ливеног или каменог. фабрикант се користи том празнином па послије израђених више комада од ливеног гвожђа. Комисија нађе да не ваља. Врате се. Фабрикант не хтедне да прими те му се зато плати повелика сума на ране оду станице.

Исти механизми наруче се после у Бечу. Кад су били готови дозван је фабрикант отуда, те је он ударио те механизме овде у касарни и однео чиви нам се око 80.000. Питамо дакле:

1. Зашто је остављена она празнина у првом уговору са берлинским фабрикантом?

2. Колико је дато одустанице и ко је крив за то?

3. Колико је направљено механизма у Бечу и пошто?

4. Зашто је звао фабрикант отуда чак да он удара механизме и колико му је плаћено?

5. Цео тај рад на основу ког је закона удешен?

III

Набавка турпија (Егета.) Набављено је око 10—12000 турпија. Комисије 2—3 прегледале су, прве су казале да су хрђаве и последња да се могу примити. Унето је у магацин а после оглашено све као неупотребљиво и продато на оку као свако просто непрађено гвожђе. Питамо:

1. Кад је, преко кога и колико набављено турпија?

2. Пошто је плаћено на 1000?

3. Како су прегледане и примљене?

4. Је су ли после продате као гвожђе и пошто, као и колика је сума добијена отуд?

5. За оштету, колика је према тој диференцији, ко је крив?

IV

Набавка капсли. Набављено их је више милиона до 1873 г. и то без рачуна и контроле и у 1873 г. набављено је 2,000.000 све је примљено као добро а од ова 2,000.000 одбачено је после 500.000. Тако је рађено и раније. Питамо:

1. Колико је кад набављено капсли, а преко кога и по којој цени?

2. Како су прегледане те капсле?

3. Одкуда то, да се од 2000.000 одбаци 500.000?

4. Је ли одбијано што набављачу и колико?

5. Ако није, има ли штете, ко је крив?

V

Набавка цевлика. Набављено је платно тако звано цевлик за барутне касе. Набављач Јевремп чини нам се донео је

платно у суми око 12.000 рифи. Комисија прими платно, но кад је дошло у магацин, магацинонер не хтедне да прими наводећи да је платно сувише ретко, да барут пропада и да у опште неодговара мустри. Платно се не прими, али заостане у магацину. Набављач трчао је од једног до другог и молакао па обарао у по цене погођене само да му се прими. Карабиберовић понуди влади у исто доба боље платно и у по цене. Незнамо за што не прими се, тек набављачево платно оста тако 2—3 године у државном магацину, дође једно лето, појави се потреба да праве војницима летње платнене хаљине. Уједанпут испаде неко с предлогом да се те хаљине праве од оног набављачевог платна у магацину, што је спремљено за барутне кесе на невоља.

Тај се предлог усвоји. Сво се платно покроји. Исправаше се дивно (!) хаљине војничке. Набављачу се исплати све потпуно и ако је он давао то исто платно у по цене. Питамо;

1. Који је то набављач?

2. Колико је донео рифи тог платна и пошто?

3. Ко је прегледао платно и какво је мњење дао?

4. Ако је нађено да не одговара мустри и да је хрђаво зашто је лежало тако дуго у магацину државном

5. Кад је хрђаво, што се не узе боље и јевтиније од Кара-Биберовића?

6 Кад је неупотребљиво ко предложи да се од њега праве војничке хаљине, ко то усвоји и на основу ког је закона то рађено.

7. Кад је набављач давао у по цене зашто му се исплати све подпуно?

8. Пошто је давао набављач, а пошто му је исплаћено? Колика је ту диференција и ко одговара за то?

Акта су о овоме предмету у контроли. Ту су и примедбе контролне. Нек се узму.

VI

Набавка ранаца (за народну војску.) Зна се извесно да је набављено више хиљада тих ранаца за народну војску а до сад још није употребљен баш ниједан. Сви ти ранци находе

се у градском магацину. Они су сасвим неупотребљиви и одређени за ђубре — а по свој прилици на пролеће све ће се побацати. Питамо:

1. Колико је хиљада набављено тих ранаца и пошто?

2. Ко је прегледао те ранце и какво је мњење дао?

3. Где су ти ранци и зашто се до сад не употребише?

4. Шта се мисли са тим ранцима и могу ли се употребити?

5. Ако су неупотребљиви ко је крив и одговоран за штету.

Молимо г. министра да нам само што пре одговори на сва ова питања и тражимо да се сва акта о свима набавкама донесу скупштини.

25. Фебр. 1875 г. у Београд.

Урош Кнежевић, Ранко Тајсић, Цветко П. Јездић, Милут Гарашанин, Вељ. Јаковљевић, М. Лазаревић, Стојад. Радовић, Мих. Миловановић, Илија Максимовић, Сима Милошевић, Ђорђе Ђорђевић, Алекса Станковић, Савко Жојић, Илија Стојановић, Милан Глигоријевић, Димит. Димитријевић, Димит. Станишић, Сава Н. Поповић, Матија Поповић, Алекса Стојановић.

(Жагор.)

И. Мојић: Чудо имамо у државној каси и један грош, кад се тако ради. (Жагор.)

Алек. Здравковић: Ономад жалимо да дамо две хиљаде дуката за подизање индустријског предузећа, а овде се хиљадама троше.

Министар војени: Ја примам господо ову интерпелацију, и хоћу на њу да одговорим, но ви ћете сами разумети на овога, што је досад у интерпелацији казато, да није лако одма на њу одговорити. (Чује се: кажте нам дан, кад ћете на њу одговорити.)

Набавке о којима се овде говори, улазе у ред оних набавака, које су извршене пре 5—6 година. (Чује се: знамо.) Ја незнам шта ви знате. Ако знате, онда не треба да вам говорим, за то молим вас чујте ме.

Дакле казао сам да су ове набавке извршене пре 5—6 година, и рачуни од ових набавака на сваки начин послати су већ главној контроли. Но да би могао да одговорим на сва

питања, која ми интерпеланти стављају држим, да ћу морати употребити 5—6 чиновника из главне контроле, да ми све рачуне по тим набавама изваде и цитирају по имену шта је кад набављано, и како је набављано, да би се могло видети по овој интерпелацији, шта постоји, а шта не постоји. Време, кад ћу да одговорим на ову интерпелацију, зависи од времена, кад ће ови рачуновспитачи да буду готови. Може бити да ће они да раде неколико дана, може бити неколико недеља, а може бити и неколко месеци. (Жагор. Вичу: не, не. Хоћемо што скорије да се одговори. Милија Миловановић: нећемо тако, јер министарска кривица застарева за годину дана.) Молим вас господо, ако мислите да се може другчије, ја ћу вам ставити на расположење акта по свима набавама и рачунима. То не зависи од мене да буде што пре готово, а ја ћу гледати, да се сврши што пре за то ћу цело економно одељење да разрешим од дужности друге, и да их употребим једино на овај посао, и кад буду они готови, ја ћу вам одма одговорити. (Чује се: врло добро).

Пред: Господо сад прелазимо на дневни ред.

А. Ковачевић: Имам једно питање да управим на председништво, молим за реч. (Председ. Изволте.)

Јуче на дневном реду биле су прво и прво молбе и жалбе. Од ових молби и жалби, само је свршен један једини предмет за индустријска предузећа. Данас види се да нису дошле на дневни ред, прво молбе и жалбе као продужење јучерањег дневног реда. Одбор за молбе и жалбе, нашао је се побуђен и наложио ми, да ја као известилац тог одбора запитам председништво, зашто је оно друге предлоге напред протурило на дневни ред, а оставило продужење рада за молбе и жалбе, кад се у чл. 18 послов. реда овако каже: „у записник о дневном реду, заводе се по дану закључења сви они предмети, за које је скупштина закључила да на дневни ред дођу.“ И по томе, требало би да на дневни ред дођу сад најпре молбе и жалбе, те да се једном и ми господо отресемо од тог посла, јер ове молбе и жалбе ево већ 10 дана, где долазе на дневни ред, час се донесу овде, час се враћају натраг у одбор, и тако

никако се не свршавају. За то би ја у име одбора молио скупштину, да она узме у саветовање молбе и жалбе да се данас сврше, те да једном будемо на чисто, а после да се предлог закона о устројству општина продужи, како би могли лакше радити. Друго нама је лакше свршити прво молбе и жалбе, па после, пошто се све сваки спремно за саветовање, предузмемо у претрес овај овако важан предмет, као што је предлог о устројству општина.

Пред: Молим вас г. посланиче. Ја вам ћу то одговарам ово: да председништво је увидело овај предмет као доста важан, а друго, што ће запремати велику дебату у скупштини, за то га је раније и изнело; а кад будемо с овим готови, онда да се пређе на молбе и жалбе. То је руководило председништво. А боже — сачувај да га је руководила та мисао, да презре једну страну, а другу не.

А. Ковачевић: Онда на дневни ред не ће доћи молбе и жалбе још за два дана, јер овај предмет не може се свршити ни за два дана, а камо — ли за 2 сахата. Тиме се напушта закон и ред. (Жагор).

Пред: Ја знам господине, да умете лепо да говорите, доста сте говорили, сад нека скупштина реши: је ли воља, да сврши најпре извештај одбора за молбе и жалбе по разним предметима, или овај предлог, што је стављен на дневни ред. (Жагор. Вичу: нека се редом свршава.)

Г. министар председник дошао је и жели да одговори на ону интерпелацију г. Јелића.

Министар. председ: Овде је управљено питање господо на мене, о бомби, која је на теразијама пуштена. 6 година господо прошло је како се то догодило. Сваке године, држата је скупштина и ни једна није покренула то питање, а сад је дошло то у тал данашњој влади, да на то одговара. Ништа друго немам господо да вам одговорим, него то, да је сумња била пала на нека извесна лица, као да су они произвели то. Власт је та лица спровела суду, и суд их је ослободно из недостатка доказа. (Чује се: врло добро.) Сад ја незнам, шта бих могао даље радити, пошто је суд та лица ослободно. (Вичу: ништа, ништа).

Пред. Г. интерпелант има да каже, је ли задовољан са одговором г. министра или не.

Јанко Јелић: Ја се потпуно задовољавам.

Пред: Добро. Сад прелазимо на дневни ред.

Јов. Недић: Молим за реч, ја имам једно питање на председништво да упутим. Ја сам још јуче искао реч за то, па ми није дата.

Пред: Изволте говорити, ако је само питање.

Јов. Недић: За чудо ми је како неки посланици поимају и потрзају ствар која је још пре 6 година била .....

Пред: Молим то је свршена ствар, о томе нема више говора. (Жагор)

Јов. Недић: Молим, молим, није за мене свршена ствар ја хоћу да кажем. (Жагор.)

Председник: Госп. посланиче полажите само онако питање, на које председништво има да одговара, а ништа друго немоје говорити. (Жагор.)

Јов. Недић: Има посланика и данас који иду код Чумића, па им овај прави интерпелације, као што је нпа Ђурићковић. (Жагор).

П. Ђурићковић: Лажеш. Ја ти кажем овде јавно да лажеш. То није истина —..... (Жагор. Велика вика. ништа се не чује.)

Председник (звони.) Молим господо за тишину, јер иначе принуђен ћу бити да разпустим седницу ..... (Велика вика.)

М. Брачинац: Ја тражим да Недић врати реч натраг, јер то је увреда за посланика Ђурићковића, и нападај очевидан. (Жагор).

Јов. Недић: (Ђурићковићу). Јест, јест. То је истина, ти идеш код Чумића па ти он прави интерпелације..(Велика вика.)

П. Ђурићковић: Ја ти опет кажем да лажеш, то није истина. Ја сам овде посланик имам право да подносим овде свакојаке интерпелације. Не смеш ти мене овде вређати (Ђурићковић и Недић прелазе у велику свађу.)

Председник (звони). Није ваљде господо, седница се распушта. Сутра у 8 сати заказује се састанак.

Ова је седница трајала до 10½ часова пре подне.

САСТАНАК XLIV.

У Београду 27. Фебруара 1875. год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали министри, у почетку грађевина и војени, а доцније и сви остали, осим министра правде.

Почетак у 9¼ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Антула).

Читање протокола јучерањег састанка.

Секретар Николајевић чита протокол XLIII састанка.

Председник: Има ли ко на протокол да примети.

Алекса Поповић: Ја молим, нека се каже, поводом које двојице господе посланика јучерања је седница прекинута. Ако се овако остави, онда се незна који су били узрок, да се седница растури. Ја нећу да примим на себе то, а неће ни други. (Чује се: тако је). Немогу се ја правдати пред целим светом, да нисам тај, због кога се седница морала да прекине.

Секретар Николајевић: Ја нисам ставио имена тих посланика, ево зашто. Од како сам добио ту част, да уређујем протоколе скупштинске, више пута видео сам да по где који посланик јави се за говор. Председник пита га, о чему има да говори, да ли о томе или о ономе. Он каже н. пр. да има да стави питање на председништво. Председник му дозволи, и он онда почне о другоме чему да говори. У таком случају председник му закрати реч, и онда се пораћа ларма и он седне. Такве случајеве ја нисам никад бележио, а тако је и јуче било. Г. Недић је искао реч. Председник му је дао. Почео је да говори о другоме, што није у претресу било и председник му је закратио реч. Али он је сео и седећи изговорио нешто, што не спада да се заниште у протокол, и што је изазвало посланика Ђурићковића, а и друге, на вику. Што је дакле г. Недић казао, што је даље г. Ђурићковић њему одговорио, ни једно ни друго нисам ставио, јер ни један ни други није имао право, да то каже т. ј. ни један ни други није добио одобрење од

г. председника да говори. С тога ја мислим, да то, што су они без одобрења говорили, неспада у протокол, па зато то нисам ни ставио.

Брачинац: Господине, кад сте ставили у протокол, да је седница распуштена поводом разговара те двојице посланика, онда требате ставити и имена тих посланика, да се зна, који су. Иначе нема ни ово смисла, што сте ставили.

Ђурђе Боровић: Та реч, што су „неки" посланици учинили, те је седница распуштена, може да се припише и односе на све посланике. (Чује се: тако је). Дакле зато нека се каже поименце, који су, те да се зна.

Секретар Николајевић: Добро, исправићу.

Председник: Господо, председништво према чл. 71. устава, где се каже: кад који посланик увреди својим говором каквога другог посланика, председништво тада прекида седницу, нарочито где се грађе такве појаве, да неможе да се скупштина стиша, — према томе члану дакле, председништво је јуче поступило. Као што је скупштини познато г. посланик Недић искао је јуче реч од мене, у смислу том, да ће да стави питање председништву. Ја сам му на то дао реч. Но г. Недић, у место каквог питања, почео је нападати неке посланике, као да им неко други прави интерпелације. Кад је он тим говором изишао, ја сам му закратио реч, и по први, и по други и по трећи пут. Довољно да то није за њега доста било, него он је, окренувши се тамо посланицима, исказао, да овде има један посланик, коме неко прави интерпелације и за ствари од пре 5—6 година. Управо казао је, да има неки посланика, који иду г. Чумићу и он им интерпелације прави. Овакав говор није дозвољен да се у скупштини поведе и с тога сам седницу закључио, пошто се то има сматрати за увреду посланика.

С тога дакле, по чл. 71. устава, питам сада скупштину, је ли воља да се тај посланик, који је такве речи овде изговорио, за неко време искључи из скупштине? (Чује се. Обојица. Жагор).

Пре свега господо, ја би желео, да о овој ствари никакву дебату неводимо — јер ствари нису никако за дебату.

Ту не може бити дебате. (То не може бити. Морамо говорити. Жагор).

Ја сам предходно питао за једнога посланика, а кад скупштина за тога једнога одговори, председништво ће питати и за другога, шта ће с њим бити. (Чује се. Питајте у исто време за обадвојицу). Дакле, кад је скупштина тако вољна, да дебату води о овоме, онда она може да каже и то, да председништво нема места, што ово пита. (Чује се. Има места. Обојицу треба искључити).

Аксентије Ковачевић: Ја питам реч господине председниче. (Пред. Изволте, кад ћете да дебатујете).

Пре свега ја држим господо, да по уставу и по пословнику ни један од ове двојице посланика, због који се јуче сукоб догодио, не могу овде у скупштини говорити, нити се правдати. (Чује се. Није истина). Скупштина једино сама има да расправи то питање о њиховом сукобу. Дакле прво молим председништво, нека стави то питање, хоће ли се њима закратити реч, да не могу давати своје правдање. (Жагор).

Петар Ђуричковић: То не може никако бити. Не може бити нико осуђен, док не буде питан.

Председник: Молим вас господо, ја не мислим да допустим никакву дебату у овој ствари, само сам казао, шта је изазвало јуче председништво, да седницу распусти и сад скупштина има да реши, шта ће с посланицима бити.

А. Ковачевић: Што се тиче тога господо, шта ће с посланицима бити, ја од своје стране мислим, да је јуче овако било, у колико сам т. ј. ја пратио њихов сукоб. Г. Недић говорио је о интерпелацијама, као што и ви г. председниче велите. У исто време, док је он говорио, и дотакао се г. Ђуричковића, у своме говору, г. Ђуричковић као што ћете сви потврдити, казао му је више пута, пропевши се озго над њим да *лаже* и тиме је сам себи удовлетворење прибавио, не тражећи да се огради и да председништво забрани ономе реч с таквим изразима, или да га казни. Дакле и један и други учинили су овде кривицу, што је седница због њих и прекинута, па зато и један и други, према уставу земаљском, морају бити кажњени. (Чује се. Тако је. Врло добро).

Алекса Поповић: Што каже г. Ковачевић, да им се забрани реч, то не може бити — јер било је прилике овде, да сам ја једном захтевао, да се један не може бранити, па г. потпредседник скупштине објасниo је онда, да би то било незаконо, да се неможе бранити онај, који је нападнут, да би то било неуставно, нецелисходно итд. И онда казали сте сви, и ја сам пристао, да има право сваки, бранити се, који се год окривљује. Ја мислим, да нећемо бити несљедствени, па да сад овима недозволимо, кад смо пре у једној ствари, а то је било са г. Кујунџићем, то дозволили, па држим да је праведно да тако и у овом случају буде.

Кујунџић: Само молим вас господине, назите, је ли ово сад и оно онда једна иста ствар.

Алекса Поповић: Дакле на саму ствар да кажем. Овде ни један не каже, да ово, што се јуче догодило, није противно уставу. Шта се јуче догодило, знамо. Г. Недић казао је не једанпут, да г. Ђуричковић иде т. Чумићу и овај му прави све те интерпелације и да то произилази од њега. То је противно уставу. То не сме да се каже. (Жагор). Петар Ђуричковић нити је потписан на оној интерпелацији, која је јуче била, то се види из саме интерпелације, нити је пак било, нити може бити, закрађено једном посланику, да иде коме хоће. Овде ја нећу да осуђујем, да ли је овај или онај крив, али толико кажем, да је г. Ђуричковић изазват, те је казао, што није требало да каже. Сад скупштина је позвана да искаже осуду, је ли један или други крив. (Обојица). Јер, господо, народ има пуно право, да пита, шта ми радимо, има право да каже: вас двојица сте се завадили, па шта сте учинили; нео дан ниште ништа радили и тиме се народ општетно за 100 д.

Председник: У колико скупштина жели да се обавести, како је јуче произашла препирка, онда да прочитамо стенографске белешке, па да видимо. (Чује се. Нетреба. Звамо како је било).

Петар Ђуричковић: Али ја баш о стенографским белешкама хтео би да говорим. Молим да ме саслушате. (Чује се. Неможе. Неможе говорити).

М. Брачинац: Господо, јуче г. Недић десет пути је казао Петру Ђуричковићу, и ако му је председник закраћивао реч, да Ђуричковић иде код Чумића и да све сплетке — што произилазе, ствара Чумић и Ђуричковић. Петар Ђуричковић нити је потписан на интерпелацији, нити је био код Чумића, већ је овде уверђен и по томе изазван је од Недића да му каже, да лаже. А то је српска реч, која се каже свакоме, кад неговори истину. — Да му је казао, то је лаж и није истина, то је све једно, нико неможе другчије да каже. Дакле Недић је крив, што је увредио посланика и ја бих предложио, да се Недић за 20 дана искључи, а Петар Ђуричковић да врати своју реч натраг. (Чује се. Нећемо тако. Могу ја сто пута узети реч натраг, а што се дангуби, зар је то ништа).

Димитрије Балавтски: Ми се сад овде упуштамо у неку расправу, а нисмо узели оно питање, које је главно. Овде је главно питање, да ли је достојанство овога светог дома јуче увређено. Ако је увређено, онда скупштина нема ништа даље да ради, него да се осуде они, који су увреду овако светом месту и овој дворани учинили.

Сад молим вас господине председниче, питајте скупштину, да ли је достојанство њено увређено, и ако је увређено онда сходно чл. 71. зем. устава мора се наћи само пресуда. (Чује се: врло добро). Шта треба ту расправа. Њој овде нема места.

Председник: Ја сам тако у мом говору напред и казао, да не могу допустати, да буде говора и дебате у овој ствари, него чисто да се придржавамо чл. 71. устава, где се каже. (чита): „ако би празан посланика садржавали нападања на личност књаза књажеску фамилију, намесинке књаж. достојанства, скупштину или *поједине чланове њене*, онда председник има права, да седницу за тај дан прекине, *и у следећој седници предложи, да скупштина реши да се дотични члан за неко време искључи из скупштине.*

Дакле господо, молим вас, пошто сам мало пре учинио питање само за једног посланика, ја ћу сад, да се неби још даље одуговлачило, предложити и за другога.

Јанко Јелић: А молим вас, ћу ли ја имати реч. И мене се тиче ова ствар.

Председник: Не тиче се вас. Не могу допустити да се води дебата. То сам казао толико пута. (Жагор. Чује се. Морамо да говоримо).

Молим вас, најпре саслушајте председништво, па онда говорите баш кад морате. Ја ћу допустити још оно што нисам казао и што сам мислио да поновим доцније.

Г. Петар Ђуричковић изазван г. Недићем — кад га је он напао — казао је јуче г. Недићу више пута: *лажеш*. Господо, оваква реч није пристојна овом дому и зато тражим од г. Ђуричковића, да он узме ту реч натраг, ако неће то, онда молим скупштину, да и њега осуди. (Чује се. Не, није тако. Оба да се искључе. (Жагор).

Недељко Живадиновић: Ја бих узео реч за сто дуката сто пута данас, али није то тако. Несмемо ми да трошимо народне новце свађајући се овде. (Жагор).

(Милија Миловановић: По питању).

Петар Ђуричковић: Оћете ли дати мени, да дам одговор на то, или нећете? (Чује се. Нећемо. Жагор).

Ковачевић: Можете говорити само онда, ако оћете да се скупштина више раздражи.

Председник: Као што видим, скупштина није задовољна са питањем председништва. (Чује се. Није задовољна)..

Петар Ђуричковић: Молим вас, госп. председниче, да ми дате реч као оптуженом.

Председник: Молим вас, г. посланиче, немате реч.

Молим господо, ако држите, да ја нисам справедљиво питање учинио, онда изволте казати, шта желите. Али молим вас, да вам кажем, на ком сам основу моје питање учинио. Ја ћу прочитати белешке. (Чује се. Нетреба). Ја немам асне, да једнога волем, а другог не. Ја сам ставио питање према ономе, што сам чуо, да су ови посланици јуче изговорили — што и у стенографским белешкама стоји.

Милија Миловановић: О питању хоћу да кажем нешто. Ја мислим пре свега, да би требало да се стави питање: јесу ли они обојица једнако криви? Ако се нађе, да су оба једнако криви, онда треба да им се обојици једнака осуда да.

Алекса Здравковић: Недић је управио питање на председништво. — Зато је бар тражио реч, и дата му је реч. Тим викањем и говором својим изазвао је и увредио једног посланика и — он је крив. Тај посланик, који је увређен, кад није тражио задовољења својим путем, него је напао и исказао онако погрдне и грозне речи: *лажеш*, — двапут је крив (Чује се: тако је: врло добро).

Петар Ђуричковић: Дајте ми реч. Ја мислим да браним човечанство. Та дајте ми реч људи за бога. (Чује се: недамо). Чујте, каква је моја реч. (Жагор).

Председник: Господо, ја неби желео да се овде нико пре не осуди, док скупштина то не каже. Да су посланици криви, то се зна и зато о томе нетреба говорити, него ако оћете о питању, како да се осуде, да говорите, онда изволте, могу вам дати реч.

Алекса Поповић: Ја хоћу да кажем, да је врло уместно оно, што је г. Балантски казао. Треба т. ј. да се зна 1-во да ли је нанешена увреда достојанству скупштине, друго, је су ли оба посланика крива и онда да им се изрече казна.

Јован Маринковић: И ја мислим, да имам право да говорим о реду, какав треба да предузмемо, те да нађемо излаза овом питању. До сада овај случај никад се у скупштини није појавио. Немамо дакле примера, како да радимо према досадашњој практици, него ми сад стварамо тај пример и ту практику. Ја први мислим, да је ово ствар једна нашег домаћег реда, наше домаће дисциплине у скупштини. Зато пошто овде чудне речи падају држим, пристојније би било, да седница не буде јавна. То једно. А друго мислим, да пошто су два посланика окривљени за нешто, зашто се по уставу морају казнити, то треба им дати речи, да свакп своја осећања и своје мисли искажу. Мислим да је то правда, мислим да ћемо тако моћи видити, да ли су се покајали и можда да ће они нешто рећи за ублажење своје кривице.

Дакле то су две ствари, које предлажем: прво и прво да буде седница тајна и друго, да они, који су изазвали ову ствар по једанпут говоре — јер можда ће својом речи да

ублаже своје дело. Затим скупштина може донети своје решење.

Дакле ја молим, ако има ко да ме потпомогне, да се седница огласи за тајну, па онда да решимо о кривици овој онако, како нашли будемо за добро, да треба решити. (Чује се. Врло добро).

Потпредседник: Подпомажу ли предлог г. Марковићев два члана скупштине, да седница за ову ствар буде тајна, јер по члану 85 устава три члана могу то захтевати, а потом ако се придружи четвртина мора бити тајна седница. (Чује се. Потпомажемо више нас).

Добро. Позивају се господа слушаоци, да се сви из скупштинске дворане удале, јер ће седница бити тајна. (Бива).

После тајне седнице.

Председник: Молим. Г. Пантић тражио је реч, да управи на председништво некакво питање. Изволте г. Пантићу.

Милош Пантић: Ја имам да упитам председништво по овоме. Ја сам поднео један предлог са још 6. подписатих посланика, па кад је прочитан био овде у скупштини доцније не знам шта је с њиме било. Сад пак чујем, да је одбачен. (Вичу: скупштина је одбацила). — Ја налазим да то није учињено по закону, јер у закону се јасно каже, да свако гласање има свој ред. Има прво, устајањем и седењем, и друго, поименце. Гласање ово није било никако, него чини ми се мимо закона је учињено, и одбачен је онако као ништа. (Чује се: једногласно је одбачен). За то кажем, да је предлог ваљало упутити у одбор, а не одбацити га. (Жагор вичу: на дневни ред). Ја молим скупштину, да ме слуша. Мислим, да имам право да говорим.

Господо, било је тако. Кад је председништво ставило питање: хоће ли се дати одбору или одбацити, неки су викали да се одбаци, а неки пак да се упути одбору. Није се могло распознати шта је скупштина хтела. Ту је врло лако могло бити, да је било оних који су викали за у одбор оволико, колико и оних, који су викали да се одбаци. Дакле није се могло распознати. У томе је мени неправда учињена. Да је скупштина то устајањем и седењем решила, онда би се видло, колико је

за предлог да се упути одбору а колико против. Но то је било онако — алавантн усвојено, па све једно било више за то, да предлог иде у одбор или не. . . . . .

Председник: Молим вас г. посланиче, немојте друго да говорите, него говорите само о питању.

Милош Пантић: Ја вас молим одговорите ми.

Председник: Ви сте ме питали, за што ваш предлог није дошао у одбор да се претресе као обично други предлози. Ни један предлог господине не може у претрес доћи, којег скупштина једногласно одбаци. (Милош. Није господине одбачен).

Председништву је познато, да је ваш предлог скупштина једногласно одбацила, сем подписника на предлогу. И тако ваш предлог нити ће се штампати, нити шта по њему радити, нити ће се пак сматрати, да је у скупштину дошао. За то више говора о томе не може бити. (Вичу: на дневни ред).

Милош Пантић: А хоћете ли ми одобрити још једно питање?

Председник: О чему? (Милош. О томе предлогу). Не може те о томе говорити.

Милош Пантић: Ана хтео сам да кажем шта ме је изазвало да говорим о овоме предлогу.

Председник: Кажем вам, не можете о томе више говорити.

Молим има један предлог да се прочита.

Т. Ђоровић: Ја имам питање да учиним председништву

Председник: Изволте господине.

Ђорђе Ђоровић: Пре месец дана, скупштина је једногласно закључила, да се образује још један одбор, а то економни одбор. Предлог је подпуно примљен. Питам председништво, да ли је тај предлог дат влади да га штампа или не?

Председник: Сад вам не могу одговорити. Него ћу ваше питање записати, па ћу вам сутра на-ђ одговорити.

Срета Поповић: И моје такође питање је за одбор 5-ти што је у свези са ова четири одбора.

Председник: Та су два предлога заједно.

Милија Миловановић: Ја бих желео, да председништво чини питање г. министру-председнику, пошто је он овде. . . .

Председник: Имајте уверења господине, да ћу данас учинити то питање. Мени је познато питање.

Изволте саслушати неколико предлога, који су поднешени председништву.

Изволте предходно ви господин Стевановићу прочитати ваш предлог.

Петар Стевановић чита:

Предлог

Народној Скупштини.

У селу Приликама среза моравичког, округа ужичког, има извор „кисела вода" још од 1867. год. а и пре призната је и докторском анализом као најбоља од свију у Србији минерални вода, за поправљање здравља, које је и влади Њ. Светлости, а особито г. министру унутрашњих дела познато о томе. А познато је и то да у срезу моравичком нема лекара, апотеке ни у окружју, који округ броји преко 20.000 пореских глава, па што је најгоре ни болнице нема, и ако се од толико у име болничког фонда сваке године од главе по 4 гр. пор. наплаћује.

За уређење ове киселе воде до сада је од стране посланика предлагано; а и влада је обећавала да ће учинити државну помоћ, да се ова вода уреди и за долажење госте станиште направи, па ни до данас то није учињено.

Само је народ онога среза направио и помоћу добровољни прилога честити грађана вароши Ужица код исте воде неколико колиба за становање гостију од стругарица направио.

Зато подписани као народни посланици, предлажемо и молимо народну скупштину да изволи решити и одобрити:

Да се на грађење поменуте воде која је неопходно за цео ужички и околне округе нужна, суму од 600—800 дук. ц. из болничког фонда или одакле влада са скупштином за сходно нађе на ову циљ ради уређења вода и станова нада.

27. Фебруара 1875. год. у Београду.

Народни посланици:

Петар Стевановић, Алекса Ђ. Поповић, Михаило Смиљанић, Симо Милошевић.

Потпредседник: Упућује се финансијском одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита предлог који гласи:

Предлог

Народној Скупштини.

Познато је врло добро народу српском да срески писари онолико исто врше званичне дужности, па још и које имати морају као год и срески начелници; зато према њиховом труду односно среских старешина треба да буду праведно и награђени; због чега предлажемо; да среским писарима свима по Србији треба да буде овакова плата: прва класа 400 а друга класа 350 талира годишње; но ова повишица плате никако нетреба да падне на терет државне касе и народа него из оног издатка, што се излишно и одвише плаћа окружним начелницима, окружни началник има прву другу трећу и четврту класу од 800 до 1400 талира; све ове класе осим четвртине треба укинути па да остане окружни началник с платом 800 талира оволико му је према његовом труду и раду доста и одвише, срески начелници да буду подељени на две класе, II. класа да буде с платом 500 талира. I. класа 550 талира, оволика је плата сразмерна према среским писарима довољна, а она прва класа што среским начелницима да је право повишицу од 600 талира, треба је са свим укинути па да остану горње две класе 500 и 550 талира, ето поштована господо посланици, из ког се извора може повисити плата среским писарима а да не буде на терет државне касе и народа.

26. Фебруара 1875. год. у Београду.

Народни посланици:

Вељко Јаковљевић, Петар Стефановић, Алекса Прокић:

(Вичу: да се одбаци).

Милија Миловановић: Без сваког говора да се одбаци. (Жагор).

Потпредседник: Пошто има гласова да се предлог одбаци, а има гласова и да се упути одбору. . . . . (Жагор. Вичу да се одбаци).

Ја вас молим господо, саслушајте ме. Пошто има гласова да се одбаци, а има и да се упути одбору. (Вичу: да се одбаци. Жагор).

Није могуће господо на таки начин радити. Ја вас и по други пут молим саслушајте ме. Пошто има гласова да се предлог одбаци, а има гласова и да се упути одбору, то да неби се изазвало питање, као што је данас било, ја вас молим, да ставим питање на гласање. Дакле, који је за то, да се предлог упути дотичном одбору, тај нека седи, а који је за то, да се предлог одбаци, тај нека устане. (Већина устаје).

Мени се чини, да је већина устала, дакле да се одбаци. (Вичу: већина је устала). Питам, има ли ко да сумња, да је већина устала. (Нема). Онда закључење скупштинско је, да се предлог одбаци. (Бива).

Има неколико интерпелација поднетих. Изволте их саслушати.

Секретар Николајевић чита:

Интерпелација

на г. министра правде.

У 1850. год. изашло је Високочајше решење Вд. 571. 36. V. стр. 126 да ондашње попечитељство формулише и пропише баштинске књиге за увођење непокретни добара грађански, општински, опште-народни и државни. Ове књиге, којих се важност неда спорити, ни до данас уведене нису; зато питам г. министра правде, јесу ли такве баштинске књиге формулисане и прописане и ако нису, то када се мисли Високочајше решење остварити, — које је пре 24 год. изашло, — те да у такове књиге буду заведена добра општинска, опште-народна и државна по пропису §. 292 грађ. законика.

26. Фебруара 1875. год. у Београду.

Интерпелант
Вељко Јаковљевић
посланик на народ. скупштина.

Потпредседник: Пошто нема овде дотичног министра, то ће му се дати интерпелација, па ако одма не одговори, предаћемо је одбору. (Бива).

Секретар А. Богосављевић чита:

Интерпелација

на г. министра унутр. дела.

Народ око границе у округу моме мора донети по наређењу полиц. власти код стража погранични дрва за огрев стражарима и тамо им се плаћа за свака кола 4 гроша пореска. На тај начин изгледа као кулук а опет се плаћа за дрва и тако се управ не зна шта је.

С тога питам министра унутр. дела да ми одговори.

1. Је ли то кулук, и ако је кулук што да га неподносе сви грађани у држави, но само они који су око границе.

Ако ли пак није кулук онда по ком праву да власт људима процењује имање и приморава их да морају однети на границу за бадава.

26. Фебруара 1875. год. у Београду.

Народни посланик округа
Зајечарског.
Алекса Стојановић.

Потпредседник: Пошто надлежни министар није присутан, то ће му се саопштити, па ако одма не одговори, предаћемо одбору. (Бива).

Секретар Николајевић чита даље:

Интерпелација

на г. министра унутр. дела и г. министра финансије.

Турци из малог Зворника и Сакара прелазе границу по један и повише у скупу, те ловe по планини Борачи по својој вољи и без сваког надзора или контроле од стране српске власти, а исто тако прелазе те секу шуму, како у тој општенародној планини тако и у општинској или приватној шуми, и носе за своју потребу у мали Зворник и Сакар.

С тога питам:

1. Г. министра унутр. дела, зна ли он за све ово? и бива ли то све са његовим одобрењем?

2. Г. министар финансије, да ли Турци секу шуму са његовим знањем и одобрењем, и да ли они плаћају таксу по уредби шумској за извоз из земље одређену?

Ова два питања су у вези међусобној; с тога их и упрајам једном интерпелацијом на дотичне министре.

25. Фебруара 1675. год. у Београду.

Народни посланик,
Јован Недић.

Потпредседник: И ова ће се дати дотичном министру, па ако не одговори, упутићемо је дотичном одбору. (Бива).

Ђура Давичић: Пошто посланик те интерпелације нема приступа у седницама скупштинским, то мислим, да се та интерпелација не може читати, него после пет дана.

Потпредседник: Ова је интерпелација била примљена у скупштини, кад је посланик имао приступа, за то мислим, да је се могла читати. (Чује се: добро је, нека се пређе даље).

Молим вас да пређемо даље.

Подпредсед. Има неколико молби и жалби да се прочитају т. ј. извод из ових, па да се упуте дотичном одбору.

Секретар М. Кујунџић чита:

Кмет и сељани Белог Потока моле народну скупштину да им се дозволи, да и они могу изгонити на планину своју стоку у тако звани атар „бањски", јер и они имају тамо своје њиве и ливаде. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Мијат Стефановић са још 4 брата у задруги из Кусадка окр. смедеревског, моле народну скупштину да им дозволи, да могу воду преко црквене земље пуштати на своју воденицу, а они ће за то цркви плаћати извесну аренду. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Јован Веселиновић Иларион, баштован из Књажевца, моли народну скупштину да се његова писма, која је послао скупштини, или прочитају или да му се врате. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Сељани села Осечине моле народну скупштину да укине сеоске дућане. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Сељани села „Сагубина" моле народну скупштину да реши: да се њихово село одвоји од села Ратковића и да само за себе општину састави. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Сима Весовић, бив. члан главне контроле, жали се на министарски савет и моли народну скупштину, да његов син Љубомир, као сиротан, — јер нема одкуда да се издржава — а добар медицински ученик у Бечу, добије од правитељства подпуно благодејање. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Андрија Стојановић са још 62 сељака из села „Мачката" среза златиборског окр. ужичког моли народну скупштину да им уступи на уживање суват „Крајеве", који је сад у правитељственим рукама. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Бела Нанић, из села „Зувичја", жали се народној скупштини на поступак кмета Брчиловачког и среске ондашње власти, што му је продато два вола, као једино средство за живот и рад тежачки за неки дуг. Вели да је и паре при продаји нудио, али му, вели, нису примљене. Но не види се да се је обраћао никаквој вишој власти за помоћ у овој ствари, нити подноси каквих прилога. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Суд општине Михаиловачке, одборници, свештеници и учитељ ондашњи, туже рекрутне комисаре због више не уљудних поступака у дужности. (Не види се, да су се обраћали где за ово. Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Анђелија Васе Стевановића, црногорка, у прилог раније поднешене жалбе за доказ, да јој је заиста блаженопочивши кнез Мијаило поклонио извесну кућу, о којој је реч у првој жалби њеној, позива се на књагињу Јулију. А за оправке на кући учињене на више сведока, које тражи да скупштина испита. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Димитрије Ђорђевић, дуванџија овдашњи, жали се на суд окр. смедеревског, што је неправо пресудно парницу његову о наслеђу неке куће, оставше од оца, која је не законо продата. И на решење г. министра правде по жалби његовој по овоме делу донето. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Иван Антић, трговац из Бање, тужи г. министра унутр. дела, што га није решењем известио, по жалби против полиц. власти, што му није дала за доволење на тужбу противу Свето-

зара Милића онд. због опасне повреде. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Коста Брзаковић, секретар министарства грађевине, представља народној скупштини, како је његов отац брак био један од првих патриота, како је због династије Обреновића осуђен и послат био у кулу, где је и умро; из призрења ових и заслуга његовог оца, да је матери његовој, удови Брзаковој, Цвети, светли господар дао и стан безплатан, а дато јој је и 100 тал. за издржање.

Како је ова стара, узета у ногама и рукама — болесна, да се сама ни мањи не може, не могућно је издржати се с ово мало одређеног издржања, на моли народну скупштину да јој повиси издржање. А њему г. Кости — да се урачунају и оне године службе раније — пре осуде с оцем — проведене. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Божидар Милићевић, бив. срески начелник а сада латов скеле текијске понавља молбу своју 1875 год. поднету скупштини за повраћај звања или пензију. Моли да се изнађе молба, у њој су му и докази. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Фамилија Нинчића, са још више разних фамилија из села „Бранешца“ среза Златиборског, окр. Ужичког, моли народну скупштину, да им уступи у сопственост суват „Беле воде,“ који је сад у државним рукама, а они су га пре уживали. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Живота Живковић из „Ковачевца“ окр. Смедеревског, жали се на полиц. власти и суд тамо окружни, што му нису дале задовољења на тужбу против неких, што су изнесли речи, да му је њи трудна те га безчестили.

Не види се да је се обраћао министру. А подноси само једно решење судско, којим је одбијен што се је ненадлежно обратио. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Председник суда општине Кличевачке у срезу Рамском окр. Пожаревачком, жали се на министра унутр. дела, што није хтео издејствовати решење, да се село Кличевац одвоји од среза Рамског и дода срезу Пожаревачком, истог округа, због

краћег и удеснијег пута. Акта се налазе у министарству. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Светислав Јовановић, бакалин из Крагујевца, жали се на полицајске власти и мин. унутраш. дела, што му нису одобрили кафанско право на извесно место, где је потреба за кавану. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Аврам Симић налбантин из в. Раче, ср. Лепеничког, жали се на министра ун. дела, што му није дао задовољења на тужбу против онд. среског начелника, што га је без узрока хапсио (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Лазар Милошевић, из Ковачевца тежак, напомиње како се данас врши неправилност код кметова и капетана, а у осталом не види се ни да тражи што год од скупштине. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Димитрије Брзаковић члан управе варош Београда у свези своје жалбе против мин. ун. дела Чумића, због тога, што је млађе људе од њега унапредио са звањем, — прилаже за доказ и кондуит — листу. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Живко Станојевић, практ. среза Бугар-моравског окр. Алексиначког, жали се скупштини, што је остао ван другова својих, без повећања плате, на напомиње и неког М. Исаковића практиканта окружног, коме је вели неправедно дата повишица. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Стојан Васиљевић, практ. среза Бугар-моравског окр. Алексиначког, жали се на г. Ђорђа Девића начелника окр. ћупречког, што га је у кондуитирању оцрнио, — и што су неки добили повишицу плате а он није, — моли за удовољевореље. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Павле Васић из „Пружатовца,“ тражи укинуће сеоских дућана, као штетних за саме сељаке. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Јосиф Петровић пуномоћник општине Трњанске у окр. крајинском, жали се на министра ун. дела што му није дао задовољења над му се жалио на полиц. власт због неизвршења судске пресуде о дугу и трошковима. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Димитрије Николић трговац из Смедерева, жали се на министра финансије, што му није дао задовољења на жалбу против онд. Ђумрука због неумесног наплаћивања неких такса. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Општина: метлићска, кривајска, некућанска, Варњанска и волујечка у окр. Подринском, моле народну скупштину да се ослободе кулука око извесног пута. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Мијаило Миладиновић ћурчија из Пожаревца, жали се на мин. унутр. дела, што је одобрио пресуду полиц. власти, којом је неправедно — вели — кажњен због крчмења пића. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Радул Поповић из „подврške" окр. Крајинског жали се на Епископа Неготинског што није дозволио другом свештенику из какве друге парохије да му „чинодејствује." кад је са својим парохом у свађи. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Општина Таковска моли народну скупштину, да пурији цркве врељанске могу још једну меану за своју потребу близу цркве подићи. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Милан Поповић са још четворицом, сви пандури начелства Чачанског туже се на г. Илију Коцића начелника, што их је истерао. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

57 Сељана села Савова у окр. Чачанском, моле народну скупштину, да им се уступи, у својину планина „чемфина," коју је досад правитељство под закуп давало. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Ефилија Вилић бив. учитељка у Кладову, жали се на мин. просвете, што ју је одпустио из службе учитељске. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Димитрије Павловић кафеџ. из Јагодине, тужи се на мин. унутр. дела, што је дозволио Цветку Миленковићу да може упражњавати кафанску радњу. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Сељаци села Бањске моле народну скупштину да забрани одбору њихове општине да у будуће у „ковиљачи" и „мечијем врху," где има лепе пошаше не пуштају туна своју стоку но

да се њима — сељанима — остави те да своју стоку туна хране. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Риста Дамњановић из Београда, жали се народној скупштини на министра грађевине, што овај није дозволио да се г. Димитр. Несторовић писар мин. грађевина стави под суд због извесних злочинства. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Лазар Јовановић тежак из Синошевића села у окр. Шабачком, жали се на мин. ун. дела, што је овај оснажио решење начелства окр. Шабачког по ком му исто није дало задовољења кад је се жалио на извршитеља среза Црногорског Николу Богдановића који му је неуредно продао имање за известан дуг. Моли скупштину за задовољење. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Коста Станимировић бив. експедитор министарстава војеног, а сада практикант општине беогр. жали се на министра војног, што му овај, кад је он — Коста — отпуштен био из службе државне није хтео да изда његов улог, кога је као чиновник улагао у фонд удовички. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Милосав Јеремић свештеник праћански окр. Рудничког, моли народну скупштину да укине сеоске дућане. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Ђорђе Христодуловић овд. жали се на решење министра унутр. дела, што му није дозвољено хируршко лечење спољних болести као практичару, подносећи сведоџбе од многобројних лица, из којих се види да их је већ у последњем часу, пошто им је помоћ, признатих лекара одречена, од болести курталисао, па моли скупштину да она препоручи призрењу владином за дозволење хируршког лечења. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Љубисав Јовановић, Петар Јаковљевић и Горан Јаковљевић из Д. Милановца, жале се на начелника среског Благоја Сарића, што им је овај узео неке ствари и не враћа им, и што их је као невине у затвор стављао. Моле скупштину за задовољење. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Еспаф трговачки и грађани вароши Раче моле народну скупштину да укине сеоске дућане. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Тодор Живковић водник народне Параћинске батерије, моли нар. скупштину за какву службу државну. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Председ: Све ове молбе и жалбе, упућују се одбору за молбе и жалбе. (Бива.)

Господин Миловановићу, г. министар председник има да вам одговори, на оно ваше питање, о Јагодинској комисији, за извиђај.

Министар председ: Кад се је повела реч, о извиђају комисије у Јагодини, ја сам то пређе казао, да ће бити познато, не само посланицима, него и свакоме ван скупштине, кад ће се, и ко ће се одредити. Што се ствар ова задржала досад у ствари је ово: по чиновничком закону, никад се пре комисија не изашље, док се не саслуша онај чиновник, који је оптужен. Тако је исто и према началнику окр. Јагодинског поступљено, жалбе, које су пред скупштином биле и које су у исто време и предамном биле, послао сам био са препоруком да ми до 22 ов. мца. одговор да. Он је то извршио. И кад сам одговор његов добијо, сад сам одредио једну јаку комисију, и кад вам кажем, каква је то комисија, ви ће те признати и сами, да није била досад тако јака. У комисији тој одређен је један члан касац. суда Јеврем Барлов, председник Крагујевачког суда г. Антоновић и један члан Смедеревског суда г. Алекса Јовановић. Ја мислим да ћете с тим бити задовољни.

Још једно имам да додам. Ова ће комисија бити на лицу места 7 идућег месеца Марта и почеће свој рад. Сад видите господо, ја сам своје обећање испунио али молим да и ви вашу реч незаборавите. Ви сте ми дали реч пре кад је о овом предмету био говор и кад сам ја напомено да ће ми зато потребовати нарочито једна сума новаца ради подмирења ових трошкова, и ви сте казали да ћете драговољно одобрити. Сад вас молим господо, да при претресу буџета, кад на ред дође буџет министарства унутрашњих дела, ја ћу представити ту суму

пак је ви одобрите, и ако се одобри та сума, разуме се да ће се и од тога вама предавати рачун. (Чује се: крива страна плаћа трошак). Разумем ја то господо, али само на случај кад не буде имало криве стране, кад се то морало буде из државне касе плаћати. (Жагор, више ни вичу: молим за реч).

Председник: Молим вас, господин интерпелант јесте ли задовољни са одговором?

Милија Миловановић: Јесам.

Председник: Кад се г. интерпелант задовољава са одговором, онда не могу дати више да се говори.

Сад има г. министар грађевине да одговори на питање Стојадина Радовића.

Министар грађевина: Г. Стојадин Радовић управно је питање на министра грађевине зашто се по првој и утврђеној траси не прави пут од Алексинца преко Глоговце, Станца Липовице, Баутовца, Прекопози, више Врговца, Јабукова, Светог Арањела и т. д. Ово је мој одговор:

Комисија из цивилних и војених инжинира одређена прошлог пролећа да трасира пут из Алексинца поред границе на Дервен и одатле у Д. Каменицу окр. Књажевачког ради непосредне везе ових пограничних крајева са Алексинцем, у пределу од Алексинца до Дервена, на који се интерпелација односи, одредила је правац другу преко Балишта, између села Станаца и Добрујевца, више села Прекопози ниже Зајечара, више Ресавца испод Радевковца у Лабуково. Друга два правца којим би се могле наведене две крајње тачке везати, међу којима и онај, који интерпелант наводи, комисија је одбацила из важних узрока. Да је пут трасиран од Алексинца преко Глоговице, Станца Липовца, Баутовца Прекопози, више Ресавца у Лабуково, пут би истина у неколико био краћи, а пролазио би непосредно кроз села; али би израда истог стала грдних новчаних жртава а оштетила би тамошњи народ, јер би преко река Станачке и Лабуковачке преко потока Глоговачког Баутовачког прекопожног селишког ресавског и ж дера ваљало правити повеће вештачке мостове и на више места стране друма у камену засецати;

Осим тога пролазећи кроз села у којима су куће збијене, морале би се градити и зграде под пут узимати и људе тиме јако штетити Овако изабрана траса пролазећи већином око изворних предела оних потока, нетражи мостова а проведена је у близини свију напред наведених села, тако да се ови могу лако помоћу споредних неколико минута до највише $^{3}/_{4}$ сахата дугачких путова са истом везати. Осим тога она је и с те стране претежнија од прве што је удаљенија од турске границе, дакле веће сигурности даје путницима и има већу стратегичку важност.

Ова траса пута још није одобрена и према томе на њој би се могле у случају доказане потребе приликом ревизије измене учинити; но ја према овоме што сам изложио могу слабе наде г. интерпеланту дати, да ће се његово тражење у обзир узети моћи, док се недонесе што би нужно било да наводе стручне комисије може да побије. Но ја ћу при свем том наредити да се ствар поново испита пре но што се коначно решење о траси донесе. У осталом сматрам за моју дужност да наведем овде да његов навод, као да би се новим путем морало читав дан дуже путовати но старим, ни у колико не стоји; јер цела нова линија од Алексинца до Јабуковца (а одатле иде траса онуда куда и стара) износи $35^{1}/_{2}$ километара дакле је стара линија $5^{1}/_{2}$ сахата дугачка, да само за $13^{1}/_{4}$ сахата краћа, но и ова би разлика мања још испала, кад би се старом трасом, која местимице има и преко $15_{0}/^{0}$ нада, пут тако неправно да нема више од $5_{0}/^{0}$ нада као што нови друм мора да има. Разлика би тада у дужини између нове трасе и садањег пута испала по све незнатна.

Стојадин Радоњић: Никако не може бити по овој старој траси. Мене је народ казао, да ако буде по новој траси, онда се не може начинити за 30. година. А зашто да се не удари пут на Станце кад је тамо готова ћуприја већ је има?

Мин. грађевина: Ово је било према мњењу комисије али ја сам казо, да ћу још једанпут писати, па што се може учинити, учиниће.

Стојадин Радоњић: Никако нећу да пристанем док не пишеш на ново.

Милан Брачинац: Баш овај стари пут даље је границе него овај нови, као што комисија каже, а после тога наш народ воле овај пут да прави што преко много села иде него други. А што комисија каже да ту треба многе ћуприје, то није истина. Ћуприје овамо већ неке има.

Мин. грађевина: Има још једна интерпелација г. Илије Мојића, али како по овој ствари нема ништа у мин. грађевине да је што год рађено, то кажем да му не могу за сад ништа на то одговорити.

Илија Мојић: Ја ћу тек онда бити задовољан кад ми ви одговорите.

Председник: Министар финансије има на неколико интерпелација да одговори.

Мин. финансије: Ја вас пре свега молим да ме извините што нисам мого да одговорим онога часа и онда када сам рекао. Околности су ме спречиле. Пре свега на интерпелацију на министра иностр. дела и мене, управљену од Симе Милошевића.

Ја имам г. интерпеланту да одговорим то, да је влада оценила ту ствар, и да је нашла да би заиста врло корисно било за наше састанке и ћумруке да се тамо ћумрук отвори, и не само то да смо нашли да је врло корисно, него смо се заузели да подејствујемо код Цариграда да се то учини. С наше стране готови смо да учинимо и отворимо тај састанак, али то није само довољно с наше стране него треба и са друге стране. Влада је чинила корак код Порте, и Порта јој је одговорила да она не налази за добро да ту плаћа чиновнике. Дакле ствар је за сад одбијена али опет не губите наду да ће влада остати на том, него ће поновити то и мислим — да ће и Порта примити. Ја дакле молим г. интерпеланта да се са овим задовољи и да мало причека на ће мислим повољног одговора добити.

Сима Милошевић: Задовољан сам.

Мин. финансије: Г. посланик Мата Проки управо је интерпелацију на министра финансије односно прикупљана прireза око оправљања манастира Копорина.

На жалост моју господо ја нисам нашо да је о тој ствари што год рађено у министарству финансији. Могу вам само на-

зати то, да је још од 1867. године купљен неки прирез и да се данас налази које главнице које интереса нагомиланог новца свега 24.112. гр. и 2. п. пор. То је све што сам имао да кажем. Капитал се налази код управе фондова, а зашто се није по томе ништа радило, то немогу да знам.

Матија Прокић: Новац јесте код управе фондова, али што се не оправља манастир тај.

Мин. финансије: Не спада у надлежност министра финансије да се оправља министар и црква, то је посо министра просвете и може бити да ћете се тамо известити, али ја вам могу казати да је тај новац код управе фондова и износи 24.112. гр. и 2. п. пор.

Г. посланик Тодосије Миловановић и Недић. (Чује се: није ту Недић.) Мени је све једно ту је Тодосије Миловановић.

Ја вам могу на то казати господо, да је власт нашла да треба заиста да се оправе и да је учињен предрачун колико треба да се потроши, пак је нађено да треба потрошити 8.200 гроша пореских, нађено је да се за набаву и пренос материјала то не плаћа, него да то спада на терет народу, а да се ова сума има утрошити немо на вештачки посао. Ово је учињено на основу § 39. закона о подизању јавних грађевина.

Тодосије Миловановић: Ја се што се тиче одговора тога не могу задовољити с тога, што тамо народ само вуче сам потребан материјал а то нетреба јер је новац ради тога купљен.

Мин. финансије: Није ради тога јер се само вештачки посао плаћа из државне касе, а што се тиче преноса материјала, то је сам народ дужан да чини.

Тодосије Миловановић: Ја држим да то није умесно да тај народ погранични сноси већи терет но остали. Ја мислим да је то дужност целе државе, да сноси те терете а не само појединог дела народа. Томе народу доста је што он чува страже и што плаћа прирез а не још да он вуче јапију и да плаћа да се оправљају. То је врло теретно за њега.

Министар финансије: Ја знам да је то врло теретно али то је друга ствар, то би требало најпре изменити закон и кад је овакав закон, овако се мора и радити.

Тодосија Миловановић: На добро ја се задовољавам.

Јован Бошковић: Поводом ове интерпелације ја узимам слободу да учиним једну примедбу или боље рећи да обратим једну пажњу министра односно купљења подобних прireза не с тога услучајима оваким де нешто народ а нешто држава сноси ја молим г. министра ћа у будуће кад се треба каква оправка да учини, да се то све исплати из државне касе да неби народ дангубио, досећи 14 пара, а после нек се уз данак то од народа наплати и каса државна попуни.

Мин. финансије: Врло умесна примедба и могу вам казати да сам тако неколико пути и радио.

Павле Поповић: Чујући од г. интерпеланта да он с правом тражи да се карауле о државном трошку оправљају, и чујући да му г. министар то право потврђује, зачудо ми је, зашто се неједнакост у Србији врши. Ми за правимо сами негде те карауле а негде држава каква је то неједнакост? Ми немо до сад то знали да карауле држава оправља; то је мени први пут. За то господине, да би се једнакост свуда вршила, ја вас молим, да се један распис по свима началствима учини да то сви знају, јер као што рекох за многе је као и за мене то сасвим нова ствар, кад је народна ствар, онда не треба ми сами да правимо те карауле, јер неограђујемо и нечувамо сигурност само нама самима, но целој држави. Ја незнам како је то смело да буде досад и ове ли у будуће бити да се таква неједнакост у једној земљи врши.

Председник: Један посланик јавио се да говори коме незнам имена.

Петар Стевановић: То сам ја који сам имао то нето да кажем.

Мин. финансије: Ја мислим да је г. интерпелант задовољан и да је ствар свршена? (Чује се. Свршена).

Павле Поповић: Молим вас дајте ми обећање да ћете тако учинити.

Мин. финансије: То долази г. министру грађевина по закону да он одговара.

Мин. грађевина: Може се казати да ће се радити по закону. У закону о грађевинама пренос грађе спада на народ,

а што се руке и вештачки послова тиче, то се плаћа из државне касе. Ако се где год другчије ради, нека се јави министру па ће се ствар исправити.

Павле Поповић: Ја држим кад један посланик у скупштини где присуствује влада каже, да се појединако врши закон, то онда не треба бољег доказа него нека се пази да се у будуће тако што не чини.

Мин. грађевина: У напредак се неће такав случај догодити.

Потпредседник: Сад прелазимо даље на другу ствар.

Мин. финансије: По већи број господе посланика подписо је ову интерпелацију на министра председника и министра унутр. дела што је г. Мариновић изузео из диспозиционог фонда за једну годину дана 17.850 дук. и. и 20. гр. пор. за време његовог министровања.

Интерпелација та гласи овако:

Интерпелација.

На господина председника министарства, министра унутрашњих дела.

Буџетом за рачунску 1874 годину одређена је министарству иностраних дела на ванредне потребе и достојније заступање државних интереса сума од 498.000 гр. пор.

Од ове суме изузето је за време министровања господина Мариновића и то:

2. Септембра 1874 год.	„ „	140.000 гр. пор.
23. Октобра 1874 год.	„ „	140.000 гр. пор.
12. Новембра 1874 год.	„ „	218.000 гр. пор.
	Сума	498.000 гр. пор. или у

златним здравим дукатима 17.850 дук. и 20 гр. пореских. —

Но да оставимо ове прве две цифре на страну, које су једноликe, и које су изузете до 23 Октомбра 1874 год., па да говоримо о последњој цифри од 218.000 гроша пор. или од 7.785 дук. и 10 цванцика, које је узео господин Мариновић из државне касе 12 Новембра, а оставку дао 22 истог месеца 1874 год. шта учини г. Мариновић са тим новцима за цигло 10 дана, кад у тако врло кратком времену није се бар по видимом догодило никаквих спољних политичких догађаја, те да

је овака грдна и огромна сума у једном тренутном времену на ванредне потребе, и достојније заступање државних интереса утрошити могла, сем ако је то на самоодржање појединих личности могла утрошити.

Овако интерпелирамо господина председника министарства, да нам одговори:

1. Је ли г. Мариновић узео у три маха из диспозиционог фонда за једну годину дана оваку огромну суму од 17.850 дуката и 20 гр. пор.

2, Колико је од ових новаца утрошио.

3, Је ли враћо натраг бар ових 7785 дук. и 10 цван. у касу, и ако није враћо, зашто их није враћо, кад се не би могло ни замислити, да се на ове потребе могли ови новци, за тако тренутно време утрошити. Или да нам влада поверљивим путем саопшти, шта је са овим новцима учињено?

У Београду 8. Фебруара 1875 год.

Интерпеланти:

Аксентије Ковачевић, Михајло Смиљанић, Алекса Здравковић, Павле Поповић, Алекса Станковић, Радисав Милосављевић, Адам Богосављевић, Сима Несторовић, Ранко Тајсић, Милош Пантић, Милија Миловановић, Јован Недић, Димитрије Катић, Сима Милошевић, Савко Јојић, Алекса Прокић, Цветко Минић, Цаун Милошевић, Петар Стефановић, Коста Пејић Станоје Ђорђевић, Стојадин Радовић, Павле Радивојевић, Алекса Стојановић, Милош Степановић, Жика Миленовић, Милоје Милојковић, Мијајло Радисављевић, Илија Ж. Мојић, Михајло Јеремић Владислав Павловић, Илија Стојановић Милосав Вељковић, Иван Станојевић, Рако П. Кукић, Тодосије Миловановић, Михајло В. Марковић.

Ја сам господо узео на се да одговорим на ову интерпелацију с тога што најпосле то није никаква ствар политичка, него се чисто своди на ствар финансијске операције. Ја сам дао прегледати све књиге у министарству финансије, и уверио сам се да ово, што је толика сума изузета, сад у очи свршетка рачунске године, да то није први и последњи случај. То је практика која је освештана потребом од више го-

дине. Ја вам могу казати да је од 1869 године, па и пре тога па до сад, све тако рађено. Дакле чека се на прилику свршетак рачунске године, па се онда подигне оно што се имало подићи у почетку године. Дакле све што имам да кажем то је, да то ништа није ново, него је чисто практиком освештано потребом кроз ваше године.

Аксентије Ковачевић: Ја држим да је неки 7.800 дук. узето из диспозиционог фонда месеца Новембра. Ови новци који су узети месеца Новембра, мислим да се нису могли потрошити за ову годину, јер за ову годину има других новаца. Сад може се казати: они се неће потрошити за ову годину него су потрошени за прошлу годину. Питање је при овом јер се незна баш на чисто док се не дође до претреса буџета, како ће та ствар доћи; питање је, да ли је та сума дошла на олакшицу овогодишњег буџета или на терет, јер ако је остала иста сума на диспозициони фонд, онда је тиме оптерећен овогодишњи буџет са 7.800 дук. н., ако ли је остала мања сума зато, што је уштеђено прошле године нешто од те суме, онда то треба да буде у добиту државном. Дакле свакако овај новац треба да буде на среду.

Мин. финансије: То што је узето из диспозиционог фонда, Новембра месеца, тиме није оптерећен буџет ниједнаке за ову годину. То вам дајем реч, ама баш ни за једну пару. Да ли је то уштеда или треба да се уштеди, то је господо ствар о којој не могу да говорим из врло важних политичких обзира, а да небуди мислили да ту има каквог заметања, дозволте ми да учиним један пример. Међу вама има ваљда људи трговаца. Ви врло добро знате да сваки трговац више ради на кредит, на прилику нешто данас узимате на ћете да платите чак у Новембру месецу. Међутим ви имате готових новаца, али вам потребују на друге цељи. Ви ћете господо веровати да и Српска држава има кредита; ви ћете веровати да Српска држава не мора готов новац плаћати, може и она нешто данас чинити на чак у Новембру месецу плаћати. Најпосле нису то сљедства да што у Новембру месецу није узето, да та сума није требала, него је та сума узета и потрошена можда још као и неиздата. Та је сума може бити давно потрошена на је дошло време да се сада исплати. Дакле тиме што је ова сума у Новембру месецу утрошена, није ништа ново учињено, него што је освештано практиком од више година. Овим дакле није буџет ове год. оштећен ни са једном паром више.

Аксентије Ковачевић: Односно имања једне задруге, старешина задругара мора да да рачуна својим члановима у сваком погледу. Односно ортачиие мора ортак да створи књиге и покаже задругару рачун. Сад ја признајем да из политичких узрока и обзира не треба да се каже, него само у толико да се задовољи члан тога друштва ја сматрам да су чланови тога друштва г. г. посланици, и представници целог српског друштва, да се они само у толико обавесте, куд је тај новац отишао, јер би се тиме нешто више постигло, постигло би се то што би ми са радошћу још више давали на такве прилике к јима би се Србија могла боље користити и у политичком обзиру и што већу корист имала.

Министар финанције: Ја вам могу казати да тај новац није отишао на нешто што није државна потреба, није отишао на нешто што није извесно, неосporно, државна потреба.

Да ли ће моћи влада да вам каже макар у тајној седници то не могу да вам кажем, али за сваку пару која се издала има рачуна коме се дала.

Аксентије Ковачевић: Ја само знам да у свакој ортатачини ортак мора да даје рачуна; на тако је и овде.

Сима Несторовић: Ја у том смислу нисам да кажем што је и г. Ковачевић казао, него још као интерелант има да кажем ово: није довољно само то што г. министар каже „освештано је практиком" и да је то за „нешто употребљено." Та „практика и освештење" не оправдава оно што ми желимо. Најпосле ако не можете у јавној седници казати, онда века то буде, или у одбору или у тајној седници скупштинској. Јер ми нећемо „оно што је освештано практиком" него оно зашта је потрошено, — а кад се то не каже, онда нисам задовољан с том одговором.

Милија Миловановић: Ја бих само то имао да кажем да једна практика може дуго година да се употребљава, али може

бити да је та практика врло опасна, па зар треба да се ова на више времена и даље продужава. Ако је та практика увек на корист земље наше, онда треба ми као представници народа да знамо за то. Дакле ја сам за то, да ми треба да знамо и да видимо од тога рачуна, па ако је где год каква погрешка учињена, да гледамо то да поправимо, јер може бити да ћемо ми знати боље — нас неколико, него један министар.

Ранко Тајсић: Ја знам да је та практика од неколико година упрактикована, управо пре неколико министарства, но био би рад, ако би се могла та практика изкрнети, или ако неможе, оно бар да се да тачан рачун од пара, које су потрошене и ако је то противно г. Мариновићу као посланику.

Потпред.: Молим господине посланиче да обратите пажњу на то, да имате разговор са министром, а не са послаником. Г. Мариновић је посланик, па с тога не можете се на њега обраћати за то, него на министра.

Ранко Тајсић: Онда влада нек нам да тачан рачун о томе, и то је све што сам имао да кажем.

М. Глишић: И ја о тој ствари имам да кажем толико, саглашавајући се са Несторовићем, Миловановићем и осталим, прво о политици, коју напомену г. министар, па каже да та политика стоји већ одавно и да је нужна и потребна за земљу, а ја кажем: у колико је већа посланичка дужност да изкажу жеље и потребе народне, у толико је и та, да изтисне такве некорисну политику. Од овакве политике, потребе народне нису осетиле корист, него на против народ вичe на сва уста каква је то политика, где се новац на толико хиљада троши без икаквог рачуна, а овамо немо и боси и голи, то је све притисла крајња сиротиња, па још министар рече да сумња може ли одговорити. Ја баш с правом тражим, да нам г. министар да рачуна о томе, — не кажем јавно, — да нам да рачуна о нашем сопственом новцу. То нам право не може нико оспорити. Пристајем и на то, да се не каже јавно, него у скупштини у тајној седници, или бар одбору, као што рече г. Сима Несторовић. Што се тиче политике, то знам како је досад пшло, народ вичe на сва уста, како се тај новац троши на

некористне циљи, што управо у народу производи велике неприлике, но ми ћемо гледати као људи, да ту практику поправимо као што је досад било да небуде у будуће.

Министр. финанције: Дозволте да вам неколико речи кажем у ограду. Г. Глишић је врло жестоко говорио о тој ствари, но може бити да је то његова нарав да тако говори, можете најпосле говорити, како је народ бос и гладан како вам је воља, али ја просто, да се ови новци без рачуна троше, то одбијам од себе. У овој земљи има закона има контроле, па се зна коме се тај новац даје и на што се даје, то је већ уређено. Ако шта не достаје може се поправити, али просто кажем да се то без рачуна не троши. Ја дакле морам сваки такав говор да одбијем од себе.

М. Глишић: Молим за реч, зарад обавештења.

Потпредседник: Молим вас, има доста гг. господе посланика, који су се јавили, али ако хоћете зарад обавештења, онда сам дужан да вам дам реч.

Милош Глишић: Ја имам у толико да кажем зарад обавештења те ствари, да остајем при мојој речи, да с правом тражим да се да рачуна народној скупштини као највећем телу у земљи.

М. Брачинац: Ја бих имао то да кажем, да смо ми већ више година у скупштини претресали те рачуне, па смо видели, да није могуће да се сазна тај начин на шта се тај новац троши. Пре докле скупштина није било законодавно тело прегледао је рачун председник савета са два советника и од како је скупштина постала законодавно тело недаје се никоме рачун, с тога незнамо сада рачун. Ја би се задовољно, кад би министар узео на себе да каже, да је та сума доиста утрошена; али господо, једна тајна ствар. То се не може казати скупштини, на што је потрошено. Но ја би био за то, да један министар кад узме једну цифру да би могао то казати и осталим друговима као министарском савету, а министарски савет после да нас поднуно увери, да ли је та сума доиста утрошена или не.

Јован Мариновић: Ја не бих узимао реч, да није у интерпелацији и моје име поменуто. И овом приликом дозволи-

ћете ми, да напоменем, да интерпелација ова на председника министарства упућена, не тиче се бившег министра, који сада седи на посланичкој скамији. Али је као што рекох, и моје име поменуто. Погрешно су интерпеланти казали, да је Ј. Мариновић узео толико и толико дуката; није Мариновић узео ни једну пару, него је то узео министар иностраних дела, или још боље рећи узео је касир министарства иностраних дела. Ви ћете се смејати, на ово, што ћу вам сад казати, али је у ствари тако: ја сам се зачудио кад сам овде чуо за тих 7000 дук. цесарски. Ја нисам пре тога знао, да су толики новци у то време из финансије дигнути, јер никад нисам мотрио на цифре, кад сам подписивао квите, на које су новци из финансије дизати. Знао сам, да постоји добар ред у финансији, и да се из касе ни једна крајцара не сме издати против закона т. ј. ако није буџетом одобрено, да се може издати. С друге стране, чиновник, који врши дужност казначеја у министарству иностраних дела, тако је савесан и тачан у својој служби, да нисам ни на крај пакети могао имати, да ће ми он што подметути да подпишем, што неби у реду било. Дакле верујте, ја кад сам чуо за тих 7000 д. цес. изненадно сам се; јер као што вам кажем, то се лично министра не тиче; кад би се министар с тим канцеларијским стварима занимао, он не би имао времена за друге важније ствари, за времена свог правог задатка. Дакле то је ствар касира. Касир не сме никоме издати ни једну крајцару, док нема потписа министра. Каса се сваког месеца ревидира преко једног или двојице чиновника, и кад се нађе све уредно то је онда ствар свршена. Ја кад сам примио министарство, нисам ни видио касу; пити је мој предходник такову мени предавао, пити сам је ја, кад сам оставио министарство, мом прејемнику предавао. То је у осталом једна традиција у мин. ин. дела, од толико година, то је једно правило, један ред, који се практикује, на инак ни кад ни једне крајцаре није фалило. То може служити на част оном чиновнику, који с касом рукује. Као што рекох, ја ни кад ни сам видио ни једну крајцару, ни што се узима новац за агенције, ни за те ванредне трошкове, ни за ма какве друге бу-

џетом одобрене кредите, а на све квите о том давао сам свој подпис. Али у ствари је то, да казначеј не може издати ни једну крајцару, док нема на то подписа министровог; нема ни једне крајцаре да је потрошено, док нема подписа министровог. Још даље, преко мојих руку није ни кад ником ни једна пара издата, него се изда казначеју наредба, а он издаје новац коме треба на признаницу овога. Дакле, ако је неко мислио, да овом интерпелацијом баци на мене неку сукњу, у томе се је преварио. Ја нисам од јуче познат у свету. Но како сад видим, овде се напушта земљиште интерпелације, овде се више не пита, зашто је узет новац овда или онда, него се тражи, да се сазна, зашто је новац употребљен? То је сасвим друго питање, које се тиче владе и скупштине, а не мене. Досад се од тих новаца рачуни ни по каквом закону нису морали полагати. Ти се новци употребљују по извесном неком правилу. Иште се одобрење од кога треба, тачни се рачун од издатка води, и онда је све у реду. Сад, ако скупштина донесе такав закон, да се не може тај новац другче трошити, него да се о њему рачун полаже, то је друга ствар. Само сам хтео да напоменем да моје лице, моје име, које је споменуто у интерпелацији, нема ту никаквог места; ствар се ова тиче чисто државне власти, министра иностраних дела. Ја као лице, ни сам никад видио ни касу ни паре, а што сам год као министар у интересу државне службе наредио да се изда, то је до последње крајцаре оправдано документима.

Сима Милошевић: И ја пошто сам се потписао као интерпелант на интерпелацију, хоћу да проговорим, али не о практици, него баш о томе, шта ме је руководило да интерпелацију потпишем. Не само ја, него и сви сумњали смо, да тај новац није отишао на другу страну, а не на оно, на шта је одређен. Ја не знам зашто г. министар финанције околиши на пење да каже бар одбору куда су ти новци утрошени.

Милосав Марковић: Ја не могу бити задовољан са оваким објашњењем г. министра финанције. За то не могу бити задовољан, што се прочула код нас скупштинара па скоро и по народу, да је издата нека сума новаца, онако, како ћу

казати тајно или како му драго. Може бити, да је издата на корисне цељи, али ми као скупштинари ради смо да извидимо, ако је могуће, на какву је корист утрошена. Па ако је на корист утрошена и даље ћемо давати, али ако није, онда нисмо ради, да се и даље троши, но да се томе стане на пут.

Мијаило Смиљанић: Ја као што сам подписан на интерпелацију, доста ми чудно изгледа што г. министар каже, да нам се не може јавити. Доиста ја мислим, да ми, као народни представници, и пошто се од народа сваки издатак тражи, имамо право, да нам се покаже рачун, да се види, на што је новац потрошен. А што неки кажу, да се само једном одбору јави а не целој скупштини, ја мислим, да то од нас нико не ће захтевати, већ да ће тражити да се целој скупштини јави, где је новац утрошен, па ма то било и у тајној седници.

Адам Богосављевић: Ја се у главноме слажем са Несторовићем и Глишићем, али не одбору да се јави, него целој скупштини. Ја никако не могу признати, да један министар може бити већи родољуб, да боље и савесније интересе и потребе народне познаје и брани него посланици, а то што министар у своме одговору рече, да се не може казати, то ме наводи да сумњам, да то ни су чиста посла.

Потпредседник: Ја сам дужан замолити господу посланике, па по томе и г. предговорника, да избегавају речи, које су као оне његове: да ни су чиста посла, и које производе сумњу; а кад нам се потпуно одговори, можда ћемо тада видети да јој ни је било места.

Вељко Јаковљевић: Што нека господа посланици кажу, да треба да нам се саопшти у одбору, ја не знам, како та господа посланици могу да претпоставе чланове одбора, да они као заслужују веко веће поверење од скупштине, то мене као народног посланика вређа. Ја сам за то, да нам се каже у тајној седници, и то у оноликo, у колико се дозвољава, да што не буде на штету државе; јер нема државе у Јевропи, која нема политичке тајне. Но ипак, да се каже од чести и у неколико свима господи посланицима, а сваки посланик зна, каква га казна очекује, ако би то и даље распростирао.

Павле Поповић: Што каже господин министар тако је практицирано, но та практика негде треба, негде не треба, а више пута она је и нужна. Но интерпеланте је руководило то, што је новац при крају године утрошен, па то људи хоћеду да знаду. Ја знам кад би влада показала, ово је утрошено за ово, а оно је за оно, ми би се врло лако задовољили и при претресању буџета лако би се споразумели. Зато сам, да се у тајној седници покаже, те да сваки посланик о томе зна.

Јован Бошковић: Да би био што краћи у говору ја усвајам разлоге посланика г. Ковачевића по којима скупштина има права уверавати се о потреби сваког издатка, на следовательно и о овом издатку. Јер ако скупштина не би добила уверење, да се тај новац троши на праве потребе народне, онда незнам како би могли одобравати тај издатак, о коме ни су прикупљени податци. 1872. год. почеосе, проносити глас, да се новац троши на ово или оно, што се управо не може да оправда. И то је дало повода скупштинарима и члановима финансијског одбора, који су прегледали буџет, те су много разговора имали око тог издатка. И ондашњи министар донео је одбору рачуне свега тога издатка. Пошто је одбор увидео, да се новац троши на корист и потребу народну, онда је саопштио свима скупштинарима, да се заиста на праве потребе народа троши. Ја мислим, да би добро било, кад би влада показала рачун о томе; јер сад се проносе разни гласови, а као што влади лежи на срцу чување тајне државне, тако исто и сваки посланик то негује у своме срцу. Што се тиче тога, да ли ће се рачун показати у одбору или у тајној седници скупштине, то је мени свс једно. (Чује се: није све једно. Жагор.) Молим да говорим. Ја кажем, да је мени све једно, јер у томе не видим ни какве разлике. Скупштина је бирала одбор и поверење му дала. Ми на прилику кад решавамо молбе и жалбе, сваки појединн посланик нечита их нити завирује, шта у прилозима пише, него се одбору верује. Тако исто и при претресању буџета, одбору се поклања поверење, јер кад би сваки појединн посланик при претресу истог сумирао цифре и тражио да се увери што тамо пише не би га прегледали ни за годину дана. Дакле с тога сам

казао, да ми је све једно. Са овога дакле, ја остајем при томе, да треба да се да рачун на било то једном одбору или целој скупштини.

Аксентије Ковачевић: Ја бих само као прво потписани интерелант, који имам права да бранim интерелацију, имао одговорити на реч Брачница, који каже да је не могуће одговорити. Ја држим, да се нисмо споразумели о томе, јер овде се ништа не тражи што је не могуће, јер нико не каже, да се скида месец или сунце на земљу, него просто да се покаже рачун, што је црно на бело написано, па да се споразумемо.

Што се тиче говора г. Марковића, који је објашњавао како се и на који начин троши, и да према томе не треба друга обавештења, кад се зна, и кад нема другог закона, — ја држим, да као год онај, коме се што даје да троши, зна како је потрошио, тако треба да зна онај који је дозволио да се потроши, па да онда дођемо до споразумљења; јер ако не дођемо до споразумљења, врло се лако може доћи до врло не згодне мисли, да при претресању буџета, преко те рубрике прецртамо црвеним плајвазом, а иначе, ако би до споразумлења дошли, онда може бити да не ћемо црвеним плајвазом прелачити. Ви знате да народна скупштина одобрава буџет, па ако га не одобри, онда не ће се ништа ни дати. Због тога ја мислим, да би било добро споразумети се у радњи државној.

Јован Марковић: Имам још да додам, да је сав овај претрес, који је сад одпочет, био прошле скупштине у одбору финансијском. Ни је ни онда узимана ствар олакше, него што се сад узима. Овде видим г. Несторовића и г. Бошковића, који су били о лањској скупштини у финанцијском одбору; мислим да осим њих нема ни један међу нама који су у том одбору били. Тако исто и онда је показивана брига, да се новац не троши не унутно; да се трошак, ако је могуће, смањи и т. д. И ја сам онда као министар тога времена одбору томе дао сва она обавештења, која сам могао дати без да доведем у не прилику оне интересе државне, које ја не би смео ни како обелоданити. И последица тога обавештења, кога сам дао одбору, како се од прилике ти трошкови чине, и какви су

изгледи за потребе народа, последица тога била је та, да је одбор примио и скупштина решила, да се та сума новаца даде влади. Дакле кредит који је прошла скупштина дала влади на ову потребу то је на неки начин објашњено. Ни је ни прошла скупштина, а нарочито одбор финансијски, који је толике бриге имао о уштедама, о добром газдинству, нису дакле ни одбор, ни скупштина ту ствар олако узели. Ја се опомињем, да је било доста претреса и препирке о томе, а била је и једна мањина одборска, која се ни је дала убедити; а све, што је било могуће у том обзиру казати, ја сам онде одбору као органу скупштине казао.

Држао сам дакле за нужно напоменути вам, да овај кредит ни је ни прошле скупштине олако одобрен, него тек после многог претресања у одбору.

Алекса Поповић: Ја мислим, да нема ни какве сумње, да је овде право изазвало ову интерелацију; да је потреба изазвала и то истинска потреба, да се о томе води рачун. У буџету стоји диспозициони фонд од 498.000 гроша пореских. Сад се каже, да се не може да да рачуна о тијем новцима. Даље у буџету стоји, сума од 1,000.000 гроша пор. за друга изванредне потребе државне, па и о тим новцима не може да се да рачун. Обе ове суме, износе скоро 3,000.000 гроша чарш· а то је равних 50.000 дуката. Ја мислим, да је скупштина потпуно у праву, да тражи рачун о тим новцима. Јер, и ако се каже, да се новац троши на сјајније заступање народа, може се мислити, да је то сјајно заступање, да се наши посланици боље проводе код страних дворова. Као што се види, годишње се троши 50.000 дуката, за 6. година, то је пуних 300.000 дуката. Ово је дакле грдна сума новаца, о којим треба да се види тачан рачун.

Јован Марковић: Г. Алекса Поповић казао је, да се новац може трошити на провођење посланика.

Алекса Поповић: Ја то могу мислити кад се некаже куд се троши.

Јован Марковић: Ја ћу овде да се послужим са туђом мисли. Једног министра у једном парламенту питали су, нашто

троши тај диспозициони фонд, и он је одговорио: ја ћу вам казати на што не трошим, али не смем казати на што трошим. Према томе, кад ми предпоставите, да се овај новац троши и пошто, но што се није трошио, ја вам могу дати свечано уверење, да ни једна крајцара из овог фонда ни је дата на то да наши посланици, ма који или чиновник, могу лепше живити.

Алекса Поповић: Ја не кажем то, него може се мислити, да ће неко од наших посланика да се равна са посланицима осталих сила у бољем и раскошнијем животу; но то неби требало да буде и пошто се силом правити у богатству онако како у ствари нестоји. А кад се не даје рачуна о трошку тих новаца и кад се каже не ће се и неможе се да да, онда ја имам права мислити на све.

Министар финансије: Ја видим, да овај разговор прелази на једно земљиште, које ни је сигурно ни за вас, ни за нас нит је у интересу нашег народа. Једни говоре, да не ћемо да дамо рачун, а народ има права да тражи. И ја кажем да има права, и ми се не бранимо да дамо рачуна што по закону треба да дамо. Но ја мислим, да ви нисте само народни посланици, него су били и они, који су правили устав. У члану 70. устава стоји: „да скупштина може и сама да позове министре или одређене повереннике, да јој дају потребне извештаје и обавештења, и ови ће јој то дати, ако неби налазили, *да би за државне интересе било штете од јавног, пре времена, саопштена*".

„Дакле, влада ће свагда дати нужна обавештења, ако не би налазила, да би била од штете за државне интересе, да се јавно саопшти. Ви видите, да је предвиђена могућност штете од пре временог саопштења, а ту је могућност сам народ предвидео, кад је устав правио.

Једни ми пребацују, да не ћу да дам рачуна. То ја ни сам казао. Ја сам рекао: нити кажем да ћу дати, нити кажем, да не ћу дати; управо резервирао сам се док се влада не договори, али још данас одбијам од нас сваку мисао, да не ћемо да дамо рачуна. Ја сву ону господу, што веле, да не ћемо да дамо рачуна, молим, да ми не замере што ћу им казати, да

ја те речи осећам, а нарочито г. Сими Милошевићу. Ја сам отворено казао, да новци нису потрошени ни на што, што није народна потреба. Сад ако скупштина каже, да ни је задовољна ви учините један предлог, на ће влада имати времена, да се споразуме. За сад ја се са владом о томе ни сам споразумео, а кад се споразумемо, може бити да ћемо да дамо рачуна, а може бити да не ћемо.

Г. Милосав Марковић приметио је, да се новац издаје тајно. На сваки начин, да се тајно издаје; али је сам народ одобрио, да се тајно издаје. Као што је г. Мариновић лепо казао, на што је могло бити казано им је. А данас ако ви хоћете, да народ српски не треба да има своје велике задатке, онда то је друга ствар, само држим, да би онда требало формалан предлог да поднесете.

Г. Адам Богосављевић имао је доброту да каже, да не може бити министар већи родољуб, него један посланик. То ја и не одричем. Ја мислим, да смо сви у Србији родољуби; а тешко оној земљи, где нема родољуба, нарочито у влади. Но оно, што се је изразио: „даје му повода да сумња сваштa", то би била увреда за владу. Али пошто се зна, да г. Адам имаде обичај све да сумња, као да у његовој граматици само то пише: ја сумњам, ти сумњаш, он сумња, ми сумњамо, ви сумњате они сумњају, — то ми можемо, али не ћемо да сматрамо ни за какву увреду.

Даље, у интерпелацији ни је казано, да се поднесе рачун, него је питано: је ли узет новац и је ли потрошен. Ја кажем, а и г. Мариновић је добро казао, да нити је више, нити је мање узето, него оноликo, колико је одобрено, и влада зна, на што је новац утрошен. И не само то министарство иностраних дела, него и свако друго министарство не диже свакад све своје кредите од један — пут, јер кад би то било, ја бих на једанпут имао празне касе него ја их умолим, да не дижу сав новац и тако је свакад рађено; сав се новац од један — пут не диже, него у неколико пута. Тако је било, и ово ни је једино практика министарства иностраних дела, него је општа практика. Кад тога не би било, кад би сваки свој

новац дигo од један пут, а касе да тада остану празне, ја бих тада први одказао, да не будем ваше министар финансије. Овди ни је узето, да се потроши на некакве приватне ствари, а међу тим, у питању је диспозициони фонд; т. ј. у питању је, хоће ли народ да има тај диспозициони фонд, или не?, па ако не дате, онда ћете имати предлог да донесете.

Што се давања рачуна тиче, ја се нисам споразумео са мојим друговима; не могу вам казати ни хоћемо ни нећемо. Ми смо свагда готови да вршимо закон и да сачувамо врло важне интересе државне, што је и вама до тога стало. Ја држим, да ћемо и с тим на чисто бити, да ће и у томе остати слога и споразумење владе и скупштине; али бих вас молио, ма какву одлуку да донесете, да причекате, кад дође на претрес буџет, да онда о томе решите, а сад да пређемо даље.

Мијаило Лазаревић: При свем том, што нисам подписан на интерпелацији: опет за то и ја бих био рад да знам, на што се тако названа диспозициона сума троши. Но руковођен тиме, што свака скупштина изјављује поверење, било одбору који прегледа пуномоћства, било одбору за молбе и жалбе, било финансијском одбору, то држим, да кад поједини такви одбори донесу своја закључења, њима скупштина потпуну веру поклања. По томе држим, да одбор, који је прошлогодишњи буџет претресао, а скупштина одобрила, није био претресан, већ да је био потпуно обавештен, па је за то у прошлогодишњем буџету ова цифра и одобрена. Ако би се могло шта примећавати, то се је могло онда учинити а не сада, јер ја сматрам да би тиме ми изјавили да нисмо имали вере у онашњем одбору, и у ондашњу скупштину која је тај издатак одобрила, ја држим да је врло неуместно, да неби било родољубиво, да сад на ново скупштина сазнаје, на шта су те цифре потрошене. (Жагор.) Јер кад је обавештен онај одбор, који је онда био и одобрио, то онда следује да и данашња скупштина, кад се обавести преко свог одбора финансијског, па и друга, па и трећа, која дође, могла би казати да и она хоће да се обавештава, та би практика не уместна била. Оно, што одбор буде обавештен, може појединим посланицима, разуме се, у коме буде имао вере, казати. Овако пак излази, да се нема вере у одбор, па онда можемо с тим далеко отићи и излази то, да се нема вере у владу. Моје је мишљење, да, почем је изјављено, да се за ово јави само одбору а не целој скупштини, да господа посланици, који траже да се свој скупштини до знања достави, с тим изказују да немају вере у одбору. (Жагор. Прекидање у говору. Председник звони и позива на ред.) Заиста имао бих да говорим мало дуже о том питању, но пошто видим нелојалност неке господе посланика, који чине такву ларму, да и највећи светац неби могао одржати ток свога говора, то онда молим председника да одржава ред, јер ово за скупштину није достојно, пошто ми нисмо на сокаку на пољу, него у дворани. Ја држим, да треба сваки да се поштује да се не прекида у његовом говору, како се неби изазвали нови призори, као што је јуче било.

Председник: Ја бих молио господу посланике, да, кад један говори, да други слушају, а не да утичу у говор и говорника збуњују, јер заиста то је не пријатно. (Жагор.)

Мијаило Лазаревић: (Жагор.) Ја нећу да о овој ствари даље говорим, но то хоћу да кажем, да је гадно и стидно од поједине личности да се тако понашају, и да је то дрско, да се у говору једног посланика иза његови леђа ларма и смеју, и тим у говору га спречавају. Ту се показује, да нема довољно изображења и свести, које треба да има један посланик. То је ниско.

Председник: Немојмо да прелазимо даље. Ја сам увек молио господу посланике, да један другом не учпту у реч.

Ђорђе Ђоровић: Ја молим да посланик узме ту реч натраг, што је казао *дрско*.

Јован Бошковић: Молим за две речи. Ко хоће кога да опомиње. . . . . .

Председник: Молим, немате реч. (Жагор.) Ја бих само молио, да се у будуће тако што не догађа.

Миленко Петровић: Ја се слажем са многим говорницима, што траже, да се зна, где је употребљен тај новац, али се не слажем у томе, што неки кажу, да се да рачун одбору, а не

скупштини, на сам за то, да је скупштина у праву, да се њој рачун даде, на било у тајној или јавној седници.

Петар Стевановић: Пошто је г. Вељко Јаковљевић потпуно и моју мисао разложно, то мислим да је најбоље да се у тајној седници рачун покаже.

Павле Радивојевић: Народ српски, он је свагда вољан, да даје све оно, што је најнужније за нас у Србији; но кад је тако вољан да даје, он је вољан да зна зашто се даје. Ја нећу да базирам на овога или онога министра, него ми хоћемо да тражимо рачун, и док год влада потпун, јасан и доста тачан рачун неда, донде ће народ сматрати, да су некако другче потрошени и да су у некој тами издати, а не на оно зашта треба. А на послетку ово кажем: или рачун или паре. (Смех. Тако је, тако је.)

Илија Стојановић: Господин министар финансије каже, да су ове суме практином усвојене. Ја верујем г. министру да је то тако, али ја држим да је ова практика могла бити само донде, док народно представништво није учествовало у законодаству и управљању буџета, а то је до 1869. године. Од тога доба пак, кад је народ почео законе да кроји, и о себи рачуне да води, та практика има да престане. Зато ја тражим да г. министар финансије народном представништву о свему тачан рачун да, а за у будуће хоће ли та досадашња практика остати, или ће доћи друга боља, то ће народно представништво пређи, пошто разгледа тачан рачун о досадашњој пракгици. (Чује се: тако је. Врло добро.)

Јанко Јелић: Ја сам имао ово исто да кажем што је казао г. предговорник Стојановић.

Сима Милошевић: Ја само то да кажем, да се чланови 63. и 65. устава, на које се г. министар позива, не могу применити на интерпелације, него они гласе само о томе, кад би ми хтели из буџета какву позицију да избришемо, јер ти чланови говоре о одобрењу буџета.

Министар финансије: Опростите, ја нисам те чланке поменуо, него поменуо сам чл. 70

Рака Кунић: Мени се некако чини да скупштина не тражи за сву суму рачун, но баш за ову последњу суму од

218000 гроша пореских, која је 12. Новембра, а у време народне скупштине издата из касе државне. Мени се чини да се о тој суми нарочито траже рачуни, јер је она у крајње време издата, јер се о њој незна рачуна, незна се да ли је сва та сума утрошена или није, пошто, кад се та цифра на те издатке одређује никад се не каже, да ли је сва потрошена, или је нешто претекло и уштеђено. То смо ми и тражили, и о томе треба да нам се да рачун. У осталом, што се тиче тога, како би се нама тај рачун поднео, мени је — као што је казао и г. Бошковић — све једно; да ли одбору или целој скупштини, сасвим је све једно. Ми заиста треба да знамо шта је утрошено; можда је нека сума и претекла, па с тога нека нам се то каже. Овако сумња је увек, да је више дато него што је баш потрошено, и сумња се још да се не троши и на друго нешто тај новац, а не само на оно на што је одобрено да се потроши.

Адам Богосављевић: Ја имам министру финансије две три речи да кажем. Он је казао да је то тајна нека, на што се овај новац троши. Добро, и ја верујем да је то тајна; али ми је жао тога министра, што је себи увртео у главу да он само треба да зна ту тајну, и да је чува, а народно представништво не. — Зато ја кажем овоме министру и то, да у мојој граматици пише: „ја му не верујем, — ми му не верујемо“ зато и сумњамо да су ту чиста посла. (Смех и жагор.)

Алекса Стојановић: Ја бих имао овде да говорим као потписан интерпелант, али пошто су многи говорници исцрпели готово све што сам и ја имао да кажем, ја нисам задовољан на одговор, тим што г. министар каже да је таква практика; а из те практике на једанпут узета преко 7800 дуката. У осталом потпуно се слажем са Илијом Стојановићем, и тражим да нам се одговори точно, зашто је потрошен тај новац. (Чује се: доста је било говора.)

Јован Бошковић: Кад господин министар изјављује да није спреман да нам одмах одговори хоће ли нам моћи показати шшто су ови новци потрошени, или неће, јер се о томе није споразумео са владом, — ја држим да би могли пређи

на дневни ред, а ову ствар оставити одбору финансијском да при претресу на ово пази и да тражи одговора од министра, ако дотле не буде поднет предлог скупштини да она ову ствар реши. (Чује се: врло добро.)

Имам да приметим још нешто што се тиче говора г. Лазаревића. Посланик Лазаревић каза мало час, да је неки господин, кад је он говорио, смејао се, на позива и упућује председништво, да тога што се је насмејао опомене, пошто је, вели то дрскост. Ја сам та личност, која је се насмејала, али ја држим да то није била од мене никаква дрскост. Особито држим да то не може да ми каже г. Лазаревић, јер је он мени баш пре неколико дана кад сам говорио, махајући рукама испред мене викао: није тако, није тако. Он је мени дакле тако упадао у реч, виком и махањем руку, и ја онда нисам тражио да га председништво опомене, нити сам се тужио на његову дрскост, међу тим ја сам се сад његовом говору само насмејао, јер је нешто смешно изрекао, и то је код њега таква дрскост, да је морао позвати председништво у помоћ! Није то никаква дрскост господине; мало час кад су г.г. Павле Радивојевић и Адам Богосављевић нешто изрекли што нам се смешно учинило, цела се скупштина насмејала и они се нису тужили, јер је реч била смешна, као и мени ваша.

Председник: Г. Бошковићу, ја нисам ничију личност овде именовао кад сам оно казао. Ја сам у опште казао, да се од посланика тако што не догађа, и молио сам да се сваки посланик штеди од тога, па био то г. Лазаревић или ма ко. Дакле нема даљег говора о томе. Прелазимо даље.

Аксентије Ковачевић: Г. председниче, пошто ја кажем задовољавам ли се одговором или не, онда тек може се прећи даље на дневни ред.

Ја молим за једно објашњење господо. Ја имам да дам последњу реч о овој интерпелацији. У пословнику изреком се каже: (Чита.)

Дакле, кад се у интерпелацији не каже који ће од интерпеланата бранити интерпелацију, или од предлагача предлог, онда се оставља законом право да онај објашњава и брани предлог или интерпелацију, који је први потписан на томе. На овој интерпелацији ја сам први потписан и имам право да кажем у име своје дружине да ли се задовољавам са одговором министровим или не. Дакле мени је остављена законом последња реч, у последњем трепутку кад има да се реши.

Председник: Господине, потписници нису то казали.

Акс. Ковачевић: Закон је казао то: ја сам више пути напомињо то, па зато и сад повторавам.

Председник: Али ја бар не бих био тога мишљења да се више о томе говори.

Ви сте господине Ковачевићу више пута говорили, али сад неможете, јер нисте опуномоћени од ваши другова, особито кад скупштина каже да је доста говора било. (Чује се: доста — и сувише.)

Акс. Ковачевић: Истина је, ја сам трипут говорио, али опет по закону имам право да говорим.

Председник: Неможете говорити. О једном предмету може се само данут говорити, а не више. Тако је господине. Тако код нас иде.

Акс. Ковачевић: Но није тако по закону.

Министар грађевине: У члану 50. говори се о интерпелацији, и тамо не стоји да може прво-потписани да брани или не брани интерпелацију. Управо о интерпелацији не може бити ни претреса.

„Кад се и ово сврши, онда могу поједини посланици чинити питања влади о предметима, који у круг рада скупштинског спадају, — или председништву скупштинском о пословима скупштинским, — или одборима о њиховом раду.

Питања управљена на председништво скупштинско или на одбор могу се и усмено чинити. Питања пак управљена на владу само ће се писмено чинити. Таква питања предају се председнику скупштинском, и он их одма влади саопштава. Ако влада не изјави да је готова одма на питање одговорити онда ће то питање председник предати дотичном одбору.

Тек после три дана од овог саопштења подноси одбор своје мишљење скупштини о томе, има ли или нема места да

се такво питање влади учини. Нађе ли се у скупштини да има места питању, онда ће влада у истом или идућем састанку, или одговорити на само питање, или изјавити да ли ће и кад моћи одговорити".

А даље, члан 51. каже:

„Кад се и ово сврши, онда се прелази на дневни ред."

Акс. Ковачевић: Ја вас молим г. министре, немојте се наћи увређени што ћу казати: ја тај члан знам готово напамет. Но у другом члану пословника — не могу да тражим баш у ком — стоји изреком о *предлозима*. Други члан дакле говори о предлозима, а овај о свему што пред скупштину дође од посланика. Пошто се дакле тај члан односи на све случајеве, и пошто је ово сад ушло у дебату, ја имам као први интерпелант реч.

Министар грађевине: Ако је ушло у дебату. Једанаести одељак — ту стоји *о предлозима*, а не односи се на интерпелације ништа што је под тим одељком. Ако хоћемо да се врши закон мора се овако вршити. Ако хоћете да газите закон, то је друга ствар.

Акс. Ковачевић: Па онда би могло бити да не чинимо никакве дебате о интерпелацијама!

Министар грађевина: Јест. То је са свим не умесно упуштати се у дебату о интерпелацији.

Акс. Ковачевић: У пословнику стоји изреком написано, да министар каже опредељено дан кад ће на интерпелацију да одговара. Пошто г. министар, кад је добио ову интерпелацију, то није казао, наравно ми нисмо за данас ни могли бити спремни. пошто нисмо знали да ћемо данас добити одговор, па зато смо се и упустили у дебату. (Жагор. Чује се: недајте му речи.)

Председник: Ја вам господине не могу даље допустити да говорите. Не могу вам дати речи као известиоцу.

Акс. Ковачевић: Ја сад нећу ни да тражим више речи. Ја сам казао шта сам имао.

Председник: Да, ви увек тако без да добијете реч изиђете на говорите.

Акс. Ковачевић: То јест: кад не могу да добијем речи. То је ваше не расположење према једном посланику. . . . (Чује се: доста; да се реши.)

М. Брачинац: Ја имам лично да одговорим г. Марковићу. Он рече, да се никад није давало о томе рачуна на што се троше ови новци. Ја сам баш сам потпуно уверен да се о овоме давао рачун совету, док скупштина није била законодавно тело, а сад знам да се не даје ником.

После тога, што г. Ковачевић дотакао се мога говора и помиње сунце, месец и неке звезде — он може бити да је филозоф и зна како то све стоји тамо на небу. Али мени се чини, баш ако то буде, да се тајне владине износе, те да се знају, ми ћемо онда отићи у један велики амбис, у једну велику дубину, одакле нећемо видети ни сунца, ни месеца, ни звезда.

Председник: Почем се у скупштини чули гласови да је било доста говора о овој ствари. (Чује се: доста, то да прекинемо.)

Дале интерпеланти јесу ли задовољни са одговором г. министра. (Чује се: нисмо.)

Министар финансије: Ја сам одмах с почетка видео да ћете бити не задовољни, зато сам вам оставио широко поље и казао да можете направити предлог, или радити шта знате. (Чује се: добро, добро.)

Председник: Сад господо не можемо у друге ствари улазити, јер је већ један сат по подне. Зато састанак је данашњи свршен, а сутра у 8 сати тачно заказује се седница. Само молим да сте у 8 сати сви на окупу.

САСТАНАК XLV.

У Београду 28. Фебруара 1875. год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присутни су: министар председник и министар унутрашњих дела, просвете, финансије и војени.

Потпр: — Састанак се започиње. Г. председник јавио ми је да је болестан и да за то не може доћи на данашњи састанак. Изволте саслушати протокол јучерашњег састанка.

Секретар Келић чита протокол XLIV састанка. (Пошто су учињене неке исправке:)

Пота: — Више се нико не јавља за говор. Протокол је усвојен (Бива).

П. Поповић: — Имам једно питање да учиним.

Пота: — Добро, записаћу вас, па кад дође да се пређе на дневни ред, ја ћу вам онда дати реч.

Као ново дошло има један предлог и после једна интерпелација. Г. Кујунџић јавно се за предлог.

М. Кујунџић чита:

Народној Скупштини

Предлог о проширењу праве слободе у штампи.

Господо и браћо!

Докле год људи не умогну казати оно што мисле и што знају, дотле не може бити искрена договора, ни права друштва, ни правне државе.

И што год је већој већини народа у вољи државна власт, све већма је у интересу саме власти да потпомаже слободно казивање мисли. Поред слободне речи и писања политички догађаји престају са својим вечитим „изненађивањем". Народ добија у своје руке моћну контролу над свима делима, која се њега тичу. А за владу ноћније изчезавати потреба скупих и непоузданих шпијуна.

Овај благослов јавности јамачно хтео је да пружи и нашем народу „закон о штампи", кад је пре четири године заменио полицијску „цензуру".

Хвала буди пробуђеној уставној свести, данас је већ и у малим колебицама почело да бива јасно: да не живи грађанин само од милости државне власти, него баш он и одржава државу, да му ујамчи поштен и слободан напредак.

На са овим напредовањем ни мисао не може и не сме да се искључиво узме под закуп једне партаје, макар ова партаја имала у својим рукама и поверење већине народа и сву власт државну или црквенску или школску. А још мање могло би се по правди закратити слободном грађанину, да усмено или

писмено казује дела, која он главом гледа или чује и која се и њега тичу као члана друштвеног.

Слобода и поштење једног грађанина, то је *једина* граница слободноме говору или писму другога грађанина. Слободан живот у дому, то је светиња свима другим људима. Природни телесни какав недостатак, то не трпи ни чијег подсмеха јавног, ни критике. И у опште, све што се не тиче заједнице друштвене, ваља да је исто тако заштићено законом, као год у јавном животу што ваља да је законом заштићено поштење осталих грађана, противу незаконитих напасти.

Противу сваке неслободољубиве мисли војује у првом реду опет сама јавна реч, са свом силом неограничене светлости, са свом дивотом обнажене истине и правде и са свом срамотом обнажене лажи и нечовечности. А уз ову природну силу стоји уставна држава са својим оштрим али праведним казнама противу сваког безаконог рушиоца друштвености.

Али ко ће праведно да суди о овоме прекорачивању границе слободне мисли?

Да ли цензура политичка, или стални и независни суд?

Држимо, да у Србији не треба истом сада доказивати: како „цензура" није се само показала као непријатељка свакоме развитку, и као непријатељка истинском расказивању оних истих дела, која је дела она иста вршила или заштићавала. Није само то, него је се политичка цензура показала и као потпуна слаботиња у заштити онога, што су остали незванични људи од ње пшчекивали, у заштити слободе и поштења посебних грађана.

Она је увек била просто оруђе партајске страсти, оруђе тиранције или оруђе слаботиње и затајивања. И кад би поред оних мрачних нападаја на своје личне и политичне непријатеље, које је цензура увек испод своје брисаљке пропуштала без икаква зазора, изишла на видик она множина светлих образа и мисли, које је цензура угушивала, онда би тек могао свет потпуно да позна и осети ужасну шкодљивост њезину!

На што и наш „закон о штампи" за ове четири године свог господства није стекао онога поштовања, које се у први

мах очекивало, доиста нема главнија узрока, до што је и у њему самом задржала и прикрила се позамашна врста цензуре. И то:

1) Цензура полицијска предходна, која се крајном бори са писцима и списима, док још нису ни угледали јавности.

2) Цензура министарска накнадна, која може и мимо суда новине да „опомиње" и „обуставља".

3) Цензура штампарска изазвана плашњом саучесништва у сваком штампарском производу.

4) Цензура ван обична једног једног суда, а по каткад једног једног судије, без саслушавања и без апелате при узапћивању штампарских дела.

5) Цензура старинска потпуна за све што се у страној штампарији печата, без икаква суда и контроле јавне.

6) Цензура достављачка, изазвана пређењем кривичног законика, по коме се и уништено и несбављено штампарско дело може казнити као покушај преступа, само ако је натискано било. А поврх свега

7) Цензура власничка у опште, оснештана кривичним законником, по коме се и пред судом разликују увреде грађанске од чиновничких и по коме је остављено власти особито право противу сваке слободније мисли, која се дотиче каквог власника.

Није ли дакле, браћо представници народни, већ крајње време настало, да све ове прикривене цензурске заостатке изнесемо на видело божије и да покушамо да законе наше ослободимо од овако штетне посмрчади?!

I.

Наређење члана 6. у нашем „закону о штампи" најочитије показује, да је овоме закону намењено, да буде само привремени прелаз ослобођењу јавне мисли од тренутних расположаја политичке власти.

Тај чувени чл. 6. принуђава људе, да верују, да све, што излази из српских штампарија, излази са потпуним одобравањем полицијских власти. И доиста, практика је показала, да овај члан закона допушта, да се полицијска власт послужи њиме на најсвојевољнији начин.

У њему се пређује, да из штампарије не сме ништа на јавност изаћи, док се не покаже, да је свака књига на неколико дана, а сваки број новина на један сахат пре разашиљања саопштен полицајној власти.

Догађало се, да се тај један сахат отегне и за читаве дане и недеље.

Да оставимо на страну злоупотребе о давању „уверења" о томе саопштењу. Јер врло често полицијски чиновник не ће да потпише да је лист примио, докле год не иде да се саветује са министром, а овај опет са другим министрима.

Него сада тек полицај почне да се погађа са уредником: ово и оволико да „изостави", па ће му лист „пропустити".

Не пристане ли уредник на овако потајно цензурисање, онда се полиција погађа са штампаром, плашећи га, да је ударио потпис на кажњиво дело. А чим штампар тргне свој потпис, одма се узима, да лист није по закону ни саопштен и о његовом разашиљању нема већ спомена.

И нико не зна шта је било у таквом уништеном листу, можда је била каква најзамашнија и најправеднија ствар!

Догоди ли се, да ни штампар не пристане да „тргне потпис", онда се лист опет у потаји узапћава, сад је на суду, да „заит" одобри или не одобри, и то без икакве даље апелате.

Рецимо сад, да ће све то срећно проћи, да ће и овај суд без икакве плашње ослобођавати по закону уредника, питање је хоће ли претплатници да га ослободе од одговорности за свакидашње „неуредно" излажење листа?

А да ли кога — и кога ли то заштићује полиција са сваком предходном разваљачењем и узапћивањем листа. Заштићује *само* и *једино* власнике, и као што се практиком показало, само оне власнике, који су од исте партије, на били прави, били криви, јер кривични законик наш не трпи „опорочавања" власти.

Најжешће пак увреде и најподлија опадања и нападања на остале грађане овс држане пролазе мирно кроз руке прегледачке у полицији, јер се оваква недела по закону казне „само на тужбу дотичног лица".

С тога не можемо, а да не предложимо законодавној власти:

„Да се чл. 6. у закону о штампи" као противан слободном и правилном раду штампарском и као узрок својевољи административних чиновника, и као неправедан спрам разних врста српски грађана, укине.

А да не би власти отежана била, поуздана контрола штампарских производа, нети члан да се *замени* овако:

У исто време кад се ма који спис почне из штампарије јавности предавати, дужан је сваки штампар, да један примерак месној полицијској власти достави.

На томе примерку ваља да је ручни потпис штампара или заменика му.

II.

Ово би било ублажење цензуре полицијске предходне. А сада долазимо на цензуру полицајску накнадну.

По „закону о штампи ако се каква погрешка у листу наштампа, власт има права да у истом листу даде „званичну исправку". Па добро. Ако у листу, или у каквом било спису буде кажњивог дела, суд може да изрече закониту казну. Па добро и то.

Али, и поврх свега овога давати „законом о штампи" маха министру полиције, да по своме благоволењу шаље уредницима неке „опомене" и да *мимо суда* може да обуставља лист, као што то вели члан 46, то је у самој ствари ниско и недостојно сумњичење судова и закона земаљских, то је отварање широких врата политичкој власничкој ћуди над освећеним правом кажњавања мисли.

С тога част нам је предложити: да се члан 46. из српског закона на свагда *искључи*.

Да се пак небих правом званичних и приватних „исправака" уредништво осетно стеснила у правцу свога програма и да се неби когод овим правом послужио, да лист омаловажава својим „разглаголствијама" и да назива вечита претеривања, ваља да се ово право, „исправке" изриком одреди у закону за ствари у којима је дирнута *личност* нечија, или у којима је неко тврђење не *истинитих* или изопачених дела о њему. Критика пак, која се није огрешила ни о једно ни о друго, ваља да се остави слободноме споразумевању са уредништвом. Тако:

У члану 18. у првом правилу, на крају, уместо „тиче тих приватних лица, или друштава" да се замени: „тиче чисто ниче *личности, или у случају критике ако су наведена неистинита или изопачена дела. Одговор не сме бити кажњива садржаја и не може се упуштати ван исправке саме ствари*".

А да се не би помислило да уредник не сме ништа у своме листу да одговара на исправку, којој је места уступно.

У другом правилу овога члана да се изостави реч „*примедаба*".

За иступе пак противу члана 18 ваља да се у члану 35. јасније одреди поступак судски, како то право неби тек привидним постало. Тако да се дода:

Члану 35. На сваку тужбу противу неиспуњавања члана 18. дужан је суд за 3 дана уредника саслушати и пресуду изрећи. Ако суд нађе, да је тужилац у праву, али да је право ово доста сумњиво било, неће осуђивати уредника на казну, но само на неизоставно штампање. Ако ли пак нађе, да је ствар била изван сваке сумње, осудиће одмах уредника на повећу меру, овде прописане казни.

Не испуни ли пак уредништво на време своју обавезу казна ће му се удвојити.

III.

Сем ових неодређености, неодређена свеза између штампара, уредника и писца у нашем „закону о штампи" чинила је, те се под овим законом јавља цензура глупља но што је и када била. Догађало се, да је штампар, брисао читаве чланке, само с тога, што је видео да се у њима помиње име кога министра.

Како је пак штампар обично прост радник, коме није могућно мотрити, нити пак потпуније оценити садржај, него

само израду дела и на сваки начин испуњење формалних законитих прописа при овој изради, то је потребно у закону тачније означити питање о одговорности.

Тако предлажемо:

Да се члану 25. иза тачке додаје:

У штампарским делима изузима се тачка 2. §. 46. кривичног законика.

Сваки писац лично одговара за своје дело. Уредник пак одговара као писац, ако пре прве пресуде не покаже име писца, или ако је овај стајао изван домашаја српских власти, у време кад је дело у јавност растурено, и тако и у време пресуде, или ако писац, у време растурања, па и у време пресуде нема способности за подпуну одговорност пред законом.

„Пре прве пресуде" потребно је ставити у закону за то, што тек у том развитку парнице може уредник да види да ли у окривљеном делу има доиста нишчеве — кривице и рђавштине — те да без нужде не одаје каквог правог човека, коме би се, нарочито у маленим местима и у парници са каквим властником, могла неправедна неприлика да наноси, и тиме нарочито искрено саопштавање, властничких дела да сатре у корену.

Тако и у члану 26. у место „на првом испиту" ваља да се измени *„пре прве пресуде"*.

И у члану 27. где се говори о штампару место „при првом испиту" ваља да буде *„пре прве пресуде"*. А у првом чл. „био за њега случај чл. 25. или не био" ваља да се измени, *„ако за њега није случај §. 25"*.

Јер ако је случај §. 25. онда ће већ примити штампар према величини кривице своју казну.

А уредник, ма да је показао и доказао одговорног писца, опет може бити крив, ако не за подпомагање преступа, који је већим делом сумњиве кривичности, а оно за потпомагање злочина, који је већим делом очевидан.

Узимање пак, да ће скупштина безаконо закључати истините кривице уредника, те јамачно према томе, тражење, да он постави заменика за време свога посланништва, држимо да није достојно ни једног закона земаљског. И с тога предлажемо:

Да се члан 28 овако измени:

Поред писца казниће се и уредник, новчаном казни од 20—100 талира, ако је садржајем листа извршен злочин.

Кад се пак уредник осуди на затвор, онда мора за то време поставити заменика, који мора имати све особине, које су прописане за уредника.

И пошто према овим изменама одпадају потребе „двогубих" казни, које и сувише одкривају намеру данашњег „закона о штампи" да већма препречи слободну штампу, него ли да је олакша, част нам је предложити:

Да се члан 38. избрише.

IV.

И сам утицај судски у полицајско спиљавање каквог умног производа, изиграва се обично по нашем „закону о штампи".

1. Тиме, што се од суда иште само одобрење запта, а кривична се парница врло често и не подигне, из страха да неби виши независнији судови показали мање наклоности, да се учини по жељи трепутној полицајској власти.

2. Тиме, што се за време судских ферија безазорно и скоро рећи поуздано шиље на одобрење, што год се хоће судији дежурноме, коме иначе не вали премештај у „интересу државне службе" на другу границу Србије.

Осим тога неправда се навикана и мрска у народу чини грађанима ове земље, — што се „запт" по закону меће само на преступе противу чиновника и њихових уредаба, а о осталима грађанима и њиховим установама, може се одмах растурати што год се хоће.

С' тога част нам је предложити овакву измену члана 21.

Ако се нађе, да у садржају неког печатаног дела има злочина, куда долази и увреда владаоца а и случај чл. 44. закона о „штампи" полицајска власт може одма оваково печатано дело узаптити. Исто тако може

узаптити приче или каменорезе и наредити, да се растура онај део форме, којим су кажњиви ставови печатани. Полицајска власт дужна је на 24 часа поднети ствар суду првом, а у време ферија и касационом суду, који ће најдаље за 24 часа, од како дело приме, одлучити хоће ли се запт скинути или ће и даље у важности остати

Ако за 8 дана од оваког одобрења полицајска власт неподигне тужбу, онда одобрени запт, пада, као и онда. ако се за прописано време ствар не изнесе пред суд.

За накнаду може се писац тужити суду и овај ће је досудити на штету полицајног чиновника, ако је у 6 месеци три пут без разлога запт ударао.

Према томе ваља изме нити у *члану 48.* реч „кажњивог дела“ са „злочина.“

А исто тако опасно је доводити у свезу обустављање листа са новчаном исплатом на коју је уредништво осуђено. Овде би закон према богаташком и сиромашком листу сасвим неједнак био. Има доста начина, којим се може тражити досуђена наплата казни. Али оставити извршној власти да она обуставља лист, пре него што је друга средства покушавала, то нема много разлога. С' тога принуђени смо предложити да се.

Члан 43. укине.

А према томе и *члан 37.* исто тако и *члан 45.*

V

Старинска цензура и по делу и по облику није се опет у нашем закону тачно подпунице одржала, као над оним умотворинама које се напштампају изван Србије.

Отвојити се данас по милости или немилости полицајских власти, од умних производа осталога света, то се већ учинило да је неудесно, и штетљиво и другим државама се пуно својих рођених умних производа, и са пуно непријатеља око себе.

А нама као да ће бити још много потребније строго и безпристрасно законско наређење у овом погледу, како се неби поновили мрачни појави, као оно, кад народне песме, то драгоцено благо нашег народа, само због удеснијег и правилнијег „правописа„ нису биле допуштене у Србији.

Суд ваља и овде да буде тумач закона. С' тога част нам је предложити: да се члану 50. дода:

„И то јавном обзнаном пошто је на три дана после предходног запта наш суд над њоме изрекао своју осуду.

За новине и повремене списе, ваља да је суд у једној години двапут своју осуду изрекао, па да председник министарства може до две године за цео лист забрану да обзнани.

Ова обзнана ваља да буде најдаље за два месеца после осуде.

Свака друга цензура страних производа *укида се.*

VI.

Поред свега тога ваља још да незаборавимо споменути, да је се у исто време, кад је закон о печатњи издат, увукла у кривичном закону једна допуна, која је у стању да навлачи непрестано шпијунисање по штампаријама. То је допуна, која тражи да се казни и сваки *„покушај преступа“* штампарског, а то значи да се казни штампарско дело и онда кад се још није ни покушало раздавати.

Кад још не би престало оно неравноправно право запта на преступе, а међу тим укинуло би се званично достављање штампарског дела на један час пре обнародовања, као што је члан 6 прописивао, онда би се могло догађати, да се уместо укинутог званичног достављања појави друго приватно — и цела измена остала би јалова.

Али и кад се укине право запта на преступе, писац постаје спречен у своме праву, да све донде, док није печатано дело почео разносити, предомисли се, одустане од њега и уништи га.

У сваком пак случају гоњење и казна „покушаја“ штампарске кривице, према чл. 23. закона о штампи била би и остала проста бесмисленица, ако не би предпостављала тајне и јавне *достављаче у штампарији.* С' тога не можемо, а да

не предложимо, да се и ово ново чедо нашег законодавства, које се зове *додатак* § 42. *кривичног законика* (1870) *избрише*.

VII.

И опет свих ових шест самртних грехова нашега „закона о штампи“, којима ево предложисмо нека олакшања, неби сами по себи још у стању били да нам покажу како је то, да је овај закон могао онако лако да постане све друго, само не штит народу противу злоупотреба власти.

Најглавнији и завршни грех озакоњен је тек у нашем кривичном законику, и то нарочито у допунама његовим 1861 и 1870. год. у којим допунама је и оно што о покушају споменусмо.

Сви се ми, господо и браћо поносимо како смо пред законом једнаки. А кад загледамо у кривични законик; оно другчије пише за оне, између нас, који раде по „канцеларијама“, који раде у пољу или у дућану.

Помислио би човек на први мах, да су много мање казне одређене за онога, који би увредио људе, који раде какав општи посао, јер човек и по праву и по дужности, скоро рећи изазван је, да раденицима нашег општег посла, казује своје допадање, или недопадање.

Баш на против! у §. 103 и 104 крив. зак. где се говори о увреди чиновника, другчије су казни, а другчији и начин тужбе, него што је у 210, 211 и 213 где се говори, о осталим грађанима. И казне су жешће у онима првим параграфима, и начин је тужбе двострук. И то не само за говор на самом званичном месту него и за говор у „штампи“.

На још преко свега тога у §. 103. оном истом мером којом се казни, и јавно потврђење „*измишљених* и *изопачених* ствари“ том се *истом* мером казни и неизмењено и неизопачено „опорочавање и исмевање наређења власти или појединя чиновника“, — као да ови не могу ништа смешно и порочно да нареде.

С тога први корак да се дође до оног што се од закона о штампи очекује, био би да се јаким јемством заштити оно,

што је по уставу неприкосновено и до чега недостижу таласи обичне борбе грађанске. Даље да се у пуној снази извршују прописи §. 47. а, који говори о дражењу на незаконита дела, и §. 102. и 92. са изоставком речи „правда“, — ако је ово одиста земља, у којој је законом ујемчен сваки развитак А. критика закона и критика канцеларијских људи, у погледу на њихов јаван рад, нарочито путем штампе, — то да не буде спречавано никаквим страшним бауцима.

С тога част нам је предложити, поред оних побројаних измена у закону о штампи, и ове неизбежне измене у „допунама“ крив. законика:

Да се у §. 21. б, где се говори о увреди владаоца дода:

Но ако би се ово догодило путем штампе онда се увршћује у злочин и казни са 3—10 година.

А став у истој тачци где се говори о „намесницима“, да се *изостави* и упути на увреде, које се чине и осталим грађанима.

Уз допуну §. 91. в, 1870. год. да се дода и други став §. 103. који почиње овако: „но јавно, усмено или писмено“.

А пошто је и према нарави и према приликама нашим врло могућно да се и нехотице употреби која форма изражаја мало крепчија, и пошто је оваким изкидањем једне или две речи из целог списа врло често чињена злоупотреба, то да се у ономе ставу „форме изражаја“ замени речима *целокупнога говора или списа*.

А први став §. 103 да се *укине*. Исто тако §. 104 до „104 а“, заједно са допуном од 24. Октобра 1870 год., јер су по параграфима 210 и 213 и чиновници и скупштинари довољно заштићени.

У исто време да се сасвим *избрише* из законика *тачка трећа* §. 359 где се даје полицајним властима маха да и без суда суде, „опорочавања“ која се њих тичу, ово да се избрише, као извор многим познатим нам злоупотребама и као израз варварске пословице, „кадија те тужи, кадија те суди“.

А у §. 210 поред „за другим“ да се дода „*било једним лицем или моралим особом*, јер је свакој дружини као год и „надлежателству“ мила њена част.

Осим тога у §. 104. д, на крају последњег става поред „обвињеног од сваке казни ослободити“ да се дода *„а нарочито у случајима увреде речима или штампом“*.

Најзад у §. 214. поред „критике художника“ да се дода *„критике чиновника“* и да се оно о *„форми изражаја“* замени, као што је већ горе изложено.

*

Дух који нас је руководио при подношењу овог предлога народној скупштини, може се казати у ово неколико речи.

Ми хоћемо у делима јавне штампе, поднуну личну *одговорност*. Али ову одговорност хоћемо да оснујемо на *слободи мишљења*. Према томе само *равноправан закон и подпун суд*, могу пресуђивати колико је одговоран онај, који је слободним казивањем свог мишљења огрешио се о туђу слободу.

Ми нећемо да се сакривају ничија дела. Него хоћемо, да сваки пази да делима не срамоти себе, и да *делима* својим не плаже „призрењу„ и „мржњи“ ону власт или радњу коју он заступа.

А ко чини зла дела — нека се не жали на зле речи.

У речима, у писму ваља да буде истина, те да се огледа дело опакво какво је — било лепо било ружно.

Ми не тражимо а и немамо права да тражимо у овоме огледалу и „приватан“ живот посебних људи Сва ограничења штампе, у овом погледу, хоћемо да остану у пуној снази и да се врше строго.

Али без верног и подпунога огледала целокупног *јавног* живота нашег, држимо да неможе бити ни друштвеног напредка ни истинског споразумевања. Слободна је штампа највећи *борац* и највећи штит свима уставним слободама. И ми се не устежемо изјавити: да бисмо са највећом жељом а можда никако и не бисмо приступили ма којим уставним преображајима, ако се неби уздали да ће ова скромна исправка „закона о штампи у свези са кривичним законом бити ове године већ узаконења.

Без ових измена није ни мислити на озбиљну штампу и на разбистравање јавног мњења у земљи. То је најмања мера, за коју држимо, да се одмах сада без дугога устезања усвојити може.

Па за то слободни смо предложити народној скупштини, да се цео овај предлог прогласи као хитан.

Београд 26. Фебруара 1875. год.

Милан Кујунџић, Милош Глишић, Илија Ж. Мојић, Јован Бошковић, Павле Радивојевић, Сима Несторовић, Алекса Здравковић, Урош Кнежевић, Матија Поповић, Димитрије Катић, Ранко Тајсић, Аксентије Ковачевић, Рака Кукић, Цветко Минић Иван Станојевић, Милан Глигорјевић, Савко Жојић, Димитрије Димитријевић, Владисав Павловић, Михаило Радисављевић, Паун Милошевић, Јован Недић, Милош Стевановић, Михаило Смиљанић, Ђурђе Боровић, Милосав Вељковић, Стојадин Радовић, Сима Милошевић, Илија Стојановић, Адам Богосављевић, Михаило Јеремић, Јанко Јелић, Милосав Марковић, Вујо Васић, Сава Брадић, Алекса Стојановић, Коста Пејић, Никола Павловић, Жика Миленковић, Нешко Витомировић, Милоје Милојковић, Миленко Петровић, Милија Миловановић, Алекса Станковић, Милош Пантић, Недељко Живадиновић, Илија Ратарац, Атанасије Благојевић, Радисав Милосављевић, Павле Поповић, Пан. Сандуловић, Илија Протић.

(Чује се: као хитан.)

Подпредсед. Овде су две ствари. Прво, хоће ли се упутити одбору законодавном? (Бива. Друго, оће ли се огласити као хитан. (Бива.)

Изволте саслушати једну интерпелацију, г. пон Саве, на министра правде.

Секретар Николајевић чита:

Интерпелација.

На г. министра правде.

Приликом проласка мог кроз руднички округ дознао сам, да су противу г. Христифора Петровића, члана I. класе суда округа рудничкога, поднешене у прошлој години, неке тужбе о неким неуредностима у својој служби; даље, да је у прошлој години изашиљан владин комесар, који је чинио неку истрагу по томе делу, па да је и том приликом, нели се — потврђено оно, што се о г. Христифору поговарало. А чуо сам да је г.

Христифор и раније пре неколико година, по некаквом делу испитиван.

На зато питам г. министра правде, ако је што у ствари:

1. Је ли он чинио какав корак противу г. Христифора, што би по закону требало чинити? Ако није;

2. Зашто није, и мисли ли шта чинити према одредби закона о чиновницима?

Даље, истом приликом дознао сам још и ово:

Да је у суду опр. рудничког, судија г. Дим. Протић дао своју кћер за писара истог суда г. Трифуна Милошевића. На како према сродству, а на основу закона о чиновницима, не сме да буде између два чиновника једног надлежателства такво сродство, и како у том случају мора један од њих, без накнаде селидбених трошкова, да се премести: то питам г. министра правде:

1. Је ли њему од надлежног лица јављено за овај случај? и ако јест, то:

2. Како може да трпи оно, што по закону не сме да буде? А ако није, то:

3. Мисли ли што сада предузимати, те да се ова незаконитост поправи?

Молим г. министра да ми на сва ова горња питања изволи што скорије одговор дати.

28. Фебруара 1875. у Београду

Интерпелант
Поп Сава,
посланик среза трстеничког.

Подпред. Жели ли г. министар да одговори, или да се упути одбору?

Министар правде: Одбору.

Подпред. Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива.)

Г. П. Поповић има питање на председништво.

П. Поповић: Ја задржавам право друге седнице да питам председништво за оно, што сам хтео.

Подпред. Г. министар финансије жели да одговори на неколике интерпелације, које су упућене на њега.

Министар финансије: Четнаест народни посланика управили су на министра финансије ову интерпелацију. (Чита.)

Интерпелација.

На г. министра финансије.

Познато је, да је г. министар финансије расписао стечај за пријављивање понуда за ковање српског сребрног новца. Чује се, да је министар, и не дочекавши рок стечају, још у напред обећао некој бечкој кући, да ће с њоме закључити уговор о ковању новца, но после су се пријавили и други предузимачи, међу којима, кажу да је била и једна хамбуршка кућа, која је нудила за 320 мање интереса и са 15% јевтинију цену ковања, него бечка кућа, па је свем том министар ипак закључио погодбу с бечком кућом.

Питамо г. министра, да нам каже, како управо ова ствар стоји, јер ако је истина како се говори, онда не само да је тим поступком држава оштећена у новцу, него се таквим неправилним поступком убија код страног света и кредит стечајима српске владе.

У Београду, 31. Јануара 1875. год.

Интерпеланти:

Адам Богосављевић, Милија Миловановић, Милије Урошевић, Алекса Здравковић, Никола Павловић, Милосав Марковић, Мијајло Радосављевић, Алекса Стојановић, Милоје Милојковић, Живка Миленовић, Милан Глигоријевић, Димитрије Димитријевић, Алекса Станковић, Илија Стојановић, Милосав Велковић.

Ја ћу вам казати господо како је цела ствар текла, што се тиче набавке сребра за наш сребрни новац. Пошто смо најпре удесили и нашли, где ћемо да кујемо српски новац и спремили о томе уговор, ја сам приступио био да тражим нужно сребро за ту цељ. Најпре смо распитали на свима пијацама, да видимо цене, усљед тог распитивања ја сам добио баш у Септембру месецу две, понуде, одма затим дошла је понуда те бечке куће, о којој се мисли да сам јој дао преко реда. Понуда те бечке куће била је далеко боља и јевтинија од свију које сам до тада добио. Кућа је врло солидна и која би нам

дала јемства, да ће новац бити добро израђен. Дакле било је врло важни околности и прилика, које су ме могле навести, да јој дам ту ликерацију. Пре свега што је била најјевтинија и најбоља, и што је давала највећу гаранцију, да би се сребро ликеровало на време како треба. Поред свега тога, ја нисам дао тој бечкој кући ковање новца, ја сам је одбио једним актом и казао сам, да мислим да распишем један нов стечај за ликерацију, а то с тога, што сам мислио, да покушам, не би ли добио још гдегод јевтиније. Дакле расписао сам нов стечај. Дошли су нови реферати, дошло је њи седам. Кад су дошли ти оферти, ја сам одредио једну новелику комисију и дао сам јој оферте, да их отвори и да ми каже који су најбољи. Ставио сам целу ствар у руке те комисије, која је оферте отворила и нашла ово. Ево ово је протокол те комисије, која овако каже у закључењу. (Чита.)

„Између свију пак оферата комисија је нашла, да је најпробитачнија она под бр. IV. *Берекса и синова из Хамбурга*, но ако он не пристаје продужити својој понуди рок, који је изашао 7. т. м., онда комисија налази, да је као најпробитачнија она под бр. II. *аустријског баначног друштва у Бечу*.

Између свију дакле понуда комисија је нашла, да је најпробитачнија она Берекса и синова из Хамбурга.

Ја кад сам добио тај извештај комисије, нашао сам, да та кућа Берекса и компаније, за коју се каже, да је у неколико јевтинија од други, прави неке услове, које ја нисам хтео да примим. Они траже да се сребро испита не тамо, где је ковница, но тамо где га они дају, или најпосле да се испита само на један влажан начин. Ја нисам могао примити да се на овај начин сребро испитује, јер ја сам морао да резервирам све могуће начине, како да се сребро испита, те да се види, је ли онако како треба. То је дакле један узрок, што нисам могао ту компанију да примим.

Друго, каже се, ако би се задоцнила каква набавка, да се не тражи никакав интерес. Хамбург је далеко, а за нас је од највеће важности, да се новац преда ковници у време, јер

ковница одма прави рачун, па каже, ви нисте предали сребро на време, наши су људи дангубили и друго, па тражи накнаду. Ја сам дакле казао, да то мора предати на време, јер иначе, ако се не преда на време, ми плаћамо штету. Али ова кућа каже, ако би се задоцнила која предаја, онда држава српска нема права да тражи накнаду. Ја то нисам могао примити и то је други основ.

Трећи разлог је онај исти, који је и сама комисија казала, а то је што је компанија оставила своју ликерацију до 7. Новембра.

То су дакле разлози, зашто нисам могао примити ту понуду, него сам усвојио ово, што је комисија предложила као понуду аустријског баначног друштва у Бечу. Кућа врло солидна, и то може се казати не оспорно, врло солидна, а при том даје гаранције и за тачно време у томе, што је већ више пута такве ствари радила. То је господо одговор, који сам имао да дам на ову интерпелацију.

Ја се могу само радовати, што су господа интерпеланти додали на крају, да се не правилним поступком код страног света може убити кредит српске владе, јер на сваки начин, нама је свима драго, да о томе водимо рачун.

А. Богосављевић: Ја сам с тим задовољан.

Подпред. Ја мислим, кад каже прво потписани интерпелант да је задовољан, онда је то довољно. (Добро је.)

Министар финансије: Ја имам да одговорим на још једну интерпелацију.

Г. посланик Владислав Павловић интерпелише ме: (Чита)

Интерпелација

На министра финанције

Разумео сам да је г. министар финансије продао неком трговцу из Београда у правительственом Роготу у округу крагујевачком 800 грма (лужника) сваки грм по 185 гр. чар., а очевидац сам био да 140 раденика од пре 4—5 месеца у шуми Роготу гору сечу, и овом сечом већу штету од младе горе као: јасена, грабова, кленова и проче причињавају, но што је узето за ону стару гору. Ако је правителству потреба

била за новце, могла је да се прода сува гора, и грмови који су у пола осушени и не родни постали, па би се и од ове горе могло добити онолико новаца, колико се сада добива, и гора би се разредила, ако је се на то гледало, а не да се овако суши и по јевтину цену прода, јер онај трговац узме за сама дрва од сваког грма по 2 дук. и више.

Коме је год позната шума Рогот и који је икада био у Роготу, на сада да види како се руши и како је порушена, мора сажаљевати. Зато ја сада интерпелирам г. министра финансије и питам га да ми одговори:

1. Шта је дало повода и каква је потреба била, да се ова гора прода.

2. Зашто је за овако јевтину цену продата, која је могла да се прода сељацима села Брзопа, Лапова и Баточине, као оскудним у гори, за већу цену.

3. Шта је учињено са отуда добивеним новцима.

12. Фебруара 1875. у Београду.

Интерпелант:
Владислав Богосављевић,
народни посланик.

Да вам буде јасан мој одговор на ову интерпелацију, имам напред да вам кажем, да постоји једна државна простара шума, која се зове Рогот. Тамо у тој шуми има дрвета може бити старији од 50—60 година. Још од 1866. г. влада је често изашиљала у комисију своје људе стручне да виде и прегледају ту гору у Роготу каква је, и да ли би је требало на што употребити. И ти сви стручни шумари, ти сви људи обично су свагда казивали и предлагали влади, да је то једна простара гора, која је већ на многим местима почела да се суши па су саветовали владу да се та стара гора прода, те да се она млада, која се поред ње налази, може подићи, јер овако, ако би остала стара дрвета, млада од њих неби могла да расту. Дакле извештаји тих комисија били су такви, да имамо две пропасти у роготској шуми. Једна, што се стара дрвета суше и труле, а друга, што од тих старих дрвета, која би, ако се не исеку, постала не употребљива, не може млада гора

да расте. Дакле извештаји тих стручних људи дали су мисао влади да се стара гора прода и исече. По том мишљењу још је мој предходник учинио један корак у том смотрењу, па је потражио, не би ли се нашао какав купац да узме на се то, да старе и суховрхасте грмове исече. Док је он био на влади није се такав купац нашао, јер нико се за то није ни јавио. Међу тим, кад сам ја дошао, затекао сам једну понуду, којом се трговац један пуди влади, да он предузме сечу у тој шуми, и да плати сваки стари грм по 3 дук. Ја нисам могао да одговорим његовој понуди, и да му одобрим сечу, него сам расписао један пов стечај за ову ствар. Усљед тога мога стечаја, јавили су се три четири лицитанта, али ни један од њих није хтео да се прими тога посла, под онаквим условима, како сам ја полагао. Између осталих услова, могу да вам напоменем да сам ја полагао и тај услов, да се не чини никаква штета гори са том сечом, и предузимач тога посла, који би учинио штету, да буде дужан платити држави накнаду. Као што рекох ни један није пристао на такве услове, и тако на тај мој стечај ствар је остала на томе, да нисам могао ништа да учиним с тога, што лицитанти, који су дошли, нису пристали на моје услове. После тога, ја сам расписао и још један трећи стечај, да се сви, који су ради да предузму ову сечу јаве са својим понудама за извесно време, а са ценом, коју највише могу дати од једнога грма. На овај трећи стечај опет се јаве више њих. Све њихове оферте, који су ми донели, ја сам дао једној комисији да их отвори, прегледа и поднесе ми мишљење, шта да се уради, и комисија је та, учињавши што јој је у дужност стављено, нашла је да је један известан трговац, није нужно да га именујем, дао понуду с најбољим условима, и да је примио обвезу и услове, које сам ја прописао. Кад ми је то јављено, ја сам онда одобрио уговор и одобрио сам му сечу.

Сад ово што г. интерпелант пита зашто је за овако јевтину цену продата та шума, ја господо за то нисам крив, ја сам расписао три стечаја, и објавио их преко новина. Они, који су се на те стечаје одазвали и јавили, поднели су своје оферте, које сам ја, као што рекох, предао комисији, и коми-

сија, кад је те оферте прегледала, нашла је да је оферт овога коме је сеча уступљена са најбољим условима и ценом, зато је њему сеча и предата.

Да су сељаци ових села која се овде помињу као Врзана, Баточине и т. д. давала више, то мени није познато, јер они се на стечај нису јавили, а ја не могу знати шта ко мисли, кад се не јављa на један јаван стечај. И по томе мислим да за ово што је пена изашла мала, неможе бити никакве одговорности до министра финансије, који је чинио све, што је могао.

На треће питање: шта је учињено с тим новцем могу вам казати да су ти новци ушли и улазиће у државну касу.

Ја сам донео овде сва акта из којих се заиста можете уверити, да су ти новци ушли у државну касу. Овде су документа, и њих можете разгледати.

Дакле ја мислим господо, да је ово све што сам вам могао казати на ову интерпелацију; а ја ћу вам као што рекох оставити овде акта, па их разгледајте. Више ништа немам да кажем.

В. Павловић: Како рекосте господине, јели се тај трговац обвезао, да не чини штету, кад што сече у оној гори.

Министар финансије: Главна тачка у условима гласи овако: (Чита.)

Господо, разуме се, кад се стара гора сече, и један велики грм пада, да неможе да буде да тај грм не притисне, кад падне и друга мала дрва, на која удари.

В. Павловић: Знам да не може бити без икакве штете, пошто тамо око једнога грма стоје 15—20 малих јасенових дрвета. Али овде се при сечи нимало не пази, него кад један грм падне, он сврха може бити по 30—40 тих младих грмића и јасенова. Грдна је штета учињена тамо господине. Кад би ви то видили чудили би се.

С. Несторовић: Ја незнам како је могао да се прими тај либерант и купац, и како сте ви могли да ставите у услове да се не чини никаква штета, кад се зна и кад сами признајете да мора бити штете.

Министар финансије: Разуме се, штета која се учини самим сечењем да мора да се учини, јер иначе неможе се сећи; али овде што сам ставио услов за накнаду штете под тим се разумевају штете на небрежења.

С. Несторовић: Знам, знам, али како ће да буде кривице до њега. Он кад један грм обори, онда тај исти грм ће оборити још 20—30 малих дрвета.

Министар финансије: Ја сам казао то није могуће да се обарају стари грмови, а да се непретисне никакво младо дрво.

С. Несторовић: Кад није могуће како сте могли да правите онакве услове, па да због њих оде гора по јефтину цену, а да се толика штета опет чини.

М. Марковић: Јесте, заиста је велика штета учињена. Двапут је више штете учињено него ваљде. Боље је било, да нисте ону шуму ни продавали, јер ће се сва сатрти. Због старих грмова отићи ће и млади и све.

Министар финансије: То је питање, које могу да реше само стручни људи. Кад стручни шумари кажу да треба да се стари грмови осеку, јер ће иначе и нимати користи, онда ја незнам дали сам зло учинио, што сам старе грмове продао, те да се шума разреди, да би се боље подигла млада. То опет кажем неможе бити да сечењем старе горе небуде оштећена у неколико и млада.

С. Несторовић: Кад неможе то да буде, што нисте онда казали онима који су се нудили за сечу: господине, немојте да кварите навлаж младу гору, а што падне кад се сече велика гора то мора бити, па да видите господине министре, кад би ви такве услове поставили, онда би добили вишу цену, можда и по 10 дук. на грм. А овако дали сте, и опет кажем, и јефтино и толика штета учињена.

М. Пантић Кад је толико грмова пало, кад се обарају велики који су продати, онда коме ће да иду ти мали грмови.

Министар финансије: Дозволите да вам кажем. Ниједно дрво неисме тај, коме је дата сеча да посече пре, док стручни шумар, кога је министарство тамо изаслало, није то дрво видио и обележио. Само то дрво, које је обележено може да сече а друго не.

М. Паштић: Али оно, што је он оборио кад је посекао грм, је ли то његово или државно? То питам министра да ми каже

Министар финансије: Није његово, него то је државно. Ја незнам, молим вас, да ли је се интерпелант задовољно са одговором или није?

В. Павловић: Ја не могу да се задовољавам за то, што је тамо учињена грдна штета. Док не извидите да је грдна штета учињена и не нађете, ко је одговоран за то, не могу се задовољити.

Министар финансије: Добро, онда ја ћу послати тамо једну комисију да види шта је.

М. Вељковић: Ако би имао шуму да сече, пошто на више места где има младо дрво, он треба да окрене дрво на ону страну, где нема младог, те тако да не чини штету.

Н. Крстић: Молим вас, не може бити говора о тој ствари, јер то није на дневном реду. То је са свим не умесно, кад се у следству интерпелације заподене дебата.

Подпредседник: Ја само у толико допуштам говор и дајем реч г.г. посланицима, у колико видим, да г.г. посланици желе да се обавесте, и да им на неки начин г. министар допуни свој одговор: јер овако краћа ће ствар бити и може се пре догодити, да се интерпелант по довољном објашењу задовољи. Иначе наравно, кад би се хтели да упустимо у саветовање за нарочиту одлуку, морао би интерпелант начинити нарочити предлог.

Дакле молим вас г. Крстићу, ја сам вам казао у коме правцу допуштам говор, и дајем реч онима, који захтевају. (Чује се: врло добро.)

Изволте господине Вељковићу. Ви нисте довршили своју реч. Шта сте хтели да кажете?

М. Вељковић: Ја сам само толико имао да кажем, ако гора није посечена, још онда може да се опомене тај предузимач да не чини толику штету, него да пази кад дрво сече, па да не руши и она мања дрва. Јер дрво кад се сече и кад хоће да се обори, може да се окрене на другу страну, где младе горе мање има или никако, па да не чини штету толику.

Ј. Јелић: Ја незнам, ако се не варам, мени се чини да су овде од стране министра довољно испуњени услови уговора, а што се тиче штете, разуме се, где се матора гора руши, ту не може бити да се ништа од младе горе не уштеди, а кад је лиферант престао на такав уговор са министром, да накнади штету, која се учини, онда ако има штете, она је а лиферанта, а не за државу.

Министар финансије: Молим вас господо, ја сам вам казао шта је дало повода, и каква је потреба била да се кора прода. Казао сам вам да мени није познато да су села нека нудила већу цену. Казао сам вам зашто је гора продата по ону цену, по коју је продата. Казао сам вам где су ти новци. То су била питања интерпелације на коју сам вам одговорио. Сад се врзе питање да је нека велика штета учињена. И на то питање ја вам могу казати да тамо у тој роготској шуми има један од најстручнијих шумара што га ми имамо, који надгледа сечу дрва. Но поред свега тога ја сам казао и опет поновавам, да ћу тамо послати и једну стручну комисију да види је ли и каква штета учињена, па према томе што та комисија каже, ми ће мо гледати да учинимо шта треба и да ако штете има тражимо накнаду.

В. Павловић: Ја сам разумео пре неки дан, да је сад опет продато 800 грмова Ранку из Лапова. С тога желим да се види ако има штете од тога сечења да се гора и не даје више на сечење, јер ће се сва затрети.

Министар финансије: Није господине дато више никоме, није.

Потпредседник: Ја мислим да је зарад обавештења било доста разговора. Ако г. интерпелант није задовољан одговором, он може чинити даље шта има, а ако је задовољан ја га молим да то изјави.

В. Павловић: Кад каже г. министар да ће да одреди комисију, која ће да прегледа и определи штету, — ја се задовољавам.

Потпредседник: Добро. Ствар је ова свршена.

Г. министар просвете жели да одговори на једну интерпелацију.

Министар просвете и црк. дела: Г. Вељко Јаковљевић управно је на министра просвете и црк. дела интерпелацију оваквог садржаја.

Одбор је нашао, да има места овој интерпелацији, и ја могу сад одмах да одговорим на њу.

Што се тиче ове ствари црквена наређења и црквени закони налажу, да венчања морају бивати пре ручка. Тако је у главној црквеној књизи коричији прописано; тако је и код нас црквена власт обзнанила да буде.

Но догађа се због неудесних места, због тога што су по негде цркве далеко, да долазе народи ради венчавања доцније и наша врховна црквена власт не крати да се при таквим приликама учини венчање и после подне.

Ако свештеници где год за венчање по подне такву другчију и особиту траже, то, господо, није никакво наређење власти, нити је од кога то препоручено; већ то је просто злоупотреба појединих лица. Што се пак тиче злоупотреба појединих лица, ја о томе не могу одговарати, него позивам интерпеланта, да таква лица именује на власт ће чинити своје, — или да упути онога од кога је сазнао за ово и коме је више наплаћено, да тужбу подигне, па ће власт учинити што по закону треба. (Чује се: врло добро.)

В. Јаковљевић: Мени је г. министар врло добро одговорио. Што каже за даљна места то и треба да буде и то заиста неки свештеници чине. То је врло добро дело, али добро би опет било да изиђе распис у смислу томе, да се у даљним местима венчавају људи и после подне до залаза сунца, а да свештеници то не чине по својој ћуди па једнога венчају а другог неће. Што каже г. министар да стоји у црквеним књигама, ја признајем да стоји, али у црквеним књигама стоји и то да се свештеници не жене, па су ипак ту онамад 60—70 посланика предложили да се свештеници жене. Дакле може и о овоме да се учини предлог.

Потпредседник: Више не жели нико да говори? Г. интерпелант је задовољан?

Ђ. Боровић: Ја бих молио да г. министар учини један распис да људи знају то, јер сад они мисле да је то забрањено, као што им се и казује, па гледају да и нешто више дају. А кад би знали они не би то радили да да ју поп више и колико потреба или да дангубе по два три дана око тога.

М. Јанчић: Кад смо ми извештени да после подне не сме се венчавати, онда нека се и не сме, јер нико неће од свештеника да венча после подне за оволику исту таксу као до подне. А зна се да то не може да докаже нико да му је више узео, јер поп свакад неће никако другчије то да ради него у четири ока. И тако он у четири ока узме од човека за венчаницу 3, 4, па и 5. дукате, а неће никад по такси.

М. Смиљанић: Ово не може бити овако као шт о каже г. Јанчић. Ово не може никако бити да се узакони да се не могу људи венчавати и после подне, јер у мом округу, где је врлетно и куће растурене, не може никад да дође човек до 4. сата цркви на венчање. Дакле то не може бити. А што се тиче већег наплаћивања, то су злоупотребе, а ако има злоупотреба за то има отворен пут па нека се тужи онај коме свештеник узме више. Никако не може бити да се не венчава у моме округу бар до четири сата по подне.

М. Јанчић: Хоћу да објасним мој говор. Што каже г. попа Смиљанић да у његовом округу не могу људи доћи на венчање до подне, то признајем и сам да не могу, али само што каже г. министар да на удаљеним местима морају и по подне да венчавају, ја велим да они тако не раде, и ако раде кадгод, то раде кад им се плати много већа такса за венчање. Ја кажем опет да нико неће по оној прописаној такси него мора да му се плати тродупло. (Чује се: није истина.)

Напослетку, ја не кажем ово за све, али у мом је месту бар тако. (Чује се: то је друга ствар.)

М. Смиљанић: Ја бих желео да он именује тога свештеника. (Чује се: шта ће тп.)

Министар просвете и црк. дела: Ова ствар господо не припада чисто у делокруг власти државних; али ако би скуп-

штина изјавила, да налази да је потребно да се ова ствар свештеницима од стране највише црквене власти објасни, ја узимам на себе да порадим код највише црквене власти да би се учинило оно што се може зарад овога што народ жели. (Чује се: врло добро.)

Алекса Поповић: Ја молим да вам кажем само овај случај: нужно је да се распише то не само свештеницима, него целом народу. Друго је то господо кад се каже не сме се противити свештеник, већ да мора венчати и кад то цео народ сазна, а друго кад се остави свештеницима на они после говоре народу: то не сме да буде, али ја узимам на своју одговорност — само ако му се што да. С тога велим нека зна народ цео да се може венчавати и после подне све до заода сунца (Кујунџић: али да не ручају) те да не даје свештеницима ништа више од прописане таксе, само да му се учини. (Чује се: врло добро.)

Вељ. Јаковљевић: Ја сам задовољан подпуно с тим што г. министар каже да ће се издати један распис свима свештеницима, али у исто време слажем се и са г. Алексом Поповићем да се и народу изда распис да зна да је министар учинио наредбу да се могу људи венчавати и после подне. (Чује се: врло добро. Само да не ручају.)

Потпредседник: Сад прелазимо на дневни ред. Молим известиоца одбора законодавног да дође. На реду је извештај одбора законодавног за измену закона о устројству општина.

Известилац Илија Стојановић чита извештај одбора законодавног.

Народној скупштини.

Законодавни је одбор претресао предлог народних посланика г. г. Илије Стојановића и Милосава Вељковића од 7 Фебруара о. г. о томе, да се у смислу веће самосталности општинске учине неке измене и допуне у закону о устројству општина и општинских власти од 24. Марта 1866 године. На полазећи са тога гледишта, да је слободан општински живот потпора слободном државном животу, одбор налази, да је крајње

време, да се држављанима законом ујемчи право слободног учешћа у општинским пословима — у пословима, који се најближе и непосредно тичу њих самих, њихових местних интереса, да другим речима народ буде сам ковач своје среће и свога напретка и у општинском, као што је то у државноме животу — засада бар у оној мери, која је према нашим приликама и осталим друштвеним установама могућа. Ово нахођење одбора признале су и народне скупштине у више прилика, ово је признала и садања скупштина поред осталога и тиме, што је предлог овај огласила за хитан, ово је напослетку признала и сама влада тиме што нам је приликом одгађања скупштине свечано обрекла, да ће у времену од 6 недеља спремити и скупштини поднети измењу осталог и законски предлог о општинској самоуправи, што она међутим на жалост није учинила изговарајући се после 6 недеља просто, тиме, да је не могуће да се за 2—3 дана овакви закони начине.

Одбор према свему овоме држи, да је засада док недођемо до тога, да можемо општинску самоуправу из темеља преобразити, нужно, да се према поменутом предлогу у нашем општинском закону учине оне измене и допуне, које се показују као најнужније а на име:

1. Нужно је, да се прошири делокруг општинском збору и да му се призна она власт и право према општинском одбору, које овај има над општинским судом. У овој цељи одбор усваја предлог но коме би ваљало допунити члан 13 општинског закона у томе.

а, Да бира непосредно кмета, чланове општинског суда и кметовске помоћнике како у варошким тако и у сеоским општинама.

б, Да контролише свеколику радњу општинског одбора.

в, Да решава жалбе, које би се подносиле противу одбора због неуредног, несавесног и противзаконог вршења дужности.

г. Да се збор општински има сазвати свагда, кадгод општински суд нађе да је потребно, а осим тога и онда, кад за то најави жељу известан број грађана. Број овај да се од-

ређује према броју пореских глава тако, да се у општинама до 300, нпр. глава рачуна 20, а на сваку стотину преко 300 по 5 грађана више и

д. Да се сазив збора зарад избора кмета, чланова општинског суда, помоћника и одборника има објавити на 10 дана пре дана избора.

2. Да би свима иначе по закону способним грађанима што већма ујемчено било право учешћа у општинским стварима, одбор је усвојио предлог, по коме члан 14. општинског закона ваља изменити у томе смислу: да и у варошким општинама имају права гласања на збору сви иначе пуноправни чланови општине, који плаћају грађански данак без икаква обзира на количину тога данка, само ако нису као слуге под платом код других. По овоме би за право гласања на збору важила наређења чланова 17 и 18 изборног скупштинског закона.

3. Да би се избегле и отклониле неуредности и злоупотребе, које се догађају при изборима општинским, одбор законодавни усвојио је предлог, по коме би се члан 19. општинског закона имао изменити у смислу, да се избор кмета, кметовских помоћника, чланова општинског суда, одборника и њихових заменика врши пред 5. лица, која се имају изабрати на средњем збору по наређењу члана 28. изборног скупштинског закона. Лица ова имала би бирати на своје средње председавајућег и пошто је са незгодама и тегобама спојено вршење законског наређења, по коме председник општинског суда мора сваках да јавља надзорној власти, кога ће се дана збор скупити, то би и по мишљењу одбора требало, да се и последња тачка члана 19 измени уколико, уколико ће се дан држања збора достављати надзорној власти само онда, кад би власти нужно било нарочито што да зна по ком другом предмету или због каквог саопштења са стране власти.

4. И одбор законодавни налази да је наређење последње тачке члана 20 општинског закона, у коме се говори о распуштању збора због већих нереда штетно по уредно и брзо вршење општинских послова и по општинске интересе уопште. С тога је мишљења, да би требало да се по предлогу и ова

тачка измени тако да председник у томе случају распушта збор и одма га заказује за други дан, да лице које неред прави узимље на одговор према природи и величини кривице и на послетку да извештава о свему овоме ради знања надзорну власт.

5. Што се тиче самог поступања при општинским изборима, законодавни је одбор мишљења, да би ваљало у смислу предлога члан 21. Општинског закона тако допунити, да и кодових избора буду избори у смислу наређења чланова 37. 38 39. 41. и 46. изборног закона скупштинског.

6. Законодавни одбор налази, да би ваљало усвојити предлог, по коме треба да се замени друга тачка члана 23 општинског закона у томе смислу, да се окружне варошн, велика села и варошице могу поделити на оделења по решењу збора, да се ово само ради знања јавља надзорној власти и да се према томе важење овог решења неусловљава одобрењем министра унутрашњих послова.

7. По овоме, што је напоменуто у тачки 1 под *а*, имали би се чланови 24. и 25. општинског закона укинути. Члан 24. имао би се заменити тиме, да општински збор гласањем поменце бира кмета, кметовског помоћника и чланове општинског суда крајем месеца Октобра, а члан 25. тиме, да новоизбрани кмет и чланови примају дужност одма, да дотадањи имају предати рачуне у сеоским општинама до 15. а у варошким крајем месеца Новембра, али тако, да одбор може ове рокове за полагање рачуна и продужити.

8. Одбор налази, да треба усвојити предлог, по коме би се имао члан 26. општинског закона изменити у томе смислу, да у општинама, које су састављене из више села бира главног кмета збор свију тих села у селу, где је општински суд гласањем поменце а помоћнике кметовске да бира за себе сваки збор дотичног села. Члан 27. општинског закона да се укине.

9. Члан 28. општинског закона ваља допунити у томе смислу, да је истина сваки који буде изабран за кмета, помоћника, члана или одборника дужан, да се избора прими, али

да се остави нахођењу збора, да може уважити и друга извињења поред оних, која се набрајају у члану 58. Општинског закона и да према томе надзорна власт може по члану 29 Општинског закона казнити онога, који се неприми обавра само онда, кад јој то одбор предложи.

10. Пошто је наређење члана 31 општинског закона једно између оних наређења, којим се сасвим потире начело општинске автономије, то је одбор мишљења да се усвоји предлог, по коме би се овај члан имао изменити у томе смислу, да избор кмета, помоћника и чланова општинског суда важи одма од оног часа, кад се објави на збору и да је општински суд дужан, да о том избору само ради знања извести дотичну надзорну власт.

11. Зарад веће заштите општинских интереса нужно је, да се члан 23. општинског закона допуни у томе, да сви званичници, кмет, помоћник и чланови општинског суда полажу заклетву пред одбором, да заклетва буде писмена и да се чува у архиви општинског суда, као што се има додати члану 35. и то, да писара и друге званичнике општинске бира општински суд и предлаже одбору на потврду.

12. Да би се општински послови брзо и на време свршивали, нужно је, да се члану 39 општинског закона дода то, да општински суд дужан буде поред редовних седница држати ванредне кад год је то потребно или кад се послови нагомилају, на то одбор нареди.

13. Нема разлога разлици, која је учињена у члану 16. општинског закона и према томе би ваљало члану о томе додати наређење, по коме би кмет и у сеоским општинама могао да казни општинске званичнике онако исто, као што може да чини кмет у варошким општинама.

14. Што се тиче одсуства члан 47. општинског закона ваљало би по нахођењу одбора допунити у томе, да кмету, члановима и званичницима општинског суда одсуства до 10 дана даје општински суд сам а већа да даје по претходном одобрењу одбора.

15. Нема никаквих правдајућих разлога, са којих би требало свештенике искључити из права, да могу бити изабрани за одборнике и пошто је напротив ово наређење штетно по општинске интересе, одбор је мишљења, да треба по предлогу избрисати реч: „свештеници“ у другој тачки члана 53. општинског закона.

16. Одбор налази, да би ваљало рок одборничке службе скратити. С тога је мишљења, да се према предлогу члан 55. Општинског закона измени у смислу, да одборници служе две године да прва половина одступа после једне године коцком.

17. Према ономе што је казано у тачки 1 под б. и в. овог извештаја требало би по мишљењу одбора члану 64 општинског закона додати наређење, по коме би се жалба против решења одбора општинског имала подносити општинском збору.

18. Што се тиче одређивања плате ваљало би усвојити предлог, по коме се члан 68. општинског закона има допунити у смислу, да општински одбор мора одредити плату лицима, која се тамо напомињу и да се жалбе због тога неподнесе надзорној власти већ збору, па како збор реши тако и да буде. По овоме би имала одпасти наређења у члану 69 где говори о праву које има државна власт при одређивању плата.

19. Према ономе, што је у овом извештају напред речено, ваљало би члан 70. општинског закона изменити у томе, да се речи „Надзорна власт“ замене са речи „Збор“ коме треба дати ту власт да може збацити кмета, помоћника и чланове оп. суда, и одбору опет, да може казнити ова лица укором и узимањем плате до месец дана и у члану 76. да се изоставе у првом ставу, „*или би вређали интересе државне и општинске*“ а тако и горе на место речи „*сва*“ да дође реч „*само*.“

20. Члан 79. да се овако измени: „Надзорна власт кад примети неуредност у делању општинске власти, управи са општинским имањем и приходима и у вршењу званичних послова, наређује да оп. суд сазове збор, који ће у томе донети своју одлуку.“

21. Члан 80 да се измени овако: „Кад се председник, члан, писар или други који званичник општинског суда или помоћник кметовски покаже небрежљив, неспособан, или неисправен у вршењу поверене му дужности, онда предлаже одбору да поступи по члану 70. ових измена."

22. Чланове 81 и 82 треба изменити овако: да се речи „Надзорна власт" избришу и са речима „одбор" замене. Са ових разлога законодавни одбор има част предложити народној скупштини да реши, да се влада позове да још овој скупштини поднесе законски предлог да се ове измене и допуне узаконе.

17. Фебруара 1875 год. Београд.

Известилац Председник законодавног одбора
Ил. Стојановић. Стојан Марковић.

Чланови:

Кујунџић, Р. Тодоровић, Илија В. Протић, Милош Л. Глишић, Ђор. Павловић, Вићентије Поповић, Ђурђе П. Ђоровић.

Ник. Крстић: Из извештаја одборовог не види се, да ли је влада дала своју реч на дотични предлог. То треба по закону да се изричио у извештају каже.

Известилац Стојановић: Ми смо у одбору саслушали министра унутрашњих дела, и он нам је тада одговорио, да што има по предлогу да каже, каза ће у скупштини.

Никола Крстић: Ја бих желео да то уђе у извештај.

Известилац Стојановић: Ја допуњујем извештај овим својим говором, да је г. министар задржао реч дати је, а казао, да ће је у скупштини дати. (Крстић се задовољава).

Потпредседник: Сад господо, имамо да се саветујемо о усвојењу у начелу овог предлога; да ли нам т. ј. овакве измене, као што их предлаже одбор, требају у закону општинском. (Чује се: треба). За то молим господу посланике, који буду искали реч, да говоре само у опште о предлогу одборском, а да се не упуштају у појединости његове.

Сад има реч г. Алекса Поповић као прво пријављени.

Алекса Поповић: Између свију предлога и предмета, који су до данас овде пред скупштином били, могу слободно рећи,

да ми је ово најмилији предлог, о коме ћу сада да говорим. То је предлог, којим се хоће да промени закон општински у самоуправу општинску, тако, како ће да одговара уставу и правој потреби народа. Случајева има, а и доказано је, да кмет по садањем закону општинском често чини злоупотребу онако исто, као што по неким местима чини полицијски чиновник, — па му се не може по том закону ништа. Знамо случаја, где је кмет ујдурисао се са својим одборницима и у договору са полицијском влашћу, у ћаточ, — у пркос својим бирачима, он је кметовао докле је хтео. Знамо случаја где је капетан казао: док сам ја капетан у томе селу или општини дотле мора бити он кмет. И он у пркос целој општини кметује и злоупотребе чини, а не може му нико ништа. Доказано је једним случајем, где је један кмет на 900 дуката упропастио својом рђавом радњом, и опет му није могао ништа, кад га полицијске власти бране. Ја не могу да замислим од куда то право полицијској власти, да га она може задржавати на кметство силом, и кад је њој воља да га може с кметовања скинути, кад ми сами избирамо кога, на му кажемо, ти нам буди домаћин од овог нашег добра, ми га плаћамо, ми му дакле дајемо ту кметску власт, сад наједанпут долази полицијска власт, па она суди над њим. Ја налазим овде за најумеснije, да се овај садањи закон о општинама измени, па да онај, који избира кмета има право и да га лиши с кметства, дакле народ, који га и бира, да му буде господар а не полицијска власт, и он — кмет да буде господар народу. (Вичу: врло добро). Ја молим председника да стави питање, да ли га скупштина у начелу прима, јер није нужно говорити. А мислим да нема ни једнога који ће му бити противан. (Чује се: нема).

Михаило Лазаревић: Ја сам хтео то исто да кажем што и г. Поповић. Да је цела скупштина вољна да прими тај предлог у основу, онда, ако нема који да је противан, он нек говори, а не они, који су за предлог, јер ми смо готови сви за предлог.

Потпредседник: Господо, има доста говорника пријављених. Но чује се да би излишно било говорити, кад је цела

скупштина вољна да прими предлог у основу. Него питам, ако има кога, да је противан предлогу уопште, а хоће да говори нека изволи говорити. (Вичу: нема). Онда питам: налази ли скупштина, да је довољно обавештена у смотрењу питања, да ли нам треба у начелу овакав закон? (Вичу: подпуно је обавештена). Има ли ко противан томе. (Нема). Тако што се тиче питања у опште, претрес је свршен. Но жели ли штогод влада у смотрењу тога да говори? (Не жели). Сад господо, стављам питање на гласање: Усваја ли скупштина у начелу овакав предлог измена и допуна у закону о општинама? (Бива).

Н. Крстић: Да после не изађу каке рђаве последице, кад се каже питање: „Усваја ли скупштина у основу да се могу учинити измене у закону о општинама". У предлогу има врло много појединости за које може бити сумње, хоће ли се моћи узаконити; тако тамо се на пример дају неке атрибуције збору, проширује се круг радње збора, и много шта, што се све неће моћи усвојити; па за то треба да се зна, да се после при претресу у појединостима неће казати, „то је усвојено, сад се не може мењати ни у чему".

Потпредседник: Стављајући питање: да ли се у опште усваја предлог одборски, не разуме се ни најмање да су и поједине тачке усвојене. Ја тако разумем ово постављено питање (чује се: тако се и разумева). Дакле према оваквом разумеваном питању, стављам по ново питање: који је за то, да се у начелу усвоји предлог одборски, тај нека седи, а који је противан тај нека устане. (Сви седе).

Пошто нико не устаје оглашујем решење скупштинско, да је предлог одборски у начелу усвојен.

Прелазимо господо на поједине тачке предлога. Молим г. Известиоца да прочита прву тачку одборског извештаја.

Милош Глишић: Молим г. председниче ја бих имао један предлог односно овога да учиним. (Изволте).

Ја сматрам да би било излишно претресати тачку по тачку предлога, кад ће то морати ићи влади, да начини формалан предлог, и влада ће га можда у штогод прерађивати, а после опет у скупштини претресати. Ја предлажем, да га овако

упутимо влади на формулирање пројекта, па кад од владе дође, онда тачку по тачку претресати, а овако ћемо узалудно проводити време. (Вичу: врло добро).

Потпредседник: Ја сам био дужан да ставим на претрес поједине тачке. Но пошто је сад учињен предлог од посланика г. Глишића тај, да није нужно узимати у претрес поједине тачке, док влада не поднесе формалан предлог, то питам подпомажу ли посланици овакав предлог. (Вичу: сви подпомажемо. Устају већином). Сад молим, жели ли ко у овој ствари противно томе да говори. (Жагор).

Алекса Поповић: Ја бих желео само да допуним говор г. Глишића у томе, што је Глишић предложио а скупштина усвојила, да не претресамо поједине тачке, и да не би дангубили, него да предамо влади, да нам донесе формалан предлог, имам још то да предложим, да се предлог пошље влади са најавом скупштинском да влада похита и час пре донесе тај предлог. Јер ја сматрам за највећу радост, кад би такав усвојени предлог кући мојој однео.

Вељко Јаковљевић: Господин Алекса Поповић врло добро је разложио ствар, а подпуно се пак слажем са предлогом г. Глишића. Истина могло би се и сад нешто изменути што би имало за измењивање, али је боље после, кад и влада поднесе формалан пројект, те да не би два пут једну исту ствар радили.

Милан Кујунџић: Ја, господо, тим пре подпомажем предлог посланика Глишића, што у колико сам могао сазнати и уверити се, ретко би била која тачка или што год главно да се мења, јер смо у главноме готово сви сагласни за све онако, како је написано у предлогу. Да не би смо дакле дангубили сада, па опет само као предлог слали влади, и она после опет несвршену ствар нама, ја држим, да би корисно и добро било, да сад одмах упутимо ово овако влади, да нам што пре поднесе формалан предлог.

Сима Несторовић: Ја мислим, да би боље влада имала сигурације у материјалу по овоме што јој шаљемо, кад би ми сад изменули оно, што треба изменути, јер по мом мишљењу овде би по неким тачкама имало што год изменити. (Жагор).

Потпредседник: У толико пре молим господу посланике, да саслушају г. говорника, што он говори против тога, што је предложено, да се непретресају поједине тачке, па ваља добро саслушати и оценити те противне разлоге.

Сима Несторовић: Ја то кажем. Кад би ми овде предлог овај претресли, па би што год изменули, разуме се кад оде влади, влада ће имати поузданији материјала за израду пројекта. А овако први ја имам у што год да чиним примедбе и измене, а ми овако како је од одбора дошло шаљемо влади, и то онда изгледа, као закључење скупштинско, као да смо ми то усвојили, и ако имамо да мењамо тек на ново.

Павле Поповић: Пошто ми ни један предлог не можемо да оживимо, док влада пројект о њему не поднесе, то што би чинили од једног посла два и дангубили овде, јер вас много коштa време него, нека се преда влади, да она час пре поднесе свој пројект, а поред тога да се сајући предлог Ђоровића и још неки предлози, који се односе на ову ствар, — све то послати са овим, да влада има у виду и оне предлоге при прављењу овог пројекта.

Ђ. Ђоровић: Мој је предлог тај, да се члан 60 у закону о општинама избрише. (Жагор).

М. Кујунџић: Имам од стране одбора да приметим, да у овим изменама, које се у предлогу казују, нарочито се имала у виду *организација* општине, нарочито какав ће однос бити између кмета, збора и суда. А међу тим све измене што се тичу проширавања *делокруга* општинских власти, за све те измене донећемо нов предлог, јер га имамо већ у одбору, па ћемо га разрађеног изнети. Но ти сви предлози не стоје у неодољивој свези са овим предлогом, јер се као што рекох овај тиче организације општине, а онај се тиче делокруга општинских власти.

Павле Поповић: Ја сам само предложио за то, да се сви ови предлози заједно са овим предлогом, упуте влади да јој служе као материјал за израду пројекта.

Ђ. Ђоровић: Ја сам ономад начинио један предлог, да се још један члан у томе закону укине. Ја ћу тај предлог поднети. Али задржавам право, да га с тим присајузим.

М. Кујунџић: Али пошто пређе преко одбора.

Потпредседник: Ја бих молио, да обратим пажњу говорницима односно говора. Ми смо овде усвојили предлог одборски у начелу, у опште. Но сад има два предлога: предлог г. Глишића, да не претресамо само поједине тачке, него да предлог упутимо влади овакав какав је од одбора дошао, и како је од скупштине само у начелу усвојен: разуме се влада би онда градила закон по својим назорима; и други је предлог г. Симе Несторовића, да ми претресамо поједине тачке за што буде за изменивање да изменимо, и влада би онда претресајући и сама ове поједине тачке имала пред собом и назоре скупштинске при грађењу пројекта. Дакле ја молим господу говорнике: да узму у обзир и један и други предлог, па према томе нека говоре.

Сад има реч г. Бошковић.

Јован Бошковић: Ја се слажем потпуно са предлогом г. Глишића да се овако усвојен предлог у начелу пошље влади, те да она имајући материјала довољна изради пројект. Но поред тога, пошто је ова ствар на више скупштина оглашена за врло хитну, што је и сама влада пристала, јер је 1872 год. свечано обећала, да ће што пре поднети предлог о општинама. Но то није учињено сигурно због промене министарства. Па и ова скупштина добила је у почетку обећање од владе, да ће се тај предлог поднети, а и сама је скупштина доцније огласила као врло нуждан и хитан, и донела своје решење, да је ово врло важна и потребна ствар. Из свију ових узрока, желео бих, да се при спроводњи овог предлога влади спомене члан 58. пословника, по ком би влада имала што пре да узме у расуђење овај предлог. То сам имао да кажем односно овог предлога.

После тога имам на говор г. Несторовића да приметим то. Он каже, да има нешто у предлогу у чему се он не слаже. То верујем, и може бити има међу нама и више њих, који се баш потпуно не слажу са оним што је у предлогу, али то се све може после изменити кад влада буде поднела пројект. И ако би влада усвојила, који члан од оних у којима се који

не слаже, то тај члан може доцније изменити само ако скупштина на то пристане. А овако ако данас претресало тачку по тачку па после опет ту би грдно дангубили. То сам имао да кажем.

Потпредседник: Ја ћу о томе што су и још неки посланици предложили, да се као хитан пошље влади, — ставити питање. Но сада је на среди питање, хоћемо ли се упуштати у расматрање појединих тачака или не. (Вичу: не ћемо). Или ћемо послати овако, како је у начелу усвојено. (Вичу: овако)

Мијаило Лазаревић: Ја сам хтео да говорим у том смислу, у ком је г. Бошковић говорио, но још хоћу то да додам, да није нужно о томе дебатовати, пошто је предлог примљен у начелу а казали смо да нећемо да се упуштамо у претрес поједине тачке тога предлога донде, док влада не поднесе формалан пројект. Дакле нема овде ништа више да се говори. Нека се прекине дебата.

Илија Протић: Ја бих молио председника, да само онај говори, који је противан.

Потпредседник: У овакој важној ствари, ја бих желео да сваки своју мисао искаже, јер то није ништа с горега.

Г. Ковачевић има реч.

Аксен. Ковачевић: Ја сад немам шта да говорим. Исцрпљено је све. Г. Бошковић је лепо разложио и ја га у томе подпомажем. Господо овде је скупштина а овде је и влада. Влада ћути, дакле пристаје на оно, што скупштина каже. За то држим, да би дала дебата излишна била, него да се преда влади, да нам она што пре поднесе пројект. То је све што сам имао да кажем.

Потпредседник: Жели ли још ко да говори? (Вичу: нема више говора). Онда вам стављам на гласање предлог г. Глишића, који је тражио да се код предлога одборског усвојеног у начелу не улази у претрес појединих тачака, него, да се овако у опште усвојен предлог одборски упути влади; који је за тај предлог г. Глишића нека изволи седети, а који је противан њему, нека изволи устати? (Сви седе).

Пошто нико не устаје, оглашујем закључење скупштинско, да се не улази у претрес појединих тачака, него, да се упути

влади онако само у опште или у начелу усвојени предлог одборски за измене и додатке у закону о уређењу општина.

Сад господо има предлог од посланика г. Поповића да се овај предлог као хитан упути влади. Жели ли ко о томе да говори. (Нема). Онда питам: усваја ли скупштина предлог г. Алексе Поповића да се огласи као хитан? (Вичу: усваја). Има ли ко противан томе? (Нема). Онда оглашујем решење скупштинско да се као хитан огласи, и као такав упути влади.

Алекса Поповић: А што нисте казали, да је то решење по мом предлогу. (Жагор).

Срета Поповић: Да се не чине само измене и допуне, као што гласи одборско мишљење, но да се начини сасвим нов закон. (Жагор. Вичу: свршена је ствар. То је сасвим други предлог).

Потпредседник: То је господине нов предлог. За то питам скупштину: подпомаже ли ко предлог г. Срете. (Ћуте). Пошто нико не подпомаже тај предлог, не могу га на претрес ни ставити.

Тако овај је предмет свршен.

Четврт сата одмора. (Бива).

После одмора.

Потпредседник: Молим господо, продужује се дневни ред. Молим г. известиоца одбора за молбе и жалбе да дође.

Извест. Акс. Ковачевић: Г. Урош Кнежевић интерпелово је г. министра финансије и грађевина за они 10.000 дуката што су дати српској банци и пита шта је с тим урађено.

Одбор налази да има места тој интерпелацији да се одговори. (Усваја се).

Потпредседник: Молим вас, ово је интерпелација на министра финансије и грађевина. Сад нека изволе господа казати кад ће одговорити.

Министар грађевина: Ја ћу кроз 10. дана одговорити.

Изв. Ак. Ковачевић (чита): Г. Милован Пејчиновић управитељ двора књажевог, моли скупштину, да му се и оне године службе, које је као неуказни управитељ двора провео, урачунају у указане године службе.

Одбор пошто је расмотрио поднешене документе и видио да се молба Пејчиновића може узети у призрење скупштинско позво је на договор владу.

У име владе дошао је г. министар финансије и пристао је да се г. Пејченовићу тражене године неуказне службе урачунају у указне.

Одбор налазећи да је Пејчиновић био у служби управитељ књажевог двора, и све што је чинио у погледу дате оставке на звање помоћника књажевачког округа, чинио је из привржености дома Обреновића, без икаке његове кривице, што се све на поднешених докумената види, — и зато је одбор мнења.

Да се г. Миловану Пејченовићу рачуна у указне године службе и оно време које је провео као неуказни управитељ двора, од дана уважене оставке на звање помоћника начелства округа књажевачког, па до дана кад је постављен за указног управитеља двора Његове Светлости, а то је од 2. Августа 1868 до 1 Новембра 1872 године.

19 Фебруара 1875 г. у Београду.

Известилац, Председник одбора,
Аксентије Ковачевић. Марко А. Лазаревић.

Чланови:

А. Ничић, М. Милијановић, Алекса Здравковић, Цветко Јездић, Вељко Јаковљевић, А. Ђ. Поповић.

Потпредседник: Жели ли ко да говори о томе? (Не жели, усваја се). Дакле стављам на гласање, усваја ли се предлог одборски. Ко је за одборски предлог нека седи, а ко је против нека устане. (Сви седе). Пошто нико не устаје, то оглашујем да је предлог одборски усвојен.

Извест. Ак. Ковачевић чита даље:

Пуномоћници села Веселиновца у окр. ваљевском, моле народну скупштину, да се село њихово придружи општини лозничкој истог округа, са којом имање њихово у заједници уживају; поднесећи доказе да се тамо и дан данашњи налази општинска судница, црква, школа, заједничка каса општинска, њиве, ливаде, воћњаци, виногради и једном речи сва материјална снага из које прне уживање и опстанак њихове домовине.

Одбор пошто је разгледао ову молбу, коју су лањске године скупштини подносили у Крагујевцу, а ове године поновили, видио је да молитељи имају доказа о својим наводима а и министарско решење. На ради објашњења ове ствари позвао је г. министра унутрашњих дела, који је, вели, вољан да према приложеним доказима и познавању саме ствари нема нужде враћати ово дело на даље испитање, кад се види да село Веселиновац тражи да се у своју пређашњу општину Лозничку врати и ова је прима, а види се и то да је са материјалног гледишта корисно ово извршити и молиоцима дати задовољења, пошто се то даје лако разумети, да Веселиначане и крвна веза односно сродства и пријатељства овамо вуче, који су при регулисању срезова, ваљевског и колубарског без воље њихове од општине Лозничке одцепљени, гледајући у 288 и 289 страну протокола скупштинског од 1873. год. где је влада на овај исти начин по договору са скупштином поднела предлоге, те је село Доњимир одузето од среза ваљевског и придодата срезу тамнавском. А општина паунска од среза ваљевског и додала срезу колубарском, који начин поступања владе даје могућност поступању и у овој прилици те да се сад може засеок Веселиновац одвојити од среза колубарског и додат срезу ваљевском, мишљења је:

Да влада поднесе свој предлог формалан: да се село Веселиновац у срезу колубарском окр. ваљевског одузме од овог среза, и дода срезу ваљевском истог округа.

Известилац
Аксентије Ковачевић.

Чланови одбора за молбе и жалбе:

Михаил Смиљанић, Алекса Здравковић, М. М. Милијановић, В. Јаковљевић, А. Ђ. Поповић, А. Ничић, Цветко П. Јездић.

Потпредседник: Жели ли ко да говори о томе? (Чује се: нико). Онда стављам на гласање овај предлог одборски. Ко је за предлог нека седи а ко је противан нека устане. (Сви седе). Пошто нико не устаје, то се усваја предлог одборски. (Бива).

Сад има одвојено мњење једног одборника, а то је ово: (Чита).

Одвојено мњење.

Пошто је г. министар унутр. дела у одбору изјавио се, да је он дао реч пуномоћницима села Веселиновца, да ће ову њихову ствар по ново покренути и разгледати, па и одбору дао реч, да ће, пошто претходно неко извиђење учини, гледати да молиоце задовољи. — то сам мњења, да се према члану 103. тачки 4. пословног реда преда влади у призрење.

Марко А. Лазаревић.

Потпредседник: Молим, господо, жели ли ко да говори о томе? (Не жели, усваја се).

Извест. А. Ковачевић (чита даље): Јулијана Павловић, бивша васпитатељка из Крушевца моли скупштину да јој се служба, која јој је незаконитим путем одузета од г. министра просвете, поврати. Прилаже неке прилоге.

Ово је извештај одборске већине: (чита).

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе проучивши са пажњом предмет тражења г. Јулијане Павловића бив васпитатељке из Крушевца у толико пре што се тиче части и карактера, не само једне женскиње, него грађанке српске, супруге једног судије, мајке троје ситне деце и бив. васпитатељке српске женске младежи, дао је веће вредности овој ствари, него да би прешао просто на дневни ред, с тога је позвао у своју средину г. министра просвете и замолио га, да даде боље објашњења о овој ствари.

И у сљед тога објашњавања, одбор није могао доћи до повољног сагласа са г. министром, с тога је затражио, да му г. министар изда на увиђај акта овог предмета.

Кад је то учињено, одбор је увидео, да је ова васпитатељка одпуштена из службе са ових разлога: — да њено владање не одговара карактеру наставнице младежи и да су јој недовољни успеси у науци. Из акта се одбор уверио и о томе да је први разлог нашао основа у једној президијалној достављи онд. окр. начелника г. Милана Јанковића, а други у једној званичној достави секретара министарства г. Јосифа Пецића. Уверио је се даље да при том одпуштању није вођен довољан

рачун о томе да је ова женска без икаквих неповољних примедаба служила 8 година као васпитатељка, и да још није враћена у дужност, и ако је подносила министру уверење о свома свадању из свију општина где је служила, која јој уверења служе на част.

Незадовољан и неодобравајући у опште начин оваквих президијалних достава, одбор сажалевајући да је г. министар таком начину могао толико вере поклонити да у сљед тога тако дирне у морал и карактер једне наставнице није нашао никаква разлога ни у оној званичној достави г. Пецића размишљајући и то: да у оваким случајима треба да је правда божија, за сваког равна и једнака, с тога је мишљења:

Да се ова ствар на основу тач. 4. чл. 103. послов. реда препоручи најозбиљнијем призрењу владе, тако, да жалитељка у најскоријем времену може очекивати праведно задовољење свога тражења.

17. Фебруара 1875. год. у Београду.

Известилац
Аксентије Ковачевић.

Чланови одбора:

Михаил Смиљанић, Алекса Здравковић, М. М. Милијановић, В. Јаковљевић, А. Ђ. Поповић, А. Ничић, Цветко Јездић.

За тим чита одвојено мњење једног одборника.

Марко Лазаревић: Давање и одузимање коме службе спада у круг владине власти а не скупштинске по чл. 101. т. 8. посл. реда, с тога сам мњења да се ова жалба одбаци.

Потпредседник: Молим господо, жели ли ко да говори о томе?

Павле Поповић: Ја с моје стране имам потпуно да захвалим одбору што је тако зрело, разумно и наметно закључење донео. Запста то је једна поштењајша женска, но само интригом бив. начелника она је истерана, јер он је више пута имао такав обичај да поштене и добре отпушта а тражи оне који ће да му пузе.

Потпредседник: Према закону о пословном реду имам да вам приметим пажњу на то, да кад говорите о вршењу зва-

ничне дужности државни чиновника да се приличније изражавате, или да именуте лица која су то чинила, за даљи законски поступак.

Павле Поповић: На личност не ударам но на дело, знам само то, да је највише он томе допринео да она буде истерана. Што се тиче онога извештаја од г. ревизора у којим је и још неке добре учитеље у колико их ја познајем жигосао, он може бити шурујући са начелником договорио се да истерају и ту јадну женску што се види из његовог извешћа, да је на последку и то ваљда по наговору њу окарактерисао онако; — а за цело ја кажем да кад је та женска била учитељка у Крушевцу, онда је врло добра била и имала је више ђака него сад, ово нек расветли г. посланик вароши Крушевца.

Милосав Марковић: Господо, кад је та васпитатељка дошла у нашу школу, она је затекла 60 ђака, и сви ти 60 ђака постали су врло добри а како је она испуштена из службе то нећу да говорим, то је била освета и инат, а иначе неби била одпуштена и као васпитатељка заиста заслужује сажалења. Сад је дошла друга васпитатељка на њено место, и од тих 60 ђака што је затекла у 3. и 4. разреду, сад имамо на жалост само 30 ђака, а требало би да буде више. Ја управо не за атер него гледајући како видим да се са младежи поступа да се јадна младеж васпитава, доста ми је жао зашто да дође гора васпитатељка, и зашто да због ње остају млоги ђаци од школе. Ја кажем да би г. министар учинио једну велику доброту кад би ту исту васпитатељку повратио опет у Крушевац с којом смо ми врло задовољни били.

Милија Миловановић: Ја господо, што се тиче саме васпитатељке, о којој је реч, немам ништа да кажем јер ми није позната, него у опште имам да кажем да добри учитељи, који се искрено заузимљу за свој рад за напредак младежи, често су изложени опасностима само зато, што се не могу да допадну овом или оном власнику, начелнику, капетану или другом ком. Ја знам да се често дешавало да су учитељи у најгоре време терани и премештани, а то само зато да се задовољи ћуд једног власника — капетана. Та сплеткарења власника треба

једном да престану и крајње је време да се томе стане на пут. Одбор што је донео одлуку да се даде жалитељци задовољење, то је врло добро, но ја би управо имао да кажем да и сама скупштина даде њој задовољења, јер грехота је да министар само поверује једном ревизору па да васпитатељку одпусти из службе. Ја мислим кад је она одпуштена нарочито с погледом на то, што је неморална женска а она има троје деце, то би је онда муж њен требао ома да отера, јер ја би тако учинио. Дакле она је морално и материјално убијена и треба јој дати праведног задовољења.

Милан Брачинац: Браћо! жалосно је то, кад један начелник стављa у кондуиту добро а овамо одпусти президијал па га убије вечито. То је жалосно за све нас. Овде ја могу да се дичим и да благодарим одбору што је ову ствар са свим праведно оценио и што је овакав закључак свој донео. Иста та женска мени није тако позната — други је познају боље — баш види се овде да је одпуштена на један президијал неморалног владања. А друго што каже г. Јосиф Пецић, да није била доброг успеха, ја мислим да то неможе тако да буде. Ако она није доброг успеха, неби требало да се одпушта, него да полаже испит. Друго се види да је на президијал одпуштена; тамо тај президијал каже неморалног владања. Човек сад шта ће, он је тражио од прошлог министра да ју види па да своју част опере, јер човек може да одпусти своју жену, и по нашем закону тако је. Кад је она неморална, он, разуме се, по закону може да је одпусти. Дакле сад министар ако оће да јој да службу, добро, ако неће нек јој да ону доставу, па да она опере своју част.

Илија Протић: Ја у колко познајем ту женску, као ревносну учитељку, као мајку, која има троје деце, као добру домаћицу, — ја морам да сажаљевам кад су се могле овакове појаве догодити, да се част једне матере, једне домаћице изложи једном президијалу и да се она одпусти као неморална. Морам сажаљевати и то што власт која је ишла на то да се ова женска одпусти, она је ишла тим путем на то да и саму светињу брака поруши, јер по законима нашим кад се каже

да је једна женска неморална владања, има право њен муж да је одпусти као женску која није за њега. Као што рекох, ја морам сажаљевати овако што и казати да се у будуће овако што никад не дешава. Благодарим одбору што је тако озбиљно ту ствар проштудиро и нашао излаза да се њојзи даде задо вољења.

Потпредседник: Ако известиоц мањине одбора има што да каже, онда нека изволи.

Марко Лазаревић: Не желим.

Министар просвете: О ствари овој и ја неколико речи да кажем. Као што се мени чини одбор полази с једног гледишта, које ако није погрешно, оно је доста опасно; и не би повело никаквоме добру, ако би се доследно извршило. Ја не замерам ником сумњати негде и негде у поједина дела власти, нити би икад говорио противу критике појединих дела власти; али у говорима који су вођени, видим такав дух, који управо налази да је за потпуно веровање све оно што долази с друге стране, што је противу власти — и да незаслужује никакве вере, све оно што власти раде. Оцените ви сами може ли оваково гледиште добру одвести. Ако можете наћи да може, онда вас најпосле ја не могу смести нити би што даље имао примећавати, али не могу да изјавим, да ја никад небих могао пристати на таково гледиште.

Овде се каже: „по достави једног начелника". На ствари је тој рађено и више; што пак није у њој узет потпунце поступак других неких случаја, то је за то, што у таквој ствари, каква је ова, која је врло њежна и деликатна, која се тиче фамилијарне части, теже је било наредити формални извиђај. Најпосле акт министарски није се упуштао у *квалификацију владања* те женскиње. Акт је казао само толико, да је њено владање не таково како је потребно за једну учитељку. Владање потребно за учитељку и владање потребно за ма какву другу женску — ствар је различита.

Осим тога министар није имао пред собом само ту једну доставу, него и извештај свога изасланика. Ви не верујете ни извештају тога изасланика, не верујете ни достави начелни-

ковој. Кад је тако, онда у каквом положају, господо, остављате министра? Ви дакле неверујете својим чиновницима, неверујете у опште ником. Кад је то, онда престаје сваки надзор, онда остаје место реда у крајњој линији воља појединих, тако, да сваки ради онако како он хоће. Даље из извештаја одборског, за који не могу да не кажем да је удешен као рекламација за једну страну, излази као да министарском акту није било других разлога сем тога; а тај разлог, господо, није био ни главни ни први, него само споредни.

Има још један разлог о коме су се господа могла ласно из акта уверити. Разлог је тај, да је учитељка одпуштена због слабог успеха. Она је била кроз неколико година учитељка; она није добила за сво то време никад ни једну одличну оцену; на против све су биле слабије. И кад се те две ствари једна с другом саставе и сложе, па кад све дође пред министра, који има да се брине не само да се ником ништа не догоди, него да му и школе напредују, — ја не знам можете ли сад са подпуном правдом осудити министра, који је, имајући и један и други разлог, нашао за добро да онако пресуди. Што је говорено о моралном убијању, моралног убијања мора бити, докле год имадне критике. Ако би ишли овом линијом за коју видим да стоји на памети неким говорницима, онда би могло изићи то, да се ником ништа не догоди, да се нико неистерује из службе, да се нико не премешта; али не знам да ли би могло бити оно што се условљава тим; да ли би, велим, могао бити јачи и већи напредак, али би само имали све по форми удешено а у ствари пусто.

Имајте на уму, господо, то, да је министар који је ту ствар решавао, имао исто тако на уму добар успех школски рад и морално владање наставника и васпитача, као и све оне разлоге и погледе, које сте ви овде заступали. Било је министру на уму и једно и друго, и не треба на то да жалите што му је и једно и друго било на уму.

Аксентије Ковачевић: Молим за реч да оправдам посматрање.

Потпредседник: Ја сам хтео да обратим пажњу господе говорника, мало пре кад сам почо да говорим, на то,

да ли оваква жалба у опште може бити примљена од скупштине. Свакако то треба имати на уму. (Чује се: оћемо да говоримо). Ја ћу дати да говорите, него треба имати на уму и мњење онога одборника који је остао у мањини. Он се позвао на чл. 101. тач. 8. где се каже, да молба којом се тражи служба, не спада у круг скупштинске власти. Молим господу говорнике да и о томе размисле, да ли та молба припада скупштини. Сад дајем реч г. известиоцу.

Извест. Ковачевић: Правдајући поступање одборово, имам да кажем скупштини шта је управо руководило одбор, да поступи у овој ствари овако. Г. министру просвете достављено је начелник Јанковић овакав представљај: (чита).

Одбор није могао никако узети да се може поклонити вера представљалу оваком, што у очи оног дана, т. ј. у очи оног времена кад ју је министар разрешио од дужности подноси молитељка уверење од општине да је најбољег и најпоштенијег владања. То могу прочитати ако желите. (Чује се: нећемо, ми верујемо). После тога подноси уверење од разни општана, где се описује као добра васпитатељка и морална женска. То је одбор руководило да са овим уверењима побије извештај начелника, који је издат по својој сопственој ћуди, и више ништа. Што се тиче извештаја изасланика Пецића, одбор није могао ни своме ама баш ни мало вере поклонити, што он сам без икаквих разлога каже да међу онима, који су рђав успех показали, долази и Јулијана Павловића, дакле то се може узети да је расположен према једној личности а не расположен према овој личности такав извештај дао, јер ово господо однада према уверењима општина и грађана које је она поднела. Сем тога види се да је подносила молбу Његовој Светлости где је она тако дивно разложила стање и неправду која јој се учинила. Што се тиче разлога г. потпредседника, који вели да то не спада у радњу скупштинску....

Потпредседник: Дозволте г. посланиче, ја сам само желео да обратим пажњу говорника и скупштине на мњење члана који је остао у мањини, и тачку 8. чл. 101. зак. о послов. реду, које је тај члан одбора напоменуо, а моје мишљење о тој ствари

нећу да разлажем, у толико пре што као председавајући имам да држим ред у саветовању.

Нав. Ковачевић: Врло добро. Ја ћу да одговорим шта је одбор руководило. У члану 100. устава, каже се, министри су одговорни кнезу и народ. скупштини за своја званична дела. Одбор толкујући то, налази, да су министри одговорни за чиновнике кнежеве и за званичнике, које они поставе — народној скупштини ако је ту било какве незаконитости. Но, пошто овде нема незаконитости, јер је он радио по достави нижи власти и узео их да важе, то је одбор нашао, да су ове доставе са свим обезснажене са овим доказима, које је Јулијана поднела, и према томе донео свој закључак да се даде од стране владе жалитељици подпуно задовољење.

Арон Ничић: Ствар је толико исцрпљена да ја неби имао шта да говорим; требало би само да се гласа и гласањем ствар сврши, а према расположењу скупштине видим да ће бити устројено одборско мишљење. Једино што би имао да додам, то је: да одбор пеневши ту ствар, између осталога поглавито имао на уму, да се једном овако јавно жагошне извор сазнавања, но представљалима као недостојан извор, на кога се чак и такви основи црне, да се једна женска не само може да лиши службе, но и да се неморалном назове.

Милан Ђ. Милићевић: Ја, господо, не бих имао ништа више казати, јер мисао моју, коју сам хтео да изнесем пред скупштину, изразио је, сто, г. министар. Но што рече један од г. предговорника, да те доставе или писма начелника (која се обично зову представљали) не треба да буду никакав ослонац за министра, да може штогод чинити према званичнику, учитељу и учитељици, ја вас молим, господо, да обратите пажњу на деликатност ове ствари Ја нећу ни једну реч да кажем ни у заштиту, ни на штету личности, која се овде жали: некако ми није позната ствар непосредно, јер сам тада осуствовао, и не знам како је то извршено. Али вас молим, да обратите пажњу своју на нешто, што је врло важно овде. Личност, која се жали скупштини, учитељка је женске деце; постављена је министром. Онај, који је њу поставио, који јој је поверавао да

учи и васпитава децу, свакојако је одговоран: ко га је поставио, коме је поверовао, да руководи развитак умова, и облемењавање срдаца дечијих. Не може се никако разумети, да министар не буде пажљив на сваки глас, који дође о једном таквом лицу, о учитељу или учитељици. Још више мора бити пажљив на сваки глас, који дође о учитељки, која има пред собом женску децу. Овде, како видите глас је произвео такво стање, да другог изласка није било. Учитељка, о којој је разнет такав хрђав глас у исто је време жена члана суда окружног; она не може да се премешта на друго место, куда не би имао за њом тај глас, јер је глас само глас, а ништа више. Не може се премештати у друго место, где би била не позната, где би била чиста од сваког набацања, јер она не ће да иде за службом, а мужа свога да остави. Министар је дакле, имао да бира: или да учини, као што се, ето, разуме, неправду учитељки, или да остави школу женске деце наложену таквом гласу. Министар је тако појмио своју дужност, да треба сачувати школу од таког гласа, и учитељка је изгубила службу. И ја кажем, да је врло племенито што се заузимате, да нико не пострада. То је племенита дужност човека, да се заузме, да нико не страда на правди. Али, господо, ви, који сте браниоци учитеља и учитељака, ви сте тако исто браниоци и ученика и ученица, и њихове судбине. Ако ви потрете важност извештаја званичног органа; ако ви огласите, да не верујете ономе, што јављају редовне законите власти, — онда господо, нека господин министар каже, како вам он може управљати, а ја не знам, како би се могло ту управљати. Ствар узмите најозбиљније, али је узмите са обадве стране. Немојте само једнострано судити; може бити неправде, — и ја бих устао из свег гласа противу неправде; али помислите о деци, о њиховом васпитању; помислите о чистоти гласа, који треба да одликује сваког наставника; а оцените како је министру, који мора да се нађе у незгоди, па, или да буде тако стрпљив на спрам наставника или наставнице, те да их остави и даље при таком распростртом за њих нескретном гласу, или да их одпусти а да се изложи такој једној осуди, као што је сад овде изражена.

Милош Глишић: Ја ћу нешто само да говорим о томе. Ја господо што се тиче учитељке не познајем њено владање, у толико пре, што сам раздвојен местом где она живи. Но у колико сам разумео из одборског извештаја, и у колико су остали посланици, који је лично познају говорили, ја ћу да кажем како мислим. Но пре свега што г. министар рече, да му изгледа чудно, зашто такови духови провејавају од говорника из којих се огледа, да имају не поверења према властима, ја нмам да кажем да таки духови занета провејавају и провејаваће све донде, док се буде влада служила председњалима и речима не гледајући на дело. То ће вазда бити, док та господа министри не узму други пут, да се у оваким стварима служе. Осим тога, као што напомену г. министар а и г. Миљићевић зашто да се не верује једном достављачу и ревизору; али ја питам, како може бити, да се не верује толиким посланицима, који толико хиљада људи овде заступају; а осем тога, и општине, у којима је живела, дају јој сведочанства да је доброг владања. Што вели г. министар да није могао да чини јавну истрагу у овој ствари, баш за то ја кажем, да је не праведно учињено, што није ово извиђено, а да не остане оваки глас; јер господо рећи тако што за једну женску а немати потпуног уверења, него просто према достави начелника или једног ревизора поверовати, што противно томе тврде толике општине, толико посланика, којима треба поклонити уверење и овде, као што га заслужују у много већим стварима, и ја што се мене тиче ја бих са свим задовољан остао, ако би г. министар веровао овим људима и општинама више него оваквој достави, па да овој госпођи да потпуно задовољење. (Вичу: доста је говорено).

Мата Поповић: Почем ту видим, да има сведочанства општине, да је она добро васпитавала децу, а председњал окружног начелника противно томе говори, то ја мислим, да више вреди једно сведочанство општине, него председњал једног окружног начелства, из чега се види, да је то лична мржња његова. Ја мислим, да кад окружни суд, који суди о смрти и животу једног човека, пште општинско уверење, и оно на суд

важи, а не ишту се президијали од начелника, то мислим, да и овај президијал никакве вере не заслужује. (Чује се: врло добро. Вичу: довољно је говорено.)

Милан Брачинац: Молим за реч, ради обавештења, пре свега није прочитано решење министрово, а ја се не чудим г. министру што брани, јер је он ову учитељку и одпустио. Само то нека скупштина има у виду, пре неки дан ја сам му говорио да да службу, он је казао, да ће јој дати службу, само не у Крушевцу, но у село у округу Крушевачком, ето г. министра па нека каже.

Министар просв. и црк. дела: Што се тиче г. Брачинца, најпре имам да кажем ово: г. Брачинац говорио је самном као рођак мужа те госпође. Ја молим, да скупштина има у виду, да је г. Брачинац интересиран човек. (Смех.) Даље, г. Брачинац казао је преда ме, да ми учини некако пријатељство, говорио ми је, да он може радити, да би се та тужба, која је поднесена скупштини, тргла натраг, и хтео је да ми то представи као услугу, којом би се мени, по његовом мишљењу, некаква срамота уштедила. Ја сам то с презрењем одбио. Ја сам казао, да кад је ствар један пут дошла пред скупштину, ја више нећу ни с ким ни речи да имам. (Одобравање.) Ја сам говорио, да би могло бити, да јој се да служба, али онде, где има места, а не у Крушевцу, где је место попуњено, па би се сад због ње морало упражњавти. То је што се тиче г. Брачинца, а као што се види, он је казао половину, која му иде у рачун, а другу, која му не иде у рачун није ни казивао. (Жагор.)

Милан Брачинац: Молим за реч.

Подпредседник: Ја ћу вам дати реч после, јер сад г. министар још говори.

Министар просвете и црк. дела: (Продужује.) Било је овде господо говора, како је могло бити да се узме ствар тако олако, и изгледа, да се многим говорницима чини, као да је ствар у овом стању била пред министром, кад ју је министар решавао. Но ствар није тако стајала; сведочанства онда нису била, но су постојале само оне оптужбе, које су биле противу

ње изнесене. Ту није било доставе једног човека, него два извешћа, која су се морала узети у обзир у оно доба.

Даље, господо, казато је овде, како да се верује једном начелнику, а да се не верује посланицима, којима је дато поверење читавог народа. Мени се чини, господо, да је поверење народа баш дато посланицима за друге ствари, а за овакве ствари не. Да у оваквим стварима и много којешта ваља имати на уму, ви сте видели отуда, што је г. Брачинац говорио у овој ствари као интересован човек. Може бити, да би му боље стајало, да је се уздржао као интересован, тим пре, што је видео, да има много други посланика, који говоре, као што би и он говорио. Дакле мени се чини, да кад један добије какво поверење за једну ствар, да не излази, да има поверења за сваки посао. То би изишло, да кад неко добије поверење, да он на основу тога поверења може решавати сва питања, која му нису позната, која су чисто стручна. А и ово је једно такође стручно питање, у коме ваља имати пуно обзира на уму о чему сте се могли уверити из говора г. М. Ђ. Милићевића.

После се говорило о општинском сведочанству. За општинско сведочанство имам да кажем то, да кад општина изда сведочанство, да је ко доброга владања, мени се чини, да то значи, да је доброга владања са гледишта општине; мени се чини, да неко може имати владање не достојно учитеља, а овамо бити у смислу општинском доброга владања; јер нећете ми одрећи, да далеко више пажње треба ономе, који учи друге, него свакоме другоме грађанину. Многоме може нешто поднети, што наставницима не може да поднесе. На то дакле сматрао сам за дужност, да обратим пажњу скупштине.

Г. Ковачевић поменуо је какав је слаб онај разлог, који је први разлог, а то је слаб успех, па је и ту изволео напоменути, како је ревизор могао бити предубеђен. Није ни ту тако. Није ту једна оцена, него две или три оцене, и из свију тих оцена излази општа така, која не може препоручивати. Ако би се пшло на то, да оцена, која нема бољи успех, вреди, и да је довољна, ја бих такав правац сажаљевао. Ако би то било, онда би изгледало, да скупштина потире све оне на-

кључке, у којима је толико решавано на корист и напредак просвете. Нећемо унапредити ни просвету, ни другу какву ствар, ако јој унапређујемо само једну страну, него ћемо то учинити само онда, ако унапређење иде у свима правцима.

Милан Брачинац: Молим за реч. Ствар се тиче личности. (Жагор.) Што каже госп. министар . . . . .

Председник: Ја бих вас молио г. посланиче, ви сте мало пре изнели нешто, што је такође лично, министар је одговорио на то, па сад, ако би ви по ново одговарали . . . . (Жагор.) Молим вас саслушајте ме. (Жагор.) Ја вас чиним пажљивим, да ћу морати дати реч и г. министру, па с тога дајући вама реч, молим вас, да се пажљивије изражавате.

Милан Брачинац: Господин министар рече, да је тај човек мени род, да сам интересирано лице, и да треба да се искључи из скупштине. (Вичу: није то казао.) Казао је да не гласам. (Вичу: и то није казао.) Казао је. Но ја кажем г. министру, да ми тај човек ништа није род, јер ту је 10. колено неки појас. Ја сам казао, ако би могао дати службу, а он ми је казао у 4 ока то да ће јој дати службу и сада одбија. Само хоћу то да кажем, да нисам ништа род, нека ми г. министар то докаже.

Павле Поповић: Молим за реч.

Подпредседник: У коме смислу хоћете да говорите госп. Павле?

Павле Поповић: Ја хоћу да одговорим г. министру. (Вичу: доста је говорено.)

Подпредседник: Је ли лично то што хоћете да говорите?

Павле Поповић: Није лично, него се тиче посланика.

Подпредседник: За то вам не могу дати реч, јер има говорника, који су се пре вас пријавили. (Вичу: довољно је говорено.) Жели ли скупштина да се још говори? (Вичу: довољно је.) Сад је на реду да ставим питање, а ставићу га тако, како ће га сваки посланик моћи да гласа. У реду је, и ваља ми ставити предходно питање, да ли се овака жалба може расматрати у скупштини, јер је мнење једног члана одбора, да се жалба одбаци. Дакле ко је за ово мнење да се одбаци, тај нека изволи седети . . . . (Вичу: нећемо тако. Жагор.)

Павле Поповић: Кад се год поставља питање, онда се поставља тако: ко је за предлог одборске већине, тај нека седи.

Подпредседник: Па лепо, ја ћу сад питати скупштину, је сам ли ставио уместно питање или не. Ја сам ставио питање једног члана одбора, који каже, да ова жалба не припада у круг рада скупштине. Гласањем ће се свршити, да ли припада или не. И ако се реши, да припада, онда ћу ставити питање, ко је за одборско мишљење, а ко није. Дакле је ли задовољна скупштина? (Чује се: врло добро.) Тако, мнење је члана одборске мањине, да жалба не припада скупштини. Ко је за ово мнење, нек изволе седети, а ко није нек устане? (Многи се дижу. Нисмо добро разумели питање.) Још једном. Ко је за то, да оваква жалба, као што предлаже члан мањине одборске не припада скупштини, тај нека седи, а ко је да припада, тај нека устане. (Велика већина устаје.) Види се јасно, да је већина за то, да ова жалба припада скупштини Сад ћу вам ставити на гласање предлог одборски. Одборски предлог гласи овако: да се ова ствар на основу тачке 4. члана 103. пословника препоручи најозбиљније призрењу владе, тако, да жалитељка у најскоријем времену може очекивати праведно задовољење свога тражења. Дакле ко је за ово мнење одбора, тај нека изволе седети, а ко је против, тај нека изволе устати? (Велика већина седи.) Пошто се види, да је велика већина за мнење одборско, то оглашујем решење скупштине, да је ово одборско мнење примљено.

Састанак је свршен, а сутра ће бити у 8 сати пре подне. Овај је састанак трајао до 1 час по подне.

САСТАНАК XLVI.

У Београду 1. Марта 1875. год.

Председавао

Јеврем Грујић.

Присуствовали су сви министри, осем иностраних дела и грађевине.

Почетак у $9^3/_4$ часова пре подне.

Подпредседник: Састанак се отвара. Напред да јавим, да је г. председник болестан и да не може данас доћи.

Изволите саслушати читање протокола.

Секретар А. Богосављевић чита протокол 45 састанка.

После учињене примедбе на скупштински протокол.

Подпредседник: Протокол се усваја. (Вива.)

Сад имамо од ново дошавших ствари предлог г. А. Ковачевића. Нека изволи г. Ковачевић читати.

А. Ковачевић чита:

Предлог

Народној Скупштини.

У предлогу нашем о измени и допуни означених чланова у уставу земаљском казали смо, како да се измене и допуне. А у предпоследњем ставу предлога рекли смо, да се и остали чланци устава, који су у противности један с другим, замене и допуне, како ће доћи у сагласност потичући из основице чл. 1, те да се земаљски устав целокупно усаврши, ради чега подносимо скупштини додатак овај:

Став II., III. и IV чл. 10 устава да се укине и замени овако: „Но ако би садањи књаз Милан зажелио наименовати себи престолонаследника, то да може, кад год хоће у договору са народном редовном скупштином наименовати га са оним својствима, која су у члановима 18. и 20. овог устава прописана. Но ако он то себи за живота учинио, а Србија остане без престолонаследника, онда народ српски бира себи за наследног књаза оног Србина, у коме има највише поверења. А никад не може бити изабран за књаза српског. а) Нико од фамилије и потомства Карађорђевића, на које је бачено проклетство народно. б) Нико од фамилије и потомства осталих убилаца или саучасника у убиству извршеном под кнезом Михајлом, и в) Нико од фамилије и потомства оних великаша и властника српских, који су 1839. и 1842. године на преврату и обарању династије Обреновића са престола српског, радили и тим земљу оназадили.

Члан 27. да се замени овако:

Нико не може бити затворен без писменог решења надлежне власти. Ово решење мора та власт издати и окривљеном саопштити одмах, или најдаље за 24 сахата, од како је окривљени у затвор стављен.

Чл. 28.

Обиталиште је Србина неповредно, против воље домаћинове, нико несме у исто ући, ни истраживања по њему чинити, осим у случајима: кад кривац, кога власт тера, побегне у кућу; кад се из куће вичe за помоћ и у случају пожара, поплаве и случајних напа куће, иначе само по писменом решењу надлежне власти.

Чл. 32.

Сваки Србин има право да каже своју мисао речма, писмено, средством печатње, или у виду ликова. Но цензура и кауција, као пореза на мисао човечију, не може се никад завести.

О печатњи издаће се нарочити закон.

Код чл. 66. у последњем ставу ове речи:

„а по договору са државним саветом", да се укину.

Чл. 67.

Скупштина може да прима и извиђа писмене жалбе о предметима, које је дотични министар већ решио, па ако нађе, да је решењем закон повређен, поништава га, но она не може лично да прима жалитеље.

У чл. 71. реч „преступ" да се укине.

Чл. 84.

Скупштина стоји у сношају само са министрима односно рада и преписке у потребним пословима, не упуштајући се у преписку са нижим властима. Но у случајима оним, где је поступком државних власти закон повређен, скупштина има права из средине своје већином гласова изабрати 3 члана у комисију, и ова комисија може имати сношаја са државним властима, које су јој потребне, докле год дело подпуно не извиди и скупштини извештај поднесе.

Глава IV. о државном савету укида се.

Члан 90. да се замени овако:

Главна контрола, која стоји непосредно под књазом, одговорна је књазу и скупштини за своја званична дела.

Чл. 91.

Председника државне контроле поставља књаз. Чланове поставља књаз на предлог председника главне контроле, а остали персонал бира сама главна контрола и подноси књазу на потврђење.

Чл. 92.

Главна контрола оптуживаће се за оно, и на овај начин као што се оптужују и министри.

Молимо народну скупштину, нек изволи одлучити, да се овај додатак прикључи поднешеном нашем предлогу о измени неких чланака у уставу, те да одбор законодавни све ово уједно претресе и своје мнење скупштини поднесе.

27. Фебруара 1875. у Београду.

Предлагачи:

А. Ковачевић, Јован И. Бошковић, Милош М. Ганшић, Михајло Јеремић, Милосав Вељковић, Јован Јуришић, Алекса Здравковић. Радисав Милосављевић. Цветко Мишић, Димитрије Димитријевић, Савко Жојић, Жика Миленовић, Вујо Васић, Радоје Милојковић, Владисав Павловић, Стојадин Радовић. Паун Милошевић, Милан Глигоријевић, Алекса Прокић, Павле Радивојевић, Илија Ж. Мојић, Симо Милошевић, Матија Поповић, Михајло Симјанић, Јован Недић, Сава Брадић, Коста Пејић, Ђоко Богићевић, Ђурђе Ђоровић, Милош Пантић. Милосав Марковић, Р. Б. Тајсић, Петар Стевановић, Миленко Петровић, Илија Ратајац, Нешко Витомировић.

М. Брачинац: Молим за реч. (Вичу: није нужно да се говори.)

Подпредседник: Молим господо. Кад се који од посланика јави за говор, ја сам дужан, да га запитам, о чему ће да говори, да бих му могао према томе дати или недати реч. Дакле о чему желите г. посланиче да говорите.

М. Брачинац: Ја бих само овде казао, у уставу члана 10. стоји.

Подпредсед. Као што видим, наш говор не тиче се напомене за извршавање пословнога реда или за какво предходно питање, и зато вам не могу дати реч. (Жагор. Вика.) Молим вас за тишину. На тај начин није могуће, да вршим ни ја дужност председничку, ни ви дужност посланичку. Ја вас дакле молим, да будете стрпељиви.

Господин Вељко има реч.

Б. Јаковљевић: Ја желим односно овог да говорим. У оном предлогу, што су га посланици о уставу поднели . . . .

Подпредсед. Молим вас г. Вељко, то није никако предходно питање ни питање реда, о коме би могао да вам дам реч, зато не можете говорити.

Сад питам скупштину, хоће ли се овај предлог упутити одбору, а имено законодавном. (Вичу: хоћемо, хоћемо.) Жели ли ко да говори у том смислу да се не упути одбору? (Куте.) Не јавља се нико, дакле оглашујем решење скупштинско, да се упути одбору законодавном. (Чује се: као хитан.)

Има гласа, да се огласи као хитан. Жели ли ко да говори против тог. (Куте.) Не јавља се нико за говор. Сад питам скупштину, хоће ли предлог да огласи као хитан. (Вичу: као хитан.) Решење је скупштинско, да се огласи као хитан. (Вичу: да се сајузи с предходним предлозима.)

Још има гласова, да се овај предлог сајузи са оним ранијим предлозима. Има ли ко против тога да говори? (Куте.) Не јавља се нико, дакле оглашујем и то решење скупштинско да се има сајузити са ранијим предлозима о уставу.

Сад идемо даље. Има два предлога поднешена код нас,, но ако би још ко имао какав предлог да поднесе или чита нека ми се јави. Изволте г. секретару читати.

Секретар Ђелић чита предлог Ђурђа Ђоровића и осталих посланика, који овако гласи:

Предлог.

Накнадно овоме предлогу предлажем да се § 60, зак. о устројству општина укине, а то је тај §, којим је прописана казна за оне кметове, који неће да се приме звања.

Робства у овој земљи нема, вели наш грађански закон.

Према овоме овди баш некако тако изгледа, да један може узети другога кога хоће, и за ону цену, коју му даде. То је чини ми се у неку руку самопроизвољство.

Кад надничар, слуга, биров, унапред се за своју главу погађају, то зашто да не можеду кметови по селима, него им се као бајаги оставља право да се жале за плату, дакле без нужде узаконавамо парницу, и чујте браћо, на много мест већа је плата бирову но кмету, а свему томе узрок је онај, ко је узаконио, кога год оћу мора ми бити слуга за годину, а цена, коју му ја дам; то је жалосно, и ово је противно закону основном.

На с тога и опет кажем, да се и ова сила укине.

26. Фебруара 1875. год. у Београду.

Ђурђе П. Ђоровић, Павле Радивојевић, Јован Недић, Алекса Станковић, Коста Пећ, Димитрије Димитријевић, Цветко Минић, Павле Поповић, Савко Жојић, Сава Брадић.

Павле Поповић: То је тај предлог, што сам ја казао, да се приклањам са оним предлогом о општинама, што је И. Стојановић поднео.

Подпред. Овај предлог мислим, да се има упутити одбору законодавном (Бива.)

Секретар Јелић чита:

Народној Скупштини.

Предлог.

На Јавору (Василиној чесми) у округу Ужичком на граници између српске и турске државе има ћумрук и једне и друге државе, и велики састанак и промет трговачки продукта, као: волова, овнова, оваца, јагњади, кожа и т. д. Ту народ из више страна турског царства и од Црне Горе за у Србију и из Србије тамо прелази. Ту има сваког четвртка састанак са једне и друге стране, мало ће у какву другу чаршију да се оволико народа сакупи.

Особито што од Ивањице до Јавора има леп пут и стоји на 6 сати растојања. Зато са државног, трговачког и пречег

народњег интереса треба да се што пре на реченом месту телеграфска станица установи, јер за ово има готов апарат у Ивањици, који је на пусту цел намењен.

И по томе предлажем да изволи народна скупштина решити и одобрити да може г. министар унутр. дела што пре наредбу своју учинити да се телеграф од Ивањице за на Јавор постави, кад апарат готов има, а лако се може подићи, јер ће ретко дирека требати, зашто има на више места крај пута жиже горе, а врло је потребно и за државну и трговачку народну цел.

1. Марта 1875. у Београду.

Народни посланик
Петар Стевановић.

Потпредседник: Мислим да припада финанцискоm одбору. (Вичу: финанцискоm). Дакле, њему се и упућује. (Бива).

Сад имамо неке интерпелације.

Интерпелација.

На министра грађевине.

Друм срески постојећи преко округа смедеревског и крагујевачког који се одваја са друма цариградског код села Радинаца идући на Раљу, Михајловац, Валинац и Паланку, а од Паланке за Крагујевац. Од Паланке су постављене неке три линије, једна на Рачу, друга косом а трећа реком Јасеницом на село Подворицу, Церовац, Башин, Ново Село, и тако даље, дакле све три иду од из Паланке Крагујевац; на пошто није на чисто ни један зато питам министра да ми одговори за што то није до данас учињено, шта је томе на пут стало и да л' мисли г. министар да нареди да се те све три линије прочуе како би се друм одпочети правити могао.

1. Марта 1875 год. Београд.

Народни посланик.
Јанко Јелић,
Азањац.

Потпредсед: Саопштиће се дотичном министру, па ће се после, ако не одговори, упутити одбору за молбе и жалбе. (Тако и бива).

Секрет. Ђелић чита:

Интерпелација.

На г. министра грађевине.

Бања Брестовачка у округу крноречком државно је добро, и ако какове оправке има, треба да их држава о своме трошку обдржава.

Од више година ограда исте бање пала је на терет суседних села а на име: Глоту, Подгорицу, Сумраковцу, Шарбановцу, Брестовцу и још неких суседних из среза зајечарског.

Оваково поступање противно је закону. Зато питамо г. министра грађевине да нам одговори, зашто народ напред именованих села безплатно кулучи око државног добра, и зашто се бар овај кулук на цео округ крноречки нераспростире, ако је доиста народу правдом наметнут, ако је пак народ до сада против законо кулучно тражимо да се бар за убудуће ослободи.

1 Марта 1875 год. Београд.

Интерпелант,

Илија Стојановић, Милосав Вељковић, Алекса Здравковић, Алекса Стојановић.

Потпредсед: Предаћемо г. министру, па ако не одговори, онда ћемо упутити одбору за молбе и жалбе. (Тако и бива).

Секрет. Ђелић чита:

Интерпелација.

На г. министра грађевине.

Путови главни просечени су са по 2 или 3 хвата са стране остављеног простора за прогон стоке. Путови ови од некот времена били су у оном стању, у ком су просечени, али од скора увидио сам, да се те белеге пореметиле, и сваки је изорао баш до самог шанца, сигурно зато, што на то власти не мотре, неки су пак у самом шанцу плот и врбе насадили, одбијајући од својих њива.

Оваково поступање држим, да је противно закону о друмовима. Зато питам г. министра грађевина, да ми одговори, јер је њему познато, да су овакове белеге са стране поништене самовољом појединих, ако му је познато, зашто не предузима законе мере, а ако му није познато, онда држим, да изда наредбу, да се сви путови поврате у оном стању, у ком су трасирани, а који је што заузео да се по закону казни.

1 Марта 1875 год. у Београду.

Интерпелант,

Милосав Вељковић.

Потпредсед: Онако исто поступићемо, као и са предходним интерпелацијама.

Молим вас господо, сад ћемо да пређемо на дневни ред. Но има једно питање да учиним скупштини. Као што видите у дневни ред стављен је извештај одбора законодавног, и претрес предлога о изменама и допунама у закону, о условном одпуштању кривица, о додатцима г. Ђуричковића и г. Стефановића. Неки од г. посланика, говорили су ми, да би требало изставити овај предлог из данашњег дневног реда, зато, што г. Ђуричковић није за сад у седници, а и његов ће се додатак претресати. Ово се може учинити, ако скупштина реши, и влада не буде томе противна. Дакле жели ли скупштина да се изстави? (Вичу: да се изстави). Пошто се види, да нема нико да је противан томе, то држим, да је жеља скупштине, да се овај предлог за данас изстави. Молим владу, да каже, да није противна томе?

Министар правде: Влада пристаје, што скупштина за то реши.

Потпредсед: Тако решено је, да се ово изстави са дневнога реда.

Сад прелазимо на извештај одбора финанцискога. Молим г. известиоца, нека дође.

Известилац Гарашанин: Имам најпре, да известим скупштину, да је одбор финанциски прегледао интерпелацију г. Ј. Недића, којим пита министра грађевина, зна ли за то, да је среска Рађевачка власт ударила прирез на општине: Боринску и Трнјашничку, зато, да се начине собе у три карауле, па ако зна на ком је закону та власт могла ударити прирез на ту цељ, кад карауле гради држава.

И интерпелацију опет г. Ј. Недића, којом пита министра унутрашњих дела, је ли му познато, да је начелник среза рађе-

вачког, ударао приреze у два маха на народ тамошњи, а без икакве цељи.

Одбор је нашао, да има места на обе ове интерпелације, да се одговори.

Потпред: Пошто сад нису овде дотични министри, то ће у будућој седници казати, кад ће одговорити.

Сад прелазимо даље.

Известилац Гарашанин: Сад имамо одвојено мнење, одборске мањине, што се тиче бесплатног стана полицијских чиновника, које је повраћено одбору, да га одбор формулише. Одбор је формулисао у све четири тачке:

1. тачка: „срезови којих се среске куће находе у варошима и варошицама, нису дужни давати ни плаћати квартире среским чиновницима и практикантима.

2. тачка: „срезови који су саградили среске куће са квартирима у селу или изван села, дужни су исте квартире уступити срезким чиновницима и практикантима."

3. тачка: „они срезови, који несу још подигли срезке куће, — но који ће се у селу подићи, дужни су при грађењу подићи нуждне квартире за ове чиновнике и практиканте."

4. тачка: „срески чиновници и практиканти који би обитавали у срезкој кући, било у вароши, варошици или селу, плаћаће срезу у име кирије онолико колико су срезови досада њима у име ове плаћали."

То су те 4. тачке.

Потпредседник: Предлог овај усвојен је у опште. Сад ако ко жели да говори о појединим тачкама нека се изволи јавити.

Но најбоље ће бити да прочитамо прву тачку, па ако који има о њој да говори, нека говори, а не овако. Можда ће неки имати да говори о 4-тој тачки, а неки о другој, па би се говор о једној тачки помешао са говором о другој; него најпре нека се говори о првој тачки. За то молим г. известиоца да прочита прву тачку.

Известилац Гарашанин чита прву тачку која гласи:

„Срезови којих се срезке куће находе у варошима и варошицама нису дужни давати ни плаћати квартире срезким чиновницима и практикантима."

Потпредседник: Сад о овоме ко жели да говори.

А. Ковачевић: Пре свега ја сам хтео да учиним једну примедбицу на извештај. Известилац каже, да је то одвојено мнење одборске мањине. То није одвојено мнење одборске мањине, него је одлука целе скупштине, која је упућена одбору и сад излази из одбора као целокупан, стилизован предлог.

Сад имам ово још да кажем, прелазити овде тачку по тачку овога предлога држим да би било врло излишно, пошто тај предлог мора свакојако ићи влади да она донесе по њему свој формалан предлог. па кад мора ићи влади, да она спреми свој формалан предлог, то боље је да се овај исти предлог сад одма преда влади, без да претресамо тачку по тачку, јер то ћемо учинити, кад нам дође онај предлог, који нам влада поднже. Нетреба господо, да правимо од једнога посла два посла па да дебатујемо сад и о овом предлогу скупштине и после о оном, који нам влада формулише и поднесе, јер садања одлука скупштине, ако је неусвоји влада, неће се извршити, а ако се усвоји, онда донеће предлог, тај предлог ће ће предаће се одбору, па ће отуда опет пред скупштину доћи, и онда ће се претрести. (Чује се: врло добро). Тим начином нећемо време губити.

Известилац М Гарашанин: Кад је овај предлог предлагача г. Вељка Јаковљевића, изнет први пут пред скупштину, и упућен био одбору, — одбор пошто је прочитао тај предлог поделио се на двоје. У једној половини била је већина, које је већине мнење у скупштини одбачено; у другој половини била је мањина, и донела је мнење које се у многоме од главнога предлога одликује и то мнење мањине скупштина је примила, но с тим да се предлог мањине поврати одбору ради стилизације главних тачака. То је учињено и сад одбор доноси вам те тачке израђене на основу одвојеног мнења мањине одборске, које је мнење усвојила скупштина у начелу само с том разликом, што је одбор стилизовао те тачке према ономе,

како је нашао за добро. Дакле, ово одвојено мнење мањине, то је управо одлука скупштине и ја незнам зашто би се сад враћало ново одбору. (Чује се: није одбору, није).

А. Ковачевић: Та не кажем одбору. Нисте ме добро разумели. Каквом одбору? Ја сам казао да се као у начелу усвојени предлог преда влади на формулисање. То сам казао Ви ме нисте добро разумели.

Потпредседник: Господо, пошто је прочитан извештај одборски, онда по реду је било да се стане на претрес поједине тачке. Но један од посланика г. Ковачевић предложио је, подобно ономе што смо јуче већ имали, да се непрелази на претрес појединих тачака, него да се предлог онако уопште усвојен још од пре поднесе сад влади ради формалног пројекта Као што видите господо, ово је једно предходно питање о коме молим скупштину да се посаветује, и по том да реши хоћемо ли прећи на поједине тачке, или ће мо не прелазећи на третрес појединих тачака усвојити мишљење г. Ковачевића и предлог овај само у начелу усвојен предати влади. (Чује се: влади да се пошље. Желите ли о томе да говорите. Изволте.

Ј. Бошковић: У колико се опомињем тамо је донешено решење само о среским чиновницима, а о практикантима није, за то имало би се о њима рећи нешто сад, те с тога немогу да пристанем уз предлог г. Ковачевића.

Известилац М. Гарашанин: Ма какав да је овај предлог, ма у ком смислу да је поднет, ја мислим да ми треба тачку по тачку истога да претресемо, те да се довољно обавестимо шта предлажемо, и како хоћемо да буде. Може бити да ће се нешто допунити претресом, можда ће се нешто измэнити или изоставити. Ако овако остане, ако упутимо влади без претреса, ми рескирамо да влада можда неће моћи разумети шта смо ми хтели, а мени се чини да и скупштина неможе бити још довољно обавештена о свима појединостима. Зато ја налазим да је нужно да говоримо о томе предлогу, т. ј. да се упустимо у претрес појединих опредељења оваквога закона, каквог желимо имати.

Потпредседник: Молим господу говорнике да неизгубе из вида да је питање сада о томе, хоћемо ли прећи на претрес

појединих тачака поднешеног предлога или нећемо, на према томе питању нека изволе давати своје мишљење.

И Стојановић: Ја држим са овом практиком као што смо је јуче узели, и за закон о општинској самоуправи, да је пракгика ова штетна за народно представништво. Народно представништво од устава постало је законодавно тело, и има већа права, а не као пре да само напомиње влади потребе народа. Дакле да смо ми у праву да закон начинимо, па да дамо влади, а влада мислим да је дужна поднети нам пројект у томе смислу. (Чује се: није тако). Молим вас, дакле ја сам за то, да се сваки предлог, који овде у скупштини изнешен буде, тачка по тачка расчисти, и у свом и после оно што се нађе и начини, то да се поднесе влади да нам као пројект донесе.

Потпредседник: Дакле г. Стојановић подпомаже г. известиоца да се пређе на тачку по тачку, а противан је предлогу г. Ковачевића. Изволте сад ви г. Крстићу.

И. Крстић: Ја бих желео ради обавештења да знам: да ли је влада дала своју реч о овоме предмету, који се сад износи пред скупштину? Да ли је влада била позивана у одбор? (Ђоровић: што се ти бринеш за владу)? Ја бих желео да г. посланик Ђоровић ћути. Ако хоће да говори нека устане. Ја молим да се саслушам.

Дакле, желео бих, да знам да ли је влада позивата у одбор пошто се то из извештаја одбора не види. Иначе неможемо радити ништа. Има закон који изреком каже: неможе одбор никакав предлог учинити скупштини, док најпре непозове владу и од ње узме реч. Ако ко хоће да ради мимо закон, онда је друго, али ако ћемо по закону то мора бити тако да се влада саслуша и да даде своју реч; јер кад влада није позвана кад није питана нити је дала своју реч о каквом предлогу, онда тај се предлог по закону не може узети у претрес пошто скупштина може нешто примити што влада не може да прими, и тако ће доћи скупштина у сукоб са владом. Може ли скупштина казати, владо, сво ти ово, поднеси о томе пројект! Како ће влада израдити тај пројект кад у основу не прима, да се донесе такав закон?

Известилац М. Гарашанин: Имам само ово да приметим г. Крстићу да ова ствар није нова, она је већ један пут била пред одбором и отуда изнета у скупштину где је била предмет врло дуге дебате. Влада је тада била овде и присуствовала при дебати па није ништа изјавила да има против тога. Дакле, мислим да се онда том приликом и влада саслушала.

Потпредседник: Свакако нужно је да нам одбор каже је ли он претресајући поједине тачке овог предлога, саслушао владу или владиног повереника. Је ли бар позивао владу. Ја бих молио да нам одбор то каже.

Известилац М. Гарашанин: Ја кажем опет ово да је у главноме овакав формалан предлог био већ пред скупштином. Затим враћен је тај предлог одбору због тога да се изузму практиканти или да изгубе бесплатан стан. Влада је била присутна овде кад се овај предлог претресао а према томе одбор није сматрао за нужно да је позива почем она овде није ништа приметила.

Потпредседник: Морам да обратим пажњу г. г. посланика на члан 81. устава на који члан упућује нас чл. 87 пословног реда, који гласи овако. (Чита).

„Кад год одбор нађе да каква молба или жалба заслужује призрења, или је намеран да други какав предлог влади учини, или да даде скупштини мишљење, које није сагласно са владиним предлогом, он је дужан најпре позвати у своје састанке владиног повереника свога усмене или писмене примедбе саслушати, и по нахођењу оценити их (чл. 81. одел. 2. устава)."

Чл. 81. устава, тачка друга гласи овако:

„Но и одбори *морају пре него што дају своје мишљење скупштини*, саслушати владиног повереника о примедбама, које би имао да учини, и кад ће одборима у виховој седници разложити, а одбори ће о тим примедбама расудити и по нахођењу оценити их."

Јасно је господо, по самом уставу да су одбори дужни да позову и саслушају владу. Дужни су дакле позвати владу о томе нема сумње. Ја сам за то казао *позвати*, што је то

дужност одбора, то је што они морају да испуне; а наравно, влада може доћи и не доћи, она може недоћи у одбор, а задржати своје право да пред скупштином даје своје примедбе. И онда наравно одбор је неће ни саслушавати, но само ће то у свом извештају споменути. Али свакако, несумњено: одбору је свакад дужност да позове владу. Истина, у начелу је овај предмет решаван у скупштини и влада је ту била; но ја мислим и кад се пређе на претрес појединих тачака, па кад упутимо одбору да те тачке постави, замени, допуни, регулише и састав их удеси, ја мислим да и онда одбор треба да саслуша владу. Сад ако одбор о томе није саслушао владу, овде је г. министар надлежни и казаће шта има, на име жели ли да буде у одбору саслушан; и ако жели онда нам ваља испунити дужност, и вратити одбору да саслуша владу.

Председник министарства, министар унутрашњих дела: Ја имам само да приметим на израз г. известиоца. Влада је пре дала своју реч о овом предлогу да га не може примити, пошто се толике стотине чиновника лишавају једног права које уживају; она је своју реч дала ма да је закључење скупштине другчије испало. Сад што је овај предлог по закључењу скупштине на ново дат одбору то је друга ствар, тек ја сам баш у име владе изјавио овде при дебати о предлогу том, да је влада противна таквом предлогу, пошто се, кажем, на триста лица лишавају оваквим предлогом својих квартира.

Потпредседник: Скупштини је нужно да зна само то остаје ли влада при томе свом праву да буде у одбору саслушана, ако није саслушана. (Чује се: тако је)

Известилац М. Гарашанин: Имам још ово да кажем, да је ово што је данас изнешено пред скупштину упућено одбору не због каквих стварних измена, него једино ради тога да се формулишу тачке, да се попуни нешто што овде у првом предлогу није било обухваћено, а што не задире у стварност. Према томе пошто влада, као што каже г. председник министарства, опомад није пристала на то, одбор није могао наново се упуштати у саму стварност предлога да га мења или што попушта, него само оно да уради зашто му је и упућен предлог, т. ј. да га стилизује.

Потпредседник: Дакле пре него што бих питао о томе, ја бих молио г. министра да изјави скупштини, жели ли влада да се користи чл. 81. устава и 87. пословника, где се каже да одбори морају саслушати владу; јер, овде је одбор сад поднео једно мишљење скупштини а није саслушао владу.

Председник министарства, министар унутр. дела: Пошто је скупштина донела закључак да ствар иде преко одбора, ја сам оно мало час одговорио као примедбу на реч г. известиоца, да влада није противна била да иде на ново одбору. Но пошто је ствар отишла одбору, влада наравно има право да буде саслушана, јер може бити да ће се у одбору изнети од владе неки разлози, који ће бити од утицаја да одбор донесе овакво или онакво мишљење. (Чује се да се врати одбору).

Известилац М. Гарашанин: Ја бих желео, да скупштина реши, да ли она упућује одбору овај предлог да се мења и дотерује, или га је послала одбору на стилизацију. (Чује се: на стилизацију).

В. Јаковљевић: Овде по закону не мора се ово враћати одбору да владу саслушава. Ово господо што се мора влада саслушати по чл. 87. пословног реда, то се односи на владине предлоге, кад влада поднесе скупштини формалан предлог па оде он одбору и одбор нађе да треба неку тачку другчије заменити, — онда је одбор дужан да позове владу ради саслушања. Али ово је господо скупштински предлог, скупштински закључак, који треба само поднети влади да нам по њему донесе формалан предлог закона. Дакле управо овде би се учинила повреда закона кад би ми саслушавали владу о ономе што скупштина предлаже. (Чује се: врло добро).

Потпредседник: Ја сам желео да не учинимо штогод што не би било потпуно сообразно закону. Ја бих молио г. г. посланике да обрате добро пажњу на ове прописе устава и пословника, на увериће се да ту није реч само о предлозима владиним, него о свачему што одбор решава, што одбор претреса, и о чему има да подноси скупштини своје мишљење. Дакле о свачему што буде у одбор дошло треба саслушати владу, то је другом тачком чл. 81. устава довољно јасно казано. Но г. известилац одбора у име одбора, наводи, да је влада ту била кад је ствар већ једном пред скупштином претресана па по томе закључује као да је саслушана не само уопште но и у појединостима предлога, јер ствар јој је позната и оне тачке па неки начин већ су усвојене у скупштини, и предлог је враћен одбору само на стилизацију. — На сваки начин те наводе ваља да узмемо у озбир и да их оценимо. Но ја мислим да се добро сиомињете да је предлог само у начелу усвојен. Поједине тачке нису претресане а још мање решене у скупштини. Остало је на томе да одбор према том решењу скупштине: да срески чиновници немају бесплатан стан, уреди поједине тачке, да према том решењу удеси све, што треба, те да се зна потпуно како ће бити са практикантима, како ће бити са пандурима, ће ли требати да се што каже за дежурног чиновника, јер ако у напредак небуду сви чиновници са станом у кући, где је канцеларија, мора се знати, ће ли се морати кадгод иначе ту увек наодити на по томе и ће ли стан имати, накратко остало је на том, да одбор — све у опште прописе што је овда овде напомињато и што би и сам нашао да је у свези са овим предметом. Ја мислим господо да према овоме и према чл. 81. устава, кад је одбор те тачке састављао, било да су му одавде упућене, било иначе, да је о томе требао саслушати владу. Он то није учинио, и сад, кад влада изјављује да жели да буде у одбору саслушана и да изнесе неке своје разлоге одбору да их саслуша и оцени, ја мислим господо да одбор то треба да уради, и због тога ја мислим да нам сада, треба казати да се ово врати одбору да саслуша владу. (Чује се: врло добро).

Молим вас, ја вас молим, да ако има против овога когод да говори нека се јави, ја ћу му дати реч, а иначе ако нема никог да би овоме противан био, ја ћу да питам скупштину, прима ли скупштина ово: пошто није у одбору саслушана влада, а влада сад вели да жели да буде саслушана — то скупштина упућује наново ову ствар одбору да владу саслуша. (Жагор.)

Срета Поповић: А кад дође из одбора опет ће ићи влади да поднесе формалан пројект и кад влада поднесе пројект опет

одбору, и опет саслушати владу! А зашто то? Ево овде у 103 члану каже се да се преда одбору на оцену — одбор је узео и оценио ствар; сад да упутимо влади, па влада ће или примити и поднети пројект и онда ће се предлог опет упутити одбору и доћи пред нас те ћемо прећи тачку по тачку па казати ову тачку примамо, ову неприимамо; ако ли влада у основу не прими предлог и не поднесе нам формалан пројект за закон, онда нашто нам сад и говорити о појединим тачкама, дакле ја сам опет зато да се овај предлог одмах преда влади.

Аксентије Ковачевић: Ја држим, да неби требало да иде одбору, да се он саслуша, па отуда опет долази скупштини, из скупштине влади, а отуда опет натраг у скупштину и т. д. јер би с тиме улазили у велики посао, а неби ништа стварно постигли, него овако овим путем као што сам казао. Скупштина је донела одлуку, да се преда одбору ради боље стилизације, или боље да речем — редакције. Одбор је стилазовао и донео натраг у скупштини. Шта сад даље следује? Ништа друго, него да се преда влади, те да влада према чл. 58. устава земаљског поднесе формалан пројект, јер што каже посланик Илија Стојановић ја велим, да то нестоји, да се тиме начини напомена, него се само предаје влади, да она поднесе предлог скупштини.

Потпредседник: Ја молим господу посланике, да обратим пажњу. Најпре имамо питање оћемо ли да вратимо на ново одбору, да саслуша владу или не.

Министар председник: Само вас молим немојте на владу рачунати да је она противна. Није влади противно било овако или онако. Влада није противна а и не тражи да се упути одбору, влада само задржава право да своју последњу реч изјави.

Подпредседник: Пошто министар каже да не жели да се упућује одбору те да буде и тамо саслушан а влада је власна да учини употребу од тог свог права или да не учини, онда престаје покренуто питање, и разуме се да нећемо ни упућивати. Дакле сад прелазимо на питање прво између Ковачевића с једне и Гарашанина и Стојановића с друге стране:

Г. Ковачевић је предложио да се не упуштамо у претрес појединих тачака, него у начелу усвојени предлог да упутимо влади. Г. Известиоц Гарашанин и Стојановић предложили су да се упуштамо у претресање појединих тачака те тако послије влади, да би влада знала шта скупштина мисли да би требало узаконити а шта не. Дакле молим г. говорнике да о томе говоре, па ћемо брзо бити готови.

Акс. Ковачевић: Молим господо дозволите ми да говорим па да се споразумем са известиоцем и послаником Илијом Стојановићем. Ја велим да неби било нужно да се претреса тачка по тачку, зато, што се опет мора давати влади да она донесе формалан пројект, јер члан 58 устава изриком овако каже: предлог да се какав закон изда или постојећи измени, допуни или протумачи, може кнез скупштини и тако исто скупштина кнезу учинити. Но формални пројекти произлазе само од кнеза.

Дакле кад мора овде формалан пројект да изиђе, и кад већ постоји одборска стилизација, то ће мо се упустити у претрес сад, па опет кад од владе дође?! кад влада формалан пројект донесе. Ми нетреба два посла да чинимо него можемо кад то од владе дође онда тачку по тачку претресати и на један пут ствар решити.

Изв. фин. одбора Гарашанин: Ја мислим да г. Ковачевић није добро схватио мене у мом говору. Ја нисам а најпосле и неби био противан да се ово упути влади на израду, али мени се чини да пре свега треба скупштина сама да буде на чисто са оним што она влади предлаже. Треба најпре ми сами да будемо начисто да ли смо добро схватили оно што предлажемо, а то неможемо ома схватити док не претресемо сваку тачку. Ово ја некажем да ће бити формалан пројект кад ће он од владе доћи, него само ради познавања да видимо што оћемо да ли је одбор све сватио оно што оћемо. Дакле мислим да није излишно да се упустимо у претрес тачке по тачку на да видимо да ли немамо шта да изоставимо или додамо, па тек после нека влада донесе формалан предлог.

Анс. Ковачевић: Молим за споразумљење са извест. одбора, јер ме је његов говор изазвао. Само две речи да кажем.

Пошто никак овај предлог не веже владу да она сме наједанпут напћи са формалним предлогом него, она може у начелу од предлога одступити, јер она има са моје стране према уставу право да каже овако или онако, а скупштина такође има од своје стране према уставу да каже овако или онако; дакле кад једна и друга страна има право да се после у дебати договара, то је мислим са свим излишно упуштати се у даљу дебату.

Милош Пантић: Ја би имао само нешто да додам. Ја кажем да би добро било да нерасположење за среске ..... (Жагор, ништа се не чује), молим да објасним ствар. (Жагор.)

Подпредседник: Само је о томе сад питање оћемо ли прећи на претрес појединих тачака (М. Пантић: Ја оћу у опште да говорим), па кад се то реши онда ћу вам дати реч да кажете шта имате.

Јанко Јелић: Ја мислим да је добро одбор учинио пошто и сама влада каже, да није потребно да иденде којзи и да она није томе противна, ја држим да је најтачније и најбоље да се пустимо у поједине тачке, па да онда иде готово влади, и да се не праве од једног посла два.

Подпредседник: Дакле ви подпомажете Стојановића и известиоца Гарашанина.

Павле Радивојевић: Ја кажем никако другчије да небуде него да се преда влади и ако она неће да га прими, па онда она нама да га преда, да га ми претресемо тачку по тачку.

Јован Бабић: Ја држим да на сваки начин треба да иде влади овај наш закључак скупштински, јер може влада да непристане, може неки други смисао да изнесе. С тога треба да и она размисли па да решава.

Миленко Петровић: Ја се подпуно слажем са извест. одбора. Ја држим онако као што ја разумем да је ово већ у скупштини решено стварно шта да буде, и влада је била питана тупака и она је бранила то право. Скупштина је решила

и усвојила, али ми смо послали да одбор тамопака (смеј). Молим ја никога не вређам кад неумем да ће изразим. — Кад је то из одбора донешено овде известиоц је казо тако да скупштина реши о томе реч по реч, чланак по чланак и ја држим да кад буде у скупштини претресено, да онда влади предамо да донесе закон а не пројект.

Вељко Јаковљевић: Ја сам мало пре говорио о 87-ом чл. пословника ако би ми што даље о томе говорили, зато се слажем са известиоцем у томе, да се тачка по тачку претресе зато, што ако би ти нашли на нешто што треба изменити па да иде савршеније влади, како би могла влада наш пројект потпуно усвојити.

Алекса Здравковић: Почем влада није обавезна да оно што у скупштини претресемо да нам опет врати, него има права да га с друге стране поправи и прекроји и да поднесе са свим друкчији пројект, онда зашто би ми само око тога дангубили.

Павле Поповић: Ја сам јуче казао, да неможе закон да оживи док непрође кроз владине руке. Сад ми можемо пропустити много времена, па да тако дамо влади, влада такође има право да измени оно што јој се чини да није добро, па да врати скупштини опет ми имамо право да га претресамо или не. Овде је већина која каже да се не претреса тачка по тачка.

Подпредседник: Жели ли скупштина да се стави питање? (жагор). онда, ко је за то да се по предлогу известиоца одборског пређе на претрес појединих тачака, нека седи, а ко је против тога т. ј. да се не прелази на појединe тачке, тај нека устане. (Чује се: већина устала.)

Мени се чини господо да је већина устала. Сумња ли ко о томе? (Нико). Онда оглашујем решење скупштинско да се предлог у начелу усвојени пошље влади на расуђење и подношење формалног пројекта. (Чује се: као хитан). Господо! има гласова који предлажу да се пошље овај предлог као хитан. Ја би вас молио да у том што скупштина има право по уставу да оглашује неке предмете за хитне кад их шаље влади — да

будемо у том мало штедљивији да не нагомиламо сувише хитних предмета, јер се неће после знати који је управо хитан. Обраћајући пажњу вашу на то ја сам дужан да питам да ли да се и овај предлог огласи као хитан. (Куте). Пошто нико од господе не захтева да буде као хитан, то нећу ни питати. Сад за $_1/^3$. часа одмор.

После одмора.

Подпреседник: Продужује се посао. Имам да јавим скупштини да је председништво добило пуномоћије од новоизбраног посланика за варош Ужицу г. Љубомира Каљевића. Ово се пуномоћије упућује одбору за молбе и жалбе на преглед.

На дневном реду имамо израђени извештај одбора за молбе и жалбе. Молим извештаоца тога одбора да продужи

Изв Акс. Ковачевић (чита.) Василија Ж. Тодора Јевтића механџије из Крупња жали се народној скупштини, противу г. мин. ун. дела што ју је одбио од молбе којом је тражила местно каванско право на њену зграду у Крупњу.

Одборско мњење:

Пошто према мњењу тамошње општине и према извештају инжињирском, није зграда Василијина на догледу, пошто школу од ове зграде пресеца пијаца и река Богуштица, — то овај претрес предати министру ун. дела ради новог извиђаја и оцене по члану 103. тач. 2. пословника.

Подпреседник: Има ли ко да говори о томе?

Коста Јовановић: То закључење одборско није сагласно са законом. У закону о меанама стоји да овакве зграде не могу стојати од 50. хвати ближе цркви или школи, а та зграда стоји ближе од 50. хвати. Ја незнам да ли је одбор имао то законско наређење у виду кад је такав закључак доно. Ово наређење дакле није на закону основано.

Павле Поповић: Заиста то је опредељено законом и види се да се некако то определење законско на по неко место распостире и упражњава, а на по неком месту негледа се толико на то а зато, услед тога ја сам поднео са неколико њи предлог да се тај члан укине као не нуждан, јер кад може у Београду да не буде више од 6. хвати од механе до школе

као што је то случај у Београду и Смедереву где је саборна црква па после гостионица направљена. Ту је требало да се учини и онима где друм какав постоји, или је меана окренута али је школа у побочној линији, и т. д. дакле свакако је нужно да она, коју друм раздваја, постоји, јер ту свет пролази на је нужно. Оно истина закон постоји о томе који стаје на пут томе, али треба гледати да се некако учини ако је могуће и овима којима закон стоји на путу. Закон о томе постоји али се неједнако врши. По варошима слабо се на то гледа, а по селима и варошицама људи пропадоше, људи се задужују те праве меану, неки потрошише све до поката док не саградише меану па му онда на основу закона кажу да ту несме да постоји меана. То је пропаст за њега. Нужно ће дакле бити да влада обрати пажњу на то бар дотле док се ова тачка закона не измене, па да учини један распис да неке меане, које друм или вода преграђује, могу да раде и ако нису испуњени законски услови они 50. хвати.

Изв. Ковачевић: Мене као известноца одбора руководи дужност да оправдам мнење одбора што га је руководило у овој ствари. Одбор општине Крупанске у свом мишљењу каже да ни уколико несмета, т. ј. ни звук од меане ни положај места, на доглед, ни ништа што би се могло узети да смета школи, тако да баш треба да буде 50. хвати, јер једно што пресеца тај простор пут, а друго што га пресеца и река која више пута придолази и чини шум, те тако они 50. хвати нису никако нужни. Сем тога и надлежни инжинир навео је, да се може одобрити, као што његов извештај гласи.

Дакле сама немогућност показује господо да кавана по самој природи не може се даље измаћи, јер с једне стране не да брдо а с друге стране река. Осем тога овде је лично извештен одбор од г. Цветка Јездића и г. Мин. грађевине којима је то место познато. Дакле нетреба да се ова жена упропашћује. После тога овде држава има помоћ од 40. талира па је с тим и државна каса поможена, и за то је одбор казао да се овај предмет преда мин. унутр. дела за дозволу реченог права.

Милан Брачинац: Одбор ни је умесно рекао, он се удаљио од закона, почем у закону стоји да треба 50 хвати да има мсана од школе. Признајем што каже одбор да је инжињер поднео извештај да ово да оно, али то све одпада од закона. Кад се измени закон онда се може тако да учини, али ако ми то тако усвојимо па овако учинимо, онда смо ми погазили закон. Ја сам противан томе и г. министрово решење је умесно, а скупштина нека донесе решење да тај члан закона одпада, па ће мо онда тако радити.

Павле Поповић: Истина ту се вређа закон, али како је потребно да се мења закон, онда ћемо морати тако учинити. Мсана у Смедереву, она је била пре него што су Смедеревци цркву подигли, па зар би требало сад да онај, чи је та кавана, дигне одатле зато што је ту близу црква начињена. Дакле то једно за друго, кад су ови могли да погреше па да подигну цркву близу мсане — а то је све једно школа или црква — онда могу и ови да погреше па да не испуне онај услов који се законом тражи.

Изв. Ковачевић: потпомажући разлог посланика Павла Поповића и одговарајући на разлоге Милана Брачинца имам да кажем то: Овде се не вређа закон тиме никако што одбор тако мисли, јер где год постоји једна немогућност, ту се не вређа закон, а немогућност је та, што је брдо па се не може кавана да измакне. Сад узмите господо да постоји једна зграда око које с једне стране постоји црква а с друге стране брдо, кажите ми господо, да ли ће то што год шкодити, што је та зграда мало ближе цркви или школи кад не може ни један звук да се чује до школе. Овде дакле кад постоји такав случај није ни уколико повређен закон.

Мин. ун. дела: Кад би закључење одбора било тако, да се ствар на ново изради, против тога неби имао шта да кажем. Али господо, свима властима па и народном представништву круг радње основан је законом. По овоме предмет о ком се води реч, изриком је законом казано, да оцена подлежи највишој власти а то је министру ун. дела. Кад тако закон каже, онда ма какво закључење скупштинско да је, било би

противно овоме, јер би се морало предпоставити закључење скупштинско овоме што закон изриком говори. Ја мислим да то није обвезност за власти да врше оно што се доноси противу закона. (Чује се: тако је.) Расматрању новом неби био противан.

Потпредседник: Ћу да обратим пажњу говорника. Одбор је предложио да се упути влади за дозволу. Г. Јовановић је предложио да се упути влади на оцену. Дакле, видите господо разлика је ће ли се упутити влади да она дозволи, или ће се казати упућује се влади на оцену. (Чује се: на оцену). Г. Јовановић позвао се на члан 103 тач. 2. да каже како скупштина може упутити влади на оцену. Г. министар у истом смислу каже, ако се упути влади на оцену или на ново извиђање, наравно да ће се учинити све што се може учинити, али је влада разложила такође, ако би скупштина решила да се упути за дозволу, да то неби могла примити. Ја дакле молим господу говорнике да обрате пажњу на то, да не би што год учинили што неби било сообразно кругу наше радње.

Изв. Ковачевић: Ја као известиоц у име одбора слажем се са мишљењем г. министра да се ово дело преда г. мин. ун. дела ради новог извиђаја, како ће према томе он моћи дати дозволу, ако се наравно невређа закон. (Чује се: Влади на оцену).

Потпредседник: Већ сад имамо изјаву известиоца. Он у име одбора оставља прошњи предлог за дозволу, него да се преда влади на нов извиђај.

Вељко Јаковљевић: Ја писам за то, јер и ја сам члан тога одбора. Почем има један предлог о томе то да се по члану 103. т. 3. преда одбору да га има у виду при саветовању о том предлогу. Дакле кад има један предлог нека се преда том одбору да га има у виду при оцени тог предмета, јер кад се да сад влади она неће дати дозволу кад је против закона, него нека буде тако као што сам казао.

Потпредседник: Дакле сад овде има нов предлог и то је ваш, да се упути одбору да га има у виду при оцени већ поднесеног предлога.

Вељко Јаковљевић: Јест, кад се о том предлогу већ буде саветовало.

Потпредседник: Жели ли ко да говори о томе?

Панта Банковић: Мени то земљиште није познато него по извештају г. Ковачевића. Ја сам хтео да кажем то да овде одбор заповеда мин. ун. дела да дозволи механску радњу. То није добро, одбор није казао да ли је то по закону рађено или није, него просто да се да дозвола а то није могуће него би се имало казати просто на оцену или да је по закону учињено.

Тодосије Миловановић: Мени је врло добро познато то место. За цело пошто тамо стоји у извештају инжињере да је тако та кавана удаљена, даље да тече река туде, и да неби то ништа сметало школи и после баш спротив те кавапице, што тражи молитељка, има једна механа. Дакле мени је за чудо како може та механа да ради и њојзи да се дозволи. Осим тога има још једна кавана на и она ради, па ми је још више зачудо кад се новој даје а свој сиротој молитељки неда. Зато сам мишљења да се препоручи влади да је има у виду па да јој да дозволу.

Марко Јанчић: Ја мислим према закону који постоји, да то не треба дати влади на оцену, него да се пређе на дневни ред, ако оћемо да поштујемо закон који данас постоји, а ако ко оће да се укине тај закон, онда нека се обрати скупштини са предлогом па ће скупштина решити, иначе јој се не може дозвола дати с тога, што је противно закону.

Јанко Јелић: Ја сам хтео да кажем то, што је казао Јанчић. Није рђаво да се појединo добро ма било то појединог човека, ма било једве општине или државно, да изгуби своје право ма због чега, али горе је кад се закон не поштује. Но ако се држи да не треба ништа друго чинити него само да се смањи та мера од 50. хвати на прилику на 40 или мање, то је онда друга ствар, и зато је нуждно да се закон измени а донде држим да треба закон поштовати.

Мијаило Јеремић. Ја бих хтео да се запитамо, да ли треба да поштујемо закон, који о томе постоји, или мишљење одбора? Ја знам да је пре неки дан било је молба и из моје

вароши од целог општинског одбора о томе, да се Васи Гаћу даде дозвола за право кафанско; али за то, што је близу цркве, није одобрена. Дакле, кад је она молба одбачена, зашто ову да дајемо влади на оцену? Ја сам мишљења, да се пређе на дневни ред. Али ако се ово одобри ја сам мишљења да се и Гаћу по молби општине дозвола даде.

Илија Стојановић: Ја држим, да не може бити дебате о томе, кад закон постоји. Закључење је одбора не законо, јер механе морају далеко одстојати од школе 50 хвати. Као што одбор предлаже, могло би бити само онда, кад би се закон изменио. Ако је одбор нашао, да је разлог молбе уметан, он ни је имао шта друго да ради, него да учини предлог за измену закона, или да се ова жалба прикључи предлогу, који већ о томе постоји; иначе ни је имао места, да влади упућује за дозволу.

Известилац Ак. Ковачевић: Онда одборско мишљење може гласить: овај предмет предаје се министру унутрашњих дела по члану 103. тачке 2 пословника.

Потпредседник: Дакле предлог одборски сада гласи, да се упути влади на извиђај и оцену. (Чује се: тако је.)

Милан Ђ. Милићевић: Ствар је довољно објашњена и од оних, који су за то, да се молба уважи, и од оних, који су за то да се остане при позитивном закону, који је сад у важности. Што ћу рећи, то је само у прилог школи, која је овде поменута. Закон, који је одредио колико се далеко може отворити нова механа од школе, хтео је тиме да да школи једну гаранцију већу, њеном раду, тишини и у опште оним целима ради којих је школа подигнута. Та је гаранција одавно призната у нашем закону. Ја мислим, да би било не сагласно са свима изјавама, које смо чули до сад, ако би се тако олако превидела или напустила једна од гаранција, која је још из ранијих времена прибављена школи. Господа, која су се заузимала за позитивни закон, она су учинила врло добру услугу, самој школи. Шта више, не би било добро напустити ту гаранцију баш кад би било и изнето питање о измени тога закона, а да и не говоримо о томе, куд би нас могло одвести

ако би се ми сагласили, да дамо коме неко право које би било противно постојећем закону. Господа нека наводила су сам случај, положај места: доказивала су, да је то закон не остварљив. И мени је, у неколико, познато то место, јер сам био у школи неколико пута. И ако не знам баш где је ти кафана, опет ми се чини, да није таква тескоба, да се мора трпати механа под стрељу школе. Ви знате шта је кафана. Она је свачија кућа, где долази сваки и сваки. Школа тражи тишину, тражи ограду за свети рад свој. Ко има кућу близу до кафане, он зна не само како је у кафани, него како је и око кафане. Негде је кафана мирна, а на многим местима ни је. Ја вас дакле молим, да подупрете школу: да гаранцију, која је досадањим законима дата подржите, јер је то интерес школе, интерес рада, који желимо да оградимо свима законима.

Потпредседник: Скупштина је чула, да садање мнење одборско гласи, да се упути влади на извиђај и оцену. Жели ли ко противно томе да говори? (Не жели.) Онда усваја ли се мнење одборско? (Усваја.)

Известилац Ковачевић прочита жалбу Живка Јовановића секретара начелства подрињског о крађи неких његових папира, међу којима се налази и једно писмо управљево на г. министра и моли, да се његова изјава штампа, те да се пред светом разсветли ово дело.

Одборско мњење.

Народна скупштина као законодавно тело, не може вршити посао, који у круг државних власти спада, видећи још и то, да је лице које жалбу подноси државни чиновник, који треба да разуме закон, па за то сажаљева, што се је овај тако не упутно обратио оном телу државном, коме ова жалба не припада, због чега требало би прећи на дневни ред.

Потпредседник: Жели ли ко да говори о томе? (Не жели.) Усваја ли се мнење одборско? (Усваја.)

Известилац Ковачевић (чита) С. Пешић пензионер жали се противу решења министра финансије што му је одузето 6. година службе у нижим војним чиновима. Моли да се ово решење поништи и њему пензија одреди по закону који за официре постоји.

Одбора мњење:

Решење министрово на закону је основано, с тога да се жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Известилац Ковачевић чита:

Сима Стојичевић кафеџија из Кладова, тражи да му се дадэ каванско право, јер вели, да му то надлежне власти ни су хтеле дати.

Одборско мњење:

„Пошто овде стоји доказ мњење одбора општинског, и мњење среског старешине о давању кафанског права молиоцу, то ни је имало места начелништво противити се гласу општинског суда, гласу одбора и гласу среске власти, због чега је не основано и решење министра унутрашњих дела. Но пошто је министар у одбору дао реч, да ће и у оваким приликама дозволавати права каванска молиоцима, то је мишљења: да се ова молба преда министру унутрашњих дела за дозволу реченог права, имајући у виду и приход каси државној од 40 талира.

Никола Крстић: Ја бих молио да проговорим неколико речи.

Известилац Ковачевић: И пре смо тако практиковали, да се овакве молбе дају министру, па сад би били не следствени, ако би другчије урадили.

Никола Крстић: Г. известилац отпоч је у јелној ствари рекао, да је одбор одбио жалбу због тога, што жалба говори о ствари, која не долази у круг радње скупштинске. Мени се чини, давати неком право механисања, или право отварати механу исто тако ни је предмет скупштинске радње; јер скупштина није позвана, да таква права некоме даје. Члан 101 тачка 7 пословника каже: да све жалбе и молбе, које не спадају у круг власти скупштинске, него су предмети владине власти, као на пр. молбе за службу и т. д. морају се сматрати као молбе и жалбе не дозвољене; и о таквим молбама, мора се донети закључење по члану 102, по коме скупштина треба

да огласи, да се таква жалба и молба не прима. Ако скупштина искаже, да она зашта ни је надлежна да даје права, да се отвори механа, онда без сумње мора бити решење скупштинско тако, да ова молба као не дозвољена не може бити предмет претресања. Само ако се неко жали, да је министар преступио закон, онда би имало места, да се о овоме у скупштини говори; но кад закон ни је повређен, онда се о овој молби не може ни дебатовати.

Панајот Сандуловић: Овде у скупштини било је више молби и жалби за те механе. Што се тиче ове молбе из Кладова, имао бих да кажем, да је Кладово мала варошица, а преко 20—кафана има. За то бих ја молио г. министра, да овакве молбе увек одбацује, јер имамо више кафана него кућа. Шта је то кафана, кафана? Људи су потрошили за велике зграде грдне паре, док други у малим крчмама сметају радњу.

Ја сам тога мишљења, да се такве молбе и жалбе одбацају, и министар никако да им недозвољава, јер имамо од више кавана.

Милош Глишић: Истина што каже г. предговорник не изгледа лепо на први поглед, и не изгледа користно да се више кафана у једној варошн граде; али, кад се узме с ове стране, да би требало, да сваки са својим имањем располаже како хоће, па и кад ко хоће да прави механу, зашто да му бранимо? Ако се ове механе намноже, онда ће се саме затварати конкуренцијом а међу тим држави долази аспа. Треба дати свакоме начина да живи како хоће, само на поштен начин, Што г. Крстић рече, да не би добро било, да се узме у претрес и ако је једна молба већ решена, — изгледало би онда, као код касације о једној истој ствари да се два разна реше, па донесе. Дакле нека сваки ради и нека плаћа законску таксу.

Илија Стојановић: Мени је врло мило, што каза г. Глишић да треба сваком дозволити да механише само да треба да плати таксу. Али кад узмеко с те стране, да они, који су своје механе по примораном плану државном направили, и све своје капитале утрошили, а сад да допуштамо, да се без икаква права механе подижу, страшно би било, јер би ми упропастили оне људе, који су механе по плану морали правити. Ако је држава у стању да врати оне капитале, који су на грађење механа утрошени, онда нека дозвољава све молбе за механисање, иначе не.

Алекса Поповић: Имаде једна не сагласност између г. Глишића и г. Стојановића. Г. Глишић није казао да се да свакоме право, па нека ради ко и како хоће. Ја мислим, да сваки мора да испуни све форме, које се по уредби изискују, па тек да се права дају свакоме. Ако ко испуни све терете и све дужности, онда и нека ради. Дакле не уместна је примедба г. Стојановића.

Известилац Ковачевић: Ја молим господо саслушајте ме, да оправдам поступак одбора. Одбор је овде руководио закон, јер у закону о кавanама, о подизању кавана каже се, да ће министар унутрашњих дела решавати по извештају подручних му власти. На кад одбор општински каже, да може бити кавана, кад местна полицијска власт то исто потврди, онда од куд начелништво и министар могу да не дозволе. Ту је господо закон повређен. Осем тога, одбор је по члану 103. саслушао владу, и она се изјаснила, да није противна овом мишљењу.

Илија Стојановић: Што каже г. известилац, да је начелништво погрешно учинило, што није дозволило, ја га молим, да прочита члан 17. уредбе механске, по коме надзорне власти могу одбити такове молбе, ако увиде, да нису уместне.

Милан Брачинац: Одбору је контрола среска надзорна власт; срескоj власти контрола је начелништво, а овоме министар, па кад је начелништво и министар одбио молбу, онда не треба и ми да је уважимо.

Подпредседник: Имам да ставим прелходно питање, да ли оваква молба припада скупштини или не; јер г. Крстић говорио је, да не припада. Дакле ко је за предлог г. Крстића нека седи, ја ко је противан нека устане? (Већина устаје.) Онда је решење скупштине, да ова молба припада скупштини. Сад стављам на гласање предлог одборски. Ко је за предлог нека седи, а ко је, да се уступи само на оцену, нека устане?

(Многи се дижу. Вичу: већина седи. Неки вичу: већина је устала.) Како је сумњиво гласање, то ћу питање још једанпут поновити. Ко је за предлог одборски да се упути влади за дозволу, тај нека седи, а ко је да се упути влади на оцену, нека устане? (Многи се дижу. Секретар броји.) По извештају секретара излази то, да је већина седела, јер је устало само 40 посланика, зато оглашујем решење скупштине, да је усвојено мњење одборско.

Сад господо, пре него што би прешли даље, молим да вам саопштим један састав. Ово је писмо на г. министра, а тиче се измена и допуна закона о устројству општинском, (Прочита га.)

Господине.

Народна скупштина, на састанку своме од јучерашњег дана, решила је: да се предлог г.г. Илије Стојановића и Милосава Вељковића, о изменама и допунама у закону о устројству општина и општинских власти од 24. Марта 1866. онако како је учињен и предложен законодавним одбором, у начелу усвоји, и не упуштајући се у претрес појединих тачака, да се и то као хитан упути влади Његове Светлости, да би изволела поднети скупштини формалан предлог о овој ствари.

Спроводећи вам господине овај предлог заједно с извештајем дотичног одбора, молим вас, да примите уверење мојега одличног поштовања.

У Београду, 1. Марта 1875. год.

Подпредседник народне скупштине:
Јеврем Грујић, с. р.

Господину председнику министарског савета, министру унутрашњих дела.

Усваја ли се? (Бива.)

Известилац Ковачевић прочита следећи извештај:

Народној Скупштини.

„Одбор за молбе и жалбе расмотрио је жалбу Стевана Пешића, бившег контролора војног министарства, што га је главна контрола осудила, а касација одобрила, те је платио

каси државној 3731 гр. порески, што је као казначеј бивше главне војне управе издао дукате по 58 гроша, а мецидије по 112 г. за војене набаве, уместо што је требало дукате у исплату по 60 гроша, а мецидије по 114 давати. На је одбор, пошто је разгледао и поднешене прилоге видио, да је Пешић путем парнице тражио повраћај новаца од оних ливераната, који су при наплати више од оног, што им припада, примили, што му је то апелација досудила, а касација пресуду апелације поништила, и како је апелација два пута при својим разлозима остајала, те и код ове парнице касација је жалиоца од тражења одбила.

Одбор, кад је видио, да је касациони суд једном казао, да је жалиоц више новаца него што треба из касе ливерантима издао, а други пут у истоветном делу казао да није више издао, него само онолико, колико ливерантима по праву припада, нашао је да је овде учињена жалиоцу очевидна неправда, па је позвао г.г. министре војног и финансије да узме и од њих мишљење. И они су дали своје разлоге, да би жалиоцу требало веле повратити његов новац, јер држава према њеном карактеру не треба да се користи туђом тековином која јој на праведан начин не припада.

Одбор од своје стране овако налази, да би се још већа неправда жалиоцу учинила, кад би се из овог осветљеног места, на које је српски народ његове своје погледе управио и срећу своју очекује, допустило, да суза сиротињска државом јој на око напешена на земљу падне, па је *мишљења*.

Да се не праведно наплаћених и у касу државну унетих 3731 гр. порески, поврати опет натраг жалиоцу Пешићу у његову сопственост.

27. Фебруара 1875 у Београду.

Председник одбора за молбе и жалбе:
Марко А. Лазаревић.

Чланови:

Алекса Здравковић, Михаил Смиљанић, М. М. Милијановић, А. Ђ. Поповић, В. Јаковљевић, Цветко П. Јездић, известилац Аксентије Ковачевић.

Подпредседник: Жели ли ко да говори? (Не жели.) Ко је за предлог одборски нека седи, а ко је противан нека устане? (Сви седе.) Пошто нико не устаје, оглашујем решење скупштине, да се мнење одборско прима.

Известилац Ковачевић чита:

Тутори масе пок. Милоша Станојевића, из Књажевца, жале се против решења министра правде, што није хтео поништити судску осуду, којом је маса на плаћање парничне таксе осуђена.

Одборско мнење.

Решење је министрово на закону основано, јер овде није наплатом таксе закон повређен, те се даље не може ништа радити, већ прећи на дневни ред.

Подпредседник: Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Јово С. Поповић, свештеник Зенички из Босне, који се сада налази овде у Београду, у својој молби, којој се прави смисао незна, напомиње и тражи неку милостињу, као страдалник, даље напомиње неку парохију и много друге речи, које се не могу да прочитају.

Пошто је ова молба нејасна и из ње се управо не може ухватити смисао, шта молилац хоће, то је одбор мишљења, да се ова молба на основу члана 101. тачке 5. пословника одбаци и пређе на дневни ред.

Подпредс. Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Крста Младеновић, калфа пиперски из Београда, жали се народној скупштини против полицијских власти, што му ове нису дале задовољења, кад је тужио Гмитра Петровића, тежака из Грбице села у окр. Крагујевачком, због заузимања земље.

Жалитељ није се за ову ствар обраћао надлежном министру, с тога је одбор мишљења, да се на основу чл. 101. тач. 7. закона о пословном реду, по овој жалби ништа више радити не може, већ прећи на дневни ред.

Подпредседник: Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Еснаф болтаџијско-трговачки из Пожаревца жали се, како су Јевреји одочели сада умножавати по Србији са својим радњама, а нарочито по селским дућанима. Њима је вели забрањено од 4 Новембра 1861. год. Вљ. 2244. (зб. XIV. стр. 149.) да живе по унутрашњости Србије, али, да би доскочили томе наређењу, они, вели, сада комотно отварају радње и по селима под фирмом других, па и под фирмом страних поданика за коју фирму плаћају дотичном лицу извесну суму новаца годишње.

С тога у интересу народа српског моле, да народна скупштина забрани Јеврејима, да ни под туђом фирмом не могу отварати радње по унутрашњости Србије.

Одборско мнење.

Пошто су чл. 132. устава земаљског утврђења опредељења закона од 30. Октобра 1856. год. № 1660, и од 4. Нов. 1861. год. № 2244., по којима је забрањено Јеврејима по унутрашности Србије настањавати се и дућанске радње упражњавати, а извршење ових законских правила спада у круг државних власти, којима су молиоци требали и обратити се, а не скупштинској, то је одбор мнења, да се по овоме ништа више радити не може, већ прећи на дневни ред.

Подпредседник: Усваја ли се?

Илија Протић: То истина не спада у круг скупштинске радње, већ у круг земаљски власти, али према не приликама, које они чине нашој трговини, требало би да г. министар узме ову молбу, те да овим злоупотребама стане на пут. Ми знамо како је њихова конкуренција јака, па то је законодавац и имао на уму кад је узаконио, да ови само у Београду станују; али они су тај закон изиграли. Они оду у какав конзулат, уписују се за страног поданика, па онда отварају свуда радње по Србији или имајући неког калфу у дућану, узму њега и под његовом фирмом отворе дућан и овако под туђом фирмом раде. То је донела једно велико зло, коме држава треба да доскочи један пут. У закону је казано, да се Јевреји не могу настањивати по целој Србији; али треба закон растолковати, да ли

се то разуме само за наше Јевреје, или и за странце.

Ђурђе Ђоровић: Ово не само да је противно закону, него и уставу, а нарочито члану 132., где се каже, да Јевреји не могу изван Београда становати; зато се слажем са господ. Протићем.

Милосав Марковић: Ја мислим, почем је законом ујамчено, да Јевреји не могу по Србији живети, да се разуме, да не могу ни под туђом фирмом радити. Они су и у Крушевац долазили, па им није дозвољена радња. Ја сам за то, да се они и из Србије истерају.

Подпредседник: Ја вас молим госп. посланиче, питање је о томе: одбор каже, пошто старање о извршивању закона припада државним властима, да се пређе на дневни ред; а г. Протић кога подпомаже г. Ђоровић каже, да се не прелази на дневни ред, него да се ова молба преда влади, да је има у виду при старању за извршење закона. Дакле није питање о самим законима који постоје, него о овој ствари.

Вељко Јаковљевић: Ја потпомажем г. Протића с тим, да се ова молба на основу члана 103. тачке 4. препоручи призрењу владином.

Известилац Ковачевић. Господо, одбор се није могао упуштати у то, да ли се настањују Евреји тамо, јер жалиоци нису поднели доказе. Но одбор је имао и то у виду, да кад би се забранило Еврејима који раде под туђом фирмом, онда како би се могло узети, кад би један слуга мухамеданске, лутеранске или калвинске вере, или ма које вере, погодно се да служи, јер тада он неби могао остати код човека, где се погодно, па због тога, одбор је мишљења, да се мора остати при закону, који је изишао 1881 године, а државне су власти надлежне да извиђају и расправљају, да ли се врши закон.

Илија Протић: Што каже г. Ковачевић да Пожаревљани нису поднели доказ о њиховом насељавању, то ја као посланик вароши Пожаревца тврдим, да све оно постоји, што ја тврдим.

Илија Стојановић: Г. Илија Протић врло је добро разложно ову ствар, за то се слажем и њиме, да се упути та молба призрењу владином.

Подпредседник: Жели ли још ко да говори? (Не жели.) Онда ко је за предлог одборски, да се пређе на дневни ред, тај нека седи, а ко је за предлог Протића, који је подпомогнут од више господе посланика, да се упути призрењу владином, нека устане? (Велика већина устаје.) Дакле оглашујем решење скупштине, да је усвојен предлог г. Илије Протића.

Еснаф обућарски из Шабца, моли народну скупштину, да се забрани уношај у земљу страни израђени еспана-обуће-или ако то неможе, онда да знатно ђумручину повиси.

Пошто у смислу ове молбе постоји пред одбором финанцијским предлог посланички, то је одбор мишлења, да се и ова молба на основу члана 104 тач. 3. закона о пословном реду, преда одбору финансијском, да је има у виду при саветовању о поменутом посланичком предлогу.

Подпредседник: — Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Општина Свилајначка, у окр Ћупријском моли народну скупштина, да може имати у својој средини једну гимназијску реалку.

Одбор мисли:

Пошто ова ствар није била на оцени пред надлежним министром, с тога да се одбаци и пређе на дневни ред.

Подпредседник: — Усваја ли се; (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Мијаило Јовановић, земљеделац из Заруба, среза и окр. ваљевског, жали се народ. скупштини против начелника ондешњег среза, што га је лишио једина два вола, што је имао за земљорадњу. Веля да се је за ову ствар обратио и надлежном министру, но није још добио никаквог решења.

Одборско мнење.

Пошто молиоц сам признаје да је се у Новембру пр. год обратио са жалбом министру унутрашњих дела, као што то и поднетим уверењем доказује, то је одбор мишлења, да се по овом ништа даље не може радити, док министар ову ствар не извиди и не реши, јер ако би заиста овако у ствари било, као

што жалиоц наводи то је жалостан призор, који не би требао да остане без казни, па зато би добро било за сад прећи на дневни ред.

Потпредседник: — Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Алимпије Ђукић, из Плоче, моли народну скупштину, да му укаже неку помоћ из државне касе као страдајућем у трима од ватре или ако не може, онда нада одобрење, да може просити милостињу по отаџбини нашој.

Одборско мнење.

Не спада у круг скупштинске, већ државне власти, с тога да се пређе на дневни ред.

Потпредседник: — Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Константин Д. Великић, трговац из Свилајнца, тужи се народној скупштини против начелства Ћупријског и министра унутрашњих дела, што су га ставили у притвор, због неке њему не познате кривице. Моли скупштину за задовољење.

По овој молби саслушан је г. министар унутрашњих дела и пошто је објаснио, да се на овој ствари ради и да ће се учинити све, што по закону треба, то је одбор мишљења, да се по овоме ништа даље неради, већ пређе на дневни ред.

Потпредседседник: — Усваја ли се (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Општина Голубачка и добрањска, моле народну скупштину, да донесе своју одлуку односно оправке пута, од Голубца до дол. Милановца.

Не спада у круг скупштинске већ државних власти, с тога је одбор мнења, да се по овој молби ништа више не ради, већ пређе на дневни ред.

Подпредседник: — Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита:

Стеван Јелић, тежак из Азање, доставља народној скупштини, како је Јанко Јелић, посланик за срез Јасенички док је био кмет у истој општини два пута наплатно аренду дућанску од Косте Динића, из истог места, и да се налази под нелеђењем код власти. Као такав не може бити, вели, посланик.

Ова је достава без икаквих доказа, а као такова одбор је мишљења, да се на основу члана 101. тач. пословника одбаци и пређе на дневни ред.

Потпредседник: — Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита: Јован Веселиновић, баштован из Књажевца напомиње нешто што се не разуме и предлаже да се уништи §. 17. грађ. суд. поступка.

Одбор мисли, да се ова изјава не јасна по тач. 5. чл. 151. пословника одбаци и пређе на дневни ред.

Потпредседник: Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита: Петар Арановић, трг. из Ивањице, вели, да је, невино осуђени издржао извесну осуду као јатак хајдучки, па моли народну скупштину за задовољење.

Неспада у круг скупштинск, већ државних власти, с тога је одбор мнења, да се ова молба одбаци и пређе на дневни ред.

Потпредседник: Усваја ли се? (Усваја)

Известилац Ковачевић чита: Стана, жена пок. Богдана Мутана из Београда, моли народну скупштину, да јој даде неку помоћ месечну, као по све сиротној и фамилијом оптерећеној

Пошто су по закону општине позване, да се о сиротињи старају, то је одбор мишљења, да се по овој молби не ради већ пређе на дневни ред.

Подпредседник: Усваја ли се? (Усваја).

Известилац Ковачевић чита: Еспаф лебарски из Шапца, моли народну скупштину, да она реши да може сваки упражњавати пекарску радњу и лебац без таксе продавати, пошто ко хоће.

Пошто је ово предлог од не посланика, а предлог имају права скупштини чинити само посланици, то је одбор мнења, да ово одбаци и пређе на дневни ред.

Потпредседник: Усваја ли се? (Усваја.)

Известилац Ковачевић чита: Милан Раденковић, Милан Николић и остали трговци из Крагујевца, жале се народној скупштини против полиц. власти, што оне дозвољавају А. Бахру трговцу из Пеште, носити и продавати по варошима свој есенаф.

Одбора мнење.

Жалиоци нису се обраћали са овом тужбом надлежном министру, с тога да се ова жалба на основу чл. 101 тач. 7. посл. рада одбаци и пређе на дневни ред.

Подпредседник: Усваја ли се? (Усваја).

Известилац Ковачевић чита: Катарина Ђикић из Јагодине, моли скупштину, да подејствује код мин. ун. дела да јој се дозволи да види сина у затвору и да јој се син премести у чисту собу.

Одбор мисли,

да се преко ове ствари пређе на дневни ред, јер се из дописе види, да је њен син по количини осуде, до сад давно пуштен из затвора.

Потпредседник: Усваја ли се? (Усваја).

Известилац Ковачевић чита: Ани Глигорије Мијовић, бивши шеф при радионици казнителног заведења у Београду, из Београда, моли народну скупштину, да му се као по све сиротном и фамилијом оптерећеном човеку, коме је, — вели, — служба ова без узрока одказана, опет поврати; или да му се у име милости изда каква сума на путни трошак у Цариград, одакле га је блажени пок. кнез Мијанло и позвао обећавши му службу.

Овде је узета реч од владиног повереника, и виђено да овде нема никакве неправде, а највише по томе, што се не може узети, да ова спада у круг скупштинске власти, то се по том не би могло ништа даље радити, већ прећи на дневни ред.

Алекса Поповић: Ја мислим, да би требало ову молбу дати влади на оцену. Јер како сам чуо, случај се с тим човеком десио, да се је завадио са женом па га је с тога министар одпустио из службе. Тај је човек био и на страни, зна неколико језика, — на штета је да нема службе само за то, што се је завадио са женом.

Мил. Кујунџић: Ја би молио да видимо, да ли је тако у актима.

Известилац Ковачевић прочита молбу Хаџи Глигорија.

Павле Радивојевић: Та молба нема места и заслужује призрења; зато сам мишљења да се преда влади да му даде задовољења; јер види се, да се је тај човек доста жртвовао

Ђор. Ценић: Кад је молилац истеран из службе, ја сам онда био министар. Ја бих молио нека се узму акта, и решење нека се размотри, а нарочито бих молио г. Д. Поповића, па ће видети какав је био у служби, и зашто је истеран. После тога ово и не спада скупштини да решава, по то се ваљда чини с тога, што је тај човек ишао код појединих посланика и молио их.

Министар финанесије: Ја сам хтео да вас замолим о ономе, што је и г. Ценић говорио. Управо зарад достојанства саме скупштине неби требало да се упуштате у решавање ове молбе, јер није ваше, да нам ви препоручујете кога ћемо узети у службу, а кога не: (Тако је.)

Милош Глишић: Имам да одговорим само г. Ценићу Мени је заиста жао и чудновато ми је, како је могао г. Ценић да се изрази у скупштини, што би за скупштину било понижавајуће да је тај човек ишао код поје дини х посланика и молио их. Ја сад први пут то чујем, и најзад одбијам од скупштине, да посланици раде овде онако, како их ко моли по сокацима. (Чује се: врло добро). Што каже г. министар да није скупштинско да даје службу, то и ја велим; али мислим да смо дужни да саслушамо тога човека, јер могао је врло лако страдати. Може бити да је министар ставио своје решење према актима; али не може се знати да ли је било што у ствари. Ја бих био мишљења, да се ова молба преда влади, јер је човек занатлија, од користи по земљу и да би добро било пазити да се овакви људи негоне само по чијем ћефу. Па ако га министар прими, добро, а ако не ће нека га одбије. Само то одбијам од себе, што каже г. Ценић, да је ишао и молио поједине посланике.

Ђор. Ценић: Што сам ја казао да је молио, то сам казао због тога, што је и код мене долазио и молио ме је, да се не љутим, што је предао ову молбу. Међу тим ја и опет кажем, онај, који ће да се увери о њему нека ви-

ди акта, јер о мојој радњи ја вавек остављам свакоме отворену архиву. Из акта ће се моћи видети да је он у интересу саме службе и касе државне истеран и види ће се да је истеран и због злоупотреба.

Милош Глишић: Мени се још чудноватија аналогија чини од г. Ценића. (Ценић: Молим г. председниче да га опоменете јер ово није будалаштина.) Како он може изводити оно, што је њега молио, да је и остале.

Ђорђе Ценић: Ја молим, да г. Глишић узме реч натраге што је казао будаласта аналогија. (Жагор.)

Подпредседник: Ја мислим, да је ту неспоразумљење.

Милош Глишић: Ја одбијам од себе да сам то казао. И ако можда ко жели да би ја тако што изрекао па да се тиме користи; тај се јако вара да ће то моћи доживети овде у скупштини од мене, а то што ми се намеће ипак одбијам и позивам целу скупштину да каже да ја сам тако казао.

Подпредседник: Господо! сваки члан скупштине има права да председништво позове да испуњава ред. Тим правом послужио се је и г. Ценић. Но ја сам дужан да му одговорим, за што се нисам послужио оним правом. Ја нисам чуо, да је г. Глишић употребио такве речи. (Вичу: није нико чуо). Дакле због тога држим, да је било просто неспоразумљење јер иначе г. Ценић не би то захтевао.

Алек. Поповић: Он је казао чудновата аналогија, а не будаласта.

Потпредседник: Пошто се види, да се је г. Ценић обавестио, то остављамо тај случај и опет предузимљемо праву ствар. Ја би ставио предходно питање: да ли овака молба припада скупштини, или не; јер је и г. министар говорио да не припада. Но пошто се овде види, да он и неку милост, неки трошак тражи, а не само службу, а скупштина је што се самог трошка тиче, надлежна, то стављам одма овако питање: ко је за предлог одборски, да се пређе на дневни ред, нека седи, а ко је за предлог г. Поповића, да се да влади на оцену, нека устане. (Већина седи). Усваја се мњење одборско.

Састанак је свршен, а у понедељник се заказује у 8 часа пре подне.

САСТАНАК XLVII.

26. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председавао

Јеврем Грујић

Присуствовали г. г. министри, у почетку министар правде, а доцније министри грађевине, финансије и унутр. дела.

Почетак у 9 часова пре подне.

Потпредседник: Састанак је отворен. Господ. председник јавио је и данас да неможе доћи.

Читање протокола прошлог састанка.

Секретар Николајевић чита протокол 46. састанка, који се после неколико исправака усвоји.

Потпред: Као ново дошавше, имам да кажем ово: председништво је добило од г. министра унутр. дела акта брачког одбора о избору посланика за варош Ужицу. Акта ова упућују се одбору за молбе и жалбе, као што је тамо упућено и пуномоћије. (Бива).

Има неколико предлога посланички, молим вас саслушајте да се прочитају.

Секр. А. Богосављевић чита:

Народној Скупштини.

Предлог.

Како је већ законом о пороти уређено, да у случају кад нема од куд, да се од окривљеног исплати оштећеном, то да село у ком живи или општина у којој је надокнади, а то највише је законодавац имао у виду зато: што ће село или општина, кад осете кога свога грађанина, да је почео казнима дела да чини, бојаће се да неби плаћали оштету за њега, проказати га док је још у мањој погрешци; то предлажем народној скупштини да изволи решити:

Да кад би један или више њих у једном одељењу надлежатељства ма којег, крађу у државној каси учинили, то да сав персонал, који је окружно ову касу и њоме рукује, па и ако је један од њи покрао новце, ако од овог правог кривца нема потпуно да се намири, плати; и допуни онолико колико се нађе да је покрађено; — те се тиме не би државна каса оштећавала, и боље би они чиновници руководатељи или кметови једно на другог пазили.

Београд 1. Март 1875. год.

Посланици:
Павле Поповић.
Матије Поповић.

Потпредседник: Упућује се одбору законодавном (Бива.)
Секрет. А. Богосављевић чита:

Народној Скупштини.

Предлог.

Почем страни подајници у нашој земљи све и сва уживају као и ми урођени Срби на још некуд комотније, јер наша војска како чува нас тако и њи, — наша полиција како гди на безбедност имања нашег тако и њиног, — наше осветлење како осветљује и украшава мочни слободни пролазак наш тако и њихов, — наша калдрма, канали, ћуприје, просеци и т. д. подобно како одговора нашој сигурности и безбедности тако и њиној, — и најпосле наши паркови испросецани, и засађени и сваковрсним дрвећем и сваковрсном травом за уживање и шпацире како нашем грађанству служе на задовољство тако и њима; а ни у једном терету општинама ни кулуком ни прирезом не помажу, — то предлажемо народној скупштини да изволи решити:

Да сваки страни на ма које државе био подајник сноси све општинске кулуке и плаћа општинске прирезе равно са оним грађанима међу којима живи.

у Београду 1. Марта 1875. год.

Народни посланици.

Павле Поповић. Матија Поповић. Мат. М. Прокић.

Потпред: Упућује се одбору финанцијском. (Бива).
Секр. А. Богосављевић чита:

Народној Скупштини.

Предлог.

Како су неке општине сачувале своју шуму од крајњег утамањивања и само су готово са овом једном шумом сретне а у плодној и у земљи са свим оскудне те морају где год по равним местима да туђу земљу у наполе раде и отуда се хране; што су на против равнија и плодороднија места шуме утаманила и у њиве преобратила на иду без икаквог питања и одобрења те извукују дрва како сува тако и сирова из суседних општина за огрев, грађу, и т. п. а од своје плодне земље ни од плаца општинског не уступају ни једну стопу на уживање а још мање у својину спротним житељима ове суседне општине. и како око отимања дрва догођају се честе свађе и убијства између собственика шуме или општинског шумара и између оних који иду назорице да из туђе шуме (почем немају своје) што год од сечу или суво извуку, то предлажем народној скупштини да изволи решити:

Да ни један грађанин оне општине где нема шуме не сме у суседној ни у једној општини где има шуме ни сећи сирову ни вући суву гору док предходно не чини споразумљење са дотичном општином и овој не надокнади или уживањем свога плаца или уступљењем оближњег каквога комада земље од општинске утрине за оскудне грађене у оној општини, која чини са шумом услугу.

У Београду. 1 Марта 1875 год.

Народни посланици.
Павле Поповић.
Матије Поповић.

Потпредседник: Упућује се одбору финансијском. (Бива.)
Секр. А. Богосављевић чита:

Народној Скупштини 1875. год.

Има већ неколико година, како се на свакој готово скупштини потрже од појединих посланика овај или онај неумесни

предлог, о монасима, монастирима и монастирском имању, па и ове године између остали и г. Јездић изнесе предлог, који такође циља на штету наших монастира и у право рећи иде на њихово уништење.

Ко незна од каквог су значаја монастири за хришћанство, а нарочито за нас Србе, тај врло лако може да верује, да ове људе покреће одиста неко опште народно добро, зашто се они увек и заклањају кад са подобним предлозима пред скупштину излазе. Но ми који смо ту ствар дубље штудирали и који јасно сазнајемо куда би отишли, кад би се за таквим захтевима појединих скупштинара повели, неможемо а да народно преставништво не учинимо пажљивим, према таквим и подобним захтевима појединих представника на народној скупштини. Јер ако нко то скупштина не треба да учини зашто би после рекла „погрешили смо".

Да разгледамо шта оће посланик г. Јездић у свом предлогу који изнесе о манастирима и монасима. Г. Јездић народни посланик оће да се сви монаси наших монастира сместе у 4—5 монастира, а остали монастири са целим имањем њиховим да се предаду држави и употребе на друге које циљи. Он не говори ништа даље, шта ће бити од они 4—5 монастира у које мисли да смести све калуђере, али се из самога предлога да је закључити, да се тиме на њихово коначно истребљење иде.

Обраћамо пажњу народног преставништва, да је овај предлог г. Јездића противан закону цркве, противан нашем у [illegible] и напослетку противан интересу нашега народа и јединству црквеном. Противан је канонима цркве с тога што ни једна православна вера, није нити пак може бити без тога реда људи. Монашество је укинуто само у лутеранској цркви но ми мислимо да и сам г. Јездић неби био вољан да прими лутеранство, па и ако такав предлог о монасима износи.

Но рећи ће се да предлог не иде на то да се монаштество укине, него да се сузбије у неколико монастира, те да се држава од заостављих празни монастира и монастирског имања користи. На рецимо да би било и тако но и ово опет засеца у канон цркве и излази испод скупштинске власти.

Четврти васионски сабор у четвртом правилу свом изриком вели: *Монах несме прелазити из манастира у манастир, он мора живити у оном манастиру, у коме се и постригао, а премештај његов одређује само архијереј кад потреба цркве то изискује.*

Питамо сад скупштину би ли она могла и била вољна да присвоји себи такву црквенску власт, какова је само дата црквом *архијереју* и то под условима; јер и ови као што рекосмо могу одвојити монаха од његовог острижничког манастира тек само онда кад потреба цркве изискује.

Но предлог не тражи само овај изнуђени премештај калуђера, него он тражи да се манастирска добра уступе држави; а и ово је противно канону па и нашем уставу.

Правило 24. васионског сабора вели: „нико несме отуђити оно што је дато манастиру и што се зове његова својина. А члан 30. нашег земаљског устава каже: *нико не може бити принуђен да своје добро употреби на државне или на друге јавне потребе.*

Према овоме кад би се скупштина повела по предлогу г. Јездића, зар не би тиме погазила канон и устав. Манастири ни су своја имања ни од кога одузели или отели па да им се тим путем и одузму. Они што имају и што се зове њихова својина, имају то од своје заради и од добровољни завештања. А да ништа ни од кога отели нису то сведочи јавни акт владе који је год. 1847. свима манастирима издан, и који је састављен услед комисије која је прегледала, осинорила и у баштинске књиге занела манастирска добра и који пак у завршењу гласи овако: *са свима добрима својима има право манастир Н. П. располагата и уживати у чему га нико узнемиривати неможе.*

Но кад би скупштина силом суверенске власти своје мимо свега овога јавног закона о манастирима и њиховим добрима пак хтела донета неки закључак, којим би оснажила предлог Јездића, то јој стављамо на срце и на душу да се размисли, да ли би у томе поступила благоразумно.

Наши монастири и монаси нису нека одељита друштва у држави, која имају своје себичне тежње и интересе, као што су некад била језуитска друштва и какви може бити има и сад под непогрешивим папом римским. Осем тога они не држе у рукама књигу, која би одређивала форме државног уређења, карактер највише власти, узајамни одношај и право подајника, дужности чиновника и т. подобна, као што то раде кинајски брамини и муфтије мухамедове вере који су у напред нацртали како треба уредити и државе и друштва, па сад недаду никоме да од тога нацрта одступи, те више сметају и држави и друштву у покрету њиовом. Наш божанствени учитељ није учио народе како ће да уређују друштвени живот или какву форму владе да бирају. Он се старао да узвиси значај свакој личности човековој и да просвети његову душу. Као зналац људских срдаца, он је знао да је извор друштвеног и политичког живота у самом духу човековом и да ће по мери његова развића мењати се и друштвено и државно уређење.

С тога наша црква на наравно и монастири који се верно држе смисла науке свога спаситеља, нити су када сметали нити сад нак сметају државном и друштвеном уређењу, већ напротив потпомагали су и сад потпомажу сваки државни и друштвени развитак. Они су дакле били и остаће свакад са народом као што су и сами из истог народа.

Па ко би имао према овоме узрока нападати на опстанак њихов, кад они као што реко смо не само не шкоде већ и потпомажу; а шта су они особито услуге учинили своме народу у најпотребнијим тренутцима то историја сведочи.

Ако у реду монаха има појединих њиних чланова, на шта се често пружа прст, то из тога не следује, да се ваља бацити блатом на цео сталеж.

И сам спаситељ имађаше у малом броју својих ученика једног јуду издајника, па зато нема нико право корити јудом и остале апостоле који су заиста на корист послужили човечанству и цркви христовој.

Па кад би и сам посланик г. Јеадић који тако строго суди монахе и монастире имао у домашају своје књижевне власти

ког неуредног члана, (на ма да је он човек који сваког поштовања заслужује); то ваљда нико неби захтевао да се он исели из своје куће и стави под надзор другога, него би му свако, на против ако је само истински пријатељ притекао у помоћ и дао савета како да се у својој невољи помогне. На што се овако неби поступило и у погледу на монастири и њнове поједине болесне чланове?

Над нама бди и духовна и светска контрола. Но ако су правила и једне и друге власти на сирам нас лабава, зар их не можемо по оштрити и потпунити?

На послетку не треба заборавити да смо ми народ млад и мален и да нам се бар у ономе у чему можемо потреба ценати од остали народа православне вере.

Руси који су већ светковали своје хиљаду — годишње царовање; још не потрже то питање на дневни ред, већ на против из дана у дан подижу и украшавају своје богомоље, и то чак дотле, да и нама у сред Москве један монастир уделише, рад јединства узајамности и братства. Код њих по последњој статистици броји се 590 мушки и 140 женских монастира а калуђера и калуђерица има преко 40.000, па ипак то несмета Русији да буде и напредна и снажна. А тако исто сразмерно и у Грчкој и у Бугарској. Грка нема више у Јалади него што има нас Срба у кнежевини овој па ипак имају ипак до преко 100 монастира и до 700 калуђера: а кад нас је свега 40 монастира и 120 калуђера. Још кака је грдна разлика између оних и наших калуђера. И у Русији и у Грчкој они примају државну помоћ и троше од државе огромне суме, на њихово и монастирско обдржање, док код нас напротив држава не троши ништа на то. Шта више наши монаси уштеђују од својих уста знатне суме, те са овима подижу и украшавају монастире и цркве и преостатак дају држави на руковање. Они код нас очуваше монастирске шуме, изградише и подигоше огромна здања у средини својој те тако у осудном часу у стању су значајно припомоћи држави и народу са својим квартирима и шумама. А тешко да би од свега овога што год било да је њиме руководила светска власт, која тражи и добру плату а

има и веће трошкове око породице а већ да и неговоримо о томе, како би са укинућем наших монастира гледала на нас остала српска племена, која мисле о нама ступити у заједницу но која још једину утеху налазе у очуваној лепој вери христовој и њеним задужбинама. Један народ који оће да изврши своју политичку улогу, несме напустити ни једну чињеницу, која зове његовим политичким интересима, а тим више не сме напустити он ону чињеницу, која је овде поглавита, па смело можемо рећи и права.

И ми смо уверени, да народ, који по нашији признада монастирима неподиже ово питање јер је њему од стране духовне власти објављено да их никад неће задржавати, кад само они изјаве жељу да оћеју да се оделе од монастира и да имају своју цркву и мирског свештенка.

Према свему овоме ми предлажемо и молимо народно преставништво за одлуку да се предлози подобни, предлогу г. Јездића не чине у скупштини; јер су противни и нашим црквеним законима и интересима нашега народа.

И ми се ограђујемо од њих нарочито из тога што се такви предлози немогу чинити без споразумљења наше духовне власти.

Владини посланици на народној скупштини
Архимандрити:

Сава

Костантин.

Потпред: Упућује се одбору . . . . .

Ђ. Ђоровић: То треба да се сајузи са предлогом Јездића.

Потпред: Моним вас, жели ли скупштина да се упути ово одбору. Двоица од посланика ништу реч.

Мата Поповић: Ми смо по далеко, па не можемо добро да разумемо, да ли је то предлог или је нека молба. (Чује се протестација). То, протестација. Да разумемо шта је.

Ђ. Ђоровић: Тај предлог, или одговор, шта ли је, ја мислим да треба да се сајузи са предлогом Јездића. (Чује се: врло добро).

Потпредсед: Жели ли скупштина да се упути одбору? (Жели.) Упућује се дакле одбору оном истом, коме смо упутили и онај предлог г. Јездића, а то је одбору законодавном. (Бива.) Но има гласова, да се присајузи.

М. Кујунџић: Неки од г. г. посланика као да нису добро чули шта је то, па за то веле да се сајузи предлогу Јездића. Али предлагачи не траже да се то сајузи, него да се од сад не чита онај предлог — Јездића у скупштини као ни сви други предлози слични њему, јер *су-веле*-такви предлози *противни закону и интересу нашег народа*. Ето то је овде у ствари. (Чује се: није истина да су противни. Жагор).

И. Мојић: То изгледа као нека изјава и протестација на оне предлоге, које смо о овој ствари добили. (Чује се: тако је. Жагор).

Потпред: Мени се чини господо, да не би било места да више разговарамо о томе, пошто сам ја већ разумевши таку изјаву скупштине да се упути одбору, на неки начин огласно, да је то решење скупштине. (Чује се: добро).

Молим вас, сад пређимо даље. Има још један предлог.

Секрет. Кујунџић чита предлог посланика Ђорђа Станишића, који гласи.

Народој Скупштини

Буџет, то је лист артије, али је био и лист артије оне, којој је, у год. 1858. закон о буџету то име дао.

Но лист тај назвала је власт она, коју је Обреновић I у години 1838. установио, по праву датом му уставом, чланом 12, и власт та доби онда име „савет државни."

Власти тој, дата су права она, која у чл. 22. закона овога постоје.

Наређење члана тог то је да јој управа финансијска сваке године буџет на оцену и одобрење подноси, но права цељ била је та: да се каса резервна од штете сачува; јер да то тако вршити може, имала је права ова:

Да, ако би се, при склапању буџета, разлике показале; или да је приход од расхода већи; или, да је мањи, кредити је могла, да се у првом случају, показани вишак у приходу, на увећање касе резервне употреби, а у другом, да се показани вишак у расходу, ако је могућно, стави у први на реду буџет: а ако могућно није, она би наредила, да се показани де-

фицит, ванредним прирезом покрије, на тиме готовина потрошена, да се подмири.

Што сад никакве подобне овој власти немамо, на то имамо да захвалимо вештацима онима, који су уставом то право поништили.

А да је то заиста уплива имало, те су и дефицити чињени, и то они, који су се у 1869. години појавили, па до године ове трајали, за доказ тога служи ово.

Што би власт ова, при првом поднешеном јој буџету и на погрешке оне наишла, које је бивша управа учинила, у операцијама, не само у 1868. него и у 1869. години, али би их одма и одклонила, но онда неби ни дефицити до године ове трајати могли; јер то су погрешке оне, које сам именовао на страни 6. брошуре оне, под именом „стање финанција наших.“

Но она два мудраца веле, да су томе повод велике плате давале, а и да је за то народ терете велике сносити морао; то да и даље у убеђењу томе остали не би, а да би и скупштину уверити могао, да су то све на памет казали; то ћу се тога рада послужити са средствима меродавним, са којима ће се доказати моћи, да све што су у предлог онај трпали, да ништа од свега онога не постоји.

За ово служиће повишице буџетске од године 1858 до 1875.

Резултатима појединима показаће се резултати ови. Да је народ, развијајући своје потребе живота, да је сваке године онда више, и више трошио, а и да је са вишцима тим неосетно и развијеније потребе државне подмиривао; јер подмирујући неосетно потребе своје, не осетно подмиривао је и државне и то начином овим:

1,	што	је	буџет	1859.	год.	увећан	са 1,503.702
2,	„	„	„	1860	„	„	„ 2,206.907
3,	„	„	„	1861	„	„	„ 4,109.904
4,	„	„	„	1862	„	„	„ 5,180.195
5,	„	„	„	1863	„	„	„ 12,393.225
6,	„	„	„	1864	„	„	„ 7,650.995
7,	„	„	„	1865	„	„	„ 8,684.319
8,	„	„	„	1866	„	„	„ 10,851.041
9,	„	„	„	1867	„	„	„ 11.548.848

10,	„	„	„	1868	„	„	„ 12.042.422
11,	„	„	„	1869	„	„	„ 12.659.422
12,	„	„	„	1870	„	„	„ 16,348.422
13,	„	„	„	1871	„	„	„ 15,824.838
14,	„	„	„	1872	„	„	„ 17,315.238
15,	„	„	„	1873	„	„	„ 16,053.344
16,	„	„	„	1874	„	„	„ 17,056.322

А за 16 година подмирио је — „ „ 171,429.175 гр. пор. више но до 1858. године.

На реду је буџет онај, кога је закон у начелу прописао.

Који су услови потребни те да се буџет у непрекидној равнотежи обдржавати може, то ће извори они показати, који, кад се појаве, да одонда постају, трајни, па и стални; који су извори не надлежни, па и закону противно употребљавани тоће показати сви буџети они, који су одма после закона важити одпочели.

До године 1863 по закону је рађено, а од године те настале су погрешке, које и данас постоје, а то су извори ови.

Кредити од прошлих година повраћени по закону овоме, а чл. 22. ти приходи сматрају се, или као вишци у приходима показани, или као уштеде; и као такови, они су за увећање касе резервне, и законом намењени били; а и сви остали, који су од 1863. године до данас употребљавани били, противно закону су употребљавани а то су ови.

Наслеђа, течај монета, добити на ковним монетама.

Да штете одклонимо па тиме и правилност у раду произведемо, и законом овим позвани смо, зато и предлажем., да скупштина предлог у свему усвоји, па и закључак свој донесе онда овако.

Да се приход од фонда школског причисли одељку ономе у коме се све привреде правителствене находе,

Да се идуће године у буџет неизлаже извори ови, него да се у корист, касе резервне не престано употребљавају и то наслеђа; течај монета, и уштеде, кога му драго рода.

Да управа финансијска, сваке године, уз буџет подноси, и преглед о стању готовине касе резервне.

У Београду 3. Марта 1875 г.

Ђ. Станишић.
Члан глав. контроле,
владин посланик:

М. Миловановић: Молим за реч.

Како ми се чини, тај господин више на она „два кужа", који су хтели да буџет буде мало мањи. Тај господин, он је научио да куса из пунога чанка, па сад му је криво, ако би тај чанак био мало празнији.

Ја сам опет онакав, као што сам, и увек сам за то, да буџет не буде већи него оноликн, колики треба да је јер неби желио да више поједемо. Но што зарадимо. (Жагор).

Потпред: Молим вас, ја сам мислио ви ћете говорити о томе, хоће ли се предлог упутити одбору или неће, за то сам вам дао реч. (Милија: ја сам казао и то).

Мислим да ће скупштина хтети да се предлог овај упути одбору финансијском. (Бива.)

Секрет. Кујунџић чита:

Панта Дробњак и Стеван Цветковић трговци из Х. Паланке, пуномоћници општине паланачке, моле народну скупштину, да реши и влади Његове Светлости препоручи, да земљиште, на коме је кисела вода, уступи држава општини паланачкој. По процени вештака, те да општина речену воду оправља и са нужним зградама снабдјева.

Јанко Јелић: Ја би молио да проговорим неколико речи о тој ствари. Пошто је ова молба поднета при концу скупштинског рада за ову годину, то да неби остала не решена и за другу скупштину, мислим да би добро било, да она сад и не иде одбору за молбе и жалбе, но да се огласи као хитна. А да би се огласила као хитна, ја би молио да се прочита, да види скупштина шта је, јер не могуће је огласити је за хитну донде, док се не би прочитала.

Потпредсед: Молим вас господо, саслушали сте молбу г. посланика, да би требало да се ова молба прочита целој скупштини. Ако није нико противан томе, ја би наредио да се прочита. (Чује се: нека иде одбору као хитна.)

Ђ. Боровић: Један или управо више од г. г. посланика, молили су већ, и предложили да се све минер, не воде уступе појединим закупцима, с тога нека се и та молба присаједи тамо оном предлогу, те да се има у виду при решавању.

Потпредсед: Прво, жели ли скупштина да се прочита, а после долази да ли да се упути одбору.

Ил. Протић: Ми досад ни о једној молби и жалби нисмо дебатовали пре, но што је била у одбору, за то држим да би требало да и ова молба иде прво у одбор, па онда да решимо о њој. Такав је ред.

М. Кујунџић: Ја би хтео да подпомогнем посланика Јелића, који би хтео да се ова молба огласи као хитна, јер заиста господо, овакве молбе и жалбе — мислим да не би било користно да остају за другу годину. С тога ја подпомажем предлог г. Јелића да се огласи као хитна, али не држим да цела молба треба да се чита.

П. Радивојевић: Ја опет подпомажем посланика Протића, да та молба иде најпре одбору, па одбор шта има нека каже.

Ј. Јелић: На ништа, ако хоће да иде одбору, нека иде, али само као хитна, па макар се не читала овде. (Чује се: оглашује се за хитну).

Потпредседник: Добро. Скупштина дакле одобрава да се ова молба огласи као хитна и да се упути одбору за молбе а да се не чита сад у скупштини? (Бива).

Сад имамо две интерпелације. Молим вас саслушајте.

Секретар Ђелић чита:

Интерпелација.

На господина министра грађевина.

Пре 10 година сграђен је и посут шљунком пут водећи од Шабца преко Поцерине преко села Муселине, Бонђ, у Крупањ, и том приликом куд је тај пут просечен, многе су општине морале нешто у новцу, а нешто трапом људима накнађивати одузета земљишта.

Све ово учињено је и свршено као ствар, о којој се држало, да ће једном за свагда важити.

Но од пре кратког времена почело се радити да се поред тог, овога већ сагрђеног путаначким други пут, рад чега су инжињери излазили, премеривали и већ обележили трасу.

У колико сам мого видети, пут овај, који се ће поред постојећег да сагради неки ни од какве користи био, нити опредељавао краћи пролаз тим пре, што се види да од садањег пута не удаљава се на места ни за $^1/_4$ сата.

С тога питам г. министра да ми одговори:

1. По чијој захтеви, или по каквој показаној потреби предузето да се опет сада гради овај пут поред постојећег?

2. Какве користи излазе отуда што ће се сада овај пут просецати, кад он не чини ништа бољу услугу од овог садањег од кога се он неби далеко удаљавао?

3. Мислили ово г. министар предузимати пре него што о томе саслуша дотичне сељане, који су противни грађењу овога пута, кад већ пут постоји, који је како ваља изведен и сагрђен.

3. Март 1875. Београд.

Ранко Вилотић,
посл. за ср. поперски окр. шабачки.

Подпредседник: Хоће ли г. министар узети сад интерпелацију?

Министар грађевине: Нека иде одбору.

Подпредседник: Упућује се одбору.

Ранко Вилотић: Ја сам мислио да се преда министру одма, а ако он жели да се упути одбору, ја сам задовољан.

Подпред. Зато се шаље одбору, да одбор каже има ли места овакој интерпелацији или нема.

Има још једна интерпелација.

Секретар А. Богосављевић чита:

Интерпелација.

На господина министра финансије.

Народна скупштина још 18. Октомбра 1872. год. (види број 209. страну 340. протокола народне скупштине од 1872

године) решила да се земљиште на коме кисела вода постоји, уступи општини Паланачкој у својину по процени вештака, те да сама општина киселу воду оправља.

Ова је ствар влади као хитна предата на оцену.

Да ли је надлежни министар што према овоме радио, ја незнам.

Зато питам г. министра да ми одговори:

1. Да ли је што по овој ствари рађено, и

2. ако није, зашто није рађено кад је ова ствар за хитну оглашена.

3. Марта 1875. год. Београд.

Интерпелант:
Алекса Ђ. Поповић.

Подпред. Пошто г. надлежни министар није овде, то ће му се предати интерпелација кад дође, и ако не одговори одма, она ће се упутити одбору за молбе и жалбе.

Ж. Миленовић: Ја бих учинио једно питање на председништво.

Мислим пре 30 дана и нешто више, ја сам дао два предлога скупштини. Један је предлог о свештеницима, о њиховом биру по 12 ока жита; а други је предлог, да општински судови могу да суде и спорове о земљи до вредности до 250 гр. пор. Тих предлога нема још да излазе на решавање, с тога рад сам да поднесу час пре.

Подпред. Сећате ли се да су ти предлози прочитани у скупштини. (Јесу.)

Ја бих молио г.г. председнике одбора, којима су ти предлози упућени да кажу у колико им је познато, како стоји с тим предлозима.

Вуја Васић: У колико се сећам, предлог о биру свештеничком свршен је већ у одбору финансијском, и само треба још да се изнесе пред скупштину.

Подпред. Мислим да сте задовољни.

Павле Поповић: Што сам онамад имао да учиним питање, то га сад чиним.

Ја сам поднео два предлога још најпре у почетку кад смо дошли у скупштину, и они још се не износе скупштини на дневни ред. Један је мој предлог о томе, да се укине онај члан у уредби о механама, о коме смо јуче говорили, т. ј. да се укине растојање између механе и школе или цркве од 50 корачаја. Други је предлог, да се сваке године изашиљу контролори по надлежатељствима у Србији, да прегледају касе и рачуне. Дакле ја незнам шта је с тим предлозима, те не излазе, кад су други, који су после поднешени већ прошли кроз скупштину и решени.

Подпред. Молим вас, да ли се опомињете да су прочитани у скупштини ваши предлози? (Јесу.) Онда опет молим известиоце или председнике дотичних одбора да дају одговор у ком стању стоје ти предлози.

Ж. Миленовић: Молим вас, мени је одговорено само за један предлог о свештеницима, али за други о општинским судовима није. Ја незнам где је тај предлог.

Ђ. Ђоровић: У одбору је законодавном и није претрешен још.

Подпред. Дакле видите, један члан одбора каже, да није ваш предлог још претрешен, него је у раду.

Сад г. Павле Поповић пита за његове предлоге и ја питам опет г.г. председнике или известиоце одбора, да кажу, је ли им познато у ком стању стоје ти предлози. (Куте.)

Молим вас, видите, председништво није у стању да да одговора на то питање.

Н. Крстић: Ја мислим сваки скупштинар могао је да запита председника дотичног одбора, шта је с његовим предлогом. Председници одбора ту су, на нека посланици од њих траже одговора, те да не губимо овде време и око тога.

П. Поповић: Ја имам посла са председништвом, а не са одборима. Ја имам право да тражим од председништва одговор, јер сам председништву дао своје предлоге, а не одбору. С тога ја хоћу да председништво пита одбор шта је с тим предлозима, и да им наложи да се израде.

Подпред. Молим вас господо, ја мислим, ако г. посланик жели, да председништво може нарочито питати председнике одбора, па ћемо дати одговор. (Чује се: добро.)

П. Радивојевић: Мој предлог о учитељима, поднет је скупштини има већ 6 недеља, па нема још никаква решења. Ја мислим да је тај предлог врло важан, и да је и сама скупштина вољна да се тај предлог час пре реши. С тога ја молим председништво, да оно баш наложи томе одбору, где је тај предлог, да га што пре изнесе, јер је он оглашен као хитан.

Подпред. Ако ви желите да се само известите како стоји с тим предлогом, онда председништво, пошто само не може ништа да каже о томе, мора се известити код председника дотичног одбора, ако ви сами нећете да се известите; а ако ви хоћете да предложите, да се неки предлог, који је прочитан, огласи као хитан и да одма узме у израду, онда молим вас изволте искати, и ја ћу вам за то дати реч, па ће се о вашем захтевању решити.

П. Радивојевић: Он је оглашен још онда, кад је предат као хитан, и ја не знам шта се сад ради с њиме; с тога молим скупштину да реши да се час пре тај предлог изнесе скупштини на решење. Дакле ја кажем, предлог о побољшању учитељског стања, он је оглашен као хитан, него сад молим скупштину да реши, да наложи одбору да га час пре изнесе на дневни ред.

Подпредседник: Ја молим г. посланика да увиди, кад сам каже да је тај предлог оглашен од скупштине као хитан, да сад неби се управо имало шта више чинити по тој ствари већ можда толико само, у колико би председништво обратило пажњу председника дотичног одбора на то решење скупштине, да му је предлог као хитан упућен. Јесте ли задовољни? (Радивојевић: јесам.)

А. Ковачевић: На 28. састанку скупштинском 8. Фебруара, претресана је овде жалба, донесена из одбора за молбе и жалбе Радомира Паврића из Јагодине, који се жали на решење министра правде, што му није дао задовољења, кад се жалио против касационих судија због наплате неких 10 дуката од неке Кумрије, жене из Винорача. Скупштина је донела тада своју одлуку, да се изиште акта од министра правде

по тој ствари и по том да одбор за молбе и жалбе донесе своје решење, шта ће се даље радити. Г. министар правде преко свога повереника дао је та акта одбору за молбе и жалбе, али, како је секретаријат скупштински узео та акта те радио по њима, и после дао их стенографима, те су и они радили и како се никако сад не могу да добију ни од секретара, ни од стенографа, тако и одбор не може да узме у разматрање ту ствар и не може да донесе своје решење. Зато ја, као известилац одбора за молбе и жалбе, а у име одбора молим председништво, да оно наложи секретарима и стенографима, да они нађу та акта и предаду их одбору за молбе и жалбе, како ће одбор моћи да ради по тоне. Но у случају, ако нема оригиналних акта, или не могу онима да се нађу, то нека се да одбору преписе њихов, јер као што кажу стенографи, они су све преписали од слова до слова за своју потребу, а акта дали секретарима.

Кујунџић: Ја држим господине да је то могло бити и краћим путем, а непреко председништво. Од нас нико није ни тражио та акта.

Секретар Келић: Ако је што у скупштини читано и има акта, то треба казати архивару, па да се нађе.

Подпред. Нека секретаријат настане да се та акта нађу и да се учини онако као што захтева известиоц одбора за молбе и жалбе.

Петар Стевановић: Ја би имао то да замолим, да председништво наложи, али каже председницима одбора, да они не претресају предлоге преко реда, него како је који долазио. Да не буде као досад, да ранији предлози остају, а износе се они, који су после поднешени.

Подпред. Ово је, као што видите, питање председницима одбора учињено преко председништва скупштине. Молим вас, посланици могу да питају председнике одбора. Молим г. посланиче, кога се тиче одбора ваше питање? И шта ви управо хоћете?

П. Стевановић: Тиче се свију одбора и хоћу то да се од скупштине каже председницима одбора, да они редом како

је који предлог долазно, тако га и претресају, а тако исто да износе пред скупштину.

И. Прокић: Ја као члан одбора једног, имам да кажем, да по закону о пословном реду, првенствено имају да се претресу у одбору владини предлози, па кад се то сврши, онда долазе предлози појединих посланика. Ја видим, да су сви предлози појединих посланика оглашени као хитни, а то све не може да сврши одма. Тако је оглашен као хитан предлог о мењању устава, али то је врло важан предлог, о коме треба дуго размишљати. С тога ја молим г.г. посланике, да буду мало штедљивији према одбору.

Вуја Васић: Ја баш у том смислу имао сам да говорим, као што је говорио пона. Чују се гласови од многи посланика који траже да важнији предлози што пре изиђу из одбора. Г.г. посланицима познато је свима, да толико има предлога по одборима, да им се невана дати не може. Ја знам као члан финансијског одбора, да се колико је могуће више ради на тим предлозима, али не може да се стигне, и зато немајте стрпљења. Замислим да су и сви одбори ради да изиђу час пре предлози, који су код њих, пред скупштину, али у колико се може, а у колико се не може, не може се назор радити.

А. Поповић: Г. Петар Стевановић није његовим питањем захтевао, да се час пре израде предлози по одборима и да се час пре изнесу пред скупштину, него о тражи, да се ради по реду. (Чује се: Довољно. На дневни ред.)

Подпред. Као што се види, скупштина жели да се пређе на дневни ред. (Бива.)

Има једно питање од г. Ранка Тајсића на председништво: шта је с његовом интерпелацијом. Ја молим г. посланика, да се стрпи, пошто још нисам у стању да дам одговора, док се предходно не известим.

Ранко Тајсић: Ја вас молим, дознајте, да није из одбора дата министру.

Кујунџић: Интерпелација о ђацима учитељске школе, јелте? (Тајсић: Јесте.) Добро.

Подпред. Сад имамо да пређемо на дневни ред. На реду је извештај одбора законодавног о предлогу г. министра унут

дела, да се учине измене у закону о уређењу прво болнице и друго завода за сумануте.

Радисав Тодоровић: Молим вас, известилац законодавног одбора није овде, а тако исто није ни председник одбора, а ја пошто ми ствар није из близа позната, нисам спреман да браним мнење одбора, јер сам мало пре добио акта.

Подпредсед. Скупштина је чула, да је г. одборник мало пре добио акта овога предмета, дакле да није имао времена, ни да их прочита, а камо ли проучи. С тога молим скупштину, да изволи одобрити, да уместо ове тачке дневнога реда ставим извештај одбора за молбе и жалбе. (Чује се: одобравамо.) Нема нико против тога. (Чује се: нема.) И влада није противна овој промени дневнога реда.

Молим известиоца за молбе и жалбе.

Известиоц А. Ковачевић: Чита жалбу Стојана Поповића, фабриканта из Ужице против решења министра финансије, којим му није одобрио захтевану концесију.

Јов. Мариновић: Ја мислим, да пошто није дотични министар ту, бадава ћемо се упуштати у претрес, јер министар ће извесно да брани своје мишљење. С тога, пошто нема министра, ја бих молио да се та жалба одложи, док министар не буде дошао.

Подпредседник: Ја мислим да може скупштина примити, да одложимо ово док не дође министар. (Чује се: да одложимо.)

М. А. Гашић: Што да одложимо? На тај начин може вечито да се одлаже и да се ствар никако не сврши.

Подпредсед. Ми овако разумемо то одлагање. Одлажемо док надлежни министар не дође, и одлажемо, што мислимо, да ће министар данас или сутра бити ту. Наравно, не може се ићи на то, ако министар не долази, да се ствари не свршавају. Но и не мислимо да он неће доћи, а долазио је и досад. Ако желите да о томе говорите, ја ћу дати реч, но мени се чини да су мало пре многи од г.г. посланика изјавили, да се одложи ствар. (Чује се: да се одложи.)

И влада је казала да то жели.

Сад оће ли скупштина да се ова ствар одложи до доласка г. министра у седницу. (Бива.) Сад друго.

Извест. Ковачевић: Господо, као известилац одбора за молбе и жалбе, имам најпре да јавим, да овде постоји још један овој жалби подобан случај, где би требало да се саслуша министар финансије, а то је по жалби Перише Вуковића због неког суата. Министар је саслушан у одбору, али он је противног мњења и није мого да се сложи са одбором, те је одбор донео у тој ствари своје мњење. Министар је дао одбору и акта по овом делу и казао да нема ништа више одговарати, него што је одговорио. Дакле ако скупштина хоће, да се овај извештај одбора чита и да се даље по томе ради, онда да читам, а ако скупштина неће, онда да не читам. (Чује се: да се одложи.)

Подпред. Молим вас господо, кад би у дневним реду стајало поменице, о чему ће бити претреса, ја разумем, да би могли претресати, ма да министри нису сви ту, или ма да министар, кога се која ствар тиче, није у седници, јер би могли узети, да министар, знајући о чему ће бити претрес, неће ништа више о том предмету да говори. Али пошто је у дневном реду само у опште казано: извештај одбора за молбе и жалбе — на шта буде одбор спремно, онда мислим да би требало и овај случај као и онај пред овим одложити, тим пре, што ће надлежан г. министар, као што вели г. председник министарства, данас доћи у скупштину, а ако не дође данас, доћи ће извесно сутра. Дакле прима ли скупштина то, да се и овај предмет одложи? (Бива.) Онда читајте даље.

Известилац Ковачевић чита:

Еснаф коларско-ковачко-седларски и сарачки, моле да се повиси ћумручина на израђене, које се у Србији израђују.

Одбор мисли.

Пошто у овом смислу постоји предлог посланика у финансијском одбору, кога је посланик Милија Урошевић са више посланика поднео, то је одбор *мисли:* да се и ова молба упути одбору финансијском да је и она у виду при решавању поменутог посланичког предлога на основу чл. 103. тач. 5. закона о пословном реду. (Усваја се.)

Димитрије Огњановић, казанџија овд. повторно жали се народној скупштини на министра финансије, што је уговором са правитељством закључењим, о предаји извесне количине бакра — оштећен у 1869., 1870., 1871., 1872. години.

Одбора мнење:

Нема министрова рашења против кога се жали, зато да се одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Никола Милосављевић, из Брвенице среза студеничког, окр. Чачанског, жали се противу начелника среза студеничког г. Глишо Протића, што је утицао на избор посланика за народну скупштину.

Мнење одбора:

Као жалба никаквих доказа о стварним поводима, да се одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Одборници општине Јагодинске моле народну скупштину за удовлетворење, да се ћуприја на Морави код Глоговца, — намести као нужна за саобраћај више села с Јагодином.

Мнење одбора:

Спада у круг власти владине а не скупштинске с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Вуле Васиљевић служитељ војеног магацина из Крагујевца моли скупштину народну, да му дозволи да сади кестење и калеми дивљу лозу и друго воће.

Мнење одбора:

Као не надлежно поднета молба овд скупштина да се по тач. 8. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Одбор општине Јагодинске моли народну скупштину, да издејствује што скорије да се пут од Јагодине до Трстеника и Крагујевца, као преко нуждан што пре сагради.

Мнење одбора:

Спада у круг владине а не у скупштинске власти. С тога да се пређе на дневни ред, већ и зато, што је за ову исту ствар интерпелирани министар грађевине одговорно у том смислу да ће се и молиоц моћи задовољити. (Усваја се.)

Станисав Милисављић и друге механџије из Бање алекиначке, жале се други пут скупштини, што се по дућанима крчми пиће противу закона, — и траже, да старе механске зграде, које нису по плану, са свим изгубе право на механисање.

Мнење одбора:

О овоме постоји закон, о извршењу кога надлежна је влада, а не скупштина, с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Милован Милошевић, земљед. из Засевице, окр. Шабачког, жали се на решење конзисторијско (које вели да прилаже а нема га) што је с истим раздвојила њега са женом. Вели да не може без жене кућити, на моли народну скупштину, да му или одобре женидбу, или нареди, да му се жена Станија коју је више пута молио, на није хтела доћи — поврати.

Мнење одбора:

Не спада у круг скупштинске, но духовне власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Коста Влајић, из Жаркова, жали се на решење министра унут. дела, којим је одбијен од тражења, да се не дозволи општини жарковачкој подизање механе на штету његову.

Одбора мнење:

Решење министарско на закону је основано, с тога да се пређе на девни ред. (Усваја се.)

П. Петровић, бив. разносач депеша из Турне Сеферина, жали се на министра унутр. дела, што му не даје какву службу.

Одбора мнење:

Ово спада у круг власти владине, а не скупштинске, с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Савка жена поч. Стевана Поповића, бив. секретара начелства Књажевачког, моли да јој се даде пензија.

Одборско мнење:

Које породице чиновника имају право на пензију одређено је законом, с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Милош Митић, Петар Митровић, Миливоје Митровић и Милосав Миљковић из Рибника, округа јагодинског, престa-

вљајући како су се презадужили због пређашњих неродних година, да им се имање неби продавало моле, да својим поверноцима немало дуговеодилаћују.

Одбор мисли:

Ово не спада у круг скупштинске власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Самојил и Филимон јеромонаси манастира Вољавче туже свога игумана Јосифа што немилице манастирско добро упропашћује.

Одбора мнење:

Да се ова жалба упути влади на оцену. (Усваја се).

Димитрије Петковић учитељ цртања у реалки лозничкој прилаже у свези своје жалбе један предлог, по терби његовој против Тасе Кумановића онд. због оштете.

Одбор мисли:

Пошто је по жалби овакој раније донето скупштинско закључење те да се по овоме ништа не ради по пређе на дневни ред. (Усваја се).

Милица Арадска онд. жали се народној скупштини противу управе вароши Београда што је чинила над њом ислеђење због неког убиства, на док је због тога била у затвору, сво јој је имање пропало, а суд је за невину огласио.

Одбор мисли:

Као жалба против власти да се одбаци и пређе на дневни ред, јер нема ни министрови решења, да се види, да је пред њим била ствар. (Усваја се).

Одборници општине јагодинске, траже подпуну реалку као нужну за ондашње становнике према броју пореских глава.

Одбор мисли:

Кад је у овом истом смислу поднео скупштини предлог јагодински посланик г. Петар Митровић, онда да се и овај акт присајуни томе предлогу, који је предат одбору законодавном, па како тај одбор нађе за сходно, тако да буде. (Усваја се).

Ацко Мишић из великог Градишта, који је пре 22 године био војник, па му при једној маневри топ одкинуо леву

руку, и коме је тада одређено по 4, тал. месечно на име издржања, тражи да му народна скупштина повиси то издржање.

Мњење одбора:

Пошто је молиоцу у своје време одређено издржање, и он то и сада ужива, то је одбор мнења да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Михајло Јовановић Добрача, каже да је његов дед Јово Добрача, потрошио 9.000 гр. за ослобођење народног на моли, пошто је у сиротињи да му се та сума врати.

Одбора мнење:

Молитељ не подноси никакве доказе за своје наводе, с тога је одбор мнења да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Ђ. Ђоровић: То је истина што се тај моли. Тај је зајам учињен још у време Хаци-Проданове буне. То је истина, но он пошто нема доказа да то докаже, не може се ни решавати о томе.

Известилац А. Ковачевић: Једно с тога што молиоц не подноси никаква доказа за ово што тражи; друго, што би му према закону грађанском застарила тражбина пошто велите да пропилази од времена Хаци-проданове буне, а за 24 године тражбине застаревају; и најзад треће, што законодавна власт баш да је молиоц све доказао, не би могла упуштати се у судску власт, — одбор је морао донети овакво мишљење по коме се не може по молби молиоца ништа друго радити по пређи на дневни ред.

М. Ђ. Милићевић: Навод тај, да је застарела ствар, мислим да не би требало да нас определи, да тако лако пређемо преко ове молбе. Било је, господо, тренутака у животу нашега народа, када је једна пара вредела више него у другој прилици хиљада. Ко се у тако тешким тренутцима нашао народу у невољи, не треба га тако лако оставити забораву а мего мање одбијати неком законодавном застарелошћу. Остављајућм на страну светло име Јована Добраче; који је он стекао у србској историји, да само чујете, да се помиње како је он и новчану помоћ учинио народу у невољи народној, па зато и држим, да је народ свакад вољан, да плати услугу својим

узоритим мужевима. С тога, баш и ако ће се прећи на дневни ред, нека се не прелази за то што би ствар била застарела, Јер услуге, народу учињене, не мислим да ће те рећи, да тако лако и брзо могу застарети.

Ј. Јелић: Истина је добро овако као што каже г. Миљковић, ми почем се ничим не доказује што се наводи, и на што молиоц неко право полаже, — то мислим да треба прећи на дневни рад, по мнењу одборском.

И. Протић: Ја мислим да ту молбу треба упутити влади на оцену, јер кад један Србин учини услугу држави, па после остане сирома, зар је право да он проси, треба о томе да се зрело и паметно разсуди. Правда тако захтава.

Известилац А. Ковачевић: Ја би молио скупштину ако ми дозволи да прочитам ову његову молбу. (Чује се: нека се прочита),

Потпредседник: Жели ли скупштина да се прочита молба. (Чује се: жели). Прочитајте.

Известилац А. Ковачевић чита:

Народној скупштини.

Из ових ⅓ акта, изволиће увидети народна скупштина, како је мој ђед Јово Добрача, по наредби блаженопокојног књаза Милоша потрошио за народно ослобођење 9000 и неколико гроша, па му та сума није враћена по обећању књажеву, но је због тога наша кућа пропала и осиротела.

Није право народни представници, да ја са мојом фамилијом страдам и сиротујем, због издате оволике суме од мога имања за ослобођење народно.

С тога се обраћам народној скупштини, да она изволи решити, да ми се утрошена горња сума за ослобођење народно из државне касе исплати, и ако не све, а оно оволико, колико скупштина за право нађе.

4. Децембра 1873 год. у Крагујевцу

Скупштини понизан слуга,
Мијаило Јововић,
из Добрача среза гружанског.

Дакле као што видите он се позива за доказ на нека акта, али пошто овде нема приложених никаквих акта да би се могло доказати што се наводи, то ја тражим од скупштине решење како би одбор могао у овој ствари другчије поступити; пошто нема никаквих доказа у рукама, како ће друго што казати одбор него то да се пређе на дневни ред. (Чује се: на дневни ред).

М. Поповић: Ја, пошто се види из те молбе тога молиоца само нешто што се ничим недоказује, онда кад би му се дало што тражи по тој таквој молби, и на основу тога што он само наводи, онда појавило би се њих фиљадама са таквим тражњама скупштини. С тога, нека се та молба да влади на оцену, па ако има што да му се даје, нека му се да, али пошто он доказе покаже. (Чује се: врло добро).

Потпредседник: Ја не видим да се што ново износи што неби већ било речено, него, два су предлога: један одборски предлог да се пређе преко ове молбе на дневни ред, и други предлог г. Протића да се молба ова преда влади на оцену. Дакле, између те две ствари питање се врзе.

Ал. Поповић: Ја ћу да говорим у корист предлога г. г. Илије Протића и Мата Поповића, да би веома човечно било да се тај молиоц упути влади па вдада нека његову молбу оцени па ако влада нађе да је тако било као што он наводи, онда нека му даде, па ће она после тражити од скупштине подмирење своје касе. Заиста нечовечно би било кад би га ми просто одбили, него нека се упути да докаже тражење своје па ако докаже да је ко његов давао паре у корист народа онда у она времена кад је пара вредила данашњег цванцика а цванцика данашњег дуката, грех би био да му се то неврати. (Чује се: врло добро).

П. Стевановић: И ја сам хтео да кажем то што је Протић и А. Поповић казао, и ја сам за то. (Чује се: сви смо. Нека се реши).

Ђ. Ђоровић: Нека иде влади, али ја знам да је та ствар била пред владом, па је враћена натраг, те је сад овде дошла. Влада је њега одбила.

М. Брачинац: Браћо, одбор је врло лепо казао и поступио баш по закону. С тога сам ја за то да то не иде влади. Нека докаже па да му се даде, али ту се види да он не може да докаже па вели ја ћу пристати и да ми се да мање а не баш 9000 гроша, колико је дао. (Чује се: доста. Нећемо више говора о томе).

С. Несторовић: Молим браћо да и ја кажем. Ја мислим да овде нема места да се ова молба да влади на оцену. Зашто? Овде нема никаквих доказа за оно што човек наводи. Ми знамо браћо да је и пре ове скупштине, да је и до сада било у Србији законодавне власти, па кад би он имао то право он би се раније још обраћао власти тој. Он можда је се и обраћао па је одбијен, ми незнамо; па је сад и нама дошао и обратио се с тим, а доказа никаквог нема.

Дакле ја неналазим да треба да се упути влади на оцену. Нема основа који би нас руководили за такво решење. Нема човек никаква доказа. С тога велим да је врло лепо казао одбор да се пређе на дневни ред. (Чује се: врло добро).

М. Миловановић: Мени се чини, како Ђурђе каже, да тај човек има неког основа тражењу, јер он каже да је учинио народу услугу. С тога ја велим, ако он то докаже — а и свију је посланика говор управљен на то да докаже — да му се да што је његово. Ако докаже он ће узети свој новац, ако не докаже неће и није ни било. Дакле по мом мишљењу треба ова молба да се упути влади и да јој се препоручи: ако је могуће и ако човек докаже да има право на какво примање, то нека му да тај новац.

Р. Кукић: Ја држим да би ми погрешили кад би упутили влади ово. Овај човек никаква доказа не подноси него чисто и просто наводи. Ако ће се овако без икаква доказа молба да упути влади то би било погрешно и не би имало никаква смисла. Ја писам за то, него сам за мишљење одбора да се сад пређе на дневни ред а ако тај човек има каква год доказа он ће доцније опет молити се са доказима па ћемо ми онда радити нашу дужност. (Чује се: врло лепо).

М. Марковић: Ја мислим кад се тај човек, Добрача, у оном најодсуднијем тренутку нашао се да помогне нашу државу, да не треба да му пропадне што је дао, али кад ничим недоказује. . . . (не чује се) држим да тај новац треба да му се поврати тек ако докаже да га је заиста дао.

М. Трифунац: Ја ћу да проговорим неколико речи. То је истина добро што се каже да је тај Јован из Добрача учинио спомен. Али браћо и господо, уверени добро будите, књаз Милош никоме није остао дужан. Он је то њему накнадио. Али шта знамо, сад може бити да је тај што се моли оспромашио, као и што каже, па се обраћа то прв сад.

Што каже г. Ђоровић да је то било о Продановој буни, он можда баш незна кад је и које године та буна била за то тако говори. Дакле ја опет кажем и као што сви знамо, то је тако књаз Милош није остао никоме ништа дужан да му и двоструко не плати. С тога да се са ове молбе тога човека пређе по одборској речи на дневни ред а да се она и не упућује ништа влади.

П. Поповић: Немојте господо да губимо даље време око ове ствари. Ја од кад сам на скупштини знам да ми до сада нисмо ни једну молбу ни захтев тако примили просто са једним табаком артије а да нема што за подкреплење или доказ, било пресуду судску, било решење министра. Дакле како можемо сад видети један табак артије у коме се нешто наводи без икаква на свету доказа, да примимо то и да, по жељи неких упутимо влади?! Ја мислим да је по закону урађено ако се та молба без доказа одбаци и пређе ра дневни ред. (Чује се: тако је).

Р. Тајсић: У молби се тој наводи да је тај зајам основан и дат онда кад се наша земља ослобођавала од турака. Лепо је то, али онда није само та фамилија учинила услугу ослобођењу, него и многе друге: нека новцем, нека снагом и кулуком, нека присима и главом. Али то је браћо била дужност Србина да би се један пут ослободио од Турака. Сад хоће ли се тој фамилији повратити што је, вели, дала — не знам. Но ја мислим да треба ту прећи на дневни ред пошто се та услуга земљи и недоказује..

И. Протић: Ми не идемо на то кад предлажемо да се упути ствар влади, да обвежемо тим владу силом, да задовољи тога молиоца и да му мора дати задовољење него ми хоћемо према важности тога предмета, према услуги коју је тај човек учинио земљи, да дамо влади овлашћење да његовој породици која је сад сиротна, ако докаже да је оно истина што се наводи у молби, поврати оно што је некада у тешка времена држава учинила. Из ове жалбе, влада ће видети да ли ова молба заслужује призрење или не заслужује. Закон је пред њом на ће према томе што се покаже учинити или не учинити. (Чује се: довољно је, да се реши!

Потпредседник: И ја мислим да је било довољно говора. (Довољно).

Мњење одбора да се пређе преко ове молбе на дневни ред — ко је за то, тај нека седи; а ко је за предлог г. Илије Протића и још неколиких посланика, да се упути влади на оцену, нека уставе? (Већина седи). Решење је да се пређе на дневни ред.

Милош Милошевић, шпекулант из Београда, на „зеленом венцу", жали се против управе вароши Београда, што му дуг од Катарине Ж. Дине Стојановића овд. не наплаћује.

Одбора мњење:

Законом о поступку судском у грађ. парницама наређено је, која власт извршује судске пресуде, а и коме се треба жалити против ти неизвршења. Према томе ово и не спада у круг скупштинске но владине власти, с тога по чл. 101. тачка 8 посл. реда да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Андрија Сопција, келнер из Крагујевца, жали се на мин. унутр. дела, што му није дао никаквог задовољења против полиц. власти, што су га одбиле од тражења дуга од Вукашина Петровића из Карановца.

Одбор мисли:

Да се ова жалба, као против власти поднета а нема министровог решења о ком се у жалби говори, одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се).

Јеврем Мићић, из Ваљева, моли да народ исплаћа више трошкове срески и окружних чиновника које учине вршећи званичне послове, но да им се даде накнада за то у плати.

Одборско мишљење:

Пошто је о овоме већ раније решено, то да се по овоме ништа више не ради, већ пређе на дневни ред. (Прима се).

Милкана, супруга Милутина Васиљевића, надзорника књажевих добара из Београда, моли да јој се годишње издржање, које јој је до сада у 100 талира давато, од државе, због садање скупоће повиси.

Одбор мисли:

Молитељица сама признаје, да јој је једном дато издржање, и с тим је ствар њене молбе свршена, — за то да се преко ове молбе пређе на дневни ред. (Усваја се).

Глиша Веселиновић, из Дајића, окр. ужичког, жали се на министра унутр. дела што му није дао задовољења против Димитрија Влајића, писара, што га је телесно казнио.

Пошто не подноси министарско решење то према 7 тач. чл. 101. посл. реда, одбор је мњења да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Стана, жена Владимира Илића, мајстора пушкарског, представљајући како је њен муж био 17 година мајстор у правительственој фабрици, на умро, моли да јој се одреди годишње издржање или једном за свагда изда 100 дук. цес.

Мишљење одбора:

Одбор не налази да ова молба заслужује призрења, зато да се одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се).

Гаврила Станковићка удова, пок. Јована Станковића бив. чиновника, моли да јој се да новчана месечна помоћ, јер је велц сиротног стања.

Мишљење одбора:

Општинама је по закону у дужности да своје сироте издржавају, зато да се ова молба, као непридлежно скупштини поднета, одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се).

Вучко Младеновић, тежак из Сушице, окр. крушевачког, жали се на власти среза крушевачког, што му је продала сво

његово имање и тако га оставила без игдечега. Моли скупштину да о томе донесе своје решење и њему да задовољење.

Пошто је ово жалба против власти, а није се жалиоц обраћао надлежном министру, с тога је одбор мњења, да се ова жалба на основу 7. тачке чл. 101. посл. реда одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се).

Милан Настић, Срећко Поповић, Добросав Пантелић, учитељи лозничкн, моле да се стање учитељско поболша.

Пошто су законом за учитеље урђене класе, по којима се ваљани учитељи према садањим приликама задовољно наградити могу, то је одбор мњења да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Лазар Јаковљевић, из Крупња, жали се на бившег министра унутрашњих дела г. Чумића што је дао право механско некоме Мутавџићу, који нема права по закону, а другима који су испунили све услове законске; није се дало.

Одбор мисли,

Кад неподноси решење министрово, против ког се жали, то да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Радован и Никола Батинићи и остали, у име села Азања, у окр. Смедеревском, жале се народној скупштини на пресуде избраних судија изречене у спору Азањацима Селевчана, због извесног простора земље.

Расматрање пресуда изборних судова спада у круг редовних државних судова а не скупштине, с тога је одбор мњења да се жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Станко Павловић. кафеџија из Крушевца. жали се народној скупштини против решења мин. ун. дела, којим је одбијем од тражења местног механског права.

Одбора мнење.

Решење је министрово на закону основано, стога да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Општина старо аџибеговачка, моли народну скупштину, да се село, Стари-Аџибеговац за варошицу огласи.

Одбора мњење.

Није скупштина надлежна за овакве дозволе, зато да се по тачки 8. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Еснаф абаџијски на Јагодино, моли народну скупштину, да неуважи тужбу београдског абаџијског друштва против ишлија, што разносе по Србији из Турске сукно, гајтан и т. д. јер вели, да они много јевтиније врше ову продају, но абаџијско друштво.

Одбор мисли.

Кад жалиоци не подносе никаквих доказа о својим стварним наводима, то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Ђорђе Лукић, Љубомир и Јездомир браћа Бургићи из села Пенделевца у окр. крушевачком, жале се народној скупштини противу полицијске власти, што их је ова из њихове земље расељила.

Одбора мнење.

Одбор разгледавши акта жалбе и добављени акта из министарства унутрашњи дела на овај предмет односећа се, видно је, да су жалиоци са својим кућама насељени у село, што су у шуми њиви села на пола сата куће направили били, противно највишем решењу, од 6. Марта 1861. г. №. 283. и тако да је решење министрово на закону основано; од тога је мнења да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Иван Петровић, старешина еснафа механског у Чачку и остали чланови, моле народну скупштину, да заштити њихову радњу механску, иначе ће по њима бити јаче штете, ако ово и у будуће овако остане

Одбора мњење.

Пошто постоји закон о механама и кафанама, а завршење истог спада у круг владине, а не скупштинске власти, с тога је одбор мњења, да се по овоме ништа не рази но пређе на дневни ред. (Усваји се).

Милан Марковић, дуванџија из Београда жали се противи решења мин. финансије, што му није дао задовољења на жалбу против ћумрука београдског, због недозволе да конца акта о неком његовом дуванu.

Одбора мњење.

Ово неспада у круг скупштински но у круг владине власти (државног савета) с тога је одбор мњења, да се одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се).

Сељани села Дол. и Гор. Недељице и Слатине, окр. подрињског, жале се против решења мин. финансије, којим су нагоњени, да плате неки прирез за ново сграђену цркву на „Праљевима- Грнчари."

Мњење одбора.

Да се по тач. 8. чл. 101. посл. реда одбаци, јер неспада у круг скупштинске власти, и да се пређе на дневни ред (Усваја се.)

Димитрије Поповић, свештеник из Књажевца, жали се на решење министра просвете и црквених дела и Епархијске неготписке конзисторије, што је осуђен на 10. дана епитимије због неуредности у дужности.

Одбора мишљење:

Министрово је решење законо, зато да се пре на дневни ред. (Усваја се.)

Спасенија удова Васиља Лазаревића, из Лајковца, окр. ваљевског, жали се на суд окр. ваљевског, што ју је осудп. да своје имање уступи неком Лазару.

Ова је жалба против власти, а није жалитељица обраћала надлежном министру, с тога је одбор мњења, да се на основу чл. 101. тач. 7. ова жалба одбаци и пређе на дневни ред. — (Усваја се.)

Босиљка жена Милоја Вучетића из Стојника, окр. крајујевачког, жали се на ове земне судове и решење министра правде, по тужби њеној против мужа због прана на уживање земље.

Одбора мњење.

Одбор налази, да је решење министрово на закону основано, с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Еснаф абаџијски из Свилајенце, протестује на предлог дотичног посланика, скупштини поднесени, да се ћумручка такса на сукно и друге абаџијске производе повећа, — јер вели, да је по њих сувише штетан.

Одбора мњење.

Да се по овоме ништа неради, но пређе на дневни ред. (тач. 1, члана 103 пословног реда.) (Усваја се).

Димитрије Стојановић рибар из Београда жали се против министра финансије, што није наредно ћумруку београдском, да му даде награду, што је открио неки шверц.

Одбора мњења

Да се на основу чл. 103. тач. 2 пословнога реда, да преда влади на оцену. (Тако и бива.)

Марија, жена Јована Мильшина из Злота окр. црноречког, моли народну скупштину, да је ослободи од плаћања дрвнога данка, — наводи да јој је муж осуђен на вечну робију. Молитељка вели да је о томе молила и надлежног министра, али није добила задовољења.

Одбора мњење:

На основу чл. 103. тач. 2. пословног реда, да се ова молба преда влади на оцену.

Милосав Вељковић: Та је жена из мога села. У тој кући била су два брата, и оба су осуђена на робију. Они имају приличног имања, па зато морају и данак да плаћају, с тога нека се пређе на дневни ред.

Брачинац: Ја сам хтео то исто да кажем, пошто они имају свог имања, они се немору ослободити данка, јер имање плаћа данак, а не он, зато нека се одборско мишљење одбаци и пређе на дневни ред.

Р. Кукић. Мени се чини, да кад се један човек осуди на робију или затвор, он не плаћа данак. Истина незнам поуздано, да ли је то тако, па за то сам за мишљење одборско, да се преда влади на оцену, па нека влада разсмотри, да ли треба плачати данак или не.

Брачинац: Али може да он има имање 5—600 дуката, па зар он и ако иде на робију, да не плаћа данак. То неможе бити.

А. Спасић: Ја само имам то да приметим, па говоре г. г. предговорника да је законом о порези уређено, да се данак плаћа на имање и на личност. Они осуђеници не плаћају порезу на личност него на имање, ако га имаду. (Чује се: тако је). Овај осуђеник на сву прилику имаће имања, иначе неби га општина уписала у даначне главе.

Милосав Вељковић: Ја само то кажем, да у тој кући нема пореске главе, које би плаћала данак, него су била два брата и отац. Оба брата осуђена су на робију, а отац им је умро, и сад плаћа један данак, на имање. Дакле имање плаћа данак а она не, зато сам, да се пређе на дневни ред.

П. Стевановић: Врло је добро, што је одбор казао, да иде влади на оцену. Јер треба знати по закону, ко плаћа данак, а ко не. С тога сам и ја за мишљење одборско.

Р. Тајсић: Ја сам за то, да се преда влади на оцену, а влада ће покупити податке од надлежне општине, где та жена живи, па ће видити, да ли има места, да плати данак или не; а ми се овде на поједине жеље неможемо обазрати.

П. Банковић: Ова је ствар чиста и јасна. Ту постоји закон о данку, да имање плаћа а не робијаш тај. Јер он на личност не плаћа него на имање, дакле имање плаћа. Случајно да је Јане Белимарковић осуђен имање би му плаћало порезу.

М. Пантић: И ја сам за то, да се да влади на оцену, јер то није прави робијаш, него има њих много, па како влада ради са овим другим, нека ради и са овим, јер је закон о томе постоје.

Известилац Ковачевић раслог. Г. Сасиња, имам да кажем ово. О закону нашем, никакав робијаш, на своју личност не плаћа данак, од другова, да се пређе на дневни ред. Ко је за предлог одборски, нека седи, а ко је за предлог Милосава Вељковића, нека устане (тројица устају). Усваја се одборско мишљење.

Сад пошто је г. министар финанције дошао, можемо предузети оне предмете, што смо их мало пре одложили.

Известилац Ковачевић: Ово је жалба (чита).

Народној Скупштини

у Крагујевцу.

У планини Голији у округу Ужичком имали смо сеоат, који смо прибавили законим путем. Парче по парче куповином док смо саставили велики простор. Ова куповина толико нас стала да смо велики део нашег капитала уложили компанијског, на

купљену истог сувата, ми смо га убаштинили као што ће гласити приложена под ·/. у 2 комада тапија.

Но кад дође време да се од истог сувата користимо, правительство наше необзирући се на наше тапије и документе, већ полицајне власти пошто ми у добро стање речени сеоат доведосмо и на истом стружницу начинисмо, да би се не само ми могли користити с тим нашим добром законитим путем стечене, већ самој би државној каси велика корист била, — стаде нам г. министар финанције нашој радњи на пут по достављању опд. полиц. власти, без да се обазрео да тачно и јасно изнешће и о положају тог места написао је. Прилажем га овде под //:

Сеоат наш постојава до турске границе цео дуж једне стране т. ј. од јужне стране о чему се видити може на уверења овде приложеног код ///. од стране комисије по наређењу г. министра финанције.

Ми смо с тим намером сав наш целе компаније, т. ј. оргака, капитал за речени сеоат сав утрошили и за стружницу ни најмање да смо сумњали, да ће нам моћи какове препреке бити на путу.

Пошто смо на сеоат стружницу направили, радили смо једну годину са наређивали јапију и у Турској држави издавали, и државна је каса велику корист, наплаћујући ђумрук, имало за то време.

Г. министар у свом решењу каже, да ми не можемо имати свога права на ону гору која је све између ливада законом, те дату радњу можемо упражњавати.

Народна скупштино! Расмотрите сваковну ствар и прегледајте уверење комисије предречене како више којекакови висова и планина горнати, код нас људи у своју собственост притјажавају, на што нико не чини ма ни најмањег протеста; а ми што смо овај сеоат као што рекосмо законим путем прибавили, нек да нам се одузме, зашта је жалосно што смо сав капитал у њему уложили.

Ми мислимо да како год имамо права на оним законим ливадама, које су у растојању по 100—300 корачаја да тако

исто и на ону гору између нас имамо. А то је г. министар својим решењем забранио; па и то узмите у вид како би се могло прелазити из једне ливаде у другу, кад се тако забрањује и одузме право као што је нас г. министар финансије лишио по нетачним извешћу и наводу полицајне власти.

Заиста народна скупштино није се неправедније и безаконије коме у нашој отаџбини учинило као што се мене кред доле подписатом и овим мојим сопственицима т. ј. ортацима, те се лишисмо овог нашег материјалног непокретног имања.

Народна скупштино! Мислимо, да код нас није смело самовлашће терати се административним путем, а особито код оваког чистог и јасног права.

Правительство ако држи да на наш сват има ма ко какова права, требало је да нас судским путем истера, а не својом силом што њему то лако према сваком приватном па и нама може бити.

А и у исто време јављамо тој народној скупштини да смо се и државном савету жалили, но да смо добили одговор дато пословном реду, ова жалба, у круг његове власти не спада.

Народна скупштино! То имање првог мене доленодписатог због великих издатака а сад одузето и довело ме до највеће несреће, мене и моју фамилију и до највеће пропасти; а и то ме је у велике дугове увукло које је било у вредности од 2000—3000 дук. цес., а сад је тако умаловажено по решењу г. министра, но извешћу полицајне онд власти, те сад не вреди ни мој део нити мојих ортака ни 100 дук. цес.

Као што горе рекох за сват да сам сав капитал у њега уложио, то ми је и проузроковало те сам лањске године под стециште подпао, па сам се хтео наравнати са повериоцима, али, почем ми је оно имање о чему сам живио ја и моји ортаци лишено, то онда нисам могао ни до чега доћи до какове цели, већ остадо ја и моја фамилија и на веки код мог имања великим трудом стеченог у несрећи.

На усљед свију горњих разлога с највећом покорношћу подносим ову молбу са овим прилозима тој народној скупштини

да она изволи према овој молби и овим прилозима и према оваквом стању ствари дело и овај незаконити поступак расмотрити и г. министра финансије решење уништити, те како би се оно наше са великим трудом имање мене и мојим сопственицима опет у сопственост повратило.

У највећој надежди очекујемо да ће то законодавно тело према овим јасним и тачним доказима без икаква облагања за овакову неправду подејствовати и имање нама на овај и више пута код сви судова вопрос, уништити министарско решење и нама га опет у сопственост поврати као и што јесте наше.

13. Децембра 1873. год. у Ивањици.

Покорни смо народне скупштине:

Перишa Вуковић, Симо Павићевић, Никола Павићевић трговци из Ивањице.

Ово је највеће одборово (чита).

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе разгледао је и прилоге Перише Вуковића, Симе и Николе Павићевића трговаца из Ивањице, којом се жале на решење министра финанције, што их је избио из права својине оне земље у планини Голији округу ужичком до које су законитим путем по основу до куповине дошли и као сват уживали, па у истој баштини стругару на води подигли, те су стругали различну јапију и знатан ћумрук наплаћивала, забранивши и предузеће и израђевине на стругари за доказ чега подносе јавне исправе. Молећи народну скупштину да решење министрово којим је закон повређен поништи, па је одбор из исте видно да је основ жалбе двојак: одузимање права сопствености и укидање индустријског предузећа.

1. Што се тиче овог другог жалбеног основа, о ком одбор мора најпре говорити зато, што нема доказа да је министар забранио им индустријско предузеће на стругари, јер се то из решења његова не види да им је закраћено, па се неће на овом ни да задржава, него прелази на расматране овог првог основа о сопствености:

2., да одбор расматрајући поднешене две тапије судом окружним потврђене видно је: да су жалиоци постали сопственицима реченог сувата још од 7. Априла 1866. године, а то је од дана прве судом окружним потврђене тапије. Види се такође из друге тапије судом окружним од 4. Јануара 1871. год. потврђене, да су они ово имање ово убаштинили на начин по најновијем закону прописан.

Одбор је расмотрио и акт комисије изаслане начелством ужичким, па је нашао:

а., да је комисија сама у трећем ступцу тога акта признала, како су кметови и одборници из свију суседних општина на питање комисије одговорили и посведочили, да жалиоци у означеним границама нису завалили преко своје куповине ни туђе ни општинске ни опште народне земље.

б., Даље у 4. и 5. ступцу својега акта признала како у сувату жалиоца има на више места и старе и младе горе наводећи да је то дало повода сумњи комисије, да жалиоци нису сву земљу у оном простору купили, као и то што жалиоци нису хтели тапије од појединих продаваца поднети, но само једно уверење од 3 општине издато, на кога се види да је оно све њихова земља коју жалиоци у својој државини имају.

в., Да се остало разлагање комисије у 6 ставова акта њеног изложени, као: да жалиоци нису хтели комисији поднети и своју најновију тапију, да је зато простор сувата морао се хватом премерити, да има сатне горе од 1—30 година и од 100 до 300 година старе, да је у том простору нешто стари по жалиоца, нешто купљина, а нешто приват, и да је се комисија, вели, од извесних лица уверила да од овог сувата протеже се стара планина, коју појединa лица притјажавају а не зна се по ком праву, са чега је и заповедила жалиоцима да ту шуму у њиховом простору не секу. Ваше има мотрити као не законити поступак, него законит, јер је полицајна и управна власт није позвано законом да утиче у туђу државину код јасно очевидно обележени граница и судом потврђени тапија и тим се уплеће у судску власт на повреду првог става чл. 116 устава земаљског.

г., Што се из решења министровог види, да је оно основано на не јасном и незаконитом извешћу начелства ужичког, а и само је по себи не законито тим више, што је сам министар просто одбацио тапије подводећи то питање под §. 3-ћи шумске уредбе а обилазећи §. 5. те уредбе, који јасно, чисто и опредељено каже. Приватне шуме или забрани они су, који каквом приватном лицу по праву сопствености припадлеже, па било да их је тако лице само од малена одгајило и подигло, било да је другим којим путем до притјажања такови дошло, па били они заграђени или не заграђени, обележени или само закрштени, па постојали они сами за себе, или се налазили у општинским, или опште народним шумама. Што је сам министар се упуштио у решавање противних питања које судови врше и што је сам себе са једне стране поставио за тужиоца у име државе а с друге за судију у овој ствари

Одбор у овој жалби расуђујући налази: налази да је по §. 199 закона грађанског сваки онај постао државцем непокретног добра, над оно зауме, обележи и загради, да та државина ако се §§. 192 и 198 законика грађ. у баштини прелази у сопственост; а оваку државину гледајући у §. 201. зак. грађ. нико не може силом набити, него му остаје отворено поље код суда помоћи тражити.

Овде где жалиоци подносе јасне и чисте судске тапије из којих се види да су законим путем до притјажања оног имања дошли, то је требало те тапије опет законим путем поништити ако су неистините, јер држава према њеном карактеру не треба само себи удовлетворење да тражи, па зато је одбор гледајући у 5. тачку члана 103. закона о пословном реду донео оваково мњење.

Да скупштина влади учини овај предлог: Да држава онај сават у Голији, а у оним границама у тапијама означеним поврати жалиоцима.

Но, ако влада држи да је то простор опште народни, то нека се путем парнице на законити начин ову ствар оконча.

Најзад одбор узима слободу известити скупштину, да је о овој ствари, саслушао и г. министра финанције, који је о-

бору сва акта на овај предмет односећа се дао на расмотрење, и пошто је одбор разгледао, нашао да се више клоне у пользу жалиоца, него у пользу државе, па је опет остао при овом горњем мишљењу.

1. Марта 1875. год. у Београду.

Известилац,
Аксентије Ковачевић.

Чланови:

Михаило Смиљанић, Алек. Здравковић, М. М. Милијановић, В. Јаковљевић, Цветко П. Јездић, Арон Ничић.

Петар Стевановић: Ја се подпуно слажем са мишљењем одбора. То никад није било државно, а они су законим путем дошли до те својине, па треба да им се да натраг.

Ђ. Боровић: По §. 202 и 203 грађ. законика, требала је држава да подигне парницу код суда, кад је полагала право на ту гору. За то се подпуно слажем са мишљењем одборским.

Министар финанције: Ја бих имао да говорим у одбрани решења министровог, министар финанције при решавању те ствари полазно је с овог гледишта: нема сумње, да је гора у опом сувату прастара гора, сам извештај одборски признаје, а и комисија, која је онда изаслана била, донела је извештај, да има грмова у тој шуми од 2—300 година стари. Дакле та гора у којој се налазе таки грмови, по закону о шумама, припада народу. То је народна гора. Полазећи с тога гледишта ми смо, или министар, који је подписан на решењу мислио, да кад на тапијама нема записано, одкуд се оснива то право, кад на тим тапијама нема записано, онај који је држао ту шуму, пре док је није овај добавно, нити има записано име продавца, — дакле полазећи с тог гледишта, мислили смо, а и остајемо на том земљишту, да је та шума народна, шума опште-народна. По томе дакле не можемо, што два или три одборника потврде, тако грдно народње имање да испустимо. То је што сам имао да кажем о побудама, које су министра финанције руководила, те је онако решење издао.

М. Смиљанић: Мени досета некако чудно изгледа што г. министар каже, да ту има прастаре горе, које може бити стоји од 200 и 300 година. Ја мислим, да ми сви знамо, који

у селу живимо, па имамо забрана или шуме, макар да смо од некога наследили, или купили приватно од кога, да нама нико не може порећи да ми нисмо господари тога имања и ако има грмова од 2—300 година. Тако исто и овде, на говора г. министра, видим постоји нека прастара гора од 200 и 300 година. Очевидна је господо овде неправда, што је држава одузела имање овом човеку. То не може да стоји, што каже г. министар, да постоји шума од 2—300 година, па због тога је то државно добро, а не његово, јер и ми по селима имамо такве горе, које имају по 200 и 300 година, па мислим, да нам не може нико одузети, па још мање држава на основу тога. И зато сам за мишљење одборско.

А. Поповић: Ја немам да кажем, да није правилно и законим путем поступила наша административна власт, те је одузела то добро. Наша административна власт слала је комисију да испита околне компесије, чија је то својина, је ли је државна, или приватна, и нико од околних села и комшија, није казао друкчије, него да је то њихова својина. Ради бољег обавештења кажем, да су ти људи на том истом имању добили из штедионица зајам. Зато мислим да држава не може њихову тапију као не исправну уништити, јер то треба законим и судским путем чинити, а не путем власти, да се послужи. (Чује се: врло добро).

Мата Поповић: Као што је казао г. Смиљанић на говор г. министра, да има гора старих, у којој има грмова по 200 и 300 година. То је ништа по 200 и 300 година, ми видимо у Мачви где има грмова по 1000 година старих, па зар држава на основу тога, што су грмови стари, да се од приватних људи одузима, и у државну својину преобраћа. Онда на тај начин, може све наше шуме по селима одузети. Ја сам подпуно уз одборско мишљење.

М. Трифунац: Ја мислим, да је земља убаштињена још од 1833. год., кад је сваки позван, да своју земљу убаштини, а повторено је други пут 1844. године, па и трећи пут позвани људи по селима и варошима, да своје земље и имање убаштине, и од њих тапије издаде, јер што год се у чијим

рукама нађе, то је њихово. Дакле, кад је заузета та шума још у 1883. години, то је права њихова својина, и они су сајбије те шуме, онда не би ни требало, да се упуштамо у даљи разговор, него да се људима уступи то имање, као се доказује да је њихово.

Н. Крстић: Ја мислим, да ће ми се допустити, да о овој ствари коју проговорим, јер држим, да је ова ствар важна важна. Питања о заузимању земаља особито о забранима, врло су чести пред судовима; тако су чести, да о тим предметима постоји велики део спорова. У тим случајевима свагда је питање: шта је чије? Ја држим, да у том погледу неће бити сумње, да овака питања само судови расправљају. Скупштина по свом битном значају, није позвана, да каже, да је ова ствар овога или онога. Ја мислим, да ће мо сви у своме сложити бити. И зато у том погледу, што каже одбор: Ови су људи доказали, да је ова гора њихова својина, ја држим, да је одбор изказао мишљење, што није био позван исказивати; нити је имао права да то изкаже. Тако што могу само судови да изкажу, што тако што ће се сматрати за доказ, а што не: ни зато одбор није позван да нарече свој суд. Одбор је позван само да каже, да му је повређен закон или не, и ако је повређен, да се према тој повреди дадо задовољења оном, чије је право повређено; ако у круг скупштинског рада припада, до таквог задовољења неком дале. Овде се хоће, колико сам ја разумео, да се изкаже, шта је чије у том погледу основао своје мишљење на тону што ови жалиоци имају своје тапије. Нека ми се одобри, да проговорим, шта је то тапија? Кад неко купи непокретно добро од некога, који није господар од тог имања, и кад му овај изда на то тапију, ја мислим да ће за сваког увиђавно бити, да ће та тапија, ма да је влашћу потврђена, вредити толико за купца, колико би вредности имала за продавца. Сам себе не може нико направити господарем неког туђег имања па не може ни тапије сам себи издати ван ако није од тапије био господар тог имања. Отуд налази, да и тапија издате о непокретном добру неком од онога, који није сам господар од тог добра, неће имати вредности.

Тапија је доказ, и нико не може сам себи давати доказе, давати доказе, да је од нечега господар. Ја мислим да је то тако увиђавно и просто, да сваки без разлике може разумети. Питање је сад, да ли они људи могу се називати господари законог имања само за то што имају тапије; које су добили од продавца који није био господар од продатог добра; на ов да и тапије и влашћу потврђене? Отуд се увиђа да је овде реч о важности тапија, као доказа за својину; а то је питање у које се не може мешати нико, сем суда. Чим се доводи усумњи; да ли је продавац могао продати оно, што је продао, онда с места чим се докаже, да није могао продати, тапије морају пасти, па ко је позван да то оцени? нико други него суд; који ће моћи нарећи, да тапије падну А што ће пасти те тапије? за то, што кад би се друкчије радило, усвојило, би се за правило да неко може нешто продати, што није његово. А тако шта усвојити за правило било би опасно. Само сопственик може о своме добру давати доказе да је нешто у туђу својину прешао. Овде је баш о томе спор, да ли су били сопственици, они за које се каже, да су своје земље продали; јер се каже да је тај изазрен, који се сада налази у рукама државним на основу куповине од приватних људи приватна својина, па да држава на њу нема права. Спор је дакле између државе и приватних и то о својини.

Да су сви закони наши добили живота, и да су уведени у живот онда, кад су писани, оваквих спорова данас не би биле могући. Наш грађански законик каже, да ће се завести обштинске књиге; али међу тим тај закон остаје на хартији написан, а у живот не уведен. По томе кад нас нису попописана протнавна непокретна имања, те да се зна, шта је чије. Тапије за то нису довољан доказ. Сад се пита: да ли се може одузети од људи неко добро, за које се наводи, да је њихово противно имање, јер се у њиховој власти налази; они су га заузели. При овом питању мора се доћи на питање, од кад се то добро код њих налази? Јер добро су приметили неки посланици, законодавство је предвидело оваквe случајеве заузимања; знало је, да људи хоће да заузимљу туђу особито оп-

штинску и државну земљу, на да би се један пут стало на пут заузимању; и да би се знало, шта је чије, казало је најпосле у шумској уредби, да оно што се у том и том времену, нашло буде у чијим рукама, сматра ће се као његова својина. Ко је до тог времена нешто заузео, на му се то у одређеном времену није оспорило, пошто је сопственик од онога, шта је заузео. Свакако дакле треба да се зна, одкад се налази неко заузетом засвојено добро, у рукама оних људи, код којих се у власти налази. Ако је заузето пре мушке уредбе, и ако се то довољно осведочи, морало би се узети, да је њихово. Но ако се не може да докаже, да је заузимање пре мушке уредбе било, питање је, шта да се ради? Није то тако лака ствар, да се каже, онога је, који држи. Сваки заузимач држи оно, шта је заузео; али се за то не може рећи, да је његово оно, шта је заузео; јер кад би тако било, онда је извествна ствар, да штогод има шума из земаља општинских или државних у Србији, то би у течају једне године дана постало својина појединих људи; и то оних, који имају маха да овакве земље заузимљу законски прописи, на које се одбор позивље, држим, да су хрђаво разумљени. Кад се узме, да се по закону може заузети свака земља без правни основа; онда се закони заиста хрђаво разуму. Има земаља, које се не могу никако заузети. То су земље, за које је у закону исказано, да не могу постати приватна својина. На овакве земље не могу се применити прописи о заузимању. Да не би скупштина, примивши мишлење одборско, случајно може бити, и нехотице поставила правило, које може постати меродавно за различне власти, правило, одкуда ће бити хрђавих посљедица и за државу, и за општине, а и за поједине држављане, јер би потирало друге законе, ја држим, да би по све не умесно било, кад би од стране скупштине утицало у судске послове, и кад би се учинило, да неко по скупштинском решењу дође до оспореног му права својине, до ког само судском пресудом може доћи.

Све што се може да учини у ове врсте стварма, то је; да онај, који помаже право својине на оспорено му добро, и који држи, да је радом административне власти оштећен, да

тај иде суду, и да редовним путем подигне парницу и тражи право својине, разуме се с доказима, на ће му суд ако своје право докаже, исто и досудити. Другог пута по закону нема, јер скупштина није позвана, да доноси закључења о праву својине. Она за такве ствари није ни у колико надлежна. (Чује се: сврши ли је један пут?)

Д. Катић: У једном члану грађанског законика стоји записано; право је на страни онога, у чијим се рукама ствар находи, а ко хоће против тога да докаже, ја мислим, да је пре̂че, да треба судом да доказује. Г. министар финанција каже, а и предпоставља, да држава има веће право него приватни. То не може бити. За то ја сматрам, да то добро, као што се доказује, да имају право на њ жалиоца, да им се оно поврати, а држава нека подигне против њих парницу и нека брани путем суда.

М. Миловановић: Ја бих имао само то да приметим, г. министар каже, да ови људи немају тапије од тог добра. Ја питам, ко у Србији нема подпуно тапије на свом имању? Ни десета част нема тапије. Ја први немам на мом имању тапије. Па зар је то доказ, да није моје имање? Не. Питање је, ко је уживао то имање до сад. Држава каже, да има тамо грмова од 300 година старих, на по том суди, да је то имање државно. Ја мислим, да то не стоји, може једна шума да има 500 година, која се налази у рукама приватног човека, на зар за то, што је толико стара, да му се одузме. Држава је позвана, да брани, а не силом да одузимље имање од појединих људи Ако се сумња да није имање оних људи, држава је требала да подигне парницу код суда, но пошто држава није хтела да учини то, но сама силом власти узела то имање, ја држим, да је тужба, која је поднета скупштини уместно поднета, и да је то скупштинско право, да о томе реши, а не, као што г. Крстић каже, да нема скупштина право да се меша у те ствари. Но коме да се жали? Министру сигурно, — то је онда она пословица, „кадија га тужи, кадија му суди.“ Дакле моје је мишлење то, да усвајам подпуно мнење одборско.

В. Јаковљевић: Ја господо познајем то место врло добро. То је између више општина, и граничи се турском, а по закону добра су подељена, али су општинска, или опште-народна, или државне. Пошто су подељена добра, онда следује, да није ни општинско ни опште-народно, а чије је? Сигурно приватних људи. Ја бих био мишљења, да то буде државно добро, и ако има у списку државни добара да је то државна земља била, онда нек буде, но ако се зна да нема тога, онда незнам, како је могао министар финанције, чини ми се г. Цукић, да одузме човеку оно његово имање, што је до онде уживао. Овде нема држава никакво право, него ово је насилно одузела од приватног грађанина. То није смело бити. Шта више он треба да тражи накнаду штете.

Министар финанције: Дозволте господо, да се ја оградим од тога, што се јавно у скупштини говори. Могао бих ћутати, кад не бих слушао, где се говори; али кад чујем сам, морам да се оградим. Ја не могу да признам, да ја као био министар, да једна влада хоће, да ради насилно, и туђе имање насилно да одузимао, као што рече мало пре г. Велко. Даље имам да исправим говор г. Милије и г. Катића. Ја нисам могао казати, што рече г. Катић, да држава има веће право, него приватни. Ја бих био као на главу, кад бих то казао. Дакле нисам казао оно, што г. Катић сам рече, да држава има веће право, него приватни. По закону смо сви једнаки. Али хтео сам и то да кажем, да не може бити ни противно томе, да приватни имају већа права од државе. Дакле и то не стоји. Ја сам још у почетку мога говора напоменуо, да је министру био основ оном решењу тај, што се тај сувај налази у државном опште-народном добру, а друго, што и комисија, која је онда изаслата била каже, да ту има 200—300 година старих гробова. Против говора г. М. Миловановића има да се оградим овако. Ја нисам казао, да ти људи немају тапије, кад извештај самог одбора тврди, да немају тапије. Ја сам само казао, да држава не може да прими те тапије с тога, што се сувај налази у државним рукама. Друго, што на тим тапијама нема подписа продавца, нема потврђења никакве власти, с тога се оспорава важност тапије.

Но ја мислим да би могла да прекинемо ту ствар овако. Одбор је формулисао своје мишљење у две тачке. (Чита).

Да скупштина учини влади овај предлог: „да држава онај сувај у Голији, а у оним границама у тапијама означеним, поврати жалиоцима," и II-го „но ако влада држи да је то простор опште-народни, то нека се путем парнице на законити начин ова ствар оконча."

Дакле први је предлог, да држава уступи тај сувај жалиоцима да тај предлог потпуно обијам, пити ја као министар, нити ико други, који буде дошао на моје место, неће моћи да прими.

Други је предлог, „но ако влада држи, да је то право опште-народње, нека се путем парнице, на законити начин оконча." Ја сам још у почетку мога говора казао, да се може, па ће мо и ми примити ову другу половину предлога одборског, да се та ствар путем парнице на законити начин реши. Ову другу редакцију предлога, ја бих примио, само ону прву не могу никако.

В. Јаковљевић: Зарад објашњења, имао бих да кажем једну реч. (Потпред. изволте). Ону реч, „насилно" коју сам мало пре неказао имао је право г. министар, да противу ње примети. Истина је ружна, нисам требао да је кажем, али у ствари кад се узме, готово је тако, него хоћу да се забележи тамо, да је не праведним путем дао министар финанције сам себи задовољење, не тражећи то код надлежног суда.

Димитрије Катић: Ради објашњења. Ја сам казао из говора г. министра финанције изгледа, ко да држава има веће право, него приватно лице, а то не сме да буде.

Петар Стевановић: Ја само имам то да кажем, што г. Крстић често помиње да се не би одступило од закона, он сасвим у томе одступа. Ја мислим да је онај господар имања, који имање држи и ко пре стече на њега право законим путем, а ко држи да има веће право, онај то треба законим путем да тражи. Дакле ја држим, да они имају права донде док противно не докаже.

Потпредседник: Ја сам овако разумео говор г. министра. Г. министар каже, што се друге тачке тиче, да се ова ствар

оконча законитим путем, на то министар пристаје, али што се тиче прве тачке, да влада уступи једно државно добро, које се од толико година налази у притежању државе, то г. министар каже, да не може извршити, па зато неможе ни примити такву одлуку скупштине. С тога молим г. говорнике, да обрате пажњу на ово разликовање министрово, на шта вели да може а на шта каже да неможе пристати.

Алекса Поповић: Молим да објасним одборско закључење. Под речи „уступа" одбор разуме, да се уништи решење министрово, и да се уступи ономе право уживања, а не да се тим људма са свим у сопственост уступи. Дакле, да се уништи решење, а држава да води парницу.

Павле Поповић: То је решење озбиљно из одбора изишло. Не баш да се одузме та ствар, него или то или оно друго. Дакле, кад је *или* онда може да буде и оно друго. Дакле, не може се узети просто на да се да њима, него судским путем.

Рака Кукић: Ја се слажем са г. Смиљанићем, но само имам још то да кажем, што министар рече, да је престара гора и на основу тога је узео то имање. Ја имам примера, где је престара гора опште-народна, па је сва сатрвена и посечена. Престара је гора свуд у појединих људи, јер код ових нико не може осећи ни једно дрво, но само онај, који има право на то. За то, ако је баш због тога, што је престара гора одузето имање људма, онда кажем да то није право, и није имало места, да им се одузме. За то сам за одборско мишљење.

Милош Пантић: Ја пошто чујем, да г. Крстић каже, да ови појединци немају праве тапије, ја кажем, да и држава нема тапије чиме би доказала, да је то њезино имање. Почем су наши очеви чували горе за њихове синове, за то су се горе и издржале, и, кад појединци грађанин не може од државе да одузме гору, то сам мишљења, да и држава не може од појединог. Гора је један пут расла, и један пут је порасла, а један пут је и заузета једни једну а други другу. С тога се слажем са Смиљанићем и сваком своја сопственост.

Мијаило Јеремић: Ја се слажем са мишљем одбора и то за другу тачку где се каже да правитељство тражи судским

путем, ако држи, да има права. Истина г. Крстић је лепо објаснио како треба један притежаоц да дође до свог права, али то је само изоставно, кад на пример неко хоће да тражи право своје оно је опредељено законом како треба да тражи. С тога држим, да је од министра погрешно учињено, што није законим путем одузео то право т. ј. да је министар, дао дело суду нарешење а не сам потврђене тапије сам поништи на имању.

Тодосије Миловановић: Ја знам господо један случај који је био пре 8. година, а то је баш било у моме селу. Један, који је имао свој забран, а до тог забрана била и једна сеоска шума. Онај чиј, је био тај забран, прода његово парче па уз то прода и селску шуму. Продавац је био председник општинског суда, зет на је потврдио ту тапију. Он је отишао окружном суду и суд окружни на основу потврде среске и општинске власти потврди ту тапију такође. Тај је купац тако вешт био да нико није за две године забрањивао да шуму сече, а после две године на један пут је забрањено и да се шума сече и да се стока пушта. После тога кад је село запитало зашто он то чини, он поднесе тапију судом потврђену, и кад је село то видело, оно шта ће, не може му ништа. Дакле, ја сумњам да и ту тако није било, за то сам мишљења, да се препоручи влади, да она свима властима закаже, да од сад при потврђивању тапија строго назе на то, да онај који каже, да је његова сопственост, да то поштено докаже.

Подпредседник: Ја бих молио господо, да пре но што би продужили говор, напоменем шта ће бити стављено на гласање, те да према томе можете управити свој говор. Један је предлог одборски, а други предлог министров. Предлог је одборски прва тачка, да се ова земља уступи жалоцима, и друга је тачка, да се парница око тога судским путем сврши. Предлог је опет министра да се прва тачка са свим изостави, тако, да се не каже, ни да се уступи, ни да се не уступи, а друга тачка да се усвоји, то јест, да се каже, да се ова ствар законитим путем оконча између државе и приватних лица. Сад према томе ставићу и питање.

Сима Несторовић: Ја бих само запитао госп. министра, колико има времена од кад је тим људма одузето то право? (Чује се: има 9 година.)

Извест. Аксентије Ковачевић: Молим, шта питате?

Сима Несторовић: Ја питам, од кад је она гора узета од Перише и других?

Известилац Ковачевић: Мислим да има две године.

Министар финансије: Од 1871. или 1872. године.

Известилац Ковачевић: 6. Јула 1872. године, то је две године и трећа настала.

Сима Несторовић: Сад молим господо. Њему је положила држава право на то имање, и казала, моје је. Онове чије је, њему су била отворена врата код свију судова, за годину дана да се жали судовима, па да се та ствар редовним путем пресуди. Није то учињено. Држава полаже право на то и она сад има потпуно право. Одкуд можемо ми упутити државу, да она иде редовним путем? Ми то не можемо, него скупштина може да каже, — бар ја тако са моје стране мислим — почем ствар није у његовим рукама, то да се он обрати редовним судовима, дакле да он тражи, а не држава. Ја мислим, да не треба више о томе говорити, да је довољно говорено.

Милош Глишић: Прво ћу одговорити г. Несторовићу. Он није разумео ту ствар, па зато овако мишљење о њојзи допоси. Он упућује њега да се жали, по каже, зашто се није до сад жалио, кад су му врата била отворена. Али коме ће да се жали, кад је свршена ствар, одузето му имање. Општина даје уверење на каже, да је његово имање, а имао га је у државини већ од толико година. Сад човек се обраћао и лањске године скупштини, а и ове године. Ја држим, да он на сваки начин не треба никако да се жали, него држава. Ја ћу то да објасним, зашто треба држава да се жали, а не он. Г. министар рече, да се не може, не треба и није упутно отуђивати имање државно. Истина да је тако. Ја признајем да не треба, али само како, где и у ком случају. Кад би било питање: треба ли држава код овако јасног права, где човек има тапију од горе и има је у државини од толико година, па је-

дапут обилажен, рушећи, газећи закон и устав, узима на се власт судећу, па коме одузима тај имање. Сад питање: има ли места, да се одузме то имање, па није само то доста, него да ли треба да се опслужи и тај министар, који је то радио, тако против законо насилнички и устав нарочито члан 110. устава нарушио и погазио, но о томе нећу да говорим, пошто се слабо ко од тога користио, бар до сада, него само желим да се изнади на чему је ствар. Зато сам ја мишљења, пошто се види, да је без правним путем људма одузето имање и пошто држава исто имање не законитим путем држи, то мислим, да се тим људма даде имање на уживање, пошто је та ствар таква, да није као нека јабука, да се може појести или потрунти, а држава нека поведе парницу против њих. Једном речи, да се поврати ствар у првобитно стање, у ком је и била, т. ј. да не преда имање жалиоцима, а држава нека поведе парницу, нарочито што се види, да човек, као што кажем, има потпуно и јаких доказа, да је то његова својина, па зашто сад да њега упућујемо, да своје сопствено имање тражи путем парнице, кад би то требала држава да учини. Ја сам дакле за одборско мнење, да се тим људма даде имање.

Сима Несторовић: Зарад обавештења, што г. Глишић мало пре каза. Скупштина не зна, да ли је држава имала и има права. Скупштина не зна јамачно, нити суди, да ли је Перишa имао права, него то су надлежни редовни судови да суде и они ће наћи, ко има права, а ко не. Ја сам дакле за то, да суди суд.

Милош Глишић: Ради обавештења. Баш овим тврди г. Несторовић, да није разумео ову ствар. Овде скупштина има све у рукама. Он каже, да незна, да овај човек ими доказа, којим . . . (Жагор.)

Известилац Ковачевић: Молим господо, имајте доброту саслушати ме у овој ствари. Овде се само то тражи, је ли повређен закон, или не. Скупштина као законодавно тело, она само има право решавати, је ли закон повређен, или није повређен. Из свега овог, што до сада пред нама има, види се, да је закон повређен, а ево зашто. Жалиоци подносе тапије

окружним судовима потврђене, из којих се види, да су они постали држаоци имања свог још од 1866. године. Ове су тапије и на законом пропису и начину у свему сачињене. Дакле против садржине оваквих тапија, судом окружним потврђене, не може изаћи један министар, па да он суди и да каже, ја судим, да оне не важе, него као год што су судови надлежни потврђивати ове тапије, тако су надлежни и обарати их. Из тапија и из поднешених акта, види се господо, да су они савршени господари и држаоци имања. Кад би се овде оборила њихова државина, онда неби били ни ми сигурни са нашим имањем, јер онда неби вредиле тапије, по којој су људи тако грдни новац из управе фондова повукли. (Чује се: тако је, тако је.) А за доказ тога, да је министар ц противно реферату државног правобраниоца донео своје решење, ја ћу вам прочитати господо реферат државног браниоца и секретара министарства.

Да је полицијска власт крива:

а) што није Перишу благовремено истиснула из заузете самовласно шуме и земље поштенородне, сходно § 375. под а) закључка кривичног, него је преко свију препорука министра финанције ову ствар растезала кроз пет година, те је за то време Перишa пребавно тапије и убаштинио се на ове шуме и земље.

б) што није сходно пропису минис. правде од 11. Јуна 1849. г. № 2288 и од 2. Новембра 1860. г. АЊ 5222. спречила да кметове тапије Перишни не потврђују и да их и сама не потврђује, кад је већ знала, да ово имање стоји у спору између државе и Перише по гласу вођене преписке о томе.

Међутим, пошто је Перишa добио судом потврђене тапије, не може се сада одузети од њега заузета шума и земља поштенородна другојачије него редовном парницом од стране државе код суда поведеном.

8./12. 1871. у Београду.

Државни правобранилац:
Недић.
А. Стојковић,
секретар.

Пошто су много разлагали ту ствар ова двојца, они своде ову ствар на ово, па кажу, на основу овог најављујемо своје мишљење.

То је господо последњи реферат, на кога је дадао министар противно реферату решење. Сад код сам то казао, имам да приметим на говор г. Николе Кртиња, који каже, да су се многе жалбе и тужбе правиле код судова о забранима. Па врло лепо. Ако су се жалбе и тужбе појавиле код судова о забранима, судови ће те ствари расправљати, али овде судови нису расправљали. И после, ако би ми узели, да само за то одузмемо право људима, што су се многе жалбе код судова појавиле, онда би и држава малаксала, кад се зна, да је појединци развитак урнек друштвеном напретку, јер се само држава развија усљед развића појединих. Ако се члан државе у држави не развија, онда се ни држава не може да развија.

Г. министар финанције каже, да они имају својих тапија, потврђених. Али овде постоје тапије и то још у законој форми сачињен. То је један доказ, да се нема ништа друго радити, него да се даде тим људма задовољење.

Разлог Тодосија Миловановића, који каже, да је човек после 2 године дана изнео тапију судом потврђену, те је одузео једну земљу општинску. — Овде се не може узети ни за какав основ овог мишљења разлог Тодосијев, јер се она тапија може оборити кривичним исљеђењем, и тако ће онај кривац доћи под суд. Дакле према свему што сам говорио, т. ј. опет понављам, да се види, је ли закон повређен, или није, па кад се јасно види, да је закон повређен, и да је држава сама сама себи удовлетворење тражила и право себи прибавила, а с тим повредила закон и чл. 110. устава земаљ. закон, што не сме да буде, јер у § 8. закона грађанског стоји: „ко се пре упише на ствар, његова је ствар. Овде се пре уписао молиоц, његова је ствар. Дакле држава сад путем парнице нека докаже право својине. (Вичу: доста је говорено.)

Подпредседник: Још су се јавили за говор доста говорника. Жели ли скупштина да се још говори. (Чује се: доста је говорено; да говоримо још.) Не могу да познам какво је решење скупштине, да се говори или не говори.

Милан Врачинац: Молим за реч.

Подпредседник: Пре вас јавио се г. Лазаревић, па сад ако би скупштина дала да се говори, онда би он пре вас требао да говори, па онда ви. (Вичу: нећемо да говоримо више.) Кад скупштина неће више о томе да се говори, онда је претрес о тој ствари свршен. Сад може последњу реч имати г. министар, ако хоће.

Министар финансије: Ја сам најпре мислио господо, да мало опширније уђем у обарање разлога г. Ковачевића, али пошто сте решили, да је претрес ове ствари свршен, онда ћу рећи само то: не врзе се цела ствар око тога, није да је влада одузела томе човеку имање, као што г. Глишић и г. Ковачевић говоре, него влада му није дозволила, да завати то имање. Најпосле, да пређем све то, ја вас молим, да имате на уму пре но што почнете да решавате, оно што сам мало пре казао, да одборску одлуку прву тачку не могу примити, а другу примам Сад изволте решавати.

Подпредседник: Ја мислим, да вам ставим на гласање најпре ону тачку у којој је сагласан и одбор и влада, т. ј. да се споје између државе и приватних лица око те шуме сврши на законити начин, мешајући се у судске послове, што је требало њен судским путем. А то овде није учињено.

Алекса Поповић: А ко ће да води ту парницу?

Известилац Ковачевић: Истина, то је збркано питање, јер се незна, ко ће да води парницу. (Жагор. Чује се: тако је.)

М. Врачинац: Почем је имање у државним рукама, то треба они да се обрате суду и да воде парницу.

Подпредседник: Молим господо, најпре ћу ставити на питање ону тачку у којој се сагласава и одбор и влада, да се спор сврши законим путем између државе и приватних лаца, а после ћу ставити на гласање ону тачку прву, у којој влада са одбором није сагласна. Ту тачку знате већ која је. Дакле, најпре стављам ову тачку другу: усваја ли се, да се спор око ове ствари сврши на законити начин између владе и приватних лица. (Усваја се.) Добро, та је тачка свршена. Сад стављам на гласање прву тачку: да држава онај суват у Голији,

у њеним границама у тапији означеним поврати жалиоцима. Та је тачка, коју одбор предлаже. Министар је против ове тачке, и сад ћемо ставити овако на гласање: ко је за одборски предлог, да држква онај суват у Голији, а у њеним границама у тапији означеним поврати жалиоцима, тај нека седи, а ко је против ове тачке, т. ј. да ова тачка не буде усвојена тај нека устане. (Устају и седају. Вичу: не разуме се; не зна се где је већина.)

Разумите ме, ево шта је одборски предлог: да држава онај суват у Голији, у њеним границама у тапији означени поврати жалиоцима. а предлог министра да ова тачка никако не треба да буде усвојена од скупштине.

Ђурђе Ђоровић: да се тамо дода: до пресуде судске. Само те две речи.

Подпредседник: Молим господо, ако није јасно питање, то стављам на ново: ко је за предлог одборски, тај нека седи, а ко је противан нека устане? (Секретари броје.)

Молим господо, по извештају секретара устало је 40 и то би била мањина.

Министар финансије: Молим господине, пошто је сумњиво гласање, то да се поједнице гласа.

Подпредседник: Молим господо, г. министар због важности ове ствари, а нешто и по сумњивости исхода, желео би, да се гласа поименце.

Никола Крстић: Молим да се најпре преброји, да ли има довољан број посланика, па да се гласа поименце.

Ђурђе Ђоровић: Молим да се ту дода: „до судске пресуде.“ а не коначно.

Подпредседник: Молим г. Бабића и г. Ковачевића, да буду контролори при гласању. Господо, ко је за предлог одборски, тај нека каже за, а ко је противан, тај нека каже против. (Настаје гласање.)

(По свршеном гласању подпредседник даде четврт часа одмора.)

После одмора.

Молим вас господо, да објавим решење скупштинско. Секретари сагласно са контролорима овако су нашли: гласало је

91 посланик. Пет се уздржало. Од тих 91 гласали су 45 за предлог одборски, а 46 против. Већина је да се одбаци она прва тачка мнења одборског. Оглашујем дакле решење скупштинско, да је прва тачка мнења одборског одбачена. Остала је само друга тачка мнења одборског, која ће се као предлог влади поднети, да се спор између владе и именованог лица законитим путем сврши (Чује се: врло добро.)

Дневни ред и

1. што буде ново дошло;

2. извештај одбора за молбе и жалбе о пуномоћију посланика ужичког, и о жалби Стојана Поповића фабриканта за тржену повластицу;

3. извештај законодавног одбора и претрес:

а) о предлогу министра унутрашних дела да се учине неке измене и допуне у закону о подизању и устројству болница и у устројству дома за сумануте;

б) о изменама и допунама у закону о условном одпуштању кривица; и

4. извештај одбора за молбе и жалбе о ономе, са чим још буде готов.

Састанак је свршен.

Овај је састанак трајао до $12^1/_2$ часова по подне.

САСТАНАК XLVIII.

У Београду 4. Марта 1875. год.

Председавао

Јеврем Грујић.

Присуствовали су министри: правде, финансије и грађевина.

Потпред: — Састанак је отворен, г. председник јавно је, да не може данас доћи због слабости. Да се прочита протокол јучерашњег састанка.

Секретар Ђелић чита протокол XLVII састанка.

Потпред: — Има ли ко год што да примети? (Ћуте), усваја се протокол. (Бива).

Имам да вам јавим, да је г. министар просвете и црквених дела предао председништву четири закона, које је скупштина решила и које је Његова Светлост кнез потврдио. (Чује се: Живео): 1 закон о установљењу V разреда у ваној женској школи; 2 закон да се уштедом из кредита, одређеног на учитеље основних школа, могу држати накнадна предавања учитељима; 3 закон о професорским припрашницама у великој школи, и 4 закон о праву на посмртну плату предавача и учитеља средњих школа.

Сад има неколико указа. Молим вас да чујете.

Секретар Ђелић чита указ, којим се овлашћује министар просвете и црквених дела, да може народној скупштини поднети предлог о надзору школа. (Упућује се законодавном одбору),

Даље чита указ, којим се овлашћује министар финансије да може поднети предлог о накнадном одобрењу сума, које су у рач. 1874. години преко буџета издане на повраћај прихода, неумесно у државну касу примљеног. (Упућује се одбору финансијском.)

Даље чита указ, којим се овлашћује министар финансије, да може поднети предлог да се из готовине државне касе сељанима села Винче и великог села, у окр. Београдском позајми до 5000. дук. на одплату за 5. година, а са интересом $5^0/_0$ годишње: те да тим новцам утврде насипом дунавску обалу поред њихових села. (Упућује се финансијском одбору).

Даље чита указ, којим се овлашћује министар финансије, да поднесе народној скупштини предлог закона, о установљењу српске народне банке. (Упућује се одбору финансијском).

Потпр: Сад има неколико предлога, од којих су неки код господе посланика. Јавио се г. Миловановић.

М. Миловановић чита:

Предлог.

Народној Скупштини.

Министар војени својим одговором на нашу интерпелацију којом смо га питали, по ком је законодавном решењу мого и смео да удари на народ општи и онако претерано велики

презир, није нас ни мило задовољно. Први разлог, који за своје оправдање наводи, тај је, што је тако практиковано и 1872. г. т. ј. што је и онда ударен на народ општи прирез без одобрења народне скупштине, и да скупштина тај поступак није осудила. Ми држимо да то није никакав разлог. Зар кад неко учини какво против законо дело, па се за то, буди из ког узрока, не узме на одговор, зар такав онда добија право да може и даље чинити подобна против закона дела? — Други му је разлог тај, што се позива на § 94. зак. о устр. војске, који овако гласи: „народна се војска храни општим прирезом дотичног округа. Порцију хране и фуражи опредељује министар војни". Овде је са свим јасно казано, да се војска храни општим прирезом, које и ми признајемо, али из овога никако не виђимо да министар може и има права да опређује и цифру прireза, него само порцију хране и фуража, т. ј. пошто се прирез одобри, скупи, храна и фураж набави, онда тек министар добија право да определи: колико ће се сваком војнику дневно давати хлеба и варива; колико ће се на сваког коња дневно издавати сена и зоби

Ко одређује сам прирез, види се из 56. чл. устава, где се каже: „но без одобрења скупштине не може се ни у ком случају данак или општи прирез установити, ни постојећи преиначити". Почем се скупштина сваке године сазива, и пошто учење или логоровање народне војске сваке године бива, то је и министар војни дужан увек скупштини да каже, да ће те и те године трајати толико дана логоровање, и да тражи одобрења од скупштине да може ударити толики и толики прирез на народ, а не да сам министар удара прирез 5,000.000 гр. чарш. Ми знамо да један министар неће без одобрења скупштине да потроши у буџету на 50.00. гроша; а како се може помислити, да он сме ударити и потрошити прирез и од неколико милиона?

Једно, што држимо, да је овај поступак противан 56. чл. устава, а друго, што је тим прирезом народ оштећен, јер му је узето више прireза но што је у самој ствари требало, и што су многим људма продавани бакрачи и најпотребније ствари за тај прирез, почем за сиромаха човека није то све једно, а платио једанпут 20. гр. или на двапут, за то предлажемо народној скупштини:

Да протумачи како стоји §. 94. зак. о устр. војске према чл. 56. устава, да ли је по народ корисно да се министру остави и даље да сам без одобрења скупштине удара прирез на народ, како он сам за добро нађе, пошто ми налазимо да министар то право по § 94. устр. војске и чл. 56. устава нема и зато предлажемо да се § 94. устр. војске дода ова тачки:

Количину овога прireза одређује за сваку годину законодавна власт

у Београду. 3. Марта 1875 год.

Народни посланици:

Адам Богосављевић, Милосав Марковић, Милија Миловановић, Ранко Тајсић, Милан Глигоријевић, Илија Стојановић, Милосав Вељковић, Владислав Павловић. Савко Жујић Алекса Прокић, Коста Пејић, Мијаило Радосављавић, Милоје Милојковић, Жика Миленовић, Сава Брадић, Миленко Петровић, Илија Ратајац Иван Станојевић.

Подпр: Мислим да се ово унутп финансијском одбору, јер се тиче издавања? (Бива).

М. Миловановић чита:

Народној Скупштини.

По извештају г. министра финанције, било је стање државне касе за прошлу 1874 ту рачунску годину 21.524.629. гр. и 21 пар. пор.

Ова сума како у извештају више налази се:

1. На заиму за подмирење тромесечни трошкова разни 2385.335 гр: 2 пар.

2. На заиму код разних надежатељства 1145.7931 гр. 10 п.

3. На заиму под интересом, —„— 2701.883 гр. 11 п.

4. На зајам без интереса — „ — 8494. 461 гр. 8 п.

5. У друговима опарниченим и на пропасти — 7955.23. гр. по.

6. И уготовим — —3 324.495 гроша

Па пошто ја немам уверења, да државну касу досада, народна скупштина никад прегледала није, те да би се могла

уверити, дал је државне касе стање одиста овако, како на хартији пише, а народној скупштини која у овом трепутку народ представља нужно је то знати, јер се из 1, 2 и 6 полиције види, да у нашој каси има готових новаца 17,177761 гр. 12 пара или 613,489 дук. цесар. 9 гр. и 12 пар пор. Од које суме, када се одузму *3000000* гр. пор. што су на војске цели још 1867 год потрошено, онда остаје чисте готовине 556.346 дук. ћес. 5. гр. и 11 пр. пор.

Сматрајући подписани за најсветију дужност скупштинску, да она пре свега кора да прегледа финанцију своје домовине.

Предлажемо:

Да народна скупштина изабере из своје средине један одбор, коме ће бити задатак, да одмах одпочне прегледање државне касе, о чему молим, да скупштина одмах свој закључак донесе.

у Београду 3 Марта 1875 год.

Предлагач:

М. Миловановић, посланик за срез Тем. Адам Богосављевић, Милосав Марковић, Ранко Тајсић, Ђурђе Ђоровић, Сава Брадић, Цветко Мишић, Коста Пенђ, Миленко Петровић, Илија Ратајац, Павле Поповић, Дим. Катић.

Петар: Хоће ли се и ово упутити одбору финансијском? (Вика).

Сад има предлога неке господе посланика код нас.

Секретар Келић чита.

Народној Скупштини.

И код нас, као и у свима напредним државама закон о правозаступницима установљен је у једној тој цељи:

„Да се помогне онима, који законе нису учили и нису кадри у својим пословима, уколико из њих истичућа питања пред суд рад расправе долазе, себи помоћи, и да људи невешти законима, могу добијати савета од оних који законе познају, како ће ду своје послове регулисати да доцније не буде питања с тим пословима пред судом.

То је једина цељ закона о правозаступницима, нити сме друга бити.

Од како је постао код нас закон о правозаступницима) непрестано је било питања; како ће ду се ове потребе најлакше најевтиније, најудесније, и под што јачом гаранцијом задовољити?

На свима скоро скупштинама ова су питања повторавана, што је доказ, да наш закон о правозаступницима не беше кадар ни да одговори цељи својој, ни да задовољи споменуте потребе.

Потребе ове тражиште задовољења непрестанце кроз народно представништво.

Оне се јављаше разноликe, на име: Да се закон о правозаступницима сасвим укине. — Да се измене тако, како ће грађанину српском остављен бити избор лица за његово заступање сопственој увиђевности а да не буде ограничен овим изборомна јавне правозаступнике, и на последак беше и тога да тај закон од 15 Јуна 1865 год. остане какав је.

Једва 1871. год. законодавна власт дотаче се радњом правозаступничког закона, и тада створише се измене и допуне неких § § реченог закона, у тој цељи, да се овим потребама помогне.

Тим дакле изменама и допунама пошло се на то: да се потребама овде изложеним олакшица учини, па је замењеном §. 6, наређено: „Да они, који нису правозаступници могу друге на суду заступати у грађанским и трговачким парницама, но без икакве награде осим случаја где нема два правозаступника, јер се и знало, а и зна се, да је онде где више правозаступника у једном месту има, тешко наћи такво лице у коме подпуне вере има за своју ствар, или с ким се лакше, поверљивије, а и с мањим трудом и трошком о својој ствари договарати може.

Али, овоме распореду закона у опште давао се је много ужи смисао, и по готову код свих судова, или боље рећи, код свију председника судских, тако да је извршење овога прописа не само слабо помогло ове народне потребе, но шта више, много случајева има, где су баш они, који су хтели овим прописом законским ползовати се, на своју ствар поверили оном

лицу које није јаван правозаступник, тиме јако оштећени, по узроку томе, што председник нашавши да то лице не може друге на суду заступати, одбирао је људе од таквих својих избора, а следство томе било је, да су друга рочишта одређивана, и тиме парница одуговлачена: а било је чак и таквих због тога питања: Да ли се на другом рочишту та парница могла водити, што је међу тим од првог до овог другог рочишта застарила?

Извршењем дакле овога закона показало се, да или његово расположење није сходно цељи, или да је председницима врло пространа власт дата. тако, да они решавајући: и може ли ово или оно лице кога на суду заступати? спречавали су и штетили оне грађане у корист којих је овај закон донесен.

Из овога јасно се огледа да је оним држављанима који потребу у овоме осећају неко *Туторисање* наметнуто.

Туторисање никако се не слаже са приватним потребама, а нарочито и мање код људи, који су подпуно кадри са својим имањем и правима по сопственој вољи располагати, у чему их никакав основни закон није ограничио.

Кад ко сме какав год хоће у говор о своме имању и ма с ким било правити, и кад ко сме у опште за своје послове кога хоће овластити па ма то лице и таково било које није кадро ни себе самога пред судом заступати; онда се не види следственост да тај не сме кога хоће, и у коме вере има овластити, да парницу за њега води!

Многи замашнијих и тугољивијих питања има у другим пословима него у вођењу парнице, па се такви послови предузимљу и врше без ичијег туторисања.

По каквом се дакле праву слободан грађанин сме ставити под туторство у избору свога заступника?

Колико случајева има где је поједином лицу забрањено ову или ону парницу свршити, забрањено то чинити, а на против, другима, који нису кадри, дозвољевано? — небројено таквих случајева било је и постоје.

Чисто дакле од случаја од увиђевности од расположења председниковог хоће ли овога или онога примити; — ове су ствари расправљене.

Све то, долази отуда, што је § 7. закона о правозаступницима од 1865 год. и додатком од 30. Септем. 1871 год. остављено председницима судским на вољи, да своја расположења могу имати и поимењивати их како и кад хоћеју, дакле и да „допусте“ и да „забране“ како су код и према коме расположени.

И, ма да одлука председникова основана искључено на његовој вољи, подлежи жалбеној критици на министра правде опет никакве вајде.

Од када су измене и допуне остале па до сада, био је пред министром знатан број жалби и од лица, којима је од председника забрањено друге на суду заступати, а и од самих држављана који су тражили да се користе изменом §. 6. па се ни једни ни други не овајдише.

То је непобитна истина.

Ничије право нетреба да је овако озавишено.

Једном речи, овим изменама није се постигла народна жеља; изазваном само нуждом, а изјављена на толиким скупштинама, нит се и уколико задовољиште споменуте потребе.

Председник одбија онога у коме ко поверења имаде; и тако тај човек опет мора да иде ономе, у коме поверења нема, ономе дакле, у коме председник поверења имаде?

Зар се нема права, из оваке председникове радње изводити; и мисао о могућим злоупотребама и многе друге, морално штетне по ауторитет судије?

Потреба неодступно захтева, да се ово питање, тачније и боље регулише.

Почем се немогу натерати јавни заступници да буду разређени по свима местима нашег отачаства, него их на једном месту има и сувише, а на другом мало, или никако, онда се тим људима не може учинити неправда, ако се законом нареди, да сваки кога ко хоће, може опуномоћити да му парницу почне и сврши.

Кад моју ствар поверим ономе коме ја хоћу, па се изгуби, не болеме толико, колико кад сам ја могао поверити ономе коме нисам хтео.

Док ред правозаступнички није уређен нити је могуће за сада уредити га онако како треба, и као што је у другим земљама уређен, до онда је неправда ограничити поједине људе на навесна лица, којих је рад неодпуп.

Признаје се да међу јавним правозаступницима имаваљаних и поштених, али се ни то порећи не сме, да између оних који испит правозаступнички нису положили, има таквих који својим добрим својствима и особинама, далеко надмашају школе од оних, који су испите правозаступничке положили; на кад се то има на уму, онда је још горе ограничити људе да неповеравају своје парнице онима, у којима они из виших обзира поверења имају.

Докле се ред правозаступнички не уреди као што ваља треба пустити свакоме грађанину слободу, да може бирати кога хоће за свога пуномоћника.

И у оним земљама где је ред правозаступнички у најлепшем цвету и реду, и тамо непостоји оваква забрана.

Неограничена слобода грађанска у избору пуномоћника има врло много добрих страна. Кадри смо набројати их; али преко тога прелазимо, из разлога, што су оне свакоме познате, јер су их потребе у толике реди на многим скупштинама именовале и набрајале.

Само то још имамо казати, да ће ово учинити те ће се ред правозаступнички што пре, и боље образовати и формирати.

Осим ове мане, врло је грдна и то што код нас није узаконьено, да један известан део парнице може правозаступник и пуномоћник за награду уговорити.

У најслободнијим земљама ово је дозвољено, само негде већи, негде мањи проценат.

Искуство је потврдило, да онај, који је у једној ствари интересован, т. ј. где је коме од исхода ствар награда опредељена, друкчије се за ту ствар заузима.

Одгуда је у садашњем времену, да сва друштва и у сваком предузећу, дају оним који друштвеним предузећима и пословима рукују и управљају, известан проценат.

И осведочено је да је ово велике напретке учинило, него док су они опредељену награду имали, па ма како ствар којом рукују, свршена била.

За сада, нашем правозаступнику у интересу је, да парницу што дуже провлачи, до неколиких рочишта има, па на последак и да је изгуби, јер ће за такав рад свој више да наплати, па кад је изгуби, он онда пише: апелате, жалбе, тужбе за ословлење, па добија ново рочиште и приплаку, опет за жалбу, и т. д. и зато се по постојећем закону наплаћује док онај опет који парницу добија, неможе добити овакву награду, јер му свака даља радња престане, јер нема више шта по њој радити. Неправда је и у самом томе да подједнаку награду добије онај заступник, који парницу изгуби, као онај, који парницу добије А каква је још већа неправда, да онај добије већу награду који парницу изгуби, од онога који је добије. Ту неправду донео је закон о правозаступницима прописаном таксом у §. 50.

Очевидно је дакле да се оним начином не само није дало никакве гаранције властодавцу, већ је што више ће лишен, кад је једном право закона дозвољено да пуномоћник може једну час парнице за награду уговорити, онда су парничари много јаче осигурани, него сада јер ту награду даје по исходу ствари.

Како један пуномоћник неће да узме извесну част парнице за награду, парничар одма има доказати да му је парница трајава. Редка је сада парница, у којој ће парничар од правозаступника добити то мишљење, да му је парница неумесна.

Чим правозаступник узме један део парнице за награду, друкчије је парничар расположен, друкчије слуша и не стрепи ако парницу изгуби, шта ће правозаступнику платити? Какав и колики ће му рачун поднети? Као што је сада. —

Кад могу оне земље, које су од нас много напредније овакав закон имати, шта нама смета, који баш довољно правозаступника немамо, ни по броју, ни по особитој науци, да ово узаконимо.

Падамо се да је сваком појмно, да је ово једна од највећих гаранција за парничаре, и да се овом поштење и способност једног заступника и оценити и контролисати даје.

Како један заступник понуђен за пуномоћника у извесној парници, неће да се прими пуномоћства под условом — уговором — да му за награду припадне један део парнице, одмах је ту доказ, да је парница неуместна, дакле да ће је изгубити, и да се за то не може наплатити те ће због тога парничара саветовати, да парницу не води за коју зна да ће изгубити; док међутим, за сада стоји са свим противно.

Предпоменута угодба има и ту још добру страну своју што ће у таквом случају много мање парнице код нас бити.

С овим набројеним разлозима ми предлажемо народној скупштини измене појединих параграфа у закону о правозаступницима од 15. Јуна 1865 год. и његовим изменама и допунама од 30. Септембра 1871 год.

Ради тога ми ћемо оне параграфе, којих се измене траже, изложити овде у њиховом тексту какав је био у закону од 1865 год.; какав је био у изменама и допунама од 1871. год. напосљедак, како да се замену, измену, допуне, или са свим укину.

§. 6.

По закону од 1865. год, гласи овако:

Осим они, који су право на радњу правозаступничку получили, не може више нико друге по суду заступати.

Од овог правила изузима се: кад отац своју децу, синови своје родитеље, муж своју жену, тутори и старатељи своје пупиле, задругари, ортаци оне, с којима су у задруги или ортачкој радњи, заступају; и кад деловодитељи трговине и калфе занатлија и трговаца своје господаре заступају.

Такође кад би ко хтео свом сроднику, пријатељу и познанику услугу указати, дозвољено је да га може на суду заступати, но то несме бити са наградом и у једној години несме се разпрострти на више од две парнице, и може бити само код суда оног окружја, у ком живи онај, који се заступања прима."

Замењен је 1871. год. овако:

„Они, који нису правозаступници, моћи ће друге на суду заступати у грађанским и трговачким парницама, но без икакве награде, осим случаја (§. 7,) где нема два правозаступника.

Уговор, по ком би се таквим заступницима обећана каква награда, за њихов труд не вреди; и, ако је што на име тога рада дато или учињено, моћи ће се натраг тражити."

Тражимо да се замени овако:

Заступање у парницама неограничава се искључно на јавне правозаступнике.

И по томе,

Сваком грађанину слободно је опуномоћити кога хоће да га у његовим грађанским и трговачким парницама заступа.

Пуномоћник не може бити онај само, који стоји у изузећу 1, 3, 4 и 5, тачке §. 3.

Ово изузеће неће сметати у приликама сродничког заступања.

§. 7.

„Кад у ком окружју не би било најмање два правозаступника, или би ови препречени били, те се не би могли заступања примити, онда је слободно парничару узети кога хоће да га заступа, само ако такав нестоји у изузећу под бројевима 1, 3, 4 и 5. §. 3.

У осталом сви прописи овога закона у смотрењу уредног вођења парнице, наплаћивања такса и казнена правозаступника у колико се приметити могу, ваше и за све приватне заступнике.

Тако је гласио тај §. у закону од 1865. год. Њему је изменама и допунама од 1871. године додато још и ово:

„Председник суда може забранити онима, који нису правозаступници, да могу друге заступати, кад они те послове раде као стално занимање."

„Противу таквог решења председниковог, моћи ће се жалити министру правде."

Предлажем да се овај §. замени и овако да гласи:

„Онима, који стоје у изузећу 1, 3, 4 и 5. тачке §. 3. председник суда, тек услед доказа о овим изузећима, може решењем забранити заступање (изван случаја сродничког заступања предвиђено у §. 6. но то решење неће спречити ток парнице докле год непостане извршно.

Против оваквог решења председниковог, моћи ће се жалити министру правде у року од 15 дана. Министрово решење у овом питању има извршну моћ.

У осталом, сви прописи овога закона, у смотрењу: Вођења парница, наплаћивања награда по угодби, а где ове нема, то прописаној такси, као и казнења: важе у опште за све заступнике".

§-фу 50-м

Предлажемо да се пред првим одељком дода ово:

„Властодавац може са својим пуномоћником уговорити награду од добивене парнице највише до 20 од 100 процената:

Где оваквог уговора нема.

Сљедује први одељак §. 50-ог.

Који гласи:

За рад правозаступнички прописује следеће таксе у гроревима чаршиским: 1. 2. 3. и т. д. до броја 28-ог закључено.

§. 66.

По закону од 1865. год. гласи овако:

„Они, који су лишени права на правозаступништво, као и они, који никако нису ни добили право на правозаступништво, ако тај посао ипак раде, било кришом било под видом пријемника туђег права, да се казне у новцу од 5 до 25 талира или затвором до 10 дана.

Нарочито ће се по овоме казнити они, који људе наговарају и на парнице наводе.

Замењен је изменама и допунама од 1871. год. овако:

„Они који су лишени права на правозаступништво, као и они који никако нису ни добили право на правозаступништво, ако тај посао ипак раде за награду, да се казне у новцу од 5 до 25. талира или затвором до 20 дана.

Нарочито ће се по овоме казнити они, који људе наговарају и парнице наводе.

Предлажемо измену овога §. која овако гласи:

„Они који су лишени правозаступничког права, као и они којима је извршним решењем на основу §. 7. забрањено заступање, неће смети другога заступати доиде докле год траје лишење правозаступничкога права, и докле год стоје изузећа 1, 3, 4 и 5 тачке §. 3. —

Они заступници у опште, који људе наговарају и на парнице наводе, да се казне у новцу од 5—25 талира или затвором од 10 дана."

Овај закон почеће важити од дана кад га кнез подпише.

Кад овај закон почне важити, губе силу:

а). §. 6. закона од 1865. год, и његова замена од 1871 године.

б). §. 7. истог закона и његов додатак од 30. Септембра 1871, год. и

в.) §. 66. са његовом заменом од 1871 год. Покренути потребама, које изазваше овај наш предлог о изменама и допунама правозаступничког закона, и који народној скупштини подносимо, очекујемо њен закључак да се озбиљно пажња поклони овом нашем предлогу, и то таква, која ће бити кадра да држављане сриске ослободи овог ограничења, у које су стављени овим органским законом противно уставу и грађанском законику, и то што је пре могуће, како неби права појединих стојала у патњи због овог ограничења.

Биће од велике користи по народне потребе, ако се још на овој скупштини овај наш предлог као хитан узакони, чему се ми с уздањем у народно представништво и владу Његове Светлости надамо. Јер је крање већ време, да слобода и право појединога држављанина сриског небуде зависно и даље од увиђавности и расположења председника судских.

У Београду. 1. Марта 1875. год.

Народни посланици:

Мих. Лазаревић, Станоје Ђорђевић, Пан. Сандуловић Мијаило Јеремић, Нешко Витомировић, Милосав Вељковић,

Владислав Павловић, Сава Н. Поповић, Илија Стојановић, Јанко Јелић, Алекса Станковић Милан Глигоријевић.

Секретар Јелић чита:

В. Јаковљевић: Нека се овај предлог придружи са мојим пређашњим предлогом о адвокатима, а тако исто нека се сајуси и једна ранија тужба.

Подпр. Жели ли Скупштина по предлогу г. Вељковом да се овај предлог сајуси са тим ранијим и тужбом по истој ствари? (Чује се: Нека се сајуси). Тако је решење скупштине.

Секретар Николајевић чита предлог закона о порезу.

Народној Скупштини.

Предлог

Закон о порезу издати 12. Октомбра 1864. гор. речено је у члану 4-том истог закона:

Порез по имућности биће разрезиван по разним класама за вароши села које по саслушању обштина, министар финансије буде одредио.

Како је овај закон већ преживио своје време и врло је неправедан према разлици појединих имаовина; — одређеноје да се у селима највише 15. у варошима 30. а у Београду у 60. талира годишње највише могу плаћати.

Овако наређење неправедно је стога што у селима варошима па и у самом Београду има тако одвојених појединих имаовина, даби се боље и праведније могло наређивати, да им није овај закон на пут стао.

За то предлажем, да се овај параграф закона о порезу свако замени до 30. у селима варошима, варошицама према имаовини, да се може да пак од 30 на 50 талира годишње повисити а у Београду до 100. талира.

Почем овог рода предлог, поднешен је од посланика вароши Лознице, то молим да се његовом предлогу присајуси овај мој предлог.

У Београду, 28. Фебруара 1875. год.

Ђорђе Топузовић
посланик за варош Шабац.

Секретар Николајевић чита предлог.

Потпр. Одбору финансијском. (Бива).

Предлог.

Народној скупштини.

По селима, а особито по варошима тако се изопачило последња класа људства и покварила, да и при свем том што је њима најмања класа за ради плаћања данка, па опет сно више година има неплаћених данака, а овамо су по механама и кафанама први, па више пута на поштене људе нападају, да човек поштен, на јавним местима мира неможе имати.

Па зато предлажемо, да кмет у својој обитини овакве људе на два месеца, пред купљење данка може дати у службу или под надницу да раде, и од те њихове зараде даваће, пола њиној фамилији, а пола задржаће, док се неби данак њихов измирио. Ово ме је побудило и заго што овакови безпосличари по механама по ваздан банче, пију и картају се, док на против остали грађани на своме раду скидају зној с чела, радећи за себе, своју фамилију, за данак држави, па још од свог зноја и труда мора, да и за овакве безпосличаре данак плаћа.

У Београду 3. Марта 1875 год.

Посланици:

Милосав Тривунац, Вујо Васић Петар Стевановић, Михајло Јеремић, Јованча Стојановић, Јован Јаковљевић Јанко Јелић М. Поповић.

Подпр. Ком одбору да се упути? (Чује се: као итанфинансијском одбору. (Бива.) Има глас, да се огласи као хитан. Хоћел се упути као хитан? (Бива),

Сад има једна интерпелација.

Секретар Николајевић чита.

Интерпелација.

На господина министра финансије.

Као што сам дознао главна контрола на основу §. 13 свога устројства, осудила је још 1873 год. управника фондова на губитак једно-месечне плате, на корист државне касе зато, што за три године — чујте господо! не за једну, већ за три године — рачуне главној контроли поднео није.

Ова осуда контролна, као што сам даље дознао, не само није ни до данас извршена, већ, и ако је г. министар скоро на питање контроле одговорио да је наредно извршење поменуте контролне осуде, ипак је доцније ту своју наредбу опозвао и осуђеног управника, од плаћања ослободио.

Питам г. министра, по ком је закону он могао ослободити реченог управника од плаћања, по осуди контролној, кад по §. 14. контролног устројства није жалба кнезу у законом одређеном року поднесена, необуставља извршење контролног решења.

Поред овог питам г. министра, да ми објасни, по ком закону члан полиције на Сави ужива у државној згради бесплатан стан, кад постојећи о том закон наречно наређује, да се члановима полиције дају станови у државној згради, где то може бити, али да су они дужни за то умерену накнаду плаћати коју ће министар финансије одредити.

У Београду 20 Фебруара 1875. год.

Интерпелант:

Ранко Тајсић. Милија Миловановић. Дим. Катић. Адам Богосављевић.

Подир: Упућују се одбору финансијском. (Бива).

Сад, господо, да пређемо на дневни ред.

А. Ковачевић: Ја имам једно велико питање на председништво. Посланик среза посавско у окр. ваљевском, Коста Поповић, свештеник, тражио је одсуства на извесно време због домаћи незгода. То одсуство одавна му је истекло, а посланика са днема овде у скупштини. Питам председништво, шта је с тим учињено, и је ли он позван у скупштину да дође.

Потпредседник: Док се известим, како ствар стоји ја ћу вам дати одговор.

Ђ. Ђоровић: Ја сам пре питао председништво за ону одлуку скупштинску, да се учини допуна у пословном реду за економни одбор. Сад опет питам председништво, је ли оно упутило влади то закључење скупштинско, или није; па, ако није, зашто?

Потпредседник: Док се председништво и звести, како ствар стоји, даће вам одговор.

Ђ. Ђоровић: Тако се и пре казало, па ништа не би.

Ј. Јелић: Моја интерпелација на министра финансије пре месец дана упућена је одбору, и овај је нашао да има места, да министар на њу одговори; па како није још одговорио, питам шта је с тим?

Мин. фин. Незнам о чему је била ствар.

Ј. Јелић: О неком добровољном прилогу у срезу јасеничком.

Мин. фин.: Ја ћу вам одговорити колико сутра, док потражим интерпелацију.

Потпредседник: Нема више нико да пита? (Ћуте). Онда молим, да пређемо на дневни ред. Саслушајте прво извештај одбора за молбе и жалбе о пуномоћију посланика ужичког.

Известилац Ковачевић чита извештај о пуномоћију посланика Љубомира Каљевића, за варош Ужице (Чује се: прима се).

Потпредседник: Онда је избор посланика г. Љубомира Каљевића оглашен за законит и уредан.

Сад има извештај одбора о жалби Стојана Поповића, фабриканта из Ужице.

Известилац Ковачевић чита:

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе, разгледао је жалбу Стојана Поповића фабриканта прерађевина вунених из Ужица, којом се жали на г. министра финансије што му према закону о потпомагању индустриских предузећа није хтео дати нужне повластице за фабрички рад, па је *нашао*:

Да је разлог г. министра у одговору његову на фабриканта управљени неоснован, и не одговара ни закону ни развићу индустриског предузећа, рад чега је позвао г министра да му на ово даде своје објашњење. Но г. министар опет је остао при своме одговору, наводећи да он фабриканту не може дати повластице, док му год овај не докаже да има довољно капитала за подигнуће фабрике ове. Али одбор налази да би се оваким ограничавањем промашила главна цел, те неби Срби могли развијати овако корисно предузеће, него би се у нашу

земљу напустили странци који би за себе купили монополско право на рад и индустрију, што то нити треба нити сме да буде. Сем тога ово још најглавније: што овај фабрикант већ 6 година дана као члан српски упражњава фабричко прерађивање вуне у својој фабрици која у Ужици постоји, и тим се сматра да је он већ први пријављен за то индустриско предузеће које већ у Србији постоји, против чега се неможе ништа рећи, кад се узме и то у рачун, да као год што се од капитала ствара рад, тако се и из рада ствара капитал, јер и највећи капитал не зависи од самог себе, већ од вредних руку које управљају тим капиталом. А она мисао која министра финансије руководи у овом погледу не може наћи ослонца у закону о потпомагању индустриског предузећа, зато што би се овим начином очевидно обишли чланови: 1, 2 и 10-ти овог закона. Па је одбор гледајући у 5-ту тачку чл. 103. зак. о пословном реду *мишљења:*

Да скупштина усљед поднесене молбе Стојана Поповића фабриканта вунених прерађевина, из Ужица, учини влади овај предлог:

да влада на прописани начин у члановима 2, 9 и 10-том закона о подпомагању индустриског предузећа узме ову молбу у озбиљно призрење.

28. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председ одбора за молбе и жалбе,
види одвојено мњење.

Известилац одбора
Аксентије Ковачевић.

Чланови:

Михаило Смиљанић, Алекса Здравковић, М. М. Милијановић, В. Јаковљевић, Цветко П. Јеадић, А. Нинчић, А. Ђ. Поповић.

За тим чита одвојено мњење председника одбора.

Одвојено мњење.

Из разлога, који су у одборској већини изложени, а на основу чл. 103. тач. 4. *мњења* сам: да се ова молба преда влади на озбиљно призрење.

Марко А. Лазаревић.

Ђ. Ђоровић: Нека г. известилац каже, шта тражи тај човек. Тражили у новцу, или неке привилегије?

Народној Скупштини

у Београду.

Потписати обраћао сам се, као што прилог под */. сведочи, господину министру финанције да ми према закону о подпомагању индустријских предузећа, даде повластицу на фабричко прерађевање вуне у мојој фабрици која постоји у Ужици.

На то моје потраживање добио сам усмени одговор, да ми се не може дати никаква нова повластица, докле не поднесем доказе да сам саставио довољно велики капитал, па да тим дадем гаранцију да ћу подићи велику фабрику, која ће својом производњом већи део наше потрошње у чохи, сукну и ћебетима подмиривати моћи. Овај одговор г. министра финанције забележен је на полеђини горепоменутог прилога.

Противу овог одговора г. министра жалим се сада српској народној скупштини двојако: једно, што је тиме мени као фабриканту учињена неправда, а друго што се таким примењивањем закона о индустријским предузећима наноси оштета целој постојећој индустрији српској.

Најпре да изнесем неправду мени нанешену тим поступком г. министра.

Чл. 2. поменутог закона гласи: „индустријским предузећима, којих је одомаћена у Србији желити, може се издати повластица искључне радње, али ни у којем случају на дуже време од 15 година".

Према овом члану ја сам тражио повластицу на моје индустријско предузеће, а г. министар од мене тражи, не знам по каквом закону, „довољно велики капитал и да могу већи део наше потрошње у чохи, сукну и ћебетима подмирити" па да ми даде тражену повластицу.

Колики је то „довољно велик капитал" и колики је то „већи део народње потрошње у чохи, сукну и ћебетима" као и на основу кога закона захтева то г. министар од мене? Па

онда зашто тако неодређено говори он? Томе не могу другог одговора дати него тог; да ми просто не да повластицу коју сам по закону тражио, а из кога узрока то не знам.

Зар то није довољан капитал код моје фабрике која ради већ са 7 машина (које преду вуну) за преду вуне, са 8 преслица за предење са 660 вретена, са 7 комада разбоја са 40 радника са воденом снагом од 23 коња, и то ради већ од 7 година?

Зар моја фабрика не подмирује потрошак народњи у ћебетима и сукну, кад је до сада произвела 40.000 рафи сукна и 12.000 комада ћебета, сем штофа и огртаћи марама од чега је држава већи део сукна и ћебади за свој рачун купила.

Г. министра није задатак да испитује са колико капитала ради фабрика, него да ли она ради и може ли опстати. Фабрикант треба да рачуна са коликим капиталом улази у какову радњу и да ли ће моћи на крај изаћи.

Г. министра није задатак да испитује у којој мери може фабрика да подмирује потребе народне, то ће досудити конкуренција.

Г. министар треба да према члану поменутог закона о цени, да ли је каквој индустријској радњи желити одомаћење у Србији, па да је дарује повластицом кад је који жели предузети; па ако предузимач по чл. 10. ист. закона не може поступити онда г. министар може чинити кораке да такав предузимач не буде даље сметња бољем предузимачу. Пошто г. министар није поступио према овако јасним прописима закона, он је мени нанео и штету и неправду; прво, што тиме моју фабрику затвара која постоји од 7 година, а друго, што ме ставља као изузетак изван осталих српских држављана примењујући на ме у овој ствари своју вољу а не закон. Осим тога овако поступање г. министра ако остане и даље стално, нанеће српској постојећој индустрији недогледну штету.

Тражећи „довољно велики капитал" од фабриканта у сиромашној Србији, види се да тражи заиста велики капитал као услов да се фабрикантима може дати повластица. Но почем сиромашној Србији индустрија има тек да створи велике капитале и почем на основу тога, српски држављани не могу имати капитала као страни фабриканти, с којих види се да г. министар мери и српске предузимаче, то шта ће из тога следовати?

Следоваће то, да ће странци са својим заиста великим капиталом доћи у Србију према члану 8. истог закона, те ће моћи купити за се монополско право на рад и индустрију.

На шта ће Србија тиме добити? Србија ће постати индустријским пашалуком странаца, као што је некада била феудалним пашалуком, — у место да индустријом својом дође до већег благостања и слободе, она ће продатом својом индустријом странцима себе подчинити странцима, те ће тако само форма бити само од Србије, а у њој економски владаће туђини, Србији су нуждни страни капитали, а не да се странцима уступи монополско право на рад у Србији.

Према томе молим српску народну скупштину, да изволи моме траженом праву, у интересу српске индустрије издејствовати удовлетворење у г. министра финанције.

У Ужици 17. Новембра 1874. год.

Јесам покорни слуга нар. скупштине.
Стојан Б. Поповић
фабрикант.

На полеђини овога прилога, на који се позива жалитељ, стоји ово записано (чита):

„Одговорено му устмено да му се не могу дати никакве нове повластице, осим ако поднесе доказе, да је саставио довољно велик капитал, па даје гаранције, да подигне велику фабрику чоје, која би својом производњом већи део нашега конзума у чоји, сукну и ћебетима подмиривати могла".

Министар финанције
Ч. Мијатовић.

Ђ. Ђоровић: Ја бих рекао да би најбоље било да г. министар узме то своје решење натраг па да гледа да да томе човеку повластицу, те да тако ово буде без дебате и на основу закона.

В. Јаковљевић: Пошто се види из извода тога тамо, да није томе захтеву молитеља следовало формално министарско

решење, него само да је то усмено било, то онда се не може рећи да је министар њега одбио и да му неда задовољења. Ја се подпуно слажем са г. Ђоровићем, да се то преда министру па да министар види јели моливоц испунио сва условија, која садањи закон прописује, на разуме се ако буде испунио све услове, онда ће му министар дати и мора му дати повластицу, а ако није испунио све услове, то разуме се неће му и несме му министар дати, а ако му да, ми ћемо да га тргнемо на одговор. Зато, пошто имамо предлог Алексе Здравковића о томе, како ће се индустрија поправити за мање капитале, то је онда најприличније да се ова молба да г. министру према члану 103. тач. 4. посл. па ако је он испунио све услове по досадањем закону за подпомагање индустријских предузећа, он ће добити повластицу на ту своју радњу.

М. Брачинац: Ја сам против закључка одбора. Г. министар је на основу закона поступио. Ми у прошлој скупштини јесмо одобрили привилегију за 15 година ономе, који се обрати за ма какву фабрику. Али сад ако се да овоме човеку привилегија за 15 година према овако слабом капиталу; јер шта је израдио. Ми видимо да је израдио 12.000 ћебета, 40.000 риви сукна, тако са малим капиталом није могао подићи ту радњу. Г. министар казао му је усмено, ако набави довољно капитала, онда ће му дати привилегију, а иначе нема права да му да, јер ако би дошао сутра неко, који се обраћа за то исто, али са великим капиталом, онда овај ништа не може добити на свој велики капитал привилегије, пошто је онај са малим капиталом добио пре. Ја сам дакле за то, да овај да довољно гаранције, да он може подмирити све наше потребе, па министар неће бити противан да му уступи ту привилегију, али то је извесно, да он и може све потребе измирити.

М. Марковић: Ја мислим да о томе не би требало ни да говоримо. Један човек кад је подигао такву фабрику — а ми смо сви ради да се фабрике подижу — па био он сиромах или богат, он колико је у стању толико нека ради. Овај човек, он износи на јавност колико је досад израдио, и то је у почетку а сигурно од сад ће се заузети и више да изради, особито кад

види да се подпомаже; а држим да није нужно да он један подмири све потребе, него колико може оволико нека ради. Што није у стању један да уради мислим да неће забрањено бити, да неможе и други доћи да ради. (Чује се: неможе по закону. Такав је закон). Оно ако је у закону тако као што кажете, закон се може предругојачити, па да и други може доћи да ради. Ја мислим да ће за нашу државу боље и корисније бити, да набавља све наше потребе у нашој земљи. Но ако станемо на жалост тако да одбијамо људе који почињу што да производе, онда шта смо урадили. Урадили смо наопако, и онда нећемо моћи никад до наше индустрије доћи. Ја би зато био, да се овоме молиоцу одобри повластица, а у колико може да ради, али и другоме да се не забрањује да ради.

М. Миловановић: Од неких говорника чуо сам, а нарочито од г. Вељка, да тамо није донето формално решење министрово. Г. министар кад је издао тако решење, он није се обзирао на закон, нити на право онога, него онако с рамена казао човеку, неможе ти се дати. То такво решење циља на то, да богат буде вечито богат, а сирома вечито сирома и да никад не може да се обогати. Ако човек има довољно промета добиће и капитал; са капиталом ради ће сваки оволико колико може. Дакле треба да му се да та повластица, али опет треба да имамо у обзиру то, да ли нећемо с повластицом да учинимо какву штету држави, или другоме човеку који тако исто можда ће се јавити са предузећем. Питање је сад да ли кад се овоме да повластица, иде се на спречавање других. Ако неможе други да ради. (Чује се: неможе, неможе). Ако неможе, онда је то чудан закон, и чудна ствар. Ја видим да смо ми сви сагласни, да треба подпомагати индустрију, али ако, тако да неиде на штету других, него да се сви користе. Овога човека у раду не треба спречавати, него треба да му одобримо што тражи, ако му с тим не дамо власт да спречава друге. (Чује се: извесно, спречиће).

Ја нисам с тим законом на чисто кад велите да ће спречити. Ја незнам какав је то закон. Зато ја овде не могу да дам своје мишљење ни за једно ни за друго; т. ј. не могу да

кажем, ни да ли да му се да, ни да ли да му се неда, кад велите да постоји такав чудан закон.

Мин. финанције: Ја сам устао пре свега за то да оградим противу израза, којим се служи г. Илија, кад вели, да је моје решење изречено онако с рамена. Ја не решавам с рамена, но може бити да г. посланик говори с рамена. Ја не решавам с рамена тако, као што г. Милија говори с рамена. Али пошто је сам приметно, да је закон на мојој страни, и да сам се ја на закон обзирао, немогу даље њему да говорим. Толико за г. Илију.

Дозволите господо, да вам сад укратко кажем, како ова ствар стоји. Сва акта ове ствари нису била пред одбором. Шта више, није била пред одбором цела молба г., који се жали скупштини преко мене. Но пре свега имам да учиним једну озбиљну ограду. Ми се данас упуштамо овде у једно питање, које по мом схватању не спада у делокруг скупштине. Закон о индустријским предузећима дао је чисто и јасно право влади, да влада сама решава, коме се може дати повластица за какво предузеће, а коме не може. Дакле, кад је то право закон дао влади, онда значи, да право то нема скупштина. Скупштина има право да каже министру финанције: ти си погазио закон; и онда ја би молио скупштину, а нарочито известиоца одбора за молбе и жалбе да каже, који сам закон погазио. Онда је ствар чиста. Скупштина може да суди, да ли је министар погазио закон, и ако је погазио, онда је крив и одговара, али ако није, онда је ствар на чисто. Ја не налазим нигде у извештају одборском, да је показат члан закона, који сам ја погазио. Напротив, ја опет кажем, кад се узме да члан 1. закона о подпомагању индустријских предузећа: (чита.) Да би се подизање индустрије у земљи подпомогло, и ускорило, *влада се књажевска овлашћује* да предузимачима, односно дружинама предузимачким може дати повластице по одредбама овога закона. И даље, кад се каже чланом 9: (чита.) Све напред поменуте повластице дају се књажевским указом на предлог министра финанције, а по саслушању министарског савета. Кад се ова два члана дакле погледају довољно је и јасно шта

закон каже; ту је довољно гаранције дато, да се узме у припреже што закон иште, и пре свега јасно је, да влада даје повластице, а нико други. То је у опште што сам имао да кажем о овоме.

Сад долазим да вам кажем, како сам ја практицирао овај закон. Вама ће без сумње бити пријатно да чујете, да је до сад било 25—30 молби за подпомагање разних предузећа индустријских. Било је људи, који су тражили повластицу да подигну фабрику за стакло; било је људи, који су намеравали подићи фабрику за свеће, за сапун, за чоху и т. д. Тако је између тих молби дошла и молба фабриканта ћебета из Ужице. Ја не могу тако да узмем ствар чим ми се појави, но с молбом да му дам концесију да кажем, добро, дајем, јер то и не зависи само од мене, него министар треба да поднесе предлог министарском савету на одобрење, и кнезу на потпис. А један министар, господо, кад узме на се да кнезу поднесе један акт на потпис, треба добро да промисли, да ли је та ствар, која се тим актом и потписом кнежевим узаконава, да ли је та ствар добра и озбиљна, а и корисна. Ја сам тако и поступао. Тражио сам, то јест да сазнам, да ли је та ствар озбиљна и могућа, за коју се концесија тражи. Да би то знао, ја сам увек у свима случајима тражио пре свега гаранције неке, да ће тај, што тражи повластицу, зашта моћи да отвори своје предузеће, да одржи фабрику. Ја морам да тражим те гаранције, јер господо, кад ја данас подпишем указ, да један човек може да подигне фабрику с повластицом за 15 година да само он ради, ја тиме могу да наложим Србији да она за 15 година не може ништа да има, пошто овај, коме сам повластицу дао, није имао довољно капитала, па није подигао фабрику једне, није друге, није треће године, а међу тим он има концесију да само он сме да подигне за 15 година таку фабрику. Дакле ако он за 15 година неби подигао фабрику, Србија би осуђена била да 15 година нема фабрике. Дакле то је опште правило, названо самом потребом, да се прибаве гаранције, да ће онај подићи зашта фабрику, коју тражи да подигне. Сад ја сам то опште правило примењио и на тога фабриканта

сукна и ћебета из Ужице, који је тражио повластицу за фабрику „вуненихъ израђевина“; али у неколико сам применио то правило на њега, или управо ја сам одступио од тога општег правила само да му олакшам ствар и у колико сам хтео, да он као наш човек, србин, нађе олакшице за овакво предузеће. Он ми је донео молбу, коју одбор није прочитао, но у којој се каже овако: (чита) „Као држављанин српски, упражњавам од 6 година фабричко прерађивање вуне у својој фабрици, која у Ужици постоји.

Желећи се користити благодетима закона о потпомагању индустријских предузећа у нашој земљи, молим г. министра да ми дозволи дати повластице“ и т. д.

Дакле као што видите, тај човек, нити је казао да ли може да гарантује да ће он у својој фабрици садањој моћи да прави чоху, нити каже, да ли има капитал и колики, нити кроз које ће време да подигне ту фабрику, — него просто каже: дајте ми право да и ја радим ту чоху, без икаква доказа, да ли је може и кад радити, и колико радити. Ја кад би њему дао тако просто на његов захтев, нема разлога зашто му неби дао поред те саме фабрике за сукно и чоху још и све друге фабрике, само кад би он казао да ми дате фабрику шећера, фабрику сапуна, стакла и т. д. И онда ако има разлога за прву фабрику да му се да концесија на само потраживање, онда би било разлога таквог, да му дамо концесију и на све друге фабрике. Или би био врло несљедствен кад би другчије радио.

Сад, враћајући се да вам докажем, да заиста хтео сам да одступим од правила, имам да изјавим, да је заиста то један врло усталац и вредан човек. С тога ја нисам му дао акт да га одбијам од тражења, него сам га дозвао, па сам му усмено казао: Господине, то је врло озбиљна ствар, ја бих се радовао да видим ту фабрику у Србији. Ја ћу вам дати концесију, али најпре идите те потражите људе и саставите капитал, донесите гаранције. С тога нисам му дао писмено решење, него усмено, и забележио сам то на акту, да бих знао шта сам му одговорио, а сад на сваки начин се узима то, да

сам ја са рамена радио, а још да хоћу да се заузимам за странце, који нам се и не јављају за концесије, и од којих осим тога што тражим капитал, тражим и једну велику кауцију у гаранцију тако, да сам сигуран с њима. Дакле не може ми се пребацити то, да ја протежирам странце.

Осим тога нека господа мало час говорише, да би овом фабриканту требало дати концесију и због тога, што он има већ фабрику. Јест господо, он има фабрику, али многи заборављате да је томе човеку дата из државне касе извесна сума новаца за ту фабрику, па кад тај човек не може без помоћи државне касе да подигне фабрику једну, која је мала, како ја могу да мислим, да ће он моћи да подигне једну велику фабрику за чоху својим капиталом, па на њу да му концесију дамо. Дакле господо, ово што сам га усмено одбио, кажем да није тога значења, да ја човека одбијам сасвим, јер кад би то урадити хтео, ја би му дао писмено решење; него ја сам му казао усмено, да он потражи гаранцију, па да ми је да, и онда да ћу му ја дати концесију. Немојте дакле мислити, да нисам хтео да му дам, јер господо, ја бих био најсретнији човек кад би могао данас да вам кажем: могао сам да дам једном човеку повластицу за фабрику чохе, и то још човеку Србину.

Ја се опет враћам и кажем, да сам потпуно убеђен и уверени да сам радио онако, и да ћу и у будуће радити тако, како највиши земаљски интереси и најбољи интереси по земљу захтевају. Знам да закон нисам погазио ни с тога на послетку како год ви решили да решили ово питање, ја се стављам на основ закона, и поднуно остајем при решењу, које сам овим жалиоцу дао. Ја се, као што рекох, стављам на основ закона, и пошто је министар одговоран, ја опет, примајући поднуну одговорност на себе, кажем: и данас да ми се когод јавно са оваквим захтевом и оваквим гаранцијама као овај жалиоц, ја бих исто овако урадио, као што сам и у овом случају радио То је мој одговор. (Чује се: врло добро.)

Р. Тајсић: Услов, који је г. министар поставио фабриканту ужичком, да мора бити богат и спреман са материјалом

— изгледа ми сметнан. А зашто? Зато, јер ко нема својих новаца, ко је богат, он неће ни да тражи ни од кога помоћи; ни од државе ни од другог. Но мени се чини, да се овим, што би се дала повластица ова, не иде само на то, да се лично фабрикант Стојан Поповић обогати, него на то, да се различне ствари од наше вуне граде, као чоха за војску, сукно и друго којешта израђују, те да се тиме наше садашње стање поправи. На с тога се ја подпуно слажем са већином одборском, да се томе човеку даде повластица.

Јован Бошковић: Ово је једна врло важна ствар. У неколико г. министар има право, у неколико га опет и нема. Г. министар тражи капитал, и што то тражи, разуме се по себи да у неколико има право, јер кад се да повластица једном овеку онда се разуме, да се не може дати и другоме, јер онда неби ово била повластица. Али опет знајући, да је раније дата извесна сума новаца томе човеку и да је он подигао раније фабрику — то сад да би се дала концесија другоме а не њему, тај би се човек упропастио и држава оштетила. Ја држим да би се то могло изравнати без икакве штете за државу и молиоца, и да се то може уравнати без икаквог спора између министра и молиоца, јер министар може да постави такве услове — а по закону министрово је да прави услове — па да каже, ако те услове не испуни за извесно време, онда ће му се одузети концесија и он ће је изгубити. А разуме се да ће свако пре добити тражене гаранције и паре, кад је већ добио концесију, него кад је тек тражи да добије.

С тога ја сам за то, да се овоме молиоцу да концесија, али у уговору да буде у строгом смислу узето и стављено, ако неби он испунио услове што му се поставе уговором за извесан рок времена, онда да изгуби концесију. Ја држим да би се тако ствар изравнала без икакве штете и за молиоца и за државу.

Мих. Смиљанић: Г. Јоца Бошковић објаснио је ствар врло добро, само молитељ је један од први фабриканта код нас, који се јавио да подигне такву једну фабрику, и то да је подигне у оном најсиротнијем крају наше отаџбине, онде где

ја наш народ врло сиротан, где народ не може да нађе запослења. Дакле и с те стране требало би да је се г. министар обзирао те да помогне онај сиротни свет у томе крају. То једно, а после тога требао је г. министар да се обазре, а и ми сви треба да имамо добро на уму, да је скупштина и влада дала овом човеку раније једну суму од две хиљаде дуката на подизање фабрике, па с тога, ако му не дамо повластицу на фабрику, онда он може пропасти, и онда ону суму новаца држава може врло лако да изгуби. Дакле овако је нужно да се овоме фабриканту да на неко време повластица.

Павле Поповић: Истина да има зебње с те стране, да други наши држављани, неби могли да подигну такву фабрику; али ја знам за цело, да се нико од наших држављана неће пограбити да подигне такву фабрику, кад овај добије концесију на ту радњу, но ако се који пограби, пограбиће се странац. Овај човек почео је од скора да ради ту радњу, сад да би се намножио са машинеријама, да би почео мало да ради, да би стекао капитала, те да се одужи и држави, што је од ње позајмио, и боју радњу отворио, — зашто му се неби дала та привилегија за 10 година. То није сасвим много. Зна се управо да у тој фабрици раде, све наша браћа срби, и тако се користе и радници наши што тамо раде, а по највише су готово тамо сиромашни људи, као што рече г. Смиљанић, и тако се тај тамошњи сиромашни свет помаже. Ономад смо неким младићима дали неку сумицу новаца, да другу неку производњу почну радити. Овоме дакле да дамо повластицу, а некоме помоћ, и тако ће мо некако намамити друге, да се за то спремају. И тако ћемо мало по мало развити и код нас индустрију. Зато се придружујем мишљењу одбора.

Ј. Јелић: Ја се подпуно слажем са г. Јоцом Бошковићем и држим да је нужно, да се такве ствари у нашој земљи подпомажу, само с тим, да се молиоц тај обрати надлежној влади да испуни услове све, које су прописане у закону, па онда влада да му даде.

Милош Пантић: Нас је свију мило, да имамо фабрике код нас и у нашој земљи. Видим да смо сви за то, да се ни-

дустрија код нас подиже, а видим где се показује, да тај човек зна и може да ради ту радњу, па ми је мило, што каже г. министар да је тај човек поштен и вредан. Ја бих рад био да му се одобри да може човек радити, јер кад је он до сад радио, и кад је показао своју способност за ту радњу, онда му заиста треба одобрити. Слажем се са мишљењем већине одборске.

М. Миловановић: Ја сам имао само да објасним мој говор, где сам оно отојач опоро казао. То ме је побудило, да тако кажем, оно решење министарско, које је сасвим кратко и кусо, и у ком се не објашњава, из којих се узрока човеку неда привилегија. У том решењу требало је назначити све побуде, законе или материјалне. То сам имао да исправим. Ја нисам за привилегију од 15 година, него за нешто мање, ако може бити по закону. Но пошто не знам како изрично стоји у закону, с тога нисам ни за једну ни за другу страну, док тачно не разумем тај закон. А оно што каже г. министар, да нисам требао онако да судим, заиста мислим, да је мој суд подпуно оправдан.

Дим. Катић: Ја мислим да неће нико спорити, да нам треба овака фабрика. Зато смо сви сагласни. И ја сам за то, не само да му се привилегија да, него да се удари заштитна ћумручина, како би се та радња могла боље развити. Тиме би се изазвала тражња, а сама тражња изазиваше понуду. Дакле ја се подпуно слажем с већином одборском.

М. Брачинац: Ја се не могу чудити господину Тајсићу и Милосаву Марковићу, него се морам чудити Јови Бошковићу, Михајлу Смиљанићу и Павлу Поповићу, који су били, кад је тај закон направљен. (Смех.) Дакле, они су били на скупштини кад је тај закон прављен, па треба да знају, да закон прописује, да се може дати привилегија на какву радњу само једном човеку, и то за 15 година, а мање не. Господин министар је баш на основу закона поступио, Што каже г. Бошковић, да би тај човек, кад би добио концесију, могао наћи више капитала, те тако бољу радњу да окрене. То не стоји. Он може добити ту концесију, а капитала опет не добити.

Што каже г. Милија Миловановић да не разуме закон. Закон је тај тако прописан, да се може дати концесија на какву радњу, само једном човеку и то за 15 година. Зато дакле време, нико други не сме такву радњу радити.

Павле Радивојевић: Пошто се Стојан Поповић фа брикант јавио скупштини још 1869 и 70 године, и пошто је скупштина њему већ дала неку суму новаца, и он се од тог доба досад није показао као рђав раденик, то кад би му се та повластица сада укратила, не само да би он пропао, него и ми не би наплатили наш новац. Дакле Ја сам за мнење одборске већине

Н. Крстић: Ја морам да опет напоменем оно правило по коме скупштина не може да ради оно, што није њен посао. О томе је и г. министар говорио. Али кад је већ ушло у то да се о овоме говори, говорећу и ја. Лане кад је о томе закону био говор, онда је било питање, да ли у опште такав закон да се прими или не, било је људи, који баш разуму тај посао, који су били, томе јако противни, мислећи да ће бити, врло штетно за земљу, ако се онај закон усвоји, да се некоме да право, да нешто у земљи искључиво ради. Но међу тим нашла се већина у скупштини. Те се тај закон усвоји. Зато дакле постоји. Тај закон, треба да врши министар и нико други Зато држим, да не може нико други позван бити, осим министра да по оном закону даје повластице према овоме ја мислим да одбор није могао да узме молбу ту или жалбу у разматрање, нити је требао да онако своје мишљење о томе подноси. Но кад се већ мисли, да о овој ствари скупштина треба да доноси своје закључење да видимо како ствар по закону стоји. Предлаже се, „да се може дати повластица.“ Да видимо, да ли је то? Погледајмо шта закон о повластицама каже? Кад се повластица иште, мора се казати изрично, за шта се траже: Ја тражим повластицу, да израђујем *вунене ствари*, тиме није ништа казано. То је тако неодређено, да ни један чсвек не може знати шта ће се у тој фабрици израђивати на због тога не може се на таково тражење ни дати повластица од вуне израђују се различне ствари; и имају различне фабрике за прерађивање вуне. Другчија је фабрика, која израђује ћебета,

а другчија, која израђује чоху, или која израђује друге неке ствари различне од ћебета и чохе; а све су те фабрике које израђују *вунене ствари*. Пре свега дакле, треба да се каже, шта се хоће да израђује у тој фаарици за коју се тражи повластица па онда тек може имати права да тражи повластицу

Кад се даје повластица по самом закону, прави се неке врсте уговор. Чл. 10 закона о потпомагању предузећа индустријских каже. (Чита). „У свакој се концесији има јасно назначити, у којим случајима, и по чијем решењу повластица по овоме закону дата и пре штете рока наступити може.“ Ти се случајеви у напред одређују, и одређени стављају границе министру, да другоме на исту радњу не може дати повластице. У чл. 3-4-5-6-7 наређује се, да се ономе, који је добио неку повластицу, могу дати особита права, међу која долази н. пр. и то, да ће се ослободити плаћања ћумручине за машине, и за све оне ствари, које су му потребне за подизање фабрике; да ће се ослободити од плаћања ћумручине за унос сировог еспана, који му је потребан и нуждан за рад фабрике; каже се даље у закону да може бити ослобођен од ћумручине и за извоз фабриката, и полу-израђевина из земље. Даље предузимачу по потреби предузећа може се уступити на употребу и државна земља; шта више и бесплатна употреба шуме. Ја бих желео, да ми ма ко овде каже, како може министар направити ове врсте уговор, то јест дати неку повластицу; кад незна шта ће та фабрика израђивати, кад незна колико ће ствари моћи израдити; једном речју кад незна, какве се врсте фабрика и у коме обиму подиже? Отуд излази, да је зашта сувише неопредељено, кад се каже „израђивање вупених ствари“ јер се по тим изразима незна ништа од онога, шта се знати мора, те да се повластица према законским прописима напише, и изда. Према ономе, шта је у закону казато, да ће се давати повластице за потпомагање индустријских предузећа, жалилац је мислио да му је довољно, да само затражи повластицу, те да му се мора дати. Но као што сам показао; то тако не стоји. Закон, који је допет о овим повластицама, није могао имати на уму користи, што ће појединац имати од оваквих повластица;

него је морао имати на уму користи, које ће цела земља од оваквог закона имати. А да ли ће земља имати користи, ако се искаже, да нико не може градити ћебета, него само онај, који је у Ужици, а тај у Ужици нема нити новаца, нити довољно других средстава, да може израђивати ћебета толико, колико је нужно, да се подмири потреба целе земље у тим стварима? Заиста, ја ту корист за земљу не увиђам. Ако је молилац добар, и поштен, и вредан човек, то је његова ствар, то није разлог, да добије повластице. Његова фабрика, постала је пре овога закона. И то, што је постала пре овог закона, и што и сад постоји, доказ је, да јој нетреба повластица. На њу се управ закон о повластицама и не односи; јер се при прављењу закона замишљала *нова* предузећа, којих у земљи нема, а не радње, које су пре тог закона постале, и које су се без повластица развиле. Због тога, што је ово радња владина, а не скупштинска, што је ова ствар већ била пред г. министром, те тако би сувишно било опет је министру на оцену упућивати, и због тога; што се по ономе, шта је пред г. министром било, повластица не би могла издати, држим да је одборов предлог сасвим неуместан, и да га треба просто одбацити. (Ковачевић: дивно).

Д. Балацки: Многи од господе предговорника, говоре овде, како је користно имати у нашој земљи фабрике. На ни један од нас господо не пориче то, јер неки дан имали смо и сувише разговора о томе, и сви смо казали, да је то користна ствар, и да је треба подпомоћи. Али подпомоћи штогод, ваља разликовати од ове ствари што се овде говори. Овде је питање о повластици, како ће се давати та повластица, тим нашим фабрикантима? Господо, ми смо сад тек почетници те индустрије. Ми треба добро да се узмемо на ум, коме дајемо повластицу, на фала богу, имамо примера, на бацимо поглед на све стране у Европи, на ће мо видети, шта је учињено, кад се дају олако повластице. Било је говора, ено господо по Бечу, по Берлину, где има тих фабриканата тушта, на је повика била на саму владу: ви дајете, — као што оно неки од предговорника рече, — с рамена повластице, хоће да нас по-

нлаве те повластице, један који има повластицу, ако је капитар, преиаша ту своју повластицу на другог, а други на трећег. Дотле је дошло, да људи, који су били с тим повластицама повлављени, махом су пропадали. И сад те владе, које су давале олако те повластице, тргле натраг, па кажу: не ћемо да дајемо ником повластицу, док нам не покаже довољне гаранције.

Зар ми господо као почетници, да уђемо у ту практику. Ми ће мо покварити оно што треба да бранимо а то је почетак индустрије српске. Господо, не мојмо улазити у ту ману Цео је свет упао у ту погрешку, па се не може толико време избавити ће. Промислимо добро, није то тако лако давати, за 15 година повластицу па после ако се не ради седити с крштеним рукама. Ја не знам какав је то човек, који хоће фабрику да подигне. Ја то мећем на страну, само овде кажем, и зато сам, да не препоручи од стране скупштине министру финанције, да ту ствар не узимље олако, да не наднемо у велику погрешку, које се не ћемо моћи толико година опростити, јер кад смо почетници, ми треба да узмемо пример, које га има у целом свету, па да се чувамо тога. За то ја с моје стране кажем, да ми тога мишљења будемо, и ако би то г. министар у начелу примио, да олако не даје те повластице, онда ја сам задовољан, и с моје стране бих му захвално и благодарно.

Известилац Ковачевић: Молим вас господо, да оправдам посматрање одбора, што га је руководило, да донесе два мнења. Баш г. Вељко Јаковљевић отпч лепо рече, како смо оиомад претресли питање о томе, да се за државне потребе најпре српске прерађевине у земљи узму, из чега излази, да смо потпомагали индустрију, јер, господо, од куд би било тих прерађевина у тако великој количини за државне потребе, ако се не би подпомогла индустрија, и сви смо оиомад приватили то, да дамо предузеће дрвенарске индустрије оним младићима, којима смо одредили на ту цељ 2000. дук. ц. Сад један фабрикант тражи концесију. Србин, тражи господо за то, да би могао онда тек ојачати дружину своју, јер кад он има ту концесију, наравно имаће и добру дружину, јер снага снази свагда иде. Г. Брачинац каже, ако набави довољно капитала, онда каже може остварити то предузеће и дати му се концесија, а онако, вели, не би могао, јер је решење г. министра на закону основано. Али, господо, молим вас, да прочитам члан 10 закона о потпомагању индустријских предузећа, који овако гласи. (Чита).

„У овакој се концесији има јасно назначити, у којим случајима и по чијем решењу повластица по овоме закону дата и пре истека рока пасти може."

Дакле ако он не могне ту радњу упражњати, ако не може довољни број подмирити, министар ће му закратити, и одузеће му дату повластицу, јер му је та снага законом дата.

Господин Милија Миловановић каже, да ли се том повластицом неби спречило право други. Али, господо, све напредне државе па и најслободнија Америка дају повластице појединима, постављају заштитну ћумручину, као што г. Катић рече, јер је то главна цељ развитку државног живота и већој циркулацији.

Господин министар каже, да му није могао дати повластицу за то, што није било формалне молбе и у њој пречених услова. Али овде следује штатут. Шта следује после? Г. министар треба да позове молитеља. А шта следује после? Следује уговор, пашта треба министар опет да позове молитеља. Кад министар састави уговор и каже овакав је уговор, онда молитељ ће казати прима ли такав уговор или не, па тек на основу таког уговора, даје се концесија.

Он каже овде ниште један фабрикант, а једном човеку не може се дати повласница тако лако. Али господо, овде не ниште један човек из света, него један човек који 7. година ради на тој фабрици, један човек, који је први подигао ту фабрику, коју Србија треба да подпомаже, не би ли се како развила та индустријска предузећа, као што г. Смиљанић рече.

Сад, господо, имајте доброту молим вас, да ме саслушате да прочитам протокол лањске скупштине, како је протолкован овај 10-ти члан о концесији. (Чита).

Ви сте нашли у пројекту за закон о индустријским предузећима на једну ствар и рекли сте да је требало друкчије уредити. То јест нешто је ствар свршена онда је г. Бошковић изјавио, да се стави један члан како ће да престане концесија. Та је ствар упућена финансијском и законодавном одбору. Ти одбори још нису радили ништа али да не би цео предлог о индустријским предузећима пропао ја би вас молио да ову ствар овако сад решите т. ј. ја вам предлажем да се овако стави: у свакој концесији има означити јасно у којим случајевима и по чијем решењу и пре рока може концесија пасти. То је сва ствар. Овим се чланом закона обвезује г. министар финанције који концесије даје да мора у уговору ставити случаје у којима концесија пада.

Ово је пропраћено са: врло добро. За тим је било бурно одобравање. Сад ја кажем, од куд се у напред може тражити велики капитал, кад то нема у закону. А друго, кад би странци улазили у нашу земљу, они би поплавити нашу земљу, па би они били наши поглавари, а ми њихове слуге. Ево узмите Вајфорта. Он је узео стране људе. Кад му се понуди какав Србин, он каже лењ је, нећу лењштину, тај није ни заштта, ја хоћу да имам добре и радене људе, и тако Србина нема ни једног, а толики новац из Србије извлачи. Узмите за пример једну чашу воде. Метните једну кап вина. Она се не види а у суштини опет постоји. Метите две, три, више итд., сад ће се већ боље приметити. Тако исто странац кад уђе у једну земљу он ће заиста са својим новцем и својом окретношћу да је поплави и на један пут да је промени, и као год што падајући капљице вина црвене воду, тако ће овде да добије други вид држава т. ј. цела Србија.

С тога ја велим господо, да би требало подпомоћи овака дивна предузећа, и да би требало усвојити предлог одбора, па да се каже: само да се да на озбиљно призрење влади, а то је, да се не обилази закон, него да влада према закону учини оно што треба; јер помислите се, господо, кад је била силна и славна српска држава под силним Немањићима, онда је било српско име, српска мисао, српска реч, српски рад, и тако се

је Србин непрестано узвишавао, дакле треба, ја држим, и ми да идемо оној мети, како ће мо доћи до оне висине, на којој су стајали Немањићи и велика српска држава. (Чује се: врло добро).

Вељко Јаковљевић: Молим за обавештење. Известилац одбора, у име одбора казао је и сам, да треба ову молбу дати влади на озбиљно призрење. На пошто се и он о томе слаже, онда мислим, да је у томе решена ствар.

Алекса Здравковић: Што се тиче ове ствари, ја немам много говорити; јер као члан одбора изложио сам моје мнење у извештају. Него, ако ми скупштина дозволи, имао би нешто г. министра финансије да упитам.

Подпредседник: Је ли о овој ствари?

Алекса Здравковић: О потпомагању индустрије. Чује се, да је један из Русије подвео једно писмо трговачко-занатлијском одбору, а то је кнез Демидов, који нуди по милијуна рубаља .....

Подпредседник: Је ли то, што желите да говорите, у свези са овим питањем?

Алекса Здравковић: — У свези индустрије.

Подпредседник: Сад није говор у опште о индустрији, него нарочито о молби и одборском извештају. О томе ако желите да говорите, могу вам дати реч, а иначе не.

Мијаило Лазаревић: Ја бих се заиста сложио потпуно са мишљењем одбора, јер држим да одбор није ништа друго руководило, него само жеља, како би се могла у нашој земљи индустрија подићи. Но то, да се у земљи индустрија подигне, не зависи од давања концесије, јер давање концесије спречавало би подизање и ширење индустрије, г. министар објаснио је прописе закона; зато примедба владина, да се скупштина неумесно упушта у решење таквога питања уместна је. Јер кад онај господин, који је подигао фабрику захтева концесију, стим хоће да спречи право да може и други подићи, дакле хоће да с тим добивеним правом привлачи к себи капиталисте т. ј. оће да монополише ту радњу, те с тога тражи да задобије право, управо да с тим шпекулише; тако би сваки од нас могао да

се обрати влади, да тражи концесију за ма какво индустријско предузеће тим не би помогли индустрију, већ на против с тим би спречавали подизпуће индустрије. Ја држим, да ником није забрањено, да ма какву радњу у Србији отвори; т. ј. ако је српски поданик. Дакле према томе мишљење одборско, да се спречава подизање индустрије, с тим што се не одобрава концесија, не постоји. А кад влада види, да предузимач подпуно одговара како Формалним, тако и материјалним прописима закона, разуме се, да ће влада имати њега пре у виду, и да ће дати концесију ономе, који потпуно одговори захтеву. Дакле не могу се сложити са одборским мишљењем, јер ту се види, да скупштина хоће да узме на се оно што не треба, јер скупштина нема права, да решава ову ствар; она не може да каже једном да се да, а другоме да се неда. Скупштина би могла имати да реши само о томе, да окачествује, да ли је влада погрешила закон, или не. Дакле писам за мишљење одбора, да се препоручује влади на оцену, већ да се пређе на дневни ред.

Подпредседник: Жели ли још ко да говори? (Вичу: Довољно је).

Известилац Ковачевић: Молим господо, за две речи. (Вичу: Довољно је).

Подпредседник: Је ли скупштина довољно обавештена? (Довољно). Онда дајем последњу реч г. известиоцу, а затим ћу дати реч и г. министру.

Известилац Ковачевић: На говор посланика г. Мил. Лазаревића, само имам да кажем ово: Баш зато је одбор за молбе и жалбе и донео овако мнење, да се не би обилазно закон о потпомагању индустријских предузећа. Молим вас господо, чл. 1. тога закона гласи овако: „да би се подизање индустрије у земљи потпомагало и ускорило, влада књажеска овлашћује се, да предузимачима, односно дружинама предузимачким, може дати повластице по одредбама овог закона".

Сад наравно нико не тражи од стране скупштине, а држим, ни сама скупштина не мисли да натера г. министра, да он да мимо закона нешто друго, него само према овом закону

да ако молилац испуни оне услове, који су овим законом прописани, да би добио права на повластицу; јер чл. 2. овог закона гласи: „Индустријским предузећима, којих је одомаћење у Србији желети може се издати повластица искључне радње, али ни у ком случају на дуже време од 15 година".

Дакле ту је ограничење, докле се може повластица дати Према томе долази у свезу са овим и чл. 10., који сам читао, и тамо стоји јасно, разговетно и опредељено, какав ће уговор да састави министар финансије са молиоцима. Дакле одбор је мнења, да скупштина предложи влади, да она не обилазећи закон узме ову ствар у озбиљно призрење. То је, господо, мнење одбора.

Министар Финансије: Ја господо не могу да примим тако формулисан закључак одбора, јер он предпоставља, да, кад би га примили, значило би да ви полирђујете, да влада у овом случају није испунила члан 2. 8. и 10. Ја вам кажем да то не стоји, а молио би да ми се покаже у чему нисам радњу моју сообразно закону. Ја бих молио, да ми каже то и одбор: не држим, да ми то ни он ни г. известилац не може никад казати.

Ја се сад враћам да говорим на неке разлоге г. известиоца одбора. Он је наравно ударио гласом да вас задобије, за свој закључак, како је скупштина пре неки дан решила, да се потпомаже индустрија, да се неким младићима да из државне касе новац, па каже: Онамад смо тако решили, па треба и данас да решимо. Но господо, то су разне две ствари, премда је у главноме једна. Заиста и народна скупштина и влада, као и цео српски народ жели, и била би срећна, да потпомогне ту радњу. Али то су два различита случаја. Онамад сте дали мнење, да се учини нека помоћ за земљеделске справе. Том фабриком ми не спречавамо ни ком другом да такву исту фабрику подигне, ни за један дан, а камо ли за 15 година. Али овде се данас тражи, да се користи свима повластицама, које закон даје; дакле, тражи концесију на 15 година за једну фабрику; тражи, да се сваки други искључи за 15 година. Дакле господо, није то тако једна ствар, као

што се чини у очима г. известиоца. Овде ћемо да станемо на пут целоме народу, да кроз 15 година не може никад подићи Фабрику. То је један разлог. Друго, приметно је г. известилац одбора на каже у члану 10-том да овако стоји: „у свакој се концесији има јасно назначити у којим случајима и по чијем решењу повластица по овоме закону дата, и пре истека рока пасти може". На онда вели, министар је требао, да је дао концесију, а да је казао, ако се не испуне прописани услови, да ће концесија пасти. Али баш то је оно, што министар не може да ради. Један човек поднесе ми данас молбу да му дам концесију; зар ја да му одмах ову концесију дам, на сутра дан одма да је узмем одма натраг кад не испуни прописане услове. Узмимо случај овај. Ја сам дао концесију једном човеку, но он за годину дана не испуни захтеване услове, а затим прође друга па и трећа година. Министар тада решиће да концесија падне, пошто нису извршени услови. Господо, три године Србија је провела без да је могла створити какву фабрику. Може бити, да би био још који Србин и грађанин српски, који је тако исто добар усталац, и који би се кроз три године дана јавио; па зар да се вежемо, да за три године дана, не можемо другоме концесију дати?

Господо, ја мислим да је ствар у овоме. Ако мисли одбор и ако скупштина усвоји одборско мишљење, да је министар погазио закон, нека се оптужи и нека се да под суд. (Чује се: није). Ако није, онда нема места разговору. Долази питање. Министар имајући пред собом закон шта треба да ради; треба ли да одма сваконе, који му се повуди, одобри молбу? Ја мислим, да би то било са свим лакомислено; ја мислим, да би ме скупштина са највећим правом могла осудити, кад би тако олако радио, ја мислим, да је главна ствар то, да министар кад му се неко обрати са молбом, па тражи повластицу, да министар пре свега, тражи од тог човека уверење, да ли он заиста може да подигне фабрику, да ли је у стању да ради. Ако ко мисли, да министар не треба да тражи то уверење, онда сам погрешно, јер ја сам то уверење тражио. Али ја мислим, да ви не можете преворити ни једног

министра, што он тражи најозбиљније гаранције, најозбиљнији уверења, да он неће ту концесију, на коме ће да стоји књежею име, да багателише или да спекулише.

Дакле ја опет кажем господо, да треба да имате у виду то: је ли министар требао да тражи најпре основа уверења, да човек може подићи фабрику или не? Ако мислите да је требао, онда немате никакав прекор да чините; а ако мислите да није требао, онда је министар заслужио тај прекор; али ја тај прекор врло радо примам на се. Оно, што је г. известилац говорио о странцима, на то би се имало много шта да рече; но пошто то данас није на дневном реду, нећу да се упуштам у разговор. Но да се не би мислило, да и влада потпуно дели мишљење г. известиоца, ја се за сад од тога само ограђујем.

Г. известилац је завршио свој говор тиме, што је казао, да је министар као обишао закон. Ја опет кажем господо, да је то најзамашнија ствар у целој ствари. Ја не видим, да сам обишао закон; но ако ко мисли, да сам обишао, ја молим да то каже, и онда не само да се учини прекор министру, него нека се да под суд.

Дакле то је што сам имао да кажем на разлог г. известиоца; а у осталом враћам се на прво моје гледиште, па кажем да ова ствар и не спада у круг скупштинске радње.

Подпредседник: Два су предлога, која треба да ставим на гласање. Предлог одборски да се молба преда влади на призрење, и предлог г. министра кога више посланика потпомажу, да се пређе на дневни ред.

Известилац Ковачевић: Имаде три предлога: Предлог одборске већине, одборске мањине и г. министра.

Подпредседник: Пошто има већине и мањине одборске, то мислим, да ће бити најбоље, да ставим овако питање на гласање: ко је за предлог одборски, не опредељујући да ли за већину или мањину, него само да се пошље влади на призрење, тај нека изволи седити; а ко је за предлог г. министра што су и многи посланици потпомагали, да се пређе на дневни ред, тај нека устане. (Многи се дижу. Вичу: Није разумљиво питање).

Вељко Јаковљевић: Ја прив писам схватио питање; јер овде има три предлога. Сад или ће да буде гласање за мнење већине или за мнење мањине одборске, или да се пређе на дневни ред.

Подпредседник: Пошто имаде два мнења одборска, то сад не опредељујући које ће мнење бити, него у опште гласаће се, да се упути влади на призрење, па с тога, ко је за то мнење нека седи, ко је да се пређе на дневни ред, нека устане? (Многи се дижу. Вичу: Већина седи, неки опет: већина је устала. Чује се: да се гласа по именце. Жагор). Пошто је сумњив исход гласања, то ништа друго не остаје, но да се гласа по именце. (Усваја се). Молим господина Јездића и г. Ковачевића да буду контролори.

Сад ко је за предлог одборски, да се упути влади на призрење, тај нека каже за, а ко је да се пређе на дневни ред, тај нека каже *против*. (Наступа гласање).

После гласања.

Подпреседник: Секретари су нашли овако: да је гласало за одборски предлог 47 а против предлога 46. (Вичу: Није тако. Жагор). Ја немам узрока да сумњам, кад су контролори нашли сагласно са секретарима, да је такав исход гласања.

Милан Брачисац: Ја сам бележио гласање, и 48 било је против предлога.

Јован Бабић. И ја сам бележио, па је 48 гласало против предлога. Дакле, већина је била против. (Жагор).

Подпреседник: Молим господо, пошто су секретари тако нашли, а контролори потврђују, ја мислим, да немамо узрока, да посумњамо; па зато, питам прима ли се овај исход гласања, (Жагор. Неки вичу: прима се, а многи вичу: да није правилан исход гласања).

Петар Ђуричковић: Ама људи су овамо бележили, па је исход гласања изишао. (Жагор. Чује се: контролори су били, који су за предлог).

Подпреседник: Онда нећу објављивати решење, него вам дајем $^1/_4$ часа одмора, па ћемо после наставити ову ствар.

После одмора.

Подпредседник: Пошто многи од господе посланика тврде, да је погрешан исход гласања, то се мора повторити гласање по именце. Молим господо за друге контролоре, један да буде од једног, а други од другог мишљења, Молим господу секретаре, да бележе обадвојица. Г. Крстића молим за контролора у место г. известиоца; а г. Јездића молим да остане. Молим господу посланике, нека сваки јасно каже *за* или *против*, тако, да не мора други за њ говорити. Повторавам питање: ко је за предлог одборски, било већине или мањине, тек свакојако да се упути влади на призрење, тај нека каже *за*; а ко је да се пређе на дневни ред, тај нека каже *против*. (Наступа гласање).

После гласања.

Подпреседник: Да вам објавим исход гласања. Гласало је за предлог одборски 45; против предлога 48. Дванајесторица нису гласали Већином гласова дакле прелази се преко ове молбе на дневни ред.

Молим господо, имам да одговорим на једно питање, а то је о посланику г. Кости Поповићу. Председништво га још није позвало, али ће га одма позвати, да дође на скупштину. Што се тиче питања г. Ђоровића, не могу одговорити, јер потребујем обавештења.

Сад има неке интерпелације, које су остављене до доласка господе министара. Те су интерпелације ове:

Светомир Николајевић чита интерпелацију Владислава Павловића, која гласи:

Питање.

На г. председника министарског савета министра унутрашњих дела.

Милић Барјактаровић земљед. из села Јовановца среза и округа Крагујевачког пре неког времена донео је своју пшеницу у Смедереву и утрамило за со, и однесе со у Крагујевац да прода једног суботног дана, када је тамо пазарни дан, и почео продавати на крупице од 60—80 до 100 ока сељанима. Ово му

општински суд забранн, и морао је после на штету да прода укупно трговцу. Да ли је ово по закону забрањено незнам. На за то питам г. министра унутр. дела и молим га да ми одговори, има ли право општински суд, да оваковну продају соли забрани или нема, па ако по закону нема права, то молим да одпусти један распис властима да се ово не би и у будуће догађало.

1. Марта 1875. год.
у Београду.

Народни посланик
Владислав Павловић.

Подпредседник министарства: Ова ствар мора да се испита преко окружног начелника; зато молим, да ми се преда интерпелација, па кад добијем извештај, ја ћу онда одговорити. (Усваја се).

Светомир Николајевић чита интерпелацију Димитрија Катића и осталн, која гласи:

Интерпелација.

На председника министарског савета и министра унутрашњих дела.

По одлуци скупштинској имао је председник министарства и министра унутрашњих дела одредити комисију, која ће извидити жалбу оних Јагодинаца, који су се жалили народној скупштини противу тамошњег начелника, због неких злоупотреба при поновљеном избору посланика за исту варош, а које се догодило за време министровања г. А. Чумића.

Према истој одлуци председник је министарства одредио за чланове исте комисије г. Ј. Барловца члана касације, г. Антоновића председника суда окр. Крагујевачког и г. Арсенија Јовановића члана суда окр. Смедеревског.

Као што смо дознали г. Ј. Барлов пашеног је г. Чумићу бив. министру, а г. Антоновић и А. Јовановић по неколико пута су изазвани за време његовог министровања. следствено је, да ће њихов рад. зависити од њиховог расположења.

Зато питамо председника министарског савета и министра унутрашњих дела, да нам одговори:

1. Је ли му познато било постојеће сродство?

2. Је ли знао, да су и друга два чиновника, који су у овој комисији по неколико пута изазвани за време бив. министра г. Чумића.

3. Ако му је то познато било, онда, зашто није избегавао оваку сумњу? и

4. У случају, ако му од тога ништа познато није, то га овим извештавамо по истим, да скупштина сумња у ову по његовим речима: тврду и лаку комисију.

4. Марта 1875. год.

Народни посланици.

Димитрије Катић, Милија Миловановић, Ранко Тајсић, Адам Богосављевић.

Председник министарства: Да је Барлов пашеног Чумићу то ја господо сад први пут чујем. До сад тога нисам чуо. Ја сам пре неколико дана говорио овде о саставу те комисије, и кад би ми тада ма и један глас учинио ту примедбу, ја бих још тада промислио, шта би урадио. Комисију ову нак нисам ја сам одређивао, него је она одређена министарским саветом и при одређивању те комисије није се за наведено сродство знало. Што се тиче она друга два члана за која се каже да су ванцирали, о њима неможе речи бити јер то неспада у овај предмет неспада у питање сродства. Дакле као што рекох, да ми је ствар била позната о наведеном сродству, промислио би шта би урадно, али сад пошто је комисија отишла на дужност, ја немам шта да радим, а дела ће показати како је урађено.

Светомир Николајевић: Чита интерпелацију Павла Радивојевића, која гласи:

Интерпелација.

На г. министра председника као министра унутр. дела.

У уставу земаљском прописана је неприкосновеност владаоцу. У закону кривичном прописана је казна за онога који владаоца вређа или омаловажава, усмено или писмено.

Да се очува неприкосновеност владаоца и спречи увреда која му се може нанети средством печатаних листова, зако-

ном о печатњи наређено је: да све јавне листове, пре него се у свет пусте, прегледа полицијска власт.

У седмом и осмом броју изишавших новина „Домишљана„ (који се под) приложе, уредник истога Никола М. Никшић у чланку уводном „Лажни либерали“ уплетао је претресао на недостајан и нескладан начин личност Светлога кнеза.

Ми као представници народа српског, који кнеза свога безгранично љуби и високо цени и поштује не можемо према овом неуљудном поступку уредника „Домишљановог“ и према нашој увреди и умаловажењу владаоца равнодушни бити. С тога питамо г. министра унут. дела да нам каже: зашто полиција није са овим листом „Домишљан“ по закону о печатњи поступила, него је он пуштен да се као немила струја по земљи разнесе и народ обезпокојава, кад ми знамо да су листови у у којима је по нека незнатна увреда министрима или њиховим органима нанешена узапћивани и уредници суду предавани.

Осим овога, у овом истом чланку противно закону кривичном на недостојан начин опорочаван је устав који је владалац као установу земаљску заклетвом својом утврдио, називајући га накарада и томе подобно на и првог због овај лист није смео бити пуштен већ је требало са њим по закону поступити.

Интерпелант:
Павле Радивојевић.

Председник министарства: Пре свега, нека ми дозволи г. интерпелант, да му изјавим у име своје и у име владе благодарност, што се потрудио, да обрати позор на овакве ствари. У осталом господо, мени је позната та ствар. И не само према томе листу, него и према свима другима, подобним листовима ради се и ради ће се, све, разуме се, са обзиром на закон о печатњи. Ствар ова још није свршена, и, ако се буде свршило за време трајања ове скупштине, ви ћете знати на чему је. (Чује се: врло добро.)

Подпредседник: Молим сад известиоца за молбе и жалбе.

Известилац Ковачевић: Посланик поп г. Сава изволио је неко време проћи кроз округ руднички, па пролазећи тамо, 1603

нашао је тамо на неке не уредности г. Христифора Петровића члана суда округа рудничког, на интерпелације министра правде. Одбор је нашао, да има места овој интерпелацији.

Министар правде: Ја ћу одговорити за 3—4. дана; па за то дајте ми ту интерпелацију.

Извест Ковачевић: (Чита). Кметови одборници девет општина у срезу Брзо-паланачком моле да се среска кућа премести у Јабуковац као на најудеснијем месту за цео срез што ће се из поднетог плана видити.

Одбор мисли.

Пошто се из плана види да је за среску кућу удобно место Јабуковац или Штубик, то да се ова молба преда влади на озбиљно призрење. (Усваја се).

Известилац Ковачевић: (чита.) Сава Јовановић, шустер из Београда, жали се што је из војено-правителствене шиваре, где је био шеф, истеран зато, што је неке злоупотребе одкрио.

Одборско мнење.

Решење је министрово на закону основано с тога је одбор мишљења да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Извест. Ковачевић чита: Лука Митровић, Алекса Орловић, Антоније Василић, и још њих 22 ужичана примећују на телеграме, које добивају народни посланици, из унутрашности. Овоме поступању противни су одсудно са неких узрока. Моле скупштину да има у виду при решавању и друге потребе, које они у овој изјави спомињу.

Ова је изјава погрешно дошла одбору, зато, што је предвиђено због чега је одбор по првом чл. 102. зак. о посл. реду одбацује, о чему скупштину извештава. (Усваја се.)

Извест. Ковачевић чита: Персида, удова поч. Димитрија Јовановића капетана у стојећој војски, моли за повчану помоћ ради издржавања својих седморо нејаке деце.

Одбор је о овом саслушао и г. министра финансије и поразлагању једне и друге стране, нашао је да је молитељки дата пензија и по томе ништа се даље не може чинити, већ прећи на дневни ред. (Усваја се.)

Извест. Ковачевић чита: Председник конзисторије Ужичке, Радован Поповић, тражи да му се и године од 1846. до 1862. признаду, уваже.

Према закону не може се молитељу зактев испунити, што је то савршено г. министар просвете у одбору објаснио, па се по том ништа даље не може ни радити, већ прећи на дневни ред. (Усваја се.)

Извест. Ковачевић чита: Ф. Росина, уд. Васе Топлицког, бив. члана управе вар. Београда, обневидела, онеспособила сасвим. Зато моли, да јој се поред садање мале пензије што више одреди.

Одбора мнење.

Овде је учињено, што је по закону требало учинити, за остало нек се обрати општини према закону о подпомагању сиротиње, зато се не може ништа даље радити, већ прећи на дневни ред. (Усваја се.)

Известилац Ковачевић чита: Ђорђе Исаиловић, казначеј управе фондова, Алекса Поповић и Никола Стојковић, чинов. гл. контроле, и Јован Царевић, чиновник мин. правде, моле народ. скупштину, да им призна и оне године службе, које су као учитељи провели.

Одборско мнење.

Једно што постоји о овом закон, а друго што се не види да су се обраћали надлежном министру, то се по том не може даље радити, већ прећи на дневни ред. (Усваја се.)

Извест. Ковачевић чита: Тома Марковић и још њих 10 грађана из Лознице, моле скупштину да изашље комисију да исљеди дело четворице поштени њихови грађана, које је полиција ухансила.

Одбора мнење.

Пошто не спада у круг скупштине, да комисија одређује и изслеђења чини, но је то круг владине власти, с тога је одбор мнења да се ова молба преда влади, те да ову молбу узме у своје призрење. (Усваја се.)

Извест. Ковачевић чита: Јелисавета, ж. Милоша Маринковића терзије, а насљед. и кћи поч. Хаџи Недељка Вељковића, моли народну скупштину да реши: да јој се она земља мирималска, сада пак државна, на којој се находе дућани њеног оца, — уступи.

Одбор је звао и г. министра финансије, и он је објаснио да о овом мирималском добру постоји законодавно решење од 20. Априла 1868. год. па он не може ништа даље против тог решења радити, кад тамо изрично стоји, да министар може зграде на таквој земљи, од држаоца по процени вештака одкупити, а не земљу продати, то је одбор мнења, да се по овом ништа даље не може радити, већ пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Подпредседник: Пређе прочитане интерпелације имају се упутити одбору, и то интерпелације: Јанка Јелића, Милосава Вељковића, Илије Стојановића, Милосава Вељковића, Алексе Здравковића и Алексе Стојановића, које су све управљене на министра грађевина, предају се одбору финансијском.

Министар грађевина: На интерпелацију г. Недића, односно правлења соба у караулама, одговорићу кроз 20. дана, пре не могу.

Подпредседник: Данашњи је састанак свршен, а сутра се заказује у 8 часова пре подне.

САСТАНАК XLIX.

5. Марта 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри сем министра иностраних дела и војеног.

Почетак у 9 сати пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола јучерањег састанка.

Секретар А. Богосављевић чита протокол 48-ог састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети противу протокола? (Нема.) Усваја ли се протокол? (Бива.)

Секретар А. Богосављевић чита молбу Саве Брадића, којом моли да му се дозволи 15 дана одсуства због слабости детета и због својих трговинских послова. (Скупштина му одобрава.)

Председник: Господо, молим вас, обратимо мало бољу пажњу на одобравање одсуства, јер је ту већ крајње време, да ми нећемо моћи више дати одсуства, и ако не буду дошли они, којима је дато одсуство, ми нећемо моћи радити. Сад је већ одобрено одсуство овом посланику, али у будуће молим вас, да се у напред бројимо, па тако да видимо, можемо ли дати одсуство.

Г. посланик за варош Ужицу положио је заклетву и заузео је своје место. (Скупштина прима к знању.)

Неколико предлога има да се прочита. Изволте саслушати.

Секретар Адам чита:

Народој Скупштини

Укинућем телесне казне дата је могућност, да се казна увелича, коју по некад не могуће је извршити, јер као што је свима познато, многе општине по селима редко, а по негде и никако не имају апсане, у којима би суд општински могао по осуди својој кога затворити, и тако се често догађа да многа лица остају не кажњена, само са тога, што не имају где затвор да издрже.

С тога предлажемо народној скупштини, да ово узакони или у закону дода:

„Лица, која код општински судова буду осуђена на затвор, па овај неби имали где издржати, дужна су онолико дана радити на каквом општинском послу, као на оправци путова, ћуприја, и т. д. колико буду осуђена за затвор."

Но суд општински дужан ће бити водити књигу о томе која лица буду и колико осуђена, па кад се известан број покупи, а и потреба укаже, да се ова умесно осуђеног затвора употребе на овај посао општински, који се тада показао буде.

4. Марта 1875. у Београду.

Предлагачи:

Ранко Вилотић, Јован Јуришић, Ђока Богићевић.

Вељко Јаковљевић: Има још један предлог у том смислу поднешен од мене и више посланика, па зато нека се тај предлог сајуза са оним и унути законодавном одбору.

Председник. Добро. Упућује се законодавном одбору.

Изволте госп. посланиче, ви сте захтевали да учините питање председништву.

Милосав Вељковић: Ја знам да је Милија Уротевић био потписник на протоколе. Има већ 10 дана како је он отишао, а на његово место није нико изабран за потписника. Ја нисам разумео да је други изабран. Дакле да се попуни то место

Друго би молио председништво да опомене г.г. посланике да од сад долазе што раније у скупштину, јер овако ако будемо долазили, ми не можемо да свршимо још два месеца. Сваки дакле треба да буде у 8 сати на своме месту, а ако не буде тада дошао, да се сматра као и да није дошао у скупштину и да нема дијурне оног дана. (Чује се: врло добро.)

Председник: Председништво је једаред казало и молило посланике да буду тачно у 8. сати на скупу (Чује се, треба заиста раније да се долази.)

Председништву је све једно, отворило оно седницу у 8 или у 9 сати, али оно не може отварати седницу без довољног броја посланика.

Милија Миловановић: И ја имам да учиним једно питање председништву. Поднео сам једну интерпелацију на г. министра унутр. дела о избору ужичкога посланика, па сам тражио да скупштина протумачи да ли је повређен члан 2. закона изборног. На ту интерпелацију министар ми није одговорио а има већ месец дана како сам је поднео.

После поднео сам у исто време, пре месец дана интерпелацију на министра просвете у том смислу, зашто се богаташким синовима даје благодејање да уче на страни; па ми ни он до сада није одговорио. За то молим председништво да учини питање дотичним министрима зашто ми нису до сад одговорили на те интерпелације, и када ће да одговоре?

Милан Глигорјевић: И ја сам интерпелирао г. министра унутрашних дела још 12. пр. месеца због истраживања неког

новца у окр. Крајинском. Ета интерпелација била је у одбор упућена, одбор је донео своју одлуку да има места одговору на њу. Министар ми још никако на њу не одговара.

Павле Поповић: Још у 26. седници скупштинској поднео сам интерпелацију на министра просвете и црквених дела, да ми одговори зашто су се ђаци из учитељске школе побунили, те су морали зимус по мразу чак овамо у Београд долазити да се жале министру.

Ђурђе Боровић: Имам ја да одговорим на ту интерпелацију. (Смех. Чује се: нисн надлежан ти да одговараш.) Знам да нисам надлежан, али та је интерпелација била у одбору законодавном и одбор је донео своју одлуку, да та интерпелација иде министру на одговор, и мислим да ће се јутрос у скупштини прочитати.

Подпредседник: Госп. Посланик Милосав споменуо је, да један од опуномоћених подписника одсуствује. Дакле кога да узмемо на његово место за подписника? (Чује се: Павле Радивојевића.)

Прима ли скупштина да г. Радивојевић буде од сада подписник. (Бива.)

Госп. Боровићу, вама је председништво остало дужно да одговори шта је учињено за четврти „економни одбор." Задоцњено је случајно, те није на време влади саопштена одлука скупштинска. То је већ учињено и мислим да ће скоро доћи од владе.

Председник: Има неколико интерпелација да се прочитају.

Министар председник: Ствар је чиста. Интерпелација је посве уместна. Кулуком се ништа код нас не ради, него све плаћањем. Онамадне је томе подобна интерпелација била овде у скупштини и читана, али она се тицала поште мишљеновачке. То је управо једна иста ствар. Ја не знам да је игде било тако као што се пита у интерпелацији, зато молно бих да ми се да та интерпелација да путем телеграфа питам, да ли је истина било у ствари тако. (Чује се: врло добро.)

Секретар Келић чита:

Питање

Управљено г. министру унутр. дела.

Скоро у свима срезовима отачаства нашег који су и врло мали, имаде по два среска писара и већи број практиканта. То су неки срезови стекли као што нам се види као неку очевину, па и ако тамо према броју пореских глава и нема за њих довољно посла.

Народ нак среза Бољевачког кога смо ми подписани посланици, не ужива подједнако право са осталим срезовима, тако броји преко 6000. глава пореских.

У томе срезу од првога устројства Србије па и данас једнако ова лица раде, један капетар, један писар и два практиканта; но два су практиканта од скора.

Народ среза Бољевачког до Бога пати се са садањим врло малим персоналном јер је очевидно да није у стању све послове народне према толиком броју људства да посвршава.

Власти су окружне доказивале потребу и тражиле још једног писара за срез Бољевачки и то у више прилика, а баш од пре 6. година готово сваку годину кад је год старешина нов долазно и положај среза увиђао.

На сва ова потраживања свагда је г. министар ладнокрван остајао и ако се народ због овога доста пати.

Ову потребу и мисмо и устмено г. Министру представљати, но то је све узалуд било.

Најзад да се неби више народ среза Бољевачког у овоме питао пошто подједнако право у овоме са осталим срезовима има, — ми сада питамо: зашто је г. министар напустно подпомоћи срез Бољевачки са још једним писаром по тражбини, тако је ово из ма којих узрока до садапропустно, онда тражимо да бар сада г. министар то учини, јер је крајња потреба да и народ среза Бољевачког осети неку олакшицу у вршењу својих потреба преко своје власти.

Уз ово питање могли би и многе неуредности у вршењу дужности полиц. власти среза Бољевачког да напоменемо, но

од тога нас одвраћа само то, што верујемо у њихову немогућност према пространом срезу.

У Београду 6. Фебруара 1875 год.

Посланици:

Илија Стојановић, Милосав Вељковић.

Министар председник: Нити писмене, нити пак устмене молбе има у канцеларији министар унутр. дела, сем молбе, коју ми једно пре неки дан г. посланик, који је на интерпелацији подписан. Ја сам га упутио или да чека док видим да ли има какве могућности да узмем из једног среза каквог писара, па да га додам срезу бољевачком; а ако је баш тако хитна потреба, нека се он потруди да се у буџету још један писар дода, пак ће се он одмах поставити.

Илија Стојановић: Што каже г. министар, да нема никакве молбе у канцеларији минист. унут. дела, то ја кажем, да, кад бих ја потражио, ја бих могао наћи 5—6 молби у истој канцеларији. Може бити од како је он министар, да није било друге молбе, сем моје и мога друга Милосава. Тај срез има 6000 глава пореских, а само један писар и један капетан. Ове године отишао је и капетан и писар у срез, а канцеларију оставили на пандуре. У срезу посавском нема више од 2000 глава пореских, па има два писара и један капетан.

Министар-председник: Ја опет понављам господо да никакве друге молбе код мене у министарству нема, сем те једне што ме је поменути г. посланик поднео. Друго немам шта односно тога да одговарам, но оно, што сам мало пре одговорио

Председник: Је ли задовољан г. интерпелант са одговором?

Илија Стојановић: Нисам задовољан донде, докле се год не пошље писар у срез, иначе ћу да изнесем све злоупотребе пред скупштину. (Чује се: на дневни ред).

Председник: Прелазимо на дневни ред. Сад је на дневном реду извештај одбора законодавног и претрес о предлогу министра унутрашњих дела, да се учине измене и допуне у закону о подизању и устројству болница и лудница. Дакле молим известиоца законодавног одбора да дође.

Известилац И. Стојановић: Чита указ Његове Светлости којим се овлашћује министар унутр. дела да поднесе предлог о измени закона о болницама и дома за сумануте.

Сад изволите чути извештај законодавног одбора. (Чита):

Народној Скупштини.

Законодавни је одбор прегледао предлог г. министра ун. дела од 1. т. м. о томе, да се учине неке измене и допуне, прво, у закону о подизању и устројству болница, и друго, у закону о устројству дома за сумануте.

Предлогом овим, као што се види из побуда г. министра иде се на то, да се подпуније одговори цељи, којој су болнички фондови намењени и према томе одбор налази, да сама справедљивост с једне и човечност с друге стране захтева, да се предлог овај усвоји, — и пошто је одбор по пристанку г. министра учинио неке измене у овоме предлогу, част ми је замолити народну скупштину да изволи решити да се узакони ово:

I.

Да се у закону о подизању и устројству болница од 27. Марта 1865 год. (Зб. XVIII. стр. 107.)

§-у 7. који гласи;

Фонд окружне болнице саставља се:

1. Од новаца, који су по негде до сад скупљени ради подизања болнице.

2. Од добровољних прилога, поклона и завештања, која појединна лица чине фонду болнице.

3. Од прireза, који се узима од сваког, који у дотичном окружју срезу или општини плаћа ма какови данак.

Дода:

§. 7. а)

Из фонда окружних болница:

1. Издржава се окружна болница дотичног округа.

. Лече се и издржавају суманути тога округа у заводу за сумануте, ако не буду у стању сав трошак или од части сами плаћати (§§. 14. и 15 замене закона о устројству дома за сумануте).

3. Исплаћују се трошкови око лечења сиромашних болесника из тога округа учињени ван додичне болнице, — и

4. Сразмерно приходима који су напоменути у § 7. под 2. и 3. овог закона, намирују се додатци трошкова, који би се показали у ма којој од осталих окружних болница.

Министар унут. дела одређује цифру помоћи, која према показаним недостатцима долази на поједине окружне болнице, али тако, да цифра ова може бити до 5% напоменутих прихода.

II.

Да се у устројству дома за сумануте од 3. Марта 1861 год. (Зб. XIV. стр. 21) учине ове измене:

Досадањи § 14. који гласи:

Они с ума сишавши у овом заведењу који нису у стању да се сами издржавају издржаваће се о трошку правительственом.

Да се замени овако:

§ 14.

„Они суманути, који у овом заводу лечили и чували буду, издржаваће се о трошку фонда окружне болнице онога округа, одкуда су родом или где су у последње доба живели, ако и у колико нису у стању да својим приходима плате трошкове око издржавања (§ 7. а.) под 2. допуне закона о подизању и устројству болница.

§ 15. који сада гласи:

О томе, ко ће се о свом (§ 12), а који о правительственом трошку издржавати (§ 14) решаваће попечитељство унут. дела, по саслушаном мњењу полицајне власти, онога места, одкуда је болесник.

Да се замени овако:

§ 15.

„О томе, ко ће се о своме (§ 12) а ко о трошку фонда дотичне окружне болнице издржавати (§ 14.) решаваће министар унут. дела, по саслушању полицијске власти, онога места, одакле је болесник родом или где је у последње доба живио.

Закон овај ступа у живот, од дана кад га књаз потпише.

Ради нужног знања, законодавни одбор има част да напомене Народној Скупштини, и то, да је предлог о изменама закона о подизању и устројству болница био и пред лањском Скупштином, и да је она решила, да се предлог у начелу прими.

У Београду, 22. Фебруара 1875.

Председник: Пошто је прошло-годишња скупштина у начелу примила, то сад ставља се и овој скупштини питање: хоће ли и она у основу да га усвоји? „Чује се: хоћемо да говоримо). Онда изволте, први је на реду Сима Несторовић.

Сима Несторовић: Овде се каже, у овом извештају, да је лањска скупштина у начелу примила овај предлог, но г. министар у своме предлогу не каже нигде па ни у овом објашњењу, је ли он предлог примљен у начелу или не. Најпосле ову скупштину господо не важе оно, што је лањска скупштина у начелу примила овај предлог а у појединостима не. За то ја хоћу да кажем с моје стране неколико речи о овом предлогу. Овде се пошт. господо иде само на то, да се како год помогне болници београдској, јер се вели да се она не може издржавати. Има неких милих разлога што се каже: има странаца, па за то ваља помоћи је. То је истина, господо. Али кад размислимо добро, ми знамо да свака глава у Србији плаћа по неку суму новаца и то иде у један фонд, а то је фонд школски. Сад од тога фонда школског зна се колико се троши на учитеље, учитељке и професоре, зна се колико имамо учитеља, учитељака и професора по унутрашњости, а зна се колико има у Београду професора учитеља и учитељака виших и нижих школа. Дакле, то цела Србија плаћа. На другом месту је управа фондова. Кад ставим у рачун шта је ко по Србији из те управе узео новац, а шта су овде у Београду чиновници и трговци узели, заиста изалази велика цифра, а људима тамо продаје се имање, а они не могу никад да узму новац из управе. Сад долазим на то, што се каже, да једну болницу није кадар Београд и београдско окружје само својим прирезом да издржава. Заиста ја по томе мишљењу не бих могао казати да се овим другим окружјима крије њихове суме, које улажу за то, да праве себи болнице. За то кажем да би нај-

праведније било да варош Београд и округ београдски ту болницу сами издржавају. Као што сам мало пре казао фонд школски и новац из управе фондова то су све већином непрпели Београђани. Плаћа држава театер, плаћа паркове, то све народ чини; дакле требало би Београд да се покаже бар толико издашан да своју болницу сам издржава без помоћи, а међу тим да се у округи новац не дира ништа, него нека сам Београд и његово окружије издржава и оправља своју болницу. Са ових сам разлога за то, да се предлог овај у начелу одбаци.

Ранко Тајсић: Предлогу одбора законодавног о допуни устројства болница, додатку §. 7. а), 4. тачки, где се каже, да сва окружија од свог годишњег прихода $^{5}/_{00}$ дају болници београдској у помоћ, противан сам из ових разлога; одбор је лепо у тачки 2. истог §. казао, да сумануте лече своји окрузи одакле су суманути т. ј. из фонда болничког истог округа, такође тачка 3. каже, да сваки округ исплаћује лекове за своју сиротињу, ма се где лечила; па кад сви окрузи то буду сносили, онда зашто да дамо по они $^{5}/_{00}$ од наших прихода болничких; — ја ћу да узмем једну цифру да учиним пример: наш срез драгачевски има 4100 пореских глава, дакле кад би ми дали $^{5}/_{00}$ год. од нашег болничког прихода, дао би чини ми се само наш срез београдској болници годишње 1640 гр. чар., па кад ми плаћамо свуд за наше болничке трошкове, зашто да дамо ову наведену цифру онако за ништа београдској болници; за то сам том противан; и тражим да се то са свим одбаци и пређе на дневни ред.

Милош Главинић: Слажући се подпуно са г. Несторовићем и Тајсићем што се ове ствари тиче, имам још у неколико да допуним тај њихов говор. Но пре свега имам да напоменем скупштини да сам ја као члан одбора законодавног још напред казао да ћу одвојити мњење, али они су нарадили тај извештај без мога присуства, не зато нисам могао дати одвојено мњење. Дакле као што су навела ова господа, имам да додам ја још и ово. Баш саме побуде г. министра навеле су ме и дају ми повода да браним овако ову ствар. Из самих побуда

г. министра види се, да је неправедно да сва окружија подпомажу ову београдску болницу, тим пре, што каже г. министар а дна свију крајева долазе овде у Београд раденици. Сад долази питање шта раде ти раденици овде у Београду, и са чега они овамо долазе? За ништа друго, него да они овде зарађују и троше. Од њих Београд нема никакве штете, но на против велике хасне.

После тога по тефтеру, из кога сам узео сигурна дата из овд. општине, види се јасно да у овој вароши има 375 људи који стоје с капиталом од три хиљаде до 500 хиљада дуката. Дакле код тих толико богатих људи што их имаде у Београду, да л би било право да ми узмемо на душу па да кажемо да ту болницу београдску издржава сиротиња у народу, која нема ни хлеба да једе, којој су пропали пређи кроз опанке. Зар је право господо да она даје помоћ овим богатим људима? Место што се може од ових богаташа навлатити то прирезом и ми да гулимо радну сиротињу, која ни хлеба нема да једе. Јер господо за ове богате људе шта је то да плате 3—4 дуката годишње прireза. То за њих није ништа. Треба да се једном покажу човечни те да друге помогну; јер они се користе од сиротиње, од њих су начинили капитале, од њих су направили трокатне и четворокатне куће, на што им неби у овој прилици помогли. Јер кад би се ма у којој вароши у Србији толики сталеж слегао и ту радио и трошио као што је то у Београду, — ја мислим да не би општина ниједна те вароши ни окренула се на целу земљу за помоћ, него би сама вукла тај терет. Јер као што каже г. Несторовић, Србија плаћа позориште, плаћа паркове, плаћа полицију, плаћа ово, плаћа оно па све плаћа а ништа јој се не помаже. Ја ћу да узмем пример у окр. Ужичком, он има 20.000 пореских глава. Ту је највећа сиротиња. На кад би се ово усвојило, онда би морао тај округ најмање 150 дук. ц. годишње да плаћа. Зашто они њиховим парама да плаћају када то могу ти богаташи београдски прирезом да плаћају. Дакле кажем на сваки начин било би неупутно и неправедно да плаћају све окружне болнице овој београдској болници. Поред тога још када се узме и то,

да ми у целој нашој земљи немамо ни једну болницу као што ваља сем у Београду, и ако имамо довољно материјала да се болнице свуда подигну а и потребно је; као што ћу навести за пример варош Чачак као што сам пре читао из новина где људи скапавају по сокацима а немају своје болнице где да се сместе. То је господо жалосно.

Сад, да ли има Чачак капитала болничког и колико то незнам; али знам да ваљевски округ има преко 22 хиљаде дуката. То су паре. Али се баш нико не стара, да се тамо подигне болница, да наш раденик не пропада скапавајући по улицама. Више пута смо се обраћали и тражили, да нам се подигне болница, пошто ова која постоји не одговара потреби као да је и нема, но то на жалост оста не успешно, на шта више хтео сам се сам обраћати за то и молити, да се подигне час пре та болница, али не знам коме да се обратим, и ако знам да преко 22 хиљаде дуката стоје, и ако знам и видим оног раденика, где скапава и пропада по сокацима, само зато што се није постарало, да се подигне тај завод. Ту ми друго ништа не остаје, него да ме срце заболе. Ово човека кад овако што види мора дарнути много, једно по човечанству друго што види како та жалосна радничка снага која је врло потребна и од најпотребнији, овако немилице пропада, а нико на њ' пажњу неће да обрати и да је причува.

Дакле, много би боље било, да смо гледали, да ми овај предлог преобратимо у то, да се и друга места снабду с тим болницама, да не скапавају људи по сокацима, не имајући где да се сместе.

Сем тога противан сам и овоме додатку, где се каже, да ће министар решавати по саслушању полицијске власти оног округа, где је болесник. Ја незнам један пут да ли је дошло време тим нашим општинама, да се може њима веровати, и да ли је једном општина до тог стања дорасла што је држим да јесте, да она може казати: да је тај и тај болесник заиста сиром, да се нема одкуда издржавати и лечити. Одкуда ће капетан боље знати од једне општине, у којој се дотични човек родио и где непрестано живи? Дакле ја бих

казао да се овде измени, да општина уверава а никако, полицијска власт. Дакле противан сам на обадва предлога и мишљења сам, да се из основа одбаце, и да остане по старом закону, (Чује се: врло добро).

Министар-председник: Ја бих желио да се учини питање: да ли се у основу прима или не? Јер ово се на појединости прелази. Дакле нека се постави питање, па, ако се прими у основу, онда ћемо говорити о појединостима. Овде се повела реч о проценту пет на сто; говори се о уверењима, што се издају од стране полицијских власти, но о томе не може говора бити, док се предходи у основу не реши.

Председник: Дакле господо, ви сте саслушали господина министра. Ја ћу ставити питање, да ли примате у основу, па онда ћемо прећи тачку по тачку. (Чује се: да се из основа одбаци.)

Акс. Ковачевић: Пре свега г. Председниче, да дамо разлога, хоће мо ли да примамо у основу или не. Дакле дозволте нека се говори (Чује се: нека се говори.)

Председник: Добро. Кад хоћете, да се чују разлози; онда има реч г. Бошковић.

Јован Бошковић: Ја, и ако признајем уместност разлога г. Несторовића, коме се придружује и г. Глишић, да београђани имају доста олакшица, које немају други грађани, који живе по селима и осталим варошима и варошицама иначе и у свему не слажем с њиме. Г. Несторовић је навео, како Београд има више училишта и средњих школа. И ја би поред тога додао још да имају касацију, апелацију, министарства државни савет и т. д. И све те установе они имају у свему месту, што ми немамо. Али, кад се узме с друге стране да је Београд пун наших младића, који се уче по средњим и вишим школама, кад узмемо, да је Београд пун наших младића, који уче разне занате и вештине; пак онда држим, да би се на неки начин огрешили, кад бих преко ове ствари олако прешли. Ми видимо да Београд и окружије београдско, није у стању да издржава те наше младиће на случај болести. Дакле овде је питање: да ли смемо оставити ту нашу младеж, да по

сокацима умиру; то зацело држим, да не ћемо и не можемо их оставити. А, кад то не ћемо, онда држим да је нужна допуна члана 7., јер тамо није казано, да ће окружне болнице бити дужне издржавати своју младеж, који су у Београду И према томе, ја бих усвојио трећу тачку са овим додатком, да буду окружне болнице дужне плаћати за своју младеж. Даље из предлога види се да је понајглавнији издатак, што га чини Београдска болница тај, што се странци на лечење примају. Ја бих желио, да је г. министар учинио допуну члан 2; јер ја држим, да је доста и сувише за страног поданика што уживају све што се може уживати а не плаћају ништа; па за то да је сасма много захтевати од нас, да ми њихове болеснике издржавамо и за њих плаћамо. С тога ја сам био вољан предложити у другом члану још и то: да се страни поданици примају у болнице ако држава чији је поданик обећа платити учињен трошак, на случај ако само лице неби у стању било исти платити.

Што се тиче 4. и 5. тачке, ја је небих никако примио. Ми по окрузима немамо болнице, наша сиротиња пати се и пропада немајући где да се смести и од болести лечи. Дакле примио бих 3. тачку и тражио бих допуну §. 2. о болницама. Слажем се подпуно с г. Глишићем да се потраже уверења од полицијске него од одбора окружне болнице. Хоће ли се које лице у дому за сумануте лечити и о чијем трошку јер полицијске власти могу дати реч противно дати ономе у чему је сама ствар. То је што сам имао да кажем.

Вељко Јаковљевић: Што г. Бошковић рече, да се наши младићи у тој болници лече, ја бих рекао, да сви младићи, који су из унутрашњости овде у Београду, нису од сиротих родитеља, и од њих се има одкуд наплатити. Дакле, ја сам за то, да се тај предлог из основа одбаци. Што се каже да се у тој болници примају млоги странци. То је врло добро што су странци примљени, али за то нека општина београдска удари на странце прирез за оно, што они уживају и учине трошкове. Ја мислим, да неће бити криво страним државама што се удара трошак неки на њихове поданике. Ја сам дакле

за то, да се тај предлог из основа одбаци, а нарочито због странаца. (Чује се: врло добро).

Ак. Ковачевић: Обадве измене и допуне у закону о устројству болница и у закону о устројству дома за сумануте, мени се не види да су онако дотеране, према садањем времену, и да одговоре подпуно духу ова два закона. Не види се из тога прво, што се у овом првом закону о устројству болница види да има довољно новчаних снага да се по Србији подижу болнице, а оне се не подижу. Не подижу се господо за то, што се на њих врло мало пажње обраћа. Што народ наш у нашем крају много више трпи него у престолници па то нико не види, и нико не вели: тешко му је и треба му помоћи, него сваки сноси јадне терете своје. Као што је казао г. Глишић, нема тамо где да се сместе 10 и 15 болесника у окружну болницу, него тај народ трпи и пропада, и сад из ових болница да узимамо новчану снагу, па да је предајемо овој болници београдској, то је чудновато.

Што се тиче допуне закона о устројству дома за сумануте, требало би готово сав онај закон из основа прекројити, па онда би тек могли рећи прима ли се у ово начелу или не. Јер господо, ево у §. 10. тога закона стоји ово: (чита) „Попечитељство внутрењи дела, одређиваће сваке године, према потреби и имајући и за ту цељ средствима, колико ће се с ума сишавших лица, у ово заведеније примити моћи.

Дакле попечитељство решава, колико ће се с ума сишавших лица примити, и ако се не могу сви да приме, онда никоме ништа. И то је чудновато. Код мене, у нашој околини, постоји такав случај, да има један сумануг човек који је тако огромне снаге, да га по 12 људи не могу савладати. Он је везан у синџиру у коме може да буде 12 ока; на инак он тај сав синџир разкине, непрестано на том радећи, да га раскине, па онда отме се одатле и што год пред собом нађе он сруши. Кога год стигне на путу, коња, вола, на све то јуриши и обара. Ја сам онога задругара његовог питао: зашто га за бога брате не пошљеш у лудницу у Београд, и на то ми он одговара: ја како ћу га и на који начин послати. Врло лако, одговорим му

а, постарајте се да се он решењем судским огласи да је суманут, па да се пише г. министру да га спроведу у кућу за сумануте. Јест, али за бога, како ћу да чиним то, вели онај сиромах, кад не знам брате, колико ће се одредити да ја платим за то, што ће он бити у тој кући, јер врло лако може да се одреди толико, да би ми се после морало продати и ово мало имања што имам. — С тога ја велим да је врло незгодно што у закону нема одређене цифре, па да се каже, да онај, који је суманут, или његова фамилија, плате оволико и оволико, него овај §. 12. само каже: (чита) „С ума сишавши примљени у ово заведеније, који су имућни и имућним фамилијама принадлеже, плаћаће за њихово издржавање у овом заведењу по коштовању одсеком, које ће попечитељство внутрени дела одредити.

Дакле колико ће одредити незна се, и с тога је плашња у народу, с тога је зебња код оних људи, који би имали да пошљу сумануте у лудницу, те их не шаљу кад не знају колико ће министар одредити да плате. Дакле главно би било да се и овде уведе једна цифра и да се каже, колико би имало да се плати. Ово сад одређује министарство према сазнању од полицијске власти. На послетку да се одели ово на двоје, па да се овде у закону то каже, да једна глава плати више, друга мање. И то би било лепо, али само да се одреди цифра колико да плати.

Осим тога господо не могу да набрајам мане сад овде за то, што нисам спреман, него кажем, да би требало оба ова променити, па онда да се он из основа закона пре из основа приме или не приме. Јер господо помислите ви, колико имамо пречих послова. Ми овде непрестано тражимо, да нам се бар измене донесу у закону о општинским властима, и то да нам се што пре донесу. Тражимо закон о слободној штампи. Тражимо закон о већој личној безбедности. Тражимо дакле, што је много веће и животније питање за наш народ, како би се могли са веселијим лицем кућама нашим и народу повратити. Данас видимо да је све то ништа или бар не знамо да ли ће од тога бити што год или не. Ја

се бојим, да не дођемо ми до оне пословице: „авај наше за мало бијаше."

За то остајем при томе, да се оба ова закона из основа регулишу, па по том да се до године донесу пред скупштину; и велим, да се обе ове предложене измене у овим законима одложе, док се неби оба боље регулисала. Србија ништа много неће изгубити, ако се ово сад одложи или одбаци док се оаа ова садања закона, која говоре о овоме из основа не претресу и боље уреде (Чује се: врло добро.)

П. Ђурићковић: Између осталога имам да кажем ово. Из предлога се види, да је владу руководило то, да нам овакав предлог поднесе, што вели да има у Београду странаца више но у другим варошима. Јест, то постоји и лепо је потрудити се за странце, али ја мислим да је пре, да се прво потрудимо за своју деуц. Овде се уз предлог подноси статистика, колико је било болесника у београдској болници, а колико их је лечено, али код нас бога ми нема ни статистике, него само један поп зна кад сарањује како се наш народ сатире, што нема ко да га лечи. Дакле ја мислим, да би пре свега требало обратити пажњу на то, да и ми по окружјама имамо болнице окружне, па ма колико-толико. А ми сад немамо ништа, ми немамо наше окружне болнице. Ја мислим да би пре свега требало наредити и постарати се да имамо свуда окружне болнице, па онда тек да пређемо на умножавање више болница у Београду. Па баш и да имамо окружне болнице свуда по окрузима, ја мислим, да је праведно да се сваки труди за своју варош, па и Београд за своју болницу да троши свој новац.

Даље, што је казао г. Несторовић, ја наравно нисам противан томе, што у Београду постоје нови заводи, на које сви издајемо новац. Ја би се радовао, да је и више школа и више завода у Београду, али заиста према нашем стању и развитку у разним установама, као што су просветни заводи и т. д. ја мислим да је у Београду учињено доста; и за то ја сам мишљења да се из основа тај предлог одбаци, јер кад би се на тај начин учинило да ми ово примимо, то би значило, ко има једну кућу да му начинимо и другу, а ко нема ни једне, да

нема никако и да је не може ни начинити, (Чује се: врло добро). То је све.

Др. С. Милосављевић Вама познато је из статистике, која је показата од г: министра, да се у београдској болници лече четири пута више страних болесника, него болесника из Београда и београдског округа. Београд и баоградски округ притиче у помоћ болници београдској онако исто, као што притичу и други окрузи својим окружним болницама. Према приходу, Београд и београдски округ, могли би заиста лечити све своје болеснике без икакве стране помоћи, и шта више капитал неки правити. Али кад је београдска болница принуђена — велим, а не хоће ли или неће да лечи болеснике стране, јер болеснике у у српској престолници, не можете оставити да скапају по сокацима, то неда образ: Србије — дакле велим, кад је београдска болница принуђена да прима и лечи стране болеснике од којих се трошак наплати или не наплатити што се неможе напред — знати, онда очевидна је потреба да јој је нужна помоћ од остали фондова болнички у Србији кад се види, да се у тој болници лече само људи — као што неки мисле — из Аустрије и других страних држава, које имају овде своје заступнике, од којих може да се тражи наплата трошка, него да се примају у њу на лечење људи и из Турске из Босне, из Црне горе и из Бугарске, од кои се нема од кога наплата тражити, онда другчије није могуће издатак накнадити него ако се та болница помогне на овај начин, који се предлаже. Кад се странац поболе, онда се неница од куда ће се тражити и наплатити трошак око његовог лечења и на који начин, него они се морају на лечење узети ма и безплатно. Дакле види се да је београдска болница, општа болница и да се у њој лече болесници као од милости целе Србије. Ту дођу људи из целе Србије па траже лека, пошто га код својих кућа нису могли наћи, и милост, која им се указује у тој болници не служи на част само београдском округу и његовој болници, него и целој Србији.

За једну земљу нужно је да има једну овако општу болницу. То се неда обићи; али такве се болнице не могу имати у свима окрузима. Ми не можемо имати још за дуго време

веће болнице у свима окрузима, но једну овакву општу болницу морамо имати, па било то у Београду или на другом месту. Но у сваком случају, где било да било, овакве опште болнице, ни једна се неби могла издржати о своме трошку. т. ј. из онога фонда, који округ има, него морало би се притећи исто овако и тој болници у помоћ. У осталом једно опште благодетелно заведење, мора се општом помоћу и издржавати. Кад те помоћи неби добили, шта би морали радити? Сваке године за 6 месеци окружна београдска болница морала би потрошити што има и за идући 6 месеци престати да прима болеснике, а који би се тада затекли у болници, они би морали изићи напоље, они би морали умирати по сокацима и у таквом случају ја мислим, да нема ни једног човека, који би разложно могао одређи помоћ и казати, па зашто да вам и то дајемо. То би било некако чудно саревновање, а то неби требало да стоји срцу представника народа. То су ситнице, на које не треба да скупштине задржава. То треба оставити на страну. Дакле требао би имати разлог, зашто да се одрече помоћ болеснима. Кад човек узме к срцу ову ствар, помислити треба, да ли неби била већа грехота, кад се неби од новаца целога народа уделило нешто на лечење сиротиње, и то од новаца, који су и намењени лечењу сиротиње, јер ми не тражимо овде, да се новац, намењен лечењу сиротиње, троши на нешто друго. Новац намењен на једну цељ, треба на ту цељ да се употреби. Истина ти су новци намењени за лечење, али за дотични округ. Но ја мислим да ни мало није неумесно од тих новаца одељити неку част да се помогну болнице и других округа. Таким начином цељ она, на коју се новац одређује, постигнута је. Дакле кад је цељ постигнута, онда ја мислим нема узрока да тако не буде. Што год има више и већих болница да се у напредак направе, у свима ће, разуме се већи трошак бити, а сад расте приход што су негде болнице мале. Што су дакле болнице веће, оне имају више и трошкова, особито онда, кад има неких епидемија, може се тражити да нека од велики болница дође до тога, да не може да се издржи, и онда шта ће бити, ако јој се неби у помоћ притекло из фондова остали

болница? Онда оне болнице, које нису имале ту несрећу, да су имале на лечењу епидемичне болести, требало би да притеку у помоћ овој болници са неким малим издатком од 3, 4 или 5% од чистога прихода и тако би се та болница издржати могла.

Београдска болница не тражи, да јој се накнаде трошкови које изда за лечење странаца, било за људе из Србије, или изван Србије, па да она себи прави капитал. Она док је имала свога капитала, она је трошила од свог капитала, па кад је њеног капитала нестало, кад је свог потрошила, она тражи помоћи.

Прошле године је скупштина у основу усвојила овај закон. То се не би могло оправдати, да га ова скупштина сада у основу не прими. Лане се није могло донети закључење, и то је остало за ову годину. Болница београдска ове године није могла да исплати све своје трошкове, и зато је нужно да се овакав закон донесе.

Подићи већи прирез, као што неки говоре, на београдски округ и на Београд, то не би било што неки кажу, да по неки окрузи имају више хиљада дуката, а немају болнице па да зато не треба београдску болницу подпомагати, то је друга ствар. У закону стоји : плаћа се од главе на главу једна извесна сума за цељ, да се сиротиња лечи. Сад ви кажете Београд има сиротиње, Београд неке и издржава, али кад овде код нас има толико сиротиње, да би морали београђани и окр. београдски да плате три пута више него у другим окрузима, да ли би то било право? и зашто би они дужни били плаћати за ово, што је управо цела Србија дужна. Овде је престолница, овде је више сиромашни људи, да је престолница где му драго свуд би било више странаца него на другом месту и више издатка за лечење исти.

Ја мислим, да према овоме неће бити никога у скупштини, који би озбиљно био противан томе, да се овај закон прими, него би хтео да се још у основу одбаци.

Даље има овде у скупштини неких, који су напомињали да немају болница, или бар да немају таких, каке би они желили да имају, па због тога неће да се прави туђа кућа, или управо да се праве две куће некоме, а некоме да нема ни једне. То је погрешно казано и господин, који је казао тако није разумео предлог. Ми не кажемо овде да се праве две болнице у Београд, него да се накнади само трошак онај, који болница овдашња учини на странце, и који се мора да потроши у овој болници. У свима окрузима, изузимајући три-четири округа, има болница, но неки веле да су и ове мале. Г. Глишић мислим да је то говорио, или други који посланик, да тамо у округу ваљевском нема у болници довољно места да се болесници сместе, и с тога се не примају у болницу. То може бити, но г. министар унут. дела представио потребу да се за болницу ваљевску узме још једна кућа или да се узму две куће, и тако умножи број кревета у онамошњој болници. Сад ако они хоће то, и ако имају ту потребу, то онда стоји до њих самих или до општине ваљевске да тражи увеличање. Може и приватан човек да јави да је нека болница мала и да треба већа, у следству тога кад би се нашло да је заиста тако, нема никаква разлога да се не би и учинило што треба и то одма. О овоме може да јави дотична општина, или началник, па да се одма нареди, да се болница смести у пространију кућу.

Што се тиче тога, што су неки предлагали, да полицајна власт не решава и да не даје мњење о томе ко је сирома а ко није, то би дошло доцније, кад би се закон примио у основу, па би се дошло на то питање, ко то да решава': или полицијска или општинска власт. У осталом и напослетку то је свеједно, министар решава по добивеном мњењу од полицајске власти, и ова и сада никад саме не дају мишљење о стању болесних, него општине, а полицијска власт само спроводи то мишљење министра пошто он не стоји непосредно у одношају са општинама.

Неки су још казали, да се странци не примају никако у наше болнице. То је господо не могуће. То је не могуће да се каже : човек странац у Србији, у престолници српској умре на сокаку. То ако когод прима да се може завести, ја не би

могао да знам како би се о нама мислило, и како би се то могло да брани.

Што се тиче дома за сумануте, имам да кажем ово. Овде је неко напоменуо, да је добро одредити једну извесну цифру за трошкове коп би дневно плаћали, као и то, да се у дом за сумануте примају колико буде болесника, а не до извесног броја. Споминьат је и закон који о томе говори. Али господо, то је за то ограничен број, што је кућа у којој су се досада суманути лечили, била сасвим мала, дакле није се могао ни примити број, колико се упути. Дакле није се могло наредити да се прими сваки који се пријави, него је наређено, да се приме само они суманути, који су опасни за се и за своју околину, а они који нису опасни, да остану код кућа, док се не би подигла већа кућа за завод сумапутих. Ове године подигнута је већа кућа и наравно за то биће већи трошак, али и примаће се више болесника. Што нема одређене цифре, шта се има платити за болесника, који се у дому лечи, то се и не може да одреди напред, јер једне су године већи издатци, што су потребе скупље, а друге године мањи. С тога је казано по коштању да се плаћа трошак. Поред тога, има више болесника, који и не могу да плате подпун трошак, и онда наређује се да наплати колико се може, боље ништа него ништа. Не може неко да плати по 9 гроша. На лепо, може да плати 2 гр., ми примамо и 2, а ако не може да плати ништа, он ништа и не плати. Такав је случај са многим болницима окружним, које нису тако велике, а коштовање је веће у мањим болницама па се онда мање по што кошта и наплаћује.

Неко је рекао, да лекар у окруж. болницу, незнам гди, не долази више, него само један пут у месец дана (чује се: то је у срезу), то није могуће. Наравно у срез дође лекар онда, кад досне и кад га позову, па тамо остане један — два дана и врати се.

Илија Мојић: Али доктор не ће да дође у срез без 6 дуката кад га сељак зовне.

Др. С. Милосављевић: То није истина. Молим вас кажите ми, који је тај срески лекар, који неће да дође без 6 дуката? Кажите ми тога среског лекара, који није хтео да дође бесплатно? Нема ни једног таког случаја, да је ко жељко лекара па му није дошао, или бар мени није познато, да је се од толико година ко год жалио, да лекар није хтео да дође и да му је искао паре. А ако има таквог случаја, кажите ми, па ће се урадити шта треба.

Н. Павловић: Ја, што се тиче овога пројекта, слажем се са Глишићем. Ја незнам господо, како неки од г. г. посланика кажу, овде је ово нужно учинити, јер има доста странаца. Како се та господа не обазру по окружијама, па да виде, да тамо нигде нема ни болнице, а где има и постоје болнице, да нису ни оправљене. Што се не обазру, па да виду како се тамо болесници пате. Зар ми хоћемо, све што имамо, да дамо у Београд као да је овде само пука сиротиња, а на другим је местима нема. То је доиста жалосно кад морам да кажем то. Ја не знам како гг. министри не обрате пажњу и на друга места, него само на Београд, те да ту све попуњимо и задовољимо. Ето узмите случај код нас, ми већ 6 година како немамо лекара у болницу, него ми дајемо и правимо капитал, а где је тај капитал? У управи фондова, која га даје под интерес београђанима, те се овде дижу куће. За то сам ја да се овај пројект из основа одбаци, тим пре, што има и предлог од стране посланика, да се некако друкчије уреди и да се тај пословац врати у окружија, и набаве окружни и срески лекари.

М. Миловановић: Мени се чини да је овај закон о изменама донешен од стране владе само из тога узрока, што београдска болница није у стању да подмири своје трошкове око болесника. Ја тако могу да судим по овим допунама, да је се влада врло добро постарала за београдску болницу, но питање је да ли се она постарала за болнице по унутрашњости. Пре неколико дана, ја сам управио једну интерпелацију на министра унутр. дела и казао, да немамо за две године ни окружног доктора, а то ли среског. Округ мој казао сам да плаћа 5000 тал. од тих 5000 тал. округ мој нема никакве хасне. Нема болнице, а и да је има, кад нема доктора, шта би значила болница без доктора. Што из округа Јагодинског иду 2000 дук.

на установе болничке и докторске плате, на то се не гледа. По округу јагодинском, где је било највећих разних болести, као: шарлаха, гушобоље и шта ти ја знам, скапавали су људи. Овде у Београду седе 30—40 доктора па опет министар каже, нема доктора да вам се пошље. Што ми 2000 дуката дајемо на то, то ништа, за то морам да кажем: паре наше натраг, па ћемо ми сами тражити доктора и што нам треба, сами ћемо болнице подизати и њима руковати. Другчије не бива. У томе смислу, ја са млого другова поднео сам предлог, да се сви болнички новци поврате натраг окрузима, па да окрузи праве себи болнице; а не овако да ми сад чинимо неку помоћ Београду те да и странце издржавамо кад Београд није у стању својим богаташима то да подмири. То је чудновато. Што се тиче странаца, што се у београдској болници издржавају, изузимајући странце из Турске области, јер то управо нису странци, него наша браћа, која тамо живе, дакле изузимајући само те, све друге странце који имају своје цареве и краљеве, ја сам за то, да не треба примати и издржавати бадава. То би била велика грехота и од људи срамота, да једна сиротна држава мора да издржава једног богаташа, једног царског сина! (Смех). Г. Бошковић је напоменуо да се наша младеж стиче по највише у Београд, нарочито ђаци и занатлије, па наравно не можемо их оставити, да скапавају по сокаку. Нико господо није за то. Ми не тражимо да Београд издржава наше болеснике. Не, ми то не тражимо, та ми смо и по дојакошњем закону из наши болнички пара плаћали болници београдској за наше болеснике, ако је ко у болници београдској лечен. Дакле по самој ствари овог предлога, ја могу да закључим да би њега требало из основа одбацити. Само би имао да додам још то, да се болнички новац из свакога округа врати оном округу, на округ сам себи и болнице да гради и докторе да набавља, јер ми овако дајемо новац, а не знамо за што. Таким начином чини се појединим сталежима у земљи неправда. Ми и-е мамо доктора, а кад би ми сами тражили доктора, нарочито са 5000 талира што дајемо, можемо свакад да набавимо, не једног већ више лекара. Почем толико дајемо, и ми би с том

сумом нашли докторе. За три среза три доктора по 1000 талира, и за округ једног, то су четири хиљаде. Дакле за болнину још ће претећи хиљаду талира.

Ја сам дакле за то да се овај предлог из основа одбаци, и да се поступи по моме предлогу, т. ј. да се наш новац врати

Ј. Бошковић: Ја молим за две речи, јер сам изазван да говорим. Г. посланик Милија казао је, да сам ја напоменуо, да наша младеж, као ђаци и занатлије не треба да се оставе без помоћи и на сокаку, па вели да и он није противан томе. Добро, али ја сам казао: што нема у садашњем закону тога наређења, ја пристајем да се сад прими и мете та тачка у закон. А то би била тачка трећа. Ја сам после казао да се стави у другоме члану, да ће се у болницу примити и странци, али само тако, ако дотична држава, или заступник њен каже да хоће да плати трошак, који њен човек у болници нашој учини. Дакле то сам ја казао, да је човечно, а не да остану на сокаку. То није моје. Моје је да се и странац прими, али да се конзулу његовоме поднесе рачун од трошка да га наплати.

Стева Милосављевић: Ја сам вам казао о странцима то, да сви странци немају своје представнике овде, као што су наша браћа из Турске, па њих има двапут више, него других из Аустрије који се у болници београдској лече.

Потпредседник: Мени се чини главни узрок, главни разлог зашто господа говоре, да се закон у основу одбаци, тај је, што не треба општим прирезом, новцем из фонда осталих болница, да се помаже београдска болница, него да је то дужност београдског округа и вароши Београда. Но у колико сам ја разумео предлог одборски и владин, не тражи се помоћ од болница за рад становника вароши Београда и округа београдског, него зарад других лица. То су лица тројаке врсте. Једна су из унутарњости Србије, којих је, као што одборски извештај каже, било за извесно време, до 2000. За та лица већ неки говорници спомињу, па кажу, ми не мислимо, да натоваримо на Београд и округ београдски, да и ова лица издржава, него ћемо ми платити. Па у томе и јесте ствар. И предлог владин и одборски то управо и тражи. За лица из

Турске вели се: Боже сачувај, ми не мислимо да њи одбијемо, то су наша браћа, ми хоћемо да их помажемо и да их лечимо бадава. На господо молим вас, тај број лица из Турске, управо да кажем лица из земаља српских, које су под Турском, износи преко 2000. И предлог владин-одборски тражи вашу помоћ за њи. Тако број лица из унутарњости Србије, и број лица из земаља српски под Турском износи 4000. За ова лица велите да треба да помогнемо сви. А кад би предлог одбацили у основу, онда и ову помоћ одказујете. Остају још лица треће врсте, странци из других царства. Што рече Ј. Бошковић да би се могла тражити баремузајмност, то би, и ако је увек више њнови код нас но наши код њи. Што се тиче разлога, који је од неке господе поменут, да варош Београд од ових странаца има особене користи, имао бих приметити, да о томе ваља разговарати са занатлијама београдским, па би видели шта они веле, колика је та корист, кад странци у Београду раде и уживају све као и наши, а ништа не прилажу за трошкове општинске. Разлог дакле о тој особеној корисги одпада кад се зна, да код једнаки повластица за рад и уживање а неједнаки у снажењу општински терета они својом конкуренцијом нашим занатијама у радњи сметају а терету непомажу. Но пошто се ни болесник странац неможе напустити, а трошак за странце, не може сам да поднесе, предлог тражи да цела Србија припомогне. Што се тиче београдског округа, имао бих да напоменем, да он не стоји ни у каквом повољнијем положају према варошн Београду, него што стоје други окрузи. Ја знам, да су здања окружна подигнута у неким окрузима од стране државе, а међу тим округ београдски плаћа и сада за здање окружног суда кирију. То знаду и она господа посланици, која су из београдског округа. У осталом Београд и београдски округ, могли би плаћати за лечење својн становника, само не могу за толику масу лица од три споменуте врсте. Пошто сам ово напоменуо, то дајући реч даље господи посланицима, молио бих вас, да неби дошли у противуречије, што кажете, хоћемо да плаћамо трошкове за лица из Турске, јер се то неби саглашавало, ако би предлог у основу одбацили.

Аксентије Ковачевић: Могу ли добити реч за једно питање, које ће њи у прилог решења ове ствари.

Потпредседник: Дајем вам реч.

Аксентије Ковачевић: Ја питам господу, да ли се ова болница, о којој је реч, издржава о трошку државном или о трошку округа београдског?

Подпредседник: Ја мислим, да се болница вароши и округа београдског, издржава прирезом вароши Београда и округа београдског. И тај прирез тако је довољан, да би још претекло од трошка за болеснике вароши Београда и округа београдског. Но недостатак је у томе, што има преко 2000 људи из унутрашњости и преко 2000 из Турске, а осем тога и око 1400 странаца. Што се тиче болнице за дом сумануних она се издржава државним трошком и трошком приватним, који имају да плате.

Аксентије Ковачевић: А које су болнице, које се издржавају о трошку државном?

Подпредседник: Нема те болнице. Само болница за сумануте издржава се или државним, или приватним трошком, ко може да плати. Овде су две ствари. Једна је: предлог, који се тиче фонда болница у опште; а друга је: предлог, који се тиче фонда болнице за сумануте.

Известилац Илија Стојановић: Г. Ковачевић је врло добро питао, које се болнице издржавају о правительственом трошку. Овде се хоће, да се учини измена у устројству фонда за сумануте, јер пређе су се они издржавали о трошку правителственом, а сад се хоће да се издржавају о трошку болница оног округа, одакле су.

Подпредседник: Г. Ковачевић је добро питао, и одговорено му је као што јесте. Болница за сумануте издржавала се о трошку или државном или приватном. Предлог пак, који тражи измену напоменуту г. известиоцем, доћи ће на саветовање, па ће остати онако, како се реши.

Милосав Марковић: Овде се тражи помоћ за болницу београдску, а ми немамо довољно ни лекара, ни болница, управо рећи, људи цркавају од болести. Што се тражи проценат за

помоћ Београду и округу, ја небих могао одобрити према страним људма, а за наше људе из унутрашњости, ја бих казао, да је сваки округ дужан да плати, ако тај болесник неби имао платити. Што се тиче тих других странаца, који нису поданици, било би налишно, да их лечимо бадава, јер они раде овде, а ником ништа ни какав прирез не плаћају. Нека се они између себе саставе, па своје болеснике лече. Што се тиче лица из Турске, ја бих савршено одобрио, да се ти људи лече бадава, јер то је сиротиња, која је пребегла амо да што заради, па кад се разболе, треба и да се лечи.

Подпредседник: Све то, што сте ви говорили, ако у основу одбаците предлог, пропада. Но ако се предлог усвоји у начелу, онда ћемо прећи на поједине тачке, па те тачке уредити, како нађемо за добро.

Известилац Илија Стојановић: Одбор је законодавни руковођен тиме, што је прошле године народна скупштина овакав предлог закона у начелу усвојила га је да се 6—7 на сто плаћа, а одбор је сад одобрио до 6 на сто, одбор је имао и то у виду, што се ова олакшица не чини Београду, него што овде долазе и странци скоро 5.000 душа. Дакле неби било баш праведно, да Београд сам све то издржава. Праведно је, да остале окружне болнице до 5 на сто плате, и то онда тек, ако неби било прихода, и у колико га не би било, у толико би се и проценат дао.

Петар Стевановић: Ја се слажем са г. Глишићем, ја нисам за предлог, јер помислите за народ из мога као најсиромашнијег краја, њему ништа не роди осем шљати овас, и одтуда има највише надничара и слугу, па зар он да помаже Београдску болницу.

Илија Мојић: Што се тиче тога предлога, ја предлажем да се из основа одбаци почем немамо довољно ни болница ни доктора, ни ништа. Наш је народ го и бос, па зар још да издржава и београдску болницу; за то сам, да се предлог одбаци.

Станоје Ђорђевић: Ја мислим да је довољно о овој ствари говорено г. Ђуричковић разложно је ову ствар онако, како сам и сам мислио говорити. С тога сам мнења да се овај предлог у основу одбаци.

Милош Пантић: Ја као што чујем ту се тражи од 110. 5· гроша из других округа, да потпомажу београдски шпиталь, болницу. Да ли је то право, да гладан ситога рани? У Београду су најбогатији људи трговци, а ми трпимо, нити имамо болнице нити лекара, па и код нас има болесни. Ја сам за то, да се не да ни један грош на ову болницу а камоли 5 на сто.

Подпредседник: Само једну примедбу за рад обавештења. Не тражи предлог помоћ за болницу београдску, него тражи за она лица из Турске, којих имаде преко 2.000., а за она из унутраш. Србије, којих имаде до 2.000. За њих се тотражи.

Милош Пантић: Ја опет кажем, да свака варош своје дошљаке лечи.

Сима Милошевић: Ја се потпуно слажем са онима, који су за то, да се предлог из основа одбаци. У осталом имам да одговорим доктору Стеви Милосављевићу. Он је навео то, да част захтева, да се предлог усвоји. Али ја знам, да ти људи, особито из Турске, који падају на терет болници, не долазе не знам за шта, него да зарађују богаташима, па кад од умора падну и оду у болницу, зар да их ми лечимо. И зар због тога, што ми подпомажемо друге, да не треба да имамо у своме округу болнице?

Министар просвете и црк. дела: Овде је било доста говора, и ја што мислим говорити, неколико речи, може бити да нећу казати ништа ново, и што до сад неби већ било казано. Али осећам као дужност да питања, које се претресају овде, поделим, јер ми се чини, да дебата од стране највећег броја народних посланика иде линијом, која се тиче са свим друге ствари. која је далеко од оног питања што је главно у претресању.

Овде је на реду једна ствар, међународна ствар, која се тиче не толико туђег народа, него махом по готову са свим чланова нашег народа. Јер, господо, од странаца или страних поданика, који у Београду раде, највећи део, а можда и све, — јер они који нису бројем нишчезавају — припада или нашем народу из разних земаља и из разних крајева где он живи, или сродном нама племену. Тако једно питање питање, господо,

кад је у претресу, није згодно мешати са питањем другим, са питањем местним, са питањем појединих округа; али на ту ствар доћи ћу доцније.

Кад је дакле о тим члановима нашег народа реч, још траба да видимо зашто је реч, у име чега је реч?

Реч је, господо, не у име какве награде, не у име куповине и продаје, реч је, господо, у име човечности, и то у име човечности од стране целе земље, од стране Србије, на спрам чланова нашег народа, који овде радећи оболе. Кад се о човечности говори, ваља знати да се човечност не може продавати, да се не може уцењивати. Не може се казати, ја чиним милост да ми се плати, нити се може болеснику, који је на самрти, казати, недам ти сад лекарску помоћ, ти си зарадио твојим занатом, па плати видање.

Ја мислим да ми је дужност, да вас опоменем, да ли би било дело човечности народне, да се такав болесник ма коме упућује; да ли би било лепо од Србије, да она одбија браћу своју, који траже неге у болести. Кад је пак питање о човечности, ваља знати, да је то питање, које се другом мером мери, особитом ценом цени.

Нису овде на реду питања, да ли је ко шта заслужио нити су на реду икаква друга питања, у којима може такав начин сматрања да дође. Јер овде је начин сматрања милосрдност и човечност, која искључује све остале обзире. Кад је пак питање питање милосрђа, оно се не може мешати ни с каквим милосрђу не сродним питањима. С таким питањем нема свезе, питање о прирезу, питање о данку, нити ма какво питање, које води у ред мисли, с којим би се милосрђе у опрези нашло. Милосрђе је дар, који се чини без уздарја, за који се не може казати, данас га чиним, да ми се сутра врати, него се чини тим начином који каже: ја чиним данас овоме, а неко ће бог зна где, некоме моме учинити. Јер ако ја чиним милост, онда могу с разлогом очекивати, да и други на спрам мене учини милост; онда ће се други исто тако спрам нашега одазвати. Сваколика образованост човечанска иде на то, да тај начин сматрања завлада свуда, да се у овом погледу добром вољом чини, што се никаквим правом неби могло уредити.

Ја мислим, господо, да је то логика, да је то начно умовања, који у овој ствари једини може де влада, и који не треба да сметнете с ума. Не треба да се каже, да смо мешајући појединости, изгубили из вида једно питање опште, међународно, и да је у ово опште питање, уплетено питање о појединости волом народног представништва Србије.

Сад долази друга страна, страна местних интереса. Ја поштујем бојазан многе господе посланика, који се изражаваху говорећи и бојећи се, да неби тиме што год били повређени и задржани месни болнички интереси округа, вароши и села. Но господо, ово питање, са свим је одвојено од оног питања. Србија може чинити што јој као образованој држави, као образованом народу у колу осталих народа припада, а неће тиме оштетити ни један од местних интереса. Питање о подизању болница по окрузима, срезовима, а камо среће да може бити и по селима — не смета овом питању. Ово питање може бити расправљено, а да никоме не буде штете.

С тога што има питање о срескim и окружним болницама, ни у чем не мора страдати и оштетити се ово питање нити би питање среско и окружно игде застало тиме што би се ова ствар начином, који се предлаже, расправила. А ако би сте ово одбацили, онда би се известно штетовало; онда би Србија у међународним погледу штетовала. Од таке штете пак да се у интересу доброга гласа наше земље добро чувамо, нарочито кад смо у опасности, да у том обзиру штетујемо, а у другом, којега ради оно и чинимо, не добијемо.

Има једна бојазан, да то што не иде на подизање Београда. Ја не знам, да ли ко још може остати на тој мисли, тако мало основа она има; али, ако се Београд диже, и ако се подигао, ја не знам, да ли је ту учинила толико радња власти и државе, колико прилике, које Београд чине Београдом. Не ваља заборавити, господо, да је Београд средиште и главно место од како је Србија, да је Београд био средиште и главно место и у оном времену кад Србија није била то, што је данас, кад у Београду српске владе ни било није.

Дакле то, што се Београд диже, а што се друго место не диже, то не бива с тога што неко то хоће, или што неко навалиће ради да подиже Београд; него то бива по сили прилика, то бива по природи саме ствари, то не бива најпосле упливом владе, а бива далеко више упливом разних других узрока, који и у осталим земљама чине, да се једно место диже више од другога. Али, ако би сте хтели, да се једно место изједначи с другим местима, онда би сте нашли, да нема ни два једкака, ако би сте хтели, да се Београд изједначи са осталим варошима, онда треба да идете на то да се и сва места међу собом изједначе. Ако је разлог, да се Београд, ма с којим местом уједначи, онда је разлог, да се и ма које између њих изједначи са оним, које с њим није једнако. Но радећи тако, дошли би сте најпосле до тога, да би сте сами признали, да је овакав рад против природе, против развитка земље, и да се никад не може извршити, ма колико се желело или хтело.

Враћајући се на прво питање, ја мислим, да оно не ће сметати ни интересима ваших местних питања о болницама среским и окружним; да му ништа не смета и да с њим никакве свезе нема ни питање о Београду. Међу тим стоји још снажнији први разлог, разлог који Србији, као образованој држави налаже неке дужности, на које није част да заборавимо. (Чује се: врло добро).

Милош Глишић: Ја имам пре, док не одговорим на разлог г. министра, да кажем ово: Према вашој примедби г-не подпредседниче, што сте казали отпче објашњавајући господи говорницима, да се узме на ум, да се чини ради странаца ова помоћ, ја имам да кажем, да ми и не замишљамо, да нема странаца у нашој болници, но те странце треба да издржава болница окружна, јер где њих више има, ту је обрт, ту је и већа срећа за варош а ја сам казао, како ова варош напредује. Даље, разлог г. министра, и г. Стеве, није ништа друго него све оно, што смо и ми казали. Они наводе да је болница потребна, и да треба надгледати сваког сиромаха болесника. Баш и ми то мислимо, и ми кажемо, да наши људи пропадају,

а нема ко да му помогне. И г. министар и г. Стева чини ми се изнели су ово питање као најглавније, које нема ову ствар. Нико није противан, да се да и да се помогне али питање је којим путем и да им помогне. Јели право, да сва окружија дају 5% и ако свака окружна болница има своје странце. које издржава? Је ли право, да се даје београдској општини помоћ, у којој као што сам отпч навео, од 375, њих имаде капиталиста од 3000 до 500.000. дуката? Је ли право, да цела земља подпомаже варош Београд? Ово питање треба да се реши. Смемо ли, можемо ли узети на душу, да сав народ помаже, или треба општина да позове своје грађане, па да прирезом попуне дефицит. Дакле овде је питање, које засеца у живот, и оно треба да се реши.

Стева Милосављевић: Г. Глишић каже, да није нађен начин, како да се помогне, и да влада није предвидела како. Предвидела је баш влада како, и ште се не прирезом од сиротиње, него од оних фондова који постоје. (Чује се: на то је опет од сиротиње. Жагор)

Павле Поповић: Нама је свима познато браћо, да су наши окрузи готово и последњу пару овде у Београд из свију касе превукли и дали, па сад кад коме треба из управе да узме, чека по 3. године да му се као милост учини, док му у том чекању и имање пропадне. Београд као велика општина не ће ову жртву да учини, него види ово мало новаца болнички, па пружа своју руку и на то. Ми овде све једнако тражимо докторе и болнице по окрузима и срезовима, па код владе никаквог одјека не добисмо, и ако смо главне нужде у прилог објашњења изказивали. (Чује се: врло добро.) Што неко бранећи предлог наводи, да има овде и наши ђака из унутрашњости; али наши ђаци још и доносе паре своје, а не односе. И они, који год у Београд дођу и живе, постају грађани београдски. Тим се намножавају житељи, и отуда је већа фајда. Осим тога, има и свуда странаца који се лече, дакле једнаки смо у томе, да свака општина нека и лечи своје болеснике.

Адам Богосављевић: Ја мислим, да сви они, што долазе

из Турске царевине, и из Србије, да не долазе одма као болесници готови у болницу, него долазе као раденици и слуге чијим се радом и муком користе и богате београђани. По чем се богатство појединих већином оснива на сиромашење других јер док један не падне, други се не диже, па зато држим, да је право да београдски бадаваши и великаши сами своју сиротињу лече, да богаштина и издржава, јер сам Београд вреди више, него сва села у Србији, а једна кућа у Београду више вреди него једно село. (Вичу: доста је говорено. Жагор.)

Подпредседник: Пошто неки предлажу, да је довољно говорено, то питам скупштину, јели довољно обавештења, или ће још да се говори. (Вичу: довољно) Онда је свршен претрес. Сад ћу да ставим питање: ко је за предлог одборски, да се у основу, у опште, усвеје, па после да се пређе на претрес појединих тачака, тај нека седи; а ко је противан томе што значи да се предлог на основу одбаци, тај нека устане? (Многи се дижу. Жагор.) Мени се господо чини, да је већина устала, но влада ми је изјавила, да о томе сумња, и да жели гласање по именце. Пошто нисам сигуран је ли доиста већина устала, јер секретари нису бројили, то мислим да има места да се с тога по други пут а по владином захтеву по именце гласа. (Усваја се). Молим г. Ковачевића и г. Стеву Милосављевића за контролоре.

Председник министарства: Ја молим господо, да се имена свакога гласача у протокол заведе, будући је ова ствар од врло велике важности. (Прима се.)

Подпредседник: Питање је ово: Ко је за предлог одборски, да се у начелу усвоји, тај нека каже *за*; а ко је да се одбаци предлог, тај нека каже *против*.

(Гласање је било овако):

После гласања.

Подпредседник! Да вам саопштим исход гласања. Секретари гласно са контролорима нашли су овако: гласали су за предлог 41. и против предлога 60. Већином гласова решено да се предлог одбаци.

Сад имамо $^3/_4$ часа одмора.

После одмора.

Председник: Известилац законодавног одбора има за две интерпелације да означи има ли места или не, да се на њих одговара.

Известилац законодавног одбора. И. Стојановић. Г. Петар Ђуричковић питао је г. министра правде је ли њему познато да касац. суд не дозвољава парничним странама да акта разгледају и контрају.

Пошто о том јасно закона има, то одбор налази да овој интерпелацији нема места и мишљења је, да се пређе на дневни ред.

Петар Ђуричковић: У закону о поступку судском у колико се опомињем у §. 148. изриком стоји: да је слободно свакој парничној страни разгледати и копирати акта по грађанском спору. У последњем одељку стоји, да је слободно и другима; а на против у устројству касац-суда нигде не стоји да је забрањено, на против зна се да касац-суд ником не дозвољава, као што г. известиоц и сам зна. Дакле ја мислим да је по све умесно да се одговори зашто се то тако ради. Кад се то тако практикује, и кад је тако у обичајено. онда нека се каже, да ли може практика и обичај да замени закон. Дакле ја мислим да то треба на сваки начин казати, па ако и скупштина пристане, ea треба казати, јер, разуме се, да сваки парничар жели да прегледи акта много више тим што је то корисна и за једну и за другу страну јер може бити да ће човек да се користује тиме. За то ја држим да је умесно да се на ту интерпелацију одговори, зашто касац-суд тако ради, да ли на основу закона или какве практике.

Дим. Радовић: Ја би имао да кажем неколико речи, зашто се тако ради. Мени је познато да се то ради а то бива због тога што је због езависности судске у начелу примљено, да је гласење тајно те да се незна ко је зашто гласао. То има своји добри страна о чему нећу овде више да говорим. Да ли је ко одговорио на мњење или не, то је више судска ствар

и то се парнични стране ништа не тиче. Ово се поглавито уводи за то, да се незна како је који судија гласао, те да-стране неби после зло или добро расположене биле, према њему Шта више због овога има држава где се не одваја и незаписује никаде одвојено мнење, него они сами воде за се протоколе.

Петар Ђурићковић: Баш за то што никаквог прописа нема да се не даје, а на против има да се даје, то ни један, обичај ни практика ни обичајно право не може заменути, а много више по томе, што велим, да ни један суд не вели, да не даје него сви судови дају а само касац. суд не.

Д. Радовић: Пардон не дају судови никоме одвојено мњење, јер суд стоји према парничарима само као суд а никако са судијама. Са судијама парничари немају никаква посла. Што се тиче позитивних закона, тих нема али то је по науци след независности судске у опште, то је начело на којима су закони основани, па с тога не треба то наређење да тражите ни у параграфима.

Петар Ђурићковић: Пардон, неприлам. Баш за то, што народ плаћа судијама за суђење, треба да се зна шта је јавно а шта је тајно, шта је јавна а шта је тајна седница, јер гд је тајна седница, ту признајем да треба тајности, али у грађ. спору, нема изузетка. Баш за то, што се ради да је чистија и лепша оцена кад је све јавно, а што се год крије то је за мене сумњиво. За то ја остајем при томе да нема доказа, да нема обичаја, да нема практике која може вредити код јасног закона, који каже да је слободно парничним странама да могу разгледати и копирати акта.

Председник: Јесте ли задовољни са мњењем одборским?

Петар Ђурићковић: Нисам:

Председник: Онда начините предлог о томе да се узакони.

Јован Мариновић: За то има скупштина да реши.

Извес. Илија Стојановић: Одбор је руковођен за то да о вако каже, што г. интерпелант није казао, да је писао и тражио каква акта, па му касац. суд није дао, него само каже: е ли г. министру познато да касац. суд никако недозвољав

парничним странама односно грађ. спорова, разгледати акта и копирати мнење Судија, а одкуд ће му бити познато, кад се нико не тужи.

Петар Ђурићковић: Баш ја сам тражио, али истина нисам навео ту, па и ви сте ми сами ономад казали, да знате за то.

Председник: Усваја ли скупштина мнење одборско? (Усваја). Нема нико против тога? (Нема).

Извест. Илија Стојановић: Ранко Тајсић, Сима Милошевић, и још неколико посланика управили су интерпелацију на министра правде о побуни ђака у учитељској школи у Крагујевцу.

Одбор законодавни нашао је да има места интерпелацији.

Министар просвете: Ја ћу на ову интерпелацију да одговорим кроз 3. дана.

Председник: Има још две интерпелације да се прочитају.

Секр. Николајевић (чита интерпелацију Владислава Павловића која гласи:

Питање,

На министра финанције.

Пре неколико дана одговори ми г. министар финанције на интерпелацију коју сам поднео био за сечу старе горе, и учињене штете од младе горе у државној шуми Рогату, и рече да ће одредити комисију која ће да изиђи има ли штете или нема; и на питање моје да ли је још 800 грана продато Ранку из Лапова одговори да није, али сам јуче са поуздане стране дознао, да онај трговац што је стару гору купио и посекао, сада непрестано сече младу гору, јасење и брестове, и већ је неколико хиљада дрвета одсекао, за коју каже да је купио по 2. гр. чарш. свако дрво.

Сва млада гора, скоро трећина је срушена и упропашћена сечом старе горе, па ако се сада и овај остатак младе горе посече велика је штета за државу, која се вековима постићи не може, и за оне који знаду какав је Рогот био пре, жалост је сада када га у оваком стању виде. За то питам сада г. министра финанције и молим га да ми одговори?

1. Је ли продата млада гора у шуми Роготу и пошто је?

2 Ако је продата, колико је хиљада дрвета продато?

3. Ако пак није продата, зна ли он да тамо 140 радника непрестано младу гору сечу, и немилице државно добро руше.

Као што рекох, гора се непрестано сече, па ако није продата, то молим г. министра да нареди телеграфским путем да сеча престане до извиђаја.

У Београду 5. Марта 1875 г.

Владислав Павловић,
народни посланик.

Председник: Почем надлежни министар није ту, то се ова интерпелација предаје одбору. (Чује се: одкуд, кад министар није ту). Г. министар је казао да се преда дотичном одбору. (Прима се).

Секретар Николајевић (чита) интерпелацију Цветка Минића, која гласи:

Интерпелација.

На г. министра просвете и црквених дела.

Питам г. министра просвете и црквених дела, је ли што радио код турско-отоманске власти, о оној цркви, у срезу крушевачком, звана „свети Аранђел" коју су Черкези прошлог лета, 1875 год. у општини велико-шиљеговачкој похарали и сву светињу порушили, да би зна ли да ли је што влада Његове Светлости о тој ствари радила, да нас извести шта је учињено. Ако није онда ће ли што даље о тој ствари радити.

Интерпелант,
Цветко Минић.

Мин. просвете: Ја о тој ствари сад први пут слушам, па с тога не могу сад одма да одговорим, него нека се упути одбору на ако одбор нађе да треба одговорити, ја ћу учинити шта треба, (Прима се).

Председник: Сад прелазимо даље на дневни ред. На реду је измена и допуна закон. одбора по предлогу закона за условно одпуштање криваца. Изволте г. известноче прочитати.

Изв. зак. одб. Ђока Павловић: Ова је ствар била један пут пред скупштином. Указ Његове Светлости читан је, с тога мислим да није потребно по нова читати. (Чује се: није нужно). Сад да пређем на извештај одбора законодавног. (Чита):

Народној Скупштини.

Законодавни одбор испитао је предлог г. Министра правде о изменама и допуни у закону о условном одпусту криваца из казнителних заведења (закон од 22. Маја 1869 — XXII. 34) и има част о томе предмету поднети народној скупштини овај извештај.

Пошто се показало у опште, да је време, за које осуђеници у заведењу остати морају, кратко и да се због тога многи у слободу пуштају, који би према каквоћи учињеног дела требали и дуже времена у заведењу да остану, — одбор се сагласио, да се предложена замена чл. II. као целисходнија усвоји.

Што се тиче времена, како условни одпуст треба рачунати т. ј. да ли према времену у пресуди, или узимајући и оно време, за које је осуђеник помилован, одбор налази, према предлогу г. министар, да је далеко уместније држати се пресуде јер би се иначе могло догодити, да се осуђеници пусте пре, него што би према пресуди условно одпуштени бити могли, и тако да сувише кратко време у заведењу буду. Најзад, одбор је подпуно усвојио предложену допуну г. министра, по којој осуђени на смрт, па помиловани, тако да им се смрт са робијом замени, — не могу се користити благодејањем онога закона. Одиста, онима, којима се живот поклони довољно је учињено, те да би требали рачунати, да се пре законог времена могу у друштво вратити.

Законодавни одбор према побудама горе изложеним нашао је, да је издржавање казни према предлогу г. министра правде целисходније распоређено, па је наведене замене и допуну усвојио, и има част молити народну скупштину, да она својим решењем изволи позаконити.

И тако по предлогу владином, поменутог закона:

Досадањи чл. II. који гласи:

Ово условно одпуштање може се чинити тек, пошто је кривац издржао половину осуђене му казни. Но ако се кривац у првом повратy налази, може се условно одпустити тек пошто је издржао две трећине му казни.

Има се заменити овако: чл. II.

Ово условно одпуштање може чинити тек пошто је кривац издржао две трећине досуђене му казни. Но ако се кривац у првом повратy налази, може се условно одпуштати тек пошто је издржао три четвртине казне.

Досадањи чл. III. који гласи.

Којима је помиловањем казна на мање сведена, рачунаће им се време издржања казни према помиловању а не према осуди.

Замењује се овако; чл. III.

Време издржања казне при условном одпусту рачуна се по пресуди, без обзира да ли је та казна доцније у путу помиловања на мање сведена.

Напослетку чл VII који гласи:

Немогу се пак никако одпустити условно:

1. Чиновници и Свештеници који би због злоупотребе власти и неверне службе осуђени били.

2. Они који су условно одпуштени били па су због рђавог владања опет у заведење повраћени.

3. Они осуђени који се други пут у повратy налазе.

Да се дода тачка:

4. Они који су на смрт осуђени па им је ова казна у путу помиловања са робијом замењена.

После усвојених замена и допуна а по споразмлењу са г. министром правде имало би се додати ово:

„Закон овај вреди од дана кад га књаз подпише.“ Ове је измене и допуне народна скупштина узимала у претрес на састанку XXIX 10 т. м. У току тога претреса посланици г. г. Ђуричковић и Петар Стевановић предложили су скупштини неке законске допуне, усљед којих скупштина је решила да се предложене допуне од г. г. Ђуричковића и Стевановића упуте законодавном одбору на оцену, а затим да се измене и допуне засебно одштампају и посланицима предаду, па после претрес

тога закона засебно у скупштини учиня, с тим да посланици опет у течају дебате своје примедбе и додатке могу чинити на тај закон.

Г. Ђуричковић предлаже да се чл. VII дода ова тачка:

5. „Као и сви они који су осуђени због користољубља, као разбојници убице из користољубља, због крађе, неистинитог подметања дугова и уговора као и због одрицања ових, а тако и због паљевина.“

Законодавни одбор испитав предлог г. Ђуричковића нашао је;

1. Да су за дела која је он побројао нашим кривичним законником у опште одређене врло строге казни, — које кад кривац према доле изложеним изменама издржи, имају се за довољне сматрати.

2. Што је према поменутим изменама које г. министар предлаже, издржавање казне продужено, дакле јаче но што је до сад било;

3. Што је цел закону о условном одпуштању криваца, та, да их за време издржавања казни упути на добро и примерно владање, како би раније из заведења пзишли, — а по предлогу Г. Ђуричковића за многе радове казни то се промашава.

Из ових разлога, законодавни је одбор једногласног мнења и предлаже скупштини: да се предлог г. Ђуричковића не прими.

Г. Петар Стевановић предлаже ово: „Проширење казни о условном одпуштању да се не простире на оне, који су преким судом осуђени,“ — и за разног навода случај како је један човек преким судом као невин осуђен био.

Законодавни одбор мисли, да нема места правити разлику у суђењу преког суда и других судова; — осим тога, да би слаба помоћ била онима који би сачувај Боже, као невини осуђени били, па би казну морали издржати мању, а не какву се доле предлаже и напослетку да је не упутно, правити законе према једном изванредном случају, као што је овај, који га је побудно, да овакав предлог учини.

С тога је законодавни одбор мнења и предлаже скупштини да се предлог Стефановића не прими.

12. Фебруара 1875 год. у Београду.

Председник: Прима ли скупштина у начелу мнење одборско? (Прима се).

Изв. зак. одб. Ђока Павловић: Дакле молим вас, досадањи члан 2-ги тога закона, који је гласио овако:

„Ово условно одпуштање може се учинити тек пошто је кривац издржао половину одсуђене му казни, но ако се кривац у првом повратку налази, може се условно одпустити тек пошто је издржао $^2/_3$ му казни."

Овај се члан има заменити овако:

„Ово условно одпуштање може се чинити тек пошто је кривац издржао *две трећине* досуђене му казни; но ако се кривац у првом повратку налази, може се условно одпустити тек пошто је издржао $^3/_4$ казни."

Председник: Усваја ли се? (Усваја).

Алекса Поповић: Ја мислим да би било неупутно то решење; треба најпре да се говори о томе на онда да се пита усвајали се или не.

Председник: Онда г. Радовић има реч. (Жагор).

Алекса Поповић: Сад је свршена ствар, али треба за друге тачке гледати.

Павле Поповић: Ја сам за то да треба да се говори.

Милија Миловановић: Овде се повисује половина на $^3/_4$. То је господо штета и за правителство и за његову породицу. (Жагор).

Председник: Дозвољава ли скупштина да се говори или усваја? (Усваја се.) Дакле не дозвољава да се говори?

Павле Поповић: Имам једно питање да учиним, хоће ли се то односити и на оне, који су се нашли као осуђени, кад је овај закон изишао, или само на будуће?

Председник: Односи се и на ове, који се нађу осуђени. (Жагор.)

Павле Поповић: Е па онда хоћемо да говоримо.

Аксентије Ковачевић: Не може се то односити, и како ће се односити на оне, који су издржали? Онда би се сматрало да закон има повратне силе.

Алекса Поповић: Молим о питању није свршено, и ако није свршено, онда бих желео да говорим.

Петар Ђуричковић: Врло је умесно питање Павла Поповића, да се зна, да ли се то односи на досадање осуђенике или не.

Председник: Јест, односи се и на оне, који су осуђени и до сада нису одпуштени.

Алекса Поповић: Ама кривични закон има повратне силе и примењује се у толико, у колико је блажији за кривца.

Павле Поповић: Ја бих предложио нешто, ако би ме 12 посланика подпомогли. Овај се закон не односи на оне, који су до сад осуђени. Има ли 12 да ме подпомогну? (Устају више посланика да га подпомогну.)

Дим. Радовић: Ови робијаши, који су осуђени, нису стекли никако право, да имају бити пуштени кад половину казне издрже, они могу бити пуштени само ако одбор, а после одбора ако министар дозволи, и према томе, он може према овом закону да га држи, да цело време издржи, па кад то може, онда може тако исто да продужи то време, које је у закону одређено. Међу тим ви опет кажете нека издржи $^2/_3$, опет за то министар и одбор власни су да га не пусте. (Жагор.)

Председник: Ја мислим да сте довољно обавештени у томе?

Акс. Ковачевић: Нисмо господине. Мнење једног посланика не веже другог посланика, и ако је мнење његово тако, моје није, а молим да ме саслушате.

Председник: Г. Радовић не говори као посланик, него као обавештач министров. Ја га бар тако разумем и зато сам му дао реч у тој ствари, а вама га није стало разумети, него мени, који дајем реч.

Акс. Ковачевић: Сад г. Радовић каза, ако му на пример оставимо половину или $^2/_3$, ако министар и одбор неће да не треба пустити, неће га ни пустити. Признајем да је тако, но господине половина казне, коју је издржао до сада један кри-

ван, па кад он поднесе министру просбу на онај начин као што је прописано, онда кад се неби закон тај простиро на оно, што је учињено, онда би одбор и министар могао да промисли и да разгледа акта, да ли има места да се учини или не; али кад се овако каже да овај закон нма места, онда одбор неби мого ништа радити. На ради тога, ради самог закона, ми би били за то, да се никад закон не простире на поступак пређе учињени. Закон нека нема повратне силе, него нека иде у напредак, јер би било врло рђаво практиковати, кад би се овај закон простирао и на оно, што је пређе било.

Дим. Радовић: Само две речи да кажем г. Ковачевићу, јер он неће знати како иде та ствар. Та жалба или молба за условно одпуштање не иде непосредно одбору, него иде овако: управа шаље молбу министру правде, а министар правде тражи од управе да му да извештај. Кад тај извештај дође, не иде никако одбору, но министар сам цени, ће ли да га пошље одбору или не, па ако сам нађе да не треба, онда баци у архиву и више ништа, али ако нађе да према каквоћи дела, или према постојећим условима може условно да се одпусти онда да се преда одбору да овај реши, онда га и шаље одбору, а иначе не.

Ова исправка није ни из чега другог учињена, него што се види, да овим одпуштањем бива то, да се врло мала казна издржава. Одбор често мољакањем, или може бити и по сопственом нахођењу држи да чим половину казне издржи, да треба да га пусти, не гледајући на саму каквоћу дела, које је кривац учинио, и не гледајући да ли се то оправдава у закону. Због тога се догађало, да су пуштани осуђеници, који су таква дела учинили да би требало да целу казну издрже, а не само половину или $^3/_4$. То је на основу добивене практике за ово 5 година предложено. Ми дакле ћемо да га казнимо за учињено дело да он осети ту казну, а друго, што је врло могуће да се поправи. То је био основ, зашто је ово овако усвојено.

Акс. Ковачевић: Овим се законом одузима могућност министру да се он не може упуштати у претресање и питање

онога дела, што је пре учињено онога рада, или онога издржавања казни. Само се одузима она могућност и закон се овај простире на поступак пређе учињен кад се та могућност одузме, а сви наши положни закони своде се на то, да се онај осуди на блажију казну — ако је закон пређе био блажији, према томе и овај закон био би несљедствен кад би се њиме пшло на то, да се простире на поступке пређе учињене. Зато дакле да закон остане закон, да би закон што праведнији био, добро би било да се ограничи и не простире у напредак на поступке пређе учињене, а не да се повраћа натраг, пошто је то свуда тако било,

Никола Крстић: Нећу дуго да говорим. Ја држим, кад би неко устао да говори против закона самог то би се могло узети да је оправдано. Можда бих сам могао наћи и ја сам по неки разлог, да није довољно оправдано да кривци издржавају досуђене им казне, особито ако се нема довољно искуства да то што се одпуштају пре издржане казне, има рђавих посљедица. Само ако има случајева, који тврде оне хрђаве последице, морало би се рећи, да је оправдан законски предлог, који се пред скупштином налази. Но почем је скупштина вољна да се узакони, да се према кривцима строжије поступа, и почем је предлог у начелу усвојен, не налазим ризлога, по којима би требало закључити, да овај закон има важности само за оне, који ће од сада бити осуђивани. Тако законско наређење неби се дало уредно вршити. Јер шта би била посљедица кад би се усвојило то? Било би то, да би министар имао две врсте криваца, једне који су раније осуђени, а друге које ће се истом осудити. Према једнима имао би применити закон стари, који сада постоји, а према другима неби мого тај исти него овај други нови. То би причињавало збрку у пословима, и давало би повода многим расправама, па можда и злоупотребама. Овај закон о отпуштању кривана из казнених завода није закон којим се одређују права, него је то закон за администрацију. Питање је: како ће бити удесније за државу, како ће бити већа корист за њу, наравно с претпоставком, да кривци неће трпети никаква већа

зла, но на који су осуђени. А кад је таква природа овом закону, онда не може бити говора, да закон има или не повратну силу, јер за ове врсте закона оно шта се о повратној сили закона у законима прописује, нема значења, почем се у оваквом закону ништа не изриче, за шта би се могло рећи, да се безправно на кривца примењује, с тога оно, шта се о повратној сили закона у опште говори, овде нема места. Узмајући да је скупштина вољна, да се закон усвоји, и да је расположења, да се кривци строжије држе, мислим да треба да се усвоји мишљење одборово.

Алекса Поповић: Ја мислим да би била неправда, да они који су стекли право пре и које им је народ законом дао, па да им се каже, ви губите одпуст у половини казне, то је за цело сасвим неправо. Што каже г. Крстић, да не може бити говора о повратној сили, ја мислим јасно је у науци признато, да криминални закон има повратне силе, ту се разуму они закони, који су доцније блажији изишли а не строжији. На прилику замислимо да један закон доноси за какво злочино дело 5 година робије и кривац буде осуђен на 5 година. Сад ми данас донесемо закон, који каже да се тако дело казни са 10 година робије, зар је право господо да се ова казна новог закона однесе на њега па да издржава много више но што би требао. То би било једно зло господо. Не другчије господо, него ономе, који је на нешто осуђен, нека остане онако како је, а закон овај да се простире у напредак.

Вељко Јаковљевић: Ово су врло добри разлози које је г. Алекса Поповић навео. Ми ако се држимо тога позитивног закона што каже да закон нема повратне силе, ја се бојим повратне силе, ја се бојим да неучиним какву кривицу па онда, да ми се суди по закону који би се после издао. Ја мислим да се овај закон сматра као неважећи и да нема силе догле, док га кнез не потпише, па тек онда да се распростире на казни, које би се после подписаног закона учиниле, а досадањи закон да важи само за досадање кривице.

Илија Стојановић: Ја држим да овде нема места сад што скупштина дебатује. Члан II. и III. треба да се прочита

да се реши усвајали се или не, па кад дође да се прочи-
у оне речи „закон овај важи онда, кад га кнез подпише,“
да треба да се говори о томе, а за сад треба члан по члан
се чита па да се каже прима ли се или не.

Милија Миловановић: Ја мислим да је свагда корисније
говарати се на врху ниве но на дну ниве карати се. Зар
претресамо закон па онда напослетку да се разговарамо о
, хоће ли имати повратне силе или не? То није тако. Ја
кћам да ми пре свега треба да решимо о том, да ли треба
примимо овај закон или не, и скупштина је решила да га
ма и сад да се тачка по тачку претреса. Прва је тачка,
о ми се чини примљена онако на сумце, али имам да при-
м на другу тачку то: тамо се каже: да се закон може
ести и на оне, који су сада на робији, а притом није за-
шно у овој тачки за оне, који су на заточење осуђени, ка-
за њи важи закон? Има ли за њи овај закон важности,
не. Ја знам да су људи осуђивани због политичких пре-
а, т. ј. начинио један спис у новинама па је осуђен на
6 месеци затвора. Зашто би дакле овај издржавао толику
у, него нека изгуби грађанску част па нека седи код куће
ани своју фамилију а не да држави пада на терет да га
рани. (Жагор). Молим да ме нико не дира кад говорим,
ја вас нећу дирати. Овај је закон учинио неправду по-
им људима. Има робијаша, који су дошли на робију, међу
су невини и у опште поштени људи. Нека нико немисли
овде очу да браним рђаве не ја ако нисам први а оно
између први непријатељ злих људи. Ја нећу да заступам
уде ни да их бранин, јер их ја највише мрзим с тога,
у злочинци, али опет нисам зато да се с њима тирански
овечно поступа, то није праведно. Ја сам дакле за то
осуђеници условно одпуштају, али не они који су у по-
какво злочинство учинили.

Известилац Ђ. Павловић: Ево господин Милија то стоји
написано, ја сам то прочитао (чита).

Милија Миловановић: Добро, али зашто је подигнуто
на $^3/_4$ кад је било у пола? (Жагор).

Изв. Ђ. Павловић: О томе смо већ говорили.

Председник: Жели ли скупштина да још говори о томе? (Чује се: доста је говорено). Има само још три говорника. (Чује се: довољно је, нека се реши).

Изв. Ђ. Павловић: Молим, господо, овде има више наређења, и у сваком од њих налазе се веће строгости, него што је до сад било. Та строгост већа имаће од сад да се примењује. Сад, пошто сам прочито прво наређење устала су нека господа и одложила питање да ли треба закон да се односи на оне који су сад у заведењу и који би, да нема овог закона садањег, могли да буду одпуштени, другим речима, да слабије или строжије буду кажњени, него што им је досадањи закон прописивао. Пошто има више наређења, која доносу већу строгост у примени ових казни, ја мислим да је умесно, као што г. Илија предлаже, да пошто све прећемо, онда да решимо то питање да ли ће се овај закон примењивати на оне, који би се овим законом могли одпустити или не, или ћемо казати на све без разлике. По томе дакле ја би предложио скупштини да прећемо на други члан, јер је строжији, на трећи јер је и он строжији, на четврти итд. па кад све то прећемо, онда да о том дебатујемо, а за сад да прекинемо писање. Дакле све кад свршимо, повратићемо се на то питање. Дакле у првом члану замењује се у место половине $^2/_3$ а у место $^2/_3$ $^3/_4$. Усваја ли се. (Усваја).

За овим чита 3. члан, којима је помиловањем казна на мање сведена, рачунаће им се време издржања казни према помиловању а не према осуди.

Овај се члан замењује овако. Време издржања казне при условном одпусту рачунаће се по пресуди, без обзира, да ли је та казна доцније у путу помиловања на мање сведена

Дакле да се рачуна по пресуди а не по помиловању, јер би ту била двогуба милост, прва је помиловање, а друга закон о услов. одпусту, на с тога хоћемо оно помиловање као милост, да не буде урачунато када се буде изрицало колико ће он даље да седи. То је дакле у неколико строжије, али бољи рачун.

Никола Крстић: Ја држим да ће то наређење дати повода различном говору. (Чује се: неће). Е, неће, немојте говорити неће, него треба да се чују разлози, па онда да се говори. Ја мислим да ће се у практици са том разликом доћи до сукоба.

Председник: Дакле господо усвајате ли ову другу замену? (Усвајамо).

Никола Крстић: Ја држим да није нико ни једну реч казао за обавештење, и већ хоће да се приступи гласању, те да се предлог усвоји. То се може тако радити, па и усвојити предлог ако се хоће; али ја држим да то није коректно поступање. Почем је сад већ доста доцне, јер је већ један сахат, то мислим, да се у претред само тако упустимо, ако ћемо остати до 2 сата; а у противном случају, да оставимо ову, ствар за сутра. По моме мишљању, ако се овај предлог узаконимоћи ће доћи до сукоба с другим законима. Треба дакле, да обратимо пажњу, да се тако што не догоди; на с тога држим да треба одложити даље саветовање о овом предлогу до сутра. Видим да је наређење у предлогу доста јасно, а кад мени није јасно, мислим да неће много јасније бити ни другима!

Председ: Почем је већ један сат по подне, то се одлаже ова ствар за сутра:

Седница је свршена.

САСТАНАК L.

У Београду 6. Марта 1875. год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присутни министри: Правде, просвете, грађевина и војени.

Почетак у $8^1/_2$ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: више њих нема. Многи нису ту).

Господо, овом приликом морам да вам кажем то, да би требали да уредније будемо и да на време у скупштину долазимо.

Сад изволте саслушати читање протокола јучерањег састанка.

Секретар Николајевић протокол 49 састанка, који после малих исправака би усвојен.

Председник: Г. Вељко Јаковљевић има да учини питање једно.

Вељко Јаковљевић: Јест, имам једно питање председништву да учиним.

Новине српске, које прате скупштинску радњу, излазе врло доцкан, т. ј. протоколи се скупштински штампају у њима тек после 10—15 дана. То мислим да је тако с тога, што је управа администрација. Ми у „Новинама српским“ читамо, шта је рађено пре неколико дана у скупштинама: Француској и Мађарској, док међу тим народ наш не зна шта се ради у скупштини нашој, пре него што прођу 10 или 15 дана. То се из званичних новина не зна, док нас међу тим у другим новинама испребијају, као у „Видовдану“, у „Будућности“, „Београдским новинама“, у „Истоку итд.

Ја сам дакле за то, господо, да председништво настане, да протоколи и стенографске бележке наше радње одмах излазе у званич. новинама да би народ наш знао поуздано шта његови заступници на скупштине раде.

Председ. Председништво ће у будуће старати се, да испуни жељу вашу. (Чује се: то је општа жеља). Добро, колико могуће председништво ће се постарати, да протоколи раније излазе,

Станоје Ђорђевић: Још у почетку скупштинског рада сам поднео, или управо од више посланика поднешен је предлог о укинућу сеоских дућана. Питам шта је с тим предлогом?

Председ. Упућен је одбору. Кад га буде одбор свршио, ће га изнети скупштини на претрес.

Станоје Ђорђевић: Још на 25. састанку, поднео сам је предлог, па и њега нема још.

Председник. Сад још није одбор свршио, пошто пред њим има владиних предлога, а они су пречи од посланичких.

И. Стојановић: За сеоске дућане нека стоји, но има један предлог о суђењу општинских судова, да се делокруг општинског суђења прошири. Тај предлог треба да се одмах огласи као хитан и да изиђе пре свију на претрес.

Председник: Ви сте г. Стојановићу — чини ми се — у законодавном одбору, где је тај предлог, па се тамо постарајте нека се што брже сврши.

И. Стојановић: Јест, али ја бих желео да се огласи као хитан. Ја знам да није оглашен као хитна ствар, и за то тражим да се огласи као хитан предлог. (Жагор.)

Председник: Молим вас има доста хитних предлога, па се већ незна који ће пре да изађе на ред.

П. Ђуричковић. О ономе, што Илија Стојановић говори, и ја ћу да кажем нешто. Заиста господо, ни један други закон не може задовољити народ, или огорчати га, као закон о суђењу општинских власти. Јер код нас данас за један нед земље мора човек ићи суду, и плаћати таксе и адвокатима награде. Дакле ја сам за то, да би тај предлог више него и један требало огласити за хитан и за најхитнији међу хитнима

Милош Глишић. И ја имам да учиним председништву питање. Ја то сад нисам хтео чинити, него сутра, но пошто су господа повела реч о несвршеним предлозима, то ми даде повода, да запитам о једном свршеном предлогу. и то о предлогу о општинској управи, који су два посланика поднели. Одбор је тај предлог израдио и изнео скупштини. Скупштина га је у начелу примила и огласила као хитан, па га упутила влади да донесе пројект за закон.

Због овога предлога дакле, постављам питање председништву молећи га, да се оно најозбиљније споразуме са владом, шта ће бити од тога предлога. Ово је седми дан, како је тај предлог изашао из скупштине. Од тада као да је настало неко мртвило и тишина. Не зна се шта је с предлогом и изгледа као да ће да остане ове године не решен. Али господо, ми сви знамо, нарочито председник, као човек из на-

рода и он зна као и сва скупштина, да народ нестрпљиво очекује да му се ако не потпуно слободна управа општинска, а оно бар оно што тражи да. Нека нам се поднесе предлог бар у оним скромним жељама, које смо упутили влади, јер заиста оно, према другим огромним стварима, које имамо да тражимо, не може се друкчије назвати, него као оно кад један сиромах дође пред врата па тражи парче хлеба. Тако и народ овде тражи од владе тек нешто мало тако, да задовољно најопштију потребу, без које господо не може да се опстане.

Нека нико нема на уму то, да ја ово питање износим због овога или онога министра или каквих личности. Не, ово је господо неодољива потреба, без овога не може да се ради. И господо, ма ко био министар, то се нас ама баш ништа не тиче нити ћемо ми моћи ни хтети, од ових захтева, као посве за народ потребних одустати, што је ова или она личност на министарској столици. Народ ће ово да тражи, јер народ српски не може да буде без овога, што тражи. Ја мислим да е то тако и да сте сви за то. (Чује се: сви). Осем тога господо, влада је обећала свечано, да ће нам не само овај предлог поднети ове године, него да ће поднети и предлог о слободи штампи и предлог о личној сигурности. Један је, и то о личној сигурности у неколико — може се рећи — поднела, али овај о општинској управи и о слободној штампи није. Но влада е може се рећи оптерећена пословима, па с тога је скупштина узела сама на себе, те је прерадила предлог о слободној штампи и поднела и усвојила најнужније измене у општинском закону. Предлог о слободној штампи готов је, као и о личној сигурности и налази се пред одбором, а измене у општинском закону, које су од посланика учињене, усвојила је скупштина и упутила влади на пројектирање као хитну ствар.

Ја ћу господо опет да повторим, да без овога трога нама нема да идемо кући; ми немамо куда ићи. Народ ће да каже: ви народни посланици шта сте радили 2—3 месеца камо; ни један ваш предлог није уважен нити усвојен. Шта више може нам се пребацити и рећи: ви сте само одобравали и узаконили предлоге владине, а од ваших никда ништа. Још шта више обећани су вам владом предлози, а и сви сте их израдили, па опет ништа!

Дакле, тражим и молим председништво, да се најозбиљније заузме код владе, да се ова три предлога узаконе што пре. (Чује се: врло добро. Тако је).

Председ. У колико је могуће, председседништво ће се трудити, да код владе подејствује, да се по жељи вашој и свију г.г. посланика учини, и да се то сврши.

М. Миловановић. Ми не можемо кући да идемо, док год се ти предлози не сврше овде и не узаконе.

Председ. Сад прелазимо на дневни ред.

Известилац. Ђ. Павловић. Дакле имамо да продужимо господо, замене закона о условном отпуштању криваца.

Члан II. замене овога закона јуче је усвојен. Сад прелазимо на члан III., који по досадашњем закону гласи: (Чита) „Којима је помиловањем казна на мање сведена, рачунаће им се време издржања казни према помиловању, а не према осуди."

Предложена пак замена овога чланка имала би да гласи: (Чита.)

Време издржања казне, при условном отпусту рачуна се по пресуди, без обзира да ли је та казна доцније у путу помиловања на мање сведена."

Према питању неких посланика, које су ми учинили јуче после свршене седнице, држим да ми је нужно објаснити, како се има разумети овде ово што се говори о помиловању. Помиловање господо, може бити или кад владалац целу казну кривцу опрости, или остатак онај од казни за даље издржавање исте или на послетку, кад се казна почесно опрашта. На пример, кнез је некоме опростио годину дана, али он је осуђен на чиме година и има још да издржава. То би било почесно помиловање. Дакле о томе почесном помиловању хоће овде у замени чл. III., да се говори. По томе кад је неком учињено почесно помиловање, за неко кратко време, а према досуђеној казни има још неко време да издржи у том случају примењује се ова замена која говори како у том случају треба да рачуна. Да ли време, за условни овај отпуст треба да се

рачуна према пресуди или према помиловању, т. ј. одбив оно време, за које је кнез кривца помиловао. То је питање. За ово господо да дам један пример. Кад би неко био осуђен н. пр. на 6 година робије, он према досадањем закону да би могао условно отпуштен бити, мора издржати половину од ове казни т. ј. 3 године; а према замени има да издржи 2 трећине а то је 4 године, па да се пусти. Но у овом случају кадби кнез у току издржавања казне помиловао овога кривца за једну годину, то јест смањио му казну на 5 година, онда настаје питање како ће се рачунати године кад некад кривац после извесног времена, захтева да се користи овим законом, па да буде отпуштен? Ваља онда знати на чисто хоће ли му се при отпусту рачунати да је осуђен на 6 година или на 5, т. ј. хоће ли се казна рачунати према пресуди или према помиловању. У овом дакле примеру од 6 година, по старом закону имало би се рачунати време према помиловању, дакле не према броју од 6 него од 5 година, да има издржати две трећине казне, па да се пусти кући. На против, господо, овом новом заменом хоће се, да се то време рачуна не према помиловању, одбивши ону једну годину, него према пресуди. Дакле према овој новој замени, он би имао издржати 4 године, па да буде пуштен, а према старом закону, он би имао да издржи три године и нешто више. То је случај како се има разумети ова земља §. III. Сад пошто ми овом заменом овде, која је предложена искључавамо, да се време за условни отпуст нема рачунати према помиловању, него према пресуди, треба да се упитамо, да ли кривцу хасни штогод помиловање. То имам господо да објасним. На сваки начин да му хасне. Јер, једна година од казне, кад му се опрости хасни му, и осуђеник ако је пет година издржао: има се сматрати да је његову казну издржао. Дакле у томе му је поможено, и он после не би имао према члану II. поново да се враћа у завод, кад је казну издржао. Друго господо, ако би се случајно десило, да би он учинио повратак и да би имао да се поврати у завод према члану II. да издржи казну, ту онда има годину дана хасне, јер је за толико по-

милован; дакле има хасне у толико, што, кад се врати у хапс, онда према помиловању има свега да издржи 5 година. Дакле господо, помиловање у овом случају према самој новој замени неможе се узети да му није од никакве користи, јер та година дана за коју је помилован, увек ће му се рачунати и донеће му увек користи. Сад још то имам да кажем, замена ова, која се предлаже, има ту циљ, да онај који је у затвору онај који је на издржавању казни, па се случајно деси да је добио помиловање ноћасно, да у том случају такав осуђеник нема 2 користи, или 2. благодјејања, т. ј. једну, да има милост, и друго: да ужива благодјејање према овом закону о условном отпуштању, према томе дакле, по предлогу овом, пошто је кривцу помиловање н. п. од годину дана, увек корисно опет стоји то, да је предложени закон у неколико строжији од досадањег, јер хоћеда се време за услован отпуст има рачунати према пресуди, а не према помиловању.

Председник: Сад од овог члана има да се прочита предлог г. Павла Поповића. Он предлаже: да члан III. о рачунању према помиловању, остане као што је и сада у садањем закону, а да се предложена замена одбаци, (Чује се: Врло добро).

П. Поповић: Зашто? Ево да објасним.

Подпредседник: Ово је III. чл у садањем закону, за који г. Павле предлаже да остане као што је. — А висте чули како је одбор са владом пашао и предложио да треба да буде. — Ево овако гласи III. члан досадањег закона. (Чита.)

То је стари члан. Сад по реду је да г. Павле да обавештење за што мисли да треба да остане члан III. а да се не усвоји ово, што је одбор са владом предложио; па онда ако има 12. посланика да га подпомогну да узмемо ствар у претрес.

Н. Крстић: Ја мислим; ако не усвојимо промену закона онда само по себи излази да ће остати стари закон, па за то није нуждан особити предлог за то.

Подпредседник: Неће ништа сметати да чујемо шта г. Павле хоће. Г. Павле хоће да се одбаци замена, коју пре-

длаже влада и одбор. Његово захтевање иде дакле на измени предлога владиног и одборског.

Председник: Молим г. Павле, изволте дати своје обавештење.

П. Поповић: Ја желим због тога да остане по старом закону, што видим да овде замењује вољу кнеза пресуда судска а ја то небих никад рад био да буде. Воља кнежева нека остане над свачијом. Шта вреди ономе сиромаху што га кнез помилује, кад неможе да му помогне и кад му је суд и бог и владалац и све. Овим људи може да се озлоједе, па да учине чудеса. С тога чисто нека остане по старом закону, јер он је врло паметно прописао како да буде. (Чује се: тако је).

Подпред. Сад господо питање је, има ли 12 посланика који потпомажу овај предлог. (Чује се: има, потписани су; и устају млого више од 12. посланика,) Види се да је млого више потпомогла предлог. И ја потпомажем. Кад је једанпут помиловањем сведена казна на мање, н. пр. од 10. на 8., од 5 на 4 године, и т. д. онда је то мера казни за у напред, и ја мислим да нема разлога одступати од прописа старог законика, који је казао: на колико је кнез казну свео помиловањем, од тога држите рачун. (Врло добро.)

Дим. Радовић: Скупштина може да реши како хоће. Ја сам дужан да кажем какав је разлог управо био, што је предузето да се овај члан измени, разлог је био тај штосе на овај досадањи начин догађало то, да су велики и тешки осуђеници издржавали врло мало казни. Бивало је случајева, да је неки од осуђеника осуђен на 15—20 година, а то је велико злочино дело, за које се човек на 20 година робије осуди; но таквом човеку усљед помиловања кнежевог, спусти се казна на 16 година. Сад кад он издржи 8 година, он тражи и навађује да се пусти. И одбор за условно отпуштање такве често пушта, и тај какав злочинац, који је осуђен био на велику казну можда за највеће злочинство, за убијство, он често не издржи више него 8 година као и други, који је за мање казнимо дело осуђен. И онда каже се зашто пуштате такве, кад не издрже ни пола онога, на што су пресудом судском осуђени. Дакле да би се сад што строжије у томе поступало, да би кривци издржавали више казне па да се могу условно пустити, узето је, да се казна рачуна према пресуди, а не према помиловању. За то се овај члан мења. Међу тим не стоји то, да би тиме кнежева воља била ограничена, као што г. Павле каже. Кнез је помиловао једанпут; то помиловање, као што је известилац добро разложио, хасни кривцу, и ако се условно отпусти и ако се не отпусти. На овај пак начин, ако остане овај члан као досад, догађа се и догађа се да ће они, који су осуђени на велику казну бити ускоро пуштени по издржању врло мале казни. Случајева је било доста, ја би их могао из практике навести, да су људи осуђени на 7 и 8. година гледали да се помилују и тако да су били пуштани условно чим су издржали 3 или неки и само 2 године. То је разлог, који је побудио министра да поднесе овај предлог скупштини сад остаје да реши како хоће.

Сима Несторовић: Тамо се каже да се за услован отпуст узимљу осуђеници, који су издржали $^2/_3$ казни па да се они могу отпустити. Али кад кнез помилује човека од 10 година на 5 година, а тамо траже се две трећине по пресуди, онда почем прелази преко 5. година то нема условна одпуштања, за то сам ја нека остане по старом од помиловања, на колико му буде остало, нека две трећине од тога издржи, и ако је добар нека се условно пушта. (Чује се: врло добро.)

Н. Крстић: Ја држим да закон, кад би овако остао, као што је предложен, у многим случајима не би могао бити свршен. Мимо то, што ја од своје стране не налазим разлога, да се без довољних претходних узрока, за што се тражи да се преиначи неки закон, да се закон преиначава; држим, да би још и за то било не удесно, да се закон мења што се не каже да од садањег закона има некаквих злих последица, него излази да се само за то хоће да мења закон, да се према кривцима у будуће строжије поступа. Но и мимо ове разлог, ја мислим, да се овај закон неби могао ни вршити. У примеру г. Павловића каже се да је човек на 6 година робије осуђен па га је кнез помиловао за једну годину и онда: како ће се

ту рачунати издржавање казне. Али узмимо случај: Кривац је на 6 година осуђен, али књаз му је дао 3. године помиловања. У том случају не остаје толико времена за казну: те да би могао бити раније отпуштен него би морао сву казну издржати. На оваквог кривца закон се овако, као што се предлаже, не би могао применити.

Кад узмемо досадањи закон о отпуштању криваца, ја видим, да у њему има таких услова, који дају довољно гаранције, да неће бивати отпуштани велики окорели кривци. Јер ко се отпушта? Онај, који је доброг владања био пре учињене кривице, онај, који је био доброг владања у заведењу и то за сво време, док је издржао половину досуђене му казне на шта више и кад се условно пусти мора бити доброг владања; и ако само сумња падне на њега, да је урадио неку кривицу, опет власт има право вратити га натраг у затвор, и кад се врати натраг, све оно време, што је био у слободи на условном отпусту, нерачуна му се ништа. Невидим дакле разлога, за што да се још неке строжије мере неупотребе према кривцима; и то тим мање што ни другог неког разлога немогу да нађем за строжије мере, од оних које су до сада постојале, кад од оних досадањих нема хрђавих последица. Закон о условном пуштању издат је 1869 год., дакле пре тако кратког времена па и за то, што је кратко време, за које се овај закон практиковао а хрђаве се последице до сад нису показале, држим, да није нужно, да сада и тај закон крнимо. Ми имамо већ доста крњених закона. Не треба нам их умножавати. Пустимо закон нека се развија. Пустимо га, да своје добре и хрђаве стране покаже; па тек онда, кад се покаже да има од закона злих последица, може се приступити изменама, а навод, што ће неко издржати мање казне него на колико је осуђен; не држим, да довољан разлог; да се закон мења. Каже се, да неки кривац, кад му је помиловањем смањена казна, ужива два благодјејања, кад му се време казне рачуна од по казни остављене му помиловањем, а не по казни пресудом досуђеној му. Но ни ово није важан разлог. Помиловање књежево даје се само у случајевима оним, и само ономе, и онда, кад дотичан осуђеник заиста заслужује милост књежеву. Милост књежева не даје се за то, да се према кривцу строжије поступа, но према кривцима, који се нису показали заслужни за ту милост. Такво наређење законско задржавало би претерану строгост која се ни чим не би дала правдати.

Из оних казаних разлога ја мислим да треба да остане овај члан по староме закону, кад је већ скупштина поднети предлог у основу усвојила. Од моје стране ја би најрадије видео, кад би г. министар повукао цео овај законски предлог натраг. (Чује се: врло добро).

А. Ковачевић: Потпомажући разлоге г. Крстића морам казати да је била иста оваква моја мисао, само што се ја може бити овако дивно нисам умео изразити. Заиста ми смо се јуче само преварили, те смо овај закон у основу примили; али данас ми га не би никако у основу примили, него би тражили, да се у основу одбаци, јер ни чим није доказано, да се закон овај у практици рђаво показао.

На крају овога закона, који сада постоји, каже се у једном чланку ово: (чита) „Министар правде овлашћује се, да пропише правила, како ће полицајне власти и управа заведења над одпуштенима надзор водити, и како ће се о њиховом владању уверавати". По овом овлашћењу, министар правде прописао је та правила, и у овим правилима на једном месту, између осталога каже се и ово: (чита) „По самом смислу овога закона власт ће од овог закона моћи употребљење чинити, ако види да се извршење овог закона у практици добро показе. Хоће ли дакле власт од овог овлашћења употребљење чинити или не. Зависиће од тога, како се узвладају они кривци, који се условно одпусте; и по томе, ако се ови добро владају и оправдају оно поверење, које је власт у њих имала кад их је одпустила, чиниће се и већа употреба од овог овлашћења", итд.

Дакле закон се је овај у практици врло добро показао. Ја не верујем да је се и један условно одпуштени вратио у заведење натраг, па опет, сад се овај закон мења по нечијем нахођењу, што мислим да неби требало да буде! И с тога ве-

лим, да овај чл. III. остане као што је и био. (Чује се: Тако је). Никако другче.

М. Петровић: Што се тиче III. чланка овога закона о ком се дебатује, овде се неко право књажево крњи кад би овако усвојили, а ја нисам никако зато да се ма какво право његово крњи. Само могу да кажем то да књаз може свакад помиловање учинити, и да се њему никакво право не одузме. (Чује се: довољно је говорено).

М. Поповић: Ја имам само две три речи да кажем. Као што каже г. Крстић онако је, и ја се с њим подпуно слажем; него на г. Радовића говор имам да приметим то, што он каже, кад се који опасни злочинци осуде на 20 година, па кад им кнез учини помиловање, онда да врло мало казне издрже. А ко је узрок томе? Узрок су они чиновници, који предложу кнезу на помиловање опасне злочинце. Нека их они не предлажу да им књаз опрашта казну, него који су хрђави злочинци нека издржавају више. (Чује се: довољно је говорено).

Председник: Г. Нетар Стевановић има реч. (Жагор. Чује се: не треба више да се говори).

Господо има још 7 пријављених говорника.

М. Миловановић: Нека их; има још десет, сви треба да говоре. Ја хоћу да говорим. Ми смо јуче једну велику погрешку учинили с тим законом, што смо га примили у основу. Ја дакле хоћу да говорим. (Чује се: довољно је. Доста је говорено).

И. Стојановић: Нека скупштина реши.

П. Ђуричковић: Али молим пре свега нека скупштина реши, хоће ли још да се говори. (Чује се: довољно је говорено за Бога).

Председник: Је ли вољна скупштина да пустим да се и даље говори о овоме? (Чује се: нисмо вољни. Доста је говорено). Молим чујте г. известноц одбора мора имати последњу реч.

Известилац Ђ. Павловић: О целој ствари господо, доста је говорено, само имам нешто да кажем, и да објасним, што је г. Миленко Петровић рекао. Ја сам казао у почетку још, како се има разумети помиловање у овом случају, и објасно сам

да на сваки начин помиловање почесно, које владаоц даје једноме кривцу, да то благодјејање томе кривцу никако непропада, и да се он користи тиме. И по томе никако не стоји оно, што г. Миленко каже, да се овим законом крњи право владаоца на помиловање. То не стоји. То сам био дужан да исправим.

Потпредседник: Ја мислим да нам г. представи питање сад, хоћемо ли још говорити о овоме. (Чује се: врло добро. Нетреба говорити).

М. Миловановић: Ја тражим реч, ја бих желео да говорим, и с тога да ми се да да говорим. (Чује се: нећемо више. Доста је).

Председник: Господине Миловановићу неможе вам се дати реч. Скупштина је казала, да је довољно обавештена и да не допушта више да се говори. Не мора бити како ви хоћете.

Ђ. Ђоровић: Ја бих молио председништво да да одмора да се промислимо, а у што време нека се влада споразуме. (Чује се: не треба одмора. Да решимо).

Потпредседник: Ја мислим да би овако питање требало ставити: ко је за предлог одборски и владин — а ви знате како је тај предлог, да се рачуна издржавање каже не према помиловању, но према осуди — ко је за то дакле нека седи а који је зато да се рачуна према помиловању, т. ј. да остане досадањи закон тај нека устане. (Велика већина устаје).

Председник: Решење је скупштине дакле да остане стари закон. (Чује се: тако је).

Продужује се даље.

Известилац Ђ. Павловић: Чланак VII. овога закона о условном одпуштању стоји сада овако: (чита).

„Не могу се пак никако одпустити условно:

1., Чиновници и свештеници, који би због злоупотребе власти и неверне службе осуђени били. 2., Они, који су условно одпуштени били, па су због хрђавог владања опет у заведење враћени. 3., Они осуђени, који се по други пут у повратку налазе".

Дакле, овим трима тачкама да се дода једна четврта. То је нов предлог, да се овај чланак допуни са овом тачком. (Чита).

„4., они, који су на смрт осуђени, па им је ова казна у путу помиловања са робијом замењена.“

Дакле, који су на смрт осуђени, па им је ова казна у путу помиловања робијом замењена, да се не могу користити овим законом о условном одпуштању, — то је предлог.

Н. Крстић. Ја се опет налазим у томе неповољном положају, да морам против предлога да говорим. У први мах чини се, да овај предлог има праведних страна, помислило би се, — као што известилац у извештају рече, да оном, који је по закону осуђен на смрт, па му је смрт опроштена, и он осуђен на робију, — да му је довољна милост учињена тиме; и за то да неби требало, да се према њему примени закон о условном одпуштању криваца. Кад би заиста по нашем закону, само једини окорели кривци и за грдне кривице на смрт осуђивани били, може бити, да у тим и таквим случајевима, могло би подпуне имати места овом предлогу, који се хоће да узакони. Но кад имамо пред собом окорелих криваца, онда у тим случајевима закон о условном одпуштању једва да би се могао применити; јер тамо се каже, да само онај може за себе потражити, благодјејања дотичног закона, који је пре учињеног тог злог дела, био доброг владања, а за окореле кривице једва да ће се моћи то казати. Друго, кад би смо узели, да је неко учинио велику кривицу, дакле да је кривац, коме се не може пребацити, да је био пре учињеног дела, владања хрђавог, и да није био досле осуђиван; али је сад учинио неко грдно дело, тако дело, које је само по себи врло велико злочинство, и које заслужује најтежу казну, казну смртну и у таким случајима, хајде да допустимо, да би добро било да се усвоји овакав предлог. Али смртна казна код нас се досуђује и за кривице, које нити су саме по себи грдна злочинства; нити их свагда чине окорели кривци; па за то кад би предлог овај усвојен био; према нашим законима, који сада постоје, тај би предлог био престрог, на зато — усуђујем се изрећи — и неправичан.

По нашем закону има 26 разних случајева, кад се кривац може да осуди на смрт. То је тако велики број кривица,

колики се број, ни у једном закону европском не налази. Немојмо мислити, да су код нас веће и другчије кривице, него у осталом свету. На против ја по своме искуству, које излази као судија, налазим, да код нас по готову има мање онаких кривица, него што се налазе по другим земљама. Но каже се, опште убеђење народно, да је општа тежња и жеља; да се према кривцима примењује строжија казна погрешно мислећи, да се са строгошћу закона могу неке кривице из народа искоренити. То погрешно мишљење било је узрок, те се пропписима нашег кривичног закона за тако велики број кривица, одређује смртна казна, којој по науци не би имало места за све тамо наведене кривице. У нашем крив. законику одређује се смртна казна за дела, за која неби требало, и не би никако имало места, да се човек смрћу казни. Тако се по нашим законима пропписује н. п. смртна казна за опасне крађе. Кад се каже, „опасна крађа“ то по самој речи по себи, изгледа као да је то нека страшна кривица. Но у самом животу зна се, — а то ће ми потврдити све судије, што више сви кметови, — да се често под изразом „опасна крађа“, као што ову закон и суд узима, узме по некад дело, које је врло незнатно. Ја знам случаја где се узело, да је опасна крађа, што је неко турио руку кроз отворен прозор једне собе, па из те собе украо чараше, тозлуке шта ли; ствари у вредности од неколико гроша; знам, да се сматрала за опасну крађу и то, што је неко прескочио плот, — ви знате каки су наши плотови по селима, и ту из затвореног најата нешто однео. Човек оваква дела може да учини из несташлука као што се тако често догађа; а међу тим закон пропписује за таква дела врло строге казне. Две такве и једна проста крађа, довољне су, да буде осуђен на смрт.

Код нас се одређује смртна казна за разбојништво, за хајдуковање. И то су изрази страшни. Помислио би човек „разбојник“, то је ужасна ствар. Али у животу, самом често у овакова дела долазе по некад врло мале и незнатне ствари. Ја знам случај, где су момци са девојкама били на некој црквеној свечаности. Неке девојке одвоје се од друштва и пођу

напред. За њима се натуре неки момци. Девојке кад виде, да иду за њима момци, стану бегати, момци се натуре за њима, девојке прсну куд која, а за једном потрчи неки момак — можда је хтео да се пошали с њом и ухвати је, она се отимала, он јој отргне с врата ђердан, или други неки накит; девојка се тужила, момак би ухваћен и као разбојник суђен; рекло се, да је он на девојку напао, да отме од ње новце. Нека ми се допусти, да приметим, да се нашло просута новца на месту, где су се они цевељали. На месту је било људи, пред њима девојке, а за њима људи, који су пили са славе. На колико се сећам, ипак је узето то дело за разбојништво; а за ову кривицу кривац се казни смрћу. Узмимо, да је човек за овакав случај осуђен на смрт, но владаоц га помиловао на на 20 година робије. Зар да овај човек, за овакво дело не може бити одпуштен с робије, ма да је и пре и после учињеног дела био доброг и примерног владања, него да мора издржати 20 година? (Чује се: врло добро.) Није само то. Има код нас врло много дела, која се зову „опште опасна злочинства". Помислило би се, да су и то све сама најгрђа злочинства. Међу та дела долазе „паљевине." Паљевина је тако нешто страшна ствар. Због тога одређене су за паљевине највеће казне по целом свету. За овакова дела одређује се и смртна казна, ал се каже у страним законима, да ће се онај, који је пожар произвео, осудити на смрт, ако је ко у пожару изгубио живот, а у нашим законима таква прописа нема. Код нас су пожари доста чести, и по томе што су пожари доста чести, морали би људи бити често осуђивани на смрт и то, што кад се каже у закону, да ће се неко казнити за неку кривицу смрћу, ту нема друге казне, него се мора казнити смрћу, а особито према измени у закону о поступку судском, где се каже, да за кривца, кога порота суди, не сме друга казна бити, сем оне, која се за кривицу у закону одређује. Моћи ће се збити случајеви, да се човек осуди на смрт, а случај паљевине може бити не знатан, може бити учињен из несташлука и лакомислености; али суд је нашао, да је заиста опасно злочино дело, и такав човек треба да изгуби живот.

Увиди се међу тим, да је казна смртна за тог кривца престрога, те он буде помилован од владаоца, да му се смртна казна замени робијом од 15 или 20 година. Тај човек, ако није пре учињене кривице ништа друго скривио, ако је био поштеног владања и најпосле, ако се је док је у заводу, показао, да се је поправио и покајао, зар он осим милости књажеве, да не може по закону о условном одпуштању да буде пре издржане све казне робијом осуђен? Закон о условном одпуштању криваца, по самој природи, мора бити такав, да се осуђеници, пошто се докаже, да су они пре учињеног злог дела били доброг владања и да су се у заводу покајали и поправили, да могу бити враћени и пре издржане казне својим кућама и фамилији, да раде своје редовне послове, на добро владајући се и у напред да тиме загладе последице свога злог дела. На тај начин у неку руку и држава се ослобођава једног терета и породица би добила свога члана, и друштво свога грађанина. Зашто би смо дакле то ограничавали, и овим предлогом стали на пут да се ти људи ма да су се поправили, не могу враћати кућама својим? (Чује се: врло добро.) Не видим разлога, не видим довољних узрока, да се садање законско наређење ограничи и да се од законског благодејања искључе неки кривци само за то, што су осуђени били на смрт, па им је та казна по милости владаочевој одпуштена, и претворена у робију, велики је број криваца, за које се по нашим законима досуђује смртна казна, и по томе велики број криваца био искључен од благодејања законског, ја имам неку белешку од ранијих година — добивену из министарства правде — о броју неких криваца, за које се одређује смртна казна.

По тој белешци збило се

у години:	1858,	1859,	1860,	1861,	1862,	1863,	
убиства	99,	83,	65,	98,	118,	108,	= 571
тровања	6,	4,	3,	9,	7,	—	= 29
паљевина	15,	20,	15,	26,	23,	42.	= 151
разбојништва	25.	13,	20,	35,	47,	105,	= 235
							986,

и тако број учињених кривица износи

и по томе за толике случајеве требало би да је изречена само

за поменуте четири врсте кривања смртна казна. У свим овим случајевима кривци неби могли бити отпуштени раније, ако б им казна милошћу књежевом била препачена. На може ли с по ма каквом разлогу узети, да би то ишло у прилог и корис држави и народу? Да ли би се могло узети, да би новим за конским наређењем, које предлаже, више и јаче задовољено било човечности, правичности, или јавним интересима?

Могло би се о овој ствари и више још говорити, ал нека је доста. Према свему што рекох, ја држим, да неби удесно било да се предлог усвоји, но да би боље било, да се одбаци и да се остане при досадањем закону.

Председник: Господо. Има ли 12 посланика, да подпомогну предлог г. Крстића? (Устаје више пута скупштине.) Дакле има довољно. Но жели ли скупштина да се даље говори? (Чује се: доста је говорено.)

Д. Радовић: Ја бих говорио.

И. Стојановић: Г. председниче, нека се говори, ово је врло важна ствар.

Председник: Добро. Онда има реч г. Радовић.

Д. Радовић: Ја немам много да говорим. Истина је као што каже г. Крстић, да има врло много код нас у нашем законику случајева, у којима је прописана смртна казна, док по другим законима нема толико случајева за ту смртну казну, као што код нас, а особито за крађе. Мени је познато, да у многим другим и по неки пути већим државама од нас, не догађа се, да се ко на смрт осуђује, у 4—5 година дана по једанпут док код нас бивају по 10 људи за неколико дана побијени. Али држим да би пре требало да се тамо у казненом закону ублажују казне, а не овди са законом о условном одпусту, и тако да се закон казнени обилази са овим законом. Дотле пак код стоји по нашем закону оваково наређење о казнима као што стоји, онда ја држим, да неби требало ићи даље и тражити изванредне случаје, те с тим побијати важност овога предлога. Господин Крстић каже, да се обично окорели злочинци осуђују на смрт. То није тако. Има доста случајева где су људи дотле добри били, али врло велико зло учине, па буду

осуђени на смрт. Тима тако осуђенима замењује се смрт с робијом, која је код нас само привремена, и којима је довољно учињено што је смрт са робијом замењена. На кад код нас стоји само привремене робије, а нема и вечите робије у овим случајима, где се смрт са робијом замењује, као по другим местима, онда не треба поред тога ићи и даље. Г. Крстић вели да се ишло овим законом, да се кривци поправљају. Јесте заиста тако; али ишло се прво овим законом, да се кажни, па онда да се поправи. Дакле треба кривац да осети сљеди свог злог дела, па у исто време да се поправи. Дакле прво долази казна, па онда поправка. Ја немам ништа друго да кажем, до то, ако се држи да су у закону строге казне, онда нека се мало ублаже. Заиста и ја држим, особито за разбојништво што каже г. Крстић да често врло малена ствар, у ову категорију стављена бива, па се код нас господо, људи за таква дела више него игде убијају. Дакле законом се иде на то, да се прво казни и кривац осети сљед свога злог дела, па онда да се поправи. То сам имао да кажем.

М. Миловановић: Ја сам на јучерањем састанку био одсудно противан целом том крпарењу поднешеног закона о условном одпуштању криваца. И мени се чини, да то тако крпарење влада није ни требала, нити пак имала места, да поднесе скупштини, нарочито, кад скупштина има много пречих пројекта законских, да посвршава. Због тога мени се чини да ове измене и допуне у овом закону, ништа и никакве користи не доприносе; нити иду на строжију казну криваца. Него ако хоћемо строжију казну криваца, ја мислим, да би влада боју услугу учинила, кад би поднела пројект, да се кривични закон промени, или што боље протумачи. Ето н. п. као што каже г. Крстић, узима се за опасну крађу и оно, кад неко обије пастирску колебу и узме из ње ствар до 50 гр. вредности; а не сматра се за опасну крађу оно, кад један чиновник узме из државне касе 4—5000 дук., као што је пример код Луке секретара из Пожаревца. Који је за крађу од 4000. дук. Само на 6. година робије осуђен. То се не сматра за опасну крађу. Такви се чиновници, који су похарали

државну касу шта више били на робију — доцније опет у државну службу примају. Ја имам за пример, да наведем по имену једну личност, ако само жели влада. (Није нужно). Која је за крађу на робију била а доцније је опет у држав. служби примљена и већ дотерао до првих чиновника. Па крпарити и не преустројити из темеља закон, — то је нешто више од ништа. С тога сам ја за мнење г. Крстића; но небих давао то своје мишљење за тај члан, пошто сам јуче био и у основу сасвим противан, па сам сад дошао у незгоду, те морам, да сам бар противан, и појединим члановима тог закона. А за цело држим, да га небих ни скупштина у основу усвојила, да није председник прекинуо говоре појединим посланицима, те тако овај предлог би готово на силу усвојен. Јер се овим законом не иде ни учему на боље, него просто хтело се је по њефу двојице, тројице чиновника, да се ово крпарењем у своји. (Чује се: Довољно је говорено. Нека се реши).

Председ. Јели довољно говорено не мој те после да протестујете, зашто, није још говорено, (Вичу: доста је говорено.

И. Стојановић: Нека се још говори, ово је врло важна ствар, наш је народ нас послао и препоручио нам, да се о злочинцима највише сгарамо, да их махом не упропашћавају, Па дакле треба о томе да се говори, а не тек тако прећи олако.

Председник: Дакле добро ја ћу допустити. Али само чујем, да посланици вичу, да је довољно говорено. Најпосле нека се говори, није ово неважна ствар.

Има реч г. Милосав Марковић.

Милосав Марковић: Кад један човек дође у једну зграду, и ту нађе и обије катанац од 2 гроша, па унутра не нађе ништа више, него 20 гр. крајцаре, тај се човек рачуна као разбојник, и даје му се најстрожија казна; а не узима се у рачун то, кад један ломаћин има два вола, која му коштају 20 дуката с којом храни и себе и децу, па дође лопов, те му их украде па га тим коначно зароби. Сад ако га нађу, њега полиција осуди на 20—30 дана затвора или 25 батина; док на

против онај, који је узео 20 гр, обијањем катанца иде на робију. Ја бих желео, да се узму у призрење и то кад један чиновник, који рукује с касом, — украде неку суму новаца, да се такви људи више не примају у државну службу: шта више ја бих те сматрао за највеће разбојнике .....

А. Ковачевић: Пре разлога г. Крстића и ја сам за исти био на погрешноме путу, те је моја мисао била таква, да усвојим предлог одбора, али пошто је Крстић овако красно разложио, мени се мисао преокренула. И кад би сваки дан овако г. Крстић разлагао и говорио, ја бих први господо предложио, да му се подигне споменик као Лукијану Мушицком. (Смех.)

Зар да немају они осуђеници благодејање законско који су осуђени на 20 година робије, за неку врлу малену кривицу, и што се из нехата судског тако догодило и зар да се не остави отворено поље властима, да оне могу условно одпуштати кога кривца, кад он свакога има према промени члана овог закона, да издржава две трећине казне? Зато сам ја за предлог г. Крстића и тражим, да се предлог одборов одбаци, а да остане чл. 7. као до сад што је био. (Чује се: врло добро.)

Председ: Имате ¼ сахата одмора.

После одмора.

Председник: Господо, г. министар правде казао ми је, да почем види, да предлог о условном одпуштању криваца хрђаво пролази у скупштини, хоће да га тргне натраг. (Чује се: хвала му). Сад прелазимо даље на дневни ред. На реду је предлог о измени 8. тачке § 511 и замена §. 512 грађанског поступка.

Известилац Ђ. Павловић: прочита указ, којим се овлашћује министар правде, да поднесе народној скупштини горње предлоге. — За тим прочита предлог; који гласи.

Народној Скупштини.

Параграфом 510-м закона о поступку судском у грађанским парницама казано је у које дане судови не раде. Поред празника и других дана тамо означених узакоњено је да се не ради и од 16 Јуна до конца Јула. Али како има више дела која у судску радњу спадају и за која би штетно било да се

одлажу за цело време докле судови не раде; то је законодавац у § 511 поступка грађанског побројао сва та дела којасе и за време одмора имају радити, и наредио да та дела ради за то време судија са писаром.

Прилике су показале да је ово законско наређење непотпуно, јер шта значи на пр. ако је који тражио забрану код првостепеног суда, кад већи суд за цело време одмора не ради, те тако нема вишег суда који би по жалби дотичног лица могао решење првостепеног суда да расмотри те да каже да ли је умесно или не.

Исто тако по слободи и сигурност грађана одвећ је штетно па и опасно да судија првостепеног суда, примајући по закону и за време одмора судског лица због разних кривица оптужена, и решавајући хоће ли се ко из слободе или притвора бранити, своје решење о притвору окривљеника нема коме услед жалбе окривљеника за расмотрење да подноси, него окривљеник за цело време одмора судског у притвору лежи и ако може лако бити да виши суд то решење првостепеног суда уништи.

Не мање приметила се једна празнина у закону и у томе, што тачком 8-м § 511 закона о поступку судском и грађанским парницама, где се говори како ће судија решавати о томе хоће ли се ко из слободе или притвора бранити, не каже се ништа о томе шта ће судија чинити онда, ако нађе да дело због кога се који оптужује није таква кривица или није у опште кривица, због које би се оптужени под суд узети могао; на с тога се опажа разно примењивање овог прописа закона.

Да би се прво ова празнина у закону попунила, а друго, да се постави могућност да се решења судије првостепеног суда одмах вишим судом расматрати могу а да не чекају за расматрањем цело време док судови не отпочну радити. Министар правде израдио је пројект закона по коме се тачка 8-ма § 511 поступка судског односно решавања хоће ли се оптужени под суд узети, допуњава: а § 512 истог поступка намењује тако, да се за време одмора судског и у касационом суду дежурство узакони тако, да и ту буде одређено бар три судије судије са нужним персоналом, који ће решења првостепених судија за време одмора судског расматрати, то имам

ст поднети народној скупштини на расматрање и решење:

Предлог Закона.

допуни § 511. и измени § 512. законика о поступку судском у грађанским парницама.

§. 511. тач. 8. да овако гласи:

„Примања криваца и решавања, хоћи ли се они *под суд* ти и из слободе или притвора бранити, прикупљања доказа саслушавања сведока по кривици, и свега оног, где би опаст у одлагању била."

А § 512. замењује се овим:

„ Противу решења овог судије, има места жалби касаном суду, у колико иста расматрању вишег суда подлеже.

Ова решења расматраће у касационом суду, за време ора судског, три судије које председник одредно буде, зано са једним секретаром и другим нужним персоналом.

Министар правде.
Ђ. Миловановић.

После тога прочита извештај одборски који гласи:

Народној Скупштини.

Законодавни одбор има част поднети народној скупшти извештај о предлогу г. министра правде од 3 пр. м. да се а 8. § 511 грађанског поступка допуни, а § 512. истог упка замени.

Како у грађанским тако и у кривичним делима, која су а и не трпе одлагања; г. министар предлаже нужна, нања, да се по таквим делима и за време одмора судског — а не да се у неким случајевима посао прекида, као је то до сад по негда бивало.

Законодавни одбор ценећи потребу и очиту умесност предних наређења, по објашњењу г. министрова повереника, гласно их је усвојио и моли народну скупштину, да изволи решењем позаконити.

Да се тачка 8 § 511 гр. пост. која гласи:

8. Примања криваца и решавања ће ли се они из слободе или притвора бранити, прикупљања доказа, и са слушавања сведока по кривици и свега оног, где би опасност у одлагању била, Тачка 8. § 511 грађ. пост. замењује се и гласи овако: примање криваца и решавање, ће ли се они *под суд узети* и из слободе или притвора бранити, прикупљања доказа и са слушавања сведока по кривици, и свега оног, где би опасност у одлагању била.

§. 512. грађанског поступка:

Противу решења овог суди је за дела под 1 у § 511 има жалби касационом суду.

да се замени и гласи овако.

Противу § 512. решења овог судије има места жалби касационом суду, у колико иста расматрању вишег суда подлеже ова решења расматраће у касационом суду, за време одмора судског, три судије које председник одредно буде, заједно са једним секретаром и другим нужним персоналом.

Закон овај вреди од дана кад га књаз потпише.

У Београду 1. Марта 1875 год.

Известилац Ђор. Павловић

Председник одбора Стојан Марковић.

Чланови

Илија Стојановић, Ранко Тајсић, Ђорђе П. Ђоровић, Р. Тодоровић, Илија В. Протић, Кујунџић, Милош Л. Глишић.

Алекса Поповић: Ја бих хтео, да кажем, да се овом §-фу дода, да један дежурни судија решава и о остварању и скидању стецишта, за време ферија; јер деси се случај, да се на један дан пред ферије стециште отвори, а дужник се одма наравна са повериоцима, но за то што су ферије судске, не може ово стециште за 6 недеља да дигне, и за све то време није му могуће да радњу продужи, што је, на сваки начин, штета по њега.

Известилац Ђ. Павловић: Да би вам, господо, јасно било, у чему се мења 8. тач. § 511, ја ћу вам прочитати тај § одакле ћете видети, шта спада у надлежност дежурног судије, за време ферија па после ћемо прећи на оно, што предлаже г.

А. Поповић. (Прочита га). Дакле дежурни судија има да решава о прибелешкама, забрани, потврђивању разних исправа, саслушање сведока, примање тестамената; дозвољавање, да се акта у суду разгледају, подношај извештаја министру правде, примање новаца од пошта и других надлежателста, и по 8 тачци, примање кривица и решавање хоће л се из слободе бранити или ће се ставити у притвор.

Дакле, све су ово дела господо, која спадају у надлежност судија за време ферија. Влада предлаже, да се ова 8-ма тачка измени т. ј. да се дода, да дежурни судија решава хоће ли се кривац стављати под суд, или не. Ово се додаје с тога, што су неке судије схваћале да то узимање под суд може бити само онда, кад то цео суд реши. На пошто је разумевано тако, да дежурни судија није могао сам да решава и о том питању за време ферија, то је окривљеник стајао за време ферија чекајући, док суд почне да ради. Сад се предлаже, да и сам један дежурни судија за време ферија може да решава, може ли се ко узети под суд или не. То је владин предлог, а после тога можемо прећи на оно, што г. Алекса предлаже.

Никола Крстић: Ја држим, да се не може ништа са стране целисходности рећи противу предлога, који је поднет. Позната је ствар, да има случајева, у којима није довољно решење овог дежурног судије, него је нужно, да иде већем суду, и да од решења тога већег суда зависи, шта ће се догодити у пословима грађанским и кривичним. С тога ја држим, да ће се умесно урадити, ако се предлог овакав усвоји. Но ја бих имао само да додам нешто, што се односи на стилизацију предмета; но то ћу доцније учинити.

Петар Ђурићковић: Ја имам да кажем то онде, где рече известилац, да се могу разгледати акта у суду, да се дода: не само да се акта разгледају но да се и копирају, јер деси се да је човеку веома нужно, да акта може копирати, па с тога бих ја и тај додатак учинио.

Потпредседник: Ја бих молио, да напоменем, шта управо да решимо. Питање је: ћемо ли дати власт дежурном судији, да решава о стављању под суд лица, која му споведу послеђу-

јуће полицијске власти за време одмора судског. Молим, да то треба да имате на уму, да ли ћемо и то ставити у надлежност дежурног судије, или не.

Ђорђе Ценић: Ово господо, у колико се чини, да је велика ствар, да један судија решава о томе, хоће ли се ко ставити под суд или не, у толико с друге стране није. То је једна гаранција далеко већа, него по досадањем закону што је. Овим се иште, да се да већа гаранција грађанству; јер као што и г. известилац добро примети, по досадањем закону могао је судија како му је који од грађана спроведен, ставити у притвор, и човек мора 6. недеља у притвору да чами, јер нема закона, који би судији дао право да каже, има ли кривице или не, да ли га треба притворити или не, него га приведе, па у затвору чами човек 6. недеља, док суд, не реши, има ли кривице или не, и треба ли га ставити у притвор или не. Дакле сад је дато судији да не буде прост инструмент полицијске власти, него и да оцењује, има ли дела, или нема, и ако види да нема дела, онда ће пустити човека, да не лежи залуд. Међу тим и не зависи од једног судије, него мора дело да иде у касационом суду. Тамо су три човека по најспособнија, и они ће оцењивати, да ли има дела, и може ли се ко ставити у притвор или не може. Дакле, у колико кажем, ово изазива на то, да се велика власт даје једном судији, у толико овде даје једна већа гаранција грађанству. (Чује се: врло добро).

Потпредседник: Као што видите г. Ценић потпомаже предлог владин и одборски, да жели ли још ко да говори. (Не јавља се). Усваја ли се предлог? (Усваја се). Дакле 8-ма је тачка усвојена.

Сад молим вас г. Алекса, ставите написмено ваш додатак, па по том га објасните, и ако га потпомогну. 12. посланика, биће се у претрес. (А. Поповић, стакља на писмено додатак). А. Поповић предложио је овај додатак тачки 1. § 511., да дежурни судија решава и *о отварању и скидању стецишта.*

Алекса Поповић: Молим да објасним ствар. Ја имам да кажем, да се је један случај тревно, да пред сам дан ферја,

једном се човеку отвори стециште, па за сво време ферија човек не може ништа да ради, јер му је не могуће, да стециште дигне, и ако се је он са повериоцима наравнао. После тога долази случај и за повериоце, јер за време ферија, могу се ставити неколико забрана, и суд не може да отвори стециште, што би у интересу повериоцима било. Дакле, да би се то избегло, да би се сачували интереси и дужника и повериоца, ја предлажем овај додатак: *да дежурни судија решава о отварању и дизању стецишта.*

Потпредседник: Има ли 12. посланика, који га потпомажу? (Дижу се многи).

Јован Бошковић: Ја бих неколико речи казао, да што се тиче скидања стецишта, ја бих пристао, али што се тиче отварања ја не бих пристао, јер може да се деси, да један човек има доста имања и да је доброг стања али нема новаца да на време плати дуг, па с тога писам мишлења, да један судија може отварати стециште.

Алекса Поповић: Најпосле ја пристајем и на то, али само имам приметити, да су то врло ретки случајеви, као богаташ падне под стециште, док међу тим, имаде њих врло много, који се за време ферија судских користе на штету другог.

Коста Антула: Пошто ће се другим §-ом закона определити, како ће се имати поступати при отварању стецишта, то мислим, да би требало да остане предлог г. Поповића, јер ће се о приметби г. Бошковића, другим законом регулисати, како ће бити. Ја сам био у одбору, где се ради на закону, како ће се отварати стециште. Дакле тај ће § уредити ту ствар како треба да буде.

Потпредседник: Молим г. посланиче за рад обавештења. Тај §-ф како ће се стециште отварати, то иде у додатак закону о стецишном поступку, и то ће сигурно доћи на претресање; али овде има само то питање да се реши: шта хоћемо да се сматра за хитно, и шта хоћемо да дозволимо дежурном судији, да он сам може решавати. Г. посланик Поповић без обзира, кад ће бити отворено стециште, а кад неће бити отворено, предлаже, да се дода 1-вој тачки § 511 да и су-

дија дежурни решава *о отварању и дизању стецишта*. Против тога, није нико говорио осим г. Бошковића, који вели, да не треба дати, да један судија и о томе решава.

Коста Антула: Ја сам казао да сам мишљења, да се предлог г. Поповића усвоји, почем ће се судије при отварању стецишта управљати по наређењима закона.

Алекса Поповић: Само имам то да кажем, да ја нисам предложио без обзира на стецишни поступак, да дежурни судија онако на намет отвара и скида стецишта, него да се при томе мора придржавати правила стецишног поступка, и кад се та правила испуне, онда тек да решава отварање или скидање стецишта.

Потпредседник: Ја кад сам казао без обзира на стецишни поступак, ни сам разумевао, да сте ви мислили, да дежурни судија, без обзира на закон отвара или скида стецишта, него сам разумео, да ви ово предлажете у овом закону, без обзира, *како* ће се у стецишном поступку о томе прописати.

Алекса Поповић: На тај начин сад смо се споразумели.

Ђурђе Ђоровић: Овде није реч о стецишном поступку, него чисто о надлежности судија, и ја се потпуно слажем са г. Алексом Поповићем, јер кад може стављати забране и прибелешке, може и о томе решавати.

Јован Бошковић: Ја бих учинио један предлог. Пошто се вели, да постоји предлог о стецишном поступку, онда би најбоље било, да се и овај предлог остави за сад не решен, докле онај не буде готов.

Потпредседник: Молим вас г. Бошковићу, ако скупштина жели, да се да та власт дежурном судији, да може отварати и дизати стециште, онда је томе овде место да се учини, јер се овде у закону говори, шта има да ради дежурни судија, а у стецишном поступку о томе се не говори ништа.

Јован Бошковић: Ја желим да се види, да ли је у том стецишном поступку довољно гаранције, па према томе да се реши, да ли да се да ова власт дежурном судији или не.

Потпредседник: Предностављате да садањи закон стецишног поступка остане као што је, па према томе можете дати свој глас *за* или *против*.

Јован Бошковић: Ја сматрам да је ово нов предлог, па као нов да иде одбору.

Сретен Поповић: Пошто се боји г. Бошковић да ће један судија моћи да, учини нешто више, но што је законом одређено, имам му приметити да стециште и не отвара одма. По закону је тако, кад један или више њих повериоца, којима су тражења неоспорна, захтевају да се стециште отвори, у овом случају судија неће да отвори стециште, него ће најпре одредити рочиште на време колико је могуће краће, а никако дуже од 15 дана, и наложиће дужнику, да до одређеног рочишта своје повериоце намири, или обезбеди, или да списак свог имања и својих дугова донесе с том примедбом, ако ни једно ни друго не учини, да ће се стециште отворити. Дакле све те формалности чине, да се немамо бојати, да ће један судија моћи што рђаво учинити.

Илија Протић: Почем сваки предлог, који је до сад приликом претреса владиног предлога у скупштини од појединих посланика изношен, није узиман у претрес и дебату пре, но што оде одбору, као што смо чинили са предлогом г. Ђурићковића и Петра Стевановића то и ја држим да овај предлог оде одбору. Истина да су две речи, али често и једна реч поквари закон, зато ја потпомажем г. Бошковића, да се преда одбору.

Аксентије Ковачевић: Ми не можемо бити на чисто с тим предлогом од једанпут, јер човек кад хоће две речи да проговори, промисли се шта ће да каже, а тако овде да се не треба промислити; на зато нека предлог овај иде одбору, како не би дошао у супротност са осталим законима.

Подпредс. Пошто има неколико посланика, који предлажу, да се овај предлог упути одбору на ново проматрање и поучавање, то желите ли, да се још о томе говори.

Павле Поповић: Ја знам у више прилика, кад се учини какав предлог, а у скупштини се појави нека мисао, коју потпомогну 12 посланика, онда се то на једанпут сврши, па није никад хрђаво испало. А шта би овај предлог вратили одбору, ка је ствар јасна, ако вреди, да се да власт дежурном судији и за то нека се реши; не вреди ли, нека се одбаци.

Вељко Јаковљевић: Тако исто и пређе је један посланик, кад се је решавао закон војни, рекао, да се изузму и посници као и једница, и скупштина је одмах усвојила и узаконила, а није се вратило одбору. Но за то што се одбору није враћао, но се одма усвојило, биће за цело рђавих последица од тога; јер ја могу кога хоћу посници, да избавим од војске. (Вичу: на ствар). Ја хоћу с тим да кажем, да сваки предлог иде одбору.

Јанко Јелић: Ја држим, да не би требало много говорити о овој ствари. Као што је поднео предлог г. Поповић, тако је поднео и г. Бошковић, но само бих ја питао, да ли су г. Бошковића потпомогла 12 посланика?

Подпредс. Није нужно потпомагање, кад који посланик тражи, да какав предлог упути одбору.

Ђорђе Ђоровић: Нека председништво упита владу, пристаје ли да се решава и тај предлог без да се упућује одбору или не.

Министар правде: Ја желим, да се упути одбору.

Петар Ђуричковић. Ово је једна врло важна ствар, а растезањем те ствари, можемо остати врло лако на оном степену, на којој смо до сад били. Ја знам случај да је човек стављен под суд пред ферије, па је за сво време био у притвору, као што је то и г. Ценић разложио; па ако сад вратимо одбору, тамо може остати 15 дана, у том времену може се скупштина распустити, и закон овај могао би тако остати не решен; и за то сам, да се ова тачка одма реши.

Подпредседник: Је ли довољно о томе говорено. (Довољно). Онда ко је за то, да се сад одма претресе предлог, нека седи; а ко је да се упути одбору, нека устане. (Већина седи).

Никола Крстић: Молим вас г. подпредседниче. Почем смо се више пријавили, да учинимо неке исправке и измене, то држим да би нужно било, да се чују све те исправке, па онда тек да се реши, да ли да се упути одбору или не.

Подпредседник: Скупштина је већ решила да се не упућује одбору, и с тога мислим, да сад пређемо на саму ствар.

Жели ли сад ко да говори за или против предлога г. Поповића?

Милан Брачинац: Ја ћу да говорим против предлога. Влада је поднела предлог на пример само за хитне ствари, да људи не леже у апсн. Сад он предлаже да се може решавати да се скида и отвара стециште. Ја не бих могао дозволити, да о томе дежурни судија за време ферија решава; јер већа је гаранција онда, кад три судије расматрају. Зато сам против предлога.

Коста Антула. Ја сматрам господо, да би врло штетно било, кад се не би дало право дежуром судији, да он сам по ономе, што закон и §-ви наређују, диже или отвара стециште Стециште зашто се отвара? Да се обезбеде људи, који имају право тражбине; а кад су ти људи намирени, зашто дужник после мора да чека 6 недеља, док се суд отвори на тек тада да диже стециште и раде да отвара. Ја држим да тај судија неће моћи никако другчије поступати, него онако као што §-фи пропису. Тиме је дакле обезбеђење довољно, да са дизањем и отварањем стецишта неће бити ништа друго, до оно, што закон наређује, па било, да то решава један човек или цео колегијум. С тога дакле ја бих рад био, да се остане по предлогу г. Поповића, да дежурни судија може у таким случајима чинити оно, што закон наређује, и без својих другова. Ако је за отварање стецишта, треба одмах да се отвори; ако је да се диже, треба да се одма дигне, јер отварањем стецишта обезбеђавају се кредитори, а дизањем помажу се дужници.

Петар Ђуричковић: Потпуно се слажем с госп. Поповићем и Антулом, а на против не допада ми се разлог госп. Брачинца, много више, што судији није дато самовлашће, него се мора управљати по закону. А ако он што погреши, онда расматра касациони суд, и тада не може бити погрешке ни штете Зато се потпуно слажем са предлогом г. Поповића. (Вичу: да се реши).

Вељко Јаковљевић: Кад је скупштина вољна да се реши ја нисам у стању ништа да кажем, јер за $^{1}/_{4}$ часа не могу да оценим један предлог.

Јован Мариновић: Ја мислим, да претресајући овакве предлоге законске, који нису били у одбору, ма да је скупштина решила, да не иде одбору, ми ризикујемо да учинимо погрешку. И желећи да одклоним погрешке, мислим, да питамо владу, да ли је она спремна да учествује у овом претресу, који има свезе са толиким законским наређењима. Ако влада није спремна, онда на што претресати један предлог о ком влада није у стању да каже своју реч.

Мин. правде: Ја сам казао у напред да то не прихам, него нека иде одбору.

Јован Мариновић: Није то мала ствар, какав ће бити закон. Оваква један изненадан предлог, кад се изнесе, и одма реши ми ризикујемо, да учинимо ствар не смишљену.

Алекса Поповић: Ја не бих желео, да се догађају таке прилике, да скупштина, кад је једном решила, да узме предлог у претрес, у след говора г. Мариновића, на ново реши, да се предлог преда одбору. Ако влада не може сад своју дати одсудну реч, *прима* или *не прима*, ја бих пристао на то, да она каже после два три дана. Али да скупштина преиначава своје решење, мислим да није достојно.

Јован Мариновић: Ја признајем, да је скупштина решила, да узме предлог у претрес, али хтео сам да се помогнемо, без да скупштина дође у противречност са својим закључком. Главно је, да скупштина не донесе своје закључење о предлогу, кад влада није спремна, и кад каже, да не може данас дати своју реч о том предлогу, на с тога треба оставити за сутра или преко сутра. Тиме, што је ствар остављена за сутра или преко сутра, ствар се не ремети. Дакле, није то, да скупштина опозове решење, него да учинимо нешто, што ће бити у интересу самог закона; јер како се може искати да се један предлог, који није био ни у одбору ни код владе, и о ком влада вели, да није у стању данас о њему говорити, како се може искати, да се такав предлог овако на брзу руку и без саслушања владе реши? Ви који сте предложили, ви сте први интересирани, да се предлог зрело претресе. Да би предлог могао бити добар, треба да се о њему мало више расуди.

Известилац Ђ. Павловић: Одиста господо, пошто је скупштина решила, да се предлог узме у претрес, не би требало да се упућује одбору. Ја држим, да није ни нужно, да ова ствар иде одбору; јер није тако важна и тако заплетене природе, да би морала да иде одбору. Него, као што је г. Мариновић умесно предложио, да се претрес овај одложи за једно два дана, а било би најзгодније да се остави за идућу седницу.

Илија Мојић: На на тај начин пада решење скупштинско.

Известилац Ђ. Павловић. Не пада, него се претрес одлаже, а међу тим се не упућује одбору, и тако скупштинско решење о претресу остаје важеће.

Подпредс. Са овим одиста не ремети ни мало решење скупштинско. Закључак остаје, да се у скупштини претресе, но пошто влада каже, да није спремна да да своје мишљење, било би места да се претрес одложи за идућу седницу. Дакле питам: пристаје ли скупштина да се одложи претрес за идућу седницу. (Пристаје).

Сад имамо предлог г. Ђуричковића.

Петар Ђуричковић. Ја сам написао предлог, него молим да га објасним. Тамо стоји, да се акта могу разгледати, а ја знам случај да је човеку веома нужно било, да и копира акта, ни је то до сад било забрањивано. Дакле ја желим да се и то тамо дода.

Милан Врачинац. Јуче је на његову интерпелацију одговорено о томе, да није могуће.

Петар Ђуричковић. Молим вас, ова ствар није таква, да може неком да шкоди, него може само од ваљде бити, с тога ја мислим, да је добро да се каже, да је слободно копирати и одговорити акта. Ако ме ко подпомогне добро, ако не, ником ништа није ни било.

Председник. Господа посланици чули су предлог и објашњење г. Ђуричковића, да се 5-тој тачки дода и ово: да се акта *копирају и одостоверавају*. Ако има 12 посланика да га подпомогну, онда ће се узети у претрес. (Многи се посланици дижу.) Пошто је предлог подпомогнут, узеће се у претрес.

Аксентије Ковачевић. Ради тачније редакције, да се каже: *копирају и одостовере.*

Подпредседник. Саслушали сте објашњење и предлог г. Ђурићловића, који је подпомогнут од 12 посланика. Хоћете ли да се и ово остави за сутра? (Хоћемо.)

Сад прелазимо на следећу тачку.

Известилац Ђока Павловић. Сад прелазимо на замену §. 512. досадањи §. гласно је овако. (Прочита га.) Нов законски предлог гласи овако:

„Противу решења овога судије, има места жалби касационом суду, у колико иста расматрању виших судова подлеже. Ова решења расматраће у касационом суду за време одмора судског три судије, које председник одредио буде, заједно са једним секретаром и другим нужним персоналом."

Председник. Прима ли се ова измена. (Прима се.)

Сад имамо предлог г. министра правде, да се допуни §. 160. и 256. кравичног поступка.

Изв. зак. одбора. Ђ. Павловић (чита) указ Његове Светлости, којом се овлашћује министар правде да може поднети народ. скупштини предлог о измени и §. 160. и 256. зак. о пост. суд у крив. делима. Ово је предлог (чита):

Народној Скупштини.

§-ом 160. закона о поступку судеком и кривичним делима прописано је, да се злочини и преступни свештеника у званичној дужности испитују као и кривице чиновника у дужности. Ове чиновничке кривице извиђају се по §. 48. закона о чиновницима грађанског реда, од мешовите комисије састављене обично из чиновника три струке: судске, полицијске и финансијске; изузимајући случај, где се дело признањем чиновника или иначе тако јасно доказује, да скоро никакав извиђај и није нуждан.

Ово уређење за извиђај ових чиновничких кривица, није зато уведено, што би се на тај начин чиновницима хтела дати већа гаранција, јер кад се обичним полицијским властима поверавају извиђања и највећих казнених дела, па и оних, где

је живот у питању, онда би заиста могла се њој поверити и ова дела чиновничка, која су много мање природе од најтежих злочиних дела. Друга је цел била овоме наређењу. Тиме се је хтело да постигне то, да кривица чиновника у званичној дужности добро изнађена и извиђена буде, дакле на терет чиновника и пошто дужност готово сваког чиновника садржи у себи послове, који у судску, финансијску и полицијску струку спадају, то се тога ради и комисија од људи из тих струка и саставља, те да се ствар добро испита.

Ових великих тешкоћа, које се при кривицама чиновника појављују, не постоје обучно код кривица свештеника. Многе њихове кривице у дужности, природе су просте, да би их обични извиђач дела, извидити могао, и по томе за њих и није свагда потреба одређивати мешовите комисије; и тако на тај начин прво излишне трошкове чинити, који по већој части доцније на терет касе државне падају, ако оптужени осуђен не буде или довољно имања нема, а друго опет и извиђај дуже времена отезати но што би требало.

Због тога је досада управна власт често наређивала те су се овакова дела од обичне надлежујуће власти и извиђала. Али овде је сад тешкоћа настала. Једни судови овај су извиђај примали за довољан, а други нису; већ су тражили извиђај од мешовите комисије, држећи да је тај начин извиђаја као гаранција за свештенике прописана, а не за то, да се дело боље извиди.

Управна је власт истина судовима разлоге давала, због чега је овај пропис у закон ушао, и да нема разлога, да се извиђај и ових дела полицијским властима не повери, кад се њима извиђај и најтежих дела даје, и нарочито да се ово и према самом закону допустити може, јер тамо је казано да ће се комисија наређивати, ако дело „с друге стране не буде довољно доказано", али опет да би свака сумња у овоме се уклонила, министар правде израдио је допуну §. 160. казненог поступка, те да се ово питање регулише.

Осим овог, има још једна незгода у кривичном поступку судском.

У §. 256. кривичног поступка стоји, да се извршне пресуде и решења одма извршују, а коначне пресуде и решења само онда, ако противу њих нема места жалби.

Пресуде, којом се ко од судова као невин за једно извесно дело испод казни одпушта, коначне су, и по томе догађа се, да по негди судови и тако лице, које је пресудом за невино оглашено, *у притвору задржавају, док пресуда не пређе и виши суд*, и таке док пресуда не постане извршном.

Истина, да има судова, који невиног одма у слободу пуштају, али већина судова, држи се строго §. 256. крив. пост. па и оног, који се за невиног прогласи у притвору држи, док пресуда не постане извршном.

Министар правде налази да кад се ко за невиног огласи, онда се изрично, да противу њега и није могло никакво извиђење предузето бити; изрично се, да нема основа противу њега и ако има, да су они сви обеснажени и по томе, да он никако под суд ни узет није бити могао. И кад је то тако, и кад се по §. 162. крив. пост. имају пустити и ова лица у слободу, која без икаквог судског извиђаја под суд узета не буду, онда тим јаче и основаније морају се пустити, они за која је и по извиђају судском нађено да нису криви.

Зато да не би се у будуће догађало, да овако за невина оглашена лица у притвору леже, док пресуда извршном не постане, министар је правде израдио додатак к §. 256. у томе смислу. Ово се још тим пре усвојити може, што је на питање министра правде од судова одговорено, да се такове пресуде обично од вишег суда оснажавају и да је за сво време од кад овај поступак вреди један једини случај био где је пресуда поништена.

Осим овог, још пропис овог §. 256. чини забуну и за решења изречена по §. 162. пост. крив. [У том §-у стоји казано, да ће се онај, који под суд узет не буде, одма у слободу поставити; §. 255. опет набрајајући, која су коначна решења, ставља у тач. 1. и решења изречена по §. 162. крив. пост. и позива се баш на тај §. У §-у 256.[ва тим нарђује се да се коначна решења извршују тек када извршним постају.

Због овога дакле има случајева, где су судови мислили, да је пропис §. 162. крив. пост. овим доцнијим поништен, и да и решења по §. 162. изречена нетреба извршивати док извршним не постану, и по томе су и лица, која су по §. 162. крив. поступка. од суђења ослободили, опет при себи држали у притвору док решење извршним не постане.

Да се и ово избегне доле подписани министар правде израдио је, и још други додатак §. 256 за ова решења и има част поднети народној скупштини на решење:

Предлог закона.

О додатку §§. 160. и 256. законика о поступку судском у кривичним делима а на име:

При крају §. 160. законика о поступку судском у кривичним делима, после речи „у званичној дужности казано," додаје се „или средством дотичне полицајне власти, како где управна власт за сходно нађе" и т. д.

§. 256. додаје се:

„Но у оном случају где би оптужени коначном пресудом оглашен био за невина (§. 241), суд ће таковог, ако се у притвору налази, пустити одмах у слободу, нечекајући да иста пресуда постане извршном, а тако исто одма се извршује и решење изречено на основу §. 162. кр. п.

У Београду 3. Фебруара 1875.

Мин. правде
Ђ. Миловановић.

Господо, то су разлози које предлаже г. министар.

Ово је сад извештај одбора. (Чита):

Народној Скупштини.

Законодавни одбор испитао је предлог г. министра правде од 3. Фебруара, пр. месеца којим се допуњују §§ 160 и 256. у поступку судском у кривичним делима, и има част изјавити народној скупштини,

Да је по предходном споразумљењу са г. министром правде подпуно и једногласно усвојио побуде г. министра о поменутим нарђењима, па моли народну скупштину да изволи својим решењем позаконити.

I.

Да се садањем § 160 кривичног поступка, који гласи: злочинства и преступлења свештеника (мирског и монашког реда) у званичној дужности, у колико таква нису чисто црквена и не подпадају под суђење црквених власти, ислеђиваће се и давати под суд онако исто, као што је и за злочинства и преступлења чиновника у званичној дужности казано; *но по наредби министра просвете и црквених дела.*

Последњим речима овог *§. по наредби министра просвете и црквених дела.* — дода ово:

„Овака злочинства и преступлења, могу се ислеђивати и средством дотичне полицијске власти, како где министар просвете и црквених дела, према величини кривице нађе за сходно.“

II.

§. 256. кривичног поступка који сада гласи:

Извршна решења одма се и извршују, а коначне пресуде и решење само онда, ако нема жалбе,

Да се дода овај одељак:

„Но у оном случају, где би оптужени коначном пресудом ослашен био за невина § 241. суд ће таковог ако се у притвору налази пустити одмах у слободу не чекајући да иста пресуда постане извршном, а тако исто одмах се извршује и решење изречено на основу § 162. крив. поступка.“

Закон овај ступа у живот од дана кад га књаз подпише.

У Београду 1 Марта 1875 год.

Известилац
Ђорђе Павловић.

Председник одбора
Ст. Марковић.

Чланови:

Ранко Тајсић, Илија В. Протић, Кујунџић, Милош Л. Глишић, Р. Тодоровић, Ђурђе П. Ђоровић.

Сад молим да објасним. Овде има две ствари које треба разликовати једну од друге, прво је што се тиче о ислеђивању кривице свештеника. То је први предлог министров. Садањи §. 166 крив. пост. гласи овако:

Злочинства и преступе свештеника мирског и монашког реда у званичној дужности у колико таква нису чисто црквене

и не подпадају под суђење црквених власти ислеђиваће се овако: исто као што је и за злочинство и преступе чиновника казано, по но наређењу министра просвете.

Ствар је у овоме: Пошто се свештеници уравњавају са чиновницима, а у закону о чиновницима казано је, да у злочинствима и преступима које чиновници учине, одређује се комисија да та дела испитује и извиђа, то су на основу тога члана закона о чиновницима, неки судови схватили да и свештеник кад се окривљује за злочинство или преступ, па ма како да је то дело, да су полицијске власти надлежне да то ислеђују и испитују, а неки су опет схватили да треба министар да одреди комисију, да дело испита и изледи, па онда пошље суду а да није довољно да полиц. власт то дело исљеди.

Да се то не би догодило, закон се мења по предлогу г. министра у том смислу, да министар просвете и прк. дела кад нађе, да учињено кривично дело свештеника није заплетено, кад није тешко и кад то може полиц. власт на месту сама да испита, да није потребно састављати комисију од 3 чиновника кад је и полиц. власт у стању да ствар потпуно исљеди. По томе, господо, нов закон оће то, да министар, кад није ствар тешка и заплетена, да је довољно ислеђење месне пол. власти, а кад је заплетен и тежак случај, онда да може министар на основу закона о чиновницима саставити комисију од стручних људи, па да се ствар исљеди и суду пошље. То је дакле прва ствар господо коју министар предлаже и коју скупштина има да узме у претрес.

Подпредседник: Молим господо, да се још једанпут прочита шта одбор предлаже.

Изв. зак. одбора Ђ. Павловић: Да се садањи § 160. крив. пост. замени овако: после речи: „у званичној дужности казано,“ додаје се: „или средством дотичне полиц. власти како где управна власт за сходно нађе и т. д.

Подпредседник: Желили ко да говори о томе?

Дим. Радовић: Молим, господо, ја имам само да обратим пажњу скупштине да се догодила погрешка у самој стилизацији одборској. Не треба ни „по наредби министар просвете

изоставити," него треба да се дода само ово: јер иначе би излазило то. да само даје одобрење мин. просвете онда кад то може полиц. власт да извиди, а иначе да без његова одобрења не може извићати кривице свештеника и други који се овде набрајају.

Изв. зак. одб' Ђ. Павловић: Молим господо, ми нисмо казали да се ово изостави „по наредби министра просвете," него на место речи „замени" да се каже „дода."

Сад молим да исправим ово. Последњим речима овог §. „по наређењу мин. просвете" додато је ово: „овакова злочинства и преступлења истражују средством полиц. власти како где управна власт за сходно нађе." Та је дакле погрешка исправљена, место речи „замени, казато је „дода."

Павле Поповић: Ја бих рекао та замена тога §. да се из основа одбаци. Никако ја не бих допуштао да наше свештенство дође под „чамџаре" полиц. власти, доста је другим људима што долазе. Ево да вам покажем зашто знам ја једног свештеника, који је говорно за једног полиц. чиновника да не вала оно што он ради — компромитиро га је. Овај дакле да би му се осветио, он повуче њега на одговор на с њим ништа не свршн, него га само кињи и мучи. Дакле они тако могу да начине од најмање ствари много већу, и зато ја не би допуштао ништа, него да се чисто тај додатак из основа одбаци и да остане по старом.

Изв. зак. од. Ђ. Павловић: Молим вас, г. Павле чини ми се да рече, да без икаког изузетка свештенство подпадне под полиц. власт. Ја опет обраћам пажњу на оно што сам мало час говорно као известиоц одборски, а то сам казо и у побудама г. министра, т. ј. само у важнијим стварима. Министар ће слати комисију а неће остављати на вољу полиц. власти, а разликујући према делима где су проста или обична а где опасна. Министар ће према увиђању за опасна одређивати комисију, а за обична чиниће извиђење месна полиц. власт.

Петар Ђуричковић: Ја нисам противан томе ништа. Ја се веома радујем што је строга казна за онога, који рђаво чини, много више за чиновнике и свештенике, којима народ плаћа да раде; но само бих молио то, да не би било толковање самовоље него да се одреди, које су то чисто кривице које треба духовна власт а које грађанска да извиђа и пресуђује: јер кад се каже „важна ствар," онда може се узети да је за једнога важна ствар једна а за другога није, на прилику за кмета је важнија ствар ова е за рајка она, или да се пренесе кривична ствар црквеним властима. Против строгости осуде немам шта, него се радујем што се не може да чини злоупотреба, али опет ја бих био за то, да се не би никаква самовоља чинила и да неби један чиновник узимао опако ствар и према ономе кога воле а према другоме кога мрзи у претераној строгости, него да се каже, које су са погледом црквеног или каноничног права кривице, а које су опет према кривичном закону грађанске кривице.

Изв. зак. одб. Ђ. Павловић: Чисто црквене ствари господо, то су мислим оне, за које свештеници имају да подпадну дисциплинирном суђењу њнове црквене власти према постојећим наређењима. То су црквене ствари, за које грађански и кривични закони нису ни уколико надлежни. Ако се ван тога црквеног суда појаве нека дела, која се могу подвести под кривични законик онда и свештена лица, као и други остали грађани, подпадају суђењу кривичних судова. Г. Ђуричковић пита која су дела важнија, а која су обична. То је ствар господо, то су дела која се не могу класификирати. Може бити, да ће се десити случај да из црквене књиге крштених, буду изчупана два листа, у том случају може полиц. власти да истражује и да испита дело а да небуде потребно да се за тако мали посао чак комисија одређује, која стаје доста трошка Али ако се деси да су у протоколу црквеном учињени фалсификати, тако, да обично полиц. власт не може да извиди или нељеди како ваља, него би потребно било да се особена комисија стручних људи одреди, онда према природи и величини саме кривице министар ће у таком случају одредити комисију да извиди ту ствар. Дакле где то није потребно испитивати дела полиц. власт.

П. Ђуричковић. А како је сад, на пример ја сам свеш-

тенник, позвали су ме да крстим дете. То је црквено, али ја нисам отишао, сад требали да ми судите по том закону? Даље у кривичном закону стоји казано ако малолетног венчам ову казну грађанска власт треба да изврши у архиерејским наређењима такође за тај случај одређена је казна која припада духовној власти, да изрекне дакле ја мислим, да није праведно да један човек за једну кривицу, код две разне власти одговара, а много више кажњен буде, па зато велим, да треба овакове и овог рода казни, једној власти дати, иначе противуборство у самим законима.

Никола Крстић. Питање о том ко неће да врши дужност, није питање црквено него грађанско, јер свештеник мора да чини оно на шта је позван. (жагор).

Подпредседник. Господо, да знамо о чему ћемо расправати Садањи § 160. крив. пост. имате пред собом. У њему пише за кривице свештеника у званичној дужности како ће се извиђати и вели се „по наређењу министра." Дакле овај §. 160 крив. поступка... (Брачинац му упада у реч: То да се избрише). Није то господине довољно само рећи да се избрише него за то треба нарочити предлог па онда да се избрише За овај §. 160. нико не вели да је нејасан, уколико прописује, да министар просвете наређује да се извиђају кривице свештеника мирски и монашки у дужности учињене. Но како ће се те кривице извиђати, оће ли се увек одређивати мешата комисија или ће моћи извиђати и полиц. власти, влада и одбор предлажу да унапредак може мин. просвете према величини кривице наредити, да и полиц. власт испитује а не само мешовита комисија. То је цела ствар, сад овакав додатак какав одбор предлаже, оћели се усвојити, другим речима, оћели се дати полиц. власти да и оне кривицу свештеника у дужности учињену може извиђати, разуме се кад то министар нареди.

Сад дајем реч г. говорницима.

Ако ко од господе посланика жели да чини нарочити предлог за измене, онда нека чини редовним путем као што

треба, а сад је само питање оћели се усвојити предлог одборски или не.

Милија Миловановић. Мени се чини а и сви добро знамо да је подвешен закон о општ. самоуправним законом хоћемо, тако ми се чини, да све кривице испитују општине и судови општински, па те кривице да се спроводе окруж. суду на осуду, т. ј. пшло се на то, да се из полиц. власти изчупа свака власт. Заиста они који су тако предложили они су на правом путу. Ја знам једног свештеника који је само за то, што је био у завод са капетаном, допао апсе и капетан га је држао 3 месеца у затвору па га је тек онда спровео суду, а кад је код суда дошао, он га је са свим ослободио као невина. Дакле тим накарадним чланом иде се за тим што су неки полицајци разно толковали, на прилику једни кажу да се свештеници сматрају као чиновници, и да би требало особиту комисију изашиљати, а други сад оће да полиција може чинити истрагу, а ја кажем да су сви срби пред законом равни, па не само да може њих нижа власт да узима на одговор, него и мене и сваког другог, но не полицајна власт, већ да свака општина свога кривца сама суди.

Потпредседник: Молим г. посланице није реч за приватне кривице, него за кривице у дужности званичној учињене, о тима је сада реч.

Милија Миловановић: А коме спада у дужност да суди и да извиђа кривице које су народу учињене. Ја сам дакле за предлог да смо сви пред законом равни, него да се то поступање према кривцима преда општинама.

Ђурђе Ђоровић: Кад полиц. власт може да извиђа убијства и разбојништва и бог зна какве кривице. Зашто да не може и свештеника, ја мислим да су и они као остали људи. За то се ја потпуно слажем са предлогом.

Мата Поповић: Ја сам за то, у место те комисије што извиђа, ја бих дао пороти да суди свештеницима и чиновницима, јер то је дело, које су они учинили народу па народ га добро познаје. (Чује се: врло добро. Смех).

Потпредседник: Такав предлог ја би мого примити само онда, ако би га ставили на сто председнички написан, како би га потпомогли 12. посланика.

Милосав Марковић: Ја готово мало имам што да говорим, јер је Мата казао што сам ја имао да кажем. Ја кажем, кад се комисија шаље, онда се плаћа дијурна онима који су у тој комисији, па с тога ја нисам за то, а нисам ни за ово садање што се предлаже, да полиција извиђа дела, јер ми не можемо наше свештенике тако да остављамо. Ја сам за то да општински суд суди и да га узима на протокол.

Потпредседник: Не вреди да вам дајем реч да говорите и даље о том кад је то законом већ прописано и одређено. А ако би ви хтели да се то измени, онда треба предлог за ту измену забележити на артији, па ми предати, и ако вас 12. посланика подпомогну, узеће се у претрес.

Ђорђе Ценић: Мени се чини господо, да се овој ствари даје већа важност него што управо заслужује. Нека господа отишла су сасвим на страну, па питају шта може да суди мирска власт а шта духовна. То су закони расправили. То се зна у закону шта има мирска власт да суди а шта духовна. То што г. Ђуричковић пита ко би имо да суди онда кад свештеник не чини своју дужност — не крсти дете. То је законом опредељено и казано ко за то суди. По свој прилици, ви нисте добро разгледали ове побуде које су министра навеле да учини овај предлог. Из ових се побуда види да ово што се предлаже, да се могло до сад чинити, но само зато што су неки судови врло велике формалисте, па неће то да чине док се изреком то у закону некаже. У закону се каже, да се кривице свештеника извиђају као кривице чиновника. За чиновнике каже се у закону да се извиђају средством комисије, ако се с друге стране не доказује. Дакле шта је то? Више пута догађало се да сама полиц. власт по тужби грађана извиђа ту погрешку свештеника и он призна ту погрешку. Кад дође код министра и министар види да нема ништа да се извиђа, да је извиђај подпуно свршен, онда га шаље суду. Ја могу да вам кажем да се за време моје праксе нашао само један суд,

који је мислио да неможе ствар у суђење да узме што у закону није изреком казано да важи и испитивање учињено полицајном власти. Ово су ти случајеви. На прилику свештеник наплати више за женидбу, него што закон дозвољава, или изда лажан извод из протокола или неће никога да венча, као што је и пре неки дан случај био, док му се неда 4 и 5 дуката, или дође на малољетника венча, итд. То су све ствари које се она виде и испитивају. Дође н. п. човек па се тужи полиц. власти, полиц. власт она то извиди, пошље министру а министар нађе да нема шта даље извиђати него даје ствар суду. Шта ће ту комисија да извиђа? Она прави само већи трошак, и, кад се тај свештеник узме на одговор, кад се докаже кривица његова, он ће може бити осуђен на неколико месеци затвора, али би морао после да плати 4—500 па и 1000 гроша комисијоног трошка; а ако нема да плати, онда ће државна каса да плати — дакле ту се олакшица чини, нити се свештеницима скучава право, него се свештеници овде сматрају као остали грађани. Кад полицајна власт извиђа кривице где је питање о животу, то још већма може да извиђа онде где је нека већа такса наплаћена или где је малољетник венчан и т. п., не треба дакле тој ствари дати већу важност него што она заслужује. Ово је само учињено зато да се учини једна олакшица и да се узакони само за то што неки судови праве у томе питања.

Милан Ђ. Миличевић: Ја немам, господо, ништа да кажем што не би било казано од мојих предходника у говору досадањем, само ћу вам напоменути један случај, који потврђује, да је ова измена корисна и за саме свештенике и за брзо пресуђивање таких кривица. Био је случај, ја знам, да је једна жена тужила свештеника што јој је наплатио 3 цванц. за сведочанство које је таксирано само са 4 гроша. На такву тужбу, морала се наредити комисија да се свештеник испита, да се испита жена, тужитељка. И свештеник је био доиста крив, али крив је за толико колико је више од жене наплатио, а трошкови комисије износили су на 250 гр, пор. Све би то испитала полиц. власт много јевтиније а с не мањим га-

рантијама за обе стране. Мислим да је предлог измене ове у интересу самих оних, који имају несрећу да подпадну под истраживање. (Вичу: доста је говорено).

Павле Поповић: Докле не оживи закон о већој безбедности, којм смо предложили, дотле не можемо ни о овоме решавати. (Жагор. Чује се: довољно је говорено).

Потпредседник: Жели ли скупштина још да се говори? (Чује се: доста је). Свршен је претрес о тој ствари. Сад да ставимо на гласање. Ово је предлог владин и одборски: да се чл. 160. зак. о пост. суд. у крив. делима дода још ово: „оваква злочинства и преступљења могу се пресудити средством дотичне полиц. власти како где мин. просвете према величини кривице за сходно нађе". Ко је господо за овај предлог одборски, тај нека седи, а ко је противан тај нека устане. (Павле Поповић устаје, остали седе). Решење је скупштине да се предлог одборски усваја.

Изв. Ђока Павловић: У овом предлогу господина министра правде има још једна ствар коју сам прочитао и за коју мислим и знам да неће бити потребан никакав претрес. Каже се да §. 256-ом крив. поступка који сада гласи: „извршна решења одма се извршују, а коначне пресуде и решење само онда ако нема жалбе", дода овај одељак: „но у оном случају, где би оптужени коначном пресудом ослобођен био за невина (§. 241). Суд ће таквог, ако се у притвору налази, пустити одма у слободу нечекајући да иста пресуда извршном постане, а тако исто одма се извршује и решење изречено на основу §. 262. крив. пост."

Никола Кретић: Пре свега морам да искажем напред, да не желим говорити противу суштине предлога, т. ј. да они, који су ослобођени пресудом за невине, да не буду из затвора пуштени; него желим да говорим о месту, којем се ово наређење додаје, и о томе што није потпуно ово предложено наређење, додаје се даље да ће се коначне пресуде и решења извршити само онда, кад нема против њих жалбе. Почем се предлогом иде на то, да се кривци, који се по пропису §. 241 крив. пост. проглашене за невине, одмах у слободу пусте, ако су били притворени, и почем овакове пресуде нису извршне одмах чим су изречене, и почем се и неће то да искаже да буду извршне, него се само хоће да се кривци пусте у слободу, то и овом пропису не може бити места код §. 256 к. п. По моме нахођењу можда би се тај пропис могао ставити код §. 285. крив. пост. јер тај законски пропис говори о пуштању оних, који су пресудом за невине — не криве — ослобођени. По пропису садањег §. 285 кр. пост. проглашени за невине пуштају се у слободу, кад пресуда постане извршна. То треба да се преиначи тако, да се онај, који је за невина проглашен, одмах пусти у слободу.

Но предлог је не потпун. Није довољно да се отпусте из затвора у слободу ставе они, који су за невине проглашени, него и они, о којима се говори у §. 250. кр. пост. Има случајева кад власти узму неког под кривично истраживање, чине над њим извиђај, пошљу га суду; државни тужилац подиже против њега тужбу; па најпосле суд нађе, да тужени не може бити кажњен, јер нема кривичног дела; или да нема других услова, због којих не може бити осуђен. Овакви случајеви помињу се у § 250 кр. пост. који наређује, да се у тамо набројаним случајевима неће изрицати пресуда, него ће се „тужени решењем отпустити". Но како сва оваква решења нису уврштена међу она, за која се каже у §. 255. кр. п. да су извршна, то би дотични тужени ако се против тог решења подиела жалба, могао остати у притвору, који би много трајати и дуже време: јер оваква решења по §. 256 кр. п. извршују се ако против њих нема жалбе; а иначе тужени пушта се у слободу по §. 285 кр. п. само онда, кад решење постане извршно. Овако да буде, било би очевидна неправда. Јер кад је неправедно да у затвору лежи онај, за ког суд искаже да је невин; што је тако неправедно и нечовечно да у затвору остане онај, за ког суд искаже, да за њих нема кривичног дела, то јест да нема учињене кривице, да оно што су они урадили, није по закону кривично дело. Према наведеном ја држим треба узаконити, да се и они пусте одма у слободу, који се отпуштају за то, што за њих нема кривичног дела, јер и за њих стоје разлози као и за оне, који су невини.

Ђорђе Ценић : Што се тиче саме форме где треба то да дође, о томе нећу да говорим, „нека стоји, што по каже кнез Милош, ако хоћете и на коринама“. Но само што се тиче овог „невин“ „нема дела“ мени је управо чудно како је то могао г. Крстић једно с другим сравнити, кад се каже невин ја сам сматрао његову кривицу оценио је и казао сам да никако неможе да се затвори и да одговара, напротив кад се каже да *нема дела* стога је још ствар у питању. Тај истина неће доћи ома под суд, али може доћи онда кад се докаже да има дела. Невин затвара врата судска, а где нема дела ту се може другим доказима доказати да има дела. Дакле невин и нема дела то није свеједно. Зато се дакле овим предлогом закона иде на то да се невин заштити.

Никола Крстић : Само ради објасњења. Ја мислим да неће бити несугласности између мене и г. Ценића. Мени на крај памети није било да кажем, да кад се нађе да нема дела, да је то као и кад се каже да је неко невин. Држим да кад се неко суди пак се искаже, да нема дела, онда се тим изриче, да није било места кривичној парници ; јер где нема кривице нема ни кривичне парнице. Тако на пример неко се ухвати у крађи, оптужи се и преда суду, суд нађе да има дела, да је заиста крађа учињена али је није онај који је оптужен, учинио, јер нема против њега доказа. Тужени се тада пушта као невин. Али узмимо да је неко узет под кривично испитивање, што се држало, да има кривице, н. п. да је украо неки накит; он је стављен у притвор ; али испитивањем се докаже, да је накит негде забачен, и после пронађен. Суд ће тада изрећи по пропису §§. 245 и 250 крив. п. да нема дела, то јест да нема учињене кривице. У оваквом случају неналазим да би било разлога, и основа да човек такав остане и даље у затвору. Према овоме мислим, да је предлог не потпун ; и да треба да се прегледају и други закони прописи, те да оно, што се узакони буде потпуније. Не држим да ће се моћи навести јаки разлози против овог мог мишљења.

Д. Радовић : Овде у додатку §. 256 каже се : (чита). У §. 162. о коме овај додатак говори, казано је : да се они пуштају

ако се не нађе да дело опште није казњиво. На пошто то стоји и у §. 250. само што се онде *пре* извиђаја а овде *после* извиђаја пуштају кривци, онда би се могло узети то што г. Крстић предлаже. Само би требало разделити ово двоје за пресуду по §. 256 и за решење по §. 150. Зато нека иде одбору па ће он то поцепати; и ако је уместно и местно и место још променити.

Потпредседник : Има мишљења да се упути одбору ? Нека питања треба да се разбистре и уреде код одбора ; онда може ствар потпунија изићи, а неће никакве штете бити. Жели ли скупштина да се упути одбору ? (Жели).

Решење је скупштине да се упути одбору наново разгледа и уреди ствар.

Сад има неколико молби и жалби да се прочитају и ад се упуте одбору.

Секретар Аадам Богосављевић чита :

Тодор Спасић, механџија из Свилајенца, моли народну скупштину да му дозволи да може точити и крчмити пиће донде док он бину не доврши, зашта је добио местно кафанско право.

Општина Бурањска моли народну скупштину да може доћи под срез Златиборски, где је среска кућа у Чајетини.

Евген Појасаревић моли народну скупштину, да се његова молба по предмету прекинуте радње шалитрене фабрике, коју је овде поднгао, узме у поступак, која се налази у одбору за молбе и жалбе.

Еснаф пиварски из Београда моли народну скупштину да се стане на пут сатирању шуме и да се на израђену бурад, која се у Србији са стране доноси подигне ма колики ћумрук.

Живко Ђ. Татомировић, Ђорђе Настић, Јован Стевановић, Јованча Милић и Радован Миладиновић, чувари вода телеграф из в. Градишта, моле народну скупштину да им плату повиси.

Милан Глишић, Сава Милошевић и остали из Вођњака среза Јадранског, моле народну скупштину, да нареди да им се од правит. имања да извесно парче земље као оскудним на уживање.

Алекса Михаиловић механџија из Свилајенца, моли народну скупштину да нареди да му се исплати 160 дук. цес., што је регрутна комисија бавећи се код њега на кости трошка учинила.

Петар Јовановић бив. жандарм из Г. Милановца, моли народну скупштину да му учини какову милостињу у новцу као слабом и сиромашном човеку.

Ђорђе Н. Јузуновић из Пожаревца жали се народној скупштини што му министар унут. дела није дао задовољења на жалбу коју му је поднео против начелства пожаревачког, што је продајући имање Стевана Узуновића и његове матере Мирче продало и његов део.

Милан Тадић, Милан Тешић и остали из Крупња, моле народну скупштину да се сеоски дућани укину.

Јован Атанацковић, трговац, либерант угљена из Крагујевца моли народну скупштину да нареди, да му власт среза крагујевачког, гружанског и власт среза левачког изврши неке пресуде односно некога угљена.

Стојана ж. поч. Радована Стошћевића из В. Градишта, жали се против среске власти што хоће да јој прода неку кућу. Моли да се то не чини.

Милка М. Петровићка учитељка школе изворичке у окр. пожаревачком, моли народну скупштину да јој одобри да курс телеграфски сврши и да се уврсти у чин телеграфиста.

Христина, удова пок. Тривуна Варничића из Београда, подноси решење министра ун. дела и моли народну скупштину да по првој њеној молби учини шта треба, да јој се пензија одреди, или да јој се једном за свагда каква милост учини.

Ђока Стојановић и остали из Неготине, моле народну скупштину да она дозволи Николају Јовановићу — Ћати — онд. да он може лечити „гушобољу“, јер веле, да је вешт у томе.

Милан С. Марковић, дуванџија овд., подноси решење држав. савета донето по његовој жалби против решења г. министра финансије, којим је одобрио поступак Ђумрука овд. што му је средством полиције разбио врата на магази и тражи да се прва његова жалба узме у поступак.

Сељани села Сеништа моле народну скупштину да она нареди да им се неки суват уступи.

Недељко Рајић, Васо Дамњановић и остали из Лозинице моле народну скупштину да она изврши неко решење односно одузете им земље „Ковачевац“ правитељством.

Риста Зечевић, Милан Матковић и остали из Ужица моле народну скупштину, да она при решавању предлога Петра Стефановића, посланика среза моравичког, о уређењу киселе воде у ужичком округу, буде колико више заузета за остварење овог предлога.

Одборници и сељани села Лапова у округу Крагујевачком жале се народној скупштини против министра унутрашњих дела што им није дао никаквог задовољења кад су захтевали да он изда наредбу власти да ова стање касе општинске и црквене прегледа, пречисти и уреди.

Председник: Све ове молбе и жалбе упућују се одбору за молбе и жалбе. (Бива.)

Г. посланику Милији Миловановићу имам да одговорим на јучерање питање, управљено на министра просвете о шиљању државних питомаца у стране земље. Имам да одговорим да ће министар сутра одговорити.

Г. Павлу Поповићу за његово питање на министра просвете о истеривању ђака, у суботу ће одговора добити.

Милија Миловановић: А на другу интерпелацију јесте ми одговорили.

Председник: То кад добијем одговор.

Данашњи је састанак свршен. Сутра састанак у обично време.

САСТАНАК LI.

7. Марта 1875. год. у Београду.

Председавали

Потпредседник. **Грујић**, а доцније председник **Ђ. Топузовић.**

Присуствовали г.г. министри правде, просвете и грађевине.

Почетак у $8^{1}/_{2}$ часова пре подне.

Подпредседник: Састанак је отворен. Г. председник јавља, да због слабости не може доћи пре 10 часова.

Г. секретару, изволте прочитати протокол.

Секретар Ђелић чита протокол 50. састанка, који после учињених исправака би усвојен.

Подпредседник: Сад од поволошавших ствари имам да вам саопштим, да је председништву поднео новоизабрани посланик за срез тамнавски у ваљевском округу, госп. Арсеније Аврамовић са Уба, пуномоћије изборне скупштине среза тамнавског. Ово пуномоћије упућује се одбору за молбе и жалбе на преглед. (Бива.)

Има молба за одсуство посланика г. Милосава Вељковића.

Г. Милосав Вељковић тражи одсуство због хитних послова, код куће до краја седница ове скупштине. (Чује се: дозвољава се, не може се дозволити.)

Молим господо, да напоменем ово. Господин посланик саопштио је председништву да му није могуће никако остати овде, и ако му се и неби дало одсуство. Зато молим г.г. посланике, да узму у обзир таку потребу, а међу тим и то, да је данас дошао један нов посланик. Сад нека скупштина реши како за добро нађе. (Чује се: нека му се да.)

А. Поповић: Ја бих молио, да председништво види, има ли довољно посланика на скупу за решавање, па ако има, онда нека се да човеку одсуство кад му је нужно.

Подпредсед. Онамад, оним гласањем, где је било 40 за и 60 гласача против и где се још неколико уздржали од гласања, видело се да има довољан број посланика. (Чује се: одобрава се кад има човек потребу.) Питам одобрава ли скупштина одсуство? (Одобрава.) До краја седница ове скупштине? (Бива.)

Г. министар правде жели да одговори на неку интерпелацију.

Министар правде: Г. посланик поп Сава управио је интерпелацију на министра правде. Он каже, приликом неком, кад је пролазно кроз Г. Милановац, да је дознао, како до г. Христифора Петровића, судије, има неких неуредности, зашто је и нарочито изасланик пошао тако, да их извиђа, и пита министра, да ли је то истина, и да ли је што чињено по томе. Ја сам видео из акта, да је чиновник један шиљан нарочито по судовима, и он обилазећи све судове, које је имао да обиђе, био је и тамо за руднички суд одређен да прегледа стање суда и том приликом да и то извиди, шта је у ствари по жалбама на г. Христифора. Тај чиновник, у колико је тамо извиђај учињен, донео је тај извештај, да се није могло доказати, да има каквих неуредности или кривице до тога судије. И тада министар је казао, кад је таква ствар, да се то дело остави у акта. Но ако би се даље што дознало, да се поступи по закону. Тако ће се и учинити, т. ј. ако се нађе да има до кога неуредности, с њим ће се поступити по закону.

То је једно питање г. посланика, а друго је, што вели, да је дознао, да у суду рудничком има неки судија Димитрије Протић, који је дао своју кћер за једног писара истог суда; па каже: према закону не може бити, да у једном суду буде и таст и зет. Ја истина за такав случај скоро сам дознао, јер никакве жалбе није ту било, да би раније могао дознати. У уставу стоји само за судије, који су род, да не могу бити у једном суду, а у закону о чиновницима каже се: „чиновници.“ Дакле према закону о чиновницима имао би места г. посланик што каже. Али жалбе за сада нема, и ако би се каква жалба показала, министар ће учинити што буде нужно.

Подпредсед. Г. Саво, јесте ли задољни са одговором?

Поп Сава Поповић: Пошто г. министар каже да је и сам видео, да је било тужбе против г. Христифора због злоупотребе но да се није доказало, а да ће и даље чинити шта

треба, ту се задовољавам потпуно; а што се тиче Димитрија Протића и његова зета Милошевића, ту ћу се задовољити само тако, ако се учини по закону о чиновницима што треба, т. ј. ако се један од тих премести у други суд.

Министар правде: Добро, ја ћу гледати да учиним све што треба, али видите господо, то је оно, што долази у буџету да се чиновници по потреби службе премештају, а ви кажете, недамо ту суму у буџету. Видите, сад овде један по закону мора да се премести по потреби, а онај други, који би дошао на његово место, не може се за казну премештати. То су дакле они случајеви, у којима министарства хоће да имају суму за премештање чиновника по потреби.

Подпредс. Ја мислим да г. интерпелант може бити задовољан са овим одговором; јер видите сами да су само финансијски узроци, управо штедња, која уздржава г. министра од премештања. Међу тим, ако би се од таког средства појавила незгода у раду, или би било жалбе, он би имао призрења на то. Је ли задовољан г. интерпелант? (Задовољан сам.)

Сад г. Срета Поповић има реч за предлог, хоће да прочита предлог, на молим да га саслушамо.

Срета Поповић чита предлог о баштенским књигама, који гласи:

Предлог.

Ма какав одговор био г. министра правде на питање једног посланика, зашто нису до сад код нас заведене „баштинске књиге", ја могу напред прорећи, да ће бити избегавајући извињавајућу: није се могло доспети, огроман је то посао и тим подобна, а не знам хоће ли казати то, што јесте, што у ствари постоји и бива код нас, а то је: што један министар почне, други неће то да продужи, не, то се батали, напусти, баци у архиву, и изчезне са дневног реда и рада министарског стола.

И мене су многи од посланика питали, има ли код нас „баштинских књига", и ја шта сам им могао друго и прече казати, него да немамо. — А што се онда у пресудама судским обично употребљавају речи: није у баштинске књиге уведен, или: има прече право, што је у баштинске књиге уведен; питали су ме даље, и ја шта сам им и на то могао одговорити, већ употребити руску реченицу: „так приказано", тако стоји у закону написано, па тако се и употребљава.

Из једног питања иде друго, и ја овде свечано пред народним посланништвом питам: зашто се све досадање владе не постараше, и зашто се до сад баштинске књиге код нас не заведоше и устројише, кад је у законику грађ. још у 844 г. изишавшем прописано „да се непокретна добра при промени и преношењу са једног на другог у баштинске књиге заведе," и кад је затим и у 850 год. нарочити закон на то изашо, и неки су народи изучавали тих књига и у стране земље шиљали и земља доста жртава стаје, па опет од тога нигди ништа нема. На докле ћемо тако само у залуд новце трошити?

Истина је, и признати се мора, да почетак овом завођењу скопчан је са неким тешкоћама, али запитајмо се, који још почетак у свету није тежак, али кад се једном неки почетак учинити мора, који доноси хасне, онда не треба да се одлаже не само од данас до сутра, него је ваљајући грех да се за пуних 30 година занемари, забатали и пренебрегне.

Напоследку у сваком почетку и нема свагда бог зна какови савршенства, најпре се прави како се уме и може, па у течају времена исправља се и дотерује. Ни у других држава није била у почетку савршена тачност у завођењу тих књига, и код њих се мало по мало дотеривало и још данас се дотерује према приликама и новим потребама друштвеног рада, па зар и код нас неби могле бити с почетка те књиге у оној форми, као што се сад непокретна добра бележе и записују у интабулацијоне књиге, које и тако једне друге допуњавају и у тесној вези стоје. Да се је по мом савету и предлогу, који сам још у 850 г. учинио, поступило и то постепеним завођењем у тамо изложеним случајевима приступило, до сад би сва непокретна добра у Србији била заведена у баштинске књиге. Знате да онда ни четвртина тих парница неби било, које данас имамо и које народ упропашћује, и које ће све једнако постојати. За пример ћу вам навести да сад ни од стотина

једна парница нема због монастирских добара, од времена кад су ова обележена, описана и ошпорена.

Ја вам нећу говорити, почем би то морало бити дуго и много, какав утиш ове књиге имају на економно развиће и на општи кредит једног народа, као ни на финансијске операције при којима између осталог неда се ни замислити праведно разрезивање данка по имању, о коме су у овом дому већ и предлози од неких скупштинара учињени, нити о правним средствима, која се по тим књигама задобијају и утврђују, као: право притјажања, сопствености, залоге службености, наслеђа и т. д. нити на последку о вредности и потреби тих књига почем се ова из овде већ мало казаног јасно видити може, али ћу вам ипак један пример навести.

Остану деца после својих родитеља сиротна и не јака, потуцајући се док до своје снаге дођу и да могу своју баштину радити од немила до недрагог, и у томе им времену суседи један с једне, други с друге стране заватају, па богме често и сами тутори од туђе и кад дође да приме своју баштину, често не знају шта је њихово било и колико. — Баштинска је књига, и има најбољи тутор и чувар, оне му све покажу шта им је и колико од оца остало.

Ја ћу сад у најкраћем прегледу пређи само незгоде и штете, које нас у посведневном животу постизавају и све већма постизавати могу, што тих књига немамо, и у прилог тога одма ћу вам казати шта ми је летос рекао г. Ценић, у ког се је та мисао као министра правде после скоро 25 год. од како је законом, као што мало час рекох, утврђено, да се баштинске књиге заведу, на ново појавила: *„да ми је да заведем баштинске књиге, па онда не бих марио да умрем."*

Мало ће њих бити овди у скупштини, који ће се опомињати и знати какове су у стара времена залоге биле, док нису заведене интабулационе књиге. По варошима давате су тапије од кућа, (то су особито турци радили) а по селима земље опет у реум, и овај случај и дан данъи постоји, који је од најстаријих времена и код свију народа у обичају био, али који се данас према интаб. књигама упражњати не може, јер

залуду му је дата земља у реум, кад други отиде, те је интабулира, на пређе право у наплати има. Због тога што немамо баштинских књига, а много мање уљудног и готово никаквог одредног прописа при пренашању непокретних добара са једног на другог, нарочито у оном случају, кад се сматра и по закону држи, да је уговор продаје и куповине утврђен, и да према трећем важи, и изкрпљавају у нашем судству такови појави, које ћу ниже описати, који у судовима других земаља нема и не чувени су, те због тога је и наше судство не доследно — те једнобразно, и вера се у наше судове губи, јер један и исти готово случај, час овако а час онако пресуђује. Ја ћу вам неколико од ових и оваквих примера навести, те да чујете каквих чудеса и незгода има.

На прилику ти ми продаш једно имање некокретно добро и ја ти дам и паре, ти ми одма не издаш тапију, баш и ако смо тако угодили, што је то скончано са дужим временом док се земља измери, комшије подпишу, и т. д. као што вам је познато. Сад да вам кажем шта из тога може да се изроди.

1. Тај мој продавац нађе често другог бољег муштерију, или баш ако не и то а оно што хоће са једне овце два руна да има, прода то добро другом, овај од мене нажљивији или што се је договорио са мојим продавцем, скрне на двоје на троје неку тапију и потврде је код суда, а ја о свему том незнајући, после изгубим не само купљено, него ми и паре пропадну.

2. Има и обратних случајева, тако наприлику и онај који је по уредној судом потврђеном тапијом неко добро на себе пренео, бива узнемирен, на разне начине или што се подмеће да то добро није продавчево, него напр. женино, или да је то добро већ другом раније продато, па се нађу зато и сведоци а не редко се догађа, да је то раније куповина и код општинског суда утврђена, а верујте ми често је та куповина на прекрет.

3. Има и тих случајева, ја купим једно добро и платим га но не извадим тапију, као што то обично код нас бива, али га држим 10—15 година после толико времена и често кад помру моји сведоци; који су на куповини били стане ме продавац узнемиравати или после његове смрти синови, доказујући

да земља није продата него да је дата у реум за некакав дуг који ми га и враћа, но који није ни једна четвртина од онога, што сам ја дао, или што земља данас вреди.

Да се за оваке ствари и сведоци нађу, о томе има доказа и овде у скупштини, почем у смотрењу сведочанства сведока има и неких предлога. Да могу овако за цело купљено добро изгубити, не треба да сумњате.

4. Ако ми неоспори куповину баш продавац то може да учини неко трећи и ево како: или сам продавац саизволи интерпелацију на мном купљено добро или сам кредитор мог продавца, знајући да ја немам на купљено добро тапију стави интабулацију, те тако не само куповина пропадне него и паре дате. или

5. Противни овом случајеви. Ја на прилику дајући новаца под интерес, нећу другчи је да дадем, него на јемство дужникових добара, ја се по његовом саизволењу на исто интабулирам и држим да ми је зајам сигуран; али јест изађе неко н.пр: жена стане доказивати да је то добро њено, баштинских књига нема, нисам се могао о том уверити; или стане неко доказивати да је он то добро купио пре него што сам га ја интабулирао и по морским неким доказима и пресуди падне моја интабулација.

6. Има каишара којима је то занат те траже оне који су у презадужено стање дошли и обрлате их, те му издаду облигацију на извесну неку суму, те да се он интабулира и сачува га да му се имање не прода а после му сво имање узме.

7. Но најгоре је то што се троица четворица могу да сложе и договоре да ми неко имање одузму без паре и динара и ево како: један се начини да је купац неког мог добра а други су сведоци, све се лепо уједурише и поведе противу мене парница како сам добро продао и новце примио, ја немам одбране ни сведока: да ни сам продао, а мој парничар има како је од мене купио, пресуди се и ја изгубим моје добро. А то може бити и због тога што се прима да се продаја и куповина непокретних добара може сведоцима доказивати.

8. Има случајева да је на једно имање, као уредно процењено и интабулирано из касе судске издат новац под интерес на по истечењу неколико година, код је дужник запао са плаћањем интереса, да је наређено да му се заложено добро прода, кад ал оно изиђе да никаквог имања нема, нити га је имао по оним границама и по суседима, као што је у процени означено било.

9. Било је случајева да је на једно и исто добро дато по двапут и то на прво место интабулације новаца под интерес, и то најпре на име очево а после смрти његове опет на име синовље. То се може само код нас догодити и то све због немања баштинских књига.

Ових и овим подобни случајева има доста који јасно показују какве незгоде и неприлике бивају, како можемо бити лишени свог имања и како нам је несигуран кредит а то само једино због тога, и што немамо баштенских књига, нити одредног прописа и правила при пренашању непокретни добара, те због тога се неслетствености и неправедна суђења догађају; зато молим и позивам народну скупштину, ако је свему народу (које не сумњам) а и свак себи добру рад и да га подобне невоље и несреће несналу, донесе закључење, да влада доведе баштинске књиге за најкраће време, и као претходно овом послу и раду да поднесе пројект законског прописа и правила, која се имају наблудавати, при продаји и пренашању непокретних добара. Ако скупштина огласи овај предлог за хитан, Ја се подвезујузем најдаље за три дана поднети скупштини овакав пројект.

Београд 6. Март 1875.

Сретен Љ. Поповић.

(Чује се: да се огласи за хитан.)

Подпредс. Упућује се законодавном одбору. (Бива.)

А о томе, хоће ли се огласити као хитан, или не, о томе би се требало мало посаветовати. (Чује се: није хитан и хитан је.) Питам је ли хитан? (Чује се: није, није.) Остаје дакле да је упућен законодавном одбору и ништа више. (Тако је.)

Сад има реч за предлог г. Адам Богасављевић.

А. Богосављевић чита предлог, да се укину три владичанска звања, који предлог гласи:

Предлог.

Народној Скупштини.

Наша земља и држава, не само да је бернћетна и родна у свакојакој многој крупној и ситној господи што се тиче светских и грађанских ствари, него нас та срећа служи те тако стојимо и у црквеним стварима. Не само да имамо довољно и сувише тутора и управљача у нашим грађанским односајима, него тако исто имамо и сувише духовних пастира који воде бригу о спасењу наше душе. Ми за инат, као да смо с неким уговором подвезали довека морамо у свему на опачке да напредујемо, да довека идемо ранијим ходом. У православној Русији, која исту веру исповеда као и ми, долази на 5.000 кв. миља и на неколико миллона душа, *један владика*, а код нас на 1.000 кв. миља, и на 1,000.000 и нешто, више душа 4 владике. То зацста не долази отуд што смо ми сразмерно четири пута богатији но Руси, на зато да смо и кадри издржавати толике владике, него то долази са свим од другог нечег. Зато, држећи да с тим нимало недирамо у веру, *предлажемо народној скупштини: да се укину три владичанска звања тако, да у Србији буде само један митрополит— владика.*

У Београду 6. Марта 1875 год.

Посланици:

Адам Богосављевић, Милија Миловановић, Милосав Марковић, Сима Милошевић. Ранко Б. Тајсић, Милош Глишић, У. Кнежевић Иван Станојевић, Коста Нешић.

(Чује се: врло добро. Као хитан.)

Подпредсед. Упућује се одбору законодавном. (Бива.)

Има гласова, да се унути као хитан. (Жагор. Чује се: није хитан и хитан је.) Пошто има више гласова, који кажу и *да је* и *да није* хитан, то не налазим, да би требало стављати питање о томе. (Бива.)

Има још један предлог код нас. Читајте г. секретару.

Секретар Јелић чита предлог, да се у Ивањици окружна належатељства установе, који гласи:

Народој Скупштини

Предлог.

Срез Моравички у окр. Ужичком, много је удаљен од Ужице, окружног надлежатељства, тако има неки општина које су по 20—до 24 сата далеко а која је најближе има више од 10 сати, средњим по 15 и више сати. И тако народ велику даигубу, муку и трошкове трпи због даљине, кад мора окружном суду ићи. Помислите удовице са нејачким дететом у зимње време по масама, кад морају суду ићи: ту често свој живот и нејака детета изгубити мора.

Зато подписаниипредлажем, да се од среза арпљског општина Доб рачка, Брековачка, Мочаочка и Ојковичка, од среза Драчевског општина Миросавачка, Котрашка, Лишанска, и Лучанска од среза Студеничког општина Мланчанска, — присајуци и да се у Ивањици окружно надлежатељство установи, ће ће бити на средини свега овога народа, који би једва дочекао, као што имају и молбе од своје општине, у срезу Моравичком кад владе његове светлости да се у Ивањици окружно надлежатељство установи: зато подписаня молим народну скупштину и владу његове Светлости да ово решити и одобрити изволи.

У Београду 6 Марта 1875 год.

Народни посланик.
Петар Стефановић

Иван Тадић: као хитан нека се одбаци. (Смех.)

Подпредседник: Најпре је питање, да ли да се упути одбору законодавном. (Чује се: да се упути.) Добро, онда упућује се одбору законодавном. (Бива.)

Сад имамо нека питања на председништво. Г. Јелић се први јавио.

Јанко Јелић: Моја интерпелација упућена је на г. министра грађевина пре 10—12 дана, о среском другу преко окр. смедеревског на Палашку за Крагујевац, па како сам уверен, то питам председништво, да ли је ту интерпелацију дало

министру да одговори, или није, и хоће ли министар одговорити.

Секретар С. Николајевић: Та је интерпелација предата министру.

Потпред: Г. секретар каже, да је предата министру.

П. Ђуричковић: И ја имам да управим једно питање на председништво за оно што се тиче и целе скупштине.

Пре месец дана поднео сам један предлог да где се најави злоупотреса од стране власти при изборима посланика, да скупштина одређује из своје средине комисију да то испитује; јер ни у каквом случају не може се тако жестоко крњити право народно, као при тим изборима посланика. А доста је мислим било доказа за ово, с тога нећу да се упуштам даље пошто смо и ове године видели да је тога било, а пошто смо и ове године потрошили толико новаца због тих избора; колико смо се свађали са владом око тога, и сами смо жалили, што скупштина није у праву била да одређује комисију за злоупотребе. Зато сам поднео тај предлог, и он је редовно и други одбору упућен. С тога гледишта што мислим да је ово једно најсветлије право народно, држим да би скупштина врло добро учинила, кад би овај предлог као хитан огласила; много више по томе, што је ово једна најглавнија ствар и народна и скупштинска, и доликује како миру и слоги, тако и љубави народној. Дакле, ако скупштина жели нека се тај предлог огласи као хитан. (Чује се: није хитан, није).

Потпред: Жели ли ко да говори о томе?

Ђ. Ђоровић: Ја држим да није нужно да се предлог Ђуричковића огласи као хитан, пошто је избор народних посланика за целу скупштинску периоду ове године извршен, и овде у скупштини прегледан. Дакле за три године дана не ће бити новога бирања посланика, и за то ја држим да овај предлог није хитан. (Чује се: врло добро. Тако је).

Подпред: Пошто се чују многи гласови да нетреба предлог г. Ђуричковића о коме је реч огласити као хитан, мислим да није нужно да се то ставља на гласање. (Чује се: није нужно).

П. Ђуричковић: Сад то је скупштинско ако хоће нека огласи, ако неће толико му и чини. (Чује се: није хитан).

М. Пантић: Питам председништво о томе: има један предлог поднет тамо од мене са још неколико посланика. Предлог је о штетним вранама. (Смех). Предлог има више од 20 дана како је поднешен, па не знам шта је с тим предлогом, да ли је у одбору свршен. (Чује се: на дневни ред). Али је проглашен онда као хитан. (Смех). Шта се ви смејете за наше штете? То је брате потреба народна.

М Трифунац: Предлог је о томе био пред скупштином и лањске године. Био је дат пре две године, али је лане решила скупштина, да се одбаци тај предлог за бијење тица. Кад је дакле одбачен пре годину дана, ја незнам зашто сад да се опет с њим занимамо. Ја мислим да није нужно о томе да решавамо.

Потпредседник: Ја сам разумео ваше питање г. посланиче. Само кажем да је ваш предлог упућен одбору, и сигурно одбор ће га унутити у претресање кад дође на ред. Мислим да нема узрока сумњати, да одбор ради по реду. Ја вам немам никаква друга одговора дати. Јесте ли задовољни?

М. Пантић: Ама имам да одговорим Трифунцу.

Потпред: Ви само чините питање председништву, а то питање недолази у претрес.

В. Васић: Ја имам од стране одбора да кажем две три речи. Као члан одбора финансијског дужност ми је да напоменем скупштини да тамо у одбору финанциском нагомилало се ових предлога и сувише. Пошто одбор не може ни са буџетом скоро готов бити, то да не би и даље стајали ови предлози нагомилани, и да се не би још већма нагомилавали, молио бих скупштину да она нареди једном одлуком својом како ће се ови предлози што су донешени израдити, јер иначе ће остати недирнути. Дакле, да скупштина донесе одлуку, да се установи или под одбор или да одобрење да се ти предлози предаду другоме коме одбору на израду, да не би остали не израђени. (Чује се: врло добро).

В. Јаковљевић: Што каже г. Вуја, нагомилали су се предлози у финансијском одбору, предлози су се нагомилали по свима одборима. Не можемо ми сад предавати предлоге из једног одбора другим одборима, кад сви одбори имају много посла; него ове године што је хитна ствар нека се изради, а што остане, израдиће се до године. То дакле не може бити да се даје другим одборима, јер и други одбори имају много пречих и важних послова, као н. пр. законодавни одбор има врло важних предмета као; о штампи, о личној сигурности, о промени устава итд. Овамо су дакле у законодавном одбору хитнији предлози него у финанцијском.

М. Миловановић: Ја мислим да је питање г. Вује Васића врло умесно. Кад одбор за молбе и жалбе нема много посла како се мени чини требало би да се неки предлози који су код финанцијског одбора, упуте одбору за молбе и жалбе, те да он помогне одбору финанциском, јер има предлога, који не би требало никако да остану не решени ове године, но је нужно да се баш ове године реши.

Известилац одбора за молбе и жалбе, А. Ковачевић: Господо, што један зна, може врло лако бити да други не зна. Г. Милија Миловановић не зна у одбору за молбе и жалбе колико има предмета. Одбор тај господо има толико ствари за решавање, и које му још непрестано долазе, да би имао да се занима непрестано и дању и ноћу пак ће опет остати доста за идућу скупштину. И тако кад би хтели да се сви предлози пречисте и реше, онда би се то могло учинити само тако, кад би скупштина донела одлуку да из средине своје састави још један нарочити одбор, који би имао да узме те предлоге у претрес, и тиме своје мнење о њима. Иначе не може се постићи никако то, да сви предмети буду решени.

И. Стојановић: Ја немам друго шта да кажем, него што је казао известилац г. Ковачевић, т. ј. да се нарочити одбор одреди, те да тиме постигнемо да се сви предлози реше. (Чује се: није нужно).

Ј. Марковић: Ми имамо од лане примера како се помаже скупштина у таким приликама, кад је који одбор претрпан послом. Лане у Крагујевцу био је тако исто одбор финанциски преобтерећен послом, и скупштина је нашла за добро, да умножи број чланова тога финанциског одбора, те да се он подели у два оделења, и тако брже послове сврши. Дакле, могли би се и сад тако помоћи додавши одбору финанциском још неколико чланова, па да се подели, н. пр. једно оделење да ради на буџету, а друго на предлозима. То је пример лањске скупштине.

Т. Боровић: Овде стоји скупштинско закључење за четврти економни одбор. Ми смо такав предлог упутили влади, да донесе пројект. Дакле, ако ће влада скоро донети пројект о томе, онда није нужно да се умножава финанциски одбор. Ја сам баш имао у виду да се тај рад у финанциском одбору подели у више оделења. Дакле свакојако је нужно да се што пре узакони тај четврти одбор, па ће мо га придати финанциском.

П. Радивојевић: Ја бих предложио овако: да се одбору финанциском дода још 6 лица, па ће бити 18 и онда може финанциски одбор да се подели у два оделења па да ради. (Чује се: није нужно).

М. Миловановић: Ја сам пре неки дан дознао, да у одбору за молбе и жалбе немају много посла, због тога сам и казао, да се њему упуте неки предлози из финанциског одбора. Но кад каже г. Ковачевић, да и у томе одбору има много посла, онда сам за мишљење г. Марковића да се умножи одбор финанциски па да се може поделити у два оделења.

В. Јаковљевић: Ради обавештења онога, што сам казао за финанциски одбор, имам да наведем још ово. Зна се да финанциски одбор сад ради на буџету. Он ће буџет кроз 4—5 дана свршити и изнети пред скупштину. Буџет ће скупштина 4—5 или и 6 дана претресати, а међу тим нека одбор за то време ради на оним другим стварима.

Потпред: Ја мислим кад би у скупштини недостајало посла, која јој одбори дају, па би скупштина чекала на одборе, онда најпрактичније би било да се усваја мишљење г Марковића. Но пошто пред скупштином има за сад довољно

предлога и ствари за рад, то држим да нема потребе да се сад умножава који одбор. А онда сад се и ако се та потреба покаже, онда ће мо се лако помоћи и у једној седници одма умножити број чланова кога одбора. (Чује се: врло добро. Тако је). Ја мислим да није нужно да говоримо даље. (Чује се: није нужно). Дакле да се пређе на дневни ред. (Бива).

Молим известиоца одбора законодавног, да продужимо рад.

Известилац Ђ. Павловић: Пре̂ма јучерањем закључку скупштине, долази сад на дневни ред....

Подпред. Молим вас превидео сам. Пре дневнога реда имају неке интерпелације да се прочитају. Ја сам се споразумео са друговима г. г. министара, на које су ове интерпелације упућене, а који нису ту да их прочитамо, на упутимо одборима.

Секретар Келић чита интерпелацију на министра унутрашних дела која гласи:

Интерпелација.

На министра ун. дела.

Свуда у Србији окружни начелници сами о свом трошку плаћају себи квартире, само начелник округа крајинског живи у окружној кући неплаћајући ништа за квартир. Зато питамо министра унутрашњих дела да нас обавести како је с тим, да ли истина начелник ужива бесплатан квартир, и ако је истина то по каквом праву да је му се бесплатан квартир и одкад се то тако упражњава?

У Београду 5. Марта 1875. г.

Интерпеланти:

Милан Глигоријевић, Адам Богосављевић Алекса Станковић.

Подпред. Одбору за молбе и жалбе. (Бива.)

Секретар Келић чита интерпелацију на министра спољних послова.

Интерпелација

На г. министра спољних послова.

Још 1870 год. река Дрина приликом великог наводњења свог оставила је своје корито, а томе је од једном прешла

знатан део српске земље на босанску обалу, на име: „Брасинску аду“ која је својина сељана села Брасине у срезу јадранском и правителства српског аду названу „Адакала“ — а пре тога на исти начин и правителствену аду „мала циганлија.“

Усљед оваког догађаја, а по дотле постојећем обичају између државе српске и турске, Брасинци су одпочели и неко време уживали своју имаовину, а на исти начин уживало је и правителство српску аду „Адакалу“ и „М. Циганлију“ — но турцима дође од једном ћејф, те се поједини од њих почеше издавати за господаре истих ада и почну силом против стајати нашим људима да своје имање уживају. Овакав самовољни поступак турске кога потпомажу и турске власти, насилнички је; јер у случајима кад је река Дрина њихове аде но нашу обалу преносила, није им брањено уживање, много мање оспоровано право својине. Они су у таким случајима своје земље продавали српским грађанима и они су им такове плаћали. Да не помињем више Турци су продали аду „Имамовачу“ која се код Башинце у шабачком округу находи. А и данас постоји ада сељана села Бадовинаца пренета на босанску страну коју потражноци српски грађани уживају пити им се од стране турске уживање брани. Начело узајмности у оваким случајима освештано је између подајника Србије и Турске. А што Турци сад од тог правила хоће да одступе и туђу имаовину насилно да присвоје поглавити је узрок — лабавост турских власти.

Усљед оваквог стања ствари у своје време жалили су се поменути сељани Брасинци и тражили од наше владе да их у њиховом праву својине заштити. Према томе што је 1872. год. одређена била мешовита комисија српска и турска, због расправе о поменутим адама и која је на томе више месеца радила, имам уверења, да је ондашња влада овој ствари поклонила оне пажње и заузетости коју је она по својој важности и заслуживала. Но једанпут обе се комисије разиђу без да се за исход њихова рада и данас што зна.

Сироти Брасинци лишени ораће земље пате се и муче

и сузним оком гледе како Турци њихову земљу ору и приход са њихове имаовине скидају.

С тога потписати узимам слободу замолити г. министра спољних послова да ми на сљедеће тачке одговорити изволи:

Је ли одређена мешовита комисија дошла до споразумљења и коначног решења у питању о поменутим трима адама и 2-го. Ако се није дошло до коначног решења је ли влада продужила даљу радњу у одбрану право српских грађана и државе, па ако јесте, онда нек се каже на чему стоји ова ствар, и ако није ништа предузимала онда нека каже зашто.

У Београду 28 фебр. 1875.

Народни посланик:
Јов. Бошковић.

Подпред. Упућује се одбору за молбе и жалбе, да каже имали јој места. (Бива.)

Известилац А. Ковачевић чита интерпелацију на г. министра просвете, која гласи:

Интерпелација.

На г. министра просвете.

Прошле године у скупштини предложио сам, да се свештеницима стане на пут, да више милостињу нетраже, па овоме злу још није г. министар на пут стао, против ових милостиња свештеници имаду и ову мајсторију; — при женидби каквог младића кажу, младољетан је; или је сродник па ондак му одредише цену од 5—6 дук, ћес. и да му 7 торбе пуне с вином, ћурком, лебом, ракном однесе, и ово све мора сиромах домаћин да однесе. Ако му не однесе онда продужава свадбу; на питам г. министра дал му је позната ова милостиња, коју свештеници изтезавају од народа, ако му је познато, онда тражим', да изда једну наредбу, да се овоме злу на пут стане, и то што пре.

У Београду 7. Марта 1875. год.

Интерпелант:
Стојадин Радоњић.
посланик за рез сврљички.
окр. књажевачког.

Подпред. Упућује се одбору за жалбе и молбе (Биви).

Сад се прелази на дневни ред. Изволте господине известиоче.

Известилац законодавног одбора Ђ. Павловић: По параграфу 511. грађ. суд. поступка, у коме се излажу све ствари, које један судија првостепеног суда за време ферија судских има да ради у томе параграфу тачки 1., где се каже, ко може решавати за време судског одмора о прибелешкама забранама, интабулацијама и т. д., г. посланик Алекса Поповић учинио је предлог да се тој тачки овога параграфа дода нешто. Ево прочитаћу тај параграф до тачке којој се предлаже додатак. (Чита). „За време одмора од 16. Јула до конца Јула биће при првостепеним судовима један члан са писаром ради одправљања ових хитних ствари: 1., прибелешке, забране, интабулације, интабулације и притвора дужника.

Дакле г. Алекса Поповић учинио је предлог да се овом пропису тачке 1. коју сам прочитао, дода ово: као и отварање и дизање стецишта". Овај додатак има по предлогу да се дода тачци 1. §. 511. поступ. судског у грађан. парницама а после речи „и притвора дужника." Из почетка предлог је као што видите да за време судских ферија може и један судија решавати о стецишту.

Предлог овај г. Поповића, који хоће да судија за време ферија може избавити и решења о стварању и дизању стецишта, предлог тај, не само да је по мом мишљењу уместан, него је и потребан. Потребан је стога, што неко који дође у хрђаво стање за тих 6 недеља ферија, када се по садањем закону неможе решавати, да ли да дође под стециште, што за то време може неко да употреби разне начине да своје имање прикрије, тако да доцније, кад дође време да редовно судови почну да раде, онда се неможе ништа наћи, што би се у стецишну масу унети могло. Овим дакле предлогом добили би у томе, што би као сад и за све друге ствари један судија првостепеног суда могао, према предлогу у грађанском поступку, за време од тих шест недеља одмора, да решава, и те случајеве дали може боље стециште да се отвори или не. Али на сваки

начин добра, неоспорна страна овога предлога, та је што ако је неки који је био пао под стечиште па је после успео да измири своје повериоце, он, ако дође до тога измирења или поравнања у томе времену од 6 недеља ферија, очевидно према данашњем стању мора да чека док те ферије прођу, па онда тек долази код суда да му дигне стечиште. Сада по предлогу г, Поповића, стечиште се може дићи за време ферија. Дакле сте стране предлог је врло добар.

Што су неки поменули јуче, мислим г. Бошковић, како би могао те ствари један човек решавати и ако би решавао, да не би било опасности. Што се тиче тога, господо, како ће један судија да решава, то није нова ствар, јер судија решава и сада за многе важне ствари па и *притвор дужника*; а што се саме опасности тиче, или управо безбедности, коју треба грађанин да има за своје право, почем је господо, скупштина јучерашња решењем закључила, да за време ферија касациони суд у једном одељењу ради, коме се може жалити ко је незадовољан решем једнога судије, те тако исто решење може касациони суд оборити онда у томе нема никакве опасности, што ће један судија за време ферија то радити.

Према свему овоме господо, што сам сад казао, ја мислим да је предлог г. Алексе Поповића такав, да га скупштина може потпуно да усвоји. (Чује се: врло добро. Да се усвоји).

Министар правде: Ја овде немам ништа да кажем од своје стране него то, да усвајам мишљење г. известиоца о поднешеном предлогу за допуну овога параграфа.

Подпредседник: Молим господо, јуче је била реч о томе да ли да се овласти дежурни судија за отварања стечишта. Да дежурни судија може дићи стечиште о томе није нико говорио, но само о отварању.

Мих. Лазаревић: Ја се потпуно слажем са поднешеним предлогом, само у толико примећавам да би било врло неумесно да се узакони, да може један судија да отвори стечиште. Ја сам зато да се предлог усвоји, али само да се дода, да судија дежурни може отворити стечиште пошто је редовним путем следовало решење судско према § 4. пропису или 5 кога ли незнам, где је речено, да дужник у толико и толико времена намири своје повериоце, па ако то не учини да му се стечиште отвори. Дакле у том случају да може дежурни судија да отвори стечиште кад је следовало услед судског решења кад дужник у року од толико дана неће учинити оно што је решењем наложено, иначе ће следовати да му један судија може отворити стечиште.

Подпредседник: Молим вас господине посланиче, да би се разумели те да знам после како ћу питати. Ви се саглашавате са предлогом да дежурни судија може стечиште дићи, но не саглашавате се чини ми се у томе, да дежурни судија може сам са писарем отварати стечишта.

Мих. Лазаревић: Да се ограничи, те да се зна како га може отворити. (Чује се: има то у закону).

Подпредс. Па ви сами знате да дежурни судија не ће моћи отворити стечиште другаче, него и у оним случајима, као што то и суд ради. Сад право је питање у томе: може ли се дати и хоће ли се дати једном судији за време одмора судског оно да ради, што је до сад цео суд радио, т. ј. прима ли скупштина: да један дежурни судија може решавати о отварању и скинуњу стечишта, о њему сада три судије решавају? (Чује се: прима). Жели ли још ко да говори? (Чује се: нема нико да говори).

Пошто се нико не јавља за реч, да видимо како би гласила та тачка закона са додатком.

Известилац Ђ. Павловић: Онда господо имала би овако да се стилизује, и да гласи тачка 1. §. 511 гр. суд. поступка: (Чита). „1. прибелешке, забране, обуставе, интабулације, изтабулације и притвора дужника као и отварање и скидање стечишта". (Чује се: врло добро).

Тако би према предлогу Алексе Поповића имала да гласи ова тачка.

Подпредс. Ко је за предлог одборск.... (Чује се: Није нужно питање, сви смо). Да, очевидно је решење скупштине, само да га искажем. Дакле решење је скупштине, да тачка 1. §. 511

гр. судс. посупка са оним додатком и гласи унапредак овако, као што је сад прочитао известилац одбора. (Чује се: тако је). Добро, сад молим вас даље.

Известилац Ђ. Павловић: Сад ово је други предлог.

Јуче госп. приликом претреса законског предлога од стране министра, г. посланик Петар Ђуричковић поднео је овај предлог: да се тачка 5 овог истог §. 511 гр. пост. судског додају на крају речи „копирају и одостоверавају".

По томе тачка 5. §. 511 гр. пост. судског са додатком предлога г. Ђуричковића гласила би овако: „дозвољавања да се акта у суду прегледају, копирају одостоверавају". (Чује се: врло добро).

Сва је прилика да је предлог г. Ђуричковића отуда дошао, што је се могло десити негде, да је дежуран судија казао: нисам надлежан за време ферија да то радим, пошто у §. 511. где је набројано све што дежурни судија има да ради не налази се прописа за копирање, и одостоверавање акта. Дакле у толико је потпунији овај параграф са предлом г. Ђуричковића, и по томе тај је предлог уместан. (Чује се: врло добро. Прима се).

Подпредс. Жели ли ко да говори? (Куте).

И. Мојић: Само би ја желео да знам у чијем ће присуству да копирају та акта, у суду који тражно буде.

Известилац Ђ. Павловић: То је ствар администрације судске. Старешина који дозволи копирање, он увек одреди једнога, који ће присуствовати кад се акта копирају.

Подпредс. Дакле нико не тражи реч? (Чује се: шта имамо да говоримо, прима се).

Г. министар правде изјављује како мисли, да се ово што се предлаже и до сада разумевало, али прима предлог, јер ће бити препис целог овог параграфа подпунији. (Чује се: врло добро).

Молим није нужно да стављам на гласање. (Није). Само да кажем шта је решење скупштине.

Д. Радовић: Нека се каже *преписују* у место *копирају* То је српски. (Чује се: добро, прима се).

Подпредс. Овде замењујемо само једну реч. Нико није против тога. (Није).

Дакле ово је решење скупштине да се тачки 5. §. 511 гр. пост. судс. додају на крају речи „преписују" и „одостоверавају".

Д. Балантски: О замени речи имам да кажем да се та реч читаво одомаћи код нас, и да је имамо по другим законим прописима. Онда би управо требало предузети пречишћавање свију страних речи с наших закона.

Подпредс. Нико више не тражи да говори, и кад је тако онда ја мислим да искажем овако решење скупштине: Скупштина решава да тачка 5 §. 511 са оним додатком гласи у напредак овако: „дозвољава да се акта у суду прегледе, *преписују* и *одостоверавају*". (Чује се: врло добро).

Господо, сад имамо да пређемо на извештај одбора за молбе и жалбе и то прво имали би да пређемо на жалбу г. Уроша Кнежевића, што је стављен под суд као посланик; но пошто није овде дотични министар, мислим да је у реду да запитам владу тражи ли да се претрес одложи до доласка дотичног министра.

Министар просвете: Кад није стручни министар ту, онда нека ова ствар застане док он не дође. (Чује се: Ту је министар).

Подпредс. Молим господо, овде је г. министар унутр. дела надлежан а њега још нема.

В. Јаковљевић: Молим господо, овде је г. министар правде, а он је надлежан за ову ствар. Овде је реч о погрешци, коју је учинио касациони суд, и ми немамо овде никако посла са полицијом.

Известилац А. Ковачевић: По закону о пословном реду, пошто се изнесе дневни ред и каже се шта ће бити у претресу, и пошто је то јуче казано и објављено, па је од тога дневнога реда дат један комад влади да га има у рукама, влада је знала, да је то данас на дневном реду, и што министар није дошао, то ни мало не веже скупштину да може продужити овај посао, т. ј. да може извршити дневни ред, а не да нешто одлажем што министар није ту.

Подпредс. Ја само толико имам да кажем, да се од онога што је стављено на дневни ред по пословнику може одступити по пристанку владе. (Чује се: тако је). Молим вас да имате на уму да смо негде ми имали потребу да одложимо нешто из дневног реда и влада је по њеној предусретљивости пристајала на то. Сад пак влада би желила да се ова ствар одложи. Ја мислим да би по истом мерилу било у реду да се и ово одложи, као што је друго одлагано онда кад смо ми желили. (Чује се: врло добро). А нема сумње господо, да скупштина по закону може да не одступи: али ми извршавамо узајамнос предусретљивости; а са тим се никако стварно право не крњи ни скупштини ни влади. (Чује се: тако је). Има ли ко против тога. (Нема).

По томе је решење скупштине, да се ова ствар одложи до долазка дотичног министра.

Сад прелазимо даље.

Известилац А. Ковачевић: Сад би опет имали извештај одбора за молбе и жалбе, о молби општине паланачке за земљиште тамошње киселе воде; али сад опет нема ту г. министра финансије.

Подпредс. Молим господо на реду је молба општине паланачке да јој се уступи по процени земљиште на коме је тамошња кисела вода. Министра нема ту. Доћи ће валда. Г. известиоче одбора читајте.

Известилац Ковачевић чита:

Панта Дробњак и Стеван А. Цветковић, трговци из Х. Паланке, пуномоћници општине паланачке, моле народну скупштину да реши и влади Његове Светлости препоруче, да земљиште на коме је „кисела вода“ уступи држава општини паланачкој по процени вештака, те да општина речену воду оправља и са нужним зградама снабдјева.

Одбора мнење.

Молба општине паланачке о овој ствари претресана је у скупштини 1872. год. као што страна 340 протокола скупштинског потврђује, на тој скупшини донет је овај закључак:

Пошто је ова ствар у скупштини претресана, скупштина је усвојила, да се преда влади на оцену.

Но пошто до сад влада о томе није ништа радила, то је одбор *мнења*:

Да се ова молба по тач. у чл. 103 пословника са свим препоручи призрењу владином. (Чује се: врло добро).

Алекса Поповић: Молим за реч, јер ја сам известилац мањине по тој молби. Ја сам у мањини и г. Смиљанић. Види се да држава врло тешко иде с тим давањем и потпомагањем минералних вода. Овде се општина једна истакла, и сама жели да подигне минералну воду у својој општини, и тако тиме да користи целој околини. Та општина још пре 6 година слала је своје изасланике о свом трошку и молила, да јој се то одобри. Толики грдни трошкови учињени су около тих посланика, па ево и сад видимо где су послали своје изасланике овде да моле, да им се то земљиште уступи, да могу на њему подићи зграду и да уреде ту минералну воду. Господо, скупштина је још 1872. год. решила, да се да овака молба влади на оцену. Шта је учинила с тим влада? Она је ћутала две године, и ништа по томе није радила. Је ли с тим потпо жено општини, што се она молила и скупштина примила ту молбу? Није ништа. Ако ми ове године остајемо тако и кажемо, „влади на оцену“, онда ће опет остати годину, две и три дана; и општина ће опет ићи скупштини, да је моли. Зато смо се сагласили ја и Смиљанић овако, да скупштина учини предлог влади, да она за кратко време, још овогодишњој народној скупштини поднесе предлог, да се то државно земљиште у Паланки уступи у собственост општини паланчанској по процени вештака, да она може још ове године подићи своју зграду.

П. Банковић: Ја бих то имао да говорим, што је г. А. Поповић изговорио, а друго немам шта казати, него имао би то да додам, да се тој општини уступи то земљиште, кад се она тако показала добродетељна, те жртвује свој новац за грађење и оправљање те воде. Зато сам мишљења, да влада још ове скупштине поднесе скупштини предлог, да се овој општини

уступи, да би они људи још овог лета могли воду оправити и подићи зграду.

Известилац Ковачевић: Ако ми буде дозвољено господо, да кажем: овде у једној књизи, где је један врло изучени човек — може се казати, а то је Линдмајер прегледао то место и нашао, да је врло ваљана вода и здраво место. И због тога одбор већине сагласно би се с мањином, али само за то, што није могло наћи другог излазка у пословнику, где би се казало, да скупштина учини предлог влади, да ову воду општини преда. Дакле, није могао наћи изласка другог, па зато се није могао сложити с мањином одборском. А иначе пошто држава на томе ништа не ради, заиста имало би места, да се општини уступи.

Јанко Јелић: Ја подпомажући господу Алексу Поповићт и Смиљанића кажем, да ми сви знамо, да су нам потребне бање, ради лечења, али пошто је држава оскудна с новцем и пошто она не може стићи да подигне те минералне воде, и оправи их где треба, то држим, да би са свију страна захвалило се тој општини паланчанској, која се тако заузимље да оправи и подигне воду. Ја сам дакле зато, да треба дати општини то земљиште што тражи.

Мата Прокић: У целој Србији само је једна кисела вода и толико доће лети света због слабости и иначе, да се не може добити довољно воде. За то држим да је нужно, да се што пре та кисела вода оправи и друга где се појави подигне за употребу. Пошто незнам сигурно, да ли је држава могућна да оправља и подиже таке воде, то бих био мишљења, да се овој општини уступи то земљиште, да она што пре ту воду подигне.

Дим. Балантски: Питање око наших бања, колико ја знам, и мени познато, — води се још од 1847. године, и ја сам тај био, што сам написао молбеницу једном трговцу шабачком, који се обратио државном савету тадашњем и молио, да му се уступи „Смрдан бара“: на колико му каже влада, толико ће он сваке године подизати соба и уређивати их, и да му влада одреди цену за те собе. Ја сам ово напоменуо

господо, само зато, што је то од 1847. године! Грдна је прошлост господо. Па како та бања изгледа? Та је бања чувена. Почели су да долазе и са стране у нашу земљу да употребљују ту бању. Ту би они оставили грдан новац. А шта ми радимо? Ми на против покрај наших бања идемо по бањама других држава да се лечимо, трошећи немилице наше паре, и то с великим знојем стечене.

Овде је дакле питање: хоћемо ли час пре да подигнемо наше бање? То је питање, за које се ми можемо опет обратити држави; но држава може казати: то је скончано с великим трошковима, ми немамо новаца, ми немамо за то одређене партије у буџету. Истина је све то, али господо, не треба се окрећати и исчекивати од владе; но било би људи, као што су се пређе појављивали као што се сада општина појавила, било би друштва, који би се латили тога посла. Ја знам по себи господо, 19 година ја морам да тражим туђе бање, и дан дани ја морам да тражим, само да одржим своје здравље. Ми имамо и бољих бања, али не могу кад одем у коју бању, да добијем ни оне мале колебице, зато што су други људи пре дошли, па их заузели. Него треба господо да гледамо да час пре уредимо и подигнемо наше бање, па било то овако, или преко владе, то је све једно.

Алекса Ооповић: Ради бољег објашњења, мњење одборске мањине. Мањина је донела мњење: да скупштина учини предлог влади, да она овогодишњој скупштини поднесе предлог, да се државно земљиште уступи општини паланчанској, по процени вештакој. Имам поред тога, да напоменем још то: да је књаз Милош купио то земљиште за 100 талира, а општина Паланчанска сад каже, да ће платити по процени вештака, па ма сто до двеста дуката. Немојте дакле мислити, да је то грдно земљиште, него је мало, које је купљено за 100 талира. (Чује се: доста је говорено. Нека се реши.)

Вељко Јаковљевић: Што г. Балански каже, да је врло нужно, да се бање час пре подигну и оправе, и да је влада требала дати тој општини то земљиште. То је истина, али што влада до сад није радила на томе, ми не можемо за то

кривити владу, јер одбор и скупштина лањска није казала, да се та молба даде влади на озбиљно призрење. Него је казано просто да се да влади на оцену по чл. 103. тач. 2. пословника. Па како је дато влади хладнокрвно та молба, тако је влада и поступила; али садањи одбор много већу пажњу обраћа влади, јер је употребио ону најстрожију реч, и казао да се по тач. 4. чл. 103. преда влади, да она узме сасвим озбиљно ову молбу на призрење. Па по томе држим, да је одбор учинио све што је могао од своје стране да учини.

Др. С. Милосављевић: Овде је рекао г. Валанцки, да се је још пре 1847. год. нудио један трговац, да Смрдан-бару подигне. А пре 5—6 година правителство је нудило ту Смрдан-бару, као и неке друге минералне воде, да дотичне општине узму да их уреде, на се није нико јавио. Што се тиче Бање у Паланки, о којој је овде реч. Ту је заиста нека преписка вођена, а није као што се каже: да није по томе ништа рађено. Због тога ја мислим, да је требао одбор да позове г. министра унутрашњих дела, да га о томе саслуша, а донети закључење пре саслушања његовог, не знам дал је уредно. Општина паланчанска молила је владу за уређење ове воде и писато је од стране министра преко начелства општини паланчанској, на каже шта и како жели, и хоће ли одиста да подигне здања за минералну воду на том земљишту, она је одговорила да жели да уреди ту воду, али од тог доба до сад није никако поднела програм. Сад на овој скупштини донешен је један предлог, да се све минералне воде у Србији дају појединим људима, да их ови уреде. А тај предлог иде на то да држава може уступити минералне воде појединим друштвима или општинама, или приватним лицама, да их ова уреде и подигну здања, а за то да уживају приход од тих бања за 40 година. Ја мислим, да би најбоље било, да се прво саслуша министар ун. дела, или да се присајући овај предмет са оним предлогом о бањама, то да се донесе закон о томе, да правителство може уступати те минералне воде приватним лицама. Нека се начини правило, по ком начину ће се уређивати здања и како ће се квартири обрдржавати и наплаћивати кирија за њи. Јер овако ништа не уређено законом уступи експруатацију вода приватним лицама, неби било правилно, и могло би бити више штетно него користно. Код нас људи махом желе, да се безплатно лече, и ако се уступи ова минерална вода општини да подигне бању, није нужно уступати јој саму земљу, по процени вештака, ни иначе. Јер по предлогу што је учињен скупштини, иде се на то, да се уживање од тих бања уступи приватним лицама за неко извесно време, да они за то уживање подигну нужне зграде и све што потребују за бању; а не да се уступи за свагда, јер земљиште остаје опет правителствено.

Алекса Поповић: Молим, имам на сам говор г. Милосављевића да кажем. Ја сматрам за дужност, да обратим пажњу скупштине, како је рађено усљед скупштинског закључења. Ја сам размотрио сва акта по томе, и ево чујте, шта је рађено. Влада је писала, да се то земљиште премери. То је учињено, те је за то послат један инжињер. Инжињер је одговорио: да је покварен апарат и дурбин сломивен, па за то и неможе да се премери земљиште. А шта је сад влада учинила по томе? Учинила је то, што је казала: акт у архиву. То је све, што је влада радила.

Др. С. Милосављевић: То није тако. Ви сте видели, да је задржано мереље због инструменте, али није са тим ствар свршена. Ја нисам знао, да ће данас ово на претресу бити а ја бих могао, а и могу донети акта, из којих се види, да је дотична општина питала, како мисли ову минералну воду подизати, и да је она одговорила, да ће — чини ми се 15 квартира подићи, и ништа више није одговорила. И на томе је остало. Прошле године, на позив владе, показао је један вештак, да треба за одвајање наших пет минералних вода, међу којима је и паланачка вода, да треба потрошити до 40.000 дук. цес. Али за нас је то врло скупо било, па за то није се ништа даље ни радило и. томе.

Павле Радивојевић: Паланчани по својој молби виде се, да су се показале патриоте и трудољубиви за то, да у својој околини произведу добро, које ће бити по општу корист не

само околини, него целој земљи. Сад, кад се тако трудољубиви показују, ја држим, да би били несљедствени, ако им не би на молбу њихову дали удовлетворења. С тога се слажем са мишљењем Алексе Поповића, да скупштина донесе закључење, да влада што пре одреди вештаке, који ће премерити и оценити ту земљу, па општини час пре уступи, како би иста још ове године могла подићи зграде.

И. Стојановић: Оваква потреба не стоји само код општине паланчанске, но и код многих других, где има минералних вода. Ја сам односно минералних вода поднео народној скупштини предлог о свима минералним водама, што постоје у Србији, које су до сад стајале под надзором државне власти. Тражио сам у истом, да држава уступи те воде приватнима на уживање од 30—50 година, да они за то уживање подигну нужне зграде. Онамад је решила скупштина да се тај предлог упути влади, да поднесе пројект о томе. Ја држим, да би требало и ову молбу поднети влади, да је она присајући оном предлогу скупштинском, на да поднесе, не само о паланачкој води, него о свима минералним водама, — предлог и то, ако не ове скупштине, а оно бар у будуће скупштине. (Чује се: не, не, него ове године.) Дакле ја сам за то, да се присајући оном решењу скупштинском, да се о свима минералним водама поднесе пројект скупштини.

Милош Глишић: Што се г. предговорника тиче, не слажем се с њиме у овој ствари, што он каже, да се одложи ова ствар, и да се преда влади, да она бар до године пројект о томе поднесе. Сад остаје, у колико сам разумео из њиховог говора, ова је ствар прилично изкрпљена, доказана је потреба, па зато немам ништа више ни да говорим, но само то: да је овде поднешена молба општине паланачке, племенита и скромна, а потреба је подпуно доказана. Па зато држим, да би им требало уступити то земљиште, још шта више, по мом мишљењу, требала би влада да јој уступи то земљиште бесплатно, јер она не тражи то земљиште за свој интерес, него за друштвену корист. Сви знамо господо из више прилика, да смо оскудни са докторима, — лекарима, а још више тим бањама, па зато

нам треба бар овакове бање подизати, да неби од болести сканавали. Ја бих био за то, да се ова молба једногласно усвоји тако, да скупштина реши, да се људима час пре уступи то земљиште, да могу потребне зграде подизати. Имам још то приметити, да је министар давао некима, те минералне воде и без закључења скупштинског, па није бог зна шта држава изгубила. Зато сам мишљења да скупштина одлучи, да влада одмах нареди, да се тим људима, по процени вештака, уступи то земљиште да они већ одпочну свој посао радити.

Р. Тајсић: Кад предлози, који се упућују влади на оцену, остану безуспешни, па с тога нас људи овде на скупштини узнемиривају, подносећи молбе у оном истом смислу, за коју је скупштина донела закључак, да се да влади на оцену; то сматрам, да нас та оцена владина кошта знатну суму новаца, и неби требало узалудно сад решавати, да се упућује влади на оцену. С тога сам противан мишљењу одборске већине, да се упућује влади на оцену, него нек скупштина сад одмах реши, да се тим људима уступи то земљиште и по оцени вештака нек државни плате.

Известилац Ковачевић: Као известилац одбора морам да одговорим на реч посланика, који каже, да је одбор донео мнење: да се упути влади на оцену. Пређашња је скупштина донела такву одлуку, да се упути влади на оцену; али је овај одбор донео одлуку, да се сасвим препоручи призрењу владином. Дакле то је други израз, који нема онога смисла, као пређашња одлука скупштинска. Сем тога, одбор је имао ту мисао, да ће влада према овом одмах поступити кад се каже: да се препоручи сасвим владином призрењу. Јер одбор разсуђујући у овој ствари, да држава то добро држи без икакве користи, па нити она хоће да користи сама себе, нити даје општини, да би она донела користи и за државу, а и за грађанство. Зато је добро, да се упути влада на озбиљно призрење, те да она предузме одмах свој корак, и изврши, а то је, да речено земљиште уступи општини.

Р. Тајсић: Молим г. председниче да објасним мој говор,

јер ме г. Ковачевић није добро разумео. (Чује се: доста је говорено.)

Председник: Не треба г. Тајсићу. Ваш је говор довољно објашњен.

Сима Милошевић: Ја сам противан предлогу одборске мањине зато, што општина Паланачка не подноси никакве услове, по којима би се обвезала коло ће соба подигнути, хоће ли докторе имати и колико ће наплаћивати и т. д. ако би се ово усвојило и одмах јој се уступило речено земљиште, као што се предлаже, било би више штете но добитка. С тога подпомажем одборску већину.

Алекса Поповић: Г. Сима Милошевић није разумео предлог мањине одборске. Предлог мањине је у том смислу, да влада поднесе предлог, кад она поднесе тај предлог разуме се, она ће у њему тачно казати: на овај и овај начин уступиће се земљиште речено, оволико и оволико соба биће, оволико ће се и оволико наплаћивати; дакле, све то мора у предлогу владином стајати. Ми не предлажемо, да скупштина уступа то земљиште, него влада да поднесе о том уступању предлог, у коме ће као што рекох бити изричком назначено све што буде требало прописати. (Чује се: врло добро.)

Јанко Јелић: Што каже г. Илија Стојановић, да постоји предлог о свима минералним водама; — то је истина; али постоји о оним ваоама, што их држава оправља, а за друге не. А држим, да је ово добро дошло, што општина хоће да учини једно доброчинство, један спомен, једну задужбину ону за коју се данас каже, да је не исплатима. После тога као што и г. Поповић рече, да ће влада у предлогу поднети и услове, по којима ће се знати, како ће наплаћивање бити за квартире, собе и т.д. а друго, што општина пристаје да плати колико се год процени то земљиштепомоћу вештака онда ја држим, да не би имала шта скупштина да говори, него треба једногласно да реши, да се поменутој општини уступи то земљиште.

Алекса Поповић. Предлажем г. председниче, да је довољно говорено. (Вичу: довољно је.)

Ђ. Ђоровић: Питам, је ли одбор преслушао надлежног министра, — ако није за што није, а ако јесте шта је министар казао? И је ли питао одбор министра за што није поступљено по решењу скупштине?

Известилац Ковачевић: Пошто овде постоји интерпелација поднета од посланика Алексе Поповића, која ће се сад упутити на г. министра, којом се пита министар, за што није до сад поступљено по одлуци скупштинској од 1872 год. односно овога земљишта, — то ће г. министар на то одговорити.

Друго одбор налазећи да је ова ствар већ једном у скупштини решена, — није нашао за потребно звати министра, него једном господо да се ради и реши ствар. (Чује се: врло добро.)

Министар Грађевина: Молим вас господо само за две три речи, до само за две три речи. Ја ћу вам само напоменути, да, за испитиване минералних вода, треба доста стручног знања. Усљед тога држим. да би предлог мањине одборске био много штетнији, но што би асне по њему видли. Да узмем случај да садања количина воде небуде довољна. Ја знам извесно да општина не ће бити у стању, да нађе више воде, но тражећи више може лако изгубити и оно што има, Да то треба сасвим специјално стручно знање. За то ја бих казао, да ћете боље потрефити ако усвојите мнење одборске већине, а влада ће чинити, да се та ствар доведе у ред. Може бити даће ту воду под извесним условима, а и гледаће да и држави остане неки удео у томе. Дакле ја држим, да је мишљење одборске већине много умесније од мнења мањине, тим пре, што ће се постићи исто оно што и одборска мањина предлаже. (Чује се: Нека се реши. Довољно је говорено.)

Председник: Пошто се скупштина показује, да је довољно обавештена, (Вичу: довољно.) — то ћу ставити питање. Који је за мнење одборске већине, да се ова молба по тачки 4, члана 103. пословника сасвим препоручи владином призрењу, тај нека седи; а који је за мнење одборске мањине, да скупштина учини предлог влади да она овогодишњој скупштини поднесе предлог, да се државно земљиште у Паланки, уступи

општини паланачкој по процени вештака, тај нека устане? (Више седи.)

Дакле решење је скупштинско то, да остаје по предлогу већине одборске.

Сад изволте читати г. Известиоче даље.

Известилац Ковачевић: Одбор је за молбе и жалбе разгледао интерпелацију посланика г. Алексе Поповића упућену на г. министра финанције, о питању: за што није министар поступио по закључењу скупштинском од 1872. год. односно минералне воде у Паланки. — па је нашао да има места интерпелацији.

Алекса Поповић: Није нужно да министар на њу одговара, јер је ствар свршена. Узимам интерпелацију натраг. (Тако и бива.

Известилац Ковачевић: Ранко Вилотић посланик пита путем интерпелације министра грађевина о путу водећем од Шапца ка Крупњу.

Одбор је нашао да има места и овој интерпелацији. (Тако и бива.

Председник: Имате ¼ сахата одмора. (Бива.)

После одмора.

Председник: Г. министар грађевина има да одговори г. посланику Ранку Вилотијћу.

Мин. грађевина: На интерпелацију г. Ранка, јављам да ћу одговорити за 15 дана.

Председник: Г. мин. просвете има да одговори на интерпелацију Милије Миловановића.

Министар просвете и црк. дела: Г. Милија Миловановић управно је интерпелацију на министра просвете и црквених дела због ђака, који се о држ. трошку шиљу на страну, да се наукама изучавају, с погледом на то, да међу ђацима има више богаташких синова, од којих је он неке именовао. За тим је после постављено питање, јесу ли ови ђаци тако богати, да се могу школовати, па ако су, по коме им се закону може дати благодејање; колико има ђака и чији су синови.

Ако су богати, шта се мисли о томе, и колико се даје њима у талирима?

Интерпелација је била пред дотичним одбором, и одбор је нашао, да има места да се одговара, и ја данас одговарам.

Прво што имам да одговорим то је, да изјавим, да гледиште свију досадањих влади у тој ствари није оно, којег је заузео господин интерпеланат обележио као своје гледиште, то јест види се из његове интерпелације, да му је гледиште, да се ђаци могу шиљати на страну ради изучавања наука само за то, што су сиротни. Он дакле сматра да је шиљање ђака на страну само неко благодејање један акт, помоћи, коју држава од своје стране чини. У неку руку тако и јест; али потпуно није, не може бити и никад се досад тако није практиковало. Гледиште је државно ту до сад било, да ес набављају стручна знања т. ј. да се тим трошком на ову цељ прибављају земљи људи који су стручно образовани у оним знањима у којима се кад осећа највећа потреба у нас.

Некад, нарочито у прво време, кад је било мање правника у земљи, шиљати су младиће о државном трошку на правне науке. То се продужило прилично времена. За тим, кад су нашим судовима приспели већим бројем правници, из наше школе, кад се је показало, да је правна грана довољно заступљена, бар колико је за преку потребу нужно, онда се обраћала пажња на друге струке знања. Тако на прилику од 10 година на амо обраћала се већа пажња на струку лекарску; у новије доба, почела се већа пажња обраћати на струку техничку, а у најновије доба, почем се показала потреба за школе, обраћа се пажња на то, да се што више спреме људи за професорска знања у педагошким наукама и за стручне ствари око просвете. Сви су ти људи шиљани, да прибаве себи знања, који се не могу у нашој земљи прибавити, или је тамо лакше прибавити у оноликој мери, колика је потребна за неке послове у нас.

Ово је дакле гледиште владе, а да је тако гледиште морало бити, т. ј. да влада није имала на уму више потпомагање сиротних ђака, него задовољење у стручним људма, то долази по нужди из друге једне околности. Та друга околност,

то је та, што се на страну не може слати ма ко; што се на страну могу слати само они младићи, који су свршили са извесним успехом велику школу. Таквих младића нема у великом избору. Таквих младића често нема ни близу за онолико на избору, колико би може бити добро било послати или колико би се могло послати.

Тако је у свима случајевима рађено. Распише се течај; јављају се младићи, и избор се чини у једном тесном кругу, међу онима, који се јаве, да желе, да се пошљу за ове или оне науке. Међу тим, колико има сиротиње, она је свагда предпостављана, и свагда се на њу пажња обраћала. Но тај број, нити се могао по вољи увећати нити се могло учинити, да они, који се на тај начин јаве, буду сиромашнији, то јест да буду таки, да немогу ништа сами себи привредити, и сами себи помоћи. Дакле није се, и ако је свагда била брига владе, да се сиромашни шиљу, није се могло свагда то потпуно извршити, нити је опет та брига могла бити преча од бриге, да се земљи прибаве стручни људи.

Даље, има још један разлог, који показује, да ово није благодејање. Овде се управо веже неки уговор са оним, који се шиље, уговор подписује ђак пре но што оде на науке; и за то, што се на страну шиље, мора за неко време у државној служби служити, да не би изучивши се остао тамо, као што се лако може догодити са техничарима, који могу остати и лако добити посла у другим предузећима, на прилику при грађењу гвоздених путова. Дакле и ово показује да то шиљање нема изгледа подпомагања, него да је врста међусобног уговора између државе и онога, за кога се држава обвезала да ће трошити. То је такође један разлог, који разликује гледиште владино од гледишта посланика.

Даље издржавање на страни, није таква ствар, да је могу и мање имућни људи поднети. Издржавање на страни, особито ако хоће потпуно да се изврши, кошта толико, да га само врло имућни људи, који имају тек неки стални приход, нису у стању поднети тај трошак. Или ако баш буде случај, да неко може неку малу суму и од куће имати, онда то долази не на штету,

него на корист, јер ће располажући са већим средствима моћи више сам на себе трошити, моћи више набављати књиге, и остало, што за изучавање треба; јер ту није само трошак за лично издржавање, него ту долазе оне друге ствари, као што су научна средства, као што су књиге, које такође не треба изгубити из вида.

Дакле јасно се уверење може створити, да само богати људи могу те трошкове чинити. И ако се некима и учини, који могу нешто да додаду, опет није ништа изгубљено, особито, што тај избор бива у једном тесном кругу и што се сиромашни нигда из вида не губе.

За тим долази још нешто, што такође потпада под гледиште владино. Више је од важности, какав ће изаћи онај који се шаље и какве ће користи после народ и држава имати од њега, него каквог је он стања, кад је послат и кад је отишао, Често би се могло догодити, да неко и имућнији отиде а сиротиња остане. Али, кад се догоди, да је онај имућнији даровитији и да би после више радио и користио земљи, онда не верујем да је штета, што је он отишао, а сиромашнији није, а међу тим у напредак како ће у напредак испасти, тешко се да определити, и тешко погодити. Пошиљање младих људи на страну, то је посао који иде тако рећи на ризик. Пошље се младић, али какав ће доћи, колико ће научити, колико ће после користи земљи донети, то при највећој пажњи, не може се лако погодити.

Ово што сам имао нарочито да кажем, то је, да обележим гледиште, којег се до сад влада држала, и да покажем разлику од гледишта, које изилази од интерпелације г. Миловановића.

Сад ћу да одговорим на поједина питања. Тако на прилику помиње се у интерпелацији син г. Милићевића. Син г. Милићевића није био овде у оно време, кад му је дато благодејање. Он је био питомац царско-руске владе на универзитету Московском. Царско-руска влада хтела је тиме, по свом старом обичају да учини пажњу своју према једном српском књижевнику, и син г. Милићевића био је две године на уни-

верзитету у Москви. По обвезама, које су сродне нашим, он би морао да остане неко време у руској служби, па би се тек онда могао вратити овамо. Што му је дато наше благодејање није штета, јер с тим смо за неколико година добили једног свога лекара, а уштедили смо тиме две године, које би морали трошити.

Долази после син г. Владимира Вујића професора. То је младић, о коме само добро знамо. Он је сам о трошку свога оца скоро три године провео учећи државне науке. Прошле године, године 1873-ће отац његов није могао даље да га издржава, па је тражио да му се помогне, не да му се да подпуно издржање, него да му са неком сумом помогнемо, са половином, а другу половину да настави он. Тако је и учињено. Ту смо опет добили. Добили смо три године што га је отац издржавао, што са половином трошка, за две године имамо човека, који је пристао на оне услове, који услови важе и за оне који имају подпуно благодејање, и после добили смо, што смо готова човека стекли, па смо наредили, да изучава једну струку знања, у којој су нам потребни људи; наредили смо, да изучава статистику, и да у Берлину статистичном одељењу берлинском и практику изучава, како се ти статистички послови раде. И овде дакле држава није ни у каквој штети.

Што се тиче сина г. Радовановића, с њим је исти такав случај, и он нема целу помоћ, него почевши о трошку свога оца, дотерао је тако, да му је не могуће било наставити, па му је дата у помоћ половина онога што се иначе даје.

Што се тиче сина г. Стевановића, он није државни питомац. Што се тиче сина г. Христића, ни он није државни питомац.

Што се тиче питања интерпеланта, има ли закона, ја му могу одговорити, да закона о томе нема, никакав закон није повређен, и не би био повређен. Остављено је увиђавности власти, како ће подмиривати ову потребу државну.

Што се тиче самога поступања, ја вам могу показати стечај који је последњи од стране министра просвете. Он је изашао у српским новинама, но кад је о томе реч, могу вам га и прочитати. (Прочита га). То је један течај од последњих. Он је дат 25. Септембра 1874. године, који вам казује, како се у овој ствари поступа. То је све, што вам имам да одговорим на интерпелацију, и на основу ње не мислим ништа предузимати.

Милија Миловановић. Ја нисам задовољан са одговором г. министра. Из одговора г. министра види се, да су ђаци слати по пријатељству за сина г. Данила Стевановића, каже г. министар, да он није државни питомац. Занста сад није, а био је 10. година, и толике су државне паре трошене, а он није ништа научио. Г. министар није показао, колико је на те ђаке потрошио, а то сам га баш нарочито питао. Из целог говора г. Министра, нема ништа, што би оправдавало овај поступак. Што каже г. министар да су чињене обзнане какви се ђаци траже, то је заиста било до 23 октобра 1873. г. али од тог доба престало је то, и слати су људи који имају пријатељства, а сиротни нису. Сад пошто се зна, да су већином слати богаташки синови, који се могу да издржавају, а требало је, да се сиротињска деца шиљу, ја нисам задовољан са одговором, па с тога ћу поднети предлог, како треба да се поступа.

Председник. Сад се прелази на дневни ред.

Изв. одбора за молбе и жалбе Акс. Ковачевић. Прочита извештај по жалби Ђорђа Христодуловића, који гласи:

Ђорђе Христодуловић овд. жали се на решење министра унутрашњих дела, што му није дозвољено хирурђиско лечење спољних болести као практичару, подносећи сведобе од многобројних лица, из којих се види да их је већ у последњем часу, пошто им је помоћ признатих лекара одречена, од болести курталисао, па моли скупштину, да она препоручи призрењу владином за дозволење хируршког лечења.

Пошто је одбор разгледао молбу са поднешеним прилозима, који су подпун доказ, да је се молиоц у практици добар хирург показао, саслушао је владиног повереника, који је миљења: да се молиоцу не може дозволити јавно лечење спољних болести. Но одбор разсуђујући, да су овакви људи за лечење спољних рана потребни, пошто се види, да сиц непрестано

практикујући овако лечење, много могу бити користнији болесницима, него неки, који из теорије испит полаже, па није могао наћи, да је којим год новим законом одобрена уредба од 21. Августа 1839 год. зб. II. стр. 108. којом се одобрава, да могу, по одобрењу министра употребити и овакови практичари за спољно лечење, а ово не обара ни § 337. тач. а.) кривич. зак. ако је лечење са знањем и одобрењем полицајне власти. Па пошто се поднетим одостовереним сведоџбама доказује, да молноц може много болнима са своим лечењем користити то је одбор мишљења.

Да се ова молба према тачк. 4. чл. 103. посл. реда, преда влади на призрење сасвим.

Павле Радивојевић. Колико сам могао чути, овај г. Ђорђе Христодуловић многе је њих излечио од рана, разних случајева, од ногу и кршења руку. Он има ту уверења, како је излечио и оне болеснике, које су лечили београдски и пештански доктори, па нису могли да излече. Осим тога, наши доктори као одвише учени људи, не могу да се умоле, да дођу болеснику, па кад се умоле, не може им се исплатити, а овамо од лечења слабе фајде има. Што се тиче спољних рана, имамо ми у нашем народу доста стручних, који могу да лече ране, а доктори не могу. Ја ћу један пример да покажем. Пре неколико година, кад је г. Милојко Лешјанин сломио руку, сви су доктори донели закључење, да се рука одсече, а једна га је баба излечила. Дакле у свему се слажем са мнењем одборским, да се таквим људма одобри, да могу лечити; јер они не лече, унутрене но спољне болести.

Милош Глишић. Мени се чини господо, да ово одборско мнење према оваквој ствари, доста је лабаво израђено. Јер господо, пошто знамо, види се из поднесених акта и уверења од толиких лица, која је човек излечио, а зна се, да у нашој земљи највише имаде, не велим баба и њихових врачарија, које један свесан човек не може одобрити; али да има у нашој земљи људи, који лече спољне ране, то је цела истина, и то много боље но доктори. Према овоме човеку, који има довољно доказа, према томе, што се нико није жалио на да

каже ово ме је лице преварило, но шта више, у више листова издаће му се благодарност; дакле кад се узме све то у рачун, ја држим, да скупштина одлучи, да се упути влади за дозволу, а не само у призрење, јер ово призрење, може остати вечито: него где је реални рад, где је стварни рад, ту треба влада одма да одобрава, пошто човек не тражи да му се да служба. За то предлажем, да скупштина предложи, да му министар дозволи радити.

Известилац А. Ковачевић. Ја само као известилац одбора узимам слободу известити скупштину, да г. Глишић ово говори на основу ових акта, јер је он то све читао. Ја сам му као известилац давао, и он се је о томе уверио.

Стојадин Радонић. Ја сам био код свију редом доктора, ни један ме није могао излечити, отишао сам код њега, он каже, звали су ме у полицију, хоће да ме казне; ја га молим и кумим, он пристаде, и тако ме излечи. А доктори су ме глобили у апотеки 2. дуката.

Милосав Марковић. Ја знам господо, да код нас има довољно прилика, које могу да наведем. Пре четири године у логоровању у Крушевцу, једнога удари коњ и пребије му ногу. Њега однесу у шпиталь. Кад су га у шпиталь однели, доктори су казали да нема спасења, окром да му се нога одсече. Човек видећи да ће ногу да му одсеку, каже, носите ме кући, и однели су га кући. Тамо он нађе једну баку, која га за 3. месеца излечи. (вичу: на ствар. Жагор.) По извештају у колико сам разумео да је он спасао више људи, он кад не би знао неби могао да помогне, него један човек који зна, он је више њих излечио, а сад му се забрањује да лечи. Ја мислим, да се он и не заузима, да медецину даје, него лечи спољне болести, а за спољне болести, то сам уверен, да има доста људи, који брже и боље излече него доктори. Било би дакле штетно забранити му, него влада нека му одобри, да може лечити.

Подпредседник. Чули сте предлог одборски. Предлог је одборски, да се 4-тој тачки члана 103. пословника, упути влади на призрење. Сад ако ко мисли, да у предлогу одбор-

ском тражи какву измену, онда треба по пословнику да поступи; треба измену да поднесе; треба 12. посланика да га потпомогну, и онда тек може се предложена измена у претрес узети.

Милош Глишић. Ја сам предложио, да се да влади за дозволу.

Подпредседник. Онда молим, да ми ту измену предате на писмено.

Стеван Милосављевић. За све молбе и жалбе не би требало да тако буде.

Министар грађевина. Ја бих хтео да знам, на основу чега се дозвољава то; да ли с' тим не чини скупштина предлог какав. То је молба и жалба, а није предлог, па с' тога је то противно закону.

Подпредседник. Онда би се најпре морало решавати може ли се узети у претрес.

Министар грађевина. Не може се узети, јер би иначе скупштина требала да учини предлог за закон.

Потпредседник: Молим господо, чули сте мнење одборско, да се упути по 4. тачки чл. 103. влади на призрење. Има предлог од г. Глишића, да се жалба Ђорђа Христодуловића преда влади, да му дозволи лечење по тачки 5. чл. 103. пословника. Сад жели ли ко да говори о томе. (Вичу: доста је говорено).

Министар грађевина: Према тој исправци, ја држим, да скупштина чини предлог за узаконење, да се Ђорђу дозволи да лечи. Ја мислим, да у овом случају, скупштина не може чинити никакав предлог. Скупштински предлог иде на то, да се закон донесе, а то држим да се неће.

Јован Мариновић: Молим за реч, ради полагања питања. Ја мислим, да предлог г. Глишића не може бити предмет гласања. Предлог је његов противан уставу. Ја мислим, да ми не смемо метути то питање на гласање, ако хоћемо да поштујемо устав. Не може се скупштина упуштати у те ствари, да некоме даје дозволу за лечење, и према томе не може бити ни гласања о томе предмету, јер би ушли у врло хрђав пут, да чинимо нешто, што је противно уставу. По уставу, није задатак

скупштине, да дозвољава некоме лечење, него то дозвољење даје извршна власт.

Потпредседник: Ми треба врло обазриви да будемо кад чинимо употребу од ове 5-те тачке чл. 103-ћег. Зашта може бити случај, да скупштина може у след какве молбе учинити скупштински предлог влади; на прилику да се трошак какав учини. Скупштина је надлежна да за издатке решава, па по томе је надлежна и да предложи влади, да се на прилику некоме лицу да каква помоћ. Но при томе, ваља разликовати жалбу од молбе, јер тачка 5 чл. 103 може да се употреби само код молбе. И влада ако то уважи, онда је решење законодавно, да се та помоћ учини. Но господо, отуда, што можемо да учинимо за оно, зашта је скупштина надлежна по уставу, отуда не можемо изводити, да за све случајеве можемо по овоме члану чинити предлоге тако неможемо за оно, што је остављено нарочитим законима извршним властима. Молим, да се разумемо. Не треба законодавно тело, да за по једини случај доноси закон, као изузетак од општег закона. Општи закон постоји, који регулише, како ће се дозвољавати право на лечење, како ће се давати право, да може онај, који држи, да има способности лечити. Сад ако би ми ушли у тај пут, да мимо тај општи закон предлажемо влади што значи, да издајемо закон за Петра и Павла, то би изишло, да издајемо законе за поједини случај. Ја држим, да тај пут нити би одговарао уставу, нити би био користан.

Ја ћу у напред споменути, да има код нас у народу људи, видара, који умеду успешно ране лечити, и како нема доктора, зашта су народу и потребни. Не ћу казати, да је њино некуство јаче од науке, то не господо, премда је и наука на некуству али на општем некуству урађена. Ни сам сасвим противан томе мишљењу о могућности и потреби ових видара. Но ако налазите, да закон који регулише одобравање за лечење, ако налазите, да не би требало да је такав, учините предлог, додајте тачку, да влада у овим случајима може дозвољавати. Али господо, ја бих желео, ја саветујем, да се уздржавамо од закона за поједини случај. Међутим за овакву

ствар држим, да ми ни смо надлежни да чинимо предлог по тачци 5-тој, и за то овде све што би имали да учинимо, то би било, да усвојимо мишљење одборско, да препоручимо влади на призрење на основу 4 тачке 103 члана. И за то јесмо надлежни. Сад ако влада и поред свега тога, ништа не учини, онда најпосле, ми смо учинили што се може, а за тим можемо учинити предлог за измену закона. За то ја предлажем, да се усвоји мнење одборско.

Јован Мариновић: Предлог је тај од стране одбоа, дар се преда влади *на оцену* — ту је метнута друга реч, *на призрење* али закон каже на оцену. — Наравно закон је предвидео то да се неке ствари могу слати влади, али ја мислим да сам дужан да обратим пажњу на то закључење скупштинско, да се шаље влади на оцену. Ја мислим кад скупштина један предлог, боље рећи једну молбу шаље влади на оцену, она тим закључењем показује се благонаклона, показује се расположна да се задовољи тај молиоц. Мислим да је то мисао тога решења. Скупштина се већ изразила у корист тога молиоца. То је дакле акт скупштински, којим се она изражава у корист једне молбе. Сад наступа владина радња, влада законом овлашћена, да по свом нахођењу ту ствар реши, једанпут је одбила ту ствар. Сад јој она долази по други пут поткрепљена поднором скупштине. Влада долази у тежак положај, у тешко искушење, она мора или да учини нешто, што се не слаже са њеном радњом, или да одбаци ту молбу, при свем том што се скупштина за њу изразила. То је врло рђав и тежак положај, где влада има да бира између свог убеђења и између захтева народне скупштине, не престајући бити по закону одговорна за све, што ради, па макар се то, што она ради, и на рекомендацији скупштине основало. Влада дакле с једне стране има да примени закон по свом убеђењу, на своју одговорност, власна је да прими на се овако или онако, с друге стране има пред собом рекомандацију целе народ. скупштине, да буде благонаклона спрам те молбе. Сад, она или мора одбити ту рекомандацију скупштинску, или је мора уважити и молбу одобрити. То није мала ствар ни за саму владу, ни за скупштину, кад влада даје уважења молби, коју је она једанпут у упражњавању своје законите власти, и из довољно разлога одбила, или кад је по други пут одбије, без призрења што је она закључењем скупштинским подкрепљена. Па шта излази отуда? Излази то, да је скупштина узела на се улогу, да подпомаже молиоце, који су се једном обраћали министру и које је овај одбијао. Какве су последице отуда? Последице су обезуважавања скупштинског рада. Онај молиоц, који је један пут поднео молбу влади па је одбијен, онај исти сад дође влади на каже, скупштина је рекомандирала моју молбу влади, па с тога молим да ми дате задовољења. Влада каже не могу и, шта излази отуда? Излази као што рекох обезуважавање тога скупштинског закључења.

Ја сам за кратко време мога министровања био у такој прилици и видео сам да је било таквих случајева. Један човек навео је нешто у својој молби и молио је за неку милост да му влада учини. Влада га одбије за то, што налази, да су његови наводи неосновани. Он се је после обратио скупштини, и скупштина је препоручила његову молбу влади на призрење. Он је мислио, кад је скупштина тако решила да је то за владу обавезно. Влада је прикупила сва акта о томе на се уверила да је неумесна молба, она је дакле при свем том закључењу скупштинском молиоца и по други пут одбила. Па сад шта то значи кад скупштина каже, да се препоручи призрењу владе? То заиста значи да влада треба нешто на основу те препоруке да учини. У таком случају мени се намеће та мисао, да последњи исход таквих препорука мора бити штетан или по достојанство скупштине, или по независно и савесно вршење владиних задатка. Скупштина може врло често повести се по својој жељи, по свом срцу, по својим добрим осећањима, она може бити тако милостива и добра спрам жалиоца, да је на сваки начин рада помоћи му, и може врло лако доносити у поднешеним јој молбама то закључење: „упућује се влади на оцену" одбор што иде скупштини таквим закључењем? Иде на то, да морамо приснљавати владу, да она противу свог пређашњег решења може бити противу свог најдубљег убеђења, нешто учини.

И најпосле шта бива, кад скупштина овако што реша? То се обично трукује у новинама, и доцније у књиги скупштинске радње; молиоц долази влади, са новинама или том књигом у руци, и тражи да му се да задовољење, а министар на све то каже му да његовој молби нема места. Ја не идем да спојим овај предлог одборски, о ком је реч, јер се ствар тиче санитетских услова, које ја не разумем, него сам дужан да напоменем уопште последице такве радње, јер је то незгодно и за владу и за достојанство скупштине ако будемо олако препоручивали све оно што нам се чини да заслужује владина призрења. То су практичке незгоде на које вам ја обраћам пажњу, и које сам ја искусно за време мог бившег министровања.

Подпредседник: Главна ствар господо у којој се слажем са г. Мариновићем а на коју вашу пажњу обраћам, то је да неби ушли у то издавање закона на поједини случај; дакле да неби чинили употребу од тач. 5. чл. 103. г. ј. да неби чинили скупштински предлог у предмету за коју скупштина није надлежна да реши. На то ја мислим. Што се тиче напомене г. Мариновићеве т. ј. како би уопште у таким случајима поступали, то су разлози, који се могу имати у виду, те да небудемо тако издашни, него мало штедљивији, у препорукама, било на оцену било на призрење владино. Што се тиче најпосле садањег случаја, ту се не слажем са г. Мариновићем, јер ја ослањајући се на то што је одбор прегледао ту ствар и што и сам знам да има такви људи који се зову видари, који помажу лечећи спољне болести и да они требају народу кад нема доктора, мишљења сам да се преда влади по тачки 2-тој чл. 103. на оцену или кад је већ одбор тако казао, да се по 3-ћој тачци препоручи влади на призрење.

Сад, ако господа желе да говоре противу предлога одборског, онда на сваки начин има места да дам реч. На реду је за говор г. Милија Миловановић.

Милија Миловановић: Мени се чини да није довољна пажња обраћана на говор, јер неки преко реда говоре. Ја сам давно пско реч, па ми се није дала то ми се не допада,

ја сам пре г. Мариновића искао реч. За то не треба тако него редом.

Подпредседник: Г. посланиче ја одбијам са свим ту напомену, јер би по њој изгледало као да је председништво пристрастно, а то није, ја сам дужан а и кадар сам да будем без пристрастан и према оном министарском столу, па наравно и према сваком посланику, а и према скупштини. Сад изволте ако оћете говорити о ствари а ако нећете, да дам реч другом.

Милија Миловановић: Сад да пређем на ствар. Ја бих желео да знам, шта је то да се упути влади на призрење, јер кад се упути влади на призрење може ли то влада да узме па да остави у архиву. То желим да знам. Сви знамо да се на више места дешаво случај да је полицијској власти забрањивала људима да лече, који су практиком посведочили да знају да лече. Ја сам имао случаја да су два детета патили од једне исте болести, једно сам носио код доктора и потрошио 10. дук., па ми опет умрло, и једно које сам забатално, нисам хтео да носим код доктора, излечиле су бабе. Сад питам да ли ми то треба да тражимо од владе као милост, или као потребу која је нужна, и да ли нетреба да се одобри једном лицу које зна нешто да лечи, да може од оне болести и лечити? Ја не велим да се да свакоме да лечи шта хоће, него само од оне болести коју зна. Доказало се практиком да од многе болести наши лекари не могу да излече што напротив приватни људи могу. Дакле ја сам за одборско мишљење, али тако да се дозволи томе човеку да може лечити од оне болести, коју заиста зна да лечи, дакле за мишљење сам одборско.

Изв. Ак. Ковачевић: Што се тиче „оцене“ и „призрења“, и ту узимам слободу доставити неку разлику. Г. Мариновић каже, кад се каже да се да влади на оцену, то се сматра као озбиљна ствар, а ја велим да је било код владе на оцени т. ј. пред дотичним министром, па је министар казао да се неможе дати дозвола. Молиоц нема куд на другу страну него подноси доказе да је он заиста практичан лекар што се

тиче спољних болести. Одбор расматрајући то, нема куд него је мнења да се молиоцу дозволи хируршко лечење и тако кад је било влади на оцену сад кажем да се преда влади на призрење. Влада разуме се по себи да ће бити тако добра да узме тај предмет у призрење и да молиоцу даду дозволу, јер шта би следовало између скупштине и владе кад би скупштина донела одлуку да се да влади на призрење? Следовало би то, да стоји неки ладан однос између владе и скупштине кад влада неће то да учини скупштина каже на прилику: владо, учини ми то и то, а влада каже ја нећу. Онда како би то изгледало? Дакле ја мислим да се то неће дешавати између владе и скупштине. Што каже г. Мариновић да треба да будемо у оваким приликама штедљиви. Одбор несматра ту ствар као незнатну, него за једну важну ствар, те тако ће влада имати на уму и од сад кад буде расправљала оваква питања, па ће видети ако молиоци заслужују удовлетворења она ће давати, а при том ће дати разлога по којима ће молиоца одбити.

Подпредседник: Жели те ли да се говори о том? (Чује се: довољно је говорено.)

Сад дајем реч г. Стеви Милосављевићу. (Чује се: довољно је, ако ће он да говори, онда ће мо и ми.) Да вам кажем зашто му дајем реч. Г. Милосављевић се јавио ома у почетку да говори и ја сам казо да ћу му дати реч напослетку.

Др. Стева Милосављевић: Г. известиоц одбора напомену је овде закон који се налази у збор. I. стр. 108. и казао је да министар ун. дела може дати дозволу за лечење ономе који се јави. То није тако. Овде се каже да министар даје дозволу само онима који су дипломирани. (Жагор). То је закон господо. (Жагор). Министар не може тај закон да погази докле год он постоји. Кад би он друкчије учинио, онда би он погазио закон, а он неће ниошто да погази закон. Друкчије бити неће. Ма како да овај предмет решите; да га на призрење или на оцену министру упутите, опет министар не може да помогне у томе; он би могао другчије, само кад би

се закон изменио; кад би нов закон изишао у смислу који ви предлажете, онда би он мого дати дозволу и онима који нису дипломирани, али за сад док овај закон постоји, он неможе дати овима. (Жагор. Чује се: тако је.)

Подпредседник: Свакако је господо корисно саслушати говорника и због тога, што кад узнамо шта може влада да учини а шта неможе по садањем закону може нам то послужити ако би ко намеравао чинити предлоге за измену закона.

Др. Стева Милосављевић: Ви поводом овог случаја можете правити предлог за измену закона, али нам то друго неможете чинити, то што ви желите неможе да буде. У закону стоји да такав молиоц не може да добије, дозволу за лечење на шта ће те дати? Известиоц је казо да је та ствар била пред министром и он је одбацио на основу закона. Сад овај предмет дошао је скупштини и молећи је да она препоручи ту ствар влади, Известиоц каже, да је одбор оценио ту ствар према документима које је овај поднео, одбор је оценио. Да ли је одбор и за једну длаку способан да оцени оно што овај наводи, т. ј. да је овај способан да лечи или не? Колико вас је било у одбору убеђени који ма и најмање позната ова ствар? Ниједног. (Чује се: има уверења.) Уверења, то незначи ништа, то није довољно за оцену једне ствари нарочито оваког рода. То најпосле није уверење него жалба а ко зна и разуме ово, онај може питање и да оцени вредност доказа и знамо да измеримо, а други не. Дакле одбор немајући та својства није могао оценити шта треба па да се шаље влади да се изврши. Та њихова препорука значи да се изврши тражба а не само да се да на оцену да влада то као надлежна цени почем они мисле да су оценили. Ја вам кажем да су они сви у одбору неспособни да то цене, још мање је дакле позвана скупштина да цени да ли је ко добар лекар или не. То је једна омаљија које нема нигде у свету, коју неможе нико да замисли. Министар неће и неможе то да усвоји, јер је он одговоран; и ако он тиме учини какво зло, ви можете владу кривити што је дозволила човеку неспособном да ради. Влада има лекаре који оцењују те лекарске способности. Дешавало

се да неко дође са сумњивом дипломом, такав се подвргне испиту једне комисије, па пошто се испита, десисе да га комесија одбије поред тога што он има диплому. Међу доказима које је одбор прегледао има без сумње лажни и бог зна какви. Што по гдекоји каже да такви људи који неће има много у Србији то се заиста дешава да има у сваком селу по неколико њих који лече, а бог зна јесу ли вешти или нису у томе но ови се ипак мешају у свако лечење, Ја знам случаја, да је било људи које су такви видари лечили, и ови им издали уверења, па кад су дошли код мене да их лечим упита ме за што су издали неистинита уверења да су излечили, кад нису, а они су одговорили молио нас и преклињао да му сведочанство изда па смо морали да им учинимо таква уверења није у стању скупштина да испита у колико су та сведочанства истинита. Зато предлажем да се преко ове молбе пређе на дневни ред. (Жагор. Вичу: нећемо тако.)

Изв. Акс. Ковачевић: Мене је као известиоца изазвао г. Др. Стева, да морам одговорити на његове разлоге. Истина ја ћу бити много штедљивији да не употребљујем доскочице и софизме, него што по здравом разуму налазим то морам казати. Одбор ако незна са теориског гледишта да каже да је овај човек способан да лечи, он зна шта је двапут два — четири. Ја незнам да ли има једног одборника да не зна, да се сунце на истоку рађа, који ће казати оно што је црно да је бело. Пошто постоје формални докази, који су потврђени надлежним властима, да је овај човек довољно искусан и практичан, и ако би се смео упустити, ја би доказао, да је тај човек пред очима једног доктора излечио човека, а тај је био баш његов слуга у кући. (Смеј.)

Сем тога г. Др. Стева каже да сам ја смисао уредбе, о лекарима извртуо и криво толковао, па је чак отишао на чл. 13. ове уредбе. Али, пошто није хтео да прочита још члан где се каже: магистри хирургије, т. ј. они који су најстари на мањем степену и знаду како се лечи," и после тога овај човек може практички да излечи и друге да научи, те тако не можте господо рачунати на то, што је г. ово рекао

да вас задобије за своје казивање, које се ништолико не слаже са документима овде поднешеним.

Подпредседник: Скупштина је мало пре казала да је довољно говорено. (Чује се да је довољно говорено. Други: није довољно говорено, ми ћемо да говоримо.) Молим господо ја сам обавестио скупштину зашто сам дао реч г. Милосављевићу и скупштина ће то примила, а сад што је г. известиоц говорио, то је било зато што он има последњу реч да каже. Сад ако би желили да говорите, има их овде неколико пријављених. (Чује се: доста је.) Сад да ставим на гласање. Одбор предлаже, да се по тач. 4 чл. 103. упути влади на призрење са свим. Ко је за предлог нека изволи седити а ко је за то, као што предлаже г. Милосављевић и г. Мариновић, да се пређе на дневни ред, тај нека устане. (Већина седи). Види се да је велика већина да се усвоји мњење одборско (Чује се: врло добро.)

Изв. Акс. Ковачевић (чита) Извештај одбора за молбе и жалбе по предмету Радомира Јаврића из Јагодине, противу решења министра правде жалба Кумрића и пресуда судска, која гласи:

Народној Скупштини

По закључењу скупштине на 28 састанку од 8 Фебруара одбор је молбе и жалбе изискао акта од г. министра правде на расматрање по жалби Радомира Јаврића из Јагодине, на решење министра правде, што жалиоцу није дозвољено, да може тражити накнаду штете од оних судија који су конечном пресудом без доказа поништили његову облигацију полицијском влашћу потврђену, по којој му је дужна била Кумрија удова покојног Ђорђа Стефановића из Винораче 10 дук. платити. Па пошто је одбор саслушао и владиног повереника, који није са одборским мишљењем сагласити се нашао је, да је решењем касационог суда закон потврђен зато, што је овај суд одобрио пресуду суда округа Јагодинског, из које се види, да су судије противно § 8 закона гр. смисао закона извртале, криву толковале и судиле по нагађању а не по доказима, необзирући се на то, што ове у вршењу правде према чл. 109 устава стоје само зависне од закона. Дакле, овде су судије касационог суда,

које су ово дело по жалби Радомировој расматрале и решавале учиниле се повинним другог става § 127. кривичнога закона, због чега је решење министра правде изречено, очевидно противно закону, па зато је одбор *мишљења*:

Да скупштина према 5. тач. чл. 103. закона о пословном реду учини влади предлог: да се судије касационог суда, који су дело парнице жалочеве расматрали и решавали, могу оптужити.

Акта на овај предмет односећи се, прилажу се овде под */.

Известилац:

А. Ковачевић.

Чланови:

Михаил Симљанић, Алекса Здравковић, Вељко Јаковљевић, М. М. Милијановић, А. Ђ. Поповић, Цветко П. Јездић.

Одборово мишљење.

Умесно је решење министра правде, јер је основано на закону, зато да се по овоме ништа даље не ради, већ да се по тачк. 1. чл. 103 пословника, пређе на дневни ред.

Председник одбора за молбе и жалбе.

Марко Лазаревић

Чланови одбора

А. Ничић.

Радомир Ж. Јаврић, шустер из Јагодине, поднео је министру правде жалбу у којој је представио, како му се је нека жена Кумрија удова Ђорђа Стојановића, тежака из Винораче, у округу јагодинском, била задужила са 10 дук. цес. од готових новаца на облигацији, која је среском влашћу потврђена, па кад је вели он по протеклом року тражио забрану, — онда је његова дужница, у цељи, да му тражбину осујети, код суда округа јагодинског подигла тужбу за поништај облигације, представљајући да му ништа не дугује, и усљед тога суд је, вели, изрекао пресуду да се она закуне, па да се његова исправа поништи. Против ове судске пресуде, он је, вели, изјавио жалбу касационом суду, но и овај суд решењем од 29. Септембра ове год. № 3134. одобри ову пресуду; па како је овим поступком судова оштећен, једно по томе, што је при пресуђењу ове парнице допуштена као доказ главна заклетва,

којој вели по закону према јавној исправи, коју је он употребио, нема места, а друго што је пресудом судском на претеране таксе и трошкове осуђен, — то је молио да министар правде, пошто акта ове парнице од суда изнште и расмотри — извиди, је ли по свему пресуда суда са горњим решењем касације на закону основана или није, у ком последњем случају да донесе своје решење о томе: ко је *дужан* и *надлежан*, да му по овој ствари одговара за штету, како би могао тражити законога задовољења.

Решење касационог суда, којим је одобрена пресуда првостепеног суда изречена на штету жалиоца, по закону, а на име § 329. гр. суд. пост. извршио је и против истога нема места даљој жалби. Према овоме и што по чл. 110. устава земаљскога управне власти немају права да се мешају у суђење судова и у остале чисто судске ствари, — министар правде извештава жалиоца да му ов по жалби, како односно главне ствари, тако и односно трошкова и такса као споредне, — не може дати никакво задовољење, јер о томе да решавају и суде, позвани су само земаљски судови.

№ 4882. 5. Децембра 1873. у Крагујевцу.

Министар правде:

(М. П.) Ђ. Д. Ценић, с. р.

Народној Скупштини

Задужила ми се 10 дук. цесарски од готових новаца, Кумрија жена почившег Ђорђа Стојановића, тежака из Винораче на коју ми исту суму новаца и облигацију од среске влаести потврђену издала, па кад сам по прошлом року поменут-облигације тражио неку забрану, да се за рачун дуга обезбедим, а ова дужница речена Кумрија, незна како ће тражбину моју да осујети, већ ме тужи неистинитом тужбом код овоокружног суда и навела: да ми она по исте поднете облигације ни једне паре не дугује, које држим да њој није требао суд веровати већ јој тужбу као не истиниту према §-фу 188. 243 и 282. грађанског судског поступка просто одбити. А суд на против донесе пресуду своју тако: да се тужитељица закуне и да ми се јавна исправа потврђена поништи, — ја про-

тив овакове пресуде првостепеног суда овде која је изречена противу мене од 25. Маја тек. године № 9.166-та изјавим жалбу касационом суду да би он као по закону пресуду првостепеног суда поништио и праведно решење његово донео но и он на жалост моју одобри првостепеног суда пресуду, и известивши ме решењем својим од 29. Септембра ове године № 3.134-та, да ми се јавна исправа од 10 дук. ц. поништава.

На кад ми овакву исправу јавну суд поништио, онда нисам сигуран; ни са каквом исправом другом које имадем као: тапије облигације уговори одостоверења и тим подобним и да никога несмем, који ми има шта давати по јавним исправама, тужити, једно што ми се право осујети а друго што ме суд на таксе и претерани трошак осудио. —

Законом је наређено; §-фом 188. грађанског судског поступка тако: који подноси јавну потврђену исправу подпун је доказ, — а §-фом 243 суд. грађ. поступ. наређено: да се неможе већи дуг од готови новаца т. ј. од 250 гроша пореским сведоцима доказивати, и §-фом 282. истог грађ. суд. поступ. наређено тако, који јасно говори: да се заклетвом неможе доказивати против садржине потврђене јавне исправе која даје подпуни доказ, па кад је суд овакову исправу на грдну моју штету поништио, онда никакове гаранције немам.

Па с тога овим поступком жалио сам се и господину министру правде, и тражио сам удовлетворење, а он ми никакво задовољење дао није, а да сам се и њему заиста жалио то под ·/. прилажем решење г. министра правде.

Зато покорно народну скупштину молим, и тражим, да она сва акта тичућа се овога предмета изиште од првостепеног суда овд. и да провиди имам ли ја законе заштите или немам, је ли суд требао — рочиште — позив да одреди или није, и зашто, може ли се јавна исправа потврђена поништити, или неможе и је ли по свему пресуда прво степеног суда овдашњег и решење касационог суда на закону основано или није.

Из ових пак узрока што сам на правди Бога оштећен, покорно народну скупштину молим, и тражим; да она пресуду првостепеног суда и решење касационог суда по овом предмету

поништи — или у другом случају донети, донети своје решење, који је дужан и надлежан узроком његовим, да се противу њега за ову штету суду обратим и да ми он исту дужан буде накнадити.

Надам се праведнијем и скоријем удовлетворењу. —

У Јагодини. 17. Новембра 1873 год.

Је сам
Народној Скупштини
покоран,
Радомир Јаврић,
шустер овд.

Пресуда.

Суда јагодинског округа, надлежног за спор.
Кумрије удове поч. Ђорђа Стојановића, из Винораче.
Против,
Радомира Живковића, обућара, из Јагодине.
Због уништења исправе.

Судили су:

За судију секретар:
А. С Милисављевић.
Бележио писар:
М. Лукић.

Председник:
Д. Каракостић.
Судије:
М. Тинић.

Радомир по акту № 7470 поднев облигацију по којој му Кумрија дугује 10 дук. цесарски од зајма са интересом 12% годишње од 1 Јануара овде године као дана кад је рок плаћању рок истекао до наплате, тражио је да се за безбедност овог дуга и интереса стави забрана на дужниково извесно имање, а по акту № 8119. правдајући ову забрану тражио је наплату истог дуга и интереса, и да му Кумрија још плати 60½ гр. чар. за тужбу трошка и дангубу.

Кумрија по акту № 7653. бранећи се, навела је: да она Радомиру не дугује ни једне паре, но Радомир ју је преварио, те јој узео облигацију на 10 дук. ц., као да јој је, те новце дао у зајам, али у ствари није тако. Она је вели терала парницу против свога пасторка Петра Ђорђевића, за своје издр-

жање, па имајући код туженога своје дете на занату тужила му се како води ту парницу са својим пасторком, у след чега он јој се појави за заступника, обећавајући јој да ће парницу добити, но да му онда изда облигацију на 10 дук. ц. од зајма, а она мислећи да ће добити половину имања од свога пасторка, пристала је радо на издатак облигације; при чему је Радомир још у толико изговорио, да каже код полицискот чиновника, ако би је питао јели примила 10 дук. ц. да каже „јесам."

Но кад је било рочиште у суду, неиспадне онако, како јој је Јаврић обећавао, јер га суд отера с рочишта као њеног заступника са изјавом, да суду више лежи на срцу, да заштити невину страну него једном простом напупији.

Међу тим она се поравна са својим пасторком за своје издржање 8 дук. ц. и за једну доладницу пшенице, коју заједно да пожњеду ако роди, но Радомир чувши за то, стане јој претити, даће да јој узапти тај њен залогај, што је и учинио.

С тога је тражила да се Радомир закуне, како јој је дао 10 дук. ц. у зајам и да није облигација од заступништва, а ако не ће да се закуне или несмеде, онда тражи, да се та облигација од 10 дук. ц. поништи.

Још је додала, да оно што јој је њен пасторак за издржавање од раше има да даде, не може се узапти по 10. тач. § 271 грађ. поступка, а у новцу што је имала да прими то је примила.

На акту № 7654 донешена је наредба у смислу § 459 грађ. поступка, да се одреди рочиште и на истоме истинитост исправе извиди.

На рочишту:

Тужитељка Кумрија остала је при свом захтеву № 7653 с тим, да ће се и сама заклети, ако јој Радомир врати заклетву како јој није дао, ни паре у зајам, него му издала облигацију за адвокацију.

Тужени је одговорио, да остаје при својој писменој тужби и при јавној исправи, која се код суда налази. Према овој исправи никакву заклетву нити даје, нити прима, а међу тим и сведоџбу сведока неодобрава (ако какви има) као доказ

противу јавне исправе. Међу тим тражио је да се тужитељица казни што га је у акту № 7653 врсђала.

Тужитељица је додала, да ју је Радомир наговорио, да тера парницу противу свога пасторка, варајући је, да ће јој половину имања добити, но да му она даде облигацију на 10 дук. ц. од зајма. и она му веровала, мислећи као проста жена да је тако, а кад га суд отера с рочишта, онда је видела како је варао, а да ју је Радомир доиста варао, доказ јој је што он не сме да се закуне, а има ће се, вели, заклети, како јој Радомир није дао ни паре, него јој на превару узео облигацију на 10 дук. ц. зајма.

Тражила је за цео досадашњи трошак и даигубу 3 талира

Разлози суда:

1., Истина да је облигација потврђена и у законој форми начињена по § 188. грађ. поступка јесте подпун доказ за онога који је подноси, али ако тужитељица непризнаје, да је она облигација од 10 дук. ц. коју је туженом издала, од зајма, већ од адвокације, и ако се тужени по представки тужитељице послужио варљивим начином, те јој ову облигацију узео, на је још и наговорио да код полицискот чиновника, који је облигацију потврдио, — каже, да је облигација од зајма, онда је та околност не само раније од факта издања облигација, него је управ нешто, по основу чега се тужитељица решила да овакову облигацију изда туженом.

2., Пошто ове околности и збиља у след који је облигација издата, таког су значаја, да су управ основе обвезе тужитељичине према туженоме, и пошто она на то нема других доказа сем главне заклетве, коју нуди туженом и прима за себе, то се ти предходни моменти имају главном заклетвом расправити по смислу § 261, 262 и последњег одељка § 263 грађ. поступка.

3., Кад тужени нити прима, нити враћа заклетву, онда му је надлежало по § 287 грађ. поступка да поднесе одмах доказе на противно, или да му се одреди рок, до ког ће примити или вратити понуђену му клетву, ал кад није учинио ни

једно ни друго, онде се равња ономе, који на рочишту не одговара; а пошто се онај, који на рочишту не одговара по § 162 грађ. поступка равња ономе, који је од рочишта остао, онда се предпоставља по § 140 истог поступка, да је тужитељици заклетву вратио, па за то се тужитељици има заклетва и досудити.

4., Што се тиче одбране туженога, који каже, да нема места заклетви, код поднете јавне исправе, која је подпун доказ, она невреди према другом одељку § 282 грађ. поступка, јер по њему остављено је право тичућој се страни, да може заклетвом доказивати неистинитост — лажност — исправе, — у колико то не би носило на себи карактер казнимости, са стране онога, који хоће да се користи таком исправом.

5.) Међутим врло је вероватно да је тужени варљивим начином, као што тужитељка представља, узео од ње облигацију као да јој је дао новце у зајам, јер јој је одиста написао тужбу против Петра Ђорђевића, и долазио за њу на рочиште као сам заступник, и није примљен био, пошто по својој препределости зна, да по закону о правозаступницима од 30 Септембра 1871 год. (збор. XXIV стр. 12) нема право на награду за заступање, и да се несме у напред за награду погађати, рачунати при том, да се тужитељица као проста жена код овакве облигације не може оправдати.

6., Према свему изложеноме тужени је свде крива страна, и као такав одговоран је тужитељици за трошак и дангубу, а суду за таксу — § 98. 513 и 515. грађ. поступка.

Са ових разлога, а још с погледом на § 537. гр. законика и на § 275 гр. поступка, — суд јагодинскога округа.

Пресудио је:

Да се тужитељица закуне, да није од туженог примила 10 дук. ц. у готову на зајам, већ да је дуг од заступања и адвокације, но да је она по наговору туженога признала код полициске власти, који је облигацију подтврдила, да је дугод зајма, па онда да се тужитељичима облигација издата 27. Септембра 1872 год., на суму од 10 дук. ц. уништи, а забрана,

коју је тужени за сигурност свога дуга издејствовао на имање тужитељичино по решењу овог суда од 30. Априла ове године № 7470 да падне.

Незакуне ли се тужитељица онда да се одбије од тражења.

У првом случају, тужени ће платити тужитељици 3 талира трошка и дангубе, а суду на спорну суму дуга с интересом парничну и осталу таксу.

У другом пак случају тужитељка ће платити туженом 3 талира трошка и дангубе а суду парничну таксу и осталу.

Тужени се одбија од тражења да се тужитељка казни, за то, што у њеним изразима нема казниног дела.

Тако пресуђено у суду јагодинскога округа 25 Маја 1873 год. у Јагодини № 9166.

Писар: М. Лукић. Председник: Д. Каракостић.

Јован Мариновић: Је ли министар саслушан у одбору?

Извест. Ак. Ковачевић: Јест преко владиног повереника.

Јован Мариновић: Ја видим често у вашим извештајима да помињете неког владиног повереника. Ја не знам како је то. Нико не може бити владин повереник док се не прочита указ књежев, којим се он поставља за повереника. Овде нема никаквог указа, а приватним путем то није по уставу.

Извес. Акс. Ковачевић: Одбор поштујући г. министра да ће он заиста послати оно лице, које влада сматра за свог повереника, морао му је веровати и примити тога повереника, јер одбор не може да каже владин повереник па да му не верује, него кад се министар изјасни, ово је владин повереник, онда одбор прима. Дакле ако је противно закону, онда нека се поступи како треба.

Милан Брачинац: Пошто смо му јуче веровали као повереику, треба и данас да му верујемо.

Дим. Радовић: Ја сам по наредби г. министра ишао у одбор и давао сам објашњења. Међу тим да могу бранити владину ствар у скупштини, зато треба нарочито указ, и пошто тога указа нема, ја молим да се та ствар не претреса, него одложи за други пут. (Мата Поповић: кад нисн имао права, што си ишао у одбор?)

Извест. Акс. Ковачевић: Пошто је синоћ објављен дневни ред, и пошто је министар правде био ту, и пошто је видео да ће се ова жалба претресати, то мислим, да није ништа сметало влади да она остане донде, док се то не прочита и не претресе. (Чује се: тако је.)

Јован Мариновић: Ради исправке. Да би били на чисто с тим, што каже г. известилац, да је г. министар послао свога повереника, ја признајем да се може при давању мнења одборског позвати и повереник, и да се то њему у одбору верује али то још не даје ономе лицу качество или значај повереника, то још није оно, што устав даје право неком, т. ј. влади да она може послати свог повереника у скупштину. Само такви људи примају на се наслов владиног повереника.

Изв. А. Ковачевић: Ја признајем све што г. Марковић каже, него само кад један приватан човек то учини, а не кад један министар замоли, па каже, нека овај за мене говори, ја мислим да се то онда може примити, и да се то сматра, да он у име његово говори.

Подпредседник: Има јасан пропис о томе. У уставу члану 69. стоји: „Кнез може да одреди и пошље у скупштину и друга лица као повереннике, који ће у место министра или с њима заједно давати скупштини потребна објашњења, и сви повереници имају тада иста права као и министри.“ То је за скупштину. О том не може сумње бити. Сад долази члан 87. посл. реда, који у првој тачци говори о одборима, и како они имају саслушати владиног повереника или министра. А затим у другој тачци каже: „ако за какав предмет неби још од владе био одређен повереник, одбор ће преко председника скупштине предложити влади да повереника именује.“ А то именовање разуме се, да ће бити од кнеза по споменутом члану устава.

Вељко Јаковљевић: Ја имам да одбијем то од одбора. Није одбор крив, што није постављен владин повереник, него онај, који га није поставио. Ми смо до сад све са оним повереником радили, па зар све што смо до сад радили, да буде против закона.

Подпредседник: Не иде никако на то. Може бити у пракшии уређено, да кад министар сам у одбор дође на каже, овај је именован за повереника, да то усмено сведочанство вреди као да вам је и написмено саопштио. Ми не чинимо примедбу што се тиче такога представљања повереника код одбора, него је овде друго. Овде није дотични министар, а у скупштини нема владиног повереника, питање је сад оћемо ли одложити претрес или не. Ма да се на први мах чини, да ствар, коју претресамо, није од велике важности, ипак је од велике због последица својих, ако би узели пут предлога одборског. Ако би скупштина ушла у такав посао, да она имајући права да оптужује министре, да она, остављајући министре на страну, може да оптужи и чиновнике и судије; — онда се треба запитати, куд ћемо тим путем изићи. Свакојако, кад нема министра ту да да своју реч, ја мислим да би нужно било, пошто смо већ у том начину предусретљивости између владе и скупштине, у којој види се, да се и влада равно одзива, да ову ствар одложимо до доласка г. министра. Међу тим ствар се ни у чему не мења. Зато ја предлажем да се претрес ове ствари одложи до сутра. (Чује се: врло добро.) Решење је скупштине, да се претрес ове ствари одложи до сутра, ради доласка дотичног министра.

Председник: Данашњи је састанак свршен. Сутра у обично време изволте доћи.

Овај је састанак трајао до 1 сахата по подне.

САСТАНАК LII.

У Београду 8. Марта 1875. год.

Председавао

Ђ. Топузовић.

Присуствовали су сви министри, сем министра иностраних дела.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола јучерањег састанка.

Секрет. Келић чита протокол 51. састанка.

После учињених исправака на скупштински протокол.

Председник: Усваја ли се протокол. (Бива.)

Има један предлог, подписан од неколико посланика.

Секретар Николајевић чита:

Народној скупштини.

Предлог.

Преставништво народно у свима својим седницама показало велику вољу да се просвета што пре у свима крајевима наше миле отаџбине према финансијском стању унапреди.

Свака окружна варош грабила је се и граби се, да што пре просветна заведења придобије; таком је ревношћу и источан крај наше домовине получио своју полугимназију, која је час у Неготину, час у Зајечар присељавата и најпосле високајшим решењем за свагда у Неготину установљена, којем решењу и општина се неготинска одазвала тим, што је велелепно здање гимназијско подигла о своме трошку и правитељству безплатежно уступила.

У тој школи уче се не само младићи из крајева источних наше земље, то јест из округа Алексиначког, Књажевачког Црноречког и Крајинског, него се уче и деца из суседних српских и бугарских крајева под Турском, нарочито из пашалука Пиротског и Видинског; ти младићи кад сврше полугимназију у Неготину, принуђени су да даља три разреда слушају или у Београду или Крагујевцу, на већи терет и трошак својих родитеља.

Како крагујевачка гимназија има много незгода, као што је поштовани г. посланик крагујевачки потврдио у једноме своме предлогу, и уверавао да тамошње школско здање не одговара своме, на што је намењено; да је ваздух нечист, да светлости нема, и да грозн опасности да не падне, да је закључено да се затвори, и да би требало да правитељство тамо ново гимназијско здање подигне и на ту цељ данас према оскудном финансијском стању нашем грдну суму новаца потроши.

То како варош Неготин има своје лепо здање у коме би се гимназија могла сместити, те би и родитељи због рђавог

стања гимназијске куће у Крагујевцу радо слали децу своју у Неготин, и како би се учинила велика олакшица свима источним окрузима наше Србије и браћи у Бугарској, ако се полугимназија неготинска прогласи за гимназију; предлажемо народној скупштини да она реши:

„Да се неготинска полугимназија прогласи за гимназију“ и

„Да се министар просвете овласти да може за идућу школску годину учинити нуждан издатак на попуњење професорског броја из општег кредита за наставнике одређеног.

У Београду, 6. Марта 1875.

Посланици народни за округ крајински:

М. Лазаревић, Мијајло Јеремић, Папајот Сандуловић, Димитрије Димитријевић, Милан Глигоријевић, Алекса Станковић.

Председ. Упућује се финансијском одбору. (Бива.)

Сад прелазимо на дневни ред.

Пошто је на дневном реду прво ствар посланика Уроша Кнежевића, то ћемо је оставити за после док дође министар унутраш. дела. Сад прелазимо на јучерању не свршену ствар, по жалби Радомира Цаврића због касационих судија. Нека известилац прочита пресуду окружног јагодинског суда.

Подпред. Молим вас г. известиоче, прочитајте још једаред закључак одборске већине.

Известилац Ковачевић: Закључак мишлења одборске већине гласи овако: да скупштина према 5. тач., чл. 103. закона о послов. реду, учини влади предлог, да се судија касационог суда, који су дело парнице жалиочеве расматрали и и решавали, могу оптужити.

А. Ничић: Мањина одбора није потписала свој реферат о ствари овој, као што је то учинила већина одборска, зато ћу ја, као члан те мањине, са неколико разлога гледати да сад пред скупштином оправдам наше гледиште. Пресуда судска и решење касације то је већ све извршно, о поништењу њиховом не може бити више речи. Полазна тачка за скупштинско решење у овој ствари, може бити, а и мора бити решење министра правде, којим није дато жалиоцу задовољење.

На правом месту било би сад питање: да ли је министар правде могао задовољити жалиоца у његовом тражењу? Из решења тога, као што је прочитао известилац већине одборске, види се, да је жалиоц тражио, *прво* да му министар каже, је ли пресуда првостепеног суда и решење касације *основано по закону*, и *друго*, да му каже министар, *који је дужан и надлежан да му одговара за штету?* Члан 110. устава очевидно стоји на путу министру правде, да он може што казати о законитости и незаконитости судских решења и пресуда. У осталом и велико би зло било, кад би се једном министру, једном човеку дало толико право, да он сам може казати: је ли решење или пресуда каког суда основана на закону; јер кад би се то допустило, онда би доследно томе могао и уништити један такав судски акт, кад би по своме мишљењу нашао незаконитости. Друго је питање било: ко је дужан и надлежан да му одговара за штету? У толико мање могао му је министар на ово питање дати задовољења, јер је ово питање тако рећи последица првог питања. Не зна се још ни да ли је донста оштећен. Од законитости или незаконитости пресуде судске зависи и то. А ко је дужан да одговара коме за штету, — то опет само судови могу да кажу, кад се ствар пред њих изнесе, а никако министар правде. Код оваког стања ствари, одборска мањина није могла да нађе разлога, да икакво друго мишљење поднесе, но да се преко ове ствари просто пређе на дневни ред, јер је министрово решење на закону основано. Министар је у овој ствари казао оно, што је према тражењу жалиоца могао и морао да каже. Тек да је жалиоц тражио од министра правде оно, што је могао по закону да тражи, — да тражи на пример, да му министар дозволи, да тужи судије, које су му судиле, за накнаду штете, па да га министар није задовољно, да му дакле није дао задовољења у границама, којима је могао и требао то да учини, тек онда би имало места жалити се скупштини, и онда би и одборска мањина могла да нађе основа да други какав закључак донесе према пословнику, па опет би било питање, да ли би се и у том случају

одборска мањина могла да придружи оваком мишљењу одборске већине.

Сад да речем коју о томе: да ли је према самој жалби жалиочевој, коју је поднео скупштини, могао одбор донети оваков закључак као што га већина одборска предлаже скупштини? Жалиоц тражи од скупштине прво, да скупштина *уништи* решење касације, и пресуду првостепеног суда; и друго, да му накнади штету, од прилике, како исто тражење, као и код министра правде. Одборска већина, обилази тражење његово по првој и другој тачки, па предлаже скупштини сасвим нешто треће: да се судије могу да оптуже.

Одборска мањина није могла да нађе ни *основа* ни *узрока* да се према оваком стању ствари придружи мишљењу одборске већине закон ни устав не овлашћују скупштину на овакав закључак за то је оскудица у основу, а узрока нема по томе, што сам жалиоц не тражи то, кога се баш ствар тиче, и који ју је пред скупштину изнео. Но баш да је жалиоц тражио од скупштине то, да је у том смислу поднео тужбу, да се судије дају под суд, а код таквог тражења, ја мислим господо, да скупштина не ан могла донети такав закључак, „*да се судије могу да оптуже*". По уставу скупштина може само за министре тако што да реши, а за судије, — то не спада у круг скупштинске надлежности. Дакле, кад несамо што према жалби самој нема ни основа ни узрока за овакав закључак, него и кад би жалиоц наш тражио то опет се неби могло дати у том смислу задовољење а да скупштина остане у границама закона, у границама своје власти, — онда је најудеснији излазак, у овој ствари пут који предлаже скупштини одборска мањина да се преко те жалбе пређе на дневни ред, јер је решење министра правде, на закону основано, јер видесмо да према тражењу жалиоца другчије није могло ни да буде. (Чује се; врло добро. М. Трифунац: и ја тако кажем.)

Петар Ђурчковић: Ја пре свега имам да кажем ради задовољења то. Опште је мишљење, као што се у народу, и на више места говори да код касационих судија, има доста таквих погрешака које народ као неправилно осуђује, је ли то народ

погрешно схвања, или заиста тако бива, то не знам. При свем том што држим да обоје га има. У овом случају, имам да кажем оно, што се назива јавна исправа то се очито види да је јавна превара. Јер на шта се жалиоц позива и назива је јавном исправом, то није јавна исправа, него само приватна, јер ју је само полицијска власт потврдила. (Смех. Мата Поповић: ти не знаш ништа кад тако кажеш.) И приватне исправе према закону не вреде кад суд на основу доказом против ње, одобрава заклетву поднослтељу. Ја просто видим, да је он хтео ту жену да оштети, и да је оштети: па за то је суд врло добро схватио ту ствар и осудио жалиоца, за то, што је хтео неправедно њу оштетити. Најзад боље је једну формалност оманшити ни истину и правду на штету невине стране погазити, јер су баке формалности и ујдурме више фамилија без нигде ништа оставиле.

Илија Стојановић: Претходно ћу да молим скупштину, да ми не замери што ћу овде да се разазим са параграфима, јер је ствар таква, да се мора с параграфима расправити. Кад би се могло гледати на личност као што су судови земаљски гледали, онда би и ја сажаљевао ту удову Кумрију, што је била тако проста, да буде од Радомира преварена; али кад полазим на наше законе, којим се ми као светињи клањамо, онда заборављам и Радомира и Кумрију. Јер овај мали пример од 10 дуката, може на другом месту 4—5 хиљада дуката однети за то хоћу да проговорим коју реч о јавним исправама, и какав вид на себе носи и како судије по њој треба да суде. Овде је облигација влашћу потврђена, која се сматра као јавна исправа ил одплата овакво облигације, мож се доказати само признаницом види параграф 194 грађ. суд. поступка. Кад се дуг по овако јавној исправи тражи, онда суд по § 454 наређује, да се такн дуг одма и најдаље за три дана наплати. Противу оваковог решења, нема места жалби, изузимајући само оних случајева, који су у § 455 означени, а на име: где је решење од надлежног суда издато, где се дуг може за дуг одбити, где рок тражења није истекао, и где је дуг наплаћен. Овде није био ни један случај, и кад није било

такви случајева, онда суд није имао ништа друго да ради, него само дуг да наплати: а много мање заклетву да допушта противу јавне исправе, а још мање да се упушта у расправу тог питања по § 459 грађ. поступка јер овај § господо никако се не може односити на ову облигацију као јавну, него он говори само о приватним исправама, коју дужник сам напише, а није потврђена влашћу. Сви основи и побуде судске према оваквим доказима, овде не могу имати никакве важности. Устав земаљски, нарочито члан 109 каже: „судије су независне и нестоје под никаквом влашћу, осим закона. Пошто су судије овде једну јавну исправу поништили са заклетвом, то су се они учинили повинним кривичном закону нарочито § 127. г. министар правде, коме је се жалиоц противу тога жалио, није имао места да по основу члана 110. устава одбије жалиоца. Члан 110 устава, само забрањује министру, да се меша у суђење грађанских спорова али узимати судије на одговор за дела која су они учинили противу закона, — то није ни уставом ни законом одузето г. министру. И кад би то одузето било, онда тешко нама и нашој правици. За то, саглашавајући се од части са мишлењем одборске већине, тражим, да народна скупштина на основу чл. 67 устава са обзиром на § 63. зак. о чиновницима, поништи решење министра правде, и нареди да министар правде, даље шта има по закону поступи. (Чује се: врло добро.)

Мијаило Јеремић: Господо, кад би уништење споменуте облигације било опште природе, ја би био десет пута више против таковог поступка но што је министар већине одбора, но овде је са свим ствар друге природе т.ј. Дуг је учињен недозвољеним начином, као што господо видите да је у поменутој облигацији од адвокатске награде произишао, овде види се да је са свим друге природе, а није опште природе. Тоје једно дело, које са свим на другој страни излази, пошто се то из самог предмета види, да је овај пискарач и извукао те женске ову награду. Дакле види се да је онда издата та облигација кад је баш он њу заступао: и пошто се види, да он није могао ни с које стране узети од

ње тих 10. дуката него онда, кад ју је он хтео заступати, те је та сума из награде изишла. Дакле ја знајући, да сваки таки нискарач, који тако ради, има му се радња законом забранити а каква обвеза или уговор из те радње проистичући има се свагда поништи ти. Ја знам, да има и других предмета, н. пр. један механицја направи какву обвезу више од 10 гроша, таква обвеза по закону не вреди ништа и она се уништава. Дакле ја потпуно имам да благодарим суду, што заступа оваке ствари, где појединa лица неправедно раде, као што је овде пример. Дакле овде је суд пресуду изрекьо. Ја му благодарим с моје стране, што заступа овако правду. (Чује се: врло добро.)

Милош Пантић: Ја видим, да је тај жалиоц што се жали, имао баш здраву исправу код њега и кад је пошао код првостепеног суда, он је с правом дошао, а првостепени суд криво пресудно, а одатле пошла је ствар мало сакато, па кад је дошла код касационог суда, он ју је још грђе осакатио као да није имао закон пред собом. (Смех.) Кад се је човек жалио министру, та је ствар дошла и код министра. код г. министра како је дошла, тако је и отишла. (Смех.) Ако господо наше судије почну с нама да раде тако, онда ће бити тешко и нама и нашим децама. Него кажем да се наше судије опомену, да по закону суде, јер ми од њих очекујемо сву нашу правду и правицу.

В. Јаковљевић: Поштована господо, ми треба да поштујемо закон. Ми не треба да се обзиремо на мишљења појединих, него једино на закон, и да оног, који закон неће да поштује него гази, да казнимо. Ја мислим да је дужност свима, да поштујемо закон. Овде је јасно као сунце, да је закон повређен. У §. 280 каже се: „главној заклетви нема места према јавној исправи". Кад би господо, могла се јавна исправа заменити главном клетвом, ја бих први био тај, н. п. дугујем Дим. Лазаревићу члану из Крагујевца 100 дук. цес. по јавној исправи, па ћу да се закунем да му нисам дужан. Кад може заклетвом да се замењује јавна исправа, онда нам ништа друго не остаје, него да се заклетвом откупујемо од јавних исправа. Но то не може никако бити. Овде је господо према томе јавно

повређен закон. Члан 325: касационих судија, дужан је да гледа, је ли закон повређен и формално и материјално. Овде је повређен господо и формално и материјално, кад касациони суд није гледао оно, што му је дужност да гледа, он стави под одговорност. Господо, ово је дело врло замашно, јер кад би кметови судили, па да се базирају на здрав разум, то је друго, али то кметови нису судили, него судије, који су позвани да знају и разумевају законе и који морају држати се положителних закона. Ја предлажем, да надлежни министар учини све оно, што по закону треба, спрам оних, који су повредили закон. Кад касациони суд, у овако малим стварима гази закон, како можемо очекивати правду у већим и замашнијим стварима. Светли наш кнез у прокламацијама својим каже, да је закон највиша воља у Србији, онда га треба и поштовати, а не газити. Ја мислим, да г. министар учини што треба, да једном отклонимо сваку сумњу од касационих судија.

Д. Радовић: Ја овде имам прво да кажем, да ли би министар правде према оваковој жалби, која му је поднешена, могао шта друго чинити, него што је радио? По уставу нашем а члану 109 и 110, није могао ништа друго чинити. Судови су постављени у земљи, да суде има ли ко право или нема. При изрицању правде, не стоји суд ни под каквом влашћу, па за то не може се нико, па ни управна власт, мешати у судске послове. Жалиоц тражио је у својој жалби, да министар правде извиди, је ли пресуда судска с решењем касационог суда на закону основана или није, па ако није да му да задовољења, т. ј. да му каже, је ли по и по именце за штету одговоран. Да ли је пресуда судска, и решење кас. суда на закону основано. То је ствар судска; у томе министар правде, није се смео мешати, а да га неоптужите за повреду устава, па за то није могао ништа по томе да ради друго, нити пак да даје задовољења жалиоцу, то је прво питање. Мин. правде дакле није могао другојачије решење по закону, него што је урадио и тако није његово решење незаконо, као што вели одборска већина. Даље друго питање; да ли је скупштина или одбор могао онако решење да донесе, као што га

је донео, т. ј. да се судије оптуже? По нашим законима држим да није могао то да чини. Одбор је ненадлежно казао, а и скупштина је за такве ствари ненадлежна. По уставу чл. 109. који каже да су судије независне, и чл. 110 који каже: „никаква државна ни законодавна власт, ни управна, не може вршити судске послове"; следствено томе она неможе прегледати ни судске пресуде, и њи оцењивати јесу ли оне изречене по закону или не. То је судска ствар. По томе ни скупштина, ни одбор, није надлежан да те ствари ради. Кад би ми одобрили, да скупштина расматра та дела судска и пресуде где би се задржали? — Ја незнам докле би ишли. Ко би нама дао гаранције и уверења, да је одбор баш потпуно по закону погодно и ствар боље решио него судије, који су за то позвани и који су се нарочито за то спремали. Ја мислим, да не би било гаранције. Премда и судска решења могу се критиковати, али скупштина не може судске ствари расматрати, и поништавати судске пресуде, а да очевидно неради противно уставу, које нико зацело од нас неће. Но да предпоставимо за тренутак да би скупштина овде решење изрекла, шта би учинили онда? Ми би прво повредили закон као што сам казао, а друго још били би у опасности да решење скупштине небуде без икаква следства. Да би то било ево, видићете из овога, ако би скупштина казала: судије су одговорне и треба да се дају под суд. Министар би правде по чл. 105. који каже: „судија се не може дати под суд, док то не одобри касациони суд", морало би дело послати касационом суду. Сад касациони суд, или ће водити рачуна о решењу скупштинском или неће. Ако води, онда нема независности судске јер би скупштина решавала, а ако не води, онда ће тиме скупштинско решење омаловажено бити. Да све ово избегнемо онда не треба у решавање ово ни да се упуштамо.

Сад да одговорим неколико речи г. Бурићковићу, — г. Бурићковић је оставио овај случај, па је ишао још даље и казао, касациони суд хрђаво ради. Ја знам господо, да се многи жале на касациони суд. Али то неће бити погрешка касационога суда толико колико је погрешка друга, и то прва, што

је касациони суд *последњи суд*, на се од нижа два суда не води толико рачуна, него о оном, што најпосле изрече решење јер ако он уништи пресуду, онда је крив што је уништио, а ако је неуништи, већ је оснажи, онда је опет крив зашто је оснажио. Затим друго, свет наш жали се на касациони суд што он ту установу довољно не разуме. Наш свет држи, да касациони суд мора *све да расматра*, па и онда кад по закону није надлежан да расматра, али то тако неможе да иде. Касац. суд не разгледа питање дела, већ се ограничава само на питање правно и по томе може се догодити, да он једну пресуду, која није добра, оснажи, зато што нема власти да је уништи. Ви ћете се чудити томе али тако је. Ево вам случаја за то. Тужи се неко н. пр. о издржању. Први и други суд, досуде му врло мало издржање, овај се жали касацији. Касација види истина, да је досуђено врло мало издржање; али то је питање дела, и за то она не може ништа друго да ради, него да оснажи пресуду, тако исто узмимо други пример за сведоке. Оцена сведока т. ј. њиховог казивања, питање је дела и у томе је судећи суд независан. И за то кас. суд и да види да је погрешка опет за то он мора да оснажи пресуду јер је он за оцену ненадлежан. — Нашем је свету чудно, како то може да буде, па зато и вичe на кас. суд, али кад би он знао ову установу, онда он и неби викао. У место вике на суд, ја мислим да би боље било, ако се држи да касациони суд овакав као што је сад није добар, онда да тражимо друго уређење судова, а не овако да нападамо на суд без обзирце; а с тим омаловажавамо и суд и целу земљу. — Сад да се повратим на саму ствар.

Да ли је у овом случају право, по закону изречена пресуда, или не, ја о томе нећу да говорим; може бити ја би другчије судио, али овде хоћу да кажем, да има помоћи да се овом човеку што се скупштини жали, на неки начин да задовољење; и то тако: ако тај човек држи да је заиста оштећен од судија, он треба да се просто обрати жалбом министру правде па да каже: ја држим да ми је учињена неправда, што је пресуђено противу закона; нека дакле каже: тужим судије.

Министар правде према томе, изискаће акта, даће их касационом суду, и 10 других касационих судија прегледаће ову ствар, и донеће своје решење, па ће према томе министар по закону даље шта треба учинити. За то сам ја мишљења, да скупштина пређе на дневни ред, а међутим, нека извести жалиоца, да се жали министру правде у оном смислу, као што рекох, и министар ће учинити даље шта треба.

Мин. грађевине: Господо! Не упуштајући се даље у саму ствар, ја вас молим за две три речи. Већина одборска донела је закључак: да скупштина према тач. 5-ој члана 103. пословника учини влади предлог да се суђење касационог суда, који су дело парнице жалочеве расматрали и решавали могу оптужити. Овај је закључак сасвим против закона, и ја држим кад би и скупштина овакав закључак донела, влада не би могла ништа учинити по томе; јер учињени скупштински предлог, односи се на издање закона, а издавање закона чини само кнез са скупштином. Какав је круг народне скупштине односно издавања закона стоји у члану 58. устава. Дакле овај предлог одборски сасвим је противу закона; и кад би се закључак одборски усвојио од скупштине, влада не би могла ништа по њему радити, ја сам у име министра правде овлашћен да вам кажем да не би ништа влада о томе чинила. Кад би тај закључак оснивао се на тач. 4. чл. 103 пословника, да се преда влади на призрење, онда би могло бити оно што г. Радовић каже. Дакле ја мислим, да је сваки даљи разговор у том правцу излишан.

Димитрије Радовић: Ја сам предложио да се пређе на дневни ред.

Димитрије Катић: Пре свега имам да кажем, да у овој ствари на основу судског поступка писам тако вешт, пошто ми то није рад. Али што се тиче ове ствари, мене се чини, да је пресуда првостепеног суда потпуно на правди изречена. А ево са ког гледишта. Ми знамо да је већина нашег народа ојађена и утрвена овим кајшарлуцима, и од тога су многи и многи људи пропали, а на против, неки направише грдне капитале начином тим, што се код нас зове „кајшарлук". Дакле

овде ја видим, да је суд првостепени увидео тај кајшарлук, па је пресуду на основу правде изрекао; и ја бих желео да сви судови тај правац узму, ако хоћемо да се отресемо тих кајшарлука. (Чује се: врло добро).

Милан Брачинац: Господо. Ја сам први казао, кад је прочитана ова жалба жалиоца, — да се министар даде под суд; али данас кад је прочитана пресуда првостепеног суда и кад сам видио зашто је та јавна исправа поништена, ја сам сада са свим другога мишљења. Поништена је јавна исправа овде зато, што је суд позвао ту жену, а види се да је он пшао да је заступи на рочишту. Суд га је одбио. Он ју није заступио. После кад је суд одредио рочиште да прими заклетву, он није тада дошао. Дакле суд је на основу закона пресудио ту ствар и поништио облигацију. Јер, кад он није дошао, да положи заклетву, он је тиме признао, да је исправа лажна. Жалиоц није никакав сродник тој жени, него је пшао да је заступи само због облигације. Дакле суд је баш потпуно правду заступио, и на основу правде изрекао пресуду. Зато сам противу закључка одборске већине, а за мњење одборске мањине, а то је: да се пређе на дневни ред.

Алекса Поповић: Према суштини пресуде не би се имало ништа рећи и ја односно пресуде не би се ни најмање дело у говору од говора г. Катића, и ја би могао казати, да је према правди изречена праведна пресуда, и према томе ја бих с моје стране благодарио суду што је пшао да правду заступи на макар и уништио облигацију. Али, господо, кад се обазремо на закон, онда држим да суд није могао никако да поништи облигацију као јавну исправу. То би могао чинити онда, судије не би везивао формални закон; кад би то могло да буде онако, као што каже г. Катић, онда треба да дигнемо све формалне законе, па онда би суд могао да суди поротски или по здравом разуму и онако, како налази за најправеднije. Код нас није тај систем суђења. Код нас је тако: ко хоће да подигне тужбу има да чини ово и ово; ко не дође на рочиште казато је, каква права губи као парничар. Има стотине примера, где људи изгубе парницу, само што нису једну је-

дицу формалност испуниле. Код нас је суђење законско, по прописима формалним. Не може, господо, нико спорити, да овде није закон повређен, јер противу јавне исправе може се само јавном исправом или приватном која се равња јавној исправи доказивати да је она исплаћена, а никако клетвом. Ја не бих желио да изиђемо из колосека закона, и законских формалности, те да дамо овим примером маха судијама, да у другим случајима суде по убеђењима како они налазе по њиховом уверењу, па макар и противно законима. Замислимо ми, господо, случај, где у кривичним предметима нема таквих позитивних наређења, како ће судија да ради, него каже из околности ближих и даљих основа подозрења, по знацима као неким сведоцима итд. У том случају судији су отворена врата да он може судити како хоће. Какве гаранције имамо за такве случајеве, кад се овде, где има позитивних наређења, како судија да ради, — чини неправда, чини воља судија појединих. Има више случајева где суд узима врло олако ствар. У том случају ко нам даје гаранције за тачно извршење закона, кад се каже да касационом суду није задатак упуштати се у оцену дела, него му је задатак само расправљати правна и формална питања, а ја имам да наведем пример, где је касациони суд у једном истом делу једно правно питање два пут разно решио, а пример је овај: Код једне масе било је питање ко ће водити парницу, па је касациони суд најпре казао „Онај који право спори“, а други пут казао је „онај коме се право спори“. Ја сам нашао ову згодну прилику да овим дамо напомену касацији, да она други пут кад суди о нашем имању, о нашем животу, о нашој части да не узима олако те ствари, него нека суди тачно по закону. И за то би се придружио мишљењу Илије Стојановића да се ова ствар даде оном другом одељењу касац. суда, да он нађе је ли пресуђено по закону или не. (Чује се: врло добро).

Алекса Здравковић: Ја немам сад шта много да говорим, пошто је Алекса Поповић казао, шта је требало да се каже, у толико само кажем, да је суд обзирајући се на савест и здрав разум пресудно право и првостепени и касациони суд.

Али ми имамо писаних закона, па зато не сме се суд базирати на здрав разум и савест. И зато остајем при мишљењу одборске већине.

Ђурђе Ђоровић: Да је овде закон повређен, то не може нико оспоравати. Сад је питање како и на који начин да се помогне овом човеку. Пошто се он жалио министру правде на суд, а не на судије; то велим, да ми њега унутимо решењем, да се он обрати министру правде, па да лично тужи судије, те да се та ствар на ново извиди. Или, нека се обрати лично на судије па нека се с њима измири, да не дође то на горе, а ово нека им служи као напомена. (Жагор).

Илија Мојић: Што се тиче те ствари, јасно се види, да су судови својим редом ишли, али се види, да је право пресуђено. Оно истина повређен је закон у толико што је поништена јавна исправа клетвом; али правда је претежнија од оне закане формалности. Дакле, ја се потпуно слажем са мишљем г. Катића.

Милија Миловановић: Што се тиче самога предмета, т ј. пресуде судске, да ли је она праведно пресуђена или не мислим да овде није реч. Могуће је да је баш праведно; но питање је, да ли је том пресудом погажен закон? Овде је од неких говорника изашло, па се каже, да није закон погажен, јер је пресуда основана на правди, као што треба да је основана. Заиста, ја сам био противан у више прилика, писаним законима; јер често се догађа, да код писана закона праведан страда, а крив добија. Но пошто је на жалост таква наша установа, и пошто код нас постоје писани закони, онда је у овом случају јасна ствар, да су закони погажени. То је требао да исправи касац. суд. Господо. Радовић каже, да касац. суд није позван и не мора свагда да расматра акта. (Чује се: није *акта* него *факта*). Акта, факта мислим, да је то све једно. (Чује се: а није то тако).

Ја велим, да касац. суд мора у сваком случају то да чини, јер, кад не би то чинио, онда на што је касац. суд, онда не би требало да се троши на њега тај новац. Треба га поништити. Неки веле, да министар правде није надлежан да

поништава пресуде судске. И ја велим да није, или бар не би требало да буде надлежан. То би зло и наопако било, кад би ми дали тако велико право једном министру да он поништава пресуде. Он није судија, него министар. Дакле, касац. суд је погазио закон тим пре, што је оснажио пресуду првостепеног суда, која није на закону основана. После тога министар каже, да скупштинско решење у оваком случају, не би вредило, и да скупштина не треба да се упушта у то, јер би је одвело на страшпутицу. Из тог ја могу да изводим то: да би влада могла да чини све што хоће, а нико да јој не може стати на пут. Ја држим да је скупштина највиша судска власт у земљи, (чује се: а није није), и да је дужна да се меша у све оно, у чему је повређен закон; при том да мотри на сва незакона дела владина. С тога велим, да има право да реши: да се мнење одборске већине усвоји и да се судије дају под суд, кад су закон повредили.

Коста Антула: Ја нисам добро вичан законима, и зато ћу мој говор више основати на оно, што мислим по мом схватању да је и праведно. Судије, испитујући спор тај, узели су највише околности у расматрање и навели су закон и параграфе, који им дозвољавају да тако чине, као што су учинили. Види се дакле, да тај дуг није истекао из зајма, него да је тај човек, ту жену управо против њене намере наговорио, да против пасторка свог подигне парницу, те да се том приликом и он користи. Жена та, непознајући све то, и мислећи да ће што добити упустила се у парницу и дала ту облигацију. Што се самог закључења тиче, суд га је дакле донео по моме схватању онако, како је могао, и по томе мислим да је суд врло праведно пресудио и навео је неке параграфе, на које се базирао при прављењу пресуде. Та пресуда по жалби дошла је на сматрање и код већег суда. Већа власт, касц. суд, на које се параграфе први суд позвао, он ј казао да се пресуди оснажи. Види се и у осталом да ту није никаква корист руководила ни један ни други суд да противу закона што учине Господо, ако се не учини да ово овако свагда код суда постоји, да суд може овако судити, ја држим најпарлуци који

су се у нашој земљи појавили, не само да се неће уништити, него ће се још умножити и заиста наш народ биће много оштећаван неправедним и незаконим путем. Ја мислим дакле, тако, и молим скупштину — да ову ствар остави као што је решена, и ако има основа, и ако има закона да се против такве пресуде ко тужи или жали, или наређење какво изда, да од тога одустане, јер заиста тим би показали велику неправду сирам невиног. Мишљења сам дакле, да се скупштина у такве ствари не меша, особито онда кад се види по садржини и духу какве ствари и здравом разуму да правичност није погажена, него је сачувана. А жалиоцу нека се од стране скупштине, која има права расматрати шта судови чине, даде оно нужно објашњење или извештај, шта се данас код нас решило, па он нека се опет обрати г. министру, и ако г. министар на основу закона нашао буде да има места оптужењу оних људи који су тако пресудили, онда нека г. министар учини шта има; али да се скупштина у такве ствари меша и да изриче, хоће ли се судија дати под суд или неће, скупштина мислим да би промашила свој позив и тиме би изгледали пред светом мало смешни. Ја бих тако рекао господо; јер и ако смо законодавци нисмо у исто време и судије господо. Просто ми имамо изрећи овде наше мишљење је ли погрешено или није, и да дамо жалиоцу њбше решење да он даље учини шта нађе за нужно и да се законом користи. Зато, господо, ја нисам за мишљење већине одборске, него сам за мишљење мањине да се пређе на дневни ред, а жалиоц по закону има право да тражи накнаду.

Известилац Ковачевић: Правдајући одборско посматрање са кога је гледишта он пошао кад је ову ствар расматрао имам да кажем да одбор ништа друго није руководило него то, јели закон повређен ил није. Одбору није било ни до жалиоца ни до Кумрије него му је само било до закона. Сад господо морам прећи на закон да кажем како се по мишљењу одборском сматрају писмене исправе, које су јавне и имају важности јавну као што је била ова исправа што је данас у претресању. §. 187. грађанског судског поступка каже исправе

су јавне и приватне и наводи које су на онда каже; и приватне исправе судом или окружним начелством, или среском влашћу потврђене, равнају се јавним исправама. Дакле овде је јавна исправа она облигација и по овој јавној исправи жалиц је поднео тужбу и тражио наплату.

А §. 454 закона о поступ. судском каже: (чита) „Кад се што тражи по јавној исправи, суд ће, ако буде надлежан и ако исправа гласи на тужитеља, или ако на њега не гласи, али је он поднео доказе, да је законим путем прешла на њега, или на онога кога је он опуномоћен, и ако је рок обвезаности истекао, одмах и *најдаље за три дана писати полицајној власт да тражење наплати* са трошковима који су неопходни, оставившијој према количини тражења рок од осам највише до двадесет дана, а о томе ће и тужитеља и туженог известити решењем против кога нема места жалби."

А §. 255 истог поступка опет каже: „Тужени у течају овог рока може захтевати, да се решење задржи од извршења, ако одмах и докаже:

1., да је то решење од ненадлежног суда издано; или

2., поднесе исправу да је тражење са свим или од части пре заданог решења исплатно; или

3., поднесе исправу, по којој и њему тужитељ исто тако чисто и јасно дугује, да би се то по §. 903 грађанског закона једно за друго пребити могло."

Тужена није имала никакву исправу да поднесе, која би се равнала оној исправи коју је тужиоц поднео него је само у чисто изишла пред суд са казивањем овим и оним. Суд је по простом њеном казивању без икаква доказа донео разлоге ове које сам вам господо читао. Сви ови разлози основани редом на оним §. они се ни уколико не саглашавају са разлозима нити разлози са параграфима. Суд једно говори а параграфи на које се позива друго. А на име § 282 грађ. суд. поступ. где се каже: (Чита) „Главној заклетви нема места над је поднуно доказано противно ономе обстојателству о коме би се имала заклетва положити, или је то очевидно и јавно познато; исто тако нема места тој за-

клетви против садржине писмене исправе, која даје потпуни доказ, у колико се против исте због лажности не поступа."

Овде се није поступило овако због лажности па да би се могло што чинити а да је се што поступало због лажности има §. 174. гр. пост. који каже овако: (чита) „Ако би се при извиђању обелоданило какво казнимо дело кога парничара, а од исљеђења овога дела и пресуде зависило би решење грађанског питања, онда ће се од њега извиђања и суђења парнице престати и одпочети криминално извиђање противу кривца."

Дакле ако је суд видео да има каквог кривичног дела и преваре, и кад суд базира господо своју пресуду на превари онда требало је да затвори грађанско питање и да отвори одма кривично исљеђење на тужиоцем или да упути Кумрију на тужбе да преко полиције и по кривичном поступку да докаже лажност исправе. Но то господо ништа није учињено, него је суд базирао својој разлоге на простим голим предпоставкама; а §. 8. грађ. закона каже: Смисао закона нико да не извриће и криво да не тумачи. Сваки да пази на речи и њихово право значење, па ако му се неби тако разумети дало, онда нека погледа на друге овде наложене подобне законе и нека испита намеру законадавца па сравни с овима нека га тако протумачи, да се на основима здравог разума и природне правице слаже." И после стоји у закону: судији неможе судити никако по нахођању него само по доказима, Сад овде није само о том реч односно Кумрије и жалиоца Радомира па да се каже овде да видимо ћемо ли се жалиоцу накнадити 10. дук. или неће; него господо овде је реч о законима земаљским. Ми морамо да поштујемо закон. Ако не би поштовали законе онда они нису закони и онда их треба оборити па да кажемо: нека судови суде по здравим разуму. Али ми морамо се држати закона. Скупштина господо нетреба да изиће из колосека законског. Узми те то господо да влада неда скупштини да из тога колосека законског ни за једну длаку одступи него увек каже: све по закону и на основу закона. Кад скупштина као законодавно тело, која издаје законе мора у колосеку закона да буде дотле док не донесе други закон, ја како ће суд који

е као пуномоћник скупштине који издаје законе моћи то дај чини ; како ће судови као пуномоћници законодавног тела, које издаје законе па каже : ти си суде мој пуномоћник а ово су закони, и несмеш ни за длаку границе законом дате ти власти прекорачити, како судови не по закону него по здравом разуму да суде. Пошто су овде јасни и чисти закони, онда очевидно није могао суд никакве предпоставке чинити. ато је одбор навео §. 127. крив. закона, где се каже овако: (Чита) „Судија и у опште чиновник, који се при саслушавању исљеђивању или решавању било кривично или грађанских предмета намерно учини повинним какве неправде, било то на ползу или штету које стране, да се казни затвором најмање две године дана, поред губитка грађанске части....“

Одбор је држао да овде суд није овакву пресуду донео намерно него је то учинио нехатно, на стога је се одбор позвао на овај други став овога параграфа где се каже : (чита).

„Но ако би се он горње неправде из нехата повинним учинио, поред накнаде коју би можда за приличну штету дати имао да се казни у новцу до сто талира, по својству нехата, или величини сљедства, лишењем звања“.

Сад се каже господо овде : скупштина неможе бити суд. Одбор признаје и зна да скупштина неможе бити суд него да је скупштина законодавно тело које мора да чува законе, и да каже судовима и властима : издала сам закон овакав и о вакав, немој да вређаш закон него да само радиш по законима. А господо овде није реч само за једно лице нити се ова дебата води за овога или онога него за сву земљу. Одавде цела земља изгледа да радња и наша и свакога буде закона. Дакле господо треба да будемо обазриви па да се не каже да се из наши судова могу и оваке пресуде доносити, него треба да назимо да се по судовима ради и да не буду закони изигравани.

Дакле каже се сад овде да одборско мнење није по уставу. Баш г. Радовић напоминао је члан 110. устава где се каже : (Чита). „Никаква државна власт ни законодавна

ни управна неможе вршити судске послове нити опет судови могу вршити законодавну и управну власт.

Судови немогу управне чиновнике за њнова званична дела и судити им док надлежна власт не дозволи ?

То истина тако је него ту се не врше судски послови него се гледа је ли закон повређен а за ово је надлежан министар правде кад му се човек фали може видети, да ли има ту повреде закона, па да даде ствар у општу седницу касационог суда да је извиди и протумачи закон, и по томе даље министар може видети да ли треба судије оптужити или не да ли треба коме пак накнадити штету или не ; дакле казати жалиоцу да ли ће према закону што чинити или неће. Министри пак по члану 100. устава одговорни су кнезу и народној скупштини за своја званична дела. Они се дакле морају држати закона и кад се не држе закона у својој званичној дужности они су одговорни. И према томе члан 109 устава каже : (Чита) „Правда се изриче у име кнеза. „При издржању правде судови су независни и не стоје ни под каквом влашћу осим закона.“ Дакле судови стоје под законом и господо само узмите добро на ум то, да се необилазе закони земаљски, да се закони земаљски криво не тумаче јер што је једног господо постигло данас рђавим тумачењем закона, то ће сутра постићи њих 50 ако само скупштини сад реши оно што неби требало по закону да се реши. Ако се данас ова ствар олако узме онде ће се судовима дати маха да решавају ствари онако како оће и зато ја опет кажем да је мњење одборске већине сасвим умесно.

Ђ. Ценић : Нећу да кажем да је незнате било основ оваквом извештају и оваквој одлуци већине одборске ; али на сваки начин : морам тврдити да је то једна ошпика, да уз то једна груба погрешка што је поднесен овакав извештај и овакав закључак у овом делу, наспрам оног како ова ствар по себи стоји. Зато ? Ево зашто. Шта стоји у решењу ? Шта тражи жалиоц од министра ? Он тражи по самим својим речима од министра ово : да министар „изиште акта и извиди је ли по свему пресуда суда са горњим решењем касациони

суд на закону основана или није. У ком последњем случају да донесе своје решење о том ко је дужан и надлежан да му по овој ствари одговори за штету како би могао тражити законог задовољења."

Сад, шта је дужност једног министра правде? Дужност је министра правде према §. 19. тачки под 1 и 2. устројења централне државне управе ово: да пази, да се надлежатељства, који су постављени да правду досуђују, држе у законим границама, и да своје дужности доиста и врше; да се брине о унапређењу правосудства и целисходном уређењу судских надлежатељства и да им даје настављења за брзо и добро вођење послова, без да тиме у ичему сме изменити или допунити законодавна наређења или *ограничити независност судскога делања.*

Ово су дакле у колико се овог питања тиче дужности министра правде а шта овај тражи од министра правде? Он тражи да се министар правде направи његовим слугом; тражи да министар види је ли у његовој ствари по закону поступљено или не. Тражи да министар правде буде управ да кажем трећа нека инстамција преко касационог суда, он тражи да министар, опростите ми што ћу се послужити једним сасвим простим изразом — он тражи да министар управ шпионише судску радњу те да види како је суд овде како ли онде пресудио или решио. Он не каже: суд је овде погрешио. Ово су докази за то. Ови су криви: дајте их под суд; него каже да се расмотри је ли по закону поступљено што, као што напред реко министар правде није држан да чини а и несме да чини, почем у §. 320 поступка грађанског, на који се министар и у свом решењу позвао и изреком стоји да је решење од касационог суда извршио и да против њега нема места жалби.

Жалилац каже да министар расмотри акта и види је ли пресуда и решење касационог суда на закону основано или није, па ако није и т. д. шта ово управ значи? незначи ништа друго него да жалилац и сам сумња да ли је баш по закону пресуђено или није па тек колико хоће да види шта ће

му и министар казати и ако би му зар министар казао „па богами да видиш и добро је пресуђено" он би се онда задовољио; он би онда казао „па добро, никоме ништа није ни било." А ако би министар нашао да није по закону поступљено, он онда од министра тражи даму овај каже које дужан и надлежан да му за штету одговара. А шта овакво захтевање значи? Значи то да он хоће да направи министра правде својим адвокатом, да га министар правде учи што ће да ради. Он тражи оно што није дозвољено у судству у обште а камо ли да министар правде сме кога учити шта ће да ради.

Министар правде није могао да се упушта у ову ствар ни по самом наређењу чл. 110 устава, који каже: „*никаква државна власт; ни законодавна ни управна* не може вршити судске послове." А и по самом наређењу члана 109 устава који каже: правда се изриче у име књаза. *При изрицању правде судови су независни*, и не стоје ни под таквом влашћу осим закона. — Дакле и према оваквим наређењима устава, министар као управна власт није могао ништа друго да каже него оно што је казао, т. ј. не могу ти брате ја овде помоћи. Опет да вам повторим ствар ради бољег објаснења: не излази овде жалиоц да каже ови су ми и ови не правду учинили, не излази жалиоц да каже ово су и ово основи које наводим за учињену ми ту неправду, — а то би на сваки начин морао да каже, јер у пропису § 10 устројства касацијоног суда стоји ово; (Чита.)

„Најпосле касацијони суд решава на захтевање министра правде да ли у појединoм случају *по принешеним доказима* има основа да се који судија због злочинства или преступлења учињених у случајима §. §. 109, 120 и 127. казнит. законика, под суд да, или да одговара само за накнаду штете, учињене, вршењем званичне дужности." Дакле требао је жалилац доказа да наваде, требао је да каже против којих се судија жали не да му министар тражи судије. И да је тако учињено, министар би се његовој жалби одазвао и поступио онако како му закон за такве случајеве прописује. А кад то није учинио

већ просто тражи од министра да овај расмотри акта и да му каже има ли какве противу, законитски или не, какво друго закључење може скупштина да учини него овако (чита): према томе што жалиоцу у жалби својој управљеној на министра правде, није поднео никакве доказе да му је и по чему штета каква учињена, шта је по закону на сваки начин учинити имао, а још мање да је именовао лица од којих оштету тражи, већ је просто од министра тражио да овај расмотри акта и оцени је ли ствар по закону пресуђена или не, и ако није за ово дужан одговорити — решење је министра по закону основано, за то да се пређе на дневни ред.

Сад је питање је ли оваквим решењем намењена каква штета овом лицу? Оваквим решењем, какво ја предлажем, штета није никаква нанешена. Кад лице добије то решење, кад види шта је се овде говорено односно његове жалбе, оно ће имати на ново да се обрати министру правде па да каже: у овој и у овој парници је закон погажен, ове су судије криво судиле, овим и овим доказујем то, и тражим од министра да те и те судије под суд да. Министар као министар не може опет ништа да каже него мора да пошље ту ствар касационом суду да овај суд према закону постојећем каже имали места одговорности или нема.

Ово је господо пут којих се може ствари помоћи; ово је пут, којим ће скупштина остати у границама своје власти, ово је пут којим се одговара закону и уставу, ово је пут којим се право жалиоца поштује и заштићава без повреде закона (одобравање).

Сад да оставим земљиште законско па да пређем на земљиште на коме је већање одборско. Да допустим, — премда видите да не стоји никако у ствари — да је жалиоц, поднео министру такву жалбу, у којој је изложио све оно што закон наређује, а на име казао каква му је штета учињена, навео је доказе за ово, и именовао лица од којих штету тражи, па министар није хтео ништа по томе радити, већ га одбио, и жалилац се против таквог решења министрова жали скупштини, питање је: С киме има скупштина посла? Да ли она има посла са судовима или има посла само са министром? Министар је господо тај који према чл. 100 и 101 устава има да да одговара скупштини. Министар да је заклоњио судије од одговорности за повреду закона, — што не сме да учини и он би тим повредио устав, јер чл. у 105 устава стоји: (чита).

„Сваки чиновник одговара за своја званична дела, Но судија не може се дати суду, док неодобри касацијони суд, а кад овај одобри, онда суде редовни судови.“

Према оваком наређењу устава а и §. 10 устројења касацијоног суда, имао би министар ту ствар да преда касацијоном суду да овај каже имали места каквој одговорности или не, неучини ли то министар он би одговарао скупштини за повреду устава и закона а нико други. Према овако јасном и разговетном наређењу закона, шта је надлежност скупштине шта није, већина одборска, радом и одлуком својом погазила је више наређења устава а после наређења законских, и ево која: разматрањем акта и претресањем судске радње одборска већина погазила је наређење чл. 110 устава, где се изреком каже да законодавна власт — а то је скупштина несме се мешати у судске послове. Критикујући судске пресуде и нападајући ове, одборска је већина погазила чл. 109 устава који ујемчава независност судску.

Одлуком да се судије дају под суд, једно што је одборска већина прекорачила границе скупштинске власти, а друго погазила је § 105 устава, која ту власт признаје једино касационом суду.

Поред овога одборска већина погазила је и § 10 устројења касац. суда, који јасно наређује да је министар правде кај који подноси ствар касационом суду на решење.

Одборска већина са одлуком да се судије касационог суда дају под суд, те да према § 127 казнителног законика буду казњени, једно што је и ту прекорачила границе власти скупштинске, а друго показала је одвећ слабо разумевање закона, јер судија према пропису тога параграфа одговара само онда за дела кад је хотимице или из нехата закон по-

газно, а што је закон повређен с тога што је судија онако закон разумевао, нема до судије никакве одговорности. Ову оцену нити видимо у извештају одборском, нити нам одбор даје јемства да је у стању да је како треба учини, баш да се у његовом извештају и налази, нити је по закону и уставу позван да и сме таково што чинити. То може само судија да каже (одобравање).

Ово је што нађох као неопходно нужно да кажем, а да не би дуже скупштину задржавао нити јој са више разлога за поткрепљење мога мишљења до саде право: Ја овде нећу ни даговорим о даљем следству одлуке одборске већине кад би она од скупштине усвојена била: нећу да питам чему се таква одлука на и достојанство скупштине излаже кад би суд, који је једино по закону позван да законе примењује, просто казао, како се скупштина упустила у радњу за коју није уставом позвана: то да се акта поставе у архиву. Немојте мислити да неможе ни тако бити.

Ја овде господо нећу такође да улазим ни у оно велико и врло важно питање да ли касацијони суд може и одговарати за овакве ствари, јер касацијони суд, према устројству своме, где се каже: (чита) „Главни је задатак касационог суда *да мотри* да се у земљи како формални тако и материјални закони и прописи, у предметима грађанским, спорним и неспорним, као и у кривичним, употребљавају у оном смислу у ком они гласе и једнообразно", — није суд који *суди*, те да одговара за своја дела; но он је суд, који као највиши суд у земљи оснажава радњу нижих судова или је уништава; суд који има *да пази* како нижи судови законе примењују и да гледа да они раде по закону, па ако види да по закону не раде да их упућује на закон, а кад нема ништа да примети што се тиче закона, он онда оснажава радњу нижих судова. Са тим што је касацијони суд једно решење или пресуду оснажио, са тим је свршена ствар. Он је једино по закону надлежан да каже је ли нижи суд по закону поступао или не. И према томе врло је велико питање може ли он за оно што је нашао да закону одговара те оснажио, бити одговоран.

Но, господо, овде има једна врло важна ствар о којој треба да се говори. Ми видимо да се мало овакве ствари појављују; ми видимо да изилази час по час да овај или онај тужи се скупштини против овакве или онакве пресуде суда. Није ли господо, већ крајње време да и ради правилније наше радње и ради достојанства скупштине, увидимо један пут нашу надлежност па да станемо на пут један пут за свагда да се могу пред скупштином пресуде судске претресати и оцењивати. Није ли крајње време да станемо на пут овим жалосним призорима који су се досад појављивали више пута. Онај који је 1873. године био на скупштини у Крагујевцу, као и онај који је пратио радњу те скупштине, могао је видети, сажаљења достојне појаве; могао је видити где неки људи, који не могу ни најмање присвајати себи ту способност да су у стању да надлежно закону сообразно оцене судску радњу, а која међутим нису по закону ни позвани да претресају и оцењују пресуде судова, осмелише се у след једне жалбе извесног лица, као да му је касациони суд својим решењем неправду учинио, тако дрзновено и без акта и без закона у руци на касациони суд напалати, да, примајући жалбу као подиуно истиниту тврдише да та неправда учињена касационим судом, једино у томе основа свога налази, што касациони суд, по њиховом мишљењу решава по личности, или другим речима по миту.

Ти људи не држаше рачуна од тога што нападајући сваком приликом на наш највиши суд у земљи и грдећи његове судије, нападају и грде и сами себе, јер те судије које они грде грана су њиховог стабла.

Ти људи не траже и неће да се упознају са природом ствари, јер шта је то спор грађански? Спор грађански није ништа друго него ово: две или више страна мисле да имају у некој ствари право, и иду на суд да им суд каже која управ има право. Суд дође на призна право једној страни. Шта сад остаје другој страни? Она каже неправедно је суд пресудио, незаконо је пресудио. Дакле жали се, и, да би боље доказала да је неправедно пресуђено, она представља ствар онако како њој иде у рачун, она се налази у оној — ако се смем по-

служити једном простом народном пословицом — налази се у оној пословици која каже: „не казује баба сан како је сниła, него како се њој свиди“ — она гледа да каже све што њој у корист иде а да прећути и обиђе све што би јој шкодити могло. Сад људи који неће да испитају ствар, или нису у стању да је испитају онако како би требало, ни таквом јадном науком одмах верују, ти људи греше против оног главног начела у суђству: неосуђују никога несаслушаног. Ти људи недрже рачуна ни од тог искуства да је човек у својој ствари пристрастан; он је много и много пута пристрастан и у ствари свога пријатеља.

Ти људи неће да размисле шта траже. Да они траже да се ствар, која је прешла преко судова земаљских, која је свршена од оних људи који су законом позвани да суде, од оних људи који по правилу имају и добро теориско и практично знање и дају јемства да законе познају, који су дакле људи од заната — да та ствар дође пред суд скупштине; да дође пред један скуп — ја вас врло молим, немојте ми овде замерити ако се овде мало опорије изразим. Ми смо овде у општој кући; ми смо дошли овде да општу кућу подижемо а општа кућа подиже се само искреним договором — дакле да дође та ствар на оцену пред скуп, који може у својој средини да покаже људе који незнају ни читати ни писати, у скуп, који је самим уставом затворио врата да оно што је од закона, оно што се зове интелигенција неможе унутра да уђе, већ ако који зрак кроз пукотине врата унутра и продре то су само бледи светлаци на густом и тавном облаку којим је скуп обмотан. Истина рећи ће који да ту има и кнежевих посланика који оскудицу допуњују, но ми сви знамо положај тих људи, нити је моје овде даље што о том да говорим. Ја вас само молим хеитите руку на срце па ми као поштени људи по вашој души и савести кажите јесте ли ви у стању да прегледате па и оцењујете судску радњу и да кажете да се закони овако разуму а не онако како су људи од закона пашли да их разумети ваља.

Ти људи неће да распитају и да се обазру на оно што се пред другим европским парламентима пред европским скупштинама ради, које изобилују и у научењацима и у људима од закона па никад недолазе до тога да у својој средини претресају и нападају судску радњу.

Ти људи господо не држе рачун ни од тога да се таквим радом поткопава из темеља најснажнији стуб слободе грађанске, да се поткопава независност судска, независност она, коју сви желимо да имају и наши судови, јер може ли бити већег нападања на независност судску него кад узмемо да претресамо и пресуде судске које су судови изрекли. Кад непоштујемо установе земаљске, кад не оставимо да највиши суд који је по закону позван да бди над радњом нижих судова, и да законе до извесних граница тумачи, у тој својој радњи независан буде. Неспорим да се могу покадкад и погрешке подкрасти, јер и судије су људи, али су други путови којима се те погрешке исправљају, а не да радња највишег суда решава скуп, који, као што напред реко, недаје никаква јемства за добро познавање ствари а још мање за познавање закона, а који међутим није ни законом ни уставом овлашћен да то чинити може.

Ја вас дакле молим расудите о овом свему свестрано и темељно па донесимо један пут за свагда закључење да ствари, које су прешле преко судова земаљских неспадају у скупштинску радњу, те да председништво и само те ствари одбија. Закључење, које би сасвим одговарало закључењу савета државног; јер и савет државни, имајући да расматра решења министарска, решио је једанпут за свагда да ствари за које су судови земаљски надлежни и које су прошле преко тих судова, неспадају никако у његову радњу.

Оваковим закључењем скупштини ће бити правилан ток својој радњи, стаће на пут један пут за свагда немилим појавима који су се досада догађали, обезбрижиће независност судску, одговорније најподпунније своме позиву и сачувати неповређено своје достојанство.

Предлажући вам ово што се нашег будућег рада тиче, ја ћу сада да се вратим на предмет који нас занима и поново хоћу да кажем да се у овој ствари учини оваква одлука: (чи-

та) према томе што жалилац у жалби својој управљеној на министра правде, није поднео никакве доказе да му је и по чему каква штета учињена, што је по закону на сваки начин учинити имао, а још мање да је имсновао лице од којих општу тражи већ је просто од министра тражио да овај расматра акта и оцени је ли ствар по закону пресуђена или није, и ако није да му каже ко му је за ово дужан одговорити, — решење је министра на закону основано, зато да се пређе на дневни ред. (Чује се: врло добро, доста је било говора).

Извест. Ковачевић: Ја ћу се господо ограничити на врло кратак разлог, и тај разлог неће имати више од десет речи. Овде је господо питање о томе, т. ј. није питање о Кумрији и Радомиру, него је питање о томе, може ли се јавна исправа обарати главном клетвом или неможе. (Чује се: то је скупштински предлог за тумачење закона). То је питање, а скупштина као законодавно тело дужна је да растумачи и реши ово питање.

Члан 58 земаљског устава каже: (чита) „предлог да се какав закон изда, или постојећи измени, допуни или *протумачи*, може књаз скупштини, а тако исто и скупштина књазу учинити: . . . "

Дакле господо овде се каже у одборском мњењу *предлог* да се учини влади. Дакле, ако скупштина остане при томе да се може главном клетвом обарати јавне исправе, онда наравно ни судије нису одговорни, што су овај случај овако рекли; а ако скупштина протумачи закон тако, да се клетвом немогу јавне исправе обарати, онда и судије су одговорне.

Што каже г. Ценић да је одбор погазио устав што је овакво мишљење донео, од тога се ограђујем и свечано одбијам то од одбора, јер одбор би могао, кад би хтео тим изразом да се послужи, казати пре г. министар Ђорђе Ценић, који је подписао овакво решење, тим решењем својим погазио је устав; али је одбор био у своме мишљењу хладан, он није хтео да се тако изражава; њега се је тицао устав и закон земаљски. По томе, да не говорим дуже, ја у име одбора предлажем, да се предложи питање овако, да скупштина реши, да

се протумачи ово: хоће ли моћи главна клетва поништити јавну исправу или неће. (Чује се: то је нов предлог. Тога нема у мишљењу одборском. Да се гласа, доста је говорено).

В. Јаковљевић: Молим вас, ево у чему се ја слажем са г. Ценићем, а тако сам мислио и као члан одбора. Ја сам разумео тако да се то дело преда министру, да министар пошто је ту пресуда првостепеног суда, ту решење касационог суда, ту сва акта и види се како је ствар текла, то дело да касационом суду на да касациони суд види је ли закон повређен или није и има ли одговорности до судија; јер иначе то скупштина не би могла да ради пошто би тим умешала се у судске послове. (Чује се: доста је говорено, да се гласа).

Мин. грађевина: Молим да се још једном прочита закључак одборске већине, да се зна шта је на гласању.

Потпредседник: Ја вас молим господо да узмете на ум: шта предлаже одборска већина, шта мањина, шта предлаже г. Ценић, шта г. Вељко и г. Илија Стојановић. У колико сам а разумео одборска већина предлаже да се учини предлог влади да се узму судије под суд, или под оптужбу ставе, а мањина да се пређе на дневни ред.

Илија Стојановић: И ја сам први дао предлог после одбора.

Потпредседник: Нека се прочита прво одборски предлог.

Известилац Ковачевић: Ево. Већина одборска мишљења је: да скупштина према тачки 5. §. 103. закона о пословном реду учини влади предлог да се судије касационог суда који су као дело парнице жалочеве расматрали и решавали могу оптужити.

Потпредседник: Добро. Дакле предлог је одборске већине да се судије могу оптужити, а мањине, да се пређе на дневни ред; предлог је г. Ценића такође да се пређе на дневни ред: предлог је г. Вељка у колико сам ја разумео да се упути влади на оцену, или на даљи поступак — г. Илија шта сте ви предложили, не сећам се.

Илија Стојановић: Ја сам казао: по чл. 67. устава да се решење министра правде уништи, и да се позове министар да по §. 63. закона о чиновницима ово дело у извиђај узме.

Потпредседник: То значи: у даљи поступак. Добро.

Сад господо, ако ће се још говорити ја бих желео само ово да вам споменем. (Чује се: нећемо да се више говори).

Јован Мариновић: Ја имам пре закључења скупштине, да говорим о томе да ли да се продужи претрес или не.

Потпредседник: Ја ћу питати нарочито да ли ће се говорити још, но пре тога имао бих да обратим пажњу скупштине. Господо, главно је у радњама државних власти поштовати круг делања сваке власти. Скупштина је законодавна власт. Има судска власт. — Има предмета, у којима и по молби може скупштина чинити предлог скупштински, а то је предлог скупштински, а то је за оне предмете, за које је скупштина надлежна. За овакве предмете пак да се судије могу оптужити, за такве предмете није надлежна законодавна власт него је за предлагање надлежна управна, а за решење, за одобрење да се ставе под суд надлежна је судска власт. Тако је по уставу. Толико што се тиче поштовања круга власти. А и по уставу дужност и пошто је у свакога од нас и добра воља за то, да је и за општу ствар користно да останемо у границама круга наше власти. Из тога призрења ја држим, да се предлог одборске већине онакав какав је не би могао усвојити. (Одобравање) Но скупштина је господо као законодавна власт уједно контролишућа власт решења министарских, контролишућа власт управне власти. Овде је пред нама сад жалба против решења једног министра. Одбор је расмотрио ту жалбу. Тим поводом расмотрио је и акта, која су тим у свези. Кад би било сад овде места и кад би ми били за то да говоримо даље да ли у опште овакво суђење може да остане или не може, имало би се ту доста говорити. Неки би овако говорили неки онако. Свакојако ми би морали имати то на уму, да док стоји писан закон, док стоје прописи закона, који прописи обвезују све грађане и све власти, да се дотле имамо по тим по тим прописима и управљати, да се дотле по тим прописима има и судити. Ако ли некад пређемо на то да установимо пороту, и за грађанске ствари, пороту, која би судила по савести а не по прописима формални и материјални закона, онда

ће друга ствар бити, онда ће људи и грађани ове земље знајући да ће имати посла не са суђењем првостепени судова по закону, но са суђењем пороте по савести, гледати како ће да удешавају своје ствари да им права не пропадну. Но о томе господо ми немамо сад да се саветујемо. Могло би се можда само тим поводом то запитати да ли је такво суђење стално судско толковање; и ако је такво стално судско толковање садањи закона, да допушта главну заклетку као доказ противу пуноважне па још и јавне исправе, онда можда би било места законодавном тумачењу. Разуме се за то би се морао чинити предлог. Ако ли такво суђење није стално толковање, него ако би било за појединн случај решење, онда могло би се рећи то је такво уступање да би могло бити опасно. Али господо ми немамо сад у опште да говоримо о овоме, него имамо пред собом само један случај, поднешена је жалба министру о извесној ствари, расматрајући ту жалбу нашао је да не може по њој ништа да чини.

Господо, поставн те се сваки у то звање министра, па размислите шта би могли по тој жалби чинити. Шта тражи жалба? Тражи се да министар развидн акта и каже жалиоцу је су ли судије пресудили по закону! Очевидно то је ствар за коју министар није надлежан да је цени а још мање да коме саопштава како је оценио. Оно друго што се тражи жалбом, то додира једну ствар за коју је надлежан министар, т. ј. да пита касацијони суд има ли места да се учини неки поступак против судија који су наопако судили. Али жалиоц, као што кажем, то питање само додира, а не тражи; не тражи да му судије накнаде штету и не именује те судије већ напротив пита министра да му каже које су судије одговорне! Господо такву жалбу ја мислим да ни један министар, озбиљно радећи, не би могао узети у поступак тај да чини по њој какав корак против судија који су решавали. Све што је могло бити то је да би решење које је дато жалиоцу могло бити опширније где се могло казати што се тог поступка тиче зашто се није могао чинити никакав корак који је решење писао, на напослетку за то се не може замерити ни самом том

чиновнику канцеларије што сваки пут не гине то тако потпуно него су крајњи. Дакле кажем господо да се по жалби на министра упућеној није имало шта друго чинити осим онога што је учињено.

Сад да видимо шта жалилац тражи од скупштине. Тражи се да скупштина каже: је ли судско тумачење законо, но је само за тај случај тако пресуђено, онда ваља видити шта тражи жалба. Господо, ми сви кажемо да нећемо да решавамо судске ствари, и да нећемо да одређујемо ко је крив, ко није. Доиста ми то и не можемо. И у колико жалилац тражи да видимо је ли му право или криво пресуђено, морамо казати да нисмо надлежни. Да је од нас тражио на казао: министар по мојој жалби требао је по закону да учини то и то, а није, требало да иште од касационог суда одобрење, да оптужи извесне судије, а није, и т. д. на послетку могли би послати ову његову жалбу влади на нову оцену, те ако је и у колико министар неби био поступио, да накнадно поступи по закону и изда решење жалиоцу. Али он не тражи тако, него тражи да му скупштина каже, ко је одговоран њему за штету?! Зашто господо, према оваквом захтевању, или управо питању, ја не знам шта би друго могли учинити, него држећи се прописа законских, који и нас вежу, — прећи на дневни ред. (Чује се: врло добро, одобравање.)

Господо, толико сам само држао, да треба да напоменем, да по оваквој жалби, где се и од министра тражило по нешто што он не може учинити, јер није за то позван, па се сада и од скупштине тражи или нешто, зашто скупштина није надлежна, или не опредељујући још ништа поимснце, ни од кога управо тражи, треба скупштина да пређе на дневни ред. (Врло добро.) То је моје мишљење, које сам био дужан да кажем.

Ја вас молим господо, ако желите да говорите још о овој ствари, да дајем реч посланицима, који су се јавили већ за реч. (Чује се: није нужно. Довољно је говорено, довољно.) Молим вас господо, жели ли когод да говори о томе, да неби требало још закључавати претрес, него да би требало да се говори још да кажу говорници сви шта мисле о овоме. — У то име пријавио се за реч прво г. С. Несторовић, па онда г. Мариновић.

С. Несторовић: Ја бих желео да говорим ако би се хтело говорити о главној ствари, а не о томе, да се не говори више. (Чује се: нећемо.)

Подпредседник: Ја сам дужан да видим расположење скупштине о томе, ће ли се даље говорити о самој ствари, пошто нека господа кажу, да не треба више претресати, ја сам хтео да дам реч некој господи, која су тражила као што је г. Несторовић и г. Мариновић, да о томе говоре, о том предходном питању, ће ли се још претресати сама ствар. Дакле ја дајем реч г. Несторовићу.

Сима Несторовић: Ја нећу о том да говорим, него хоћу да говорим о самој ствари.

Подпредседник: Ја сам мислио, да ће те да говорите о томе, хоћемо ли да закључимо претрес, или ћемо још да говоримо. Више њих од г.г. посланика казали су, да неће више да се говори. Ја нисам хтео да питам скупштину, ни да закључим саветовање претреса пре, док нека господа, која су захтевала, не говоре против закључавања претреса. У то име ја дајем реч г. Мариновићу.

Јован Мариновић: Ја би то желео да кажем скупштини, да, чини ми се, било би од користи и за наш данашњи и за будући рад, да претрес не буде тако нагло закључен, због тога, што је досадањи претрес био само судски претрес. Ја сам чуо овде формално адвоцирање, као на неком суду, где се каже: овде би требало по закону да буде овако, а овде овако. Прочитана је тачка устава, по којој скупштина не сме предузети у свом раду ништа друго, него само оно, што је уставом одређено и што јој по уставу спада у дужност. Ја мислим да је од највећег значаја и важности, да у том обзиру будемо на чисто. Моје је уверење, да, док се неби у устав метнула једна тачка, која би скупштини признала право, да је она расматрајући судија у највећем степену, донде се у овакове ствари скупштина не може упуштати, и ја мислим, да она ни у ком степену не може бити судија. Данашњи је рад

скупштине не законит. Ја мислим да скупштина не може погазити светињу закона, на давати опомене судијама, ја мислим, да она нема по уставу права оглашавати, да су судије не законо поступали. То је дакле питање, о коме ја бар за мој рачун имам уверења, да је главно у овој ствари, а ја налазим, да није довољно расветљено. Г. Ценић га је у свом говору напоменуо, али је при свем том сав претрес у скупштини имао изглед судског претреса, чему по уставу није било места, и према томе ја мислим, да је у интересу достојанства скупштине и у интересу земље, да се такви призори у скупштини више не појављују. То важно питање, као што рекох, врло је мало додирнуто, и ја мислим, да је требало више и поглавито на њему остати, због чега сам мишљења, да не треба прекинути претрес ове ствари, него да га треба продужити.

Известилац Ковачевић: Молим господо. Одбор ће о свакој жалби или молби, која му је предата, а по себи је дозвољена саслушати владиног повереника и све даље чинити, што је потребно, као што члан 103. посл. реда каже, ви то већ знате. Овде скупштина може решити, да се учини овај скупштински предлог: оће ли се закон протумачити, да се јавне исправе могу обарати главном клетвом или не могу. (Жагор.) Овде може скупштина решити, и закон јој даје то право. (Жагор. Вичу: не може.)

Подпредседник: Ја сам дао реч само о томе питању, хоће ли се продужити претрес о тој ствари или не, а не о томе, што ви г. известиоче говорите.

Известиоц Ковачевић: Ово је мој предлог.

Потпр. Има неке господе, која желе, да не траје претрес даље, а има их који желе, да се продужи; но ја видећи, да има посланика, која желе да говоре о самој ствари, налазим да неће бити штете ако се и даље продужи претрес. Има реч госп. Сава.

Сава Поповић: Према разлозима и судским побудама, које су изложене у пресуди и према моме сопственом схватању, што сам уверен и знам, да заиста има људи, који све начине употребљују само да се користе туђим знојем, те тако варају

слабоумне и просте људе. Једно према томе, а друго и ни основу § 263. закона о поступку судскоме држим, да је уместно и на основу закона изрекао суд своју пресуду, па за то треба прећи на дневни ред. Тај параграф 263. гласи овако: (чита.) Овим је дакле суд увидео лажност те исправе и за то је донео таково своје решење.

Милосав Трифунац: Ја ћу да проговорим неколико речи браћо, може бити, да нећу да разумем закон и параграфе, као што их други разуму, јер ја сам не научен. Најпре је било исправе са два подписа, кад се подпишу два подписника, то је пред судом вредило, и тако су многе куће упропаштене. Ја сам чуо бар од 50 најбољих људи, поштених, од добре куће, да је био један добар домаћин, имао 4 сина да жени, па је дошао до пропасти. (Смех. Вичу на ствар.) Ома претрпите се мало (Жагор.) Кад је дошао да узме хаљине из дућана узео му је човек облигацију од 18 дук. са два подписа. После кад му је затражио дуг од 18 дук. направио је 1800 дук. те је поводом овим облагација замењена се са исправом. Тај човек, тек ако му је 60 година, па му је имање продато за 1200 дук. То је био добар домаћин, који је имао 1200. Тај би човек био сад напреднији те још колико. Ја знам да тај човек сад тера свиње.

А који тера свиње, терају они, који су од превелике сиротиње и нужде натерани, као што су моји момци 12-13-14 људи . . . . (Вичу на ствар, Жагор не чује се ништа.) Дакле поводом тога, дошло је, да се и овакова исправа замени са другом, од власти потврђеном овакову исправу, да није увидио суд, каква је, и какав је онај тужноц и дужник, не би донео такво решење и онакве побуде и разлоге. Ја држим, да су то реткости, да се догоди, да суд не увиди, какав је тужитељ и какав је туженн (Боровић: али је човек и жена што се туже.) Дакле кад је суд, ја држим, да се не говори даље овде о томе, него да се узме питање, је ли суд пронашао правог кривца и решио а закону чест почитаније, нека ради овако, и суд је у смотрењу овога праведно пресудио, и ја бих рекао, да се више не тера говор о томе него да се реши, је ли је по закону, или по правици или по кривици осуђен.

И. Протић: по чл. 100 устава скупштини одговарају само министри а не судови, и ја мислим, да је господин Ценић и Грујић врло добро разложио ту ствар. Одбор је донео, упуштајући се у претрес судске ствари такав закључак, да се судије оптуже а обишао је г. министра, а то није на закону основано. Из речи г. Ценића, видим, да жалиоц није још изгубио своје право, он има право да опет потражи код надлежног министра, кад прибави доказе и ово право његово за 3. године незастарева на кад то буде учињено, онда може тражити накнаду штете, од лица, која буде именовао. Дакле, кад то право није изгубно, онда ја мислим да не треба даље о томе говорити, него да се пређе на дневни ред, и да се усвоји мнење одборске мањине.

Петар Стевановић: Истина види се, да је суд противно закону донео пресуду али пошто се види, да је ова исправа сумњива и не истинита онда није чудо, зашто је суд такву пресуду донео. Ја господо мислим, да је то јасна и очевидна ствар, да је овај жалиоц преварио ту жену и тим путем дошао до те исправе, а не да је то своје права на прави начин стекао. У самом закону је казано, да суд не само по закону суди, него и по правди. Ја сам дакле зато, да се његова жалба одбаци и пређе на дневни ред.

Илија Ратајац: Ја немам да кажем господо ово: кад је то јавна исправа, онда зашто ми губимо време да говоримо о коме је ли право суђено или није, то је очевидно неправедно пресуђено, и ако ми почнемо тако радити, данас нека јавна исправа падне на ће јутре да падне танија, на сви уговори, на ће онда да пропадне сва радња и трговина. Ту је чисто закон повређен, јер ће онда ако тако радимо, све исправе, уговори и све пасти, па не разумем, шта ће даље после тога бити.

Панта Банковић: О овој ствари доста је говорено, али ја видим које из прочитаних акта, које из решења министровог, да је чисто суд судио једну просту жену и човека сумњивог. Суд је томе тужиоцу нудио заклетву да се закуне, да му је заиста та жена дужна, на почем се он није заклео, то је суд морао, да га суди и пресуду је своју донео на основу

закона. Дакле шта ту треба ваздан говорити, него просто прећи на дневни ред. Ја сам за мањину одборску.

Р. Кукић: Ја видим господо, да је суд добро о томе размислио, и ми нисмо у стању да изричемо пре резултат, него што о томе размислимо. Жалосно би било господо, кад се не би бранили, кад се један човек послужи једним вицом и кајшарлуком, на тиме придобије неко законо право или обвезу. Па зар да се ми не послужимо ма каквим начином, да се одбранимо? Треба да гледамо, да се, било доказима, било закључком, било чим му драго, одбранимо, да докажемо, да је не истинито и не законито право, што га је тај варалица задобио. Јер господо имамо прилике, да су многи људи страдали њихова су имања продавана због таквих случајева. То судови, сви знају чим каква парница дође код суда, они одмах увиде, где је кајшарлук, а где је правица, и држим да суд није погрешно, што је овде овако учињено. У осталом подномажем Катића и делим подпуно са њиме мишљење.

Сима Несторовић. Ми треба најпре да се обазремо на устав, шта скупштина може да ради, и треба да ради, да ли скупштина има с другим посла или само са министром.

Чл. 67. устава каже:

Скупштина може да прима писмене жалбе о предметима, које је дотични министар већ решио, но она не може да прима лично жалитеље. Сад господо, ми смо примили такву једну жалбу, коју је г. министар већ решио. У своме члану, не каже се даље, шта да се, ради а наравно, нико не може и не ће казати, ми смо видели жалбу, видели смо како је решено, па ништа, него мора скупштина да каже, да ли је решење министрово умесно, или није. Ја с моје стране, хоћу да кажем како разумем то решење, г. министрово решење, није могло никако да одбије тога човека, кад он види, да у решењу судском стоји, да је то јавна исправа, и да је као таква погажена. Држим да је г. министар требао да узме акта, па да врати касацији, да она узме друге људе, а не оне који су то дело судили, па да види, да ли је погажена јавна исправа или не. Како г. Министар то није учињено, то скупштина нема да се меша

ни ским више, него њему да каже, није ти законо решење, јер смо сами видели, да је погажена јавна исправа. Сад ја нисам ни за то, да се пређе на дневни ред, а нисам ни за то, да касационе судије даду под суд, него да скупштина каже по чл. 67 по тој жалби к ко је разгледала министрово решење и нашла да није усмено решење министрово и зато жалиоц има право, да се обрати надлежном министру. Ово је моје мишљење (Чује се: врло добро.)

Јован Мариновић: Ја опет хоћу да говорим са оне тачке погледа, са које сам мало час говорио. Ја мислим. да овде надвлађује и надмашује питање уставно сва друга питања. Ја мислим, да је при самом почетку претреса и дебате овога питања требало, да смо расчистили питање уставно, и ако би скупштинина била тога мишљења, да јој устав даје то право, да се упушта у претресање овог спорног предмета ове парнице, или овог суђења, онда да се одстрани од тога, на чисто и просто да се поведе говор о том, имали места, да се, министру што замери што је дотичном молиоцу онако решење издао и питању процеса о коме је сад овде реч, ја без најмањег стида признајем, да нисам у стању да говорим, нити шта да примећујем, јер не разумем да ми извесне параграфе грађанског закона треба зашто тако примењивате, као што неки посланици овде разлажу, Ја мислим, да је и скупштини требало да се сасвим уздржи од претресања од самог питања о процесу. Ако је одбор налазио као што г. известиоц у два пут рече, да би требало закон протолковати, онда користећи се са податцима, које је одбор нашао у актима, која су пред њим била могао је поуздано оснажити и скупштини поднети о томе свој предлог, У таквом случају, по мом мнењу, не би требало мешати ни Петра ни Павла, ни судије ни никог, него почем је вама познато, да се тако и тако суди, а ви налазите да то није добро: онда ви предлажете, да се у овом или оном смислу суди закон протолкује.

Ја бих у интересу зрелог, правилног и уставу сагласног примењивања наше власти и вршења нашег задатка пре свега био за то, да се ћутањем преко Петра и Павла пређе, јер

никако није умутно, да ми решавамо и извиђамо, зашто је овај судија овако, а онај онако радио. Скупштина има посла само са министрима а не са органима њиховим, па нека министра узме преда се, нека њега претреса, нека с њима препирку води, а нека остави остале органе државне на миру, а нарочито приватна лица, која су имала спор пред судом. Узмимо само то, ако би ми у овом случају са неким, који је код нас нашао заштите, тако поступили и његову ствар ма на који начин влади рекомендирали, онда би сви наши суграђани, који имају какву парницу, па би је изгубили, јер колико год има парница, толико има и страна, које су парнице изгубиле, онда би дакле сви они потрчали овамо к нами за помоћ, они би видили, да се скупштина упушта у претрес судских послова, па би казали, зашто да не пробамо срећу, да се обратимо скупштини за помоћ; то нас ништа више не кошта, него један табак хартије, и тако би се скупштина претворила у оно, што она не сме да буде, т. ј. скупштина би постала судска власт, а то није наш позив и не може бити наша намера. Како ви можете да расматрате и извиђате једну жалбу противу судова, кад ви нисте судска разсматрајућа власт? Дакле ја опет наводим оно, што сам мало час навео, да је овде главна надмашајућа страна питања, да је тако рећи овде требало поставити предходно питање, да ли смо ми уставом овлашћени, да се упуштамо у претресање питања, које нам устав у име задатка не поставља, на тек онда да се можемо упуштати у појединости таквог формалног процеса. Ја држим, да ми нисмо на такву радњу уставом овлашћени, и нико ми не може доказати са уставом у руци да јесмо, напротив, ми имамо један члан, а то је 54. устава, који каже: законодавна власт не може узимати у свој круг рада друге предмете, осим оних, који су јој уставом опредељени, или оних, које би јој кнез нарочито предао. Претурите све тачке устава, нећете те нигде наћи, да је скупштини призната судска власт, а ово је судска власт, кад кажемо да није добро суђено. Ми дакле улазимо у тај пут, где зависи од воље једног парничара, који мисли, да је криво изгубио парницу, где зависи од једног његовог про-

стог корака, да се цела скупштина преокрене у формалну судницу, и да се предузме претрес о ваљаности или не ваљаности, о одржању или поништењу једне пресуде касационог суда. Овди у таким претресима падају свакојаке речи, покуђавају се највеће судије, покуђавају се њихове пресуде, а тим се слаби и поништава поверење, које смо дужни имати према оних, који земаљске законе врше, према ауторитету судских пресуда, према самим судовима, тиме ми силазимо са земљишта устава, наши радови постају штетни, не закони, не уставни, и због тога и ја сам мнења, да се овде пређе чисто и просто на дневни ред, а разуме се, да сваки онај, који мисли да има неке не законитости или да није извршен закон, има право да учини предлог, да се учини шта треба у корист закона. (Вичу: да се реши.)

Известиоц Ковачевић: За рад споразумлења молим господо. Слажући се у свему с мишљењем г. Марковића, ја сам учинио један предлог и скупштини предлажем овако, да скупштина протумачи закон, може ли се јавна исправа обарати главном клетвом или не може? (Жагор.) Молим ово је предлог. Дакле оно би подпало све, што сам мало пре говорио и што г. Марковић каже, неби онда говорили о појединим, него само кад би ме подпомогли 12 посланика, онда би се имала та ствар решити, а скупштина је добила прилику, да може протумачити закон овим путем.

Јован Бошковић: Овде је жалба противу решења министровог. Овакве жалбе скупштина по чл. 67. надлежна је да прими и да донесе закључење. Кад је дакле жалба противу решења министровог, онда мислим, да не може бити говора ни о чем другоме, него само о томе: је ли уместно и законито решење министра или не. Но како ми се чини, одбор се је удалио од ове тачке, па је предложио скупштини закључак, да се учини предлог, да се касационе судије дају под суд. (Известилац: није под суд). Да се оптуже, — то је све једно. Но овакво стање, да се управо реши, да се некоме неки незаконитост припише, чинили се да би нас далеко одвело. Одбор је мишљења, да је повређен закон и да за то треба суд-

дије оптужити, или кад би се усвојило мишљење одбора, онда би се повредио устав, јер по уставу законодавна власт, не може чинити такав предлог. Шта се имало радити? Имало се је радати на томе, да се види, да ли је министрово решење законо или не. Ако је министар решењем повредио Устав, онда би се имао оптужити за то; ако је учинио коме неправду, онда би се учинио предлог, да влада учини оно, што је по закону. Но у колико се из жалбе види, жалитељ није тражио, да министар донесе закључење тако, да је закон повређен и да реши, да ли има места, да се судије могу тужити, него у жалби тој он тражи од министра, да прегледа акта и да му да упутства, шта ће да ради. Ја држим, да према таквој жалби није могао министар ништа друго чинити, него просто да му пада решење какво је и дао, и да нема ништа, што би могло теретити министра. Он је могао видети, да је повређен закон; но кад би то министар усвојио и решио без његова тражења, изашло би, да се он намеће за адвоката, и да тера неку пизму према судијама. Кад жалиоц то није тражио, а министар сам да ради изашло би, да би министар дошао у тежак положај са касационим судом, кад би овај после нашао, да нема места томе тражењу. С тога ја, узимајући ту ствар са гледишта закона, налазим, да треба прећи на дневни ред, с тим више, што се жалиоцу не закраћује, да тражи од министра, да се судије дају под суд.

Председник: Дакле господо, овде је било довољно говора о томе, па за то треба прећи на гласање.

Подпредседник: Г. известилац одборски јавио је председништву.....

Алекса Поповић: Ја што се одбора тиче не ћу то да примим; јер може бити, да сам сад другог мишљења према развићу ствари, а имадем право да кажем и зашто одустајем од свога мишљења.

Подпредседник: Пошто се сад не види, шта је одборски предлог, то ћу онда ставити на гласање само оно мнење, што је налично овде у скупштини. Молим г. председника одбора и г. известиоца, да кажу, имају ли шта против тога, ако питање

одбора не ставим на гласање? (Одговарају: немамо ништа). Најпре сам био дужан да ставим на гласање мишљење одбора већине, па онда мањине, али већина одбора оставља свој предлог, па с тога се неће о њему ни гласати. Сад остаје предлог мањине.

Алекса Поповић: Ја молим, да ми се дозволи, да кажем зашто хоћу да пређем мишљењу мањине. (Чује се: није нужно).

Подпредседник: Ја мислим овако питање да ставим: ко је за то, да се пређе на дневни ред, а то значи, — ако буде већина да се пређе на дневни ред, да је онда свршена ствар, — и ко је против тога, — што значи, ако буде већина за то, да нећемо имати нешто да чинимо; а шта ћемо да чинимо, то ћемо видети, или ћеме да упутимо министру на оцену или друго што.

Алекса Поповић: Треба казати, из којих се побуда прелази на дневни ред.

Подпредседник: Побуде да буду ове: по такој жалби, у којој се и пређе од министра и сад од скупштине тражи или за шта нису надлежни, или неопредељујући поименце шта и против кога не само питајући, ко је одговоран, скупштина прелази на дневни ред. Дакле, ко је за то, да се из тих побуда пређе на дневни ред, нека седи; а ко је противан, нека устане? (Велика већина седи). Дакле решење је, да се пређе на дневни ред.

Председник: Министар председник има на неколико интерпелација да одговори.

Председник министарства: Народни посланик г. Владислав Павловић упутио је интерпелацију на министра унутрашњих дела, о томе, што општинска крагујевачка власт, забрањује људма са села, да продају со на пијаце. Ја сам ово испитао и дознао, да нема ништа у ствари. Један једини је случај био овај: неки Милош Барјактаровић из села Јовановца, дотерао је једна кола са сољу, па су неколико чаршијлија отишли и јавили општинском суду, да не сме продавати со на крупице, него на кола. Кмет је позвао тога Барјактаровића и питао га, како мисли да продаје, и он је казао на кола, и отишао је. После тога, није било никакве жалбе о тој ствари.

Председник: Је ли интерпелант задовољан са одговором?

Владислав Павловић: Ја питам, да ли има право продаје соли и други, кад би је на пијац донео.

Председник: То је са свим друга ствар.

Председник министарства: Народни посланик Милан Глигоријевић интерпелисао је министра, зашто да се у крајинском округу доносе дрва бесплатно на по граничне карауле. У ствари то није тако, али мало је нешто што је могао дати повода и интерпеланту, да ову интерпелацију поднесе, а то је с тога, што за прошлу годину заиста људи нису примили новац. Но кривица је у томе до кметова, што ни су поднели спискове среском старешини, по којима би се људма могао новац дати. Али ја сам наредио још јуче, да се одма ти спискови поднесу и да се људма плати колико је који заслужио.

Милан Глигоријевић: Ја ни сам задовољан с тим, јер смо ми слали спискове три пут, па ни смо добили новце.

Председник министарства: Онда, ја бих молио г. посланика, да дође к мени у канцеларију, да га на протокол примим, па да власт, која ме је овако известила, казним. (Чује се: врло добро).

Такође народни посланик г. Милан Степановић пита зашто у целој Србији при поштама, да се набављају дрва, како се где погоде, а само се за пошту мишљеновачку доносе дрва и без погодбе плаћају са 5—8 гроша чарш. Ова је ствар остала од давнашње праксе. Истина дрва се за ову пошту не плаћају по погодби, а то с тога, што ово место, нити је варош нити варошица, па ако не нареди срески старешина, да се дрва донесу, тешко би се могла набавити. Овако пак дрва се плаћају по одређеној такси, и то је упражњавано по некој старој уредби, што је све у интересу касе државне било. Сад ако се мисли, ма да није било ни каквих злоупотреба, — да се људма плаћа пошто се погоди, па ма било и дукат кола, то се може наредити, али ће бити на штету касе, јер би се дрва много скупље плаћала, пошто знате, да по селима људи не доносе дрва. Ово је случај један једини при пошти мишље-

новачкој. Желите ли да тако остане, — добро, ако нађете, да се мора по погодби плаћати, онда ћу тако и наредити.

Милан Глигоријевић: Ја ни сам потписан на тој интерпелацији, али то исто сведочим, што и интерпелант наводи. То је заиста у интересу државне касе, али није у интересу онога народа, кад он остави свој плуг па мора да иде у браник да дрва пасече и донесе пошто по то.

Министар председник: Ја на задоволење г. интерпеланта дајем реч, да ћу изнети ту ствар министарској седници, јер ово што је чињено, чињено је у интересу државне касе. Поред тога, стоји и то, да се до данас још нико није тужио; види се, да је интерпелација произишла из ума који је интерпелисао.

Милан Степановић: Има пошта и на другим местима у пожаревачком округу, да се дрва купују по погодби, а само се при овој прошлој пошти другчије ради.

Министар председник: Има пошта на другим местима, у Пожаревцу, у Градишту, али свуда се дрва доносе и продају, али у Мишљановцу ни кад се не доносе дрва на продају.

Председник: Да се пређе на дневни ред.

Министар председник: Интерпелант г. Урош Кнежевић рад је знати, како је окончана ствар убијства некога Томе у пожаревачкоме округу. Ја о томе нисам у стању, да вам потпуно дам одговор. (Чује се: није ту интерпелант).

Председник: Почем нема интерпеланта, то нека ова ствар остане.

Министар председник: Ма да није ту, ја имам рећи, да предајем ову интерпелацију са актима, која нека се предаду одбору, где се могу разгледати.

Интерпеланти Милан Глигоријевић и Алекса Станковић интерпелисали су министра, да им покаже, шта се је урадило око тражења онога блага цара Радована. Овакве ствари господо, до сад су се више пута догађале у нашој земљи. Готово више је то произилазило из неких заблуда, него што је човек имао права рачуна. Но било како му драго, ствар је испреплетена, и због тога нисам у стању да вам дам одговор. Али, ако господа интерпеланти желе, да знаду стање ствари, ма

онолико, у колико је она исцрпљена, ја предајем акта, која, молим, нека се даду одбору, па нека се тамо прегледају.

Милан Степановић: Ја за сад нисам задовољан, но нека се акта предаду одбору.

Председник: Г. министар просвете има да да одговор на једну интерпелацију.

Мин. просв. и црк. дела: Господа: Ранко Тајсић, Сима Милошевић, Димитрије Катић, и многи други посланици, упутили су на министра просвете интерпелацију о нередима, који су се догодили у учитељској школи. У њиховој интерпелацији напомиње се, да је примљено у тој школи 96. ђака, да од њих има сада које свршених, које не свршени, свега 63., да недостаје 32. ђака, и да се не зна куда су. У сљед тога они питају, шта је с њима, наводећи, да су морали оставити школу, да су истерани, па питају зашто се тако поступа с том школом: даље наводе, како се не води рачун о овом заводу, како је ђаке полиција у Белосавцима народном војском предусрела, и после тога стављају четири питања на министра, и то:

а., за што су толики ђаци одпуштени, те је тијем њихова будућност спријечена, и толике паре упропашћене, а и одузета им прилика, да се по закону народу одуже?

б., зашто се дешавају у тој школи тако честе побуне, и који су ђаци по именце, и ради чега ишћерани?

в., је ли министар истраживао и сазнавао тајне узроке тијем најмилијем појавима, и ако јесте који су; а ако није зашто није; и је ли министар вољан, да једном стане на пут таким по ђаке и по народ штетним и убитачним појавима?

г., је ли министар предузео потребан корак, против горепоменутог поступка полиције и ако није, зашто није.

Пре него што би одговорио на сама питања, имам најпре да исправим цифру, која је у интерпелацији стављена као основ интерпелацији. Та цифра није основана; она је савршено противно опоме, што је у самој ствари.

У ствари је примљено до сад од како је отворена учитељска школа свега 116 ђака. Од тих 116. ђака свршило је, и сад раде као учитељи њих 33. У заводу уче и продужују

њих 53. Иступило је разним поводима 30., и то: поводом због болести или слабог здравља, на основу чл. 6. закона иступило је 6; због неуспевања у наукама, 9; због рђавог понашања 4; по молби 2.; због зимушњега нереда 9. Свега дакле 30. Но од ти тридест господо, осморица су, нарочито они, који су због слабог успевања отпуштени, дошли те положили испит у министарству, и тако накнадно добивши квалификацију за учитеље, добили су учитељска места. По томе ови данас отпадају од оних 30. И тако остаје, да је за ових 5. година иступило 22., а не 32. као што се у интерпелацији каже.

Што се тиче нереда, како је ствар текла, и зашто су они ђаци истерани, о томе ћу вам прочитати један реферат (чита.)

Ове је школске године отпуштено из завода њих 9.

Прво је отпуштен Илија Васић из II. године због непослушности и непристојних речи. Одлуку професорског збора одобрио је министар просвете и црквених дела.

Кад је саопштена Илији пресуда и одобрење министарско, он нехте оставити завод, и сви ученици друге године телеграфисаше министру и тражише, да се Илија остави у заводу. (№. 6866.)

Ученицима је, преко управе, одговорено, да је њихов поступак неправилан, и да се Илија ваља молбом, преко управе, обратити министарству ради помиловања.

Илија је два пута саветован збором да остави завод. Обећао је, али није учинио, под изговором да му другови недаду из II. и треће године. Казано му је, да ће пре добити помиловање, ако се покори одлуци, али он не хте рекавши „ја сам већ главу метуо у торбу."

Кад је управитељ, у договору са збором, отишао у други разред, да пита ученике, је ли истина што Илија наводи т. ј. да га они не пуштају из завода, онда су другоразредци у највећем нереду говорили да је доиста тако,

а,) да су телеграфисали министру за друга,

б.) да палазе да је неправо осуђен.

в., да је невин,

г.) да ће сви из школе отићи, ако се он отпусти.

Док им је управитељ говорио да узима те њихове речи само к знању и саветовао их на ред и послушност, као боље сресто за помоћ другу, дотле дојуре у II. годину и ученици III. године, својевољно.

Кад им је речено да се врате нехтеше. Начинише неред. Казано им би што и II. години.

Највише су се истицали при овом нереду њих 9. (Јоксим Марковић, Михајло Рувидић, Петар Митровић, Јанко Караматић и Грујица Протић из III године, питомци II године Борисав Милетић, Димитрије Јаковљевић, Сретен Хаџић и Јанићије Пешић.)

По овоме дођу управитељу Петар Митровић и Јанићије Пешић и тражише да им се до сутра у 8 сахати јави: остаје ли Васић, или не? Ако не да оду кућама:

Кад ми је на то речено, да се њихов захтев неприма, нарочито то, да се неможе прописивати министру кад ће на њихову депешу одговорити, они су на то рекли:

а.) кад је збор био дрзак да осуди Васића, нека сад буде дрзак и захтевати од министра одговоре;

б.) а кад им је речено да пазе шта говоре, казаше да „немају шта да слушају", да „немају шта да говоре".

По овоме збор учитељске школе поменуте коловође искључи из завода, а остали ученици II и III године, који су били учесници овога нереда, ако даље не усхтеју остати у заводу без Васића, да се одпусте из завода на неодређено време, па кад зажеле вратити се, онда да могу бити примљени само по одлуци одбора.

Кад је ово депешом (№. 6906) јављено министру, он је наредно, да се одлука не извршује пре док се ученици још једном не посаветују и опомену на озбиљне посљедице.

Кад је професорски збор отишао да им ово саопшти онда ученици опет осташе при своме захтеву, правећи нереде, дижући поједине професоре, и тражећи сведоџбе да иду кућама.

Кад је по овоме оглашена одлука о искључењу оне 9-торице онда су питомци II и III. године правили још већи перед, и,

особито они искључени, нападали су на управитеља и наставнике и претили сваким, а Јоксим Марковић, узев кључ од канцеларије, рече: да ће их све и управитеља и професоре позатварати и до мрака држати, док им се сведоџбе не издаду.

Овај Јоксим, преко Михајла Ристића, побуни и I годину те и ови појурише са школскога часа оставивши професора, дођоше у канцеларију и тражише сведоџбе. Наводише за узрок, што им није дано зимско одело, ма да су свима, који су били слабо одевени, раздане зимске хаљине иступивших питомаца.

Управитељ и наставници, тек по подне, пуштени су из канцеларије, од које је Јоксим узео кључ. Морао је посредовати окружни начелник.

По овоме је сутра дан писао управитељ окружном начелнику, да искључене од осталих одвоји и да им разда сведоџбе да би се тако остали умирили. Ови нехтеше доћи на позив.

Кад им је речено да један по један долази у канцеларију по сведоџбе:

а.) они вређаше професора, који им је то казао,

б.) отказаше послушност — ићи у канцеларију,

в.) не присташе, на опомену окружнога начелника, да по неколико уђе по сведоџбе, но тражише да им се на ноге однесу у собу I. разреда и да им се свима једнаке сведоџбе напишу.

У томе је господо течај те ствари. После тога, они су напустили школу и дошли су сви заједно у Београд. У том стању ја сам затекао ту ствар, кад сам заузео ово место. Ја сам морао гледати, да упутим ту ствар таким путем који ће најскорије повратити ред и којим ће опет што мање ученика оштећени бити. Старао сам се, да нађем такав начин, који ће задовољити обадве потребе, да очувам ред и да сачувам лакоумне младиће од хрђавих последица.

Ја сам их примио све заједно и саслушао их лично, разговоривши се и испитујући их прилично дуго времена. Ја сам им преставио озбиљним речима, каквим су путем ударили и какве ће их незгоде отуд постићи. Ја сам им казао, да би

за истога Илију, који је први искључен, могло бити решено да му се казна ублажи онда, кад би ублажење те казне или од стране њихове или његове било тражено прописаним и законитим путем. Али кад су они одбили све световање своје их наставника кад су одбили законити пут и пошли путем нереда стали на пут, који сваки мора осудити, да силом нешто учине и изврше оно, што они налазе да је правичније, онда нико неможе стајати на њиховој страни. Свака власт дакле чинила би велики ризик која би такве појаве прихватала и пропуштала и која неби изискивала ни онолико, колико је за опстанак самога реда било потребно. Зато сам их саветовао да се врате у школу, да наставе свој рад с тим да од садањим, — од онда, — својим владање поправе оно, што су до онда погрешили, и чиме су се замерили и својој управи и осталим властима земаљским.

Они су ме послушали у толико, што су отишли у Крагујевац, али владање њихово није било такво, да би ја могао бити задовољан. Они су најпре почели да раде у обрану својих неупутних поступака. Они су штампом бранили ту ствар. А како су штампом служили се нећу да оцењујем овде. Остављам да то сваки према стању ствари оцени, али како су у тој обрани референсали, оно, што сам им ја казао, то знам и ту није показано ни мало истинитости ни искрености. О ономе о чему сам ја говорио у условним реченицама писали су они као о одсудном говору, оно, што сам им у изглед стављао, условљавајући добрим владањем, то су они износили као обећање. Да ли им то може служити препоруци, остављам да оцени сваки, који зна, шта треба да ради школска омладина.

У томе се дакле састоји стање те ствари по досадањем њеном току.

Што се тиче у интерпелацији питања, зашто су тако честе побуне, ја и незнам, да су честе. То је била једина, Пре ове није било никакве, да би била узбунила публику и јавно мнење.

Што се тиче последњег питања о крајњим узроцима, и питања да ли министар мисли што чинити у том погледу, ја

могу да кажем, да сам испитао крајње узроке, да сам о њима саставио своје мишљење, али да налазим, да је у интересу школе, да то јавно не казујем. Ако будем срећан да уклоним онда ћу најбоље учинити; а ако би и казао шта мислим, не ће оволико вредити, колико могу вредити дела. Казивање тога, што ја мислим да чиним, не слаже се са самим интересом школе. Дакле ја вас молим, да се са овим задовољите.

Што се најпосле говори о полицији, и о њеном утицају на ђаке, о тоже незнам ништа да кажем. Утицаја није било по налогу министра просвете, нити по налогу просветних власти. У онај дан, кад ђаци нису били више у школи, кад нису више били под дисциплином школском; школа није ни могла више ђаке закључати, јер су већ подпадали под остале законе грађанске; и ако је власт што чинила, на сву прилику чинила је с намером да стане на пут једном јавном нереду.

Да једна школа напусти пут реда и законитости, па да се служи путем узбуне и права гомиле то се није могло трпити, као што се не може трпити ни на другим местима, а камо ли у школи. — Из свега тога господо, ја могу казати то, да у овој ствари никаква незаконитост учињена није. Ако је негде нешто било, о чему би могло бити различита мишљења, они, који су хтели да своме мишљењу призрења задобију, нису се послужили путем, којим је сваки дужан да иде у овој земљи, него су узели онај пут који се осуђује; стојали су на путу незаконитости, а то би било жалосно и несретно, ако би смо допустили, да се у школи путом нереда нешто постизава; ако би смо у омладину усадили ту жицу и ту струју, да избегава пут редован, а да се служи путовима, који, чим нису законити и редовни они воде нереду.

Ранко Тајсић: И ако г. министар каже у свом говору, да сам се ја послужио са нетачнитим цифрама, ја ћу и опет да одговорим г. министру, по схваћеном рачуну, овако: Зарија Поповић, Никола Митровић, Никола Јовановић и Владимир Мариновић, сви четворица били су у школи по $1^1/_2$ год. дана и коштају народну касу најмање 250 дук. н. а они су истерани 1871. године. Љубомир Лекић, Милан Ђерић, Илија Васић, Филип Јовичић, Вукашин Агатоновић, Илија Ранчић и Живота Ђоровић, дакле њих 7 били су по 2 године, и они коштају народну касу најмање 600 дук. пес. а истерани су 1873. год. Даље: Јоксим Марковић, Јанко Кара-Матић, Михаило Рудић, Петар Митровић, Грујица Протић, Димитрије Јаковљевић, Борисав Милетић, Илија Васић и Сретен Хаџић, а то је њих 9, били су по 2 године; коштају народну касу најмање расходом 800 дук. цес. Ови 20 ђака истерани су као најбољи ђаци, а ни један нису кривице имали. Они не само што су толику суму новаца државних коштали, него су и својим родитељима или браћи знатну суму новаца и имања утрошили, док су се спремили за питомце у школу, па су сада протерани за ништа и нису никуд пристали: ни у школу, ни у село, ни у службу, сваки их презире. Ако су били који криви, требало је, да их власт осуди, те да се други не би бунили, као што је Марко Најић из в. школе на робију осуђен. Али они нису ни један криви, као што их је и суд прогласио за невине; но се они само по вољи власника и управе прогоне. Даље што г. министар каже, да су они сву зиму радили да задобију опет своја места, и да су се штампом служили, на с тога да им се не може дати задовољења, одговараћ, да се сваки труди за своје унапређење, а камо ли они, који су своју младост у школи провели. Ја тражим, да се добаве акта, на ће се скупштина уверити, да су за ништа истерани, а у такав одговор министров сумњам.

Министар просвете и црквене дела: Г. Тајсић против података које сам ја изнео, износи друге податке. Вредно је обраћати пажњу на моје и његове податке; одкуд су моји, а одкуд његови податци. Податци његови извесно су од интересованих лица, од оних ђака, који су истерани из школе. Податци моји јесу званична акта. Та акта раде се путем законским, и имају што се тиче цифара најпоузданију вредност.

Да је неправо ономе, који је истеран, о томе нема сумње. Да ће онај, који је истеран пре да некриви, него онај који има просто да хладнокрвно врши наређења закона, о томе не може бити сумње.

Што је г. Тајсић говорио о томе, како је један ђак осуђен на робију, и како би требало и друге осуђивати. О томе имам да кажем то, да су закони школски са свим особита врста закона и наредаба. Школе не припадају у онај круг наредаба и законе, у који припадају остали грађани. Не суди се ђак као и остали грађанин. И за чиновнике постоје друге наредбе и врше се неки прописи, који се не врше над другим грађанима. На кад је тако за чиновнике, како не би било за ђаке?

Што се каже, да се троше и упропашћују паре народне, те се паре троше на основу закона. Закон не тражи нити ико треба да мисли, да закон каже да се паре троше, и да од оних, на које се троше, ником ништа бити не сме. То би значило давати новце, а укинути сваки надзор, сваку контролу, на пустити свакога да чини иступе, да не ради посао, у опште, да ради шта хоће. Такву логику не би могла никаква школа одобрити; таквим начином поступањем ми би смо скорим свршили са нашом просветом, и онда не би требала ни управа, ни закони, него нека ради како који зна, нека учи како ко зна на крај. (Чује се врло добро).

Ранко Тајсић: Молим да објасним мој говор. (Вичу: доста је говорено). Ја молим да одговорим г. министру. Ја заиста јесам заинтересован за ту ствар, но у овом правцу: ја сам заклети народни посланик, и заступам народне интересе; а каса, из које се троше новци на школу, није управника школског, нити је министрова, но народна, на зато сам заинтересован, да се новац овако не упропашћује. А што министар каже, да су његова акта званична истинита, то ја сумњам, јер је онај, који је акта спремао, заинтересован да их неистинито спреми, (жагор) а то је управник школе, (жагор) који чини што је год могуће, само да аукторитет свој одржи, и да што даље може своју навику продужавати. (Жагор. Вичу реч натраг)

Председник: Молим, на говор г. посланика дајем одговор да се прелази на дневни ред. Седница је данас свршена, а друга се заказује преко сутра.

САСТАНАК LIII.

10. Марта 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђ. Топузовић.

Присуствовали су сви министри, сем министра иностраних дела.

Почетак у 9 часова пре подне.

Пред. Састанак је отворен читање протокола прекјучерањег састанка.

Секретар Николајевић чита протокол LIII састанка.

После неколико исправака, протокол би усвојен.

Пред. Има да се прочитају два предлога.

Секретар Адам чита:

Предлог

Народној скупштини.

Пошто је се доказало да зеленаши у Србији наш свет упропастише, особито сталеж земљеделски, дајући новце под интерес прекомерни; или, пошто сељак изда облигацију свом повериоцу, и овај је стрпа у џеп, онда му неда ни половину новаца, колико му је напре зајмодавац обећао; а по неки, пошто узме овако потврђену облигацију, неда свом дужнику ни једне крајцаре. Да би се овом злу једанпут стало на пут, ја предлажем:

1., Да се §. 193. грађ. пост. који гласи: *власти ове при одостоверењу, дужне су уверити се да су то она лица о којима облигација гласи*, — дода још и ово: „*а поверитељ је дужан пред овом власти избројати онолико новаца, колико у облигацији гласи и зајмодавцу у руке предати, па тек онда овакву потврђену облигацију од дужника примити.*“ Ово вреди искључиво за: *земљеделце, надничаре, слуге и њихове жене,*“

2., Да се § 194-ом које гласи: *исплата или отплата облигације докле је она у рукама поверитеља, доказује се само признањем,*“ — дода још: *потврђеном по § 193.*

грађ. пост. Ово да важи за: „*земљеделце. надничаре и њихове жене искључно.*

3., Да се § 192 грађ. пост. који гласи: *Облигација важи само онда; ако је дужник својеручно написше и потписше,*" — измени овако: *но облигација. коју земљеделац, надничар, слуга и њихове жене, — својеручно напишу. — невреде ако нису надлежном власти потврђене, по допуњеном §. 193 грађ. пост.*" *Исто тако исплата или од ових лица вредиће онда, ако се квите њихове потврде по допуњеном § 194 грађ. пост.*

Узрок зашто ово предлажем јест тај, што их има доста' који су вешти да удесе рукопис сељака, па да облигацију искајишаре и подмету, а тако исто и признаницу кад би се повела парница, о том: је ли који сељак доиста сам оваку облигацију написао или није, као и признаницу, неби се могло вештацимо никако доказати, пошто ретко писмени сељак води писмену коресподенцију са надлежатељствама, па се никако од овог кајишарлука неби могао избавити, јер се његови рукописи немогу нигди у званичним актама, да нађу, те да би се вештаци при сравњењу таковних рукописа употребити могли.

Господо посланици.

Човечанство захтева да наш неписмени сталеж особито сељаке и оне, који су врло мало писмени сачувамо од вештих писменик кајишара, и врло честих злоупотреба, те да се неби на скупштини догађао онако жалостни призор као што се на прошлој седници за *Кумријом* десио.

10. Марта 1875 год.
У Београду.

Посланици
на народној скупштини
Вељко Јаковљевић П. Банковић Петар Бурачковић Јанко Јелић Петар Стевановић Милан М. Врачинац.

Упућује се законодавном одбору.

Секретар Адам чита:

Народној Скупштини

Предлог.

Према шумској уредби од 4. Априла 1861 године.

Планина Липовица у срезу посавском округу београдском која постоји између општине Барајевске, Бабевачке, Сремачке и Моштаничке, а у овом простору постоји планина општинска и опште народна.

Почем се ова планина немилице сатире и пронашћује прво која власт објаве сељанима издаје и тако се сече без реда — а друго што ова села са стране Ресник, Кнежевац Липосава, Жарково и Железник среза Врачарског тако исто Острушница Пећина Умка, Рудека и велика Моштаница среза посавског који имају своје шуме, и која је сада код њих најбоља устању шума, своју чувају а ову утамањују, и на извоз обале Саве и београдске пијаце, с' дана на дан вуку и продају за то што кажу, да је ова Липовица опште народна планина.

На ако се неби каковн други начин измислио да се ова планина Липовица сачува од горе сечнока, то ће планина Липовица конечно пропасти, једно то, а друго за то, а друго за то, што се јаруге са стране отварају и велику штету наносе те да ће морати напослетку ова села пропасти са ливадама и са њивама својим.

Планина Липовица позната је целој Србији, и из ње се сви државни материјали за државу набављају и за општинске потребе.

Ја предлажем народној скупштини да би добро било да се ова планина Липовица, и да свака општина за себе свој атар заради те да би боље се по државу и по општину сачувалан за даље планина подизала.

Што се државни и општински шумара тиче, никакве најде од њих нема, по томе што се њима код власти неверује за то кад кога ухвате и надзорној власти јаве траже му се сведочанство за горе сечнока, а у планини сведочанства нема те да би се сечнок по закону осудио.

На зато предлажем народној скупштини да она реши да се планина Липовица загради те да би се боље сачувала.

6. Марта 1875 год.

У Београду.

Посланик народне скупштине
за ср. посавски окр. београдског
Јевта Јовановић.

Упућује се финансијском одбору.

Пред. Пошто надлежни г. министар грађевине није овде, да се по дневном реду дође на претрес трасе жељезничке, то ће се прећи на читање молби и жалби, које је одбор израдио.

Известилац Ковачевић чита извештај одбора о пуномоћију посланика среза тамнавског, округа ваљевског Арсенија Аврамовића, којим се избор оглашује за уредан и законит. (Прима се.)

Извест. Ковачевић чита молбу Симе Весовића, бив. члана главне контроле, који моли народну скупштину, да његов син Љубомир, као сиротан, јер нема одкуд да се издржава, а добар је медецински ученик у Бечу, — добије од правит. подпуно благодјејање.

Извештај одбора:

Одбор је о своме саслушао у име министра унутр. дела начелника санит. одељења, и пошто се је од њега подпуно уверио, да је овај питомац врло добар медецинар и да он на подпуно задовољство одговара својој дужности у науци, но само вели, нема довољне суме буџетом одређене, те да би се молочевом сину потпуна помоћ дати могла. Али одбор видећи из поднесени прилога, да је Весовић сиромашног стања, те неће моћи оваког даровитог у науци сина, до краја издржати, са чим би се главна цељ омашила, напуштајући већ скоро изученог медецинара, који је баш у данашње време нашој држави потребан, — мишљења је: да скупштина препоручи ову молбу највишем призрењу владином. (Тач. 4. чл. 103. пословника.)

Др. С. Милосављевић: Ја сам истина казао у одбору, да он заслужује благодјејање које ужива; јер он већ ужива половину благодјејања, и правитељство можда ће му дати читаво благодјејање, ако буде довољно новаца у суми, која је на питомце одређена, само ја држим, да неби требало да скупштина гу ствар препоручи влади: јер примање питомаца и одпуштање ових, као год и примање и пуштање чиновника, не припада скупштини, да она о томе решава. Ја због тога мислим, да би било боље, да скупштина преко ове молбе пређе на дневни ред, а међутим влада зацело, а нарочито г. министар унутрашњих дела неће за то ни мало или одладнити ни већу пажњу обратити спрам питомца, што је он од скупштине препоручен као и да није, ово ће решити само то, да ли он заслужује то благодјејање, и имали новаца у каси. Због тога што одбор каже, да питоман, о коме је реч, заиста заслужује, да му се благодјејање повиси и да неби требало правитељство да изгуби на њему, пошто је дотерао до тога, да ће за две године свршити науку, то није никаква побуда, да се скупштина за то заузимље, нити има узрока, да се он за то жали. Ја не знам ни зашто се жали? Ко га је одбио или не хтео да прими за подпуна благодјејанна? Неко. Човек само нешто говори о својој сиротињи, а не да се на кога жали. Он се је обраћао министарском савету, а шта мт је одговорено, то се из акта не види, па и због тога би требало да скупштина пређе на дневни ред, а министар као што реко, за то неће спрам ове ствари ни мало оладнити.

Известилац Ковачевић: Одговарајући на разлог г. доктора Стевана Милосављевића, начелника санит. одељења, који је у одбору дао један разлог, а сад у скупштини даје други разлог, примећавам, да је у одбору признао, да је овај младић заиста добар медецинар, и да би му требало указати помоћ јер да он није тако објаснио, одбор би изискао акта, па би их расмотрио, и онда би тек дао своје мнење, и ако би скупштина тражила објасненје, онда би одбор имао акта, па би јој према овима одговорио. Али пошто је он сам признао, да је ово заиста један врло добар младић, а пошто се и иначе зна, да је ово врло добар медецинар, а то потврђују и остала господа из интелигенције, која га познају и с којима смо ми

приватно о томе разговарали, — одбор је наравно према свему томе морао овако мишљење донети.

Шта више, узмите господо и то, како је г. министар просвете, одговарајући на интерпелацију Милије Миловановића, казао, да он свагда предностаља добре младиће, сиромахе богаташким, а овде се види, да је ово син сиромашног оца, и види се, да је врло добар медицинар, као и то, да му остаје само још једна година, па и г. начелник санитетског одељења каже да је он врло добар испит положио, и према свему томе је ли одбор могао другче мислити?

Он сад каже, да се пређе на дневни ред. Али кад народна скупштина, кад народни представници, који одобравају буџет, или не одобравају, — кад они кажу, да му се да и да му се помоћ учини, те да се издржи, шта би онда имала влада против тога рећи. Ја мислим ништа друго, него примати, па још казати: вала народном представништву, кад се оно заузимље за такве младиће, да ми једном имамо у нашој земљи научни медицинара, кад су нам толико потребни. Зато је одбор донео овакво своје мишљење и држим, да ће скупштина по својој доброти усвојити ово мишљење, не обзирући се ни на какве друге разлоге, који би били томе противни.

С. Милосављевић: Ја имам да одговорим г. известиоцу то, да он мене није разумео, или није хтео да разуме. Ја нисам казао ни овде ни у одбору, да питомац није добар ђак. Ја сам казао да је он добар ђак, у колико ми је познат, а што се тиче приватни људи, од којих су они обавештени, то може бити тако, а може и не бити. Ја сам казао само то, да скупштина није надлежна да донесе своје закључење, а нисам казао да му не треба дати благодејање, и да он није добар.

То сам дакле имао да кажем, а скупштина ако ће на добродушија ову ствар да реши, то је друго. Овде не би требало гледати на то, како је сирам кога свуд расположено, кога воле, а кога не воле, него како је закон, а закон каже да скупштина не може о томе решавати.

И. Протић: Одборско је мишљење баш на свом месту. Он је врло добро схватио потребе и оскудице у нашем народу, па се је за то и постарао, те је донео такво закључење. Ми знамо, да се сваке године шаљу младићи у стране земље, да изучавају науке по свима гранама државним, али како ја видим што се тиче медецине, врло је слабо заступљена. Зато сам и ја сагласан са одбором, да се том младићу помогне, и да се то препоручи влади да она узме у призрење, нарочито због тога, што је приликом интерпелације Милије Миловановића било говора о томе, да не само у многим срезовима него и у многим окружним варошима нема медецинара, и шта више, ја бих молио владу, да она нарочито обрати пажњу на изучавање медецине.

Ђ. Боровић: Ја се потпуно слажем са одборским мишљењем, него с тим да ти медецинари не буду само по Београду него и по осталим местима по Србији, и да их држава на то намора, кад на њих троши.

Ј. Мариновић: Ја сам рад да напоменем, да има нешто, што на неки начин оправдава то, што се овај човек обратио скупштини.

Док сам ја био у влади, знам да је се обраћао министарском савету. Тражио је помоћи, и министар дотични навео је само то, да су сви фондови исцрпљени и тако да нема од куд да му помогне. То је био једини узрок, што му није учињено по молби.

Кад је он мене молио за одговор, ја сам му казао: по говору дотичнога министра, ништа друго не стоји на путу до то, што нема у фонду новаца. Претрпите се како знате. Будите у надежди и помозите му како можете, јер грехота је да буде прекинут у учењу, па чим буде могуће, учиниће му се помоћ.

Ово дакле на неки начин оправдава корак тога молитеља, што он не нашавши на подпору због оскудице новаца, мислио је да се тим путем помогне, или да скупштина увелича тај кредит, или да рекомандира ту ствар буџетској комисији. Тим сам дакле објасно, зашто се је овај молитељ скупштини обратио.

Г. Стева умесно каже, да скупштина није надлежна да решава о томе и да даје благодјејања. Јер једино што би скупштина према прибављеним обавештењима, знајући да није било довољно новаца, могла од своје стране учинити, то је на сваки начин то, да чланови одбора, који раде о буџету буду мало шири и мало благодушнији приликом кад министар буде на ту цељ што затражио. То је једино или према оном толковању г. Грујића, да скупштина за оне ствари, у којима је она надлежна, за увеличање кредита, може влади упутити на оцену. С тим се ништа не пресуђује. То није давање благодјејања; него чисто и просто даје се влади на оцену.

Јеврем Грујић: Г. Марковић добро је схватио разлику коју сам ја учинио. Скупштина не би могла учинити предлог на основу 5. тачке чл. 103 да се тај младић прими за питомца, али, пошто се издатак тражи, скупштина може упутити влади на оцену или на призрење по 3. или 4. тачки као што је одбор и предложио.

Предс. Је ли вољна скупштина да још говори? (Чује се, нећемо више, довољно је говорено. (Дакле усваја се предлог одборски. (Бива).

И. Стојановић: Ја сам овде саслушао да је одбор казао у извештају, да је саслушао г. С. Милосављевића као младиног повереника. Ја питам председништво, кад је г. Стеван постављен за повереника? (Чује се: није нигде ни казано да је повереник).

Јеврем Грујић: Ономад разговарајући се и претресајући то питање о повереницима, ми смо примили такву практику да министар може у одбору казати за једнога свог чиновника: молим да га примите као повереника, дакле у место писмено, да може усмено представити га, а код скупштине ту смо већ казали да именовање не треба да буде усмено, но писмено: т. ј. указом књаза.

Предс. Дакле сад можемо прећи даље на дневни ред.

Извес. Ковачевић чита мнење одбора о интерпелацији Јована Медића да има места одговору.

Предс. Пошто овде није надлежан министар, то кад дође ставиће му се на сто.

Ивк. Ковачевић чита мнење одбора на интерпелацију Вељка Јаковљевића, да има места да се на њу одговори.

Министар правде: Ја могу одма да одговорим. И прошлог лета влада је послала стручне људе да виде и да изуче како се те ствари на другим местима раде. То је чињено не само прошле године, него је и раније на томе рађено; али никад се није могло доћи до тога, да се тај посао некако олако сврши. Но много ту треба трошка, много треба новаца. Главно је како би се тај посао могао лакше учинити, те су у тој цељи слати нарочити људи, и то је сад у студији. То сам имао да одговорим.

Вељко Јаковљевић: Тридесет година равно од како је попечитељство издало распис о томе, па још до сада нема. Зар за тридесет година није се имало времена то учинити; онда ће ваљда још тридесет проћи па се неће моћи књиге завести. Но кад је то скопчано с великим тешкоћама имам једно мњење, како да се чини у смотрењу тога, те да се велика олакшица учини народу, и смање парнице по тим споровима, а то је: да се таније потврђују код суда; да општине имају таније од свога имања, држава такође да има потврђене таније од свог имања, па би се избегле многе парнице. (Чује се: то су нови предлози); па ће се тиме олакшати народу.

Да се тиме чини велика олакшица народу, то је истина. Ја сам то штудирао и позната ми је ствар. Тешка је ствар и кошта много новаца и времена, па зато до сада и није се могло решити на уводење оних књига и ако се је о томе мислило више пути. Но при свем том ствар је штудирана прошле године те да се књиге некако уведу без великих трошкова. Сад ако имате и ви неки начин како би се то завело без пара и трошкова, а ви начините предлог, ми ће мо га примити драговољно, ако је само практичан. Зато мислим да је добро да се задовољите са одговором г. министра, који каже да се ради на томе; а опет кажем, ако ви имате предлог у томе, ви га начините ми ће мо га примити врло радо.

Вељко Јаковљевић: Ја сам задовољан и начинићу о томе особени предлог.

Предс. Ја мислим да сте задовољни са одговором г. министра. То што сте казали да се још за тридесет година не ће израдити, то сте погрешили. Јер будите уверени, да ту треба великих трошкова и доста времена. Ми треба прво да доведемо села у скуп, па онда по томе да почнемо да радимо. А сад је излишно говорити о томе.

Вељко Јаковљевић: Ја сам тражио од министра одговор да ми он објасни, а нисам тражио од председника.

Предс. Хвала вам. Имате потпуно право за то.

Извест. Ковачевић: Г. Алекса Стојановић интерпелује г. министра унут. дела, односно поступања дрва стражарима у његовом округу по наређењу полиц. власти.

Одбор налази да овој интерпелацији има места.

Предс. Пошто није надлежни министар онде, то ће мо интерпелацију ставити на сто министарски и тражити одговора на њу.

Извест. Ковачевић: Милан Глигорјевић, Адам Богосављевић и Алекса Станковић, питају министра унут. дела, да ли је истина да началник окр. крајишког ужива безплатан квартир а зна се да сви окр. начелници о свом трошку плаћају себи квартире.

Одбор налази да има места и овој интерпелацији (Скупштина тако усваја).

Известилац Ковачевић чита:

Јевгеније Појасаревић, фабрикант, шалитре у Београду, преставља у овој молби, како је на његову лањску молбу, прошлогодишња народна скупштина решила, да му се из војеног министарства изда 1500 дук. ц. на 5 год. без интереса, те да у својој фабрици производи шалитру, сапун и стеарин-свеће, па му од те суме није ништа до данас издато, него, кад се с молбом обратио министру војном, да му се тај новац нада или накнада, ако се фабрика не одржи. Г. министар предао је молбу православном одбору, на је на том и остало.

Даље преставља народној скупштини, да се са горњом одобреном сумом не може одпочети израђивање шалитре, сапуна и стеарин-свећа, него ако је могуће да ли се дозволи зајам од 2500 дук. ц. у гаранцију постојеће његове фабрике или још које личности.

Кад се развије радња поменутих производа у овој фабрици, молитељ каже, да има намеру установити и фабрику за израђивање кожа, нарочито сафтијана, који се по скупе новце купује у Турској, а и овде код нас.

Уз то вели, да му је жеља, да подигне и фабрику за шећер и шпирт, јер су и ови предмети потребни народу и купују се у туђој земљи. За шећер вели потребна је репа, коју да народ сеје ваља препоручити, јер од ње може имати велику корист, а за шпирт потребан је кукуруз.

Молитељ даље обраћа пажњу на то, да би од велике користи било, кад би се у Србији израђивале сирове коже, место што се извозе у иностранство, где се продају за мању цену и на њих се плаћа двоструки ћумрук и двоструки подвоз и где се заслугом израђивања користе туђинци, а не ми.

На послетку молитељ додаје и то, како од свега свога знања неће држати никакву тајну, на против вели, радоваће се, ако од младих српских људи буде имало таковних, који ће се научити тим (знањима) занатима, а он је готов све показати и научити, јер је сам и нема потребе да тече капитал на кога, већ ако што стече остаче опет овој земљи.

Као што молитељ у почетку ове молбе каже, он је по позиву наше власти дошао из Аустро-Угарске овамо 1866. год. да подиже фабрику за шалитру, и тада му је обречено да му се уступи сопственост куће са земљиштем, где је шалитрену фабрику отворио. Исто добро процењено је, вели од нарочите комисије у 1450 дук ц. г. 1866. и са правительством је уговорно да издавањем шалитре ову суму почасно исплаћује. По том уговору он је, вели, заиста знатну количину шалитре издао правительству, но опет није могао цео дуг исплатити, почем обично свака ново подигнута фабрика потребује, а не може бити у првим годинама аспе, већ тек после десетину година.

Због тога узрока каже да му је обустављена радња, што је вели грдна штета и за њега и за правительство, јер слаби судови баш с не потребовања пропадају.

По овој ствари одбор, саслушавши надлежног министра, на објашњења се са њиме, нашао је, да је ова ствар једном решена на 20. састанку скупштине од 19. Октобра 1872. год., које је решење и сада војни министар вољан да изврши, зато је

Одбор мишљења:

Да се по овоме ништа даље не ради, но по тач. 1. чл. 103. пословника прећи на дневни ред. (Скупштина тако усваја.)

Суд општине михаиловачке, одборници, свештеници и учитељ туже рекрутне комисаре због више не уљудних поступака у дужности.

Одбора мнење:

Пошто ова жалба није била пред надлежним министром, то на основу тач. 9., чл. 101. послов. реда да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина тако усваја.)

Анђелија, Васе Стефановића, црногорка, у прилог раније поднешене жалбе за доказ, да јој је завета блаж. почив. кназ Михаило поклонио извесну кућу о којој је реч у првој жалби њеној. — позива се на књагињу Јулију. А за оправке на кући учињене на више сведока, које тражи да скупштина испита.

Одбор је мнења:

Не спада у круг скупштинске власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Манојло Миладиновић, ћурчија из Пожаревца, жали се на мин. унут. дела, што је одобрио пресуду полицајне власти, којом је не правилно — вели — кажњен због крчме пића.

Одбора мнење:

Решење је министрово на закону основано, па да се жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Бела Нанић из села Зуничја, жали се народној скупштини, на поступак кмета брановачког и среске оидашње власти, што му је продато два вола као једино средство за живот и рад тежачки, за неки дуг. Вели да је и паре о продаји пудио, али му, вели, нису примљене. Но не види се да

је се обраћао никаквој вишој власти за помоћ у овој ствари, нити подноси каквих прилога.

Одбора мнење:

Ова жалба није била пред надлежним министром, с тога на основу тач. 7. чл. 101. послов. реда да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Радул Поповић из Подрашке, окр. крајинског, жали се на епископа неготинског, што није дозволио другом свештенику из какве друге парокије да му чинодејствује, кад је са својим у свађи.

Одбора мнење:

Ово не спада у круг скупштинске, но духовне власти, с тога да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Димитрије Ђорђевић, дуванџија овдашњи, жали се на суд окр. смедеревског, што је неправо пресудио парницу његову о наслеђу неке куће, оставше му од оца, која је незаконо продата и на решење г. министра правде по жалби његовој по овоме делу донето.

Одбора мнење:

Решење министрово основано је на закону, с тога да се жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.

Живота Живковић, из Ковачевца, окр. смедеревског, жали се на полиц. власти и суд тамо окружни, што му нису дали задовољења на тужбу против неких, што су износили речи да му је кћи трудна, те га бесчестили.

Не види се да је се обраћао министру. А подно си само једно решење судско, којим је одбијен, што се је не надлажно обратно.

Одбора мнење:

Није била ова жалба пред надлежним министром, с тога да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Милан Поповић са још четворицом, сви пандури начелства чачанског туже се на г. Илију Коцића, началника, што их је истерао.

Одбора мнење:

Пошто ова жалба није била пред надлежним министром, то да се одбије и да се пређе на дневни ред. (Тако и бива.)

Иван Антић, трг. из Баје, тужи г. министра унутр. дела што га није решењем известио по жалби против полиц. власти, што му није дала задовољење на тужбу, против Светозара Милића окд. због опасне повреде.

Мнење одбора:

Ова жалба нема никаквих доказа, с тога да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Димитрије Павловић, кафеџија из Јагодине, тужи се на министра унутр. дела, што је дозволио Цветку Миленковићу да може упражњавати кафанску радњу.

Одбора мнење:

Решење је министрово на закону основано, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива.)

Лазар Милошевић из Ковачевца, тежак, напомиње како се данас врши неправилност код кметова и капетана, а у осталом не види се ни да тражи што год од скупштине.

Одбора мнење:

Пошто је ова молба не јасна, то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Лазар Јовановић, тежак из Синошевића, села у окр. шабачком, жали се на министра унутрашњих дела, што је овај оснажно решење началства шабачког округа, по ком му нето није дало задовољења, кад је се жалио на извршитеља среза поцерског, Николу Богдановића, који му је не уредно продао имање за известан дуг.

Моли скупштину за задовољење.

Одбора мнење:

Решење је министра на закону основано, па за то да се по овој жалби ништа више не ради, него да се пређе на дневни ред. (Тако и бива.)

Стојан Васиљевић, прак. среза Бугар-Моравског, округа алексиначког, жали се на г. Ђорђа Девића, началника округа пореченог, што га је у кондуитирању оцрнио, и што су неки добили повишицу плате, а он није, моли за задовољење.

Одбора мнење:

Ово не спада у круг власти скупштинске, с тога да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Сељани села Сагубица моле народну скупштину да реши: да се њихово село одвоји од села Ратковића и само за себе општину састави.

Одбора мнење:

Ово спада у круг власти владине, а не скупштинске, с тога да се пређе на дневни ред.

Мијаило Радосављевић: Ја бих желео, да се та жалба пела прочита, јер је то врло важна ствар. (Чује се: нека се прочита.)

Известилац Ковачевић: Према постојећим законима одвајање једног села од општине, или једног засеока од села, не спада у круг скупштинске власти, него владине. Они су се требали обратити влади, тражећи од надлежног министра, на би надлежни министар преко полицијске власти изиндео потребу, узео би реч и од једне и од друге општине, и по закону би даље поступио. А пошто они немају овде никаква доказа, него су изишли просто с једном жалбом, то не налазим за нужно, да се чита.

Мијаило Радосављевић: Ја бих молио да кажем, баш око чега је била и застала та ствар.

Председник: Није нужно, ако само није била пред надлежним министром.

М. Радовановић: Било је, и акта су по тој ствари код надлежног министра, и они се позивају на та акта. (Чује се нека се прочита.)

Известилац Ковачевић чита:

Српској народној скупштини у Београду.

Браћо!

Ми доленодписани смо још у 1872 године, преко свију надлежних власти тражили и молили да се наше село В. Сагубина од села Ратковића са којим сачињава општину одвоји и за себе образује општину „В. Сагубинска.“

На смо најпосле решењем г. министра унутрашњих дела од 13. Јануара 1873 год. № 398 били од нашег тражења: одбивени.

Ми смо од тога доба једнако гајили ту нашу наду, па смо се усљед тога нас на броју 90. 29. Јануара пр. год. т.ј. 1874. молили власти среза Левачког, те да би нам нашу молбу надлежним путем спровео дотичном г. министру; али нас среска власт просто од наше молбе одби., упућујући нас на горепоменуто решење од 13 Јануара 1873 г.

С. тога смо принуждени браћо! код скупштине помоћи тражити с тога ево опетовано подносимо нашу жељу.

Наше је село растурно, и од канцеларије општинске по $^3/_4$ 1 и $1^1/_2$ сат удаљене су нам куће, наше село по овом последњем попису од ове године броји 112 порес плаћајућих глава нашег села приходи су од села Ратковића сасвим одвојени т.ј. готовина и рана, планина нам је засебна, и ништа нам друго није било заједничко до школа и судница, за школу желимо да и даље тако остане, а судиице нашу половину уступимо селу Ратковићу без икакве накнаде. Ми пристајемо и обвезујемо се за себе општинску кућу направити и цео персонал општинског суда уједно издржавати.

У главноме што нас нагања за раздвајање је то што смо ради да преко године толико надница заштедимо, што пак у овоме стању одлазећи у општинску судницу немогуће нам је и дангубимо грдно а и што нас са селом Ратковићем не везује никакав добар пут, већ се једни мучимо и патимо по најмање хрђавом времену преходећи преко бара и потока.

На основу наведених разлога у главном нам је жеља, те да се од села Ратковића одвојимо и за себе општину под именом „В. Сагубичка“ образујемо.

С. тога учтиво молимо вас представнике народне да нам изволи молбу уважити те да реши, да дотични г. министар поднесе предлог Његовој Светлости књазу Милану, те да до паше толико жуђење цели дођемо.

С надом на народну скупштину, да ће својски заузети се за благо једнога села кличемо из дубине срца: Живео наш светли

кнез: Живео народ Српски! Живела народна скупштина! и срећан јој даљи рад.

У В. Сагубици 20 Фебруара 1875 год.

Јесмо ваша браћа:

Љубомир Милојевић, Јован Арсић, Јаков Марковић, Љубомир Младеновић, Вучић Миленковић, Лазар Милошевић, Мијајло Стевановић, Јован Ристић, Петар Ристић Аврам Антонијевић Петар Панић, Милован Василијевић, Милан Миловановић Димитрије Павловић, Никола Милићевић, Андрија Стевановић, Стеван Николић, Танаско Марковић, Антоније Дмитровић, Таса Радовановић, Милош Јаковљевић, Сретен Тодоровић, Сима Алексић, Сретен Николић, Максим Радосављевић, Јеврем Миловановић, Стојан Илић, Лазар Максимовић, Ђурђе Радомировић, Алексије Арсенијевић, Алекса Костић, Милован Алексић, Јевта Гавриловић, Филип Ђорђевић, Софроније Николић, Вујица Јанићијевић, Тодор Гавриловић, Марисав Симоновић, Риста Мијајловић Никола Радовановић Милоје Тодоровић, Видосав Јаковљевић. Аврам Миленковић, Обрад Митовић, Риста Радовановић, Ђорђе Митровић, Сибин Симоновић, Новица Урошевић, Јован Ђорђевић, Радосав Ђокић, Милорад Милић, Владимир Антић, Павле Панић, Милисав Димитријевић, Пинфор Глишић, Лука Николић, Марјан Николић Милован Јеремић, Тодосије Јанићијевић. Илија Недељковић, Вучић Ђурђевић Сретен Марјановић, Алекса Милошевић, Бојић Васић, Милоје Миленковић, Василије Глишић, Срећко Јевтић, Петар Павловић, Михаило Гавриловић, Мита Миловановић, Спасоје Јовичић, Димитрије Јовановић, Гаврило Симоновић, Милета Стефановић, Милоје Алексић, Милош Милетић, Живко Арсенијевић, Јован Радовановић, Аврам Арсић, Грујица Арсић, Јован Јанићијевић, Прока Јовановић, Миладин Николић, Дамњан Димитријевић, Вилимон Симоновић Милосав Танасковић, Трифун Радовановић, Светозар Трифуновић, Ђорђе Вилиповић, Светозар Радовановић. Сава Јевтић, Радослав Матејић, Тодор Гмитровић Марјан Гмитровић, Стеван Николић, Коста Антонијевић, Милутин Тодосијевић, Милош Костић, Светозар Павловић, Јеврем Аврамовић, Недељко Васић, Милан Павловић, Милован Милосављe-

вић, Никодије Радомировић, Весели Миловановић, Јеремија Радивојевић, Милосав Вукоакиновић, Живојин Јевтић, Јанко Ћирковић, Василије Јоксимовић, Милоје Мијаиловић и Милоје Јовановић сви тежаци из В. Сагубина.

Павле Радивојевић: Та жалба има места да се пошље влади на разрешење, јер тако је исто и у мом срезу: народ је састављен у неколико општина још пре неколико година, и непрестано се гложе, они непрестано моле владу, да их разреди, а она нибригеша. Дакле ја кажем да се та молба да влади, да она да тим људима, да се не гложе непрестано.

М. Радосављевић: Ја бих желео, да се преда влади на оцену а молба је врло лепо начињена, јер је тако у ствари (Жагор.)

Ђорђе Ђоровић: Одборско је мишлење врло умесно, за то што не може скупштина да даје задовољења по тој молби, кад је то владина радња. За то сам да се пређе на дневни ред. (Чује се: на дневни ред.)

Председник: Молим вас господо. Овде има два мишљења. Једно је, да се пређе на дневни ред по одборском мишљењу, а друга је, да се да влади на оцену. Дакле који је за то да се пређе на дневни ред. тај нек седи а који је да се да влади на оцену, тај нека устане. (Већина устаје.)

Решење је скупштинско, да се упути влади на оцену. (Бива.)

Известилац Ковачевић чита даље:

Кмет села Белог-потока и сељани моле народну скупштину да им се дозволи да и они могу изложити на пошаву своју стоку у тако звани атар „Бањски" јер и они имају тамо своје њиве и ливаде.

Одбора мнење;

Ово не спада у круг скупштинске власти с тога да се одбаци и пређе на дневни ред. Скупштина усваја).

Светислав Јовановић, бакалин из Крагујевца, жали се на полиц. власти, и министра унут. дела, што му нису одобрили кафанско право, на известно место, где је потреба за кафану.

Одбора мишљење:

Пошто постоји закон о кафанама и механама, и не спада у надлежност скупштине да она о томе решава за то да се жалба ова по тач. 8. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Општине: метлићска, кривајска, накучанска, варњанска и волујачка, у округу шабачком, моле народну скупштину да се ослободе кулука око извесног пута.

Одбора мнење:

Жалба ова није била пред надлежним министром, с тога да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Божидар Милићевић бив. ср. начелник, а сада латов скеле пекијске, понавља молбу своју у 1873 год. поднету скупштини за повраћај звања или пензију. Моли да се узиђе и молба у њој су му и докази.

Мнење одбора;

Пошто је у овогодишњим седницама скупштинским ова ствар решена, то да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Живко Станојевић, практ. ср. Бугар-Моравског окр. алексиначког, жали се скупштини, што је остао ван својих другова без повећања плате, на наношење и неког М. Исаковића, практ. началства окружног, коме је вели, неправедно дата повишица.

Мнење одбора:

Не спада у круг власти скупштинске но владине, с тога на основу чл. 101. тач. 8. пословника да се одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Мијат Степановић са још четири брата у задруги на Кусадка окр. Смедеревског моли народну скупштину да им дозволи да могу воду преко црквене земље пуштати на своју воденицу а они ће за то цркви плаћати извесну аренду.

Одбора мнење:

Не спада у круг власти скупштинске, с тога да се одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и скупштина усваја).

Председник: Сад господо прелазимо на дневни ред. Долази извештај одбора законодавног о предлогу за проширење закона о слободној штампи. Изволте га саслушати.

Известилац М. Кујунџић чита:

Извештај

Одбора законодавног

о предлогу за проширење слободе у штампи.

Законодавни одбор с пажњом је промотрио и претресао предлог посланика Милана Кујунџића и педесет тројице о изменама и допунама у закону о штампи и закону кривичном.

Разлози, којима се у овоме предлогу брани слободно јавно писање о оним делима која су сама по себи јавна, јер се тичу напретка или назатка целокупнога друштва, ти су разлози својина сваког човека који искрено љуби напредак и једнакост пред законом. А разлози, којима се показује противност свему овоме у нашем закону о штампи и у кривичноме законику, и сувише су истинити.

Одбор је нашао да је у нашим законима доиста одржао се замашан траг осуђене и прогнате цензуре, и то, као што је у предлогу споменуто, у више разних видова.

С тога је одбор законодавни једногласно усвојио:

Прво.

Да се члан 6. у закону о штампи замени овако:

Чл. 6. — У оно исто време, кад се ма који спис почне на штампарије јавности предавати, дужан је штампар да месној полицајној власти достави један примерак. На томе примерку ваља да је ручни потпис штампара или заменика му.

Друго.

Члан 46. у закону о штампи, у коме се говори о опоменама од стране политичке власти и о министарском обустављању листа, *да се укине.*

А у члану 18, на крају првога правила, став „тиче тих приватних лица или тих друштва" да се замени овако:

— тиче чисто личности, или у случају критике ако су наведена неистинита или изопачена дела. Одговор не сме бити

кажњиве садржине и не може се упуштати ван исправке саме ствари.

У другом пак правилу члана 18,

да се изостави реч „*примедаба.*"

У исто време да се члану 35 дода:

На сваку тужбу противу неиспуњења прописа члана 18, дужан је суд за 3 дана уредника саслушати и пресуду изрећи. Ако суд нађе да је тужилац у праву, али да је право ово доиста сумњиво било, неће осуђивати уредника на казну, али ће наредити неизостављно штампање одговора. Ако ли пак нађе да је ствар била изван сваке сумње, осудиће одмах уредника на повећу меру овде прописане казне. Не испуни ли пак уредништво на време своју обавезу, казна ће му се удвојити.

Треће.

Члану 25 штампарског законика да се изреком дода:

За штампарска дела наузима се тачка II. § 46 кривичнога законика.

Сваки писац лично одговара за своје дело. Уредник пак одговара као писац, ако пре прве пресуде првостепеног суда не покаже име писца, или ако овај то не призна, а иначе се не докаже, или ако је овај стојао изван домашаја српских власти у време кад је дело у јавност растурено па стоји тако једнако и у време пресуде, или ако писац у време растурања па и у време пресуде нема способности за праву одговорност пред законом.

У члану 26 под 1 у место „на првом испиту, ваља да се измени: *пре прве пресуде.*

А у члану 27 под 2 где се говори о штампару у место „пре првог испита" да буде опет: *пре прве пресуде.*

И у првом ставу истога члана, у место „био за њега случај члана 25. или не био," да се измени: *ако за њега није случај члана 25.*

А цео члан 28 да се овако измени:

Поред писца казниће се и уредник, ако је садржајем листа учињен злочин, и то новчаном казни од 20 до 100 т.

Кад се пак уредник осуди на затвор онда мора за то

време поставити заменика, који мора имати све особине које су прописане за уредника.

У свези са овим измепама члан 38. као непотребан: *да се избрише.*

Четврто.

Члан 21 у закону о штампи да се овако измени:

Ако се нађе да у садржају некога печатаног дела има злочина, куда долази и увреда владаоца, а и случај чл. 44. закона о штампи, полицајска власт може одмах овакво печатано дело узаптити, исто тако може узаптити плоче или каменорезе и наредити да се растури онај део форме којим су кажњиви ставови печатани.

Полицајска власт дужна је за 24 часа поднети ствар суду првом, а у време ферија судских касационом суду, који ће најдаље за 24 часа од како дело прими, одлучити хоће ли се запт скинути, или ће и даље у важности остати.

Ако за 8 дана после оваквога добрења полицајска власт не подигне тужбу кривичну, онда одобрени запт пада.

Ако је у 6 месеци три пут без основа запт ударан на какав лист или повремени спис, онда се може уредник тужити суду за накнаду и суд ће је досудити на штету полицајнога чиновника.

Према томе ваља заменити у члану 48 реч „кажњивог дела" са: злочина.

А да се без потребе не би отежавало налажење спротивског листа и давало маха само онима који имају каква богаташа за леђима ваља да се:

члан 43 закона о штампи укине. Према томе и члан 37. Исто тако и члан 45.

Пето.

Члану 50. закона о штампи да се дода:

— и то јавном обзнаном, пошто су на три дана после претходног полицајног запта наши судови над овим списом изрекли да има места запту и осуди.

За новине и повремене списе који на страни налазе ваља да је суд наш у једној години два пут своју осуду изрекао

па да председник министарства може до две године за цео лист забрану да обзнани. Ова обзнана може да буде извршена најдаље на два месеца после друге осуде.

Шесто.

Због мораних неприлика и неправде коју собом доводи кажњење штампарских „покушаја преступа", да се додатак §. 42. кривичног законика: *избрише.*

Седмо.

У допуни кривичнога закона, § 91, под б. где се говори о увреди кнеза и кнегиње, да се дода: Но ако би се ово догодило путем штампе, онда се учиниће у злочин и казни са 3—10 година.

Последњи пак став с „пахесницима" — да се *изостави из закона.*

Даље, прво правило § 103 — *да се укине,*

Други одељак да остане „Јавно усмено или писмено и т.д." Али да се у њему речи „форме изражаја" замене речма *целокупнога говора или списа.*

И § 104, — до 104, а. — заједно са допуном од 24 Окт. 1870 да се — *укине.*

Исто тако тачка трећа § 359, да се — *избрише.*

А у § 210, поред „или за другим" да се дода — било појединим лицем, или политичким телом, скупштином, јавним надлежатељством, или приватним и јавним друштвом и у опште правним лицем,

Најзад, у § 214. крив. законика да се оно о „форми изражаја" измени као што је горе предложено, а поред „критике кудожника" да се дода — *критике чиновника.*

А да би се, поред овако проширене слободе према политичким властима, и равноправности пред судом и у исто време проширење личне одговорности писалачке, имало јемства да ће уредници у стању бити да потпуно схвате и осете замашај одговорности, којој се по оваквоме закону излажу, одбор законодавни нашао је да је потребно да уз све напоменуте усвојене измене у закону о штампи и у кривичном законику, са

своје стране дода и предложи да се и чл 13 закона о штампи, поред оних 4 доказа која је дужан уредник поднети овако:

6. да је свршио факултет велике школе или каквог свеучилишта, — ако хоће да уређује листове или повремене списе политичке или политично-економне и сатиричне, или ако су војничког садржаја, војну акод-мију или ако су богословскога садржаја — богословију, или ако су другчијега садржаја — бар целокупну гимназију.

Одбор законодавни потпуно дели мишљење педесет и четворице предлагача: да ове предложене исправке треба доиста да буду још за трајања ове скупштине узакоњене, да без тих промена није доиста ни мислити на озбиљну штампу и на разбистравање јавног мнења у земљи и да овакво разбистравање доиста мора да претходи уставним преображајима, ако се хоће да оне буду основане на чврстоме основу — на свести народној.

С тога нам је част предложити народној скупштини: да сензволи одлучити да се позове влада да на основу § 59 и § 68 Устава што преподнесе скупштини овакав формалан предлог на узакоњење, е да би тако влада искупила своје обећање при почетку скупштинских седница

Позвана по закону, да у одбору даде своје мнење, влада је изјавила да ће одговор своје дати онда кад ова ствар у скупштини на претрес дође.

У Београду, 5 Марта 1875.

Известилац — Милан Кујунџић

Председник одбора — Стојан Марковић

Чланови.

М. Л. Гинџић, Р. Б. Тајсић, Ђор. Павловић, Ил. Стојановић, Р. Тодоровић, И. В. Протић, Ђурђе П. Ђоровић.

(Чује се: врло добро, да се преда влади.)

Председник: Дакле усваја ли се у начелу предлог овај (чује се: усваја).

Известилац М. Кујунџић: У истој овој дворани, господо, још пре пуних десет година кад се у народној скупштини појавила жеља и мисао о „штампи", онда је у истој овој дворани смеха било. Од тога доба не само да смо већ престали

смејати се спомену о узакоњењу штампе, пошто смо већ добили и сам закон о штампи, него смо ево дочекали да се и лањске године и ове године у скупштини свечаним актима почело изјављивати да хоћемо да се слобода у тој штампи прошири. Истина господо, има мишљења која су се јављала и лане а може лако бити да ће се јавити и ове године, по коме мишљењу ако смо једанпут добили законо штампи оно нам није потребно више баш тако разширивати слободу у штампи, није потребно с тога што излази на среду питање: Зар је мало било грдње код нас, зар не треба скучити те грдње? И зар оно што изиђе једанпут на јавност у штампи, зар то не пролази као муња кроз хиљаде хиљада глава, зар то не пролази као нож са стотину оштрица кроз срца појединих људи и свега народа? И зар то није много опасније, него што је ма које друго злочиначко дело?

Што се овога приговора тиче, ја сам га тек напоменуо овде, а ко зна, можда данас не ће бити ни напомињат од садање скупштине. Али опет држим да ми је дужност да и сам напоменем то и да одговорим на то. Држим да сви приговори, што се могу слободној штампи учинити, не долазе ни од чега другог него од хрђавог разумевања слободе. Шта значи то слобода? Значи ли слобода да сваки има право да мене као грађанина напада, спречује и грди како хоће, да силом убија моју моралну важност, да убија поштовање без кога поштовања не може бити људског друштва, без кога се поштовања не може одржати слободна држава. Да ли је то слобода?! Сви ће мо казати: ако је изнешен какав нападај, на против тога нема грађанин никакве заштите, онда у тој земљи доиста нема слободе. Али, с друге стране, размислите господо, да ли има слободе, кад у ма каквом делу, који засеца не само у мој интерес него и опстанак друштвени, кад у том делу ја несмем исказати искрене речи, кад несмем јавно да се саветујем са својом браћом и грађанима о срећи и напредку земље; кад не смем казати ни више ни мање но само оволико колико је полицајног власти, или ма којој власти угодно да се каже? Доиста, господо, ни то није слобода.

Треба дакле с једне стране да смо сви заштићени од неправедне грдње, а с друге стране да може човек свагда и о свима јавним делима своју реч јавно изустити, — па онда да се може казати да у штампи или у наредбама и вршењу штампарскога закона има слободе. Али, шта је то „грдња" господо? По мом схватању грдња није ништа друго него изопачавање, нагрђивање дела која су дела сама по себи сјајна. Само онде где се извесна дела која су добра, поштена и племенита, где се и таква дела црне, жигошу и непоштено изврћу или се још нова каква дела накосно и подло измишљају, само ту може бити грдње. Изнашање пак истинитих јавних дела без изопачивања ја држим да није никаква грдња, — јер, кад коме није срамно и грдно да *чини* зла дела, ја мислим да неће бити ни онда за њ погрдно и неправедно кад се та дела искрено на јавност износе.

А шта је бивало код нас? Код нас је, господо, бивало да такве грдње, да таква изопачавања самих племенитих и сјајних дела, да се такве грдње пуштају у свет и да доиста учине оно што се спомиње да као нож са хиљаду оштрица нападају и да прођу кроз свет као муња. Али, на жалост, баш онај који треба да је бивао највише заштићен, баш је тај *најмање* заштићен био. Државна власт, која има у својим рукама силу, која има на свом расположењу новац, која се ослања на силни ауторитет, та државна власт, којој је најмање могло да худи слободна реч или изопачавање слободне речи, та државна власт, господо, највише је до заштићена била, — а онај, који је најмање могао да се брани, који је најмање имао моћи да збаци са себе оно што му се наносило, тај је имао *најмање права* према оваквоме закону о штампи да се „закони" од таквих грђења.

Што ми хоћемо сада са проширењем слободне штампе то је заклањање појединога грађанина, онако исто као и онога који има власт у шакама. Догађа се, господо, данас да најмања ситница која се каже о власти, о министрима, да се одмах од стране полицајне власти узапти. Међу тим сви сте ви сведоци *толиких* дела у штампи која су била пропуштана од

стране полиције, па и дан данашњи се пропуштају. Сви ми видимо и данас, да о многим стварима несмемо ништа рећи, јер ако кажемо узимамо се одмах под суд, а међутим, све грдње које се против људи, који или нису на власти или који не стоје са онима који су у власти у присном пријатељству, пропуштају се и такве људе је слободно грдити и нападати како год хоћемо. Та *неравноправност*, то је главни грех цензорскога поступања у нашој штампи.

Са изменама које смо предложили овде ми хоћемо господо, четворо да постигнемо. Хоћемо прво да укинемо предходну цензуру полицајне власти, те да не може оваква власт сама казивати је ли добро или није оно што се износи на видело, него да с једне стране сам народ својом оценом и критиком то пресуђује, а с друге стране да само *судови* могу казати је ли кажњиво оно што се јавности предало или није кажњиво. Хоћемо према томе, друго, да суд суди о томе да ли је штампарским делом учињен преступ или није. Али и поред тога што суд суди хоћемо да се и то узакони: да су пред судом једнаки сви грађани ове земље, те да не буде тако да државна власт, дакле да једна страна може казати што јој је воља, па још средством полузваничних листова које влада издаје за народње паре а друга страна да несме често ни бранити се. Него тражимо да преступ који се учини путем штампе буду једнако суђени како за једнога грађанина тако и за другог.

Поред ове три главне ствари тражимо и то да се у самом закону о штампи изрече начело *личне одговорности*, те да не буде и сам уредник одговоран за туђа мишљења, него онај који износе ствар на видело да одговара за истинитост, ван ако има злочина. То хоћемо с тога да се не би код нас криле ствари, које се тичу целог друштва, да не би по народу тутњало једно или друго мишљење а међутим да се никако не може знати шта је од тога у ствари, да никако неможе добити свога истинитог израза. Осим тога хоћемо да се то закључи да неби људи били принуђени тражити тајне штампарије, да не морају тражити да наван земље да печатају своје ствари, јер се господо, никојом силом не може закратити, јер је свакоме

човеку у природи да оно што зна и што га боли хоће и да искаже.

То хоћемо да се узакони овим проширењем слободе у закону о штампи. С тога, господо, уздајући се у то што је већ половина чланова саме скупштине подписала овај предлог и држећи с тога да ће између нас бити врло мало разлике у главноме слободан сам предложити да се овакав предлог закона, како га је одбор једногласно примио, унути одмах влади да она о њему донесе формалан пројекат, па тек онда кад влада донесе формалан предлог да дебатујемо о појединим тачкама (Чује се: врло добро). Ја сам ово с тога предложио што знам да се о штампи код нас, а и на другим местима имамо врло много да говори. Ако игде, оно би се овде могла да примени она изрека из народне песме у којој се вели: што је небо да је лист хартије, што је море да је мурећена, па да пишем три године дана, не би својих исказали јада!

Председник: Пошто је овде прочитани предлог у начелу примљен, то мислим да не треба да водимо о томе даљи говор.

М. Кујунџић: Ја бих молио, господо, да се напред узме у дебату питање: хоће ли се овакав предлог усвојен у начелу одмах унутити влади да донесе формални пројект или не (чује се: хоће, не треба говорити).

Председник: да ли скупштина жели сад да води дебату или после? (Чује се: после) Дакле прима се у начелу? (Прима) и упућује се влади.

Тод. Миловановић: Ја бих само имао да додам томе предлогу да је хитан.

Председник: Овде се не може то пређивати кад се влади упућује. Не може се казати ни као хитан ни као не хитан.

А. Ковачевић: Изреком у пословнику стоји да се може огласити скупштински предлог као хитан и као такав унути влади.

Извест. Кујунџић: У предлогу одборском изриком стоји да скупштина изволи одлучити: да се позове влада да на осн. §. 59. и 68. устава што пре поднесе формални предлог скупштини на узакоњење. Дакле то значи да се упућују влади као хитан.

Мин. председник: Ја бих имао само неколико речи овди да приметим на говор г. посланика Кујунџића. Он рече да се је у овој дворани још од пре 10 година повела реч о слободној штампи. Да ли је то заиста било ја се неспомињем. (Кујунџић: јест, 1864 год.) Али да је се повела реч на речи је и остало, но да је се још пре 14 година повела реч о томе између тадашњег законодавца и тадашњег владаоца о томе говоре званична акта. А зашто је све из разлога не само ових, које је г. посланик изговорио, него много више било је говорника, који су о томе говорили и то стоји написано у архиви. Истина је протекло време а зашто. Ни зашта друго но за то, што је то ствар од особите важности, пошто је извесно и за сваког јасно, да слободна штампа можда и по другим земљама али код нас нарочито може бити да би колико добра толико и зла а можда и више зла донела. Но било како му драго, довољно је то да је према данашњем закону о печатњи ком је донела овака иста скупштина са владом већ рађено. Сад пошто се са овим предлогом додира не само закон о печатњи, који постоји, него пошто овај предлог стоји у свези и са законом кривичним влада ће га примити и чиниће своју дужност. (Чује се: врло добро).

Председник: Дакле свршена је ствар. О овоме се више не може дебата водити, него се предлог упућује влади на пројектирање, па кад дође од владе узећемо га у претресање. (Чује се тако је.)

Господо сад имамо четврт сахата одмора.

После одмора.

Председник: Господо! Г. посланик Сима Несторовић тражио је за 6 дана одсуство, јер имаде велику потребу у трговачком послу, а добио је и једну донешу, по којој мора одма да иде. Одобравате ли? (Одобрава се.) Г. председник министарства, има да одговори на једну интерпелацију

Министар-председник: Посланик г. Јов. Недић. интерпелисао је министра унутраш. дела, о томе, да је начелник

среза рађевачког у два маха чинио неки прирез, један пут $2^1/_2$ гроша, а други пут четири гроша, и да је у тај прирез увукао и неки трошак, који је водећи жену и децу учинио. Ја сам испитао ову ствар, и добио сам одговор, па би вас молио г. председниче, да се овај одговор прочита.

Подпредседник чита депешу, која гласи:

Депеша.

Г председнику министарског савета министру унутрашњих дела.

Београд.

Истина је за је од народа среза рађевског за митровско полгође 1874. год. 6·924. гроша и 15. пара, а за ђурђевско 11.223. гроша и 35. пара чарш. рачунечи за прво полгође по $2^1/_2$, а за другу по 4. гроша од сваке пореске главе посредством кметова покупљено и среском началнику предато.

Као што документати показују који су од стране начелства, а по жалби Недића прегледани сви новци, у истим полгођама коме треба и издани, осим 2022. гр. и 5 пара чаршијски, који су у ово полгође на исплату комисни трошкова пренети, а нису као депозит лежали.

Неистинито је дакле доношење Недића, да је капетан овим новцима исплаћивао трошкове за своју жену и децу по срезу.

Ови су прирези за горња полгођа разрезивани на среским састанцима у договор среског начелника, кметова и одборника, где је и Недић као онда бивши кмет био, а сходно члану 10. закона од 23. Октобра 1871. год. и распису г. г. министра унутрашњих дела и финанције од 26. Јунија 1873. год. који говори о трошковима управни чиновника и служитеља.

По тужби Недића води се о овој ствари испећење код начелства.

Начелник окружни.
М. Ђ. Стојићевић.

Председник: Јесте ли задовољни са одговором господ. Недићу?

Јов. Недић: Нисам задовољан, него хоћу да се сајузи са оним актима, по којима се чини извиђење, па да се докаже. Ја сам био на разрезу, али није било никаква разреза него само захтевање. Ми смо тражили разум од њега, но он није дао. Ја хоћу да се ствар преда суду.

Министар председник: Молим за објашење, јер ја неразумем с којим актима ви говорите.

Јован Недић: Да се сајузи са оним актима, која се о томе спомињу.

Министар председник: У оној интерпелацији то нестоји мањ ако има више ваших интерпелација.

Јован Недић: Имаде више:

Министар председник: То је друга ствар. Ја одговарам на ову интерпелацију, где се ни о чем другом неговори, него о покупљеном прирезу. То може бити да има у којој другој интерпелацији.

Јован Недић: Ја бих молио да знам, ко извиђа о томе, него опет начелник и капетан.

Министар председник: Извиђа власт онога краја, која је и позвана да извиђа.

Председник: Јесте ли задовољни са одговором?

Јован Недић: Од куд би био задовољан.

Министар председник: Ја разумем г. посланика шта он жели. Он жели, да му се одговори на једну другу интерпелацију, како спомиње акта. Ја ту интерпелацију ни сам добио никако; али будући сам од неколико господе посланика питан, ја ћу се потрудити, данас, сутра, да нађем ту интерпелацију, па да вам дам одговора.

Председник: Сад прелазимо на извештај одбора финанцијског, о предлогу владином, ради дефизитивног изучавања трасе, од Београда до Алексинца.

Известилац Гарашанин: Прочита указ, којим се овлашћује министар грађевине, да поднесе овогодишњој народној скупштини на решење предлог о том, да се у интересу државном и опште народном, може сградити жељезница од Београда до границе, и да се може утрошити сума од 700.000

грошa порезки, на дефинитивно проучавање ове трасе. За тим прочита предлог, који гласи:

Народној Скупштини

предлог

за законодавно решење за железницу.

Питање о железници српској решено је закључком скупштинским још у 1871. год.

Закључку овоме, с тога што је услован био, није следовао формалан акт: „законодавно решење," на једно стога а друго и због неудесних прилика, питање о железници није могао бити у довољној мери ни покретани.

Сада су се прилике измениле, и таке постале, да решење железничког питања олакшавају. За то је нужно, да се ствар о железници нашој на чисто изведе, да јој се — тако рећи — темељ постави, како би јој се тако могао доћи даље правилан ток у свима њеним подробностима.

Тако дакле нужно је:

1. Озаконење Скупштинског закључка од 1871. године да нам је потребно у интересу државном и опште народном да саградимо железницу од Београда до Алексинца,

2. Озаконење правца железнице с погледом на то, да железница што више користи народу, а у исто време да грађење исте што мање стане.

За ово је учињено предходно проучавање и мерење, пак се је дошло до уверења: да је најкорисније по земљу да железничка пруга, није од Београда долинама Топчидера. Кубршнице. Јасенице и Мораве на преко Јагодине, Ћуприје Делиграда и Алексинца, да на границу, где да се веже стурском железницом што од Цариграда Нишу води и најпосле:

3. Законско овлашћење, да се могу употребити нужни кредити за дефинитивно проучавање трасе наше железнице (подробну израду свију планова, предмера и предрачуна) по коме би се могло извршити грађење исте.

По начињеном предговору за подмирење свију трошкова око извршења овог посла са набавним потребног мерничког прибора у колико садањи прибор министарства неби достао, требало би до 700.000 гроша порезких. Пошто је ово издатак, који се једном за свагда чини и нема везе са обичним редовним издатцима буџетским, најудесније је да се исплати из готовине државне касе.

На за то част имам предложити народној скупштини, да изволи решити:

„У интересу државном и опште народном, има се саградити железница од Београда до Алексинца и даље до границе.

Железница ова ићи ће долинама: Топчидера, Кубршнице, Јесенице и Мораве, на преко Јагодине, Ћуприје Параћина, Делиграда и Алексинца до на границу, где ће се везати са железницом турском.

Министар грађевине и финансије овлашћује се, да за дефинитивно проучавање те трасе железничке могу учинити из државне касе задатак у суми од 700.000 гроша пореских."

№ 195.

У Београду 20. Фебруара 1875. год.

Министар грађевина,
М. Марић.

После тога прочита извештај одборски, који гласи:

Народној Скупштини.

Одбор финансијски проучио је овај предлог владин са свом пажњом, коју озбиљност онога, што се у њему предлаже, заслужује.

У протоколима скупштинским од 1871 године, види се да је питање о грађењу железнице од Београда до Алексинца скупштином већ у начелу решено. У протоколима скупштинским од прошле године види се даље и то, да је народна скупштина одобрила предлог владин, да се једно стручно лице набави, које ће врховни надзор над грађењем железници водити, и стазила је плату у прошло годишњи буџет за поменуто лице. Овим доцнијим закључком скупштинским, народна скупштина показала је не само да ни у чему неодступа од решења народне скупштине у 1871. години, него је шта више засведочила жељу, да се послу озбиљски приступи.

Влада Његове Светлости, ово је лице већ набавила и рад се има у најскорије року одпочети.

Одбор финанцијски, позвао се овом приликом, на је потражно од владе најозбиљнија обавештења, и уверио се да је за успешан свршетак посла, од најпреће потребе, да се Србија једним одсудним начином пред светом изјасни да је решено да грађењу железничке пруге приступи, а једини је пут да се ствар одпочне предходно и дефинитивно издавање трасе њене. Без свога предходног изучавања, није могуће ништа озбиљно предузети, није могуће тачног плана и рачуна платн, није могуће сазнати све тешкоће, које савладати треба.

Увиђајући да је крајње време, да се грађењу железнице приступи, и увиђајући да свако могуће задоцнење, може ову светску пругу за вавек од Србије одбити. Одбор је усвојио предлог владин и има част народној скупштини предложити да они својим решењем оснажи да се:

„У интересу државном и опште народном сагради железница од Београда до Алексинца и даље до границе и то долинама Топчидера, Кубршнице, Јесенице, Мораве, па преко Јагодине, Ћуприје, Параћина, Делиграда и Алексинца до на границу, где ће се са турском железницом везати.

„И да се Министар грађевина и финансије овласте, да за дефинистивно изучавање ове трасе железничке, могу учинити из државне касе издатак у суми од 700.000 гроша пор.

Одбор сматра још за дужност, да народној скупштини напомене и то, да ће се ова сума, при уступању, грађења железнице, било нашем, било страном каквом друштву, предходно од тога друштва наплатити, и у државну касу унети.

Београд 10. Марта 1875. год.

Известилац
Милутин Гарашанин.

За председника финанцијског одбора
Кост. Ст. Антула.

Чланови финанцијског одбора
Јов. П. Бошковић, У. Кнежевић, Вујо Васић, Коста Јо-

вановић, М. Лазаревић, Дим. Катић, М. Миловановић Алекса Н. Спасић.

Председник. Усваја ли се у начелу мнење одборско? Усваја се. Жагор. Неки вичу: да се говори.) Али, само у начелу усваја ли се? (Усваја се. Вичу да се говори.)

Министар грађевина. Питање о железници господо, једно је од највећих и најважнијих, од животних питања за нашу земљу. Од решења његовог зависиће врло много наши даљи економни односаји, за то држим, да ми је као садањем представнику грађевинске струке дужност да о њему прозборим неколико речи.

Пре свега да говорим о важности железници у опште за нашу земљу, да напомињем како ће место оно заузети, у општој европској мрежи, т. ј. да покажем удео, који ће имати у светској трговини, — држим да није нужно; једно с тога, што је то питање претресено и расветљено у нашој штампи, а друго с тога, што се у овом питању с те стране налазимо пред вршеном ствари. У нашој штампи дали су се чути најпознатији људи, који су то питање претресли и сваки га је са своје стране оценио, а с друге стране народна скупштина 1871 године усвојила у начелу, да се железница сагради од Београда до Алексинца; претресла и одобрила услове на основу којих је влада овлашћена била да уговор са предузимачем који се тада јавно закључи.

Ја дакле говорећи о тој ствари имам да докажем само умесност правца који се предлаже, и после нужност кредита за дефинитивно проучавање ове трасе.

Но пре него што ово учиним, опет је нужно, да према томе како сад стоји питање железничко у нас, и у суседним нам нам државама, неколико речи проговорим у опште о рентабилитету железнице.

Понајпре имам да кажем да су публицисте наше, кад су год претресали то питање, кад су год о железници говорили, узимали као најглавнију ствар дужину њену. Они су имали први план за турске железнице пред очима. Они су претпостављали да ће све железнице које су у Турској пројектоване, и извр-

шити, па на основу тога сваки са свог гледишта једни су тврдили, да је наша жељезница доиста светска, а други су то одрицали, Као што рекох они су поглавито говорили само о дужини линија, и они који су против наше линије наводили су да је босанска линија краћа, и да по томе што је краћа, има превагу над нашом.

Но ово је мњење површно. Пре свега има се обазрети и на сам терен куд жељезница пролази. Као што је познато Турска је имала две поглавите пруге жељезничке да сагради, и сградила је у неколико — Руменлијску и салоничку. — Ове две пруге требало је да се вежу од Скопља на Куманово и Софију, тако да Софија и Скопље постану центри тих жељезница.

Линија од Скопља преко Приштине, Новог Пазара, Сарајева, имала је да буде као главна линија за светску трговину, као продужење салоничке линије. Но та линија ако се сумира одстојање од Солоника преко границе Турске на до Беча у самој ствари изашла би краћа у неколико него линија од Салоника преко Скопља на на Софију, и после преко Србије к Бечу.

Али господа су заборавила да линије босанска има да прође не мање него 7—8 већих вододелница, и то таких, које имају 2—3000 стопа висине, док линија која би се одСкопља-везала са нашом линијом, не би имала више да прође од три вододелнице, између којих је она највиша код Авале.

Дакле и ако је краћа за неколико миља линија босанска, извесно је, да не би била удеснија и кориснија за транспорт од Салоника према северу и северо-западу Европе.

Линија наше жељезнице која ће бити жељезница I. класе мора имати превагу над босанском, све и ако се босанска изврши. Наша линија дакле са теренског гледишта има извесно превагу над босанском и ако је ова краћа за 2—3 миље, које је у осталом посве незнатна разлика у дужини.

Но у течају последњих година ствари су се у неколико измениле. Довршење пруге: Скопље — Куманово — Софија, која је имала да се изврши још овог лета у месецу Мају, ствар

је под условом. Тунели, који су одпочети, још нису извршени, и лако је могуће да се с тога, што су врло дугачки не ће ни извршити или ће извршење њихово јако закаснити.

Турска, као и предузимач њених жељезница мора тражити. да даде одушку већ сграђеним линијама, да их веже са европском жељезничком мрежом, а даће одушку на најлакши начин тако, ако свеже линију салоничку као и руменлијску са нашом линијом, дакле да пусти од Приштине и од Софије по један огранак на да се веже, са линијом нашом код Ниша. Јер, да даде на други начин одушку Салоничкој пруги треба да сагради целу пругу од Приштине преко Сарајева до на босанску границу у дужини око 80 миља и да прође оних 8 вододелница, док од Приштине до наше границе има 27 миља.

И тако је врло вероватно да се први план за турске жељезнице у неколико неће моћи ни извршити и да ће Ниш постати главна савезна тачка и за руменлијску и салоничку пругу. Но и кад се изврши босанска пруга извесна је ствар, да ће друга наша бити у превази, јер не пролази се кроз онако тежак терен као босанска, па ће опет цела трговина из средње и северне Европе у Руменлију и целу јужну Турску и обратно нашом линијом пролазити.

Према свему овоме дакле био би извесан рентабилитет наше жељезнице, ако би Ниш постао савезна тачка за обадве пруге. Но и ако то не буде, пошто је од Турске одобрена у начелу веза у пределу око Ниша, пошто ће даље да се зида граничарска жељезница од Земуна, а тако и директна пруга од Земуна у Пешту, ако Ниш и не постане савезна тачка руменлијске и салоничке пруге, онда за прве године док се не доврши босанска пруга, српска пруга примиће у се целу ту трговину, т. ј. сва трговина између средње северне и северозападне Европе мора српском пругом пролазити. Дакле будућност је извесно осигурана за неко време, а међу тим док се пруга босанска изврши Србија ће у индустријском погледу корачнути у напред и онда ће наша жељезница у самој земљи наћи више хране, еквивалент за један део провозне трговине те ће се и тада наша пруга извесно рентабилирати.

Према томе дакле ја држим, да данас озаконьавајући предлог да се од Београда до Алексинца сагради жељезница, ми вршимо једно дело које је од неоцењиме користи за нашу земљу, за које ја држим, да ће нам потомство бити благодарно.

Остаје ми да кажем неколико речи о правцу који је изабран и предложен и да покажем потребу траженог кредита.

Да је изабран правац добар, можемо оценити тако, ако је линија најпреча, ако жељезница пролази кроз најбоље пределе, ако нас неће скупо стати, и ако је та пруга таква, да може послужити за основицу доцније мреже жељезничке у нашој земљи.

Дакле пре свега за прво. Да се линија која се предлаже правој линији од Београда до Алексинца највише приближује јасно је само ако се баци поглед на карту Србије. То је дакле ствар јасна. Да пролази кроз најбољи део Србије, то је познато, јер сваки зна да је Поморавље један од најплоднијих наших предела, које ће највише дати хране нашој жељезници. Та пруга пролази кроз 7 округа, два су сасвим близу ње, четири нису далеко, а само три су округа у Србији који се том жељезницом не ће много служити, т. ј, округи у крајње северозападном и крајње северо-источном углу Србије. Великих теренских тешкоћа нема, та жељезница неће скупо стати. Биће између јевтинијих жељезница; изузимајући предео код Авале, близу Багрдане и кланац Бугар-моравски, но и то не свада у врло велике тешкоће.

Да је предложена пруга добра основица, истина не најбоља али добра, за доцнију мрежу наших жељезница доказ је то, што у пределу између Паланке и Јагодине, даје се лако везати жељезница са Смедеревом и Пожаревцом; Ћуприја је добра тачка за везу средине Србије са њеним источним делом а Ставак за везу средине и југозападног дела Србије. И тако линија која се сада предлаже ни у колико не смета, да се доцније излазећи из ње ваљана мрежа жељезница у нашој земљи начини.

Предложен је дакле правац трасе жељезничке као што видите, господо са свим добар, он одговара нашим унутрашњим потребама и за светску је трговину најпреча, а ми и хоћемо помоћу провоза прву нашу линију да отворимо, како би се оснажили и после и за потребе ваше унутрашње трговине и радиности нове жељезничке линије отварати могли.

Сад остаје да вам још кажем, да је кредит који се тражи безусловно потребан. Јер нити нам свезу може коначно одобрити ни једна ни друга од суседних држава, нити се може решити питање, како је корисније и како да се гради жељезница о трошку државном или концесијом, ако не приступимо пре — одма сада — дефинитивном трасирању жељезнице. Треба начинити тачан предрачун, а тај предрачун не могуће је начинити док се траса коначно не одреди и тачно премери. Дакле сума која се тражи безусловно је нужна, да би се збиљски на ствари питања жељезничког радити могло. Сума која се тражи повратиће се држави т. ј. повратиће се тако, ако би држава сама градила жељезницу онда се не ће по други пут чинити тај посао, а ако приватно друштво буде градило жељезницу, онда ће му се уступити тај посао по цени, колико је и стао.

Према свему што сам до сада навео, ја мислим јасно је: да је рентабилитет жељезнице извесан; да је правац добар, управо најбољи према данашњим приликама, и да је безусловно потребно да се одобри кредит, који се тражи за дефинитивном трасирању жељезнице, како би се према овоме жељезница доцније и завршила; на с тога држим, да ће господа скупштинари, извесно, поднешени предлог о жељезници у његовој целости одобрити.

Вељко Јаковљевић: Г. министар је објаснио ову ствар, а и нама је свима познато, да не можемо имати жељезнице, док не трасирамо линију, то сам мишљења, да се усвоји одборско мнење, пошто ће се посао вратити од друштва, коме се грађење жељезнице уступити.

Петар Ђуричковић: Ја бога ми не знам, шта би друго могао говорити о томе, но доста је то, цад је цео свет признао, да је пруга жељезничка од опште како са гледишта трговачког које и ми признати морамо тако и са војеног. А кад

кад не би ово одобрили, онда би се наша земља обишла и спасала страним пругама, а тиме би се изложили највећој опасности. Зато сам мишља да се предлог усвоји. (Чује се: врло добро).

Предс. Ја мислим господо, да би ми то скратили пре тиме, ако би ко хтео противно да говори. (Вичу: није тако, него да се говори. Жагор). Ми и нећемо ћутећки да пређемо него само држим, да би могло бити да говоре само они, који су противног мишљења.

Мијаило Радосављевић: Ја немам да кажем то, да питам: може ли се тај пут начинити од почетка до свршетка, да се никаи прирез на народ не удара; јер ако би се прирез ма и један грош на народ ударио, онда писам никако за то да се гради. (Чује се: неће се ударати).

Алекса Здравковић: Ништа лакше није рећи, него да кажемо: одобрава се; али то није мала ствар, него велика. Држим, да не би било умесно, кад би ову ствар, као преко колена преломили, на одмах одобрили ових 700.000 гроша. Оставимо ову ствар, да се неки дан промислимо, јер као што рекох није мала ствар. (Чује се: али је на дневном реду). Ако је на дневном реду, опет можемо је оставити да се промислимо.

Предс. Ја мислим г. Здравковићу, да ми имамо ту ствар пред нама месец дана, а може бити и више; на што било одлагање? Ако нисмо до сад проучили, и ту потребу увидили, ја незнам, како ће мо од сад. Ми не кажемо, да одобравамо новац за прављење железнице, него само за трасирање.

Алекса Здравковић: Тражи се, да се одобри 700.000 гроша, а с тим већ признајемо и закон, да треба железницу правити. Но правити железницу, можемо лако натоварити на државу неколико милијуна дуга. Није то мала ствар, а она се неда више поправити, кад се један пут учини.

Павле Радивојевић: Ја нисам противан овакој установи, која је корисна за наш народ; него би питао владу, да ли она има јасног и потпуног закључка са Турском, да ће она зацта своју пругу до наше границе дотерати: јер ако не дотера, а ми нашу железницу са градном сумом новаца сградимо, онда ће се за три дана и кокошке из Србије извести.

Министар грађевина: Као што сам мало пре напоменуо, Турска је у начелу пристала, да се негде око Ниша даде веза нашој железници. Ја сам вам довољно разложио, да сам властити интерес Турске тражи, да она добије везу са нашом железницом; т. ј. ми смо на неки начин, који диктирамо; ово ће вам бити јасно кад се сетите онога што сам мало пре напоменуо, да за железницу босанску има још 80 миља да се направи, а за везу са Србијом не треба више него од једне и друге пруге по 20 миља. Дакле у интересу је саме Турске, да нам везу за железницу код Ниша даде. Но да се одреди где ће се местимице линије састати нужно је, да се најпре сврши посао трасирања, па онда може да се каже: на овом ће се месту састати.

Адам Богосављевић: Ја никако не држим, да нам је грађење железнице тако потребно зато, што наш народ, који ради препотопским начином нема ни хлеба да једе а камо ли железницу да прави. Та железница као што г. министар каза, она би врло добра била са трговачког гледишта, јер би само трговци од ње имали хасну. (Жагор). Ми ту железницу нисмо кадри сами собом да градимо, него или мора каква страна држава или какво друштво узети да гради, или морамо узети новац са стране, а почем Србија има за задатак да ослободи хришћане и своју браћу под Турском од турског јарма, то она држава, која нам позајми новаца да градимо железницу, она ће држати нашу земљу увек у некој зависности и неће нам дозволити да се ослободимо и да предузмемо ослобођење народно, само зато, што ће се бојати да јој капитали непропадну, које је у нашу железницу уложила као год што Енглеска одржава Турску, само за то, што има интереса, јер јој је позајмила новаца; за то сам ја да се ово питање одложи, са сним до сазива велике народне скупштине.

Павле Поповић: Непобитна је истина господо, да је дужност сваког грађанина а нарочито нама посланицима да назимо на последице, које могу отуда произићи, и зато се пра-

зиње неке зебње да не произиђе нешто, неко зло, што ћемо потрошити новац, управо да се не испрни наша државна каса, која је и онако мала. Али не треба да имамо зебње, почем су и друге државе, на које треба да се угледамо у сваком погледу, то већ усавршиле, а неке и неке тек одпочеле да усавршавају. На основу тога је скупштина 1871. год. усвојила у начелу да треба да имамо жељезницу, па сад кад би ова скупштина то порекла онда не би никако ваљало. То што је у начелу примљено то је у 1873. год. још већма потврђено тиме, што је неку суму скупштина вештацима који имају да промотре те путове ради прављења жељезнице одредила и одобрила да се изда. Сад треба да примимо и ми ово, јер ово неће бити ништа рђаво, нити је то бог зна каква сума новаца само да усавршимо оно што смо већ намислили. Што кажу неки да се ово одложи, то је ствар таква, која не трпи одлагања, него треба одмах да се сврши, јер се може врло лако отићи на Видин што ме веома јако страши. Ја се придружујем мнењу одбора.

Илија Стојановић: Овај пројект закона може се сматрати за животно питање Србије и тај ће закон или Србију усрећити а може бити и унесрећити. Мени је управо за чудо како је изишао тај пројект закона данас на дневном реду да се чита. На дневном реду стоји овако: Извештај одбора финансијског о предлогу владином за кредит ради дефинитивног изучавања трасе од Београда до Алексинца, овде се тражи један кредит а овамо се тражи сад да се узакони, да ли треба да се уведе жељезница или не. Каже се о предлогу народној скупштини да она то одлучи али нема за то законодавног решења и с тога се тражи да се узакони, а кад се узакони онда наравно да се мора одобрити и издати и 700.000 гр. пор. Дакле предходно је требало да се реши, да ли треба за Србију жељезница или не, па после да се одобри та сума да се може издати а овако изнети једно питање, које је стављено на дневном реду па о са свим другом нечем, које није на дневном реду разговарати се, мислим да није добро, јер је противно закону о пословном реду. За то тражим да се одложи до бољег споразумлења.

Министар грађевине: Ради објашњења. Господо народни посланици имали су предлог у рукама већ од два месеца, у коме је казано то, што се данас пред скупштином изнело. Дакле то, што г. Стојановић каже, нема никака места. Ја знам како је стављено на дневном реду, али је извесно, да је то био један предлог. У дневном реду не може се све ни казати, али је предлог прочитан у скупштини.

Илија Стојановић: Тај је предлог прочитан овде у скупштини па је упућен законодавном одбору. (Чује се: није, него финансијском.) Молим нека се прочита протокол, па ће се видети, да је упућен законодавном одбору, и ја, пошто сам члан тога одбора, и ми сви у одбору чекали смо да изиђе пред одбор, па да се реши, али досад није никако изашао. Међу тим, сад видим да се тражи узаконење жељезнице, али то не треба тако да буде, јер мени није ништа познато било.

Известилац фин. одбора Гарашанин: Још прошле године влада је поднела овакав предлог закона. Чим је тај предлог влада поднела, одмах је упућен фин. одбору. Ником другом, него финансијском. Финансијски одбор, сматрајући ову ствар за врло важну није хтео, да ју преко колена преломи, него је хтео да је проучи, тражио је дакле обавештења. Док је он тражио обавештења, дотле је та ствар стајала и у томе се времену влада промене. Доцније, кад је нова влада дошла, министар грађевине је опет на ново поднео предлог и опет је упућен финансијском одбору. Одбор је опет потражио обавештења, изашао све податке и пошто је увидео, да је народна скупштина 1871. г. решила, да се гради жељезница од Београда до Алексинца; пошто је лањска скупштина у следству тога решења одобрила да се једно стручно лице набави и суму плате томе лицу одобрила, од туд следује, да лањска скупштина није хтела да обори решење предходне скупштине. Дакле, ово што г. Стојановић каже, значи, да он хоће да се на ново у начелу реши, а то не може да буде, почем су све скупштине то у начелу решиле.

Илија Стојановић: Ја држим, да свака скупштина има право да своје решење опозове за то, што је и лањска скуп-

штина усвојила решење о болницама, а ова је скупштина то опорекла.

Милош Пантић: Ја видим, да се тиме тражи нека сума новаца за жељезнице. Што год се тражило од народа, народ је и дао, него треба да се добро пази и да то не одобравамо донде да се почне радити, док се јака свеза са другим земљама не начини. Лако може бити да нас други преваре, па ми да наградимо жељезницу, а после да нам они и са једне и с друге стране свезу затворе. Кад то буде, а ми наш новац потрошили, то није лепо, и зато кажем, да најпре треба да имамо јаку свезу са њима, па онда да радимо, јер то би био највећи непријатељ наш, који би то затворио.

Аксентије Ковачевић: Ја држим, да нема ни једног Србина, који је пријатељ овој земљи, који ће се противити предлогу овом владином и мишљењу одбора финансије. Како би ми могли дозволити, како би ми могли узети на душу нашу господо, да нас потомство куне, „обишла нас је жељезничка пруга.“ Где смо остали? овде у једном котарићу. Онда би смо остали у глупости и у очајничком положају, управо, дошли би да будемо онаки, какви су били варварски азијски народи. Неће то српски народ допустити, него ће се још показати вољан, да он заиста тражи, и то не одложно тражи да се повуче пруга жељезничка кроз Србију, јер кад би без тога остало, онда нашто су нам трговине, нашто сваковрстне радње, и онда неби могли никако мислити да би могли имати и остале гране жељезничке пруге, које би се могле везивати са државним. С тога мислим господо, да је свака даља дебата излишна, и ја велим, да се усвоји одборско мишљење. (Чује се: врло добро, не треба више да се говори.)

Алекса Поповић: Молим господин председниче, обазрите се и на то, кад један посланик предлаже, да се више не говори и да је довољно говорено. (Чује се: тако је, довољно је говорена.)

Аксентије Ковачевић: Ја бих молио г. председника, да запита скупштину, јесмо л' довољно обавештени, па да се не говори о томе више, или нисмо.

Милосав Трифунац: Ја бих молио да говорим нешто од 1871. године. (Вичу: довољно је говорено, није нужно.)

Министар финансије: Ја благодарим господо, што кажу, да је излишен сваки даљи говор, и ја кажем да би се влада сматрала за срећну, ако би скупштина хтела да пристане, па да каже, да се једногласно тај предлог усваја; заиста то би било почаст скупштине. Ја сам устао да само летимице одговорим на неколико примедаба, које су овде у скупштини пале, мислим да неби било корисно, да их сматрамо као да нисмо чули.

Пре свега пала је једна заиста врло умесна и озбиљна примедба од посланика г. Мијаила Радосављевића о пореzу. Он се боји, па каже, ми ћемо данас да вотирамо једну ствар, на основу које ће се можда тражити пореза, а друга је примедба господо, што хоћемо да вотирамо једну ствар, која ће донети дуга од неколико милиона дуката. Ја мислим господо, да данас није и не може да буде на дневном реду питање, којим ћемо начинама и средствима да саградимо жељезницу, Пре свега питање у начелу, треба ли жељезница или не, то је питање заиста решено, и у толико је г. Стојановић имао право, што је казао, да то питање није данас на дневном реду. Али поред свега тога што је решено, опет господо, ја изјављујем, да ово што тражимо данас, да нам вотирате један нужан кредит за нужан предрачун, то ни мало не значи, да Србија може жељезницу саградити тек ако заведе порез или начини зајам. Ви ћете видети да влада не може ништа да вам каже одсудно и пресудно, ви ћете ми дозволити, да се изразим академијски или теоријски у опште, ми би данас могли начинити жељезницу у Србији, и да народ не стане ништа управо никаквих повчаних жртава. На сваки начин, ма какво питање после да буде, оно се неће никад и не може решити без санкционења народног представништва, дакле та ствар морала би опет доћи пред вас. Ја мислим дакле, да је то довољно да вас успокоји.

Сем тога, напоменуо је други један посланик и то врло уместно, како се мени чини, и казао је, „ви хоћете да пра-

вите железницу, а ниете сигурни са Турском и са Аустро-Угарском, па ће те најпосле учинити да не можете ни горе, ни доле.* Г. министар грађевина већ је напоменуо, да то није интерес и брига само наша да добијемо свезу, него је то тако исто, можда још и већа потреба и саме Турске и других суседних железница. Управо господо, да се српска железница веже са железницом, која води к Цариграду и Солуну и преко Пеште на Беч и северног мора, то је данас општа потреба, једна европска потреба, коју, ако ми данас патриотски извршимо, онда ће нам се изјавити одобрење и похвала од целог образованог света. Нема дакле основа ни за бојаз, да сградимо железницу па да се затворимо.

Имао бих да одговорим на говор г. Адама Богосављевића и то ћу му одговорити само са две речи: господин се боји да је то једна линија чисто за светску трговину, па да ми нећемо отуда никакве ваљде имати. Да је то други ко казао, неби ми ни чудо било, управо неби ни одговарао, али, ако се не варам г. Адам свршио је велику школу, и то филозофски факултет, учио је историју па зна, шта подпомаже цивилизацију и шта је то светски обрт, зна, да не може трговина, тако исто и друге радње развијати, зна, да без саобраћаја не може бити цивилизације, не може бити управо напретка. Сем тога, господин је једну врло оригиналну идеју казао, казао је, да ће може бити железница смести велику линију Србије. Господо, кад се то каже овде у средини нар. представништва, зашта мислим да треба на том да се заустављам, да на то одговорим. Ја мислим да нема ништа драже сваком Србину, него да мисли на задатак и на велику мисију, коју има Србија да изврши. Али господо, дозволите ми да приметим, да ја никако не могу да разумем, како би могло бити, да железница смета том нашем задатку и мисији. Ја мислим, да ће мо овим делом, које, није моја мисао него народна, да ће мо велим, народу српском напредак донети, јер сваки друм који се начини, сваки дукат који нам поштени сељак заради, свака нова школа, која се установи, свака слобода, у опште сваки истинити напредак, ма какав он био, не

само да нас не удаљава од наше мисије, него нас још све ближе води ка њој. (Чује се: врло добро.) Ја сам мислио да се упуштам мало јаче и шире у разлагање рентабилитета, али г. министар грађевина, врло је лепо објаснио у свом говору, пак мислим, да није потребно да и ја даље о томе говорим, пошто и скупштина сматра да је довољно говорено. (Чује се: довољно је.) Само имам још две речи да кажем, ја благодарим у име владе г. посланику, који је мало час казао, да је ово ствар која не трпи одлагања, јер зашта сваки час даљег одлагања, побија нам кредит, побија веру целог света у озбиљност воље, да Србија жели да напредује, доводи нас у опасност, да нас зашта железница обиђе, као што рече госп. Ковачевић, да постанемо један котар, да постанемо сиромашнији и необразованији него што смо некада били. Дакле, свако даље одлагање ове ствари опасно је, с тога што потреса веру у озбиљност и тврдој вољи српског народа да хоће истински да напредује, опасно је за наш економски и политички интерес, јер да нас обиђе железница, онда би се тек могло питати, да ли Србија може да испуни своју мисију. (Чује се: врло добро.)

Ја мислим господо, да данашња скупштина неће дати повода Европи да каже, да Србија чисто из неких локалних, уских призрења, или и из оскудице довољне обавештености стаје на пут Европи, него да Србија одбија свој сопствени интерес. Дозволите ми господо, да вам још неку реч кажем. Ја ћу вам искрено казати оно што и ви сами знате, да досадашњи појави, који су се збивали код нас и око нас, давали су повода и основа, може бити не истинитог, да се говори о нама као људима, који се могу да воде по личним погледима или партајичности страстима; не могу да се поставе на ваше гледиште, па да ставе све личне интересе и политичке назоре, па да пригрле заједнички општу ствар. Ја вас молим господо, да данас једногласним решењем ове ствари, Србија даде доказа да ми имамо истина партајски односа у земљи, али кад се ствар тиче целог народа, кад се ствар тиче општег благо-

стања и добра народа, онда смо ту сви и свакада једногласни. (Чује се: врло добро, вичу: да се реши.)

Адам Богосављевић: Ја хоћу да одговорим г. министру. (Вичу: да се реши, нећемо да слушамо. Жагор.)

Председник: Овде је довољно објашњења било и видим да је скупштина вољна да се ствар реши. Ја нисам противан али скупштину бих питао, хоће ли да решимо ту ствар или да се још говори. (Вичу: да се реши, нећемо више да говоримо) Дакле усваја ли скупштина мнење одборско да се одобри тај кредит? (Чује се: одобрава се.)

Ја сам овде чуо више гласова да се једногласно реши, дакле, који је за то, као што је одбор донео своје мнење, нека седи, а ко је противан, нека устане. (Већина седи.) Решење је дакле, да се по мнењу одборском одобрава кредит од 700.000 гр. пр. (Чује се: врло добро. Вељко Јаковљевић: нека се забележи, да су само четворица устала.)

Аксентије Ковачевић: Ја тражим господо да се забележи да је овако решено; сто десет противу четири.

Председник: Господо, данашња је седница свршена. Сутра у 8 часова пре подне заказује се састанак.

САСТАНАК LIV.

У Београду 11. Марта 1875. год.

Председавао

Ђ. Топузовић.

Присуствовали су министри: правде и грађевина; а доцније и сви остали осим председника министарства и министра иностраних дела.

Почетак у $9^3/_4$ сахата.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола јучерањег састанка.

Секретар Келић чита протокол 50. састанка.

После учињене приметбе за скупштински протокол.

Председник: Протокол се усваја (Бива.)

Г. посланик за срез Тамнавски окр. ваљевски положио је заклетву, и заузео своје место. (Скупштина прима к знању:)

Г. посланик Урош Кнежевић тражи одсуство за седам дана, због једне велике парнице. Дозвољава ли му скупштина? (Бива.)

Посланик г. Коста Поповић јавио је да ће данас доћи у скупштину са осуства. (Скупштина прима к знању.)

Има два предлога да се прочитају. Изволте их саслушати.

Секретар Николајевић чита;

Предлог

Народној Скупштини.

Народ плаћа окружне и среске лекаре. Главна задаћа је лекарима, да помажу народ у нужди, кад је болестан, као и да му што брже и лакше помоћ укажу. Зарад тога обично се постављају лекари у местима, која су позната као средиште округа или среза.

Брзо-паланачки срез има свог лекара, а њему је одређено место седишта у Брзој-паланци, која није никако није, средиште, већ крај. Околна села, која су по неколико часова удаљена од Брзе-паланке, због те даљине, или тешко добијају а опет зато плаћају сва села истог лекара подједнако.

Да би се у неколико та неправда одклонила, предлажемо, да влада учини корак, те да се лекар из Брзе-паланке премести у Штубник, као место, које се сматра тог среза, где се и зборови скупљају.

Посланици среза Брзо-Паланачког

Димитрије Димитријевић, Алекса Станковић.

Председник: Упућује се одбору, за молбе и жалбе (Бива.)

Секретар Николајевић; Чита предлог Мијла Лазаревића још четири посланика, да се Данилу Арбазановићу, који је о државном трошку свршио технику на страни, и који је сума шао одреди извесан издатак из државне касе као народње благодејање, које ће му се свакога месеца давати све донде док се са здрављем оправи и постане способан да се држави и своме народу, који га у беди не остављају, — на све одужи.

Председник: Упућује се финансијском одбору. (Бива.)

Има неколко интерпелација.

Секретар Николаје чита:

Интерпелација.

На г. министра грађевина,

Од пре четири — пет година начињен је пут од Аранђеловца преко брлетне стране, одавде преко планине између Венчаца и Букуље, на Шаторњу — Брестову на поток испод Брестове преко једног степовитог камења поред реке Јасенице на Блазнаву где прелази реку Јасеницу на плитком но широком кориту њеном, па онавде на механуков здања названу.

На овом путу прокопи на кршевитом камаљу испод Брестова и Куприје, које се још и данас граде, стају срез преко пет хиљада од прилике дуката цесарских, тако: да свака глава пореска из ока, из бока плаћа мислим по један дукат цесарски и три гроша пориреза, толико дакле овај пут, који није од три сата, дужи коштa срез, да се, тврдо држим, неби преварио, кад би казао: да све Куприје колико их год има на целом путу Београдско — Крагујевачком у дужини за 21. сат не коштају више.

Па како свет, који га ради и оволику грдну жртву, терет, дангубу и плаћање на прошлим оскудним годинама мораде поднети, а незна му крстног имена, за чију какву потребу начини пут овај на оваком по све неугодном земљишту: то узимам слободу запитати г. министре грађевина, да ми изволи одговорити и то:

1, Је ли овај пут државни? па ако је, то за какву државну потребу? но ако није државни, то

2., Је ли окружни? и за какву окр. потребу? па ако није ни окружно то онда,

3., Је ли срески и за какву потребу среску?

4., Који се путница данас овим путем служе?

5., По чијем је наређењу овуда трасиран и сграђен?

6., Из којих се лица састојала инжинирска комисија, која је пут овај трасирала?

7., Какве је олакшице у виду имала та инжинир.-комисија, а кад је грађење и трасирање овог пута преко оваких кршевитих места, куда скоро непроходим. — означила?

8., Зар се није могао на другу страну окренути, гне би положај земљишта много угоднији, краћи и јевтинији био? и напослетку.

9., Зашто није проведен био онуда, куда је блажено-почивши Кнез Михаил рекао а то је преко баше?

Кад срез мораде оволике терете и физичне и материјалне поднети со богме коће, а и треба да зна зашта и за каку потребу све то претрпети мораде.

10. Марта 1875 г.

Ђорђе Ђоровић

Посланик за срез Јасенички у окр. Крагујевачком

Председник: (Министру грађевина.) Жели те сад да одговорите?

Министар грађевина: Одговорићу кроз 15. дана (Чује се то је млого. Ми нећемо дотле бити овде,)

Секретар Николајевић чита:

Питање

Управљено господину министру правде.

Уставом наше земље, нарочито чланом 33. казато је: *Сваки Србин има право да се жали на противе законе поступке власти. Ако виша власт нађе да је жалба неоснована дужна је да жалитеља у свом решењу извести о основима са коих му жалбу не уважава.*

По овоме светом наређењу суд касациони непоступа, и ако му се жалбе против поступка нижи судова са основима подносе. Касациони суд дужан је по наређењу горњег члана устава све основе. који му се наводе, ако их неуважава побити законским наређењем и жалитеља о томе известити, да би и овај увидио и себе и успокојио, да они основи на коима он своје право полаже, немају силе, према другим наређењима а не као до сада просто, — оснажава се пресуда ил решење.

По овоме велим, да је дужан касациони суд радити и по томе, што му то право није ни § 325. грађ. пост. одузето: и што је устав старији од овога 325. параграфа.

Зато питам г. министра правде зашто касациони суд непоступа по чл. 33. устава и ако је ово до сада из непажње

чињено, тражим да г. министар нареди, да касациони суд у будуће жалбе са основима одбацује.

11. Марта 1875 год. у Београду.

Посланик народни за срез Бољевачки:
Илија Стојановић

Председник: (Министру правде.) Јесте ли вољни да се одговори сад ил да се упути одбору.

Министар правде: Нека иде одбору.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива.)

Вељко Јаковљевић. Имам једно питање на председништво да учиним. (Пред. Изволте.) пре 20 дана дошла је скупштина свој закључак о квартирима полицијских власти, и тај закључак мени се чини, председништво није још спровела влади, да учини даље шта има. Ја не знам како можемо захтевати од владе шта се по томе има урадити, кад 20. дана како је донешено то решење и председништо још није спровело. Питам председништво зашто до сада то није учинило?

Председник: Други послови који су били, нису дали да се то свржи, али гледаће председништво што пре да спроведе у колико други послови буду дозвољавали. В. Јаковљевић. Нисам Задовољан са одговором.)

Има једно питање г. Миловановић да прочита:

Милија Миловановић чита;

Интерпелација.

На г. министра финансије.

Постојећим законом забрањено је торбарење у нашој земљи, но пошто је подписани уверен да прстенџије унијатске из области турског царства сваког месеца у нашу земљу долазе, па гомилама по селима и варошима разиђу се, те продају крстиће, прстење кандила, и за ове своје ситнице узимају старинске сребрне и златне новце, те тим торбарањем за један крстић од 3—4. паре вредности узму сребрн новац од 30-40 гр. вредећи и ови торбари сваке године знатне суме златног и сребрног старинског новца изно, а нарочито им то њново торбарење иде у рачун, што често саме жене и деца непознавајући вредност нађени драгоцености као павте, амајлије, прстење, ђердани, и т. подобно дају такове овим торбарима буди зашто за крстић прстен или кандило од туча, које скоро ништа невреди, а тако као што реко, торбари зоатну суму новаца у драгоценостима и старинском новцу из нашемље износе. С тога господина министра питао.

1. Кад постоји закон, којим је забрањено торбарење, то како је овим прстенџијама допуштено да торбаре.

2, Јели је г. министру познато, да ови торбари скоро све нађене прагоцености из наше земље износе.

3. Ако је све ово г. министру познато. То зашто се није придржавао постојећег закона;

4. Ако му није познато било мисли ли овим торбарењу на пут стати; и

5, Да ли је познато г. Министру да је постојећи закон о нађеним сокровиштама више шкодљиљ но користан јер наодник ма какве дрогоцености бојећи се да му такову власт по постојећем закону не узме, кријући токову драгоценост носи у страну земљу и пошто зашто такову прода, што свако јако убија интерес наше земље и шта г. министар мисли овим законом.

У Београду 11. Марта 1875 год.

Интерпеланти

Милија Миловановић, Милосав Марковић.

Председник: Пошто није овди надлежни г. министар, то му се интерпелација ставља на сто, па ће вам дати одговора на њу.

Има неколико жалби и молби, које су дошле да се упуте одбору. Нека им се реферати прочитају.

Секретар Николајевић чита:

Антоније Нићифоровић, бив. надзиратељ правит. добара у Мајдан пеку, моли народну скупштину за нужно ислеђење над овд. варошким судом, што му је имање упропашћено и што му је за рачун дуга његовог Сими Станисављевићу, овд. адвокату, дотична власт жену са децом из куће изтерала.

Урош Стојић из Ариља жали се народној скупштини денешом противу Љубомира, писара, што му је оца у затвор ставио. Тражи комисију о свом трошку.

Поп Рашки Светозар тражи депешом одговор по тужби његовој против Панте Јовановића, капетана паланачког.

Општина в. орашка депешом моли народну скупштину, да се в. Орашје прогласи за варошицу.

Илија Петровић, бив. капел мајстор при коњаничкој банди, повређен пастувима у ногу, због чега је онеспособљено за рад, жали се народној скупштини на г. министра војног што му није дао какве сатисфакције,

Трифун Аћимовић, из Чајетине, жали се народној скупштини на решење министра унутр. дела, што му није дао задовољења на жалбу против дотичних полиц. власти што су га ставиле под полиц. надзор.

Милосав Првуловић, из Шарбанова, окр. књажевачког, жали се народ. скупштини на решење министра унутр. дела којим је оснажена пресуда полицијске власти, по тужби Јоце Вељковића, из старог Корића, против њега, због боја, и

Ђуниспје Кока, Павле Кокић и још њих 78. сељана из општине Бурађске, моле народну скупштину, да им се суват „Тајиновац" уступи на уживање.

Еснаф асурџиски из Београда, моли народну скупштину, да се такса на уношење израђених асура са стране у Србију подигне.

Председник: Све ове молбе и жалбе упућују се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Има још три депеше, које су нам дошле да се прочитају.

Секретар Николајевић чита:

Телеграм

Народној скупштини.

У Београду.

Народ среза моравског округа ужичког, још пре неколико година предао је молбу народној скупштини, Да Ивањица буде окружно место, шта је до сада урађено народ незна? Али из млоги тешкоћа народних, он то и сада тражи код народне скупштине.

Сем овога среза тражи и то да држава притече у помоћ, те да се поднижу квартири код Киселе воде у селу приликама и вода боље регулише, јер се народ који код ове воде долази за помоћ јако мучи без квартира. Особите ове воде испитана је конзилиом и нађено да је трећа у Србији по особинама њеним. Ланске скупштине одобрена је за ову воду помоћ држбина у 600 дуката цесарски за уватрење воде и осталога. Надамо се у разборитост скупштинску, да ће ову народну жељу остварити.

Кметови општине ивањичке: Петар Поповић, Милан Ђукић. Манојло Милосављевић. Грађани ивањички Кузман Шолић, Милић Поповић свештеник. Тимотије Андрић. Максим Михајловић, Милен Куфић учитељ, Милош Борисављевић учитељ, Тошо Бојановић,. Јанко Шољић, Коста Арсовић, Ђорђе Петровић, Милан Петровић, Јаков Тутун, Андрија Стијовић, Васиљ Миљићевић, Милован Бујош, Глишо Драшћевић, Срето Филимановић, Милутин Радовановић, Јован Луковић, Радивоје Чкоповић, Ђорђе Вуковић, Мијаило Масловарић, Алекса Дошић, Бојо Петровић, Вуле Јошић, Нико Спасовић, Јанко Ђукић, Јевто Петровић, Мијаило Главинић. — Сељани среза моравског: Милан Поповић Стевановић, Милан Јанковић, Павле Мојсиловић, Ђоко Стојановић, кмет Петар Пивљеа, Јеремија Куманић, Милан Бешевић, Сава Урамитанан, Милутин Јовановић, кмет Никодин, Стаић, Лазар Хаџић, Радисав Петровић, Петар Ристић. Василије Хаџић, Обрад Ђурашковић Никола Вучићевић, Стеван Радивојевић, Сретен Пиљак Никола Луковић, Алексије Тутун, Миле Бешевић, Сретен Продановић Вукодин Ђорђевић, Милован Величковић, Димитрије Радовић, Мијаило Луковић, Зарије Рабреновић, Петар Поповић, Симо Илић, Вељко Кумић, Миладин Поповић, Сава Савић, Јован Поповић Милосав Максимовић, Гвозден Јелић. Јеремија Главинић, Андрија Борисављевић, Мико Јелић, Тодор Вуловић Раде Мојсиловић, Милан Симончевић, Паул Караклаја, Мијаило Главинић, Јован Главинић, Танаско Мирковић, Сима Ивановић, Миле Главинић, Сомчо Савић, Марко Поповић, Паун Кутић, Максим Басара, Јелесије Орестијевић, Максим Вуло-

вић. Павле Поповић, Иван Андријих, Миливоје Главинић, Мијаило Марјановић, Марко, Симончевић, Никола Ђорђевић, Миладин Мијатовић, Јанићије Брезјаковић, Јевђеније Савић, Стеван Богдановић, Глишо Веселиновић, Јован Качаревић, Никола, Главинић, Новица Величковић, Веселин Рајковић, Мијаило Вучићевић, Васо Николић, Паул Пивљак, Владимир Поповић, Симо Пивљак, Митар Мићић, Милован Видаковић, Милован Глишић, Милија Савић, Јован Милутиновић кмет, Сава Миловановић, Обрад Перовић, Лазар Поповић свећеник.

Сељани среза Арињског: Игуман Хрисантије, Стеван Милошевић, Рако Милошевић, Миладин Глишић, Периша Јанковић, Димитрије Аћимовић., Танасије Јовановић.

Сељани среза драгачевског: Марко Комадинка, Добрица Колопеља, Андрије Коцопеља, Милан Танасковић, Никола Ајдача, Алекса Радовић, Антоније Опокоша, Јован Комадина Спасоје Оцокоља, Миљко Беневић, Миладин Беновић, Миладин Ајдача, Петар Секулић, Панто Ладовић, Марко Почедица.

Председник: Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Николајевић чита:

Телеграм

Народној скупштини

Београд.

Код комисије која је послата овде да извиди ствар о незаконитим избору посланика по нашој тужби, и по решењу народне скупштине, тражили смо, да се за време извиђења разреши и уклони од дужности началник ово-окружни, а комисија нам одбија и по други пут тражење, и г. министар одговарајући депешом комисији неодобрава разрешење начелника.

Наш је положај данас врло тежак, по правди требало би дасмо давно тога ослобођења по држећи се законитог реда приступамо народној скупштини и тражимо од ње заштите.

Зар може народна скупштина, да гледа равнодушно да се овако народ хапси, и лична слобода и устав без икаква, зазирања тлачи и потире, па да се рушноци устава не казне

Да ли смо ли чије робље, или само слободни грађани равноправни са осталим житељима наше отачбине?

Ми се уздамо у народну скупштину да ће она нама не само дати заштите, за све што смо претрпели и поднели, већ да ће најозбиљније настати: да се рушноцу устава и закона строго казни подвргну.

Код нас је још нередовно, и управо изузетно стање, што скупштина можда на жалост и незна још, и то у томе: што началство не даде овој општини да избере себи кмета и председника општинског; и такво стање траје код нас од 22. Новембра прошле године! Има ли још у Србији овакова примера?

Није ли то исмевати народ и народна права?

Има ли смисла: да начелник остане на своме месту и а власти, а да комисија извиђа ствар кад нико несме да свеудочи ни да каже, шта зна; пошто се још сада проносе претње да ће тек пошто комисија оде, и пошто се скупштина распусти, бити апшења и измишљања кривица, и угађања сведока за то, а код нас је и онако вера у личну сигурност изгубљена?

За то ми молимо народну скупштину за наредбу; да се начелник разреши и уклони од дужност, — и да се у општини овој поврати редовно стање, постављењем кмета и председника општинског суда, — па онда нека комисија ствар извиђа, јер из овог извиђења мора изићи то: или смо ми лажни тужноци и клеветници, како нас началник већ крсти — или је началник рушноц устава и закона; он по томе треба да смо у једнаком положају за време извиђања; а не он да има у рукама и власт и управу над полицијом и општином, те да због тога сведоци не смеду сведочити шта знаду, — То је мајсторија да би ми могли бити окривљени на правди.

Кад се је у оваквој истој ствари од стране скупштине наредило, да се Павлићевић началник среса звижског од дужносту уклони, зар немамо права да се тако и у нашој ствари нареди?

У Јагодини 10. Марта 1875 год.

Покорни:

Алекса Голубовић, М. К. Аранђеловић, Јован Кара-Ма-

, Јован Н. Косовљанин, Љубомир Здравковић, Коста Стојадиновић, Владимир Живковић, Стеван Јовановић, Филип Симић, Тодор Аранђеловић, Коста Јанићијевић, Димитрије Аврамовић, Стеван Миловановић, Аранђел Настасовић, Јевта Игњатовић, Миленко Миљковић, Сима Гавриловић, М. Милићевић, Петар Г. Петковић, Атанасије Јовановић, Милко Ђорђевић, Атанасије Ђорђевић, Аксентије Милићевић, Таса Марјановић Јевта Миленковић, Андреја Миленковић, Стојан Милојевић, Благоје Цветковић, Живан Поповић, Димитрије Милошевић, Стојан Петковић, Ђорђе Радојковић, Лаза Анђић, Алекса Вучковић, Здравко Милићевић, Сава Петковић, Аврам Јовановић, Јован Вићентијевић, Данило Срезовић, Ђорђе Вељковић Петар Николић, Петар С. Крсаревић, Андрија Јанићијевић, Сима Јоцић, Димитрије Срезојевић, Михајло Станисављевић, Вучко Јокић, Јован Маринковић, Милан Недељковић, Марко Срезовић, Петар Николић, Никола Стаменковић, Анђелко Златановић, Глигорије Андрејевић, Љубомир Маринковић, Милош Николић, Стојан Божиновић Настас Симић и Јован Радојевић.

Милија Миловановић: Молим за реч.

Председник: Неможете сад говорити. Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Милија Миловановић: Ја мислим да то не трпи одлагања, него треба телеграфским путем да се да људима задовољење.....

Председник: Ама разумете ли за бога немате реч.

Секретар Николајевић чита:

Телеграм

Народној Скупштини.

Београд.

Молимо скупштину, да по нашој јучерашњој телеграфској молби као хитној ствари час пре донесе своје решење, јер је комисија одпочела свој рад и ако смо тражили да се то не чини док скупштина не реши о разрешењу начелника ово-окружног сиповца г. министра унутрашњих дела од дужности за време комисијоног рада, или нареди да комисија до решења скупштинског престане од рада,

Јагодина 11. Марта 1875 г.

Покорни:

Алекса Голубовић, Милентије Милићевић, Јован Радојевић, М, К. Аранђеловић.

Председник: И ово се упућује одбору за молбе и жалбе. Чује се врло хитно). Одбор за молбе и жалбе и тако нема посла, па ће он одма свршити, дакле није нужно оглашавати као хитно. Има одбор за молбе и жалбе две интерпелације да огласи имају ли места или не.

Известилац Ковачевић: Одбор је разгледао интерпелацију посланика Јована Бошковића упућена на г. министра иностраних дела због неких ада, па је нашао да има места тој интерпелацији.

Председник: Пошто није надлежни министар овде, то ће му се оставити на сто, па ће он на њу одговорити.

Известилац Ковачевић: Одбор је разгледао интерпелацију посланика Стојадина Радовића упућену на министра просвете и црк. дела, — па је нашао да има места одговарању на ту интерпелацију.

Председник: Пошто није надлежни министар овде, то ће му се оставити на сто. Сад је на реду молба Уроша Кнежевића.

Известилац А. Ковачевић: Ја сам известилац мањине одборске о тој ствари; за то уступам известиоцу већине да он чита извештај према пословнику.

Министар грађевина: Ја бих молио ако има друге ствари на реду да се читају вајда ће за то време доћи министар унутрашњих дела.

Председник: Пошто је овде министар правде а њега се тиче више него министра унутр. дела то нека се чита.

Известилац М. Кујунџић чита:

Извештај одбора законодавног заједно са одбором за жалбе и молбе о жалби У. Кнежевића и молби његовој за заштиту.

Оба сједињена одбора расмотрила су и оценила — према одлуци скупштинској донесеној на 38. састанку њеном — жалбу

посланика Кнежевића, који вели да га је противно члану 72 и 74 устава полицијска власт спровела суду због штампарског преступа, те тако је он данас под судом без слободе и у сваком тренутку може бити потргнут пред суд, а и у сам притвор, пошто му је овај само замењен новчаним јемством. Према томе је, вели, устав повређен, а и закони порушени, јер је узет под суд за свршено дело, а овамо нема ни покушаја: Па протестујући противу поступка полиције и судова тражи да га народна скупштина узме у заштиту као посланика.

Из званичних сведочаба које су одбори набавили види се, да је 4. Јануара ове године београдска полиција спровела суду посланика Кнежевића за 5 штампарским дела која су се већином догодила месеца Августа прошле године;

да је суд варошки Београда ставио под суд и у притвор посланика Кнежевића 8. Јануара ове године. И то прво као „саучесника," јер је у његовом листу напштампан допис „Из Посавине Ваљевске," који казује велико негодовање које је у народу учињено летошњи прирез на војску, па се тиме, као што је полиција навела „јавно опорочавају законске наредбе власти и важност се њихова побија и клеветају се г.г. министри. А друго за то што је без знања и одобрења полицајне власти ставио у лист ове речи „ово је онај чланак, због кога није изишао број 77-ми ових новина."

Даље, види се да је оптужени пуштен на новчано јемство у слободу, против чега је одвојено мњење један од господе судија тражећи да он „остане у притвору."

Да је 9. Јануара Кнежевић жалио се касационом суду: што је полиција погрешно представила његово дело, а није хтела ни испитивати оно што је он навео у одбрану. И то према члану 72. устава и према § 101. тач. 4. § 162. и § 166. тач. 3. кривич. пост. не може он као посланик бити стављен под суд.

Да је одмах после ове жалбе полиција београдска писала суду да је од њене стране *донета* „опшинка учињена. Тај број није раздат но је само штампан — на *узашћен*. Па према томе и члан 13. закона о штампи дело није извршено већ

остало у покушају. А међу тим у тужби полицијској и у одлуци судској стајало је да је дело извршено!

Даље, да је полиција београдска 22. Јануара жалила се касацији што је посланик Кнежевић не ставља под суд и за остала дела за која га је она „спровела."

Најзад, да касациони суд 31. Јануара проглашава да је снажна одлуки судска, којом се досуђује притвор, јер је Кнежевић „предат варошком суду 7. Јануара, дакле више од 5 дана *пре отвора* скупштине 14. Јануара 1875. и по томе његов скупштинарски карактер не смета решавању овог његовог оптужења."

Расматрајући и оцењујући све ово већина одборска нашла је да је оваквим делом *повређен устав земаљски*.

Данашња скупштина није и не зове се „скупштина 14. Јануара 1875." него *скупштина 1874 година*. Ко би то порицао тај би порицао уставно право на сазив нове редовне скупштине 1875. год.

По званичној књизи скупштинској њено, „отварање" било је од 8—10 Новембра 1874. године. А 14. Јануара 1875. отвара се *седми састанак те исте скупштине*.

Члан 76 устава јасно каже како се *отвара* и *закључује* скупштина. Она се не може десет пута „отварати и закључивати." А „одлагање" њезино *разликује* се од закључивања по члану 77. устава и чл. 31. пословног реда а спомиње се *обашка* у члану 79. „Отварати" се дакле може само *нова* скупштина, само кад је она закључена, а не и кад је одлагана. Сведок је томе, као што напоменусмо, и званична књига скупштинска.

Није ли према томе потпуно јасан члан 72. устава, који вели: „чланови скупштине, пет дана пре него се *отвори скупштина* и за *све време трајања њена*, не могу бити затворени, нити предати суду, осим по прописима следећа два члана."

Зар скупштина која је отворена 8. Новембра *не траје* још и данас!?

Зар часништво установљено за скупштину 1874. није одр-

жало свој установљени „карактер“ и после „одлагања“? (види члан 114. закона о пословном реду). —

И зар се не би ширинице отвориле врата злоупотреби, кад би се са сваким одлагањем једне скупштине на недељу дана могли са свим да обеснаже чланови 72. 73 и 74 устава, који чланови јемчавају посланику независност у казивању свога убеђења?!

Влада је преко свога повереника изјавила да је ствар ова ишла преко судова земаљских, да су сви нашли да је по закону све оно што је учињено и да по томе одбор и скупштина нису надлежни ни да се упуштају у то питање.

Мањина одборска исто тако подноси скупштини своје одвојено мишљење.

Већини пак одборској част је предложити скупштини да изволи расудити: *да ли се овакавим делима не меће на коцку уставни ред у земљи* и одлучити: *да је влада, а поимење полицајна власт дужна била да изиште одобрење од скупштине те да посланика за време отворене а незакључене скупштине даде под суд.* Другу већу заштиту жалноцу одбор у овом трепутку нема маха да предложи народној скупштини, него да му *остави право да подигне формалну тужбу путем, који је законом прописан.* —

7. Марта 1875. год., у Београду.

Известилац већине одборске
Милан Кујунџић.

Чланови:

Алекса Здравковић, Цветко П. Јездић, А. Ђ. Поповић, Михаил Смиљанић, Ил. Стојановић, Ранко Тајсић, Ђорђе П. Ђоровић, М. Л. Глишић.

Известилац мањине А. Ковачевић чита:

Одвојено мњење мањине одборске.

Г. Кнежевић жали се да је противно члану 72 и 74 устава спроведен суду. — И да је тиме повређено његово посланичко право.

Пошто је полицијска влас г. Кнежевића спровела суду 4. Јануара т. г. — дакле на 7 дана пре него се отворила скупштина, то настаје питање, како се има сматрати оно време, за које је скупштина отложена била, на да се према томе види, да ли су полицијска власт и судови у смислу закона радили или не.

Изузетно право, које устав даје народним посланицима, налази се изречно исказано у чл. 72. и 74. устава. Тамо се каже, да чланови скупштине, пет дана пре него се отвори скупштина, **и за све време трајања њена** немогу бити затворени, нити предани суду, осим по прописима следећа два члана (то је 73. и 74.) У члану 74. устава, такође се изречно каже: док скупштина траје њене чланове неможе никаква власт ни позвати ни ставити **у** притвор и т. д.

По томе, изузетно право, које устав да је посланицима, изреком је ограничено на 5 дана пре отварања и за време трајања њезиног.

Како овде, тако и свуда, где се законом нека изузетна права или привилегије дају, никад се оне немогу применити, или раширити на што друго, или на што више, но изреком на оно што је закон предвидно и огранично. Од туда, од римљана на до данас постоји неоспорни прави принцип, да се изузећа најстрожије има тумачити. И тако изрека закона: **док скупштина траје**, по мњењу потписаних неможе се никако однети на оно време, док је одложена скупштина, другим речма кад није на окупу и ради.

У прилог овоме, нек нам је дозвољено, да наведемо чл. 79. устава, који каже: „Без књажевог позива, посланици немогу се скупити у седнице скупштинске, нити могу скупљени остати, и што **радити,** пошто су седнице закључене, **одложене,** или скупштина распуштена.“

Кад по овом јасном наређењу устава, посланици за време док је скупштина одложена, немогу се скупљати, нити што радити, — како је онда могуће узети, да за то време скупштина траје па следствено да у том времену и посланици своје изузетно право уживају? Ако би се ово тумачење до-

зволити могло, другим речма, ако би се противно духу устава једно наређење разширити могло, онда уставном ограничењу посланичког права неби било краја. — Јер кад устав у члану 79. каже, да се посланици немогу у седнице **скупљати** нити што **радити**, пошто су седнице *закључене*, *одложене*, или скупштина *распуштена*, дакле у сва ова три случаја без разлике, скупштина неможе да ради, — а господа из већине по њиховом мњењу, држе да скупштина и за време одложених седница **траје**, и ако неможе да ради, онда, осим одлагања треба узети и са случај закључења или распуштења, кад скупштина тако исто неможе да скупштина траје, па наравно да и посланици њихово привилегисано право уживају. А то би трајало три године, — јер нема разлога по коме би се ово ограничавало на једну или другу скупштинску сезону. Нема дакле сумње да устав разуме под „трајањем скупштине", и оно време, кад она неможе да ради.

Осим овога, кад би скупштина по чл. 77. одложена била, на најдужи рок од 6 мјесеци, да ли би се према нашим законским наређењима могло узети да посланици за то време, код својих домова имају поменуто изузетно право, те да их за то време никаква власт не би смела ни позвати ни ставити у притвор, ма како зло учинили пошто по мњењу већине, има се разумети да скупштина непрестано траје! — извесно је да би устав изречно казао, да то изузетно посланичко право има и за то време да траје.

Даље, у закону о штампи чл. 28. одељку 4-м каже се ово: „уредник мора имати одговорног заступника кад је (уредник) посланик на народној скупштини, и то; пет дана пре него се отвори скупштина и за сво време трајања њена." — Исто дакле оно време, које је и у уставу предвиђено.

На последку да споменемо, која је и народна скупштина у исто мемислу протумачила време, за које скупштина одложена, кад је донела своју одлуку о искључењу Књежевића на месец дана. А то је да скупштина није хтела узети у призрење време за које је одложена била, него само време, када је на окупу биза.

Из свега изложеног, подписници овог одвојеног мњења, сажаљевају што не могу да усвоје гледиште свога друга Књежевића, па наравно ни господе из већине. С тога **предлажемо**, да по жалби Књежевића скупштина пређе на дневни ред.

4. Марта 1875. год.
у Београду.

Председник
одбора за молбе и жалбе
Марко А. Лазаревић.

Известилац,
Аксентије М. Ковачевић.

Председник
одбора законодавног,
Стојан Марковић.

Чланови:
Ђор. Павловић, Р. Тодоровић, М. М. Милијановић. А. Ничић.

Секретар Милан Кујунџић (као известилац одборске већине). „Скупштина преобраћа се у револуционарни ковент"! „Народно представништво упропасти народ"! „Законодавна власт гази законе"!! — Тако, господо, певају добро познате нам кукумавке, — и знамо зашто. Па чују се и овде у нашој средини гласови како скупштина непрестано узима на се судску власт, како не престано излази из свога колосека, ево на послетку и сама влада је изјавила, да не спада у надлежност скупштине, да решава о питању које је данас пред нама, пошто су то судови већ једном пресудили, — и може доиста бити мнења и у самој скупштини, да ни о ствари која је пред нама не би могло бити овде никаква говора. Мени се пак чини господо, да многи између нас, и то не само ван скупштине, него можда и овде у скупштини, заборављају да скупштина има једно право и у исто време *дужност* да расматра молбе и жалбе које се њој подносе. Чим скупштина има дужност да расматра молбе и жалбе, одмах има право и дужност да испитује *да ли је погажен закон* или није. Испитујући је ли закон погажен, зар она у исто време не мора и да расматра јесу ли и како су извршена сама законска наређења?

Данас опет имамо један случај пред собом, у коме како бих рекао, може се јасно видити *ко* је тај који прекорачује свој колосек, *који* је тај, који прекорачује и гази законе. Према целој овој ствари, ја држим господо, да закључак одборске већине, којој имам час известилац бити, још је сувише благ према околини самога догађаја. (Брачинац: Што да сте благи)?!... Да чујете — зашто!

Заштита посланика народног, то је основни камен у уставној згради, основни камен велим с тога што посланик народни нема оне власти која влади стоји на расположењу, што он има да стоји према властима, које сваким срествима силе и господство могу далеко другчије да буду заштићене него ли он. С тога су закони по свима уставним државама изрекли начело: да посланик, донде док се као посланик рачуна, има изузетно право заштите. У разних народа код којих је ова заштита узакоњена, наћићемо доста разлике. Ја држим да та разлика није ни мало случајна, него да она излази из самога положаја тих народа, а нарочито из њиховог односаја према судовима, из тога: *какви су им судови*. У Инглиза, где се нико не боји да ће га суд неправедно узети на одговор и затворити, тамо нема толико заштите противу саме пресуде судске као што то има у Француза. Нема паравно против великих злочина, при свем том што има једно особито наређење, а то је да онда кад суд има какву малу осуду да изрече — ако је та осуда ма како заслужена, опет да се она не може ни извршити ни извршивати над чланом скупштине. На против код романских народа мора се за *сваку осуду* тражити *дозволење* од скупштине, те да се члан скупштине преда суду, или да се над њим изврши казна, која је изречена. Кад погледамо, господо, у наш закон, видећемо да смо се ми већма приближили ономе правцу, који мање верује великој непристрастности судској. Ми смо задржали скупштине право да и онда кад је већа кривица може одлучивати хоће ли се посланик *за време трајања скупштине* предати суду или неће.

Што се тиче заштите, нигде оно управо није већма на свом месту, него онде где се тиче говора и писања. Народни посланик позван је да у скупштини своју реч искрено каже, позван је да се ван скупштине обавештава, позван је да се уверава са сваке стране о ономе што се догађа, и у свему томе да не буде никако спречен, шта ми видимо у данашњем случају? Видмо да се један члан народног представништва баш с тога оптужује суду и да га суд баш с тога ставља у притвор, што је он, било посредно, било непосредно *казао* нешто, што се не допада власти!

И ево ово се догодило у време у коме није се по закону никако могао дати под суд посланик, у време трајања скупштине. Истина, господо, може бити неке разлике у мишљењу шта значи то „трајање скупштине". Да ли то значи само време кад је скупштина овде у *седницама*, или значи време *трајања једне* скупштине, која се зове својим *особитим именом*. Истина, може бити доста велики приговор кад се каже да скупштина једна може бити одложена и за читавих шест месеци и да би се за цело то време морала прострети заштита над послаником, и да би то по интересе јавне сигурности било опасно. Може бити лако да има неудесности од тога кад се за читавих 6 месеци протегне празо народног посланика да буде заштићен. Али ја бих, господо, обрнуо пажњу вашу и на то: да су само *ванредне прилике* у којима се може догодити да скупштина буде одложена за читавих 6 месеци. И колико је у таквим приликама самој влади од користи да има пуно вршење власти у својим шакама, у толико је и народном представништву и појединим члановима његовим, пека потреба да у таким приликама буду довољно заштићени од сваке могуће злоупотребе власти. А, да не узмемо свих ових шест месеци, шта би се могло догодити, ако би се протумачио закон тако да за време одложене скупштине падају сва јемства која има један члан скупштине? Ми би смо данас н. пр. имали пред собом једну тужбу полицијске власти, ми би смо данас одлучили да посланик према ономе што смо ми разгледали не може бити предан суду. И може то бити не с једним него с два три посланика, а у приликама као што смо ево сад, где се при гласању често броји већина броји од два три гласа, ти

су гласови меродавни. Сад, ето да власт може учинити да овакво, а не онакво решење на скупштини донешено буде, само ако јој је у интересу да тако учини у питањима, која трају за време једне скупштине, као што је на прилику питање о буџету. Шта би се онда догодило? Онда би се скупштина због ма какве удешене неудесности могла одложити само за шест дана. За време тих шест дана посланик је заштићен само за пет дана. По томе, сви они посланици за које смо данас изрекли да не могу бити за време скупштине предати суду, да би сви одмах сутра дан могли отићи у притвор, и ми би смо се сасвим „по закону“ после шест дана састали без њих. Ово је један пример који сам навео, а могао бих гомилу таквих навести. Гледајући на саму ствар, ја држим господо, да се време одложене скупштине може упоредити са једном веома сличном појавом у самом нашем животу. Човеков живот траје за неко извесно време, али у том животу неврши он увек све моћи човечанске. Он кад заспи изгледа као да га и нема на свету, ни једна свесна а нарочито друштвена моћ не врши се у његовом животу за то време. Па, господо, да ли закон за то време кад човек спава, кад он управо није никакав члан друштва, кад он неосећа шта се догађа, питам, да ли закон за то време *казни* ма какву повреду учињену томе човеку? Ту не треба никаква одговора. Ја бих упоредно овако време спавања једнога човека, потпунце времену одлагања једне скупштине. И у једном и другом случају човек траје, ма да не врши целу своју радљивост.

Али, баш да узмемо и то да је овде била ствар сумњива. Полиција, која је предала посланика суду, могла је сумњати да ли се закон овако или онако тумачи. Могла је саопштити ту сумњу суду и према томе изгледати сасвим невина. Ну, ја вас молим, да се опоменете оних дела, која смо по званичним изворима споменули у извештају већине одборске. По овим делима види се јасно, да је полицајна власт, само да би *што пре* спровела суду посланика, и да би у исто време он био *доиста стављен у притвор*, да је полицајна власт, на жалост изопачила и само дело. Казала је да *извршен* известан

преступ, казала је да је дело растурено, дакле да је дело извршено, — а међутим после неколико дана иста полицајна власт признаје да је учинила „ошибку“, да дело није извршено, и да је било просто покушано. Из овога не изгледа нимало невино оно предавање суду, као што би се могло узети кад би се помишљало, како може бити сумње да ли је скупштина за време одложености у своме трајању или није.

Осим тога, господо, помислите зашто се овде узима и да је посланик у притвор? За то што се у његовом листу — и то не од његове стране, него од човека из народа говорило о томе да ли се у народу добро или хрђаво прима прирез, о коме је и овде на скупштини било говора доста јако. Према свему томе ја држим да судови земаљски ма да се зову „судови“ *нису узели у заштиту закон*. И ми смо ево позвани да га узмемо у заштиту, нарочито с тога што се овде тиче ствар основнога права скупштинског, што се тиче једног члана скупштине. Али размислимо се добро господо. Одборска већина нема маха да предлаже да скупштина на ново суди оно, што су судови једном решили. И ето за што је његин предлог *блажији* но што би према оваквој ствари требао да буде. Она сама не може да предлаже да падне закључак судски, него предлаже, да се узме у заштиту право посланика да се неби и даље крњило, да се не би на коцку стављала и сама основна права уставности. Даље се ни сама већина одборска не упушта, до само да се оном који се жали *остави право* да путем закона — а зна се тај пут — подигне тужбу где треба и да се жали даље где треба против оваквога прекорачења закона.

Ако би ко хтео и у овоме да види какво питање личности, господо, ја не знам да ли ће моћи казати ма какву извесну боју, о лицу кога се ова ствар тиче. А друго, држим да је у овоме делу нарочито право *наше оште*, право скупштине, које имамо да бранимо, и које бранимо. И баш да није оно ни једно и друго, ја бих имао да напоменем оно што сте можда пре неколико дана и на позорници чули: прави лекар на бојишту пита где је рана опаснија и дубља а не пита чија је униформа! (Чује се: врло добро).

А. Ковачевић (као известилац одборске мањине). Овде што год је господин известилац одборске већине говорио, ја сам разумео да је говорио са стране целисходности, — а ја ћу да говорим са стране уставне и законске. Ја држим да смо ми сви вољни да устав не газимо. Ја држим да смо сви вољни да скупштина ради у духу уставном и у кругу постојећих закона. (Чује се: тако је). Дакле кад смо сви за то вољни господо, ја ћу вам онда прочитати чл. 72. устава земаљског, који гласи овако. (Чује се: знамо, знамо). Једни знају господо, други не знају и нека се обавесте). (Чита): „Чланови скупштине пет дана пре него се отвори скупштина и за сво време трајања њена, не могу бити затворени. . . .“ (Чује се: знамо, не треба читати). Дакле каже *за сво време трајања* њена а ја питам да ли је то трајање скупштинско кад су посланици отишли кућама. (Вичу: јест. Жагор. Председник звони и утишава молбом да се говорник не прекида). Ја мислим господо да није тако, јер по чл. 79. устава земаљског (чита): без позива књажевог посланици се не могу скупити у седнице, нити могу скупљени остати (чује се: знамо, знамо) и што радити пошто су седнице закључене *одложене* или скупштина распуштена. (Чује се: знамо ми то знамо). Они који знају господо, ја њима и не говорим, него може бити да има посланика који су ради да се обавесте. (Жагор). Господо, као год што је имао право г. известилац већине да га саслушате, тако исто имам и ја право, да ме саслушате као известиоца одборске мањине. Г. известилац већине напомиње правила из страних закона, из енглеског и француског итд. као што сте слушали, но ми немамо господо још тих правила. Ми имамо наш устав и наше законе. Ми хоћемо да се држимо и управљамо по нашим законима, јер не можемо из уставног колосека, као што сам казао, да изилазимо. Ја би се доиста само за срећна сматрао, ако се усвоји мњење одборске већине, јер и ја сам посланик, и ја сам рад да сам сигурнији, и свакако најзад би се за срећна, пошто би и ја добио заштиту на то посланичко право; али треба мислити хоће ли се погазити устав, (чује се: неће) онда остаћемо на томе, те ће сваки у напредак знати да је устав протумачен тако да сваки у време одложених седница скупштинских неможе се никаквом влашћу козвати и затворити или и на одговор узимати за какву кривицу. (Чује се: неможе, неможе. Жагор).

В. Јаковљевић: Дозволте господо да кажем две три речи. Овде је кратка и јасна ствар. Члан 72. устава јасно каже: одкад се скупштина отвори, док се незаључи. Дакле питања је овде је ли закључена била скупштина? (Чује се: није). Није, него одложена. Ако сумњају гг. посланици о своме како сам је протумачио ово наређење устава, нека прочитају члан 78. пословног реда, где се каже: чим се отвори скупштина . . . и даље доле у 3. тач. каже се: (чита) и они ће одбори за сво време трајања њена остати. Дакле разуме се да су ово они исти одбори, који су могли за сво време одложене скупштине остати да раде. Скупштина није затворена него одложена и по томе дакле овде наш одборник и посланик Урош Кнежевић, није могао бити предаван суду. Урош је и у пређашњим седницама, и у садашњим седницама одборник, па с тога повређен је закон сирам овога нашег одборника. Ми смо могли кад је одложена скупштина да оставимо тога одборника да овде ради, на зар онда њега полиција да затвори, и да наше одборнике може позатварати. Што каже г. известилац мањине да немогу посланици радити за време одложене скупштине то је истина, али није тиме речено. да они могу бити позатварани. Полиција и суд, овде нису на то позвани, и тако је устав повређен. С тога ја овде предлажем да скупштина реши: да ли је повређен устав земаљски, према једном члану овог законодавног тела; па ако јесте, онда шта ће се радити са оним који је повредио устав. Мени се чини да је била дужност касационог суда да исправи ту незаконитост и погрешку нижег суда; а пошто он то није исправио на њега пада одговорност.

Мин. грађевина: Ја имам само толико да кажем, да чл. 72. устава неглаи онако, како каже г. Вељко, т. ј. од кад се скупштина отвори, па док се незаључи, — него се каже: (чита) чланови скупштине пет дана пре него се отвори скуп-

штина и за сво време трајања њева, немогу . . . . итд. А шта је трајање скупштине то регулише чл. 79. где се каже, (чита) без књажевог позива посланици немогу се скупити у седнице скупштинске, нити могу скупљени остати и што радити, *пошто су седнице закључене, одложене, или скупштина распуштена.* Дакле не стоји то што г. посланик Вељко опредељује за трајање скупштине.

Никола Крстић. Ја бих молио г. известиоца већине одборске, да ме обавести о томе питању јер нисам добро о томе обавештен; је ли ова жалба била пред дотичним министром (жагор). Ја молим посланика Ђоровића да ћути да ми неутиче у реч а молим г. председника да држи ред.

Председник. Ја би молио г. Крстићу да вас запитам, ако сте ви у тој ствари били судија онда вас молим да неучествујете у дебати (Глишић то нам и ја хтео да кажем).

Никола Крстић. Нисам ја ту ствар разматрао, а и́да сам имао удела у њој имао бих права о њој говорити, само неби имао права на гласање. Ја молим г. председника, да, поједине непосланике особито чији се глас највише чује, који утичу другоме у реч да их опомене да се држе реда. г. посланик Ђоровић је врло далеко па се не могу с' њиме да дишпутирам.

Председник. Ја вас молим г. посланиче, да будате тако добри те да неутичете у говор другог посланика, јер ћу сваког оног, који буде тако радио опоменути. (Милија Миловановић баш је Крстић при говору других посланика упадао у реч).

Никола Крстић. Дакле молим г. Кујунџићу, је ли ова жалба била пред дотичним министром.

М. Кујунџић. Није.

Никола Крстић. Ја мислим, да по пропису законском жалбе које нису биле пред дотичним министром не могу ни бити предмет претреса и решавања у скупштини. (М. Кујунџић. Али он је посланик, који се жали скупштини. Жагор).

Ја незнам, ни једног законског прописа, и молио бих да ми се каже који пропис закона прави разлику у жалбама између посланичке жалбе и непосланичке? (Павле Поповић. Ево ја ћу да кажем чл. 53 устава.)

Председник. Г. посланиче, немојте утицати у реч кад он говори.

Павле Поповић. Па он тражи да му се каже тај §.

Ја и опет велим, да незнам ни једног законског прописа, који би правио разлике између жалаба, које подносе посланици и између жалаба, које подноси ма ко други. Пропис тачка 7. чл. 101 пословника изрично каже: да не може друга жалба доћи пред скупштину него она која је била пред министром. Ко каже да има другог законског прописа осим овог, тај нека изађе на среду, и ми чемо се онда разговарати о том други пут. Ја држим, да је но све неуместно, да утичемо у ову ствар, тако је бар моје мишљење; и ја сам и слободан и вољан, да ту моју мисао искажем, и то тим пре, што је моје мишљење на позитивном закону основано. Према томе, морала би се ова жалба по т. 7 чл. 101 зак. о пословном реду огласити за недозвољену, и према последњем одељку истог пословника морала би се оставити у архиву; — о њој саветовања не би могло бити Но све кад би и хтела скупштина да се пусти противно изреченом законском пропису и устава, и пословног реда у саветовање; и кад би хтела скупштина да уђе у саветовању о овом предлогу о коме не би могло бити по закону говора, онда шта би изишло са мишљењем одборске већине? Морало би се огласити према законском пропису, као не могуће, као мишљење које скупштинину хоће да одведе на један пут на који скупштина по закону не може стати.

Што се тиче, да се искаже, да су судови рђаво разумели неке законске прописе, и још поглавито прописе устава. Ја не ћу у то да утичем јесу ли судови добро или рђаво схватили прописе устава, али, кад је могло бити о истом пропису устава у самоме одбору двојаког мишљења, мишљење већине и мањине ја незнам, да ли може ма који од скупштинара казати, да су прописи устава у овом случају тако јасно, да не требају тумачења. Ако је пропис устава јасан, онда је немогуће да има

двојаког тумачења, а ако је пропис устава нејасан, као што се овде јасно показује у томе, што има различни мишлења међу одборницима, и што су и судови различно разумели те прописе, онда не може бити, да се поводом једне жалбе донесе скупштинско закључење, да су судови рђаво разумела прописе устава; или да се покаже, како се имају разумевати прописи устава. Ако је устав нејасан, онда има места да се устав протумачи. Ако се незна шта је се хтело да каже оним прописима устава о посланицима, онда треба да се донесе законско наређење, како се имају дотични прописи разумевати. Док се овакови закључак не донесе, нико нема права да каже, погрешно је ово или оно мишлење, јер сваки има права, да суди о закону, и да суди по својој увиђавности и по својој савести. Одборска је већина нашла, да треба онако разумети, као што га је она разумела; а одборска мањина са свим друкчије разуме исте прописе. Сад је пред скупштину изнето, да се види има ли места, да се може посланик и у оно време, кад скупштина није на окупу узети на одговор за његова кажњива дела. Питање је шта сад треба да се ради? Где нема законског прописа, ту има места само тумачењу закона. За тумачење ових закона и оваквих законских прописа само су позвани судови; судови су надлежни и нико други ако се хоће да се по закону ради. Скупштина има власт врло велику. Закон се не може протумачити ни донети без санкционења скупштине. Шта стоји на путу скупштини, да поднесе предлог, те да тај закон буде објашњен и протумачен? Шта стоји на путу господе одборске већине, да се то учини? Ништа не смета, него ако хоће, они могу предложити, да се протумачи устав. Не може ли се протумачити устав у редовној скупштини, онда скупштина не може устав тумачити ни приликом појединих случајева, јер би то било очевидно гажење устава. То би значило у неком посебном случају дати неком пропису устав одређени смисао онда, кад се пропис устава покаже као сумњив; такво скупштинско закључење не би могло имати законске обавезне снаге; оно би могло утицати само у то, да судови не раде самостално, него да се поколебају у томе, како

да разуму дотичне законске прописе. Зато сам и показао да би мишљење одборске већине одвело скупштину на рђав пут одвело би је на то, да у датом поједином случају исказује какво је значење неком закону одвело би је да тумачи оно, шта тумачи ова скупштина не држим да је позвана, да тумачи устав. Скупштина је позвана да доноси законе. Пред скупштину могу изићи предлози; и кад се донешени предлози усвоје ако добију пристанак владин и кад их кнез потврди, онда предлог постоје закон, који треба да је јасан; и кога се сваки мора придржавати. (Чује се: на ствар господине, није реч о предлогу). Ја молим посланика Миловановића да не говори, јер он није позван да ме упућује на ствар.

Председник: Молим господине посланиче седите на свом месту немојте му утицати у реч.

Никола Крстић: Разлози, које је г. известилац већине одборске навео, ти разлози, нису разлози закона, него су разлози целисходности. Он каже, шта би било корисније. О томе могу бити различна мишљења. Извесна је ствар, да врло велику вагу имају разлози, које је г. посланик један навео, да треба скупштинара сваког, колико је могуће више законом обезбедити. Било би сувишно, кад би се противно томе наводило. Ни наводење примера из страних држава може да се покаже да је неумесно према нашим приликама. У другим земљама, где скупштина три године траје, она се никако не распушта; него за три године без прекида траје, одлагања су скупштине тако привремена; кад се после одлагања скупштина састане, то је она ранија скупштина с истим председником; и истим скупштинским персоналом; и од председника скупштине зависи, кад хоће да позове скупштину; а овај је сазива чим му влада јави, да је потребно да се скупштина позове. Код нас пак за три године само набор траје, али у те три године имамо три различите скупштине, које се особено сазивају, отварају и од којих свака бира председника и остали персонал; и по томе, у том времену од три године има известан простор времена, кад је неко посланик, а има опет времена кад није. Овакав случај може бити и са време-

ном, кад се скупштина одложи. По уставу може скупштина бити одложена за шест месеци, и питање је, може ли се у том времену посланик узети на одговор? Требало би озбиљно да се размисли, да ли би корисније било узаконити, да се за то време не може, или да се може посланик узети под кривично ослеђење? У овако дугом времену могао би „неки посланик чинити различна зла дела, кривице различите врсте опасне за земљу и опште спокојство; и кад би се узаконило, да не може бити узет на одговор, њега никаква власт не би могла узети под кривично ослеђење; он би могао чинити зла дела, која се не би могла ослеђивати; а та зла дела могла би бити опасна за сву земљу, а за и појединце. Зар би се хтело овако шта узаконити? Они разлози, које је г. Кујунџић навео, имају велике важности, али призрења и разлози противни; који би се могли према нашим приликама навести, такође су од не мање важности. Па бар за то што могу бити различна тумачења дотичних прописа у уставу; што може бити, да би се то, за шта се каже, да би добро било узаконити, пошто би се у дужем претресу јаче објаснило, одбацило; а и за то, што немамо пред собом не предлог; но једну жалбу, која треба да иде властима ако јој има места, на тек онда да буде предмет саветовања нашег; држим да треба да се одбаци мишљење одбборске већине; и да се пређе на дневни ред; а жалба да се остави у акта. (Жагор. Чује се: није тако).

Петар Стевановић: Мнење одборске мањине по мом мишљењу чини ми се да је сувопарно, зашто се скупштина у седницу не може скупљати и пуноважна закључења доносити ни после подне, пошто председник закључи седницу, док опет не прогласи да је отворена. Зато сам ја мишљења одборске већине, јер кад се скупштина за неко време одложи, не мења никакво право, но као кад би било неколико празника или би одбори имали за неколико дана да раде, а скупштина да се не сакупља. То је једно исто.

Павле Поповић: Жалостно је стање господо, што, кад нешто изађе из одбора са неким закључком и пр. да једна власт не чини по закону, одма нека господа, а нарочито она

из првих клупа, изађу на кажу, да скупштина није надлежна. Ја бих желио, да нам се од сад не удара ладна крпа у томе. У члану 101. зак. о послов. реду у 8 тачака казано је какве жалбе скупштина не треба да расматра, а чл. 103. пст. закона у 5 тачака прописаних, какве закључке може скупштина по жалбама да доноси. А што каже г. Крстић, да скупштина не може тумачити закон, по чл. 55. устава, скупштина има за задатак да протумаче закон; према томе може зацело да види, да ли је повређен у овом случају закон и право нашег посланика и друга Кнежевића за оправдање мишљења одборске већине (чл. 73. устава) још то тврди, што скупштина у продужењу својих седница, у текућим бројевима није на ново бирала ни председника, ни подпредседника, ни одборе ни секретаре, него само је одложено за неко време. Дакле, он је био посланик за сво време, па и за оно време, док је скупштина одложена била, ја бар тако сматрам, а ко своју част не уме да чува, нико му други не може очувати. Дакле, ми смо посланици донде, док кнез не каже својом беседом, да су овогодишње седнице свршене и закључене, а после кад се опет отвори нова скупштина, онда се бира и други председник, подпредседник, секретари и т. д. Зато, ја сам мишљења одборске већине. (Чује се: врло добро. Вичу да се реши, доста је говорено. Никола Крстић, само неколико речи ради обавештења Жагор. Чује се: довољно је говорено.)

Милосав Марковић: Ја држим, господо, да је излишан говор даље о томе, кад сама скупштина сматра, да је довољно говорено. Ова се скупштина не сматра да је одложена, она је састављена 8. Новембра, а и то је због неких прилика или боље не прилика распуштена за неко време, то опет она није престала, она не престаје траје, а то се по томе види да је иста скупштина, што су остали они исти, који су пређе изабрани као: председник, секретари одбора, па и саме седнице продужене су. Ја држим дакле, да је Урош Кнежевић онај исти посланик, који је дошао 8. Новембра, и да његово право траје и не може се данас крњити ничим, право посланичком. Ја се придружујем одборској већини.

Јанко Јелић: Овде није реч о кривици Кнежевића, па да би се тиме ишло на то, да се поништи кривица или да се тако нешто што није основано на закону омакне, него је овде реч само о томе, да ли је имала полиција места да Кнежевића стави под суд или не? Ја мислим, да кад је кнез прогласио и отворио скупштину, а још до данас није закључио и казао, да је свршена, ја држим да се време одлагања скупштине сматра да још скупштина траје и да полиција није имала места стављати Кнежевића под суд. С тога усвајам мисље одборске већине, а што се тиче полиције, она није по закону урадила.

Светомир Николајевић: Ја се подпуно слажем са мишљем одборске већине, и мислим да је логично, да и скупштина пристаје на све оне разлоге и аргументе, који су наведени, јер заиста један је исти персонал остао, и за време док је скупштина одложена, а остао је поред тога и одбор, који је за то време радио. Него ја мислим, да је закључак одборске већине у неколико не подпун, а то у толико, што је одборска већина донела закључак да скупштина протумачи: да ли за време одлагања скупштине скупштинари губе свој карактер, а жалба Уроша Кнежевића остала је у ћошку. Одбор му је дао права да поднесе жалбу. Он и сам има на то права. Сад како би се то имало довести у свезу, да ли може што год Урош добити с тим, што би се решило, да се има сматрати, да одлагање скупштине не повлачи губитак скупштинских права? Ја мислим да може. По аналогији онога члана или §-фа, по коме скупштина може једног посланика, који је под каквим пелећењем, и над којим је започет какви претрес, позвати у скупштину и оставити судовима и властима да свој рад о њему наставе, пошто се скупштина закључи. Урош је осуђен у притвор. Он је положио кауцију, и кауција стоји сада у судским рукама. Судска рука стоји још једнако над њим и суд може увек да га позове на одговор. Сад ако скупштина реши, да се одлагање сматра као да траје скупштина, онда треба и за Уроша да реши, те да се та судска рука дигне, т. ј. да га она не сме за време скупштинско на суд позвати. Дакле одборска је већина требала, то што се тиче Уроша, да изнесе и

да зато своје мишљење да, а овај предлог требала је да изнесе обашка.

Поп Саво Поповић: Премда никада неби био рад, да говорим о оним предметима, који се ма чије личности тичу; али пошто је овди сада говор о посланику, с којим је хрђаво поступљено и над којим је — бар по мом схватању — не правилно протумачен закон; то и ја сматрам за дужност да прозборим коју реч. Ми сви господо и браћо врло добро знамо, да је ова скупштина прошлогодишња, која се и ове године продужује; знамо да је отворена 8. Новембра прошле године и држим — према мом схватању уставног права — да од пре 5 дана тек што је отворена прошлогодишња скупштина, па за сво време трајања њена, не може бити затворен ни под суд стављен посланик, осем у случају чл. 73. устава, ако би т. ј. за то време посланик био ухваћен на делу злочинства или преступа, да се само онда велим може дати под суд, а овако држим, да није имало места да се посланик стави под суд. (Чује се: врло добро.)

Милија Миловановић: Ја бих имао само то да приметим господо, што се тиче тих бркања полицијских и хапшења људи за мало што. Ви знате шта је било са изборем у Јадру знамо да је тим изборем погажен закон, а то се тиме и доказује, што је онај посланик остао а други на његово место дошао, кога је полиција у апсу држала, а кнез огласио да нема управо дела и пустио посланика. Полиције су такве своје маневре на много места чиниле, а најбољи нам је пример у Јагодини, где и сада комисија истражује све оне злоупотребе власти, што су се за време оног избора догодиле. Скупштина мора једном стати на пут тим полиц. сплеткама. Дакле, на сваком кораку полиција гази закон, и где год власти газе закон, ту Крстић и други бране то, на кажу, да скупштина нема право да то истражује, а ја кажем да скупштина има право, да све неправде, које се догађају у земљи расправи и да их истражи, овде је погажено право посланика, погажем закон, па они опет кажу није погажен закон и нема скупштина право да то претреса. Мени је то сасвим чудно. Г. министар казао

е у својој примедби у одбору да нема право да се меша у то и тиме дају права властима, да чине свакојака чудеса и безакоња по земљи, уместо што би требао да казни тога који тако чини. Ја не знам добро закон, али ми се чини, да би требало блажије казнити онога, који не познаје закон, али онога који се бави тиме, коме је то управо занат, па би он погазио закон, њега би требало казнити много строжије. Дакле, овде је закон очевидно погажен, и они који су погазили закон не само што би требао да онај има право да подигне тужбу, него да има право да тражи да се они дају под суд што су вређали и погазили закон земаљски, а позвани су да га чувају и врше. С тога сам ја за мишљење одборске већине с тим, да се Урош сматра као да није под судом, јер је власт полицијска имала само то право да тражи од скупштине т. ј. да скупштина реши, да ли има места да се Урош да под суд или не. Полицијска је власт то пропустила, она је погазила закон и с тога је треба дати под суд.

Министар грађевина: Пре свега одбијам од владе реч г. Миловановића, да власти чине свакојака чудеса и зла по земљи. Ако они то чине, који он то треба да наведе који то чини. У осталом сматрам да то није место где се тако што треба да спомиње. Такве речи немају места овде и ми се од тога ограђујемо. Сад што се тиче саме ствари, ја вам кажем господо, да се нећу упуштати у то, да ли је одлагање скупштинско још трајање њено, него ћу само казати то, ако скупштина усваја закључак већине одборске, она свакојако остаје на незаконитом терену и према томе ми се нећемо ни најмање обазирати на то решење, је л' је то жалба или молба, на кад је то, онда закључак скупштине мора бити у границама чл. 103. послов. реда. Дакле, ја вас молим да имате то на уму, да ово није у границама пословног реда и према томе не важи ништа.

Мијанло Јеремић: Ја сам за већину одборску и све што бих хтео да кажем, то су већ други казали.

Илија Стојановић: Ја немам шта друго да кажем, него што је одборска већина у свом извештају казала, где сам ја

као члан подписан. Још је боље расветлио ту ствар известилац Кујунџић устмено, и сваки мора то, ако не речима, а оно бар срцем признати да је то тако, као што је он казао. Само имам да обратим пажњу одбора мањине, што каже да би скупштина не следствена била, ако би овакав закључак донела, пошто Урош Кнежевић од месец дана није из скупштине, но из седнице, то скупштина неће да погреши ако овако реши, јер у оном закључку стојало је изрично ово, да се Кнежевић из седница скупштинских истерује, дакле није казано, за време грађања, него седница, а ово је сасвим друга ствар, и да није казано из седница, онда би му се рачунало и оно трајање за време док је скупштина одложена била, и онда би он дошао у скупштину одмах, чим је по други пут продужена. Друго немам шта да кажем, него још и то, да је о овој ствари довољно говорено и да треба да се реши.

Никола Крстић: Ја имам ради обавештења коју да кажем . . . . (Вичу: доста је говорено.)

Председник: Молим господо, ради обавештења има г. Крстић реч.

Никола Крстић: Посланик, чини ми се Павле Поповић, упутио је скупштину на 53 чл. устава; да има разлике између жалбе посланичке и жалбе не посланичке. Тај 53. чл. устава овако гласи: велика народна скупштина бира из своје средине председника и подпредседника, а обична скупштина и т. д. (Павле Поповић, није 53. него 55.) а дакле то вам је погрешка језика, што сте споменули чл. 53. устава, хајд да видимо како гласи чл. 55. устава, ту ће бити погрешке друге врсте. Пропис чл. 55. каже: никакав закон не може бити без пристанка народне скупштине издат, укинут, измењен или протумачи. Пропис је овај устава тако јасан, да само онај, који не зна ни прве основе, како се закони доносе, и шта је законско тумачење, само тај може говорити да скупштина сме да протумачи закон и без предлога и без кнежевог решења. Уз то тај пропис сасвим се не умесно примењује при решењу питања, да ли има по закону какве разлике између жалбе посланичке и жалбе не посланичке? и поштовани посланик по-

звао се на тај пропис устава за то, да докаже, да између жалбама посланичким и не посланичким има по законским прописима разлике. Садржина прописа чл. 55. устава јасно сведочи, да је тај пропис погрешно примењен.

Друго имам обавештење посланику, мислим Мимовановићу. Он рече, да ја, устајем свагда кад је говор о злоупотребама које чине власти, па их ја браним, Из мојих уста није ни једна реч у скупштини изашла, да браним ил да одобравам злоупотребе власти. Ја одбијам то од себе одсудно. Ја знам мој позив и као грађанина, као посланик и као судија: па с тога мислим, да је то увреда, коју треба посланик да позове или да ми докаже, где сам ја, и када бранио злоупотребе власти (Жагор)

Вељко Јаковљевић: Зарад обавештења имам ли ја реч (Чује се довољно је говорено.)

Председник имате.

Вељко Јаковљевић: Ја сам се позвао на чл. 78 послов. и казао сам да је скупштина протумачила то трајање, јер је казано у 3, тач. одељ другом од кад се отвори скупштина, онда ће се наименовати одбор и ови ће остати за цело време трајања скупштине. Дакле другог тумачења не треба кад је већ протумачено а Урош је одборник за ову скупштину.

Председник: Жели ли још ко да говори? (Не жели доста је говорено.) Молим господо скупштина се је изјаснила да је довољно говорено, (Кујунџић, сме ли известиоц већине одборске две три речи да каже, Вичу довољно је довољно.) Дакле, сад ће мо ставити питање. Почем се господи овде две странке јављају, једни су за већину а други за мањину одборску то ће мо поставити питање овако: ко је за већину одбора нека седи а ко за мањину нека устане, (Већина седи.) Дакле прима се мнење одборске већине.

Молим господо, влада жели да се гласа по именце да се зна ко је зашта гласао; (Чује се нећемо, свршено.)

Имамо ¼ часа одмора.

После одмора.

Председник: Господо, решење о Урошу Кнежевићу није оглашено; но, како је се већина скупштинара придружила мнењу

већине одборске, то оглашујем решење да је мнење већине одборске, усвојено.

Сад је на дневном реду да се читају извештаја одбора за молбе и жалбе.

Известилац Аксентије Ковачевић прочитај извештаја одборски који гласи.

Народној Скупштини

Одбор за молбе и жалбе разгледао је жалбу Марије жене Петра Стојановића, чиновника управе фонова, којом се жали на решење министра правде, што јој није дозволио, да може судије касационог суда, који су два пута враћале дело парнице њене противу Стефана Магазиновића, саветника због накнаде штете од 2.212. дуката цесарски, апелационом суду, те против разлозима, који приморале судије апелационог суда, да је од тражења њеног одбије, које је она добила и код прво степеног суда вароши Београда и код апелације. Молећи скупштину да решење министрово, којим је закон повређен обори, подносећи за то пресуде судова, из којих се види како је њена парница окончана.

У исто време подносећи другу молбу са решењем министарским, који доводи у свезу са првом молбом мило скупштину, да јој се врате 60 дук. и таксе, плаћене на изгубљену парницу, наводећи да неће држава према немом карактеру учествовати у овакој неправди, која јој је учињена.

Одбор расматрајући све жалбе Маријине са прилозима, видно је, да је ово дело било пред лањском скупштином у Крагујевцу, и да је о овом чињено претресање на састанку 14-ом 5. Децембра 1873. год. као што страна 233. до 249. протокола скупштинског сведочи, из кога се види, да је једна седница око ове ствари, на којој је доста крупних речи пало, проведена, и опет питање нерешено остало због тога што у одбору није саслушан владин повереник.

Одбор разгледајући акта дела овог, нашао је, да је основ жалбе двојак, тражење да жалитељка може онтужити касационе судије за накнаду штете и повраћај таксе, коју је она платила,

Што се првог жалбеног основа тиче, заиста се види да има неправде од стране министре учињене зато, што није хтео акта парнице ове прегледати и дело предати касационом суду, да он по § 10 закона о устројству судова донесе своје решење. А види се из прилога и да има неправде и у том, што су неке касационе судије били у оно време дужници парничара жалитељиног, кад су дело ово расматрале, па нису хтели себе искључити. Али одбор налазећи, да чланови: 54. 55. 57. 58. 61. 63. 66. 67. 70 и 102, устава опредељујући круг рада скупштинског, на жалост тако су нејасни, да нема нигде излаза законског, по ком би се могло решење министрово одобрити, или о судијама што говорити мишлења је да се пређе на дневни ред.

Што се другог жалбеног основа тиче, односно наплаћене таксе, одбор налазећи да овде треба учинити оно што и код предмета Стевана Пешића, бив. чиновника главне контроле, коме је држава вратила неправедном пресудом досуђени јој новац, те да народна скупштина буде досљедна своје правде и оваким праведним делом да се одржи на висини свога положаја и убрише са лица суду сиротињску, која јој је неправедно нанешана, одбор је мнења:

Да се из државне касе врати жалитељки 60 дук. таксе, које је она по овој парници платила.

Одбор је о овом саслушао владу, и она је дала реч да неће овом решењу, односно опроштаја таксе бити противни.

У Београду 10 Марта 1875 год.

Председник: Усваја ли се први део овог извешћа? (Усваја се.) Жели ли ко да говори о другом делу извешћа по коме би се имало вратити жалитељки наплаћена такса?

Никола Крстић: Ја држим, да се може сматрати за оправдано то, што одбор предлаже. Да се некоме врати нешто пре, свега мора бити доказано, а наročито кад се из народне касе враћа новац, мора бити доказано, да је неправедно ушао у народну касу. Такса, која се наплаћује, наплаћује се по прописима законским од криве стране, а која је крива страна, то казује суд, то нарiче пресуда. Донде, док пресуда постоји као важећа, док пресуда стоји не оборена, — донде нико не може имати права изрицати, да је неко не праведно осуђен.

Одбор предлаже, и влада усваја, и, ако би се хтело, да је то довољно, може се учинити, јер скупштина и влада власни су располагати са народним новцем. Но ја само имам да говорим противу побуда, које су наведене, јер се каже, да не остане сиротињска суза у народној каси, што изгледа, као да је неправедно урађено са жалитељком, па да се та неправда има поправити.

Ја као што рекох, не могу да улазим у ту ствар, почем је већ свршена; но само имам да обратим пажњу скупштине; да ли се може сматрати за оправдано, да се жалитељци врати наплаћена такса? Ја не држим, да се за то има довољан разлог према ономе, шта је прочитано. Ствар је у томе, да је жалитељка осуђена, ствар је њена и на општој седници кас. суда: па како сад да се каже, да јој треба наплаћене таксе вратити. Ја мислим, да треба да скупштина одбаци одборово мишљење; и да се пређе на дневни ред.

Известилац Ковачевић: Пре свега, дужност ми је јавити скупштини, да је ово дело расматрао г. Никола Крстић, и он је у суђењу учествовао, па наравно, да је и с тога он оваког мишљења. (Жагор.) Излази, да одбор иде на то да се овлашћује нека неправда, али господо, одбор налазећи, да држави није до тога, где се види, да је учињена нека неправда за једну малу искру према њеној могућности, као што је за ових 60 дук. па шта за државу вреди овако мала ствар. Јер узмимо, да смо и предмет Пешића једногласно овако решили и усвојили; казали смо да не ћемо да се користимо туђим новцем. Дакле одбор је мишљења да се ово усвоји пошто нема никаква излаза у закону, да би се о решењу министра могло говорити, да би се оно могло да оборим.

Никола Крстић: Ради обавештења имам да кажем, да је но све неразложно казати мени овде у скупштини, да за то, што сам имао као судија удела у радњи око те парнице, што сам исту парницу расматрао, да ме то руководи при давању мога мишљења, овде у скупштини. Ја сам одговоран за своја дела и властима, и пред целим светом и ко мисли, да је ова ствар хрђаво пресуђена, да су примедбе кас. суда противне

законима, нека изађе, нек пише о томе, да ћу се бранити, поље писања, поље научне борбе данас је једино отворено поље за ову ствар. Ја држим, да оно што је у суду урађено, да је по закону урађено, и у мишљењу касационог суда, јамачно наведени су законски прописи, по којим прописима, усвојеним у општој седници, није могла остати у важности ранија пресуда апелације. Према томе одбор нити има, нити је могуће, да одбор сам себи присваја ту власт, да каже: хрђаво је пресуђено. Ја овде говорим као посланик, говорим по своме уверењу, и отворено, и за то свако подметање одсудно одбијам од себе.

Јован Мариновић: Ја немам да говорим ни о самој ствари, јер не знам да ли одбор има право или не, него само што се тиче предлога. Одбор предлаже, да се врати из касе наплаћена такса. Ја мислим, у начелу, за све на свету случајеве, тицали се они ма кога, да је врло хрђава практика, да скупштина узима иницијативу, т. ј. први корак у решавању издатка новаца из касе државне. То је опште призната хрђава радња. У свима државама призната је и усвојена практика да саветујуће се представништво народно нема и не узима на се иницијативу, да се издатак какав учини, него кад се нађе, да има места издатку, онда се ствар упућује влади. Јер како ће те моћи замислити добар ред у финансијама, ако влада, која води бригу о одржању равновјесија прихода и свију издатака, ако она буде дужна чинити издатке, које не предвиђа.

Кад скупштина нађе да има места издатку, онда треба послати влади, а она ће држати рачун од изјаве скупштинске, а скупштина никако се не може да упушта у дефинитовно решавање да се без владиног предлога издаје новац. Ни на који начин ја не налазим, да је добар пут да ми решавамо, да се какви издатци чине. Но требало би послати влади на оцену. (Вичу: на дневни ред).

Известилац А. Ковачевић: Молим, да објасним ту ствар, па скупштина нека реши како хоће. Г. Мариновић каже, да скупштина нема права да решава о овој ствари.

Јован Мариновић: Ни сам то казао, него сам казао, да то не би било добар пут.

Известилац А. Ковачевић: Министар је у своме решењу жалитељки казао, да то само законодавно тело може казати, хоће ли се опростити такса или не, а поред тога жалитељка је поднела овде један акт, по коме је законодавно тело опростило таксу неком Раши на 600. дуката., дакле, то се може и овде учинити, кад и влада на то пристаје.

Јован Мариновић: Врло добро. Одбор за своје оправдање наводи, да је влада пристала. Но што се мене тиче, ја остајем при мојим наводима и онда, ако је влада пристала. Ја мислим, да је и по владу и по земљу оваква радња хрђава: но да би требало, да се њој пође, да она сравни са својим приходима и издатцима, па да она учини шта треба. (Вичу: доста је говорено).

Председник: Је ли воља скупштина, да и даље говори о томе? (Вичу: не ћемо; неки: да се говори).

Марко Јанчић: Ја мислим кад би скупштина почела решавати да се те таксе враћају које су по закону наплаћене, да би до године било и више таквих жалби, па издавајући тако новце, упропастили би касу државну; за то мислим да се пређе на дневни ред. (Чује се: на дневни ред).

Милија Миловановић: Што се тиче враћања новаца из државне касе ја то немам ништа да кажем. Ја бих само имао да питам одбор, да ли је увидео из акта, да је та женска не праведно страдала.

Председник: о томе је ствар свршена.

Милија Миловановић: И ако је, опет једна ствар с другом има свезу; јер, ако је неправедно осуђена, онда би требало не само да јој се поврати новац, него да јој се и друго веће задовољење да.

Председник: Ви сте чули кад је прочитано одборско мнење, и, кад је известилац прочитао онај део о законитости и не законитости решења министровог, ја сам питао: усваја ли се?, што је скупштина и усвојила.

Милија Миловановић: Ви сте у средини говора то питање ставили, а не кад је сво мнење одборско прочитано.

Председник: То није истина што сте казали, наго ја сам питао онда кад је мнење одборско о томе прочитано. (Вичу: доста је говорено; а неки: да се пређе на дневни ред).

Дакле господо, ко је за мнење одборско, да јој се врати такса, нека седи, а ко је да се пређе на дневни ред, нека устане? (Већина устаје).

Дакле већина је, да се пређе на дневни ред, и да јој се не може новац да поврати.

Известилац Ковачевић даље чита: Повереници среза јадранског у окр. подринског моле народну скупштину да она из своје средине пошље једну комисију која ће делом за које се г. Бошковић окривљује да исљеди.

Одборско мнење:

Пошто је ово дело на познати начин свршено то оставити овај акт у скупштинску архиву. (Усваја се).

Известилац Ковачевић јавља: Одбор је пошао, да интерпелацији г. Уроша Кнежевића, — на г. министра унутрашњих дела о томе, што је неки Тома у 1869. г. на неки чудновати начин убијен у пожаревачком округу, — има места одговору.

Председник: Господо, овде су акта, која је дао г. министар унутрашњих дела, па их можемо прегледати.

Светомир Николајевић: Ја бих имао једну реч да рекнем. Ова интерпелација о Томи била је пред г. министром. И г. министар пре неки дан јавио је скупштини, да ништа друго и ништа више не може да одговори, но што се налази у актима, па је том приликом акта предао.

Председник: Жели ли скупштина, да акта прегледа, или да пређе на дневни ред.

Милош Глишић: Нека се акта врате одбору, да се тамо прегледају.

Председник: Усваја ли се, да се акта одбору поврате? (Усваја се).

Известилац Ковачевић чита:

Сељаци села Баинске моле нар. скупштину да забрани одбору његове општине да у будуће у „Ковиљачи и мечијем врту“ где има лепе попаше забрани се да трговци непуштају туна своју стоку но да се њима сељанима остави те да своју стоку туна хране.

Мнење одбора:

Не спада у круг власти скупштинске с тога да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Никола Миљковић рачуновођа окр. суда крајинског, моли народну скупштину да изволи решити: да му се у служби урачунају и оних 5 год. 9 месеци и 10 дана, које је провео у учитељству као јавна служба, саобразно § 77 о чиновницима грађ. реда.

Одборско мишлење:

Пошто према постојећем закону нема места урачуњавања година учитељске службе у године чиновничке службе, зато се по овом не може ништа даље радити већ прећи на дневни ред. (Усваја се).

Коста Станимировић бив. експедитор војеног министарства, а сада практикант општине београдске жали се на министра војеног, што му овај, кад је он — Коста — отпуштен из службе државне, није хтео да му изда његов улог који је као чиновник улагао у фонд удовички.

Мнење одбора:

Ова жалба није била пред надлежним министром, па с тога се по чл. 101. тач. 7. послов. реда, не може ни примити но да се одбаци, и пређе на дневни ред. (Бива.)

Тодор Живковић водник народне параћинске батерије моли народну скупштину за какву службу државну.

Мнење одбора:

По чл. 101 тач. 8 послов. реда, не спада у круг власти скупштинске но владине па с тога да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Ефилија Вимић бив. учитељка у Кладову, жали се на министра просвете што ју је одпустио из службе учитељске.

Мнење одбора:

За своју жалбу нема никаквих доказа а није поднела ни решење надлежног министра с тога на основу тач. 5 и 7. чл. 101 послов. реда, да се ова жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Димитрије Николић трг. из Смедерева жали се на министра финанције што му није дао задовољења на жалбу против онд. ћумрука због неуместног наплаћивања неких такса.

Мнење одбора:

Пошто нема доказа за своје наводе, а и не подноси решење министрово то на основу тач. 5 и 7. чл. 101 послов. реди, да се одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се).

Љубисав Јовановић, Петар Јаковљевић и Јован Јаковљевић из Д. Милановца, жале се на начелника среског Благоја Сарића, што им је овај узео неке ствари и невраћа им и што их је као невине у затвор стављао.

Моле нар. скупштину за задовољење.

Одбора мнење:

Пошто ова жалба није била пред надлежним министром. то на основу тач. 7. чл. 101 послов. реда, не могу се примити но да се пређе на дневни ред. (Бива).

Аврам Симић палбантин из В. Раче, ср. лепеничког жали се на министра унутр. дела што му није дао задовољење на тужбу против онд. среског началника што га је без узрока хапсио.

Мнење одбора.

Неподноси никакве доказе за своје наводе, а ни решење министрово с тога на основу тач. 5. и 7. чл. 101 послов. реда, да се одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Општина таковска моли народну скупштину, да нуријаши цркве врељанске могу још једну механу за своју потребу близу цркве подићи.

Мнење одбора.

Пошто ова молба није била од надлежно министра то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Милош Алексић из Марковаца, жали се на решења ово земних судова, којима је осуђен, да један исти дуг два пут плаћа,

Одбора мнење.

Ово дело није било пред надлежним министром, за то би требало по 7. тач. чл. 101. пословника одбаци и пређи на дневни ред (Бива).

Љуба Богдановић кмет и пуномоћник општине вишњичке ок. Београдског, жали се на пресуде земаљских судова, који су вели, неправедно општину осудили на плаћање свештенику бира по 30 ока на сваку пореску главу и тражили су од скупштине задовољења. Но дело није било пред надлежним министром.

Мнење одбора.

Пошто ово дело није било преднадлежним министром, а и иначе није пресудом судова закон повређен то је одбор мишљења, да се по овом неможе ништа даље радити, већ пређи на дневни ред. (Усваја се.)

Еснаф трговачки и грађани вар. Раче моле народну скупштину да укине сеоске дућане.

Пошто се посланички предлог о укинућу сеоски дућана находи пред одбором финанеијским, то да се и ова молба као материјал истом предлогу прикључи, те да се при претресу истог има у виду.

Анина удова Павла Грковића, убијеног посланика вар. Г. Милановца жали се против г. Аћима Чумића, бив. мин. ун. дела, по предмету убијства њеног мужа.

Народној Скупштини.

Познато је нар. скупштини, да је мој муж Павле Грковић 24. Октобра прошле године изабрат за посланика народног. Познато јој је и то да је тога дана у вече мучки убијен а уверена сам, пратећи скупштински рад као што се и овде свет чуди, да и дини и сама народна скупштина, зашто Павле би убијен.

Нико одређи не сме, да је Павле погинуо за то што је за посланика изабрат а да је за то видиће скупштина из ових разлога:

а., Што погибе баш оног дана када би изабран за посланика и то на три сата пошто је избор оглашен.

б., Што се ни из чега не може извести ни закључити да је убијен био за паре, било из освете од грађана, дакле из користољубља или мржње; напротив зна се да је он рачунат међу прве привржснике данашње династије Обреновића.

в., Што не само ја но и цео свет држи, да је погинуо као политички мученик, бранећи интересе кнеза Милана и народа, и што је био противник владе Мариновића, а нарочито министра Чумића; пошто је уверен био да та кајмакамска влада није одана светлом кнезу Милану, нити је пријатељ народни

Ја као његова жена, знајући његово расположење према влади кајмакамској г. Чумићу, а знајући и то да је он прекланс изјавно неповерење г. Чумићу, ни на кога сумњати не могу да је узрок убијства Павловог до једини г. Чумић.

Нека изволи скупштина саслушати и ове разлоге моје на којих ја држим, да је он виновник смрти мога мужа, на ће видети да је моја сумња праведна и да ја правога кривца не проналам; али пре свега скупштина треба да зна да је пок. Павле неког Ђорђа Ћатића истераног практиканта за убијцу означио речма „ти си ме убио“ и да је тај већ у притвору.

Моји разлози из којих сумњам да је г. Чумић наредио да Павле ако за посланика буде изабрат буде убијен, ови су:

Г. Чумић чим је под председништвом г. Мариновића за министра дошао, одмах је почео преко својих присталица и шпијуна радити на избору посланика, т. ј. кога треба изабрати за скупштинара; а највећу је радњу развио на томе да не буду изабрани стари посланици, нарочито они, који су њему и осталима у Крагујевцу пред светлим господаром изјавили неповерење.

Један између присталица и шпијуна Чумићевих, био је овди неки г. Коча Радовановић телеграфиста, који је још под владом намесништва нђажевог радио у Градишту да се г. Чумић изабере за посланика. И тај г. Коча још летос почео је пискарати и пискарао је по новинама против убијеног Павла,

бацао пашквиле у овдашњој варошн као да нема новаца у општинској каси где убијени Павле беше председник; склопио дружину са убицом Ћатићем и још неким, којих је био збор и састанак у његовој телеграфској канцеларији, те је тако са овом дружином непрестано агитирао против убијеног Павла.

Тај г. Коча, пре избора на месец дана премештен је за телеграфисту у Београд, па тамо неотишао, већ без икаква узрока седио овде до дана избора, за које време ишао је у Чачак, Крагујевац итд а летос добивши дозволење од министра г. Чумића за бању ишо у Пожаревац, Смедерево итд. те противно кандидате Чумићеве за на скупштину, а овде баш у очи избора из Крагујевца дотрчао на 24. Октобра када је избор био, цео дан са Ћатићем одвраћао људе, да не гласају за Пају већ за Матића и Шалавардића које сам за ово убиство тужила и на које ја такође сумњам.

Кад је на дан избора г. Коча видео, да сва његова потварања на Пају осташе без успешно и да се Паја изабра од народа за посланика, онда он приступи делу убиства и у вече у 9 сати тог истог дана би Паја мучки убијен.

Ко је дакле други убио посланика Пају, него г. Коча телеграфист са дружином, а по налогу г. Чумића министра.

То је јасно као сунце, а у потврду тога служи и следеће:

а., Што је сутра дан по убиству Павловом, пред целим светом Коча казао: — „то није никакво чудо, што Паја погибе; на друго место бију се око избора из пушака, где је народна свест продрла, (дакле народна је свест да се убијамо).

б., Што одма по убиству сутра дан оде у Београд на опредељење (као да пре није могао ићи). А не смеда сам, већ у пратњи пандура начелства. Дакле кад је прав, на што му је требала стража. И од кога да га чува?

в., А најважније, што чим дође у Београд г. Чумић одма га унапреди и даде му за члана полиције. Ваљда за то, што му вешто налог изврши; а међу тим, противу г. Коче постоја је моја тужба код начелства за убиство Павлово. Како дакле смеде г. Чумић за убиство туженог човека унапредити? О овоме сведоче акта.

г., Што никако немогу дати себи рачуна, зашто г. Чумић прими г. Кочу са унапређењем у полицију; кад г. Коча, осим што је наместио убиство Пајино, ни у чему не показа никакове заслуге, осим што је против Паје шпијкарао, агитирао и знао у тастер лупати. И зар код толики наши правника, који толике године са бољом способношћу служе, да се унапреди г. Коча, који је неколико гимназија свршио?

Д., На послетку, да више и не наводим по само још и писмо г. Жив. Јовановића, секретара начелства из Лознице. Ово ће у свези са досад наведеним дати скупштини точан рачун и разрешење овог загонетног убиства. Из њега ће скупштина видити, да је г. Чумић чак и у Лозници наређивао, да Паја не буде изабрат за посланика, а међутим и овде да Бошковић у Лозници не буде изабрат. Ово је наређивао за то, што му и Паја и Бошковић најавише у Крагујевцу *неповерење*. Ово Живојиново писмо, прави је тумач убиства Пајиног, па о њему овде не треба ми много говорити, пошто је и поштовани посланик Здравковић из самог њега, незнајући шта је се овде радило, назрео, да је Паја по наређењу г. Чумића погинуо.

Скупштино! моју тугу и тешкоћу потреба овде да излажем. Моје су очи већ пресушиле сузама, али само срце ми тражи праведне освете. Оно се баца вама, а износи вам невино проливену крв вашега друга Грковића, па тражи, да га задовољите бар тиме, што ће те г. Чумића, као узроковатеља невино проливене крви Павлове, за крвница означити, а ја знам, да ми Павла никада повратити неможете.

27. Јануара 1875. год. у Гор. Милановцу.

Покорна
Аница удова
пок. Павла Грковића.

Одбор разгледао је жалбу ову, и нашао је да жалитељка наводи тако, по којима има неке сумње која се слаже са збиљама и околностима учињеног дела, на што је *одбор мишљења*:

Да се ова жалба преда влади на оцену тач. 2. чл. 103. пословника.

Јован Мариновић: Молим за реч, ради једне личне примедбе. (Чује се: други су се пре пријавили). Али, личне примедбе пролазе свима другима. Ја нећу да улазим у ту ствар, јер ја нисам у њу посвећен; него хоћу да говорим о том што се министарство, ког сам ја био председник; и које гдикоји називљу Мариновићевом владом, у тој жалби спомиње као влада кајмакамска. Ја мислим, да 9—10 који такав придев мени дају знаду врло добро, да је то проста лаж. Јер ја немам ништа са кајмакамовцима нити сам кад год имао, и то се само из пакости мени придева; али та њихова пакост неће достићи ни кад ни до висине мога призрења.

Што се тиче тога навода, да је Грковић био противник мог министарства, будите уверени, да ја то први пут то чујем. Ја не само да га нисам држао за противника, него сам што више пред не избројним бројем лица фалио његову родољубивост, искреност, и у Београду би могао бих наћи гомилу људи, пред којима сам га, пре но што ће се тај несрећни случај догодити, фалио. И могу вас уверити, кад сам чуо, да је за посланика изабран, да сам имао велику радост. Што се пак сад наводи, да је био наш противник, не знам како бих могао то истолковати.

Вељко Јаковљевић: Мени је за чудо, да је ова жалба изишла овде у име одбора, док међу тим одборници о њој ништа не знају. Ја сам питао више пута, кад ће доћи на ред, да се у одбору та жалба реши; али г. Марко Лазаревић и г. Ковачевић, као људи, који су ради били да бламирају пређашњу владу, затрпали су то, и нико од вас није било познато. Ево нека каже и г. Алекса Поповић, да је тако било. Сад тек видим, како је ова жалба изишла. По закону ова жалба нема ни каква доказа, а управљена је противу власти. (Жагор). Ако хоћемо да се држимо закона, члан 101. тачка 7. пословног реда гласи: „Жалбе противу власти ако се не доказују да су исте по пропису биле пред надлежним министарством и тамо одбијене". (Члан 67. устава), да су такве жалбе не дозвољене, и да се неће никако примати. А ова жалба, кад је поднешена, министар Чумић није био министар, него приватно лице.

Алекса Поповић: Молим, нека се прекине сваки даљи говор о томе, јер ја кажем, да одбор није ову ствар решавао. О томе не може бити говора. Нека се запита и г. Смиљанић, на ће и он казати. То је дакле радио сам г. Ковачевић; а и то је страота, то је ужасно, то је не законо, да он сам решава у име одбора. (Жагор. Вика). То је ужас, над се тако може радити.

Председник: Господине Ковачевићу шта сте радили, и је ли ствар свршена у одбору.

Извест. А. Ковачевић: Јесте господине, и да вам објасним. Ова ствар била је пред свима, а за то најбоље зна г. Марко Лазаревић. . . . . (Жагор. Вика).

Алекса Поповић: Ево и Цветка Јездића, и он ће казати, да није решавано. (Вика).

Председник: (Звони). Молим господо за ред.

Алекса Поповић: Шест нас одборника нисмо били у одбору. (Жагор).

Председник: Ви г. Ковачевићу нисте смели пићи, над није била жалба пред одбором. Таква не пристојност не може бити. То је радња не искрена. (Жагор).

Алекса Поповић: Ја кажем, да је то лажан извештај. (Жагор).

Михаило Смиљанић: И ја сам био у одбору. Та је ствар у одбор дошла; али ни у какво саветовање није узета. (Жагор).

Алекса Поповић: То је неопштење, да се тако ради. (Жагор).

Марко Јанчић: Ја изјављујем не поверење од моје стране. (Жагор. Вика).

Јован Мариновић: Молим за реч о питању реда. Молим господо, ми смо сви ожалошћени једним нечувеним призором да из једног одбора, у коме има 9. чланова, шесторица ништа не знају. (Алекса Поповић: 7 њих.) Онда излази, да је пред скупштину изнешена под именом предлога одборског једна ствар, која није предлог одборски. То се тиче части г. посланика, који је то учинио. (Жагор. Вика.) Молим чујте ме. То се тиче части целе скупштине, ако би изашло у свет, да, се је такав призор догодио, да је под именом извештаја једног целог одбора поднетут лажан, фалшиан извештај. Шта би свет помислио о нашој радњи; шта би свет рекао о досадањим извештајима тога одбора, а шта ће рећи о будућим извештајима његовим? Ми смо сви мислим додирнути тим жалосним призором, па с тога држим, да би најбоље било, да се седница скупштинска закључи, па сутра да наставимо то питање. (Жагор. Вичу: не ћемо да остављамо за сутра, Вика.)

Председник: (Звони). Молим за ред.

Министар финансије: Ја вас молим господо да саслушате само две три речи. Морам, да вам изразим од стране владе, наше заиста најдубље запрепашћење, да се је овакав акт могао да појави у народној скупштини; морам, да вам изјавим нашу најдубљу жалост. Али баш за то, што смо упрепашћени, ми неможемо да пристанемо, да се распусти седница док се не констатује, каква је ствар била. То захтева част народне скупштине: захтева част лица, која су у одбору; захтева осећање пристојности саме владе; па с тога вас молим, да се не разилазите, док се не види док се не констатује, је ли заиста тако, да може појединн члан одбора подметати нешто; чиме се само може да начине раздор; да уради нешто, чиме се вређа достојанство цела скупштина. (Чује се: тако је.)

Известилац Аксентије Ковачевић: Молим господо, по пословнику нема нигде написано, да је одбор дужан доносити подписе своје. (Чује се: Ха, ту је. Жагор). Овде нема господо, ни једног подписаног акта. (Жагор.) То је мени дато као известиоцу да прочитам. (Жагор.) То ја одбијам од себе. (Жагор. Вика.) Тиме се не ће те користити, ако мислите, да се неправедно на мене. . . . (Жагор. Вика.)

Министар просвете: Господо, да се не би ствар отезала, и да неби стали на једно не сигурно земљиште, било би врло добро, да се овога часа прозову чланови одбора за молбе и жалбе, да се изјасне: је су ли баш при решавању или нису? (Усваја се.)

Председник (прозивље:)

Алекса Поповић: Ни сам био, нити ћу да будем више с њима, кад су такви.

Цветко Јездић: Није решавано у одбору.

Младен Милијановић: По души саве-сти мојој посланичкој, као заклети посланик исповедам да о ва ствар није решевана у одбору.

Вељко Јаковљевић: Господо. На више мојих питања и мојих другова где се деде ова жалба, ништа нисам знао за њу. а камо ли решавао.

Мијајло Смиљанић: Ја сам знао, да је постојала жалба и читали смо је; али да је било решење; да смо решили; то ни смо ни спомена имали.

Арон Ничић: (Није ту.)

Алекса Здравковић: Није решавано.

Марко Лазаревић: (Није ту.) (Вичу: нека дође. Макар седили до доцне).

Алекса Поповић: Он је и решавао са известиоцем. (Ковачевић: Јесте господине.)

Председник: Дакле господо, сведе до сад кажу 6. одборника, да нису присуствовали, и да није та ствар решена код одбора. Г. Ничић и г. Лазаревић нису ту да кажу. (Вичу: нека се нађу, па ма до три сата седили овде.)

Алекса Поповић: Ја молим председништво, да не распушта скупштину, док се ова ствар не реши.

Председник: Имате 10. минута одмора, док се позову г. Лаздевић и г. Ничић.

После одмора.

Председник: Г-не Марко Лазаревићу, ви сте председник за молбе и жалбе. (Марко: је сам.) Питам вас: је сте ли ви били при решавању жалби ове жене пок. Павла Грковића?

Марко Лазаревић: Није та ствар решавана у одбору никако.

Председник: Господо, почем је ово непријатно, мрско дело, које доноси само силетке, што је известилац г. Аксентије Ковачевић прочитао мнење као одборско, да се ова жалба упути влади на оцену, види се, да је то неистинито, и да је

то само чисто дело г. Ковачевића. За то молим скупштину, да она донесе своју одлуку, да се г. Ковачевић из одбора искључи а и из скупштине, на неко време. (Жагор. Вичу: са свим.)

Алекса Поповић: Не треба у скупштини трпети пљава човека.

Председник: Молим господо. дело није баш такво, да се сасвим искључи.

Јанко Јелић: Не ћемо само на неко време; или такав човек из скупштине или ја нећу да радим са таким људима (жагор.) као што је он.

Подпредседник: Ја држем свој глас против тога да се један посланик ма шта да је учинио, да се у истој седници искључи, у којој је то учинио. (Жагор). Молим, не браним никога ко је крив: али господо, таква практика не само да не би била добра, него би била и опасна. Што год господо можемо учинити данас, можемо учинити и сутра. Што год можемо учинити, кад смо се наљутили, боље је да учинимо, кад смо се добро размислили. Молим ништа нам не смета, на против и влада мисли пристаће на то замолим и скупштину и владу да одложи ову ствар за сутра. (Вичу: Нећемо, нећемо. Жагор.) Молим господо, ја хоћу да испуним своју дужност, као што сам то и у другим случајима чинио. Члан 17. устава каже: да, ако би изрази посланика садржавали нападање, да се у следећој седници предложи, да се за неко време из скупштине искључи. Пре томе ваљало би и сад поступити кад је опет реч о искључењу. (Жагор). Ја сам моју дужност испунио а ви решите како хоћете.

Министар финансије: Пре свега господо, ја мислим, да треба да одбијемо то да се овде нешто ућутини ради. Ја мислим, да су представници народни при себи, као и влада. (Чујесе: тако је). Даље господо, имам да приметим, ди сам ја у први мах мислио, да би се имало искључење у следећој седници предложити; али пошто сам прочитао члан 71. устава, видео сам да се, тамо о другоме делу говори; јер члан 71. устава гласи овако:

„Нико и никад не може узети посланика на одговор за глас, који је он дао као члан скупштине.

Како би његови изрази садржавали нападање на личност књаза, књажеску фамилију, намеснике књажеског достојанства скупштину, или поједине чланове њене, онда председник има право да седницу за тај дан прекине, и у следећој седници предложи, да скупштина реши: да се дотични члан за неко време искључи из скупштине.

А ако би изрази посланика сачињавали по кривичном законику какво злочинство, или преступ, дотични члан може и пред редовним судовима бити оптужен, ако скупштина предходно одобри."

Дакле, овде је реч о томе, ко би нападао на личност књаза. Ја остављам сад скупштини да реши, да ли се овај случај може подвести под горње наређење устава.

Јован Мариновић. Ја сам хтео то исто да кажем, да се члан, на који се позвао г. подпредседник, по односи на данашњи случај у уставу није ни предвиђен такав случај, јер се није могло ни замислити, да ће један посланик да учини то празно дело *подметања*. Дакле уз уставу нема наређења никаквог, које можете применути г. Ковачевићу. Овде морамо црпети науку, шта да радимо из општих појмова, ма из општих наређења; а ни један засебни члан устава, који би се на овакво дело односио, не можемо наћи; треба дакле иначе да се помогнемо.

Подпредседник. Како предлажете, да се помогнемо?

Јован Мариновић. Ја мислим, да би најбоље било, и за достојанство скупштине и за самога г. посланика, нека узме сам од себе савет, да ли му конвенира, да остане у збору, у коме многи најављују, да не треба да остане. (Жагор).

Подпредседник. Добио сам реч од г. председника за рад обавештења. Прво, Што је г. министар приметио о лутини, ја ни сам казао нити тврдио да ми радимо у лутини; међу тим психологијска је ствар, које ће признати г. министар, да нисмо равно душни, кад се догађају овакве ствари. То нема сумње. Па сам због тога тврдио, да је боље оставати док се

расмислимо. Што се тиче примедбе г. Мариновића, ад се не би могао овај члан устава применити, — строго узевши, зазанста се не односи; но ја сам казао, да би се према томе могло и у оваком случају поступити, пошто незнам другога прописа за подобан случај, а сад не могу да тражиму закон у Али по аналогији, и пошто стоји у члану 71 устава, да се за увреду скупштине у следећој седници искључење предлаже, то би се могла и у овом случају по том члану за сутра ствар оставити. (Жагор).

Алекса Поповић. То није увреда скупштине, него то је лажан извештај. Увреда је за њега самога што је изнео своју пријавштину.

М. Брачинац. Мени је испод достојанства мога да од сада и за један тренутак останем доле на овом месту са татаквим посланником.

Подпредседник. Ја инак остајем притоме, и држим, да, у недостатку формалног прописа, да би најбоља практика била. кад би оставили за следећу седницу. (Вичу: не ћемо, не ћемо).

Председник. Је ли вољна скупштина, да данас реши? (вика).

Милош Глишић. Ова је ствар свакојако за решење. (Жагор. Вика). Господо, и ја немам грло, и ја могу викати, ако је за викање. Ја кажем, ова је ствар свакојако за решење; али има страна, која захтева да се реши сутра, а има, која захтева, да се реши данас. То питање хоће ли се данас или сутра решити, нека се расправи.

Министар финансије. Господо, ја сам замолио за реч, да објасним гледиште владино. Видим, да се моје речи тумаче и овако и онако, све што је влада захтевала, било је да се још у овој седници констатује, да се види на чему је ствар, а није захтевала, нити захтева, да се баш сад реши осуда и казна; јер то је ствар скупштинска. Ми смо само захтевали, да се ствар констатује; а хоће ли се сад одмах осудити или не, то је потпуно ствар скупштине.

Председник. Како је од неких посланика тражено, да се у следећој седници ова ствар реши, то ја питам: које за

то, да се у данашњој седници осуди, нека седи; а ко је противан, т. ј. да остане за сутра, нека устане? (Многи се дижу. Вичу: да се гласа по именце).

Подпредседник. Гласање је по именце најбоље. Нема зацело господо опаснije увреде, него што може бити нападање на владаоца, па по уставу инак оставља се, да скупштина сутра дан реши. Молим господо, кад један посланик учини другу кривицу или погрешку, а нико се од погрешке не може заречи за што неби опет по том члану оставили за сутра кад се већ искључење тражи. (Жагор. Многи посланици излазе на поље.)

Председник. Молим вас, куда ћете? (Посланици и даље излазе.) Кад је тако, онда, ко хоће да се ствар данас реши, нека остане.

Јован Мариновић. За оне, који излазе у намери, да се решење скупштине учини не могућим, предлажем, да њихова имена печатају у новинама, као имена људи, који не држе рачун од закључка скупштине. То је господо, један хрђав обичај, да се на поље излази ради осујећени скупштинског закључка, за то предлажем, да се њихова имена печатају у новинама.

Председник. Ви који сте остали овде, је сте ли сви за то, да се данас реши?

Подпредседник. Није тако господине. Има нас овде, који смо другог мишљења. На прилику, ја сам овде, али сам за то, да се сутра реши.

Председник. Молим вас господо, који су овде, да се побележе.

Алекса Поповић. И који нису овде, да се обележе, да се види, како врше своју дужност.

Министар грађевина. Да би се могло говорити о овој ствари, треба да се види, да ли има $^3/_4$ посланика; јер ако нема, не може се ни говорити. За то, нека се прозову посланици, па нека се прозову, који су ту.

Председник. Господо, сад ће се прозивати имена посланика.

Светомир Николајевић. Прозива овим редом:

Списак

народних посланика.

Адам Богосављевић овде, Аксентије Ковачевић отишао је, Алекса Здравковић отишао је, Алекса Поповић овде, Алекса Прековић отишао је, Алекса Спасић овде, Алекса Станковић овде. Алекса Стојановић отишао је, Арон Ишчић није ту, Вељко Јаковљевић овде, Вићентије Поповић на осуство, Вуја Васић отишао је, Владислав Павловић отишао је, Гаврило Јеремић није ту, Ђока Богићевић отишао је, Ђорђе Ценић није ту, Ђорђе Топузовић овде, Ђорђе Павловић овде, Ђорђе Станишић овде, Ђорђе Ђорђевић овде, Ђуро Данчић овде Ђурђе Ђуровић отишао је, Димитрије Димитријевић овде, Димитрије Катић отишао је, Димитрије Милетић на осуству, Димитрије Радовић није ту, Димитрије Балантски овде, Димитрије Станишић овде, Живко Јовановић на осуству, Живојин Пашић није ту, Жика Миленовић овде, Иван Стојојевић није ту, Иван Тадић није ту Илија Максимовић отишао је, Илија Мојић отишао је, Илија Протић отишао је, Илија Ратарац овде, Илија Стојановић отишао је, Јанко Јелић овде, Јанко Шафарик овде, Јефрем Грујић овде, Јевта Јовановић на осуству, Јован Бабић овде је Јован Бошковић отишао је, Јован Мариновић овде, Јован Јаковљевић овде, Јован Јуришић отишао је, Јован Крмановић на осуству, Јован Недић на осуству, Јовинча Стојановић овде, Јосиф Панчић овде, Коста Антула овде, Коста Димовић овде, Коста Јовановић отишао је, Коста Пејић овде, Коста Поповић није ту, Архимандрит Костантин овде, Миливој Прајзовић овде, Марко Јанчић овде, Марко Лазаревић отишао је, Мата Поповић на осуству, Милан Брачинац овде, Милан Глигоровић овде, Милан Кујунџић овде, по дужности секретарској, Милан Милићевић овде, Миленко Петровић овде, Милија Миловановић отишао је, Милија Урошевић на осуству, Милан Димић овде, Милоје Милојковић овде, Милорад Поповић отишао је, Милосав Вељковић на осуству Милисав Марковић-Бачинац овде, Милосав Трифунац овде, Милутин Гарашанин овде, Милош Гашић отишао је Милош Пантић овде, Милош Степановић овде, Мијаило Јеремић овде,

Мијанло Лазаревић овде, Мијанло Марковић отишао је, Мијанло Радосављевић овде, Мијанло Смиљанић отишао је, Младен Милојановић овде, Недељко Живадиновић овде, Нешко Витомировић овде, Никола Крстић овде, Никола Павловић овде, Обрад Јевтић овде, Петар Митровић овде, Павле Букић на осуству, Павле Поповић овде, Паоле Радивојевић отишао је, Папајот Сандуловић овде, Панта Банковић овде, Пауи Милошевић овде, Петар Ђурићковић овде, Петар Радовановић овде, Петар Селић овде, Петар Ћелић овде, Петар Стевановић овде, Радивоје Рајић није ту, Рака Кукић, отишао је Радисав Милосављевић отишао је, Радисав Тодоровић није ту, Ранко Вилотић отишао је, Ранко Тајсић отишао је, Сава Брадић на осусутву, Архимандрит Сава овде, Сава Поповић овде, Савко Јојић овде, Сима Милошевић отишао је, Сима Несторовић на осуству, Сретен Лукић овде, Светомир Николајевић овде, Сретен Поповић није ту, Станоје Ђорђевић овде, Стеван Милосављевић овде Стеван Продановић није ту, Стојадин Ређовић отишао је Стојан Ђурићић овде, Стојан Марковић није ту, Стојан Павловић није ту, Танаско Благојевић овде, Тодосије Миловановић овде, Урош Кнежевић није ту, Фрањо Вшетечки није ту, Цветко Јездић овде, Мантија Прокић двде, Љубомир Каљевић отишао је, Арсеније Авромовић овде.

Председник. Господо, на основу члана 82. устава не може се расправати о овој ствари због тога, што су многи посланици изишли на поље. Али како имена оних, који су овде, тако и оних, који су изишли, забележиће се и стављати у протокол.

Данашња се седница закључује, а сутра се заказује у обично време.

Састанак је овај трајао до 2 сата после подне.

САСТАНАК LV.

12. Марта 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђ. Топузовић.

Присуствовали су сви министри.

Почетак у 9 ½ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола јучерањег састанка.

Секретар А. Богосављевић чита протокол 54. састанка после учињене приметбе на протокол.

Председник: Усваја ли се протокол? (бива).

Посланик Живко Јовановић из округа Пожаревачког а среза Рамског моли скупштину телеграмом да му дозволи још 10 дана одсуства због његових хитних послова. (Неки вичу: одобрава му се, а неки не одобрава се). Овде има гласова, који кажу не одобрава се, за то ћу да ставим на гласање што ће се решити устајањем и седењем. Дакле, који је, да му се одобри одсуство, тај нека седи, а који је за то, да му се не одобри одсуство, тај нека устане (већина седи). дакле, решење је скупштинско да се одсуство одобрава (бива). Г. Сретен Поповић жели да чита свој предлог.

Сретен Поповић чита:

Предлог.

Догађа се често да мајстори разних заната уложе у кућу, која се зида, не само свој труд него и свој материјал, а газдом куће не буду исплаћени, него им то често пропадне.

То је очевидна неправда каква би од прилике била, кад би се кредитори једног човека наплатили од туђих залога, које се код њега налазе, као што то чине интабуланти.

Мајстори који улажу у кућу материјал и рад прави су заложници према газди, докле год нису њим исплаћени пошто интабуланти неби можда могли ни доћи до коначне наплате-да мајстори свршивши кућу, нису јој дали праву вредност, за то је праведно да ови мајстори буду обезбеђени у свом потраживању, на подобије као што су газде од кућа према својим кирајџијама у наплати кирије.

Наше законодавство у таковим неким приликама за то се је већ побринуло, тако на прилику у §. 471. судског поступка у грађанским парницама, којим се прописује, шта се у извршење пресуде неможе узети у попис, стоји осим осталога у тачки 14-тој „наплата постројителя грађевине народње, пра-

вительствене или приватне, док постројитељ не доврши грађевину и не прорачуна се са господаром исте".

Као што се на овог види, намера је законодавства јасна. Оно хоће с једне стране да предузимач не буде спречен до свршетка грађевине од својих кредитора, а с друге да газда куће не трпи прекида у зидању исте. На прилику предузимач погоди какову грађевину за 100 дук. цес. само за руке и почне радити, после недељу две рада, чувши његов кредитор за ту погодбу, захтева код суда, да се тих сто дуката не издају предузимачу него њему. Шта из тог следује? предузимач доводи се у немогућност да даљи рад продужи. Одкуд ће плаћати надницу зидарима и тесачима? кад би све што би имао примити и другом дати напред је узапћено. Мора оставити рад и сваку даљу а и другу грађевину немогуће му је предузети, а тим је штета и за њега за друге раднике, који би могли што заслужити, а није добро ни за оне, који хоће што да зидају, јер се морају на послетку бацати у наручја богатих предузимача, који их уц њују.

Осим тога, законодавство се је побринуло и у томе, што је у 15. тач. истог §. прописало „да се ни наручене ствари не могу узети у попис, ни под забрану ставити", тим се осигуравају ови, који су што код мајстора наручили, на мождаг и онолико што год дали, а за сиромахе мајсторе, кад што кућу какову, која се зида с својим материјалом, за који и сами често дугују и трудом својим и својих млађи, које раде и плаћају о њима се није побринуло да небуду оштећени.

Закони се пишу и дотерују према потреби, коју посведни случаји одкривају, а да је оба поменута наређења као и остала, потреба и правичност изазвала, види се и отуда, што тога у првом поступку није било.

Али једна увиђена потреба износи на видик и другу. Видели смо, какви би се заплети у раду при грађевинама производили, кад би остављено било, да се могу сви 100 дуката узапћити. Ово је законским наређењем већ одклоњено; остаје сада да се одклоне и друга сметња, друга управо неправда

која се у оваким пословима догађа. Та се односи на оне, *који материјално потпомажу једну грађевину.*

Узмимо случај овај. Предузимач узме на се сву грађевину *бутуре*, од једног узимље цигље, од другог креч, песак, јапију итд., ови сви дају свој материјал у грађевину и по обичају одмах се ненаплаћују, но на рате или по свршетку посла. Истина ово би било посо између свију ових, који што дају и предузимача, јер с газдом куће неулазе ни у какво сношење. Али има и други неки чвор, који треба да се развеже.

Као што знамо, ретки су и газде и предузимачи, који су довољним капиталом снабдевени. Тек што је кућа до крова изидана, газда обично изведе проценитеље да процене кућу те да може на њу дићи новаца; и питабулација се ставља од фондова или приватних; за тим се кућа дограђује, покрива кровом и лепи, столари праве патос, доносе врата и прозоре, бравари их окивају, дају гвожђе за стегу зидова итд. И све то они врше са својим материјалом често узетим на вересију, дакле улажу не само материјал него и труд у грађевину, која је већ под теретом прече интабулације, и која се може што но реч сутра продати, и пошто се прода наплатиће се прво интабулант, који је из шпекулације дао свој новац под интерес, а сиромаси мајстори, који су уложили и свој труд и материјал, могу с кратких рукава отићи и ништа не добити.

Има ли у томе правде? то је права пропаст за мајсторе, и на овај начин тешко да ће се икада моћи подићи занати у нашој домовини.

Али ће се рећи, на нека се и мајстори осигурају, или нека пре недају израђене ствари, док им се не исплате. Та за бога, тако што не иде ни у кафани, кад даш себи што донети да попијеш, не плаћа се чим се заноте. Ко би платио патос пре него што би га видео закован и намештен, а ко врата, прозоре? Ко би платио исплатно молера пре него што је кућа измолована итд. По природи свога рада, сваки мајстор мора бар за неко време кредитирати, па је за то потребно и праведно, да му крвави кредит буде законом осигуран онде, где му је највише у опасности.

Ако је скупштина вољна, *да се овим мајсторима, који својим трудом и материјалом приносе и подпомажу, те да се какова кућа сазида и начини, неко првенство у наплати даде*, онда ју молим нек у основу прими овај предлог и донесе своје закључење и владу позове да у смислу чл. 58. устава поднесе формални пројект законског о том наређења и прописа.

Овим предлогом испуњавам скромну жељу и молбу занатлијског сталежа, који ће нам за то благодаран бити.

У Београду 12. Марта 1875. год.

Сретен Л. Поповић.

Председник: Упућује се законодавном одбору (бава).

Господо, пошто је на дневном реду претрес г. Ковачевића, то молим, пре него што се уђе у говор да се најпре његова изјава, коју је скупштини јутрос поднео прочита. Изволте је саслушати.

Секретар Николајевић чита:

Народној Скупштини.

Пре него што скупштина приступи оцењивању и решавању оног догађаја, који је се поводом читања жалбе Анице удове покојног Павла Грковића из Горњег Милановца, изродно, у реду је да ме саслуша и чује моје разлоге.

У одбору за молбе и жалбе, као што је познато скупштини нагомилани су млоги предмети. — Покрај млоги молби и жалби, које су садашњој скупштини поднешене, заостало је било млого још од лањске скупштине. — Према тако млогом послу седећи око астала узимали су поједини одборници, сваки појединце по неколико молби и жалби те прегледали и по нахођењу стављали решења кратка мњења без потписа одборског. Оваква мњења одборници су или прећутно одобравали или своје одвојено мњење стављали. А да је то тако, скупштина се може уверити сваког тренутка на оних жалби и молби, које су на скупштини свршене и на оних које су досад у одбору прегледане а које још нису пред скупштину изнешене, наћи ће се да је само онај одборник који је прегледао, ставио својом руком ово или оно мњење, које осим њега није ни један други одборник потписао.

У осталом таква практика није ни мало противна пословном реду, који у свом 90. члану изриком каже: да одбор за молбе и жалбе не мора подносити скупштини формалне писмене извештаје.

Према тој усвојеној практици и према споменутом члану пословника, изнео сам јуче пред скупштину велику гомилу акта, од који је на сваком кратко мњење разним рукописима одборника изведено, просто без потписа.

Међу овим актама била је она позната жалба о којој ја ни мислио писам. Но да би што брже прешао тај рад, прочитао сам реферат а после тога на захтевање скупштине и жалбу више ништа.

У том реферату казато је да се преда влади на оцену. Ја мислим да ће са тим бити и цела скупштина сагласна, јер доиста и шта може друго скупштина решити, него то, да се преда влади на оцену.

Да сам ја у томе имао неку своју особиту намеру као бајаги да нешто без знања остали одборника учиним, неда се ни замислити, јер ја писам читао жалбу са рефератом у одсуству остали одборника, него у присуству свију одборника пред лицем целе скупштине.

Господо посланици! апелујући на мудрост и доброту вашу, метите сваки руку на срце и расудите, да ли могу ја другом наметути моју мисао, ако он сам неће на то да пристане, јер сваки посланик има право да мења своје мњење према добијеном убеђењу до коначног решења скупштинског, као што смо то више пута чинили, за које нико никоме није одговоран по уставу земаљском.

Најзад ако се оће и таком сасвим правилном поступку, да силом на правди Бога даје неправилан ток, онда ја, ради части моје, као народног посланика, захтевам, да се та ствар преда законодавном одбору, те да он извиди, је ли се у одбору за молбе и жалбе, кога сам ја члан тако радило, као што

ја тврдим и јесам ли ја јуче као и пређе само своју дужност одборског известиоца савестно вршио.

Подносећи ово изјашњење скупштини, ја са чистом савешћу спокојно очекујем њено решење.

12. Марта 1875. год. у Београду.

Посланик
Аксентије Ковачевић.

Председник: Молим господо, предходно овом претресу, има г. министар просвете реч.

Мин. просвете и црк. дела: На јучерањој седници догодило се један догађај кога ће без сумње историја наше скупштине свагда с највећом жалошћу спомињати. Известилац једног одбора, а то одбора за молбе и жалбе, изнео је пред скупштину, као што вам је свима познато, и као што и сам известилац у својој изјави потврђује, — реферат по једној молби или жалби, који није пред одбором био решаван. На велико упрепашћење и владе и скупштине сви чланови одбора за молбе и жалбе изјавили су, да то пред одбором није било, да то у одбору није решено.

Нека би ма ко, ма колико хтео да схвати благо ту ствар јасно је, да је овде радња једна, којој се може присвајати и приписивати свашта, али јој се правилност, законитост њена никад из адвоцирати не може (чује се: врло добро).

Ова жалба господо, сама по себи природе је таке, да јој више приличи дворана судска, него дворана скупштинска. Осим тога, што уз ту жалбу није било законих докумената, који уз жалбу треба да буду, о којима је сам г. известилац увек показивао, како добро зна да треба да буду и при мањим случајима, а камо ли овде — та жалба природе је таке, да скупштини може да послу као повод жалосном партајском трвењу, успламћивању тога трвења, од кога призора треба да желимо да судбина сачува и ову скупштину и ову земљу.

Могло би се господо, мислити, каквим је начином та жалба дошла овамо, да ли просто погрешком. Ви сте сви јуче били сведоци тока ствари, који је скупштина с места извидела и право стање сазнала и осведочила. Могли сте, господо, сви

видети из понашања г. Ковачевића, а то и он својој изјави не пориче, да ствар није грешка. Он и данас немисли да је погрешио Кад није погрешно, господо, и кад се ни он сам тиме небрани, — онда шта је?

У квалификацију тог дела ја се упуштати нећу, ја ћу само да погледам, да ли је уставом и законима земаљским предвиђено, шта да се ради у оном случају, кад неко у име каквог одбора скупштинског пред скупштину изнесе један реферат, који пред одбором правилно решаван није, и то нарочито кад изнесе жалбу, или ма шта, што по важности, или најпосле по утиску своме није свакидашње.

Ми можемо, господо, на част нашим законима и нашем уставу казати, да нигде овакав случај предвиђен није. Никоме није могло пасти на памет, да се једном скупштинском одбору може подметати оно, што одбор решаван није. Нико није могао помислити, да ће у средини законодавног тела моћи догодити се случај, да се нешто изнесе у име некога без знања и без правилне сагласне онога, у име кога се износи. Члан 71. устава предвидео је неке догађаје, за које би се могло казати да су слични са овим, али и то не стоји. У члану 71. устава предвиђене су погрешке, испади или преступи, које могу доносити са собом унутрашње скупштинске препирке, страст раздражених партаја, у тренутцима, у којима се то догађа, али све то, што се тамо предвиђа, није ни налик на ово. Овај је случај не предвиђен, није му се нико надати могао и са жалошћу мора и скупштина и цела земља изјавити своје негодовање, своју тугу, што се је могло тако што догодити.

Што се владе тиче, господо, она је у овој ствари изјавила и јуче своје упрепашћење и жалост, и влада налази да је потребно, да још један пут у име части земаљске изјави своју највећу жалост и тугу, што је дворана српског законодавног тела, могла бити обесвећена оваким призором.

Част, господо, законодавног тела, а како је законодавно тело представник целог народа, — част целог народа, част тога народа тражи, да ствар буде схваћена тако, како ће се

повреда ове части, највеће части, која може бити у опште, довољно оправдати.

Част једног народа, част законодавног тела и представништва једног народа, господо, није част обичног човека, није част једне обичне корпорације, него то је, господо, част прошлости и будућности народне.

Али, господо, баш зато, што је овде на реду ова част, част овакве природе, нико не може бити толико позван да ту част сачува, колико је позвано само народно представништво, сама народна скупштина. Ако има икакве ствари, која припада у делокруг скупштински, узевши са свим строго, која припада у унутрашњу радњу саме скупштине, ова ствар припада најстрожије у унутрашњу радњу њену, строжије и више него и која друга; зато што је важнија од икоје друге, што је с њом више свезано поштовање или не поштовање будућности, него и с којом другом. Нико дакле не може овде толико учинити за задовољење те части, колико сама народна скупштина, и с тога влада господо, налази за потребно да најави, да она налази да је ово једно од питања, — које се највише тиче саме скупштине, које питање треба скупштина да расправи са подпуним осећањем, као питање, које припада у унутрашњу радњу њену. Но, господо, не треба мислити, да у оваквим тренутцима, какви су ови савесно не назимо на све оне ограде, на све оне границе, на које се у другим и мање важним моментима пази. Колико је потребно да се част скупштинска, част представништва народног задовољи и опере, толико је исто потребно у овом моменту као и у сваком другом, да скупштина расматрајући и решавајући ову ствар, остане у границама, које јој прописује устав и закон земаљски, јер само тако, ако у границама, које су нам законима и уставом прописане, само тако сачуваћемо част, о којој је реч, само тако испашће за руком скупштини да је опере, и да јој задовољење учини. (Чује се: врло добро.)

Јован Мариновић: Ја сам још јуче имао намеру да вам учиним један предлог, како да се ова ствар расправи, но изласком једног дела скупштине, почем је скупштина постала не

способна да даље претрес продужава, остављо сам за данас да вам исти предлог поднесем. Није потребно да се повраћам на величину туге и тог жалосног призора, које је г. министар просвете врло добро разложио и којим смо јуче поражени били. Није чудо, ако је јуче по произведеном на нас утиску појавом тога догађаја, пало речи доста жалостни и не измерене, и ако сам и ја коју реч не измерену рекао, ја то сажаљевам, но добро би било да барем данас будемо намеренији и уздржљивији, пошто је прошло известно време од тога догађаја, дакле да будемо ладнокрвни, јер само са ладнокрвношћу са стрпљењем саслушавши један другог, можемо имати изгледа да ћемо до закључка доћи, који ће закључак одговорити позиву законодавца и достојанства скупштине, и који неће бити противан уставу и законима. Ја ћу доћи на такав закључак, само молим вас да ме саслушате, који закључак може бити неће се допасти онима, који не осуђују тако јако поступак г. Ковачевића, а ни онима, који га осуђују; али ја мислим да нас наш положај натерује на такав закључак. Ја бих повторио само реч јучерању и данас, кад бих остао на томе да кажем, колико је то црна црта у историји нашег почетног парламентарског живота, да се је могло догодити, да један посланик хоће да протури као мишљење целог одбора нешто, што је само његово мишљење. То је господо жалостан и ужасан призор. Тај призор нашу браћу, која од нас очекују спасење, распаљује очајничком жалошћу, а на против, нашим заклетим-противницима и непријатељима чини упечатак и највеће радости. Тај призор јест највећа туга и жалост нашем народу и свима њеним пријатељима. Но бадава, ма како јако доказивали величину тога не ужудног догађаја, бадава нам је старати се, да му одговоримо, да ли ћемо моћи изрећи, нећу да кажем казн, јер нисмо судије, кад нам закон везује руке. Устав или боље рећи уставотворци, нису помислили, нису могли помислити и са свим је појмљиво, што нису на ту предпоставку дошли, што нису замислили, да ће у скупштину моћи доћи и такви људи, који ће хтети да праве фалзификате, то устав није могао замислити. Кад би по законима земаљским

могло да се тражи или осуђује, мислим, и у законима земаљским то није предвиђено, то није окачествовано. На пошто тај случај није предвиђен уставом и законима, ја сам тога убеђења, да нам ништа друго не остаје, него да се задовољимо с тим, да изречемо највећу покуду спрам тога догађаја, а да оставим самом том посланику да он оцени, да мете руку на срце, и да изрекне, да ли му конвенира да се намеће скупштини за посланика и да остане и даље у овом поштованом збору, онда не излазимо из закона и онда задовољавамо наше увређено достојанство и показујемо пред целим светом да нисмо равнодушни спрам таквог не моралног поступка, а у исто време да смо тежили, да поштујемо устав и законе земаљске. Навођен је чл. 71. устава земаљског. Тај члан односи се само на изразе, а не и на дела, као што је добро и г. министар казао. Предпоставимо, да врло често при претресу какве ствари у ватри превруше, мора човек да се послужи не измереним изразима, тај је члан хтео, да се таквим изразима доскочи, али тај члан није могао замислити да ће бити пред скупштином дело невиђало, које истина г. Ковачевић и гдекоји између нас правдају практиком, али које се никад и ничим оправдати не може. Ако је та практика продужавана и чињена, па скупштина није била толико пажљива, и ако су више пута чланови одбора примећавали да се нешто у име одбора предложи, у чему они нису учествовали, па је скупштина онако преко оних примедаба прешла, ипак то не оправдава само дело, саму радњу кад она буде на видик изнешена. Ми ако би хтели да испитујемо намере, то би сам бог знао је ли Ковачевић намерно ишао, да претре скупштину, или не, али ако би неко наводио оскудицу хрђаве намере као извињавајућу околност, да га тим заштити, ја мислим, ми би навукли на себе осуду свију људи, који су у спољу зрело мислили и који нису интересовани за Петра и Павла. Ја мислим, дозволте мо да кажем, да би сами постали солидарни једне таке радње, кад би хтели да је забашуримо. Ја мислим да је овде питање не само нашег достојанства, него моралне захвалне ваљаности целог нашег рада. Ја мислим, да се то забашуривање неће догодити; али кад

би се на жалост догодило, то би на неки начин био свечан доказ, да скупштина пристаје спрам такви неправилности, и да се прави солидарна с таквом једном радњом.

Дакле, да неби дуже задржавао вашу пажњу и ваше стрпљење, ја ћу вам прочитати како ја мислим, да може скупштина из ове неповољне ствари наћи, па да прибави и своме повређеном достојанству задовољење и да не изиђе из границе закона. Ово је што ја предлажем, (чита):

„Народна скупштина сажаљевајући и најживље покуђавајући поступак посланика Аксентија Ковачевића, што је своје сопствено мишљење покушао да пред скупштином протури, као мишљење једног скупштинског одбора, оставља му да расуди, да ли је према његовој заклетви могуће, и да ли се са достојанством народног представништва и светињи народних интереса слаже, да он и после оваког догађаја остане као посланик у скупштини, оглашава међу тим да је његово досадање место члана одбора за жалбе и молбе упражњено."

То је мој предлог. Овим предлогом господо, скупштина не ће изаћи из граница закона а притом да ће сатисфакцију своме увређеном достојанству. Осудити посланике на искључење из скупштине за неко време; то би био против устава јер случај учињеног дела није у уставу предвиђен. Овим би начином који ја предлажем као што рекох дали сатисфакцију скупштинском достојанству и у исто време показали би изборном срезу који је овог посланика изабрао а и самом посланику, какву моралну дужност има испунити. Тим би начином могли унутрашњу радњу нашу ограничити и заштитити од таких неуљудних поступака, могли би да сачувамо ваљаност скупштинског рада и чистину ове дворане без који сва наша власт много не вреди, ако није чиста и ваљана и ако није чиста и ваљана и ако није чиста и ваљана и ако није од неуљудних и незаконих поступака сачувати. Ми овим актом изјављујемо осећање негодовању овог учињеног дела, а дотични посланик ако би оценио сам онако као што скупштина цени ово дело, он ће дати оставку, но ми га не можемо силом, противу устава и закона осуђивати, на искључење можемо изнети свету

на видик наше осећање на срам њега и учињеног његовог дела, и да поред тог учинимо оно што је у нашој власти, а то је, да на буде више у одбору. То је мој предлог, који ја по мом убеђењу налазим, да је најбољи пут, да овој ствари дамо излатка, јер ако бг се повели по узбуђеном нашем негодовању, па ако би казали да га искључимо, — господо, тим би могли дати повод најнесрећнијим последицама по нашу земљу. Тим, не само да би погазили устав и законе, него би учинили то, да већина скупштине, ма како била задахнута срам племенитости каквог члана мањине, ако не би трпила мањину, могли би свакад навести и показала, да се то дело не слаже са достојанством скупштине он захтевати, искључење таквог посланика: могли би дакле то под каквим изговором ући у револуционарну практику, да већина неће да тражи мањину а без мањине и већине, без противу речја нема скупштине, нема претреса, нема парламентарности. Дакле узмимо се на ум, ако би у овом чкучају зато, што нам се чини овај ружан, — изишли из границе закона, и устава, онда би отворили пут, да се у сваком случају може газити устав и законе. За то ја остајем при моме предлогу и ако има 12 посланика да ме зањ подпомогну, онда он постаје предлог, иначе остаје просто моје мишљење. (Устају више од 12. посланика.)

Председник: Ако господо, желите, да се и по други пут прочита предлог, који је потпомогнут од 12. посланика, може се прочитати? (Чује се: нека се прочита.)

Светомир Николајевић, прочита по нова горњи предлог.

Председник: Господо, ако се скупштина сагласи са овим предлогом ..... (Жагор. Чује се да се гласа; вичу: да се говори.) Молим вас чујте што ћу да говорим, па се не ће ни чиј говор после спречити. Ако би усвојила скупштина предлог, онда предходно требало би послати два посланика из скупштине, да упитају г. Ковачевића о овоме. (Жагор. Вичу: не ћемо тако.)

Јован Мариновић: Молим није моја мисао, да се од њега што иште, да се с њим разговарамо; него је моја мисао на

то управљена, шта скупштина има да уради, а он после може чинити шта хоће.

Председник: Господо, ја сам ода погрешно схватио предлог.

Љубомир Каљевић: Ви сте врло добро схватили, само ни сте се најбоље изразили. Мени се чини господо, да овај предлог не иде ни ништа друго, него да морално приспилимо г. Ковачевића, да учини нешто, Ви сте дакле врло добро предлог схватили. Ја кажем, кад се апелује на част једног човека и каже му се, да се од њега очекује, — да се изјасни, може ли седети или не, изјављујући му негодовање а и искључујући га из одбора ја кажем, да то ништа друго није, него морално приспављање.

Мијајло Смиљанић: Невољни догађај, господо који се десио на јучерашњем састанку, и који је произашао из одбора за молбе и жалбе, као члан истога одбора, рад сам мало да упознам скупштину, како смо у одбору практиковали и радила до сад. Што се тиче ове жалбе која је јуче изашла, не то да је било само с том жалбом, да је он сам референтао и изнесе пред скупштину, него је свима нама, председник одбора давао једну жалбу или молбу, па после ставимо мишљење, али одмах решимо, или оставимо је за доцније да се реши. Ту жалбу , ја сам читао два-три пут у одбору; читао сам реферат, али решење ни како није постојало. Од куд је сад она дошла, то доиста ни како не могу по свести знати. Но из узрока тога може бити да је г. Ковачевић већ као што је ставио решење на истој молби неке друге ствари, или нека акта предузео читати у одбору и хтео је да саопшти одбору сво извештај, да ли смо сагласни с тиме ..... (Ха. — Келић то не каже.) Молим, саслушајте ме. Могуће је, да је у то време, настала нека већа жалба која садржана 5—10. табака, па је врло лако могао заборавити, и метути у акта која су у одбору решења. То је врло лако могло бити. Најпосле ја не сматрам, да је то Бог зна каква велика погрешка. (Жагор.) У колико сам разумео, г. министар и г. Мариновић рекоше, да је ова жалба дошла непосредно овде али не, та је жалба дошла у скупштину и од скупштине се упутила одбору сад ја

не знам, којим је начином дошла ова жалба на ред, а могуће је, да је не хотиче, а може бити да је и хотиниде. Но ми смо сви тако практиковали, узмемо по једну молбу или жалбу, референрамо и напишемо своје мишлење и решимо ако се сагласимо. Дакле, свакојако не могу да успем, да је ствар злоупотребљена, јер већина је молби и жалби таким начином дошла Што г. министар и г. Марковић рекоше, да је то велико и ужасно дело, и да ће га историја оприти, — Ја не могу то да кажем, јер то није подметуто од некуд са сокака, него је дошло пред скупштину, а после је упућено одбору. Из одбора пак не можемо бити на чисти, како је дошла, али држим, да није по некој не чистој савести то учињено. (Жагор.)

Алекса Здравковић: Ја као члан тога одбора имам да кажем скоро оно, што је казао и г. Смиљанић. Но да неби потврђивао оне исте речи, како је практиковано у одбору, у одбору, имам да додам то, да су свагда замашнија дела давати појединим одборницима, те су носили кућама, а како су г.г. Марко Лазаревић и Ковачевић имали највише времена то су они највише ове молбе и жалбе прегледали и референсали. (Жагор.) само су је после у одбору читало и решавало. Како је било, да ова жалба није прочитана, то не знам, само хоћу то да кажем, ја не држим, да је бог зна каква увреда и ако је у неколико она се тиче само одбора. И кад ја знам, да се по нешто догађа и у скупштини као на пример да наведем то, што је јуче сам председник скупштине нешто против закона учинио. Није учињено оно, што је у две пређашње прилике практиковано. И оно се може узети за неку повреду закона, а то је то, што је требао при оној грађи да распусти скупштину. (Жагор.) Ја кажем, да ов е кривице нема никакве, а увреда се може само на одбор пренети. За то ја предлажем, да се пређе на дневну ред. (Чује се: Браво.)

Председник: молим да одговорим. Што кажете, да је председништво учинило погрешку, (Марковић: није нужно да одговарате.) то треба да знате, да је право председништва кад ће да распушта скупштину, а није то посланичко.

Петар Ђуричковић. У овај ствари говорили су људи, ра-

зуме се, које ја признајем, да од мене више изображенија, и више знајући.Но и ја имам да кажем како свађај јер и ја имам права да говорим, ма колко да сам образован, овде има у претресу једно дело таково и тако замашно да ни један законодавац могао за мислити и предвидити, да ће се моћи догодити; а то се доказује с тим, што ни какав закон нема за оваково што прописа нити се могло записати, не само у великим држава, него и у мањим, и мање изображеним јер је оваково исто далеко било до сада од ума људског. У нашим законима има прописи кад ко обмане власт; у нашим законима има кад млађи чиновник обмане старијега,и обратно али је овде обманута скупштина. (Жагор. Чује се: није.) с тим је обманут народ (Жагор. Председник: Молим не упадите у реч.) Ја говорим просто са мога гледишта, и ни коме моје мишлење не товарим; ако што не ваља узимам на се. Одве је као што рекох, овим делом, по мом схватању цео је народ хрђаво карактерисан; ово је дело такво, да и најпосле већи непријатељ наш то не би могао другчије узмислити и на нашу срамоту учинити. Јер је питање, кад се у самом нашем законодавству могло наћи тако што, како се може предпоставити, какви нас тамо има, кад је овде овакав цвет народни т. ј. такође наши непријатељи толковати. Дакле, ја ово дело тако представљам, ја сам за се држим, да би веома понизно себе и свој народ који ме је послао, кад би и даље остао и са оним лицем т. ј. Ковачевићем правио законе за земљу.

Илија Стојановић: Једнака је дужност бранити достојанство целе скупштине и достојанство појединих чланова скупштинских. Истина господо, тешко је носити пређавост и увреду на срцу, као што се јуче од неких посланика изродила једном нашем честитом посланику Аксентију Ковачевићу, (чује се: за тебе) да је тим увређена и скупштина, али је још жалоснije господо, да се против савести убија част и достојанство једног разборитог посланика народњег, (жагор) кад дело не постоји. Ову увреду нека господа посланици јуче оцените са гледишта тога, што је пети г. Аксентије Ковачевић прочитао жалбу Анице удове пок. Павла Грконића поднешену против

Аћима Чумића бив. министра, што је посредовао те је њен муж Павле Грковић убијен, и за ове речи да се да влади на оцену, — другови његови рекоше, да није то у одбору решено. Оставимо господо личну мржњу, па се упитајмо братски, какво је казнимо дело учинио наш друг Ковачевић? Да ли је ова жалба украдена или поништена; да ли је изнета пред ким другим или пред народном скупштином; да ли је то учињено са каквом злом намером? Не господо, шта је учинио? Учинио је то: изнео је пред скупштину написано мишљење, да се ова жалба да влади на оцену. (Жагор. Вичу: није то. А. Поповић у име је одбора изнео. Жагор). И међу осталим актима, који су написани, мислећи да је одбор и ту жалбу усвојио по њиховом практичном раду, дошла је и ова жалба коју је прочитао. Ово мишљење г. Ковачевића пошто у неколико тврди и члан одбора г. Смиљанић, свакога поштеног Србина мора до велике вероватности довести. (Жагор). Јер пошто је Ковачевић прочитао мишљење да се да влади на оцену, одбор је ћутао, а кад се после читала жалба, у којој се ђаво карактерише бивша влада, ту је настала узрујаност, а поједини одборници почели су да одпадају. (Вичу: није тако. Жагор). На с тога кажем, да г. Ковачевић није такво казнимо дело учинио, зашта би га требало по предлогу г. Марковића онако морално смртно жигосати. Ја то дело сматрам као несмотрено, и предлажем народној скупштини да она реши, да се она жалба преда натраг одбору, да по нова реши, а г. Ковачевић да дође, но да се опомене, да буде у будуће смотренији. (Жагор).

Вељко Јаковљевић: Молим господо, ја као члан одбора за молбе и жалбе, свакад сам био у одбору и позивам се на друштво а и на самог г. председника. Што се тиче овога дела господо, ја морам да кажем, како је у одбору било. Ова жалба пре месец дана дошла је у одбор. Ми смо решили многе друге ствари, које су доцније дошле, а те молбе никако нема. Питам ја г. председника одбора, а то се позивам на све одборнике, питам неколико пута, неколико седница; господине председниче, шта би са оном молбом да је један пут решимо, да изнесемо ту ствар пред скупштину; никад ми није дао одговора ни задовољења. Ово знаду и неки посланици пред којима сам га питао. Месец дана стоји та молба, а ми незнамо где је. Господо, кад каже г. Ковачевић у своме писму, да одбор тако практикује, овде се жигоше рђаво одбор, а кад се одбор рђаво жигоше, то пада и на скупштину; а ево како одбор практикује. По члану 83 пословника за саветовање у одборима треба да буде већина одборника. Дакле у одбору за молбе и жалбе има 9 одборника могло је решити 5 одборника. Што се каже, да сваки донесе реферат, то је истина; али свакад мора имати 5 одборника за решавање. Ја пак кажем, да је свакад у одбору било шест до седам одборника, по један тек ако је осуствовао, а више не. Дакле господо, овде се види још једна погрешка. Ова молба каже се да заслужује, да се да влади на оцену. (Жагор. Вичу: није то решено). Ковачевић је то решио, да се да влади на оцену. И тамо стоји написано да има сумње, да је неко учесник. (Жагор). Молим господо, кад се оваква молба подноси треба увек владу саслушати. Ајде да Ковачевић није то знао, да није учинио из какве намере, али г. Ковачевић зна добро закон; он за добро кад каква молба заслужује призрења, да треба владиног повереника по чл. 87. (Вичу: није о томе решено).

Молим господо, за ову молбу и жалбу што је месец дана трајала, мени је дало посумњати, да ће најзад да се подметне, па сам запиткивао непрестано о томе. Но на један пут она изненади целе одборнике, целу скупштину, кад изиђе пред скупштину. То се је баш ишло на то, да се жигоше бивше министарство. То је истина као сунце, такво протурање појединих мисли у скупштини да се жигоше наша влада, то је ужас, то се неда правдати. И ја господо, Ковачевића толико правдам, што није умео ту партајску страну да сачува, него се је одкрила.

Марко Лазаревић: Ја хоћу само да објасним рад у одбору. У одбору ја као председник тога одбора, где је било молби и жалби и од прошли година, ја сам раздавао, то овоме, то ономе, а по највише г. Ковачевићу. Међу тим и ову

жалбу дао сам г. Ковачевићу да реферише, а он је наравно исте код куће читао, па кад је коју разгледао, доносно је и реферисао, и тако су решене у одбору. Код куће је веће ствари носно и читаве је разлоге увек написао са мишљем одбора какво је он држао да треба да буде, на смо ми у одбору прегледали, хоћемо ли их усвојити или не. Тако је практиковано у одбору. Сад и ову жалбу пошто сам му предао да разгледа и реферише, метнуо је сигурно и мишље одбора, ја бар тако држим, па је у одбор са другима донео, али како није изнета у одбор да се прочита, ја не могу знати. Као што сам јуче казао, она није читана и у одбору решена. Што г. Вељко каже да ме је питао за ту жалбу он ме је истина питао, али, жалбу сам већ предао био г. Ковачевићу да разгледа, па нисам мого му на питање ништа ни одговорити, док ју је г. Ковачевић не врати. Кад је г. Ковачевић прегледао исту, онда ју је сигурно и донео, и сад сигурно мора бити, да је случајно ушла у остала решења акте, па тако мора бити да је он ту жалбу погрешно прочитао у скупштини држећи је решена кад се у решеним налази. Тако ја бар држим.

Светомир Николајевић: Г. министар просвете у име владе устао је да одбрани част скупштине. И доиста господо, једно законодавно тело, треба бранити на сваки начин, премда га ја не бих бранио на овакав начин као што је он. Мислим да овде не излази скупштина, као представништво народно према Ковачевићу, него као збир посланика према Ковачевићу. То је фина разлика и ту разлику треба да узмете јер се њоме и други парламенти служе. Појави се случај један је учинио фалсификат, један је украо вола, један је био јатак; скупштина није знала; нису знали ни бирачи; тај се затеко у скупштини; он седи поред мене, правимо заједно законе. Он је јатак, прави фалшине банкноте, (чује се: српски) на добро, прави лажне банкноте; сад од јадан пут дође са стране, од суда и то се обелодани; има ли начин да се изиђе из скупштине? Министар каже да нема, г. Марковић каже да нема. Но пре месец дана имали смо један случај за посланика звиждског, где је већина скупштине казала, да нећемо

да седимо с тим послаником. На и у овом случају треба тако исто казати, хоћемо ли да останемо с тим послаником или не Сад дозволите ми господо да кажем, да се на тај случај не може никако примјенити онај 71. чл. устав. кога је г. подпредседник јуче поменуо, и кога је министар данас навео. То је наша унутрашња ствар; то се тиче не части законодавног тела него части свију нас појединце. Влада велим брани част скупштине: али ја хоћу и моју част да браним. О тога држим, да би требало за ову ствар образовати тајну седницу. (Жагор. Вчу: ићи, ћемо). У тој тајној седници нека се не каже мишље скупштине на ако већина пристане да седи са Ковачевићем, у власти јој је нека седи; а ако не пристане, онда нека ради оно, што захтева част њена.

Министар проса. и црк. дела: Г. Николајевић наволео је мало час казати, да сам ја у уговору своме бранио част скупштине. Ја мислим, да то ни сам чинио, и држим, да ме нико није могао тако разумети. Ја сам баш у једном делу свога говора нарочито обратио пажњу своју на то, да такве ствари, које се тичу повреде части скупштине, може само скупштина расправити. Дакле баш у противном смислу ја сам говорио. Ја сам обележио владино мишљење, да се не би мислило, да је она позвана, да брани част скупштине.

Подпредседник: Ја сам добио реч од г. председника за рад обавештења. Г. Николајевић, не држим, да је имао потребу, — да споменије мој јучерањ говор; али то што је учинио, то је његова ствар. Ја јуче позвао сам се у недостатку других прописа на аналогију члана 71. и казао сам, да не треба у истој седници, у којој се догоди случај за који се оврпљује посланик, решавати. То је све што сам тражио. (Чује се: тако је). Ја се позивам на господу посланике ма кога они мишљења били, држећи, да то неће ни један одрећи. (Чује се: тако је). Ја сам то тражио, и да је ово гледајте сходно аналогији члана 71. устава, кад нема других прописа, и да је ако ништа друго, да је барем корисно да таква пракгика буде — господо, ја се позивам на суд целе скупштине на суд правника и државника, и људи од искуства. То је цела ствар што

сам имао да кажем. О самој ствари ни сам говорио, може ли се употребити тај члан, него сам само говорио да се помоћу аналогије тога члана одложи за следећу седницу. То је цела ствар.

Димитрије Балајнцки: Као што ми је јуче тешко било саслушати и видити овај немио призор, тако ми је данас још теже гледати господо ово суђење. А зашто? Ми не говоримо овде о једном посланику, а да му не спомињемо име; него спомињемо име посланика г. Ковачевића. Устане Петар и Павле да говоре, сви остали вичу: тако је, треба да је невни, на дневни ред. А зашто? За то, што је то г. Ковачевић. Устане други говорник, који је противан томе, сви остали други устану: „тако је, треба да се казни."

Господо, на жалост и у скупштини и ван скупштине је лична партаја. Овладало свуда, међу нама и свуда партаја личности. (Чује се: врло добро). Да је партаја, господо, на, челна, што је на жалост немамо; да је партаја стварна, онда би се сви клањали. Отуда је: волем овога пређашњег власника, сад волем овога садашњег. Мрзим на садашњег, волем на бившег и пребившег који су били пре 5—6 година дана. (Вичу: врло добро).

Господо, то је само говети својој ћуди, својој вољи. Ја држим, господо, да је то навело и тога посланика. То је погрешан пут. Он је дужан може бити, да неће то хтети решити тај одбор, да се тако и тако поступи; а то је да се прочита жалба. Зашто; јер кад се прочита жалба противу оних бивших власника, нека се прочита и ова жалба противу оних, који су били пре годину дана; нека чује скупштина и то.

Шта износимо господо? Износимо нашу кварежљ; нашу покварености. Не гледамо, зашта смо овде дошли, да радимо народне послове; него говеме власницима, који после окрећу главе од нас и имају право. (Бурно одобравање. Живео). Молим господо. Ја ћу сад да дођем на овај призор.

Г. Смиљанић вели: овако и овако ми радимо, и радили смо у одбору. Нико не може одобрити тај рад њихов. То је рад са свим не правилан господо. Али, и тај неправилан рад

не може одобрити јучерањи поступак посланика. И он је пао у ту несрећу. То се, господо, може казати за њ, да је несрећа. Можемо ли се ми сад наоружати драконским законом, као што видим овде? На једанпут видим: „не тако, него уби, распни? (Смех). Ако хоћемо ми овако терати господо, биће сутра дан мени: „уби, распни," сутра дан Павлу и Шавлу. Тако ћемо доћи на једну пучину раздора, који нам је и тако је довољан, па онда се не ћемо моћи спасти, нити ћемо имати ни крму на тој нашој несретној лађи.

Зато сам ја, господо, за половину онога што је г. Мариновић предложио, другу половину одбацујем. Зато. Јер, кад би се казало: „господине Ковачевићу, видите, ово се теби подноси, да ти то сам учиниш." По мом мишљењу, господо, то ништа друго није, него: „ево Ковачевићу, поднеси моралну смрт." (Вичу: тако је).

Немојте то чинити, господо, ја вас молим, него просто да кажемо; да скупштина изјављује тугу и велико негодовање, па прелази на дневни ред. (Чује се: врло добро).

За ону другу половину што је предложио г. Мариновић, да се огласи место у одбору за упражњено, ја усвајам.

Јанко Јелић: Ја не знам господо, ја видим од више посланика, да једни говоре једно, а други друго. Ја знам на пример, да ма који чиновник, или ма који други, да учини какву погрешку најмању, он се казни: али ова погрешка, која је понижење за целу скупштину, за целе чланове скупштинске, за целу нашу земљу, за цео персонал скупштински, па још и то кад би се казало, да је ово дело мало, и ништаво, ја не знам да ли би се могло наћи кривице, и да ли би се друга већа или мања кривица могла казнити, према нашим законима, онда господо треба да кажемо, нико није крив, све што се учини да можемо огласити да је право, па ма било тако или овако или онако. Но ја држим, да не заслужује овакво дело и кривица само да се као ономене, или да се каже овако или онако. Ја држим да то није довољно, па ма ко био, или Ковачевић или ма ко. Ја држим да треба да најашимо непове-

рење према посланику за целу периоду скупштинску па он нека иде кући.

Матија Прокић: Што каже г. Смиљанић, да су у одбору више пута тако сви акта имали пагомилана, да нису они тај предмет решили види се из тога, да је сам Ковачевић то учинио, заиста види се из тога, што је Ковачевић тражећи тај исти акт међу осталим предметима, који су на реду били, на он није редом читао, него је овај акт тражио, и хотимице је хтео тај акт да протури и да поднетне скупштини, али га није могао протурити. То је било, што сам мојим очима гледао, да је узео онда, кад је и онако скупштина била раздражена, па га је после читао, и тако се видело шта је. Друго, да су звали и неки посланици, то су знали овде, што су зактевали, да се жалба чита. Сувише сумњам да се је тако што догодило, а чује се приватно, да је Ковачевић поднесећи ту жалбу, незнам како да кажем, управо сумњам, да је и преписана, да није, као што је овде дошла. И за то сам, да мени као посланику не допушта част да са оваким послаником више радим.

Арсеније Анрамовић: Господо, јучерашњи догађај, који се је догодио, од г. известиоца, колико је немио за све, још је немилији, што ни у самом уставу, а и ни у самом закону остаје празнина те се не види, како се може то осудити, или пресудити о тој ствари. Не стоји друго ништа скупштини, него оно што му је поверено да му одузмемо, па да се врати као посланик у скупштину.

Никола Крстић: Имамо пред скупштином једно дело, за које мора да се некаже пресуда. Ако је икад скупштина била суд, овде мора бити суд. (Жагор). Треба да се изрази мишљење у скупштини о ономе, што је пред њом догођено, о делу, за које ја држим, да ни један глас неће моћи наћи у скупштини да га брани: (чује се: ха жагор), ни један глас, који ће моћи да наведе један једини разлог; разлог разуман разлог човека разборита да правда поступак Ковачевић. Наводи се у одбрану начин, како је рађено у одбору. Ни један од одборника не каже, да је на једно решење изнето, а да није већина одбора на то решење пристала. Од куд се може

у одбрану завести оно, што се није догодило? Наводи се у одбрану: могао се је преварити, истина права, могао се је преварити, — али прво Ковачевић сам за себе не каже, да се је преварио; и друго за такво дело, кад би се тицало новаца, или кад би посао био званичан, — изгубила би се служба. А шта ће мо да кажемо, ако је са намером било? Ја заиста не бих могао да нађем речи, којима бих изразио своју осуду. То дело није подметање скупштини. Скупштини се не може учинити подметање у скупштинској седници, јер шта пред скупштину излази, скупштина ће решити, шта ће радити; али то је подметање одбору, јер се каже, да је одбор нешто урадио што одбор урадио није. Каже по неко да одбор на овај начин непрестано ради своје послове; али кад сви чланови одбора то поричу, и кад сви чланови заједно с председником изјављују, да извештај, о ком је реч, није у одбору решен, онда се тиме што се на одбор потвара нешто, што није истина, увређен цео одбор. На скупштину је бачена нека сенка; што се је могло мислити, да ће овакав поступак моћи наћи одобрења у овом телу, позваном, да издаје законе, и да води контролу над вршењем закона, и то над свима онима, који законе врше.

Скупштинар сваки полаже заклетву, да ће по својој души старати се, да сачува устав. У уставу има прописа, да не може бити говора у скупштини о жалби, да се упућује влади, док није саслушан владин повереник. Чување устава не могуће је, а да се не чувају остали законски прописи. Овде има у једном делу и повреда устава и повреда закона о пословном реду, и кад је та повреда од посланика, за кога постоји мишљење, да зна законе, који је показао заиста, да ове често и врло умесно примењује, — онда се излази у његову одбрану, с тим, хе преварио се је, у несрећу је пао. Јесте у несрећу; али у онакву несрећу, каква налази лопова, кад нешто украде, ил убицу кад неког убије, па га ухвате, ил му се зло дело докаже. То је несрећа, какву доноси једно хрђаво дело. И ово је хрђаво дело, и оно доноси несрећу, за онога, који је учинио то дело.

Кад се не може довести у сумњу, да су повређени за-

конски прописи, прописи чл. 83 и 84 закона о пословном реду; прописи устава, који каже, да мора бити саслушан владин повереник, кад год хоће одбор да учини предлог скупштини. — онда је посланик повредио и устав и те законе, радио је против своје заклетве, изневерио свој посланички позив; и заиста онда ја не знам, може ли се блажије што узети, него да скупштина констатујући, да су закони повређени поступи као што г. Мариновић предлаже. Учинити то, да се пређе на дневни ред, значило би, да скупштина заиста допушта, да се могу чинити таква дела, којима ће вољни бити по неки да даду карактер неразборитористи, не важне, али дела, која скривају повреду закона, и која крију кривца, који се правдати неда. Ја с' тога пристајем уз предлог г. Мариновићев.

Председник: Овде је поднео г. Белејтски и г. Каљевић један предлог, кога ту довољно посланика потпомогли. Да прочитам (чита.)

Предлог Народој Скупштини

И зјављујући негодовање према поступку известиоца одбора за молбе и жалбе г. Аксентија Ковачевића у ствари Анице удове пок. Паје Грковића, предлажемо: да се место г. Ковачевића у одбору за молбе и жалбе огласи као упражњено.

У Београду 15. Марта 1875. год.

Посланици:

Љубомир Каљевић, Д. Балантски, Милан Кујунџић, Адам Богосављевић, Павле Радовановић, Илија Протић, Илија Максимовић, Алекса Стојановић, Ђурђе П. Ђоровић, Димитрије Димитријевић, Мијаило Јеротић, Алекса Станковић, Милоје Милојковић, Иван Станојевић, Милош Пантић, Марко Лазаревић, Коста Јовановић, Јован Бошковић, Милан Петровић, Милан Глигоријевић, Илија Стојановић Алекса Прокић, Ранко Тајсић, Коста П. Поповић, Рака Кукић, Мих. Смиљанић, Јован Бабић, Вујо Васић, Станоје Ђорђевић, Петар Стевановић Савко Жонић. Никола Павловић, Владислав Павловић, Јован Јуришић, Ранко Вилотић, Ђока Богићевић,

Стојадин Радоњић, Сима Милошевић, Пади Милошевић, Алекса Здравковић, Димитрије Катић, Илија Ж. Мојић, С. Продановић, Милосав Марковић, Михаило В. Мирковић, Илија Ратајац, Милош Глишић, Коста Пенић, Мијаило Радосављевић. Јован Недић, Жика Миленовић, Цветко Минић, Ар. Ђ. Аврамовић, Радисав Тодоровић.

Илија Стојановић: Молим вас прочитајте и мој предлог.

Председник: Господина Илије Стојановића предлог неможе их прочитати за то, што га нису подпомогли посланици.

Илија Стојановић: Ви питајте да ли ме ко потпомаже.

Мијаило Лазаревић: Ако је дебата оглашена за свршену онда се могу предлози читати, а ако није неможе никако да не читају пре док се дебата не сврши па приступи гласању.

Председник: Дебата није оглашена за свршену. Г. Стојановић предлаже: да се пређе на дневни ред, а Ковачевићу учини опомена.

Потпомаже ли га когод? (нико се не јавља.) Сад да даље дебату. Има реч г. Сима Милошевић.

Симо Милошевић: И ако смо ми овде равни господо о једна права имамо, опет признати морамо, на сви подједнаки дужност, на скупштини неможемо вршити; и морамо признати да Аксентије млого више од нас ради на скупштинским пословима пошто је и известилац. Па зар је и какво што му се у томе раду тако чудо великом, поткрала једна тако мала погрешка или је чудо више што се из тога направило читав каос. Осим тога господо Аксентије није никакав човек од закона, јер да је то, да је научен и упознат са свим законима и параграфита он неби седио у селу Барковцу, срезу колубарском окр. ваљевског, него би било у касационом суду. С тога ја не налазим овде никакве кривице и мнења сем да се по предлогу г. Каљевића пређе на дневни ред.

Јов. Мариновић: Г. Каљевић, мало пре је, или као толковањем мога предлога или као пребацивајући ми, нисам разумео како, казао да оним мајим предлогом, иде се нашта мање него на неко морално присилење, да Ковачевић даде остав-

ку. Ма у коме смислу да је он примедбу примио, ја је потпуно примам, тако објаснену. Тако је. Ја сам изтолковао мало час да у оскудици икаквог законског наређења како да се у овакном случају поступи, ми једино можемо свако поступити, осећајући да је овакав случај однајвећег значаја за наш рад и за будући рад, за наше достојанство, нашу савест, и наше име. Те да се, велим, таким начином покаже, колико је могуће више оцечаљење наше због таког догађаја, те да се таким начином од нас свака сумња отури, да отуримо од нас сваку солидарност од једног таквог дела, које је за мене једно неваљало, неморално и нечисто дело. Дакле ја кажем колико је јаче могуће. треба да одбијемо то од нас, и неимајући законски прописа по којим би му млогли казну изрећи, ја сам дао моме осећају израза у томе мом предлогу који очевидно иде на то, да му покаже, да би га зебом да изиђе из скупштине. Разуме се, да кад би тај човек тео да појми израз нашег осећање већине, природна је последица да би прибрао да да оставку. Казао сам да несмемо тако далеко ићи да кажемо: или он или ми; али смо власни да учинимо у нашем унутрашњем склопу и договору, једну изјаву такву, те да покажемо како ми о тој ствари мислимо. Сад каква је последица предлога? Отуда доиста долази неко морално присиљење за онога који је учинио тако рђаво дело, али ја му нисам крив, што је он учинио рђаво дело за које мора природно да искључи и рђаве последице. Зато држим, да је овакав предлог, као што га ја чиним сасвим учестан за толику кривицу но ако други невиди у том делу толико кривице, колико је видно; ако они налазе, да радња већа човека не заслужује да се тако покуди, то је разлика у нашим осећањима. Сваки од нас има своје појмове о части, достојанству, уљудности и не уљудности. Ја сам дао онакав изред своме осећању какав сам мислио у најмању руку да треба да дам. Што каже, г. Каљевић да му оваквог предлога, из овакве изјаве нашег осећања, ако је већина прими, излази то да би морална дужност била за тога посланика да се уклони из овога друштва. То стоји и он би требао то да учини као и сваки од нас коме

би већина казала, да спрам његовог дела тако јако негодује и да га осуђује; али ако он то неби учино, ми немамо никакве власти да га приморамо. Ми смо исцрпили сву нашу моћ кад смо казали шта осећамо. То сам тео да објасним.

Мијанло Лазаревић: Заиста нашим уставом и нашим законима прописано је и обезбеђена је свака личност, свако право не само грађанског реда већ и свештенства тако исто и чиновништва и прописано је шта би имало следовати у у оним случајима, кад би неки повредно или као што се каже против закона напао на кога, но овде као што више поштовани посланика а и сама влада признаје да законодавац није могао никад ни замислити, да ће се моћи један Србин толико далеко усудити и заборавити да увреди сам народ и његово достојанство стога и није за такви непредвиђени случај ни законска наређења прописао. Господо овде није увређен један посланик, нити владалац нити скупштина нити икаква личност, да би према прописаним законима решавали из то би имало сљедовати с таким послаником. Овде из самог тога дела а саме радње тога посланика види се да је достојанство народно повређено, да је осетчење његово повређено, да је поверење његово злоупотребљено. Зато ја држим да кад закон није за такве случајеве ништа прописао, онда они који су посланици народни, они који његова права заступају да су они сад по звани да окачествују поступак и радњу такога посланика и да осуде. Ја сам заиста више пута у овој скупштини и у другима слушао да наш народ некако негодује против параграфа, и није задовољастим параграфима за то што му некако иду по његовој вољи и то здравим разуму његовим. То з[illegible] народ није задовољан кад у својој средини има таких [illegible] који непоштујући законе чиме недозвољела дела, наро[illegible]ђе или као што се у народу каже! Бавесе капшарл[illegible]описе човек пред власт; но власт оснивајући дело п[illegible]достатка закона не може да га осуди него га пусти[illegible]едство што доказа, зна да је он капшарлук учинио. То[illegible] дозволити се народ негодује против параграфа; а како

овде у законодавном телу да један посланик служећи се таквим истим делима, сад или хотимице или нехотице, знајући да закон није прописао, подметути коме нешто, као решено што није било решено. Ја мислим тај поступак његов неможе се оставити тако олако, мислим да спрам таквог дела неможемо остати равнодушни пред скупштином и народом него да се осуди. Ја са свога гледишта сматрам да кад један народни посланик повереље оно, које му је народ дао злоупотриби и у место да брани законитост; он зло употреби то и чиме оно што се само у ниском сталежу може дозволити, у потреби капшарлук тако да се изразим. — Ја заиста као посланик народни сматрам да је испод мога достојанства, да таквог човека имам за друга. (Жагор).

Председник: Господо имаћемо четврт сата одмора.

Молим господу из публике, који желе да иду, да овом приликом отиду јер нико више нека се не усуђује да излази из скупштине, за време кад се говор у скупштини води.

После одмора.

Алекса Поповић. Од многи овде чуло се да кажу, да је све то из несмотрености, да је то случајно и из незнање учињене. Даље пребацују одбору да је неправилна радња његова. Господо кад се узме да је тај акт појединих одборника захтеван од г. председника одбора да се донесе решење по том акту а он од тога акта није тео да даде рачун, онда је то један основ подозрења. Други је основ ево ово господо што је очевидно, да је г. Ковачевић јуче изсредине акта извадио онај акт. То је господо јасна намера . . . . (чује се: које видео да је из средине извадио акт). Ево господо мислим да су многи видили (чује се: видели смо тако је). То је дакле други основ. Треће долази то: можели бити нехат, можели онда бити несмотреност, кад се акт један узме на чита. Осим тога, стенографске белешке нека докажу, он јуче кад се ово подметање приметило непзаће да каже да је погрешно него смело каже: одбор је решавао и позива се на претседника одбора. Кад се он усуђује позвати на одбор да брани свој поступак одборским решењем а одбор каже да није решавао, и за тим кад се све ово што сам навео узме у вид нема тога који ће поштено рећи, да је то нехат него ту баш намера његова.

Ви знате колико смо ми строги кад дознамо да се полицијска властуи леће при изборима посланика. ми тамо наређујемо извиђај на ако се докаже да је какав чиновник утицао на избор, шта стоји томе чиновку? Стоји му до године дана затвора и поред тога и губитак права чиновничког. Престаје бити чиновник. А овде се говори, да је то мала ствар што је Ковачевић учинио. Може ли господо бити мала ствар, кад један посланик устане на погази устав, погази заклетву своју да ће само по свести радити, да ће радити о ономе што је за срећу Србије и у интересу народа. Овде је Ковачевић начинио фалзификат; начинио је лажну исправу, исправу која ће говети једној страни а бити на штету обтужане, и којом је исправом дата сенка, да стоји сумња да се неко грозно дјело извршио и да се да влади на оцену да испита шта је у ствари а ко прави такве исправе казни се до 10. год. затвора. Ко пак гази заклетву своју коју је дао, он кривоклетник и он се казни до 8 год. робије. Овде стоји још то да је говора било да нигде у свету, ни једној скупштини ни у једном парламенту није учињено дело које је учинио Аксентије Ковачевић. Тако је заиста и ово дело, које је он учинио не може се другчије назвати него чудо девето. Чудо је девето заиста, кад закон, који ми стварамо, које и наш владаоц одобрава кажемо то је светиња за нашу земљу то је највиша тоља наше државе питам можели бити ово светиња и највиша воља кад у грађењу истих суделује прљава рука, прљав характер. Тада заиста та светиња скрњави се, та највиша воља лабависе. Заиста то је ужасно и имали кога да може то одобрити. Не заиста; и ја с моје стране по моме осуђењу немогу то да допустим да тако прљав човек седи у скупштини и ја нећу бити друг његов. (чује се: тако је врло добро живео).

Арон Нинчић. И ја сам члан одбора, чијије известилац дао јуче повода призору којим се губи оно, што треба да је

на првом месту и у обичном грађанском друштву; призфру, којим се у скупштини губи вера не само међу појединим члановима скупштине, не само међу појединим члановима одбора скупштинских, него се меће на коцку поверење целе скупштине према раду својих одбора.

При свем том, што је тако немилом призору дао повода известилац одбора за молбе и жалбе, у коме сам одбору и ја члан, опет одбијам оно, што је г. Балашки казао да је радња тога одбора у *опште неправилна*. И ако је сваки од нас стављао решења на појединим молбама и жалбама, опет никад то није постало решењем, док није знала и пристала на то бар већина одборских чланова; *ал' никад није изнешено пред скупштину* једно решење као одборско, а да није за то знао одбор или већина одбора. Ја мислим да би се за такав случај могао позвати на све чланове одбора. Истина, ми обично писмо подписивали решења одборска, којима се молба или жалба одбацује и предлаже прелазак на дневни ред. Ал по пословнику је оваква радња опет правилна. Кад је каква важнија ствар била на решењу пред одбором, онда је обично председник одбора давао такву молбу или жалбу појединима одборницима да поднесу извештај, али не скупштини прво, као што је овде био случај, него одбору. Ја мислим да је и оваква радња одборска правилна. Кад је одборник извештај свој поднео одбору, онда се расправљало и решавало, и ако се није хтело пећи на дневни ред, онда се свагда по пословнику саслушавала влада и решења, која смо доносили услед таких жалби и молби обично су сви чланови подписивали, осим кад је било одвојених мишљења, које је после подписивато од оних који су били за њ. Ја мислим да је и то правилна радња одборска. Код јучерањег случаја у толико већа кривица пада на г. Ковачевића што је ова жалба баш њему дата била да поднесе свој извештај одбору, а он, пре него што је то учинио по дужности, он га подноси скупштини и ако је знао врло добро како се радило у одбору, и шта је њему било у дужности да пре тога учини. Међу тим све то не баца сенку на неправилност одборске радње у опште.

За сам јучерањи немили случај ја као члан скупштине оне, а највише као Србин јако сажаљевам, да је баш српска скупштина тако несрећна била, да прва изнесе овакав примерак парламентарне реткости.

Коста Поповић: У члану 89. посл. реда изриком стоји (чита) „Када одбор расмотри предмет који му је на прегледање предат и о њему своје закључење учини, он ће о томе по правилу писмен извештај начинити, и т. д. па онда се у једној тачки даље каже: (чита). И састав и преписе извештаја одборског потписују сви одборници без разлике. Дакле ја незнам да ли су се на свима другим извештајима потписивали на другим предметима а овде нису онда је ово неправилно и може бити да је се нехотице догодило. Но даље члан 91. послов. реда опет каже: (чита) „Писмени извештај заједно с прилозима ако их има, предаје се председнику скупштине и по том долази на дневни ред."

Дакле јесу ли све друге молбе предавате председнику па онда да се читају. Ако нису онда је и то неправилна радња и онда се види, да је Ковачевић оно нехотице учинио.

Председник: Ви сте господина рђаво разумели 91. члан. Он каже, кад долазе са стране молбе и жалбе, да предходно долазе председништву и онда се деле и дају одборима а одборима после превођене подноси их одма скупштини на претресе. Дакле није морао одма одбор да председништву даје израђене извештаје.

Јован Бошковић: Мени се чини да неки од господе посланика јучерањем догађају дају далеко већи значај него што је у самој ствари, а други опет иду чак тако далеко да посланику Ковачевићу приписују злу намеру. Но пошто се види из одговора чланова одбора да су они неке жалбе и молбе кућама својим носили и тамо стављали закључења по њиховом нахођењу, онда, кад је тако ствар ишла, врло је могуће да су и та акта донешена у одбор могла бити смешана са другим решеним актима. То се могло тим пре још догодити што одборници нису према пословнику подписивали таква закључења своја. Што г. Ничић каже, да су они подписивали сва друга

акта, осим оних преко којих се прелази на дневни ред. Ја бих сад могао отићи у архиву па наћи више ствари које су упућене влади на оцену као и она јуче а немају подписа ни једног посланика. Ми смо јуче видели да је г. Ковачевић донео читаву ћћагу акта да се овде реше без да је то било предходно дато председништву, нити су по именце стављане жалбе и молбе на дневни ред. Г. Ковачевић јуче прочитао је овде некаквих ваљда 20 жалба, па није никакво чудо ако му се подкрало да је прочитао и ону у решавању које нису учествовали сви одборници него је о њој сам донео реформисано мишљење у намери да га одбору прочита. Према томе, ја не могу да му приписем злу намеру што је оно јуће прочитао, али свакојако није био неуредности, и ми морамо да сажаљевамо што се десно такав немио догађај.

Што се тиче онога што неки г. г. посланика наводе да ге г. Ковачевић тиме хтео да натури скупштини своју мисао ја мислим да то нема основа, јер је г. Ковачевић прочитао овде јасно и гласно пред свима одборницима, и кад је Ковачевић ту прочитао закључење онда г. г. одборници нису одмах казали: то није било пред одбором, а да су казали, они би човека подсели на то, а неби се о томе водила реч но шта је било даље. Скупштина је захтевала да се чита жалба те удовице убијеног Грковића, па тек после прочитања те жалбе и говора г. Мариновића изиђе г. Вељко и каза да та ствар није решаванау одбору.

Дакле, кад овако ствар стоји, да је врло лако могуће да је човек могао збунити се, да му није могло доћи на памет да ли је жалба поднашана одбору на решење или не, — ја не могу да му приписем у намеру него у збуњености учињно За то, пошто се оваква ствар код нас догодила, ја усвајајући разлоге г. г. Балантског и Каљевића за то сам да г. Ковачевићу изјави за јучерањи поступак негодовање и да се његово место у одбору за молбе и жалбе огласи за упражњено. Што нека господа кажу да се он са свим из скупштине искључи ја мислим да томе према уставу не може бити места, и да

скупштина неће ни овом приликом хтети да изиђе из граница свога делокруга.

Председник: Само толико г. посланику Бошковићу имам да приметим, што он чини ми се рече, да нико није приметио кад је прочитано одборско мњење. (Чује се: и није. Јесте). Молим вас господо, пре свега морам да кажем, дсам још при читању решења одборског, записао г. Вељка Јаковљевића за реч, (Вељко: тако је). Да господо овде морам да кажем како је било, а г. Мариновићу дао сам пре реч за то, и једину због тога, што се његова личност? споменула. Тако је његово било (Жагор.)

Ј. Бошковић: Јели се вама г. Вељко јели се вама јавно или није то незнам, него само кажем да ли није одмах чим се извештај прочита говорио. Ако се он први јавио, онда сте ви требали њему да дате реч тим пре што је члан одбора, па могао је имати да изјави мишљење, мањине а ви то нисте урадили него сте дали реч г. Мариновићу.

Председник: У исто време кад се још читао извештај г. П. Радивојевић казао је да се прочита жалба и то се усвојило, и тако сада није се могла дати реч никоме.

В. Јаковљевић: Зато ми није дата реч, што је г. Мариновић узео реч, ради личног обавештења.

М. Смиљанић: Чим је јуче споменуто име удове П. Грковића, ја сам одма приметио: то није свршено у одбору, а тражио сам да се прекине читање, али ви нисте опазили.

А. Поповић: Да би учинио да г. посланику Бошковићу јасно буде све како је био. Ја први кад је почело да се чита.... (Жагор.)

Председник: Молим вас неможете говорити. Моје је било да дам обавештење. Немате речи.

А. Поповић: Па молим вас дајте ми реч.

Председник: Немогу вам дати. Молим председника одбора за молбе и жалбе, има неко обавештење о овој ствари да да.

Марко Лазаревић: Г. Пинчић, казао је да ми подписујемо све ствари које дајеме влади на оцену, или призрење.

То нестоји господо. Јуче је баш прочитан извештај одбора, а жалба Марије жене Петра Стојановића, а тога извештаја ево без потписа. (Показује). Жагор. Велика вика.)

В. Јаковљевић: То је намерно учињено. (Жагор).

Д. Балантџић: Видите то је правилност г. Ничића у раду њиховом. Ако је то правилан рад господо, онда нема нигде неправилности. (Чује се: Тако је. Жагор.)

Ц. Јездић. То се тиче г. председника одбора. Чује се: тако је, тако је то је његов посао да нареди.

М. Лазаревић: Према пословном реду ми можемо и са подписима и без потписима извештаја.

В. Јаковљевић. Што хрђава радња одбора, и ако има какве неправилности, то припада председнику одбора а не одбору.

И. Протић: Молим за реч.

Председник: Сад немате речи, нисте члан одбора. Г. Ничић има да одговори.

А. Ничић: Моје је ниже уплетено, зато хоћу да тражим две три речи. Ја бранећи правилност одборског рада мислио сам г. Бошковићу да одговорим, али како је г. Марко притрчао са доказом једним јаћу о томе доказу да проговорим. Баш о овој ствари те Марије жене Петра Стојановића, ономад у вече Аксентије казао је: ја ћу направити реферат, па уђ га у јутру донети да подпишемо. Тако је мени казао. Јуче пак он не каже да је готов с тим рефератом, не каже, ево реферата и мпена де подпишите, нити је пак икоме казао да ће он и ту ствар, а тај реферат јуче изнети пред скупштину. (Жагор. Вичу: врло добро. Пљескају. Жагор.) Молим господо нисам довршио. И тако што се мене тиче, ја нисам знао да ће ова ствар јуче изнешена бити пред скупштину, а реч је била да је сви подпишемо јуче из јутра, али известилац није хтео да је изнесе на подписивање.

Марко Лазаревић: Ево молим вас још једног решења од 17. Фебруара, по жалби, која је дата влади на призрење а није подписана. (Жагор).

А. Ничић: Ја бар што се мене тиче, ја нећу никад пристати на такву радњу, да се одбор не потписује, и на другим решењима, осим оних где се прелази на дневни ред. У осталом г. Марко може имати већину у одбору за своје мишљење да се и по таквим жалбама, где иде ствар влади не потписују одборска мишљења, али ја бранећи правилност рада мислим да је тако правилно; у осталом овде није о одборски решењима, него о томе да ли је оно што је Ковачевић јуче изнео одборско мишљење или није. (Чује се: Врло добро.)

Мин. просвете: Овде је самим признањем председника за молбе и жалбе јасно потврђено, да се у том одбору за молбе и жалбе неналази на ону закониту радњу одборску, о којој је мало пре говорио г. посланик Коста Поповић. Господо, влада мора да сажаљева да се тако нешто догађа код одбора; и колико је с једне стране искреност г. председника ствар одкрила с друге стране показала је да та радња одборска не само да неможе правдати онај поступак него да се и на осталу радњу одборску баца основана сумња за коју свакојако мислим да јој се не може умесност одрећи. (Чује се: тако је, тако је, жагор).

Марко Лазаревић: Ја морам у одбрану моје части и части одбора изјавити, да сажалењу нема места, и да се у мом признању неналоди признање незаконог поступка одборовог него баш законог, и умољавам г. министра да прочита пословни ред а на име члан 89 и 90 из кога ће се влада уверити да нестоји обвеза одбора за молбе и жалбе, да он своја закључења на писмено са подписима одбора скупштини подноси, као што то стоји за остале одборе. Кад је дакле одбор у смислу пословног реда коректно поступао, онда ја као председник одбора одбијам од себе и одбора прекор владе и њено сажалење, и изјављујем моје сажалење, што је влада неумесно и незаконо законит поступак одбора жигосала незаконим.

Милутин Гарашанин: Мучно ми је господо да говорим о том делу, које се јуче догодило, али опет зато дозволте ми, да прозборим коју реч. Узалуд ћемо тражити овом догађају равна и у страним и у нашим скупштинама, тога нема, то је нешто ново, нешто непојмљиво. Ја разумем господо да има људи,

који се међу собом не слажу који су разног политичког правца, разних начела, ја разумем да овде има људи који се један с другим боре, ја чак и то рачунам да има људи који се међу собом мрзе, али господо што не разумем то је да у томе заносу мржње и борбе људи тако ниско посрну, да се чак подметањем преваром и нечистином служе; осим тога што ја још мање разумем и што није у домашају ничије памети, то је да људи терају са својом дрскошћу тако далеко да ту пљотину то подметање самом народном представништву у очи бацају. Наш је представнички систем или народно представништво једна установа која обухвата под собом најзамашнији и највећи круг државне радње. Наше је народно представништво јемство наших права и слобода јер нас од насртања законима брани. Али наш је парламенат још нов, он треба још заједничке помоћи много поштене памети, па да се развија и унапреди. Нама свима спада у дужност, да најпре одклањамо све оно, што може бацати сенку на њега и што га може из корена подгризати. Мени се чини, да је пре свега требало, да се створи вера и да се створи и одржи поузданост у ту установу. Наше народно представништво не може изнети за сад сву снагу државнога знања, али оно што му не сме ни за један тренутак оскудевати, то је озбиљност то је родољубље то је немогућно поштење и здрава памет; то су врлине којих се ни ми сами неможемо и несмемо одрећи јер морамо увек имати на уму, да су то врлине са којима су наши предци робски јарам са себе скинули. Те су нам врлине са стеченом слободом на аманет и чување дате. Њих се ми одрећи несмемо. Свега је дакле дужност за свакога, да непрестано бдимо, на том нашом младом тековином и ми незволити ни за један тренут, да се у средини нашој произведе такви призори који саму светињу нашег рада обесвећавају. Ми несмемо дозволити, да се појављују такви призори ради којих ће наши пријатељи од жалости и срама пребити, а наши непријатељи смејати се и светити. Тако бар ја схватам. Ја нећу да улазим у подробност тога догађаја, који се јуче догодио, јер је то свршена ствар, која је врло јасна и пречишћена; остаје нам само да сад ову

пљотину, која је за народно представништво бачена, сбришемо. Ја ћу се задовољити само да напоменем то, да се нашао један посланик, један за несрећу наш другу, који је мислио да је толико моћан, који је мислио да је већ толико нашом намећу загосподарио, да нам може једну нечистину, као наше мишљење подметути. Ко нам јамчи господо да нисмо тако у више случајева где нам људи притичу с молбама да им поможемо, многе неправде учинили. То је господо зло за нашу државу. Ову дрскост његову ову злоупотребу нашег поверења ја сматрам као најжишљу увреду на народно представништво, а увређено даље несме остати; оно час пре мора ту лагу скинути са себе. Кад на жалост има међу нама другова таквих, који су тако тесна срца, да пљите једом на све оно што је око њих, и који бацају сумњиву сенку не само на народно представништво, на штету његовог достојанства и на срамоту самога народа; него баца сенку и на саму владу која са њим ради, баца сенку на читав народ на кога је народно представништво изишло — ја налазим да ми у интересу достојанства и части целог народног представништва, у интересу важности и светиње рада, на који смо позвани и најпосле ради тога да неби дали прилике, да нам се наши непријатељи свете, да нас псмевају, ја мислим да је од најпреће потребе да се такав посланик од даљих седница ове скупштинске периоде уклони. (Чује се: врло добро, тако је).

Чуо сам ја да су многи овди казали да према закону према уставу то се учинити неможе. Законодавац и уставотворац није предвидно такав случај. Ја верујем да то није предвиђено, али ако тога нема у закону и уставу онда нам остаје да видимо шта треба да учинимо у таквом случају. Ја — што се мене тиче налазим да би изневерио дужност мога положаја да неби одговорио позиву, за који сам овамо послан кад би пристао, да овако нечистом стихијом и за један тренутак даље радим особито, кад ми је позив да на овако великом задатку радим: да израђујем законе, који су највећа светиња овој земљи.

Марко Лазаревић: Молим за реч.

Председник: Молим вас овде се у овом говору није ништа на вас односило.

Марко Лазаревић: Казао је ко нам јамчи да се није још овако што догодило. Ја то одбијам од себе и одбора јер је одбор био увек целокупан кад је што решавано и у скупштини претресано, па кад би што пред скупштину изнешено било, што у одбору није свршено приметило би се, као што је и јуче за у питању стојећи случај учињено. Дакле ја то одбијам од себе и одбора и кажем да је то неумесно подметање од стране г. Гарашанина ночем досад није у одбору није тако рађено нити је се какав још случај десно.

М. Гарашанин: Ја имам само то да кажем да кад сам јуче видио, како је та ствар текла и пошто сам данас видио да су неки од одборника свечано признали да та ствар у одбору није решена и пошто је Ковачевић у пркос томе очевидном сведочењу пред лицем свега овога народа тврдио, да је то у одбору решено и зато се позвао на председника одбора да он то зна — то онда не могу да увидим границу докле може допрети неваљалство тога човека; ја имам право да верујем да све, оно што је досад рађено, да је у одбору сумњивим путем решено, и сумњам да су и наша решења као што треба. (Чује се: врло добро).

Ђ. Ђоровић: Ја нити ћу да осуђујем Ковачевића нити да га заштићујем а немогу да га осуђујем и казним с тога што му нисам ништа ни дао. Нисам му дао живота немогу му га ни узети. Ни сам га изабрао за посланика немогу му ни то одузети него сам га изабрао за одборника и то му могу одузети и зато сам се подписао на предлогу г. Каљевића.

Милија Миловановић: Господо мене је жао што морам да говорим овде о једном случају кога ја одсудно презирем. Случај који се овде у скупштини десно заиста је немио. Од многе господе скупштинара слушао сам да је тај случај тако хрђав, тако гадан, као што ја замишљам да је управо тај случај целу скупштину понизио и жигосао а ја опет велим друго, није целу скупштину жигосао ни понизио јер скупштина не учествује у тој одлуци или бар ја не учествујем. То ја одсудно

одбијам. Ако је г. Ковачевић одиста хтео тако дело да учини хотимице он заслужују најстрожију осуду и ни један поштен човек неби био који би заступао онога који очито иде на срам, који очито иде на то да подметне нешто што није у ствари (Чује се: врло добро). Напротив ако г. Ковачевић нехотице онамад изнео пред скупштину ову ствар да се реши онда ја само то могу да кажем „опрости му господе незна шта ради". Био је не смотрен у својој радњи и том својом несмотреном радњом учинио је велику штету не само народном представништву кога је морално понизио него и народу српском и скупштини која је имала да се занима са много корисинијим и плодинијим радом и законима. Два три месеца има како смо се састали овде у скупштини на шта смо донели на народ? Ништа. Ја бар видим да има мало закона што смо донели у корист народа. На чим смо се занимали? Са личним борбама. У садањој скупштини видили смо и с једне и с друге стране да се људи често свађају око једнога или другог власника. Једни кажу да се пшло са исвештајем оним да се жигоше влада Чумићева и Мариновићева а други да се власничке партаје жигошу. Ја одсудно презирем и одбијам од себе то. Историја српска пуна је јада и чемера. Власничке борбе довеле су српски народ у немили положај. Мени је заиста господо жао што морам да говорим о тој борби и заиста с презрењем би могао сваку даљу дебату да пратим. С тога сам мишљења да је испод достојанства скупштине да се и даље говори о томе предмету него сам за то да се ова ствар како тако реши па да се одпочне озбиљски рад. (Чује се: браво, врло добро). Што се тиче мене уважавам ли који предлог од та три који су поднешени ја одсудну задржавам свој глас с тога што незнам — а оно што незнам немогу ни да судим — што незнам да ли је хотимице та погрешка учињена или нехотице. С тога ја нећу дати мој глас али предлажем да се дебата прекине и да се реши. (Чује се: да се реши).

Председник: Господо овде има још седам говорника који су се јавили. (Чује се: доста је говорено). Жели ли скупштина да се више неговори? (доста је говорено).

Милош Глишић: То само вичу они да је доста говорено који су говорили, али ја велим да није доста говорено и нека се гласа устајањем и седењем да се види да ли скупштина жели још да говори или не. (Чује се: да се реши).

Председник: Молим господо које за то да се више не говори нека седи а које за то да се говори нека устане. (Већина седи). Дакле решење је да се више не говори него да се ствар реши устајањем и седењем. (Чује се: хоћемо по именце).

Министер председник: Молим г. председника да заведи по именце гласање.

Председник: Молим господо гласање ће бити по именце. Овде господо има три предлога. Први се хоће да се посланик Аксентије Ковачевић који је као известилац одбора за молбе и жалбе на јучерањој седници извесно закључење своје под видом целога одбора, — протурити хтео у скупштини — као недостојан одлучи из скупштинских седница до краја ове њене периоде. (Вичу: то је после предложено. Жагор). Господо председништву је дужност да чине своје а не посланицима. Његова је дужност, да предлоге износи а не појединих посланика. Увек је досад било да се најјачи предлози гласају а после мањи па најмањи. (Тако је). Дакле господо које за предлог овај кога смо прочитали и који је подписан од 30. посланика..... (Жагор, нечује се ништа).

Бока Павловић: Молим господ. председниче да се каже скупштини шта значи то скупштинска периода.

Председник: Скупштинска периода основана је у уставу колко траје т. ј. за време од три године па сад како ко хоће да гласа, на вољу му остаје.

Подпредседник: Ја мислим господо да је уредно да видимо сва питања и све предлоге које имамо. Имамо три предлога. (Чује се најјачи најпре па после остали). Ја захтевам да се именују сви предлози. (Жагор.) Молим господо ја имам разлога зато. Ако се неименују најпре сва три предлога; него се стави просто Прокићев предлог, неко ће да каже нисам мишљења да се искључи из скупштине за сав тригодишњи рок и

то би изгледало као да је тај противан свакој покуди и искључењу а може бити он неће да се искључи сасвим из скупштине, али ће и покуде и изкључење из одбора, или по Маринковићевом или по Каљевићево-Балантском предлогу. Неразумем зашто се неби казали сви предлози напред, те да се зна који ће за којим бити стављен на гласање.

Јован Маринковић: Молим за реч о полагању питања. Ја мислим да почем је скупштина свесна и зна да има три предлога од којих је један најјачи то јест да из се скупштине сасвим искључи, други је да му се изјави негодовање и похуда и да се само из одбора изкључи и трећи да му се само изјављује негодовање и да се из одбора изкључи. Сад држећи се предлога првог као најачег и разумевајући ако он буде примљен онда остала два предлога по себи одпадају ми ће мо тако и гласати а ако небуде примљен онда долази онај блажији и после тога онај најблажији.

Потпредседник: То је оно што сам ја тео да кажем и да тражим, да г. председник објави ред, којим ће се предлози ставити на гласање, за који ред треба скупштина да каже прима ли, или какав ред гласања тевоја.

Председник: Молим господу контролоре нек дођу г. Крстића и Бошковића. Дакле господо које за предлог нека каже за а које противан нека каже против. (Жагор.) Молим господо немојте се свађати кад имате да дате свој глас, неиде нико овде да протури свој глас другоме: (Жагор.) Ја то недопуштам да се коме подметне глас другога нити ћу ја подмећати. Изволте чути прозивање имена. Дакле чујте још једанпут који је за предлог подписан од 30 да се посланик Асентије Ковачевић који је као известилац одбора за молбе и жалбе на јучерашњој седници извесно закључење своје под видом целог одбора у скупштини протурити хтео, као недостојан одлучи из скупштинских седница до краја ове њене периоде тај нека каже за а које противан томе нека каже против.

(Настаје гласање.)

Ред гласања.

Адам Богосављевић против, Алекса Здравковић против, Алекса Поповић за, Алекса Проковић против, Алекса Спасић

за, Алекса Станковић против, Алекса Стојановић против, Арон Ничић за, Вељко Јаковљевић за, Вићентије Поповић на одсуству, Вуја Васић против, Владисав Павловић против, Гаврило Јеремић није ту, Ђока Богићевић против, Ђорђе Ценић за, Ђорђе Павловић за, Ђорђе Станишић за, Ђорђе Ђорђевић за, Ђуро Давичић за, Ђурђе Ђоровић против, Димитрије Димитријевић против, Димитрије Катић против, Димитрије Милетић на одсуству, Димитрије Радовић није гласао, Димитрије Балајнцки против, Димитрије Станишић за, Живко Јовановић на одсуству, Живојин Пашић за, Жика Маленовић против, Иван Станојевић против, Иван Тадић против, Илија Максимовић против, Илија Мојић против, Илија Протић против, Илија Ратаац против, Илија Стојановић против, Јанко Јелић за, Јанко Шафарик за, Јеврем Грујић против, Јанта Јовановић на одсуству, Јован Бабић за, Јован Бошковић против, Јован Маринковић није гласао, Јован Јаковљевић за, Јован Јуришић против, Јован Крсмановић на одсуству Јован Недић против, Јованча Стојановић за, Јосиф Панчић за, Коста Антула за, Коста Димовић за, Коста Јовановић против, Коста Нејић против, Коста Поповић против, Архимандрит Константин за, Миливој Прајзовић није гласао, Марко Јанчић за, Марко Лазаревић против, Мато Поповић на одсуству, Матија Прокић за, Милан Брачинац за, Милан Глигоровић против против, Милан Кујунџић против, Милан Миличевић против, Миленко Петровић против, Милија Миловановић није гласао, Милија Урошевић на одсуству, Милић Димић за, Милоје Милојковић против, Милорад Поповић за, Милосав Вељковић на одсуству, Милосав Марковић-Бачинац против, Милосав Трифунац за, Милутин Гарашанин за, Милош Глишић против, Милош Пантић против, Милош Степановић против, Мијаило Јеремић против, Мијаило Лазаревић за, Мијаило Мирковић против, Мијаило Радисављевић против, Мијаило Смиљанић против, Младен Милијановић за, Недељко Живадиновић за, Нешко Витомировић није гласао, Никола Крстић није гласао, Никола Павловић против, Обрад Јевтић за, Петар Митровић за, Павле Ђукић на одсуству, Павле Поповић за, Павле Радивојевић против, Панајот Сан-

дуловић против, Панта Банковић за, Пауа Милошевић против, Петар Ђуричковић за, Петар Радовановић за, Петар Селић за, Петар Ћелић за, Петар Стевановић против, Радивоје Рајић болестан, Рака Кукић против, Радисав Милосављевић против, Радисав Тодоровић против, Ранко Вилотић против, Ранко Тајсић против, Сава Брадић на одсуству, архимандрит Сава за, Саво Поповић за, Савко Жојић против, Сима Милошевић против, Сима Несторовић на одсуству, Сретен Лукић за, Светомир Николајевић за, Сретен Поповић за, Станоје Ђорђевић против, Стеван Милосављевић није гласао, Стеван Продановић против, Стојадин Радовић против, Стојан Ђуричић за, Стојан Марковић против, Стојан Павловић против Тинаско Благојевић против, Тодосије Миловановић за, Урош Кнежевић није ту, Фрањо Вшетечки није ту, Цветко Јездић за, Цветко Мишић против, Љубомир Каљевић против, Арсеније Аврамовић против.

Председник: Господо гласало их свега 107, гласача 7, уздржало 63. против предлога а за предлог било је 44. Предлог је дакле одбачен. Господо сад долази други предлог г. Маринковића који је подпомогнут од 12 посланика и који гласи овако: Народна скупштина сажалевајући и најживље похуђавајући поступак А. Ковачевића што је своје сопствено мишљење покушао да пред скупштином претури као мишљење једног скупштинског одбора оставља му да расуди да ли је према његовој заклетви могуће и да ли се са достојанством народног представника и светињи народних интереса слаже да он и после оваковог догађаја осане као посланик у скупштини. Оглашава међу тим да је његово досадање место члана одбора за молбе и жалбе упражњено.

Дакле господо сад ће се гласати за овај предлог. Које за предлог нека каже за и које против предлога нека каже против.

Милош Глишић: Ја би молио г. председника само ради обавештења да кажем како мислим. Ја држим да би боље било да се за оба предлога у једанпут реши. (Вичу нећемо нећемо.) које је за предлог г. Каљевића тај нека каже ..... (Жагор велика вика не чује се ништа.) Господо могу и ја да се дерем и да млатам рукама као и ви али то не помаже ништа.

Алекса Поповић: Можеш се драти колко хоћеш и да млаташ рукама али нећеш да продреш не,

Председник: Молим вас господо немојмо забадава да говоримо него пазимо на ред. (Настаје друго гласање. Немојте излазити напоље

А. Поповић: Сад ћемо мало позвати изаћи само док чујемо како је гласање испало.

Ред гласања.

Адам Богосављевић против, Алекса Здравковић против, Алекса Поповић за, Алекса Проковић против, Алекса Спасић за, Алекса Станковић против, Алекса Стојановић против, Арон Ивачић не гласам, Велко Јаковљевић за, Вићентије Поповић на одсуству, Вујо Васић против, Владислав Павловић против, Гаврило Јеремић није ту, Ђока Богићевић против, Ђока Ценић за, Ђока Павловић за, Ђока Станишић за, Ђока Ђорђевић за, Ђуро Даничић за, Ђурђе Ђоровић против, Димитрије Димитријевић против, Димитрије Катић против, Димитрије Милетић на одсуству, Димитрије Радовић за, Димитрије Баланцки против, Димитрије Станишић за, Живко Јовановић није ту, Живојин Пашић за, Жика Милановић против, Иван Стојановић против, Иван Тадић за, Илија Максимовић против, Илија Мојић против, Илија Протић против, Илија Ратајац против, Илија Стојановић против, Јанко Јелић за, Јанко Шафарик за, Јефрем Грујић против, Јевта Јовановић на одсуству, Јован Бабић против, Јован Мариновић за, Јован Јаковљевић за, Јован Бошковић против, Јован Јуришић против, Јован Кремановић на одсуству, Јован Недић против, Јованче Стојановић за, Јосиф Панчић за, Коста Антула за, Коста Димовић није ту, Коста Јовановић против, Коста Пејић против, Коста Поповић против, архимандрит Константин болестан, Миливоје Прајановић за, Марко Јанчић за, Марко Лазаревић против, Мата Поповић на одсуство, Матија Прокић за, Милан Брачинац за, Милан Глигоровић против, Милан Кујунџић против, Милан Миличевић за, Миленко Петровић против, Милија Миловановић не гласам, Милија Урошевић на одсуству, Милић Димић за, Милоје Милојковић против, Милорад Поповић за, Милосав Вељковић на одсуству, Милосав Марковић-Бачинац против, Милосав Трифунац за, Милутин Гарашанин за, Милош Глишић, против, Милош Пантић против, Милош Степановић против, Михајло Јеремић против, Михајло Лазаревић за, Михајло Мирковић против, Михајло Радисављевић против, Михајло Смиљанић против, Младен Милијановић за, Недељко Живадиновић за, Нешко Витомировић не гласа, Др. Никола Крстић за, Никола Павловић против, Обрад Јевтић за, Петар Митровић за, Павле Ђукић на одсуству, Павле Поповић не гласам, Павле Радивојевић против, Панајот Сандуловић против, Панта Банковић за, Пауи Милошевић против, Петар Ђуричковић за, Петар Радовановић за, Петар Селић за, Петар Ћелић за, Петар Стевановић против, Радивоје Рајић није ту, Рака Кукић против, Радисав Милосављевић против, Радисав Тодоровић против, Ранко Вилотић против, Ранко Тајсић против, Сава Брадић на одсуству, архимандрит Сава за, Сава Поповић не гласам, Савко Жојић против Сима Милошевић против, Сима Несторовић на одсуству, Сретен Лукић за, Светомир Николајевић не гласам, Станоје Ђорђевић против, Др. Стеван Милосављевић за, Стева Продановић против, Стојадин Радовић против, Стојан Ђуричић за, Стојан Марковић за, Стојан Павловић за, Танаско Благојевић против, Теодосије Миловановић за, Урош Кнежевић није ту, Фрањо Вшетечки није ту, Цветко Јездић за, Цветко Мишић против, Љубомир Каљевић против, Арсеније Аврамовић није ту.

Председник: Господо гласало је свега 105 гласача, уздржало се 7, против предлога 58, а за предлог 47. Одбаца се предлог. (Многи излазе напоље.) Молим господо, немојте излазити напоље док се не прочита трећи предлог. Господо сутра прелазимо да продужимо гласање ово о трећем предлогу (Чује се: да се забележе сви, који су сад изишли.)

Сима Милошевић: Тако исто да се имена њихова запишу, који су изишли као што су и сада ту.

Министар грађевине: Ја видим да међу скупштинарима многи фале, па с тога молим да се прозову па да се види колико их има и да ли се може решавати.

Председник: Молим вас седите на својим местима да се часком прозоветe. (Настаје прозивање.)

Адам Богосављевић овде, Алекса Здравковић овде, Алекса Поповић отишао, Алекса Проковић овде, Алекса Спасић отишао, Алекса Станковић овде, Алекса Стојановић овде, Арон Ничић отишао, Вељко Јаковљевић отишао, Вићентије Поповић на осуству, Вуја Васић овде, Владислав Павловић овде Говрило Јеремић није ту ни био, Ђока Богићевић овде, Ђорђе Ценић отишао, Ђорђе Павловић овде, Ђорђе Станишић отишао, Ђорђе Ђорђевић отишао Ђорђе Даничић отишао, Ђорђе Ђоровић овде, Димитрије Дамјановић овде Димитрије Катић овде, Димитрије Миљићевић на осуству, Димитрије Радовић отишао, Димитрије Балантски овде, Димитрије Станишић отишао, Живко Јовановић на осуству, Живојин Пашић отишао, Жика Миленовић овде, Иван Станојевић овде Иван Тадић отишао, Илија Максимовић овде, Илија Мојић овде Илија Протић овде, Илија Ратајац овде, Илија Стојановић овде, Јанко Јелеч отишао, Јанко Шафарик отишао, Јеврем Грујић овде, Јевта Јовановић на осуству, Јован Бабић овде, Јован Бошковић овде Јован Марковић отишао, Јован Јаковљевљевић отишао, Јован Јуришић овдо Јован Крсмановић на осуству, Јован Недић овде, Јованча Стојановић отишао, Јосиф Панчић отишао, Коста Антула отишао, Коста Димовић отишао, Коста Пејић овде, Коста Јовановић овде, Коста Поповић овде. Архимандрит Константин болестан Миливој Прајовић отишао, Марко Јанчић отишао, Марко Лазаревић овде, Мата Поповић на осуству, Матија Прокић отишао Милан Брачинац отишао, Милан Глигоровић овде Милан Кујунџић овде, Милан Миљићевић отишао, Миленко Петровић овде, Милија Миловановић овде, Милија Урошевић на осуству Милоје Дамић отишао, Милоје Милојковић овде, Милорад Поповић отишао, М. Вељковић наосуству, Милосав Марковић овде, Милосав Трнвунац отишао Милутин Гарашанин отишао, Милош Глишић овђе, Милош Пантић овде, Милош Степановић овде Мијајло Јеремић овде Мијајло Лазаревић отишао. Мијајло Мирковић овде, Мијајло Радисављевић овде Мијајло Смиљанић овде, Младен Милијановић отишао, Недељко Живади-

новић отишао Нешко Витомировић овде Никола Крстић отишао Никола Павловић овде, Обрад Јевтић отишао. Петар Митровић отишао, Павле Ђукић на осуству Павле Поповић отишао Павле Радивојевић овде, Папајот Сандуловић овде Панта Банковић отишао, Паун Милошевић овде, Петар Ђуричковић отишао Петар Радовановић отишао, Петар Селић отишао, Петар Телић овде по секр. дужности Петар Стевановић овде. Радивоје Рајић болестан, Рака Кукић овде, Радисав Милосављевић овде, Радисав Тодоровић овде, Ранко Вилотић овде, Ранко Тијсић овде, Сава Брадић на осуству Архимандрит Сава на осуству Сава Поповић отишао, Савко Жонић овде, Сима Милошевић овде, Сима Несторовић на отуству, Сретен Лукић отишао, Светомир Николајевић овде по секретарској дужности, Сретен Поповић отишао, Станоје Ђорђевић овде, Стеван Милосављевић отишао, Стеван Продановић овде, Стојадин Радовић овде. Стојан Ђуричић отишао, Стојан Марковић овде, Стојан Павловић отишао, Таиаско Благојевић овде Тодосије Миловановић отишао, Урош Кнежевић није ту ни био, Фрањо Фаштечки није ту ни био, Цветко Јездић отишао Цветко Минић овде, Љубомир Каљевић овде Арсеније Аврамовић овде.

Господо, пошем овде нема више него 64 посланика, то се никако решење не може учинити и о тој ствари решити, зато се то остаља за сутра да се овај предлог реши. Састанак је данас свршен сутра се у 8 сахати заказује други.

САСТАНАК LVI.

У Београду 13. Марта 1875. год.

Председавао

Ђ. Топузовић.

Почетак у $9^1/_2$ часова пре подне.

Присуствовали су сви министри.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола јучерашњег састанка.

Секретар Николајевић чита протокол 55 састанка.

Предс. Има ли ко шта примети на протокол?

Љубомир Каљевић: Онде, где сам казао, да предлог г. Мариновића иде на то, да морално присили посланика, да да оставку, — ја сам казао и предложио да му се изјави негодовање и да се искључи из одбора, А то у протоколу није записано, молим да се и то стави. (Секретар прима).

Сима Милошевић: Онамо у мом говору где се каже, да се пређе на дневни ред, то „да се пређе на дневни ред" да се избрише, јер ја нисам за то да се пређе на дневни ред, него за предлог г. Каљевића.

Млилош Глишић: Ја сам јуче пошто је свршен протокол, кад се је повела реч о именима посланика, који су остали и који су изишли, неколико посланика правдали су се за свој одлазак, међу којима је био г. Ценић па је казао да је слаб ја сам тада искао реч и на то сам казао: да сам тога дана био савршено здрав и при себи, а отишао сам с намером том, што сам видео да се у скупштини хоће у истој седници тај десивши се посупак да осуди. С тим би се устав газио, а имено чл. 71 у ком се изрично каже, кад који кнежеву личност увреди, тад се седница за тај дан прекида, и сутра дан то се расправља, те према томе сравњивао сам овај случај са ддсившим се случајем, сматрао сам да за оваку млого мању ствар ваља седницу прекинути. Све ово није записано.

Предс. Та мисао посланиче коју сад изрекосте врло је добра, али је на жалост нисте јуче изрекли.

Секретар Николајевић: Ја ћу примити вашу примедбу тим пре, што се сад не би могла решити, јер је мали број посланика.

Јован Бошковић: Тамо сте казали у мом говору да нема закључења и да нема подписатих одборника на закључењу. Ја сам само казао, да нема подписатих одборника на закључењу а не и да нема закључења.

Даље, у истом говору на крају где се каже да се слажем с Каљевићем, ја сам казао да се слажем са г. Балаицким и Каљевићем, да се изјави негодовање и да се искључи из одбора.

Секретар Николајевић: Ја не примам то, јер сам увео овако у практику да кажем: да тај и тај, тога и тога подпомаже.

Бошковић: Нека скупштина реши.

Предс. Ви се господине позивате на скупштину да реши, али не верујем да ће она моћи да реши, јер нема довољан број посланика.

Јован Бошковић: Имам још једну примедбу да учиним. Тамо где се каже, да има приступити гласању три предлога треба да се каже шта је гласно тај трећи предлог кога смо ми поднели, да не изгледа да смо ми Ковачевића бранили.

Секретар Николајевић: Ја држим да у то није нужно улазити. А на против ако узмете сравњивати говоре оних, који су противни моме мнењу, наћићете да сам њихове говоре пространије извео, него мојих једномисленика, као н. пр. говор Гарашанина.

Д. Балаицки: Ја не тражим похвалу од света за мој говор, нека се напишу и две речи, мени је све једно, но само види се, да се овде један говор кити а други куси.

Секретар Николајевић: То одбијам од себе. То зависи од одгорника господине. Има говорника из чијег читавог подужег говора не може извести две три речи.

Марко Лазаревић: Онде где је мој говор после речи г. министра просвето није добро мој говор схваћен. Ја сам казао да нема места ономе сажалевању владе, као да је радња одборова некоректна; ја сам то одбио од мене и одбора и казао у одбрану моје части и части одбора, да томе сажалењу нема места, и да се у ономе може признању ненаоди признање незаконог рада одборског, него баш законог и умолио сам г. министра, да прочита пословни ред а на име чл. 89 и 90 из кога ће се влада уверити, да за одбор за молбе и жалбе нема обвезе да своје закључке написмено са подписима одборника подноси, као за друге одборе. Реко сам даље кад је рад одборски према пословном реду коректан, да ја од себе и одбора одбијам прекор владе и њено сажалење, и изјавио сам моје сажалење, што је влада неумесно и незаконо

законит поступак одбора као незакон жигосала. То нема јасно записано, ја молим да се запише.

Секретар Николајевић: Ја ћу г. Марко ваш говор из стенографских бележака извести и записаћу у протокол, јер ја вас питам чуо да сте то казали.

Марко Лазаревић: Ја сам се јуче разговарао са стенографом о теме, па и он ми је казао да није мој говор могао схватити, јер је била велика ларма кад сам ја то говорио па се није могло чути.

Секретар Николајевић: Што год се у ларми каже, то се не записује у званични протокол; него на послетку ја ћу записати кад хоћете да вам се запише и оно што кажете.

Предс. Има ли још ко да примети на протокол? (Нема)

Усваја ли се протокол? (Бива).

Његова Књажевска Светлост Милан М. Обреновић IV. одобрио је закон о регулисању професорских плата. (Скупштина се одазивље са бурним живио.)

Његова Књажевска Светлост одобрила је решење да се железница од Београда до Алексинца сагради. (Скупштина се одазива са бурним живио).

Подпредс. Ја мислим да је на реду прво и прво, да видимо по чл. 27 пословника и 82 усава . . . . . .

. . . . . .

Предс. Молим вас г. подпредседниче. Ја имам овде да прочитам изјаву од 33 народних посланика. (Жагор).

Подпредс. Ја имам право по чл. 35. пос. да најпре учиним примедбу што се тиче рада према пословнику. (Жагор). Зато молим г. председника за реч.

Предс. Немате реч.

Предс. мин. савета. Влада има реч. Ево чујте министра просвете он ће вам мишљење владино прочитати.

Министар просвете чита.

Господо посланици.

Кад је садашња влада Његове књажевске Светлости ступила пред народну скупштину, она ја датом приликом изјавила, да је влада помирљивости и добре воље.*

Од тог доба влада се сваком приликом старала да ово, што је о правцу неком наговештено, делима потврђује.

У тој намери није влада нигда заузела гледиште, које уз оданост Његовој Светлости књазу нашем, не би било гледиште уставности, законитости, доброга реда, без којега свако напредовање престаје бити напредовање. У овоме кругу, који је влада схватила што је шире могла, влада је у свакоме часу била отворена споразумљењу. Чувајући се гледишта патријотских крајности, влада је гледала да према разним питањима заузима гледиште, које би, стишавајући сукобе, доносило највише користи општем добру и истинитом напретку отаџбине.

Влада је имала узрока, што је на ово гледиште стала.

И ако би се могли навести неки узроци за правдање, не може се одрећи, да је партајска раздражљивост заузела размере посве мало оправдање. Први и други почетак ове скупштине учинили су, те су се политичка трвења само умножила. Србија је пак ценила, у којој су интереси родољубља, реда и правилнога развијања искључиво већма важни, него у другим државама. Србија је напослетку земља, у којој све прилике полажу смотреност довољно дубоку и снажну.

Све то налагало је влади, да своју дужност схвати, као што је обележено.

Али усиљавање владе, сав труд њен око тога, да се сви путови користном споразумљењу отворе, — наилазила су на мању предусретљивост од стране скупштине, него што би се према свему мало час поменутом праведно могло очекивати.

Жалостна партајска трвења и сукоби, погледи често чудновати на потребе државног живота, јављали су се — мимо све то — сваки час у народној скупштини отежавајући радњу и њој самој и влади књажеској.

На путу реформовања, којим иде влада, показивало се од стране владе на многих важних разлога корачање промерено, желело се да се све околности у обзир узимају. На путу реформовања, које се често захтевало из средине скупштинске, вијале су се тежње супротне свему томе, сувише је показ-

вана наглост, по мишљењу владе веома мало препоручљива за земљу као што је наша.

Међусобно поштовање партија, није излазило на видик у мери, која би дала могућности споразумевања међу партијама и међу владом.

Критику појединих дела државнога чиновништва, где би јој у скупштинској радњи места било, заступило је опште неоправдано сумњичење или испадање.

Питања части и морала самога законодавнога тела земаљског, као што је последње о известиоцу одбора за молбе и жалбе, претресана су и решавана као питања партијска. Сукоб партија дотерао је до врха свога.

Влада оружана „помирљивошћу и добром вољом," била је у исти мах оружана и стрпљењем, али не безграничним.

Има граница, где споразумљењу ја стављају крај дужности спрам владаоца, спрам отаџбине, спрам своје личне части, спрам части законодавног тела земаљског.

Ни влада „помирљивости и добре воље," није могла терати за својим ступљењем и преко те мере.

И с тога, господо, влада је Његове Светлости за своју дужност сматрала, да размишља о кораку, којим би се очевидно мутан садашњи положај нашег законодавног тела, разбистрио.

О томе кораку, који је влада нашла за потребно саветовати Његовој књажевској Светлости, би ће те овога часа известити.

Министар председник. Даље саслушајте указ Његове Светлости. (Чита).

МИЛАН М. ОВРЕНОВИЋ IV.

По милости божијој и вољи народа
књаз српски.

На предлог нашег министра унутр. дела а по саслушању министар. савета, решили смо и решавамо:

„Да се народна скупштина, изабрана за скупштинску периоду 1874. 1875 и 1876 год. распусти на основу члана 78. устава земаљског, с тим, да ће се на основу истога члана

устава нови избори наредити у течају четири месеца од данашњег дана за скупштинску периоду 1875. 1876 и 1877 г. (чл. 76. изборног закона скупштинског).

А на основу чл. 113 зак. о послов. реду у народној скупштини, опуномоћавамо нашег председника министарског савета, министра унутр. дела да нам овај указ народној скупштини прочита и да у име наше објави да су састанци скупштински закључени,

Наш министар унутр. дела нека овај указ изврши.

У Београду 13. Марта 1875 г.

М. М. Обреновић.

Мин. унутр. дела
пред. мин. савета.
Д. Стефановић.
Мин. правде,
Ђ. Миловановић.
Мин. финансије,
Чед. Мијатовић.
Мин. просв. и црк. дела,
Ст. Новаковић.
Мин. војени пуковник,
К. Протић.
Мин. иностр. дела,
М. М. Богићевић.
Мин. грађевина,
М. Марић.

(Скупштина се одазивље са бурним „Живео, живео, живео").

И тако у име Његове Књажевске Светлости оглашавам скупштину за распуштену и њене седнице за прекинуте.

Инв. 33260